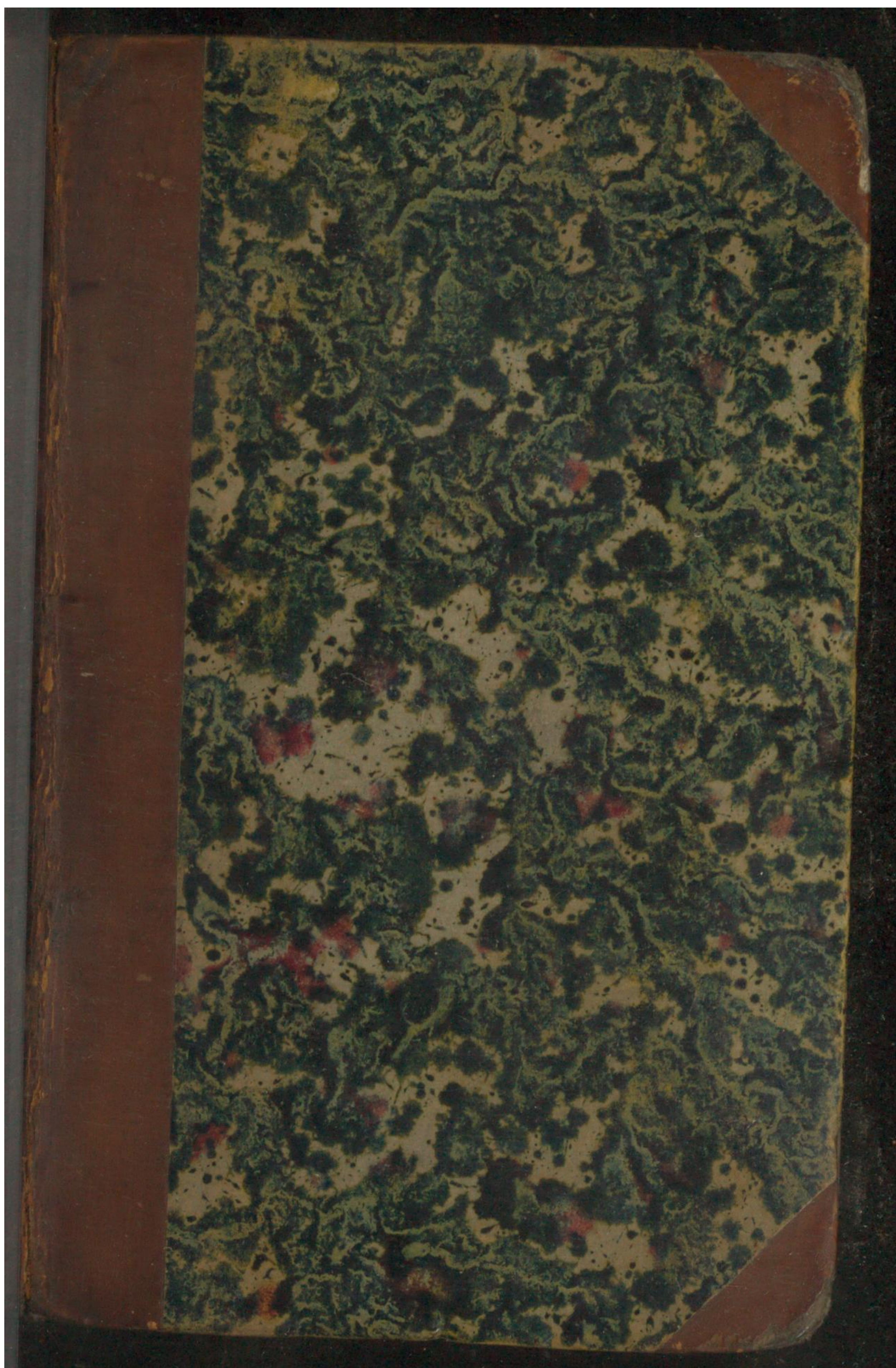

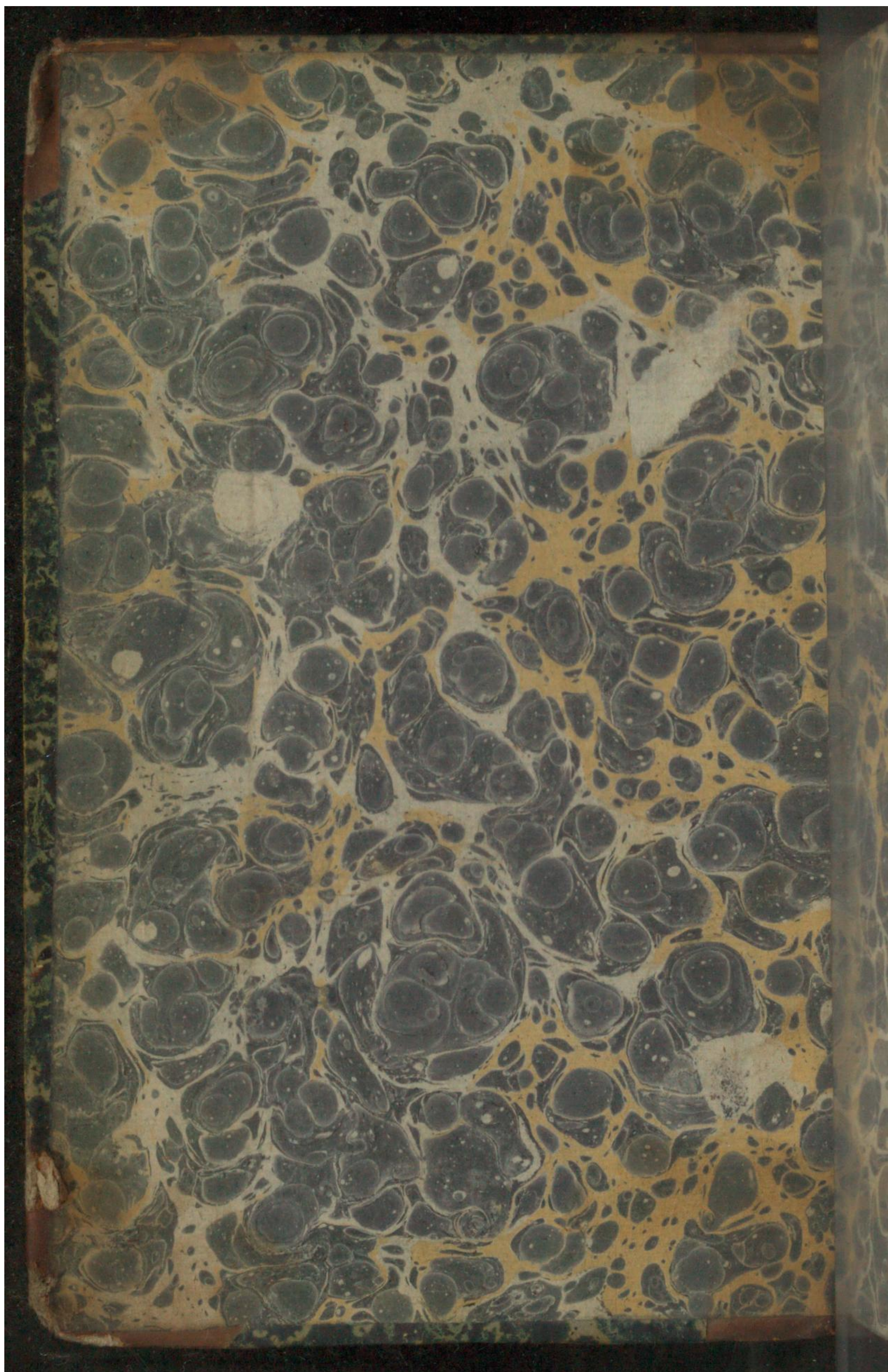

DE
MULIERUM
MORBIS

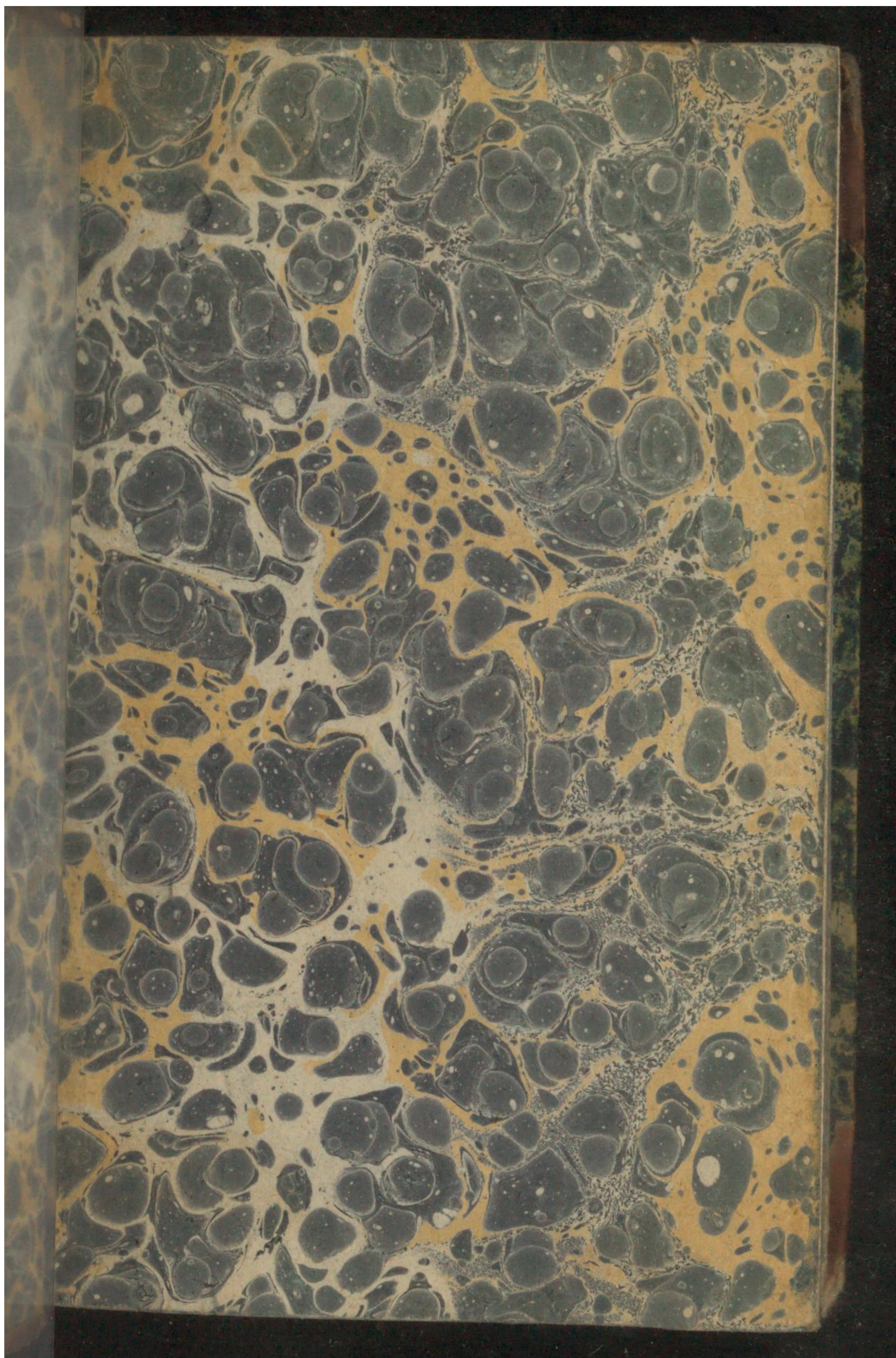

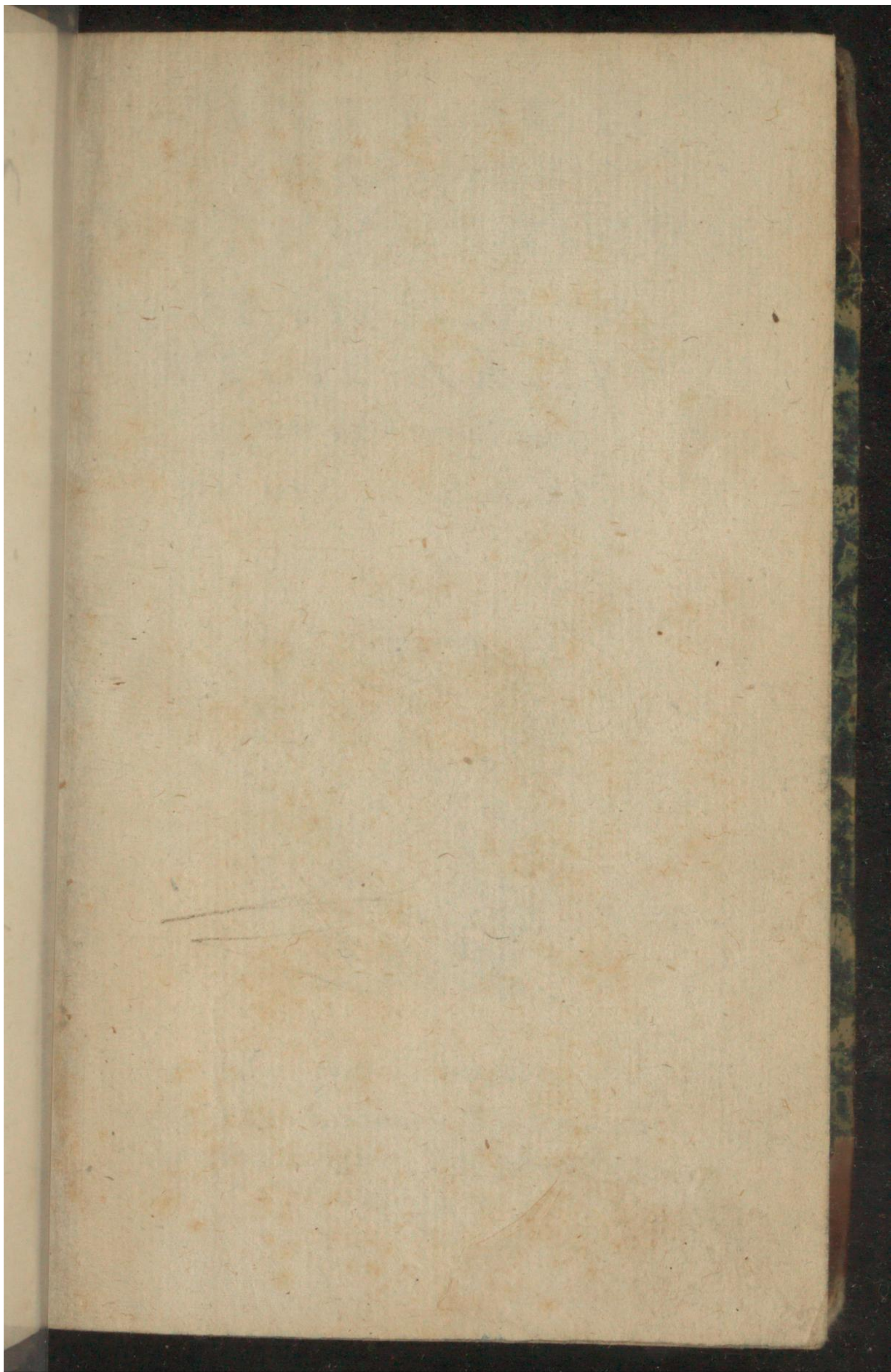

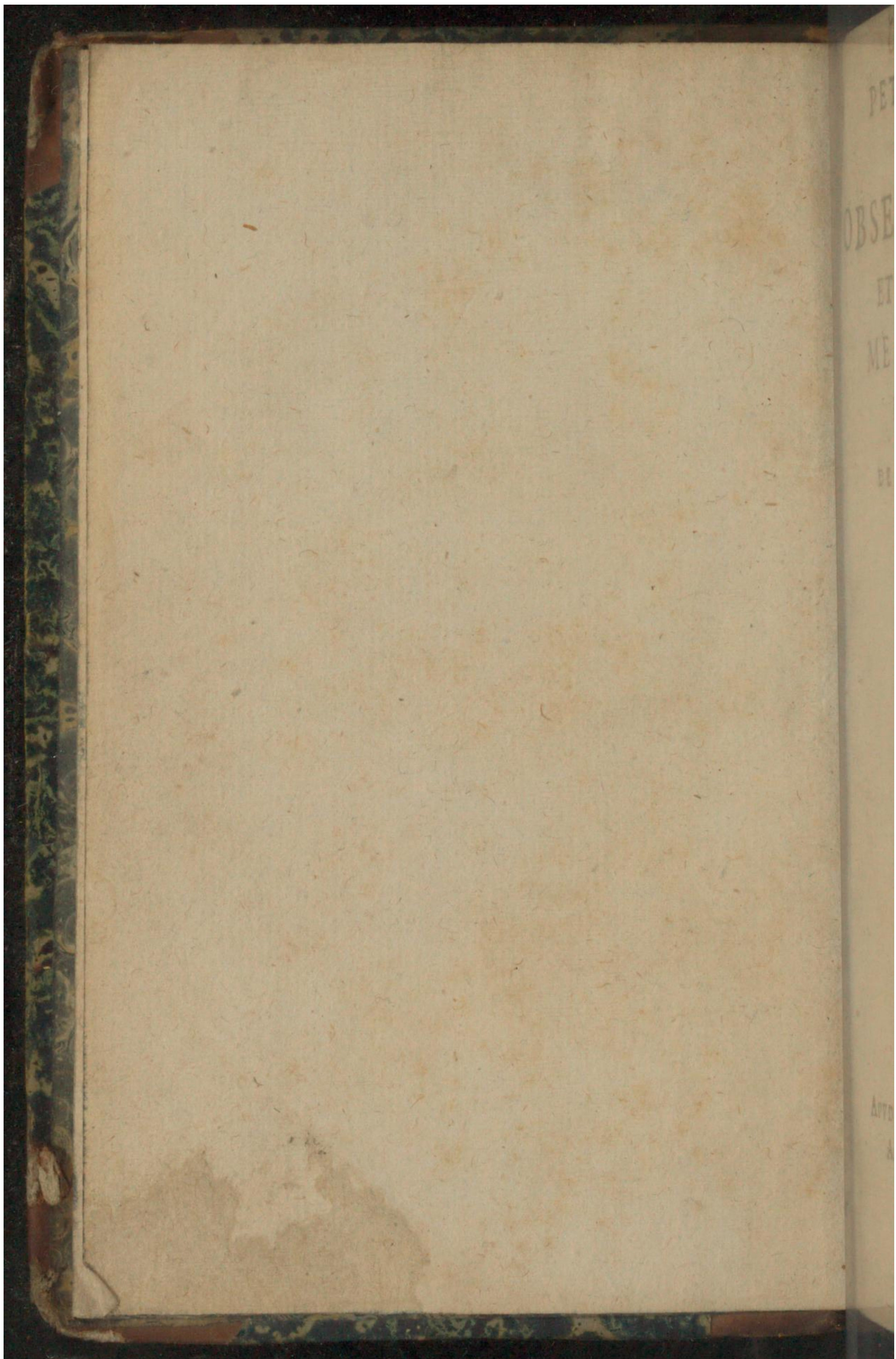

J. V. For

 2me, 1e edition

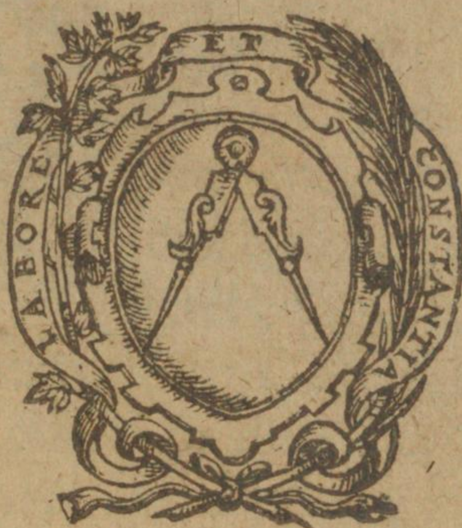

PETRI FORESTI ALCMARIANI OBSERVATIONVM, ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber vigesimus-octauus,

DE MVLIERVM MORBIS.

Vnà cum SCHOLIIS.

Ex Officinâ Plantinianâ,
APVD CHRISTOPHORVM RAPHELENGIVM,
Academiæ Lugduno-Bat. Typographum.
CIↃ. IↃ. IC.

Viris ornatissimis,

D. CORNELIO PYNACKER I. V. D. in Lugdunensi Batauor. Academia Antecessori,

D. ANTONIO BRVNONI, apud Hornanos Doctori Medico,

Amicis meis veteribus summa obseruantia colendis.

AVCIS antè diebus, viri amicissimi, quàm è viuis patruus meus D. Petrus Forestus decederet, Obseruationum suarum librum Vicesimum octauum, qui est de Morbis & Affectibus mulierum, extrema manu imposita absoluendum, & in publicum emittendum statuerat, multisq́. artis Medicæ cultoribus certã spem de Obseruationum suarum colo-

phone publicando ſpem fecerat. At poſteaquam inopina morte optimus & vigilantiſſimus ſenex maximo patriæ noſtræ luctu præuentus fuiſſet, innumeros promiſſorum exſpectatione fruſtraſſe videbatur: niſi ego, cùm ſcirem boni heredis eſſe etiam fidem & promiſſa defuncti teſtatoris, quoad fieri poteſt, præſtare, viri clariſſimi & optimi patrui mei deſiderio, multorumque petitionibus vna opera ſatisfaciendum eſſe duxiſſem: quãquam ob aſſiduas & multifarias in hoc meo reipub. munere occupationes, tardiùs quàm aut ego ipſe vellem, & fortaſſe multi deſiderabant. Licet enim hæc iam publicis vſibus deſtinata eſſent, aliqua tamen in iis opus cura à mea cura & labore, quem duabus de cauſis potiſſimùm lubenti animo ſuſcepi. Vna ne patriæ meæ & tot viris amicis ſymmiſtis vtilitatem huius operis

ris tam longo vſu obſeruati & diligenti experientia firmati inuidiſſe videri poſſem. Altera quòd vos viri amiciſſimi præter ceteros ſæpe abſentem me litteris, præſertim graui & potenti ſuadela ad patrui mei poſtuma ſcripta non ſolùm hæc præſentia ſed reliqua omnia recenſenda redigenda & publicanda, perpetui hortatores fueritis. Quarum poſtrema tantum apud me ponderis, tantum momenti habuit, vt cogitauerim nimis me excordem officiiíque immemorem habendum fuiſſe, ſi hunc librum nulli, aut non potius vobis conſecraſſem. illud namque temeritatis, hoc ingrati hominis vitio adſcribendum. Quotus enim quiſque eſt qui non putaſſet me temere auſum, ſi hunc fœtum poſtumum & orbum, omni tutela prorſus deſtitutum, in luminis oras, in hominum manus & adſpectum edidiſſem.

dissem. Quis me non ingrati meritò accusasset, si alios quàm vos spectatę fidei meos, & patrui mei amicos huius postumi tutores & susceptores eligendos animo meo cogitassem. Quocirca hac in re nihil antiquius putaui quàm hunc librum vestri nominis notis insigniendo amicitiæ & gratitudinis publicum monumentum affigere. Vos ergo propitios huius susceptores præstate, vestra tutelari præsentia eum cohonestate. Quod si feceritis ad reliquas patrui mei Obseruationes studiosè redigendas & quamprimùm publicæ vtilitati consecrandas magnum animum addideritis. Valete Viri Ornatissimi. Alcmariæ, ipsis Kalendis Martiis, anno 1599.

Vestri studiosiss.

ADAMVS FORESTVS.

MEM.

PETRI FORESTI
MED. ARTIS OPERIBVS
CLARISSIMI.

NORIS *vt hospes, ossa quanti marmore*
Sub hoc reposta sint viri, sic accipe.
Sunt illa PETRI, *è gente quem* FORESTIA
Cæli benignior, bono mortalium,
Magni beârat aura mente Hippocratis.
Hac, artis vsu fontibusq́; Iatricæ
Orbi retectis, ceu perenni lumine,
Iam maior annis septuagenario,
Nil mente fractus, hos vt artus exuit:
Desiderat lugetq́; ciuem patria,
Æther recepit, quo fide tetenderat,
Famâ relictâ posteris industriæ.
Nunc hospes i, quò fata te vocant tua,
Sua gratulatus optumo FORESTIO.

Præceptori & amico vet.

Petrus Hogerb. Med.
mœrens B.M.P.

EIVSDEM
IN HAS
OBSERVATIONES
AD
ADAMVM FORESTVM
professione & amicitia sibi coniunctissimum,

Epigramma.

PROTVLIT *in lucem vigilans ut cura* FORESTI
Artis & ingenij clara trophæa sui:
Et, velut euicto stabuli squalore, retexit
Pæonias æui nobilioris opes;
Ars ne longa, breuis ne vita sit artis ab vsu,
Præstitit hic magno vix minor Hippocrate.
Pars opere è tanto nostros ne desit in vsus,
Pro genio ingenuè promis, Adame, tuo,
Vtq; malis norint muliebribus arte mederi
Solertem incautis præ facis ire ducem.
Hâc petitur, quæ stat benefactis gloria. macte,
Ingenio patrui, macte FORESTE *tuo.*

IN

IN LAVDEM
CL. V.
PETRI FORESTI,
Parodicum Carmen è Propertio.

MOENIA *facundo si debent Graia Galeno,*
Si debet Celso maxima Roma suo:
Debet & immensum Batauûm bona fama FORESTO,
Illius æternùm nobilis à calamo.
Qui nunc egregias medicandi suscitat artes,
Nataq́ Latoï munera numinibus.
Cedite Romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Hippocrate.
Tu canis ægroti subter præcordia flammas,
Phthisin, & attritis hydropa visceribus,
Vtq́ mali poßint corrumpere corpora succi,
Haustus & infectis spiritus aëribus.
Fælix, qui tristes herbis medicare dolores,
His licet in vanum sæpe sua ira manet.
Fælix ille, tuis qui tentat legibus æger,
Crudelis morbi carpere nequitias.
Quamuis ille malo laßus superante recumbat,
Curatur facili non minus auxilio.
Tu reuocas Coæ veteris præcepta senectæ,
Quæq́ iuuet radix, quæq́ sit herba nocens.
Tale teris docto medicamen pollice, quale
Cynthius ipse suis temperet articulis.

Te ſequitur Latiæ dulcis facundia linguæ,
Seu iuuet hanc ſcripto, ſeu fluere eloquio.
Attica nec deſit, vt tu omni à parte valeres
E Medicâ triſtem tollere barbariem.
Quod facis, & facto aſtringis tibi ſæcula cuncta,
Ne poßint laudes vlla tacere tuas.

T. Velius Med. Horn.

MEM. PETRI FORESTI medici noſtræ ætatis celeberrimi.

Duo vltimi verſus annum obitus denotant.

HEV! *nimium patriæ fatis ereptus iniquis,*
Occubuit, medicâ celeberrimus arte,
FORESTVS:
Inſignis pietate ſenex, quē Phœbus, & omnes
A Phœbo Muſæ ſacris fouere ſub antris
Vnguibus à teneris; & donec vita manebat,
Certandi inter ſe ſtudio, ſua dona tulerunt.
Queîs tantum ſemper, geniū comitāte labore,
Claruit ante alios, quantū inter cætera Phœbe
Sydera, fraternis per cœlum lucida flammis.

Tum grauitate valens, qualem ſeſe ore ferebat
Inter tot, tantosq́ue viros, quos aula potentes
Vidit, & ipſe ſuis toties ad poſſe reduxit
Artibus, attracto dū Mors nigra cornua neruo
Lunat, in aduerſos vibrans ſua ſpicula vultus,
Quæ mox auertit, vacuaſq́ue retorſit in auras.
O Libitina, ferâ monſtrum crudelius hydrâ!
Quantum erat vt ſineres, alios cōtenta tuliſſe,
Hoc ſaltem ſupereſſe caput, quo vindice tutos
Vidimus, admotis ferè queîs ſua præbuit alis
Pharmaca, diuersâ quærens ratione ſalutem.
Nec ſumus ingrati, tibi nos debere fatemur
Quòd datus eſt nobis, & adhuc iuuenile vagantem
Inuida ad algentes non retro traxeris vmbras.
Nunc Morbi reuocate animos, mæſtumq́ue timorem
Mittite, non equidem vobis infeſtior alter
Hippocrates Batauus naſcetur origine quiſquā.
Ecce iacet tumulo, quem formidare ſoletis,
Et vaga quem dederat curſum fortuna peregit
Ægrorum luctu, factoq́ue hîc fine quieuit.
Sed taMen IngenII poſt ſæCVLa Longa VIgore
VIVet, & eVeCtVs CapVt Inter nVbILa Condet.

I. Rietwijck Alcmar,
Iuris candidat.

ODE

ODE
AD N. V.
ADAMVM FORESTVM.

IACTABAT olim natus Apolline
Templum perenni marmore nobile,
Videbat extructasque ad aras
Thura ſuas redolere fumo:
Caſtum quòd herbis Hippolytum ſacris,
Nouerca mendax quem dederat neci,
Extorſet Orco, ſpiritumque
In laceros reuocaſſet artus.
At tu patrimæ Virginis artibus,
Foreſtiorum floſcule nobilis
ADAME, dum diſiecta magni
Scripta voluminibus FORESTI
Componis, atque in luminis aureas
Depromis oras, dum patrui cies
Manes, videbunt rariores
Regna feri tenebroſa Ditis.
Namque ille auari nauigium ſenis
Doctis morari nos docet artibus,
Prædamque cogit iam relictæ
Protinus expoſuiſſe ripæ.
Quid ergo dignum promeritis tuis
ADAME ponet poſteritas tibi,
Pro laude qua vincis Deorum
Templaque, marmoreosque vultus?
Sed nil ſuperbo Pyramidum ſitu,
Rubiginoſo nil chalybe eſt opus:
Sibi ipſa ſat ponit perennes
Pyramidas, ſtatuasque VIRTVS.

Philippus Pynacker.

AD

AD
LECTOREM REI MEDICÆ
STVDIOSVM
PRÆFATIO.

CVM superioribus annis, beneuole Lector, libris De penis, virgæ ac scroti morbis finem imposuerimus, ordinis ratio nos monet, vt libros de morbis muliebribus hactenus desideratos in lucem edamus: sed vt ingressus commodior & aptior sit ad eosdem intelligendos, breuem vteri anatomen, sine cuius cognitione curatio sæpe frustranea, imò nulla est, prius huc adferemus. Anatomen enim ducem ad Dei cognitionem rectè Galenus appellauit: nec immeritò, quandoquidem nonnulla occurrant, quæ nos in ipso cursu remorantur, quorum actionem scire nullo pacto possumus, nisi ope & adminiculo anatomiæ. & quandoque ad viuam sectionem deueniendum, non hominis quidem, vt veteres factitarunt, quod nefas imò Christiano medico indignum, sed brutorum: cùm præsertim animaduertere liceat, ob viuam humani corporis anatomen, qua prisci medici vtebantur, adeò malè eos audiuisse, vt nec viuos homines

nes

nes secare; sed ne hominis quidem cadauer li-
Galenus cur non secuerit homines. *ceret. & hanc ob causam Galenum adductum puto, vt ab humani corporis anatome abstineret, quod principum lege vetitum erat. Sed hodie cùm ob communem viuorum vtilitatem concedant reges & imperatores quotannis in academiis anatomias publicas, meritò medicinæ studiosi huic actioni sese accingent, nec laborem & operam recusabunt in hac medicinæ parte addiscenda suscipere: cùm & hæc incipientibus sit necessaria. quandoquidem omnium medicinæ partium is est consensus & connexio, vt altera ab altera disiungi sine artis dispendio non possit. imò sine huius adminiculo, ars manca & mutila erit: nam in hac admirabilẽ fabricam, nec non diuini numinis opus conspicere licet; vt non immeritò philosophi hominem* Μικρόκοσμον *vocauerint. quod & in vteri historia videre est. Ad cuius affectiones antequam accedam, & quales & quot sint qui ipsum infestant recenseam, paucis vteri situm eiusq́; compositionem accipe, & primũ de nomine hoc habe. Tribus*
Nomen. *dicitur nominibus. Primò matrix ab eo quòd mulieres partu suo matres efficiantur. Secundò Græcis* ὑστέρα *appellata est, hoc est, nouissima: aut quòd nouissima omnibus intestinis iacet: aut quòd annis quatuordecim vacua sit*

apud

apud virgines, & nouissimè post mutationem ætatis effectus suos per partus mulieribus repræsentet. Tertiò verò δελφὺς dicta est, quòd fratres efficiat omnes qui ex vna nascuntur.

Quoad situm posita est inter duas coxas, inter vesicam & rectum intestinum; subiacet verò vesicæ, & longanoni. Incumbit vterus anteriore parte ab osse pubis, posteriore ab osse sacro; à lateribus ab ossibus ilium tanquam firmissimis ac tutissimis vallis circumdatur, ex quibus sacro ossi & pubi connectitur, ita tamen vt aliquo modo tendi ac in se concidere possit, intertextis nimirum membranis carneis & laxis, quarum interuentu vterus voluntariè nonnihil mouetur. Figura vteri tum rotunda, tum oblonga est; suprà deprimitur magis quàm infrà. fundi tamen figura, vt inquit Vesalius, non prorsus rotunda existit; verùm anteriùs posteriusq; depressa; superiùs obtusa, & duos (vtrinq. scilicet vnum) retusos ostendens angulos, qui vitulorum fronti cornua producturæ assimilantur. quæ tamen non in vtero humano, sed bruto videre est, vt vult Reald. Columb. Magnitudo non æqualis, vt testatur Gal. lib. De vuluæ dissectione, in omnibus existit, multo siquidem minor est eius quæ peperit, quàm prægnantis, illius quæ nunquam peperit minor: nec non ætatum ratione, quibus nondum veneri

Situs vteri.

Figura.

nes ſecare; ſed ne hominis quidem cadauer li-
Galenus cur non ſecuerit homines. *ceret. & hanc ob cauſam Galenum adductum puto, vt ab humani corporis anatome abstineret, quod principum lege vetitum erat. Sed hodie cùm ob communem viuorum vtilitatem concedant reges & imperatores quotannis in academiis anatomias publicas, meritò medicinæ ſtudioſi huic actioni ſeſe accingent, nec laborem & operam recuſabunt in hac medicinæ parte addiſcenda ſuſcipere: cùm & hæc incipientibus ſit neceſſaria. quandoquidem omnium medicinæ partium is est conſenſus & connexio, vt altera ab altera diſiungi ſine artis diſpendio non poßit. imò ſine huius adminiculo, ars manca & mutila erit: nam in hac admirabilē fabricam, nec non diuini numinis opus conſpicere licet; vt non immeritò philoſophi hominem* Μικρόκοσμον *vocauerint. quod & in vteri historia videre est. Ad cuius affectiones antequam accedam, & quales & quot ſint qui ipſum infestant recenſeam, paucis vteri ſitum eiuſq; compoſitionem accipe, & primū de nomine hoc habe. Tribus*
Nomen. *dicitur nominibus. Primò matrix ab eo quòd mulieres partu ſuo matres efficiantur. Secundò Græcis* ὑστέρα *appellata est, hoc est, nouißima: aut quòd nouißima omnibus intestinis iacet: aut quòd annis quatuordecim vacua ſit*

apud

apud virgines, & nouissimè post mutationem ætatis effectus suos per partus mulieribus repræsentet. Tertiò verò δελφὺς dicta est, quòd fratres efficiat omnes qui ex vna nascuntur. Quoad situm posita est inter duas coxas, inter vesicam & rectum intestinum; subiacet verò vesicæ, & longanoni. Incumbit vterus anteriore parte ab osse pubis, posteriore ab osse sacro; à lateribus ab oßibus ilium tanquam firmißimis ac tutißimis vallis circumdatur, ex quibus sacro oßi & pubi connectitur, ita tamen vt aliquo modo tendi ac in se concidere poßit, intertextis nimirum membranis carneis & laxis, quarum interuentu vterus voluntariè nonnihil mouetur. Figura vteri tum rotunda, tum oblonga est; suprà deprimitur magis quàm infrà. fundi tamen figura, vt inquit Vesalius, non prorsus rotunda existit; verùm anteriùs posteriusq; depressa; superiùs obtusa, & duos (vtrinq. scilicet vnum) retusos ostendens angulos, qui vitulorum fronti cornua producturæ aßimilantur. quæ tamen non in vtero humano, sed bruto videre est, vt vult Reald. Columb. Magnitudo non æqualis, vt testatur Gal. lib. De vuluæ dissectione, in omnibus existit, multo siquidem minor est eius quæ peperit, quàm prægnantis, illius quæ nunquam peperit minor: nec non ætatum ratione, quibus nondum veneri

Situs vteri.

Figura.

*neri indulgere tempus permittit. Etenim mi-
nor etiam alio est iis qui nondum coierunt.
In infantibus minor quàm vesica est; in virgi-
nibus verò quæ ætatem florentem agunt, vesicæ
est æqualis in iis partibus quæ suprà sunt sitæ:
quæ verò ætate progressæ & venerem expertæ
sunt, ac multo magis quæ iam pepererunt, in iis
est maior, ita vt plerisq. ad finem coli intestini
conquiescat. Ceterùm postquam editus est fœ-
tus, contrahitur quidem, sed ita vt maior sit
quàm ante partum. Figura eius in mulieribus
non est circumuoluta, vt in animalibus quæ ra-
tionis expertia sunt; sed est cucurbitæ qua me-
dici vtuntur adsimilis; vt ait Soranus: rotundo
enim ac lato fine, qui ad fundum est incipiens
ad proportionem in angustum oscillum redigi-
tur, (oscillum namque appellant primam &
prominentem eius partem) quod sequitur col-
lum dicitur, quod remanet ceruix: in hanc
mentula tanquã in vaginam demittitur, cuius
longitudo ea est, quantum vndecim apicibus
digiti metiri possumus; rugosa est & mem-
branosa, non cartilaginea, vt Herophilo pla-
cuit: ab his rugis attritio fit, ex qua miram vo-
luptatem amantes coëundo percipiunt. Sub-
stantiam crassam vteri carneam & nerueam
quoque natura voluit esse mixtam, vt dum
fœtum continet, faciliùs extendi & dilatari
possit.*

posſit. Tribus generibus fibrarum intertextũ constat, vt Gal. optimè docuit, rectis inquam, obliquis & transuersis, vt semen pro fœtu effingendo attraheret, contineret, statóque tempore excerneret. Interna vteri cauitas vna est, in qua tamen, licet vna sit & exigua, iuxta immiſsi seminis qualitatẽ, non modò fœtus vnus, sed gemini, tres, imò trecenti & 64. vt notant annales Hollandiæ: qui deinde non cellulis, sed propriis membranis inter se distinguuntur. Neque adhibenda Mundino Anatomico fides, qui septem cellulas in vtero reperiri vult, cùm experientia & ocularis inspectio aliter nos doceant. Rei veritas hæc est, mulieris vterum vnica cauitate præditum esse, quæ intus satis leuis conspicitur; quamuis nonnulla foramina adsint, quæ nihil aliud sunt quàm venarũ & arteriarum capita, quæ Anatomici acetabula vocant, quoniam concauæ partes sunt, quibus semen adhæret, tunc arteriæ arterias, venæ venas producunt. In ceruicis vteri finibus vuluam versus nonnullæ carunculæ prominent, à quibus voluptas ac delectatio in coëundo non parum augetur: sub hisce vuluæ labellis duæ adsunt à lateribus latæ membranæ, nymphæ à veteribus dictæ, quarum vtilitas est, vt à puluere, frigore, & aëre vterum tueantur: sub nymphis in nonnullis virgi-

Acetabulorum vteri vsus.

Nympharũ vsus & situs.

** nibus

nibus (non omnibus) alia membrana cernitur, Hymen dicta à veteribus, quæ cùm adest, rarò tamen adest, obstat quominus penis in vterum immittatur: nam crassa est valde, supra vesicam versus foramine donatur, per quod menses fluunt. Vterus humanus eiúsq. ceruix, præter tunicam sibi propriã peculiarémq. à peritoneo inuoluitur. Vasis quoq. seminariis prædita est matrix quemadmodũ in viris: hoc vno tamen differt, quòd in mulieribus breuiora sunt. Testibus quoq. non destituuntur, qui superiori in parte nonnihil depressi videtur, apud quos sitæ sunt duæ latæ particulæ membraneæ, nonnullis carneis fibris donatæ, quas membranas Vesalius musculũ vocauit: in harum summitate à testibus, hoc est, præparãtibus vasis deferentia proficiscuntur, quæ in femellis non minus anfractuosa sunt, quàm in viris ipsis & in meatus cauum terminantur. Auxilio vasorũ seminaliũ, illiúsq. membranæ quam Vesalius pro musculo describit, sacro ossi vterus appẽdet. in fine verò vna cum ceruice, ossibus pubis, & coxendici. A matricis lateribus bina constituuntur, quæ duo oblonga ligamenta videntur esse, neruea cauáq. ligamenti etiam munere fungi creduntur: & ad summũ os pubis minimè perueniunt, vt Vesalius existimauit; sed per ea foramina transeunt, quæ in neruosis tenuitatibus

Vnde menses fluunt.

Vasa seminaria mulierum, in quo differant à viris.

Vteri connexio.

muscu-

musculorum obliquorum descendentiũ, ascendentium, & transuersorum sita sunt, sicut in viris, per quæ vasis seminariis aditus patet: etenim feminis hi tendines perforati cernuntur: quamuis Vesalius id inficietur. Processus hi ab vtero exorti prope id foramen, quod os matricis vocatur, extra abdomen exeunt, supra pubem ascendunt: desinunt autem in particulam quandam excelsam in vulvæ apice circumuolutam supra id foramen vnde lotium exit. & hæc est præcipuè sedes illa delectationis mulierum dum venerem exercent, quam non modò si mentula confricabis, sed vel minimo digito attrectabis, ocius aura semen hâc atq; illâc præ voluptate vel illis inuitis profluet. Hanc eandẽ partem vteri dum venerẽ appetunt mulieres, & tanquam œstro percitæ virum appetunt ad libidinẽ concitatæ, si attinges, duriusculam & oblongam redditam esse cõperies, adeò vt nescio quam virilis mentulæ speciem præ se ferat. Hos processus, atq. eorundẽ vsum primùm animaduertit Reald. Columb. Anatom. vt testatur lib. XI. cap. de vtero. A venis arteriisq; seminalibus tum venæ tum arteriæ ad matricis corpus tendentes decidũtur; non vt per has menstruus sanguis expurgetur, vt communis est sententia, sed vt laudabili sanguine tum illa, tum cõceptus fœtus ali commodè possit. Non enim

Quo pacto cogere poteris mulierem semen emittere.

Menstruus sanguis non expurgatur per venas vteri.

enim hæ sunt venæ quarum ope menses fluun[t] mulieribus : sed illæ à venæ cauæ diuision[e] exortæ, quæ in vteri ceruicem ad ipsius later[a] inseruntur. Vtero duo neruorum genera dona-

Vsus vteri.

ta sunt; à sexto scilicet pari, & à spinali me[-] dulla vterus in eum finem à natura factus est[,] vt semen vtriusque sexus ad statutum tempu[s] contineret, & pariendi tempore infantem i[n] lucem produceret. Hoc huic historiæ de vter[o] addendum est, ad eius ceruicis extremitate[m] vesicæ ceruicem desinere, vbi foraminulum ad[-]

Lotium non exit per ceruicem vteri.

est immediatè sub pubis osse: non enim hac i[n] parte anicularum audienda est sentẽtia existi[-] mantiũ per vteri ceruicem lotium exire. In fæ[-] minis ad vesicæ collum non adsunt illæ glandu[-] læ parastatæ, veluti in maribus, quòd vesic[æ] collum in feminis, tum breuius, tum latius es[t] quàm in viris. Verùm cùm de omnibus his va[-] rij variè scripserint, & ne Lectorem diu mul[-] tumq; nostra præfatione detineamus; ipsum a[d] Galenum & alios Anatomicos qui de hac r[e] ex professo scripserunt relegamus, hæcq; in præsentiarum sufficere arbitramur: & a[d] ipsam rem (quod promisimus) accedamus. Vale amice Lector, & nostris hisce fruere a[c] vtere laboribus.

OBSER-

mitatem, plurimus gignatur. Hinc prouida natura viam quandam inuenit, qua corpus sese exoneraret statis quibusdam temporibus, id est, lunaris cursus spatio: sæpius verò ipsa decrescente, vt annotauit Aristoteles. Sed vt solet natura, cùm excrementa purgat, etiam iis in aliquam vtilitatem interim abuti; sic & vterus interim eo sanguine nutritur, quicquid in eo alimenti est hauriendo, reliquum verò pellendo. Rursus & ad conceptionem vtitur. Hinc enim alterum principium habetur, vnde concipitur fœtus, augetur & alitur dum est in vtero. Ex quibus fit, vt si hæc purgatio præter naturam sistatur, mulieri multa mala eueniant; testante Hyppocrate 5. Aph. 57. cùm scribit: Mulieri si menstrua defecerint, mala insequuntur. Sunt autem hæc, primùm vtero propria, mox & communia vniuerso corpori. Eueniunt autem non modò si supprimantur, sed etiam si minuantur plurimum. Ac primùm destituitur conceptione: hæc enim vna est è causis sterilitatis maxima. Vnde quibus per ætatem, aut non adhuc accedunt, aut desiere, non concipiunt. Dum autem fluunt, quantum ex hac parte, semper possunt concipere. Aristoteles tamen voluit, mulieres quasdam esse quæ concipiant, etiam si non fluant menses; vt quibus non plus sit sanguinis quàm aliis restet à purgatione. Sed haud scio an id ex principiis Galeni admitti queat. Constat tamen multas concepisse antequam passæ essent menstrua. Præterea vteri strangulatione vexantur, vt de causis eius dicemus; & scirrhoso tumore, & cancro, & erysipelatis; & aquositate replentur; & flatibus & vlceribus prauis gracilescunt; & quædam præter modum; vt mulier illa de qua Gal. scribit 6. Epid. 3. 29. mutantur in viros fe-

mino. Adde partes quæ in consensum veniunt: capu primùm, 6. Epid. 1. aph. & oculi, & ventriculus ma affectus; demum & iecur; vnde & hydrops aliquand consequitur. Sed de his suo loco latius. Fluere autem incipiunt mulierum plurimis menses circa decimum quartum annum, iuxta Aëtij & Pauli sententiam paucis verò ante decimum tertium, aut duodecimum plerisque autem post decimum quartum erumpunt ex eiusdem Pauli testimonio. quo etiam tempore & pubescunt mulieres, & mammæ ipsis intumescunt Et sic mensis purgatio est naturalis; (nisi vel quanti tate excedat, vel præter statas periodos effluat) & stato tempore incipiunt & desinunt secundùm na turam. In aliis, vt dixi, citius erumpunt 12. 13 vel 14. anno; aliis rursus non ante 20. ob pituitam & sanguinis paucitatem. Aliquibus nunquam, vt Aristot meminit. Desinunt verò 40. aut paulo pòst; idq; in aliquibus. In aliis non ante 60. & hoc pro copia ve defectu sanguinis. Quæ enim multo sanguine & calido abundant, citius frequentiusq; purgantur. Qua verò crassum, vel lentum, vel paucum habent sanguinem, tardius & parcius purgantur. Iam quoque maiorem copiam efficiunt ratio vitæ plenior, otium, temperamentum frigidius, tenuitas sanguinis vel acrimonia, amplitudo vasorum, quæ plurima & maxima ad vterum perueniunt. Aliis singulis mensibus, nonnullis vno aut plurimis mensibus intermissis, quibusdam sæpius vno mense redit purgatio. Non tamen cunctis eodem tempore, eademq; mensura, & per totidem dies prodeũt. Nam multis ad duos trésve dies, non paucis vsque ad quintum profluunt: aliis etiam vsque ad septimum: raræ verò ad duodecimum

Quando menses fluere incipiant, & quando desinant.

dictamnum adiunxit; vnde mulieri toto quinquennio non purgatæ, ac sterili, purgationem euocauit; vt & deinde conceperit.

SCHOLIA.

HACTENVS de membris genitalibus maris dictum est, & de eorum symptomatis & affectibus: nunc verò de membris generationis in feminis disserendum est, deq; vteri symptomatis & morbis. Habet enim & sortitur vterus varia symptomata, quæ eidem propria sunt. vt, mensium suppreßio, profluuium, stillicidium; albus fluor vterinus; gonorrhœa duplex; vteri strãgulatus, ascensus, descensus, prolapsio, & conuulsio; hinc furor, dolor: adhac quoque sterilitas, abortus, aliaq; vterum gestantis incommoda. Iam quoque varij alij morbi vterum obsident; mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, & hæmorrhoides. Frequentißimum malum est cùm menstrua subsidunt, aut intempestiuè abundant. Album quoque profluuium crebrò eas consumit, aut saltem odiosas reddit. Omnium periculosißima sunt vuluæ dolores, inflammationes, vlcera, carcinomata, vomicæ, atque epiphoræ: conuersiones letiferæ sunt, quas strangulationes vocant, & quotidiana tormenta. Vulua interdum contrahitur, vel concitata miserè procidit. vulneratur eadem interdum. quæ omnia ex mala ferè membri habitudine contingunt. De iis omnibus in hoc libro dicemus; & omnium primò de mensium suppreßione. Ceterùm vterus, idem Mater ab Aëtio dicitur, & Hystera. mater quidem, quòd omnia animalia inde tanquam à matre oriantur: hy-

Vteri symptomata, & varij affectus ac morbi.

Quare vterus matrix vel mater dicatur.

Vide Aëtium lib 16. cap. 1. de situ, magnitudine, ac reliqua vteri formatione.

stera autem, quòd omnibus visceribus hystera, id est posterior, sita sit. iacet enim vterus inter membranam peritoneum vocatam & vesicam, rectumq́ intestinũ. Sed hæc ad anatomen pertinent, tum situs eius ac figura, tum reliqua quæ ad totum vterum pertinent. Vide Galenum De vsu partium, & quæ Aëtius breuiter recenset. Vterus ad concipiendum, ad vsum venereorum, ad semen recipiendum retinendumq́, fœtus incrementum, atque perfecti enixum, oportunè ventri subiectus fuit: vt ad longum legere possumus apud Galen. 14. De vsu partium. Et quia mulier viro frigidior, ideò easdem partes ad generis instaurationem intus habet, quæ in viris extra sunt fabricatæ. At excrementa quæ in ipsis mulieribus redundant, seu redundans sanguis, ad omnium infirmissimas partes (quæ genitales sunt) feruntur. Mittuntur namque menses in venas quæ vtero committuntur, & non attrahuntur: nimirum cùm vterus ad delationem eorum nihil conferat, vt 5 De simpl. medic. facult. testatur Gal. Qui quidem sanguis feminis ipsis antequam concipiant singulis mensibus purgatione salubri eiicitur: vbi verò iam concepere, alimentum fœtibus accommodatum euadit. Diximus paulo antè quòd mulierum natura frigida & humida præ virorum esse debuit: hoc certè ita ad generationem cõducebat; vt vnde alterum principium quod maxime pro materia est, deciditur. Sed & in societate maris & feminæ alterum foris, hoc est, marem, negociari oportuit; alterum domi, hoc est, feminam, liberos alere & rem familiarem seruare. Ob has igitur causas facilè feminæ copiam crudi sanguinis & excrementosi aceruant; vt qui per exercitationes non absumatur, & per naturam, ob caloris infirmitatem,

Vnde menstrua.

hoc medicamento sequenti: ℞ dicatholici ʒ vj. elect. indi maioris ʒ iij. syr. capill. ven. de artemisia, an̄. ℥ ß. cum ℥ iij. decocti melissæ, pulegij, artemisiæ, fiat potio sumēda manè hora quarta matutina: qua & aluum copiosè deposuit. Post geminam purgationem, consului vt altero die sequenti balneo se lauaret: ℞ artemisiæ, foliorum lauri, conyzæ, origani, maioranæ, melissæ, nepitæ, chamæd. chamæpit. thymi, pseudonardi, seu lauendulæ, rorismarini, an̄. iij. florū chamæmeli, meliloti, flor. rorismarini, sambuci, an̄. p. ij. baccarum iuniperi, lauri, an̄. p. j seminis lini, fœnugræci, an̄. ℥ j. coquantur in aqua q. s. pro balneo; in quo sedeat, & aliquam portionem herbarum, tum reliquiarum dictarum, ponat in sacculum, quem supra ventrem intra vmbilicum & pectinem detineat. illudque balneum continuetur manè per quatuor aut quinq. dies; & in eo moretur optimè calfacto, si potest, per horā vnam. Et cùm ex eo egredietur, vngantur venter infra vmbilicum, inguina & pecten, parsque posterior ei opposita, & renes, calido hoc vnguento: ℞ olei lilior. amygd. dul. butyri recentis, medullæ cruris vituli, an̄. ℥ j. olei irini, amygd. amarar. muccag. althææ, sem. lini, fœnugræci, an̄. ʒ ij. succi rutæ, artemisiæ, an̄. ℥ ß. ceræ q. s. fiat vng. molle. quo vngantur partes dictæ, seque mox in lecto componat; ac sumat rursus tunc theriacæ veteris ℥ j. cum iure cicerum. At cùm illa se à lotione in balneo excusaret, imperaui vt saltē dicti decocti fumum per infundibulum reciperet. His peractis, appetente tempore eruptionis, nempe pri-

mo quadrato lunæ, consului vt venam in tal[i] incideret. Obseruatum enim est, ex quadrat[o] lunæ motu feminas pro ætate purgari: prima[s] purgationes quadrato primo ex adolescentia[,] vltimas ex quadrato vltimo, desinentibus men[-]sibus; reliqua media ætate pari modo ex secund[o] & tertio expediri menstruas purgationes. E[x] quibus naturalis collectio excipitur, iuuenibu[s] nouilunio missio sanguinis vtilis est; senibus ver[o] senescente luna conuenit. At cùm hæc mulie[r] albidior ac carnosior esset, venæ non apparebã[t,] ideo vt infra femora adhiberentur cucurbitula[s] cum scarificatione, iussi. Vbi frigidi abundan[t] succi, & frigida sit corporis intemperies, cum crassis & frigidis humoribus; post præparation[ẽ] & purgationem, etiam hîc sanguinem emittere ex malleolis conuenit. non tamen in multa co-pia, vena incisa, vel adhibitis malleolorum sca-rificationibus; potissimùm si mulieres albidio-res ac carnosiores fuerint. eæ enim paruas in cru-ribus venas habent, & sanguinem asseruare te-nuem solent; iuxta Galeni sententiam lib. De curat. rat. per venæ sect. Post adhibitas illas cu-curbitulas, aliis iam dictis remediis præcedenti-bus, menses aperti fuere. Ego in his quæ albæ sunt & pauci sanguinis, quoties inciderunt in eam obstructionem vt suppressi vel imminuti sint menses, vtor scarificatione crurum, & corni-culis trahentibus: nec parum conferre vidi. Si hîc non iuuisset, deuenissem ad decoctum ligni Indici, admiscendo dictamnum. Sic aliàs Iac-chinus doctissimus lignum Indicum coxit, & dictam-

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber vigesimus octauus:

DE MVLIERVM MORBIS ET AFFECTIBVS:

PETRO FORESTO *Alcmariano, Reip. Alcmarianæ Medico, auctore.*

OBSERVATIO I.

De mensibus, seu menstruis purgationibus, retentis.

MATRONÆ nobili annorum 25. cùm longo tempore menstruæ purgationes essent retentæ, corporis grauitas superuenit, ac nausea & cibi fastidium: quæ cùm somnolenta euaderet, & ad omnem motum segnis, à pituita copiosa & venarum ora obstruente conieci, menses iam dudú constitisse. nam colore candida apparebat; subinde & plumbei coloris; pituitam assiduè excreabat; &, vt ab eadem intellexi, etiam eandem aliquandò euomebat; vrina insuper erat aquosa. Hæc cùm in ea animaduerterem, & consilium à me peteret, vt consueto more fluere possent, cùm iam tribus annis eas ipsas non experta esset; &

ad cachexiam inclinata esset, temperamento na-
turali etiam pituitosa, curationem hoc mod
institui à pharmaco materiam pituitosam m-
nuente: ℞ pilul. de hiera simplici, pilul. mast
chinar. de agarico, añ. ℈ j. excipiantur aqua arte-
misiæ, & fiant pilulæ vij. quæ circa noctis dimi-
dium sumebantur. Deinde bis in die capiebat e
hoc clareto: ℞ rad. petros. fœniculi, apij macera
in vino albo (acetum nocet vtero) añ. ℥ j. rad. ru-
biæ tinctorū, seu erythrodani, valerianæ, añ. ʒ j
rad. pæoniæ ʒ iij. artemisiæ, pulegij, chamæ
chamæpit. melissæ, calaminthæ, añ m. j. thymi m
ß. florū rosimarini p. j. sem. anisi, dauci, fœnicul
añ. ʒ j. ß. seminis carthami ℥ ß. polypodij querc. ℥
coquātur in aqua communi pro lib j. ß colatura
adde syrupi de artemisia, de byzantiis sine aceto
de eupatorio, añ. ℥ j. adiecto saccharo albiss. pro
sapore delectabiliori, aromatizetur ʒ. iij. cinna-
momi selecti, & fiat clareti instar. cuius ægrotan
bis in die capiebat cyathos duos, vnum manè, &
meridie hora quarta alterū. Deinde illam purgau
cum pharmaco sequenti, quo magis se delectat
dicebat, quā pilulis: ℞. benedictæ laxat. elect. hie-
ræ picræ, diaphœnici, añ. ʒ ij. agarici trochis. ʒ ß
dissolue cum decocto artemisiæ, pulegij, ad ℥ iij
addēdo syr. de artemisia ℥ j. misce. Sumpsit sum-
mo diluculo, & septies aluū excreuit. Die sequēt
in diluculo exhibita fuit ʒ j. theriacę veteris cum
℥ ij. vini albi. manè, inquam, sex horis ante ci-
bum. Cùm humor ille vnica purgatione expur-
gari non posset, rursum mense proximo sequenti
claretum repetiuimus, ac eandem purgauimus

hoc

& Gradus ac Gatenaria testantur) ʒ. j. folior. senæ ʒ. vj. agarici feminini albi leuis ʒ ij. zinzib. albi ʒ ß. glycyr. ras. ℥ ß. vuar. pass. ab arillis repurg. ℥ j. fiat omnium decoctio in aqua communi pro ℥ viij. stent infusa per noctem: manè fortiss. expressioni adde, syr. de artemisia, de quinque rad. an̄. ℥ j. misce pro ij. dosibus. Deinde imperaui, vt hoc modo purgaretur: ℞ pilul. fœtidar. aggreg. an̄. ℈ j. agarici trochisc. pilul. mastich. an̄. ℈ ß. cum syr. de artemis. fiant pilulæ vij. dentur post mediam noctem. Egregiè enim conferunt semel in hebdomada eiusmodi pilulæ mastichinæ cum agar. vel de hiera simpl. cum agaric. Istis enim diuertitur materia ad intestina, ne amplius ad vterum confluant, aut in eo coacer-uentur. Deinde paulo ante tempus mensiū iussi vt sanguis extraheretur ad vncias tres quatuórve, vel paulo plus, ex saphena seu talo, cùm in poplite nostri chirurgi non soliti sint venam secare. Sumta etiam ʒ j. pul. dominarū, adiecto ℈ j. pul. sabinæ cum vino Rhenano, mensibusq́. ita apertis, rectè se habuit. Pulueris dominarū hæc erat descriptio, qua tunc vtebamur; & in officina nostra Delphis apud Theodorum Clutium, qui cognatā vxoris meæ duxerat, parata habebatur: ℞ seselios, cumini, marathri, an̄. ℥ ij. ß. curcumæ ℥ iij. nucis muscatæ, calami aromatici, an̄. ʒ ß. galangæ, zedoariæ, cassiæ ligneæ, macis, caryophyl. anthos, an̄. ʒ ij. cinnamomi ℥ ß. croci ʒ j. misce. Sed & hoc modo ab aliis paratur: ℞ cinnamomi electi, curcumæ, sacchari, an̄. ℥ ij. zinziberis, caryophyl. macis, nucis muscatæ, an̄. ℥ ß. baccarū iuniperi,

iuniperi, lauri, galangæ, añ. ℨ ij. ſem. zedoariæ croci, añ. ℨ j. miſce. fiat pul. Alius pul. dominarum: ℞ rhab. ℨ ij. ß. galangæ ℥ j. rad. zedoariæ, ſem. ſileris montani, cinnamomi, nucis muſcatæ, añ. ℨ vj. macis ℥ ß. caryophyl. ℨ ij. cumini, fœniculi, calami arom. gran. iuniperi, baccarum lauri, aniſi, añ. ℥ ß. ſacchari candi ℥ ij. fiat pul. Amſteldami apud quoſdam in vſu erat hic vltimus. Sed primus mihi magis placet, quo commodè frequenter vſus ſum.

SCHOLIA.

Quæ pars afficiatur in menſium ſuppreſſione.

SEMPER ſanè ipſi vtero tribuenda affectio videtur, eo vel primariè, vel ſecundariè & per conſenſum affecto; etiam ſi totius corporis vitio fiat: rectè enim dicemus, vterū ipſum affici, cùm non perueniant ad eum ea, quæ antea, cùm ſecundùm naturam ſe haberet, venire ſolebant. Quòd verò hoc vitium ſit ſymptoma in genere retentorum immodicè, liquet apud Gal. lib. De differ. & 3. De cauſis ſympt. Cùm igitur inutiles ſuppreßiones curare volumus, à quibus de malo metus eſt, inueſtigabimus cauſas omnes, quibus ſupprimantur vel minuantur. porrò minutio eſt, vt vel periodi raræ ſint; vel ſi in tempore, vt exiguum ſit quod profluit. Cauſæ igitur aliæ ſunt ex ipſo vtero, aliæ ex totius affectu. Ex ipſo quidem vtero, vel quia ſanguinem non ſuſcipit; vel, ſi ſuſcipiat, non expellit. Ex toto verò, quoniam ſanguis ad vterum non pellitur. quòd verò non pellatur, aut penuria eſt, aut craßities eius, aut auerſio in alias partes; adde & vectricis naturam opus deſtituere, quoniam occupatur

Quis affectus præter naturam ſit menſium ſuppreſſio.

Cauſæ.

Ex parte vteri.

animi

propriè loqui intendimus, quæ præter naturam existit ex quapiam præternaturali causa orta, vel totius corporis vitio, vel vteri & partium eius proprio; vt exemplis etiam subsequentibus ostendemus.

OBSERVATIO II.

De menstrua purgatione subitò retenta.

ANNO 1581. Margareta Godefridi, Delphis, cùm sororis eius filius, quatuor aut quinque annorum, in aquam incidisset, & viri adstantes statim puerum non extraherent, ipsa in aquam saltauit, & ferè cum puero aqua obruta ac suffocata fuit, nisi duo viri tam illam quàm puerum extraxissent. Ad hanc euocatus sub noctem 14. Maij, cùm ipsa circa præcordia valde afficeretur; (nam & menses ei profluebant dum in aquam saltaret; atque illi tunc subitò restricti præcordia valde infestabant) statim, vt sudor prouocaretur, decoctū sequens propinaui: ℞ decoctionis aquæ florum chamæmeli ℥ iij. oxymellis simplicis ℥ j. misc. calidè cùm ebibisset, in lecto vestibus bene cooperta ègregiè per totā ferè noctē sudauit, & vnà menses suppressi statim debitè fluxerunt; ita vt deinde aliis remediis opus non fuerit. At famula cuiusdam zythepsæ, seu cereuisiarij, paulo plus quàm annos viginti nata, cùm consuetas purgationes menstruas haberet, & nudis pedibus pauimentum aqua detergeret, tum scopis purgaret (vt hîc sæpe fieri assolet, quia nostræ Batauæ mulier-

mulierculæ valde munditiei intentæ sunt, (
curiosæ vt omnia niteant;) subitò menses eide
retracti fuere, & longo deinde tempore consu
tis periodis non fluxere: vnde & nauseabun
cibos fastidiebat; & circa lumbos tandem, tu
scapularum capitisque & totius corporis dolor
tum grauitate corripiebatur. Hæc cum lotio co
sultandi causa me accessit, quod crudum era
& ideo de inappetentia, & nausea, ac cibi fast
dio, tum dolore circa ventriculum iudicaui. Se
causa ab eadem intellecta, quòd menstrua pu
gatio hoc modo retenta esset, neque aliquot p
riodis fluxisset; cùm viderem famulam hanc n
quaquam opulentam esse, vt sumptus ferre po
set, atque Galenus nos docuerit 6. De medi
compos. quòd secundùm ægrotantis possessio
nem, opulentiam, aut pauperiem, medicament
pretiosa vel parui valoris à Medico sint præscri
benda; ideo potius decoctum mihi præscriben
dum proposui longum, quod simul digerere
præpararet materiam pituitosam (cùm talis e
obstructione in illa coaceruata esset; atque ade
pituitosa ipsa erat) & expurgaret, in quo omn
scopi curandi continerentur, & subtiliandi, &
digerendi ac euacuandi simul: nam hoc mod
ferè aperiuntur menses. Tale itaque decoctun
præscripsi: ℞ rad. apij, petros. valerianæ, fœnicu
li, añ. ℥ j. melissæ, artemisiæ, calaminthæ, pulegi
matricariæ, añ. m. j. sabinæ m. ß. florum chama
meli, rorismarini, añ. p. j. sem. anisi, carui, dauci
añ. ʒ j. ß. seminis nigellæ (egregiè menses educit
vti & eius farina in panno ligata, & supposita; v
&

verò ratio est ex his quæ ab initio posuimus, quòd illæ plurimùm sanguinis aceruant, & cum eo plurimas cruditates; hæ verò minimum. Et quidem ita fieri videtur, vt viragines & calidæ mulieres quamminimũ purgẽtur, præsertim si multo vtantur exercitio: contra verò humidæ, siquidem omnia secundùm naturam se habeant. Quod addo, quoniam calidæ siccæ, vt etiam Iacchinus doctißimus dicebat, si bili multa abundent, & ita cacochymia teneãtur, ob sanguinis acuitatẽ & tenuitatem plurimum purgantur: quoniam non absumitur in corporis alimentum: contra verò humidis sæpe venæ obstruuntur; itaque aut non aut ægrè purgantur. Subdit Hippocrates: Et nisi crebrò profluant, intumescunt. Sic clarius legitur, Iacchino teste, quàm, celerrimè: volens significare, vnum ex morbis, qui his naturis succedunt, esse hydropẽ, vt suprà explicauimus. Tum & pinguibus per naturam exigua purgatio fit, quia angustas habent venas, & pauci sanguinis, vnde & non concipiunt. Sed cur, dices, ante 14. non fiunt? an quia magna copia in augmentum absumitur? vnde & aliquibus, quæ diu augentur, plurimum etiam tardant; & illis fortè tarditas non erit præter naturam. Hoc nosse oportet, vt sciamus, & quæ sint corpora quibus noceat tarditas, & quibus prouocationem tentare debeamus, ne imprudenter tentemus id quod fieri non poßit. Cur verò post quinquagesimum annum vt plurimum non fiant, causa est caloris diminutio, ob quam & sanguis non adeò abundat in venis; & si abundet, non est ea vis naturæ, vt per longinquas partes poßit expurgare, & per venas angustiores trudere, earumq; ora aperire. Vnde quibusdam ad sedem effluit, quibusdam ad aliam partem, si fortè per naturam

Quare ante 14. annum purgatio menstrua non fiat.

Cur non post quinquagesimũ annum.

turam

turam redundet: & sunt ea viæ faciliores. Cùm it-
que mulieres menstrua purgatione omnino caren-
vel naturale est, vel præter naturam. Naturale qu-
dem, quantum ad ætatē attinet (vt diximus) si vel i-
fra 14. vel vltra 50. annum. Tum & aliis mod-
nam prægnantibus secundùm naturam menses supp-
muntur, quoniam absumitur in fœtus alimentu-
omnis sanguis qui abundat. Quamobrem & mens-
tunc effluere præter naturam est, & debilitas fœt-
significatur, & abortus; vt Hippocrates 5. aphor. t-
statur. Quamuis quibusdam sæpe sanguis sine no-
effluat, vt si abundet: nec obstat, os vteri eo tempo-
prorsus esse occlusum. Id memini euenisse vxori D-
mini Præsidis Hollandiæ Cornelij Susij, quæ tam-
non est passa abortum: potest enim ex vteri ceru-
effluere. Aliud tempus cessationis est à partu. Mul-
enim duas vel tres periodos intermittunt: quod acc-
dit ex multa purgatione in partu facta, vnde corp-
est copia inanitum. Nam & mulieribus lactantib-
supprimuntur menses, citra noxam aliquam. Simil-
ter & cantatrices & saltatrices, quoniam quicquid i-
eis superfluum est, nimia exercitij vehementia con-
sumit, non purgantur: & in summa (vt inquit Aë-
tius) mulieres calidioris naturæ & temperaturæ, &
fortibus exercitiis vtentes, & agrestes, parum pur-
gantur. Supprimuntur etiam secundùm rationem, v-
extenuatis, longam inediam passis, longosq; morbos
His ergo non est quòd tentemus prouocationem. Atq
facilè cognoscimus an secundùm naturam menses sup-
primantur; quoniam mulier nulla inde molestia ve-
totius corporis, vel vteri, afficitur, vt inquit Aëtius
Atqui non de hac, sed de ea mensium suppressione no-

Supprimuntur menses quibusdam secundùm naturam.

propri-

rgatæ sunt. Quæ plus habent sanguinis, ad quinq; vel septem dies purgantur. Plerisq; etiam minus duarum heminarum mensura quatuor dierum spatio, interpositis duobus viginti diebus, aut ad summum triginta, singulis mensibus deferuntur. Sanæ igitur mulieri (inquit Hipp. 1. De morb. mulierũ) sanguis menstruus exit victimæ iugulatæ sanguini similis, rubens. Effluit autem duarum heminarum Atticarum mensura. Quæ non, vt Fuchsius Aph. 30. lib. 5. olei mensura æstimanda est, sed sanguini; vt redeat circiter ad tres semisextariolos Lutetianos; vt refert Hollerij interpres: natura tamen, ætate, & similibus perpensis, idq; diebus iam dictis. initio verò & fine pauciores & tenuiores sunt purgationes; intermedia purgatione plures & craßiores, præsertim vbi multa fluunt. Aristoteles cap. 2. 7. De Histor. animaliũ, moueri scribit decremento lunæ; & hac crescente colligi: vnde camille sexum femineum lunæ tribuunt. Aliter tamen sæpe experimur. Iunioribus verò, vt alij volunt, ad lunæ plenilunia; aliis ferè decrescente. Hinc versus:

Luna vetus veteres, iuuenes noua luna requirit.

Solent autem erumpere plurimis cùm vbera ad duos digitos prominent, & vox in grauiorem mutatur; quo tempore ad vsum veneris maximè incitantur: sunt enim per id ætatis nubiles; nempe 14. anno, aut 11. vel 12. vt diximus. Sed hæ sunt vitæ breuioris; vt quibus erumpunt tardius, viuunt diutius. Testatur tamen Siluius se ex Iohanne Capella, seniore Medico Francisci Regis, vndequaque doctißimo, intellexisse, visam ab illo puellam annorum nouem vterum gestasse. simile etiam affirmat Sauonarola. At iuxta Paulum & Aëtium 14. anno primùm fluere, antea dictum

Quando incipit primò occurrere purgatio menstrua.

Quando desinit.
est. Porrò, inquam, desinunt menses plerisque an quinquagesimo: paucis verò vsque ad sexagesimu durant: nonnullis, præsertim obesis, à trigesim quinto anno menses cessare incipiunt; vt eisdem auti ribus visum est. Ceterùm sanguinis qui profluit cop paulatim vsque ad vigorem ætatis augescit: dein aliquandiu æqualitatem seruans, paululum penit crescit, aut minuitur. At vbi ad finem tendit, paul tim rursus minuitur, donec in totum desinat; eode Aëtio teste. Dicimus itaque, præter naturam sisti, a imminui, quoties primùm extra statuta tempora h accidit: quæ tamen terminos certos non habent; s pro naturarum varietate euariant. Sed postrem terminus cessationis est, annus quinquagesimus: vn & in eo aliquæ etiam nostra ætate pepererunt. Bre uiter, aliis aliter naturalis purgatio cessat, 40. 45. 5 aut 60. ætatis anno; pro copia videlicet, vt dictum es vel defectu sanguinis. Quòd si vel post 14. incipian vel ante annum 45 cessent, ex aliqua causa præte naturam id fieri censendũ est. Fit verò etiam varieta multa non in celeritate apparẽdi solùm & duration sed & in copia effluuij maiore, vel minore: idq́; ex na turarum diuersitate. Dicebat enim Hippoc. 6. Epid. aph. 7. aquosis mulieribus diu menses durare; & n crebrò fluant, intumescere: per aquosas mulieres in telligens præhumida præter naturam corpora; quæ sæ penumero frigidiora etiam sunt. His igitur inquit di purgationem hanc durare; seu intelligas per multan ætatem fluere, seu quòd singulæ periodi multum tem poris occupant. His ergo cùm secundũ naturam fian abundantiores, colligendum est, quòd contrario mod affectis, id est, calidis & siccis, parciores fiunt. Horu
ver

nimi vel corporis morbo. Sic multis ob mœrorem ingentem, & timorem suppreßi sunt menses: sic ob dolorem aliquem corporis obortum. Ex parte autem vteri, quòd sanguinem non suscipiat, venarum affectio est, vt siue frigido densentur, siue sicco squaleant & conniueant. Quòd verò non pellat vterus, obstructio in causa est, siue à craßis & viscidis fiat, siue tumore præter naturam, siue cicatrice obducta post vlcus, siue sua debilitate, ex intemperie frigida oborta, aut pinguitudine. Fit & obthuratio contorsione oris vteri. Vnus quoque & præcipuus vteri affectus retentionis mensium causa, eius densitas atque duritia existit; siue à natura corpus eius tale conditum fuerit; siue certo tempore vterum occupauerit: angustia item venarum vteri statim à principio congenita; vbi scilicet hac parte femina malè est formata, aut eorumdē vasorum compreßio, ex his quæ circum iacent facta est, cùm videlicet corpus immodicè pinguescit. Nec non & eiusdem vteri intemperies, vt paulo antè diximus, quædam tum natura, tum sub quibusdam affectibus orta, suppreßionis mensium causa existit. Interdum quoque menses retinentur ipsius sanguinis occasione, quotiens quod vacuatur vel crassum est, vel glutinosum. Quin etiam si ipse sanguis menstruus sine vitio sit, sed ipsius potius inopia fiat retentio, & menstrua supprimantur, aut quia aliò auersa copia vacuatur, nihil inde mali suspicandum est euenire. proinde neque hac ratione curam ciendorum mensium suscipimus. nisi quia concipere nequeūt, ideo tamquam sterilitatis causam tollentes, menses euocamus. Ceterùm in vasis, quæ ad vterum pertinent, si obstructio quadam, vel obseratio prius facta sit, sic quoque menstruum retinebitur;

Ex parte vteri.

Ex vitio sanguinis.

Ex vitio vasorum.

nebitur; vt Gal. testatur 3. De causis sympt. & Comment. aph. 28. lib. 5. Vitio itaque vel propriæ substantiæ ipsius vteri, vel vasorum, quæ ad ipsum pertingunt, aut eiusdemmet sanguinis, qui ad ipsum deuenit, contingit menses supprimi. Nos autem cum Donato ab Altomari cunctas has causas vteri vitio prouenire fatemur: quemadmodum etiam si ob robur vasorum eiusdem vteri sanguine ipso ad alias particulas delato contingat menstruum detineri, eidem vtero vitium tribuimus. Sic si ob inflãmationes, seu eius ceruicis distorsiones, aut peruersiones, seu callos, aut carnis excrescentias istic exortas, aut pinguedinis copiam, mensium purgatio prohibeatur, ad vteri vitium referendum erit: nec minus si pellicula aut circa collum, aut osculum vteri fuerit adnata: quemadmodum his accidit quæ imperfocatæ appellantur. Siue etiam vlcerum cicatrices, quæ vasorum oscula in vtero excæcarunt (vt cicatrix obducta post abortum, ob quem vteri os fuerit exulceratum) menses detinebunt, etiam vteri occasione id fiet. At totius etiam corporis culpa aliquando prorsus, vt diximus, non purgabitur femina, tum propter plura exercitia, tum propter tenuem victus rationem, tum propter succorum ad alias particulas inclinationẽ: & cùm hæc ipsa mediocria sunt, minus quàm pro naturæ debito purgabitur, vt eodem 3. De caus. sympt. à Gal. scriptum est. Nos verò cunctas tum externas tum internas suppreßionis mensium causas totius corporis culpa dinumerabimus, ab externis orientes. Aßiduæ igitur curæ, immodicus timor, ac mœror ingens, menses supprimunt (Aëtio teste) item alimenta vel infra vel supra modum ingesta: nam modicum alimentum statim transpirat; multum verò

Ex parte totius corporis causæ.

Externæ causæ.

meatus

neatus obthurat, & excretionem intercipit. Cibi quoque frigidi & craßi, & potus aquæ frigidæ, incrassant sanguinem, & calorem naturalem hebetiorem reddunt. Et sicuti nimius calor exterior exiccat menses, ita & frigus constringit. Nimia quoque exercitij vehementia (quoniam quicquid superfluum est consumit) menses supprimere valet. item quemadmodum magnus labor, & exercitium continuum; ita & plurima euacuatio, præcipuè sanguinis narium & hæmorrhoidum, menses supprimit; hinc mulieres agricolarum & laboratorum parcius purgantur. Contra rursus nimia tranquillitas, & vita supra modum otiosa, & exercitij omnino dimißio sanguinē incrassant, & calorem naturalem extinguunt: hinc minus per venas vteri sanguis fluit. Internæ verò causæ sunt, calidiores aut frigidiores totius corporis temperaturæ: calidiores siquidem hoc excrementum discutiunt ac consumunt, frigidiores verò craßiorem ac tenaciorem sanguinem gignunt, vasa vteri obstruentem. Habitus quoque graciles, aut obesi nimium: graciles, inquam, quoniam nihil penitus superflui sanguinis habent: obesi verò, seu pingues, propterea quòd reliquis magis exsangues sunt, minimasq; venulas habent. Nam sanguis qui in ipsis est paucißimus, ferè in pinguedinem transit: & propterea tales minimè omnium concipiunt, inquit Aëtius, auctoritate Ruffi & Aspasiæ. Ob diuturnũ etiam aliquem morbum (vt & prius dictum est) feminæ extenuatæ non purgãtur; vel propter præcedentem per nares aut sedem, aut quampiam aliam partem, sanguinis euacuationem: etiam per venæ sectionem immodicè factam, potißimum ex cubiti venis, vt quodam exemplo post ostendemus. Hæc enim

Internæ.

Lib. 16. cap. 52. De mensium retentione, ex Ruffo & Aspasia.

sanguinem ad superiores corporis partes retrahen menstruas purgationes comprimit; Gal. auctore D cur. ratione per vena sectionem: Nec minus & rel qua excretionum genera; velut est multus dolor, aß duus vomitus, alui profluuia, pustularum omne gen per cutem erumpens, morbiq; acuti & magni; men ses supprimere possunt, vt liquet ex eodem Aëtio. Qu dam etiam (vt ipse inquit) ob plenitudinem non pu gantur. Hactenus de causis: iam de signis, hoc pri interposito exemplo, agemus.

OBSERVATIO III.

De mensium suppreßione, sanguine ad alias partes delato.

PVELLA rustica tonsoré adiuit mense Maio vt ex consuetudine quadam, sed peruers (vt apud nostros fieri solet) sanguis ex brachi dextri vena ipsi extraheretur, cùm flores suo haberet vel tempora. Vulgares enim suo idio mate menstruas purgationes vocant tempora quòd statis quidem temporibus prodeant, ita & flores appellant: quoniam, inquiunt, vt flos fru ctum antecedit, sic mulieres non concipiunt an tequam menses fluxerint. Copioso itaque san guine ex vena detracto, menses ilicò retract fuere, & substiterunt: & semper cùm periodu rediret, neque menstrua purgatio subsequeretur, in brachio eodem tempore palpitationem quan dam, eamque satis molestam sentiebat: cumque id ter quatérve contigisset eo tempore cùm mé ses redire solebant, tandem consilij causa me ac cessit

bonum.

esset, & quomodo menses ex venæ sectione illi estricti essent narrauit, symptomate illo, nempe altus & palpitationis, singulis mensibus eam nfestante. Imperaui vt mense sequenti cùm illam palpitationem persentiret, venam in talo, saphenam vocant) incidere iuberet, & sanguinem ad vncias quinque vel plures effluere sineret; cùm rustica & satis robusta esset. Ea sectione peracta, menses statim fluere cæperunt, symptomate illo ablato; singulisque periodis exinde redierunt more solito, & rectè curata fuit. Eodem modo & Monacha illa seu Sororcula apud liuam Vrsulam, de qua egimus De vomitu sanguineo, cùm singulis mensibus & staturis periodis sanguinem, seu menstruas purgationes sanguineas euomeret, sanguine ex talo seu saphena detracto, à fœdo hoc malo liberata est, & singulis periodis optimè menstruæ euacuationes redierunt. quæ quidem cùm hæc rursus colligo, anno 1589. adhuc viuit, &, libertate hîc orta, virum deinde duxit, prolesq. ex eo numero quinque excepit. At alteri puellæ, quæ Delphis apud sartorem habitabat, & per nares staturo tempore, menstruis purgationibus restrictis sanguis effûdebatur. Verùm & huic cùm nostro consilio saphena secta esset, menses deinde debito suo tempore fluxere, & probè sanitati restituta fuit.

SCHOLIA.

CAVSÆ *cùm sint variæ, variantur curationes; vt postea aliis exemplis quoque docebimus. Verùm*

rùm cùm causas iam omnes dinumerauimus, signa h quoque prius explicabimus, antequam ad methodu curationis deueniamus. Signa de-mõstratiua. *Signa verò ægritudinis sun per se manifesta, cùm matronæ vel puellæ plangant c conquerantur se flores non habere. Nuptæ quoqu mulieres cùm purgationes ordinarias aliquando ha buerint, si restrictæ sint, id quoque aperiunt, & quò non possint concipere. Quibusdam interea, cùm insta periodus, exiguum valde signum menstrui albi ve rubei exeuntis quandoque apparet: tamen post tres ve duos dies ægrotant, plangunt ac conqueruntur d ventre, capite, pectore; & sequuntur symptomata Galeno 6. De loc. affec. enarrata. Iam & hæc sign occurrunt, vt habetur de harmonia gynæciorum, gra uedo cum tensione lumborum & dolore, & supra pectinem & inguen, capitis etiam & ceruicis; cui & bases oculorum consentiunt: frequentius & anorexia eis succurrit, sonitus aurium, feruor cum rubore vultus, mamillarum etiam inflatio, partiumq; muliebrium siccitas: quæ omnia occurrunt diebus purgationis. Et si diu suppressi sunt menses, si à Medico non pungentur, tumor aliquibus in ilibus, & phyma in extrema ilium parte excitatur, qui tumor suppuratus longo tempore vix sanatur. Indicio autem est ex internis partibus quampiam esse inflammatam. Nonnullis etiam in extrema ilium parte panus excitatur, vt liquet ex Gal. lib. 6. De loc. aff. Quòd igitur præter naturam menses detenti sunt, ex pluribus indiciis dignoscere valebis: primum autem ac maximũ est Hippoc. 34. Aph. 5. lib. cùm dixit: Si mulier quæ neque grauida est, neque peperit, lac habet, huic menstrua defecerunt. At nullo apparente in mammis lacte, vt*

refert

refert Gal.6. Doloc. affect. hac indicia aderunt: grauitas totum corpus molestat; fastidia cibi incidunt; horror inæqualis cum febre quandoque: & si vteri os claudatur, cum quadam id erit duritie; propter quod differunt ab his quæ cōceperunt: quibusdam dolor cum grauitate in vteri regione accidit, modò in vna, quandoque in altera parte. quinetiam in coxam dolor transit, ac crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat: præterea lumborum, colli, & sincipitis dolor (vt paulo antè diximus) qui etiam oculorum fundamenta infestat, sequi solet: item febres ardentes, & vrinæ nigricantes cum rubra quadam sanie, perinde ac si aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerint, fuliginem quis miscuisset: quemadmodum refert Donatus ab Alto mari, sæpius se in illustrißima Domina Maria Sanseuerina, Comitissa Nolæ, talem vrinam inspexisse. Quibusdam etiam vrina aut difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Signa verò specierum & causarum, tam totius, quàm ipsius vteri propria, ex propriis earundem indiciis, ægrotantium sermonibus, corporum habitibus, ac ex præcedenti victus ratione, haud ægrè dignosci queunt. Primùm ex mittentibus etiam signa quibus causæ distinguuntur capiemus, & debilitatem eorum coniiciemus: eo quòd excrementis scatent, & morbus aliquis toti communis adest, vt intemperies: & priuatione aliorum, vt quia sanguis adhuc mediocris est quātitate & qualitate, neque obstructionis notæ adsunt, aut alterius mali vtero proprij. Auersio verò & penuria sanguinis signa habent euidentia, tum ex præsentibus, tum his quæ præcesserunt circa ægram. Ita facilè cognouimus in istis tribus puellis quòd retēti essent mēnses, cùm aliò sanguis flueret;

Signa specierum.

Coniecturæ artificiales.

ter; vni scilicet per nares, alteri per vomitum, & pri

Ex sanguine.

ri ex venæ sectione sursum purgatione r apta. Sangu nis verò qualitas, id est, craßities & lentor, coniectu ratur, primùm victu præeunte, qui contrarius ex temeranti fuit, tum in cibo & potu, tum in exercita tionibus vel animi, vel corporis.

Ex multo aquæ potu gelidissimæ menses restricti, & inde mors subsequuta.

Sic puella quædam an no 1589. cùm æstus ingens esset, dum menstruas pur gationes experiebatur, in maxima copia bibit aquan frigidißimam. vnde non solùm menses restricti fuere sed mox symptomatis grauioribus eandem apprehen dentibus, lotium planè restrictum fuit; & incidit i syncopen tanquam ex sanguine concreto; ita vt null remedia, quamuis apta, à me adhibita profuerint, a ipsa, vix quatuor aut quinque diebus superuinens extincta fuerit. Hæc decumbebat apud cereuisiarian viduam, in cuius cupis malleus pro insigni erat.

Ex iis quæ in corpore apparent.

Ali coniectura ex his, quæ in corpore apparent, & sunt pi tuitosi sanguinis soboles: de colore albo, vel plumbeo de tactu frigido, de mole corporis subtumida, somni profundis, pigritia, fastidio cibi. Rursus quòd & se rius incipit purgatio, & cum multo labore vix quic quam proficit. Sed hæc communia magna ex parte sunt affectui proprio vteri, id est, obstructioni, quæ a craßis & viscidis: & sæpius hi affectus coincidunt; vt scilicet & totius sanguis talis sit: vt & si grauitas & tensio circa dorsum & pubem sentiatur; & si quid excernitur, pituitæ potius attinet colore & consisten tia. Quibusdam harum & perpetuò aliquid pituito sum educitur: appellant album fluorem. Sed de eo pro prio capite agemus. Sic igitur frigidiores temperatu ras dignoscemus, iuxta Aëtium lib. 16. cap. 55.

Ex temperatura frigida.

somno lentiores sunt, ad omnemq; motum segniores; colore

candi-

ndidiores, seu plumbeæ; venulis subnigrescentibus, tio aquoso; pituitam iugiter excreant; interdum & tuitosos humores euomunt. Si corpora ob immenum calorem exarescunt, calida temperatura, tales ulieres, eodem Aëtio teste, lib. citato cap. 52. sunt omino viriles, colore fuscæ, compactæ neruis, robustæ, venosæ, lumbos & nates ampliores habent, pectore & umeris latioribus, & pilosis: talis vt virago nihil prorus, vel paucissimè expurgatur. Pinguiores autem facilè cognoscuntur ex habitudine. Alij verò affectus obruentes noti esse debent ex proprijs signis, vt pinguedo vteri ex totius pinguedine: durities sentitur tactu, & œdema, & phlegmone: erysipelas vehementem nfert calorem: conuersio ad latus, obstetricis digitis entitur, & propria signa habet. Signa à causis primitiuis vel externis per inquisitionẽ facilè habentur, siue in aëre vel aqua versata fuerit mulier: ita quoq. si percussa fuerit, vel vulnus ei sit inflictum, aut vlcus in vtero, ipsamet enarrabit. Refert Tharantanus, dominam quandam, cùm sepem transiret, palo seu stipite per ipsam vuluam in matrice vulneratam fuisse, plurimumq; inde sanguinis promanasse: sed; vulnere curato, ob relictam indidem cicatricem menses restrictos, vt vix postea quid suis temporibus egesserit, neque deinde impregnata fuerit. Et sic de aliis casibus potest fieri interrogatio, nunquid sustinuerit multos labores, vel tenui victu vsa fuerit, vel morbi præcesserint, aut aliæ euacuationes: quæ omnia ex relatione ægræ, tum diligentis Medici inquisitione cognoscuntur. Ita & causæ internæ. Si humores calidi biliosi abundant, vrina est intensa, paucæ quantitatis, pulsusq; velox, mulier macilenta, biliosa, iracunda, velox

Ex calida.

Affectus obstruentes alij quomodo cognoscantur.

Causæ externæ quomodo dignoscantur.

Causæ internæ quomodo cognoscantur.

in motu, coitus appetens, sitibunda, & agilis in su actionibus: apparent labia fissa, magis si comitatur sic citas, estq; colorata. In frigidis omnia contraria, dis colorata, somnolenta, vrina remissa, sitis nulla, cru ditas & grauitas in stomacho, egestiones & super fluitates pituitosæ, mulier phlegmatica, pinguis, no appetens coitum. Quæ ratione vteri fiunt, vel sangui nis, vel vasorum, aut totius corporis, iam diximus. Quod ad prognostica attinet, etiam hæc adiungemus. Quòd igitur mulieribus, quæ non purgantur consueto more, sanguinis reiectationis ac siderationis pericu lum immineat, seu apoplexiæ, testatur Aëtius cap. 52 lib. 16. Et quædam in melancholicum atræ bilis mor bum aut insaniam delabuntur. Talem aliquando no puellam præ manibus habuimus, quæ in insaniam inci dit ex mensibus suppreßis; quæ tamen à nobis fuit cu rata venæ sectione ex talo: eius historiam posuimus cùm de cerebri & capitis affectibus ageremus. Qua propter proroganda euacuatio eis non est, quippe cùm menstruorum oppreßio offendat, maximè si à partu supprimantur. nam non abundantiam modò, sed insignem etiam humorum pariunt prauitatem; vt 3. De morb vulgar. testatur Gal. Quibus autem vlce rum cicatrices oscula vasorum in vtero excæcarunt, & propterea menses fuerint detenti, penitus incura biles sunt: quemadmodũ curari quoque non possunt, vbi pellicula quædam circa collum statim à principio, aut osculum vteri, fuerit adnata, nisi illa perforetur, aut resecetur; vt liquet ex eodem Aëtio. Graue ma lum est si diu retineantur, & hæc symptomata subse quuntur: priuatio prolis, mania, epilepsia, vteri suf focatio ex materia coaceruata & corrupta; tensio,

Signa prognostica.

teri tortuositas, vteri inflammationes, apostemata, dolores intolerabiles in vteri regione, grauitas totius corporis, mala coctio, appetitus deiectio, nausea, ructus, tussis, difficultas anhelitus, hydrops, vrinæ & secũ retentio, anxietas ac tristitia, cephalalgia, dolor oculorũ ob colligantiam, & febres ob oppilationem, podagra, color fœdus, impetigines, furunculi, vertigo, tum alia antedicta Scholio primæ Obseruationis huius libri; tandem mors. Mulieri verò sanguinem euomenti menstruis erumpentibus solatium fit. Menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens bonum. Mulieri menses decolores, nec per idem tempus semper venientes, purgationem indicant esse necessariam. Si menstrua plura fiunt, accidunt morbi; & si non fiant, ex vtero morbi contingunt. Vrina lactis modo alba & densa, aut obscura liuensq́; mensium suppressorum, aut locellorum affectorum, argumentum est. Vrina albescens russescensq́; cum squamosis resolutionibus nigricantibus, eadem arguit, modò mensium suppressorum reliquæ adsint notæ. Quibusdam ex mensibus diu suppreßis, accedit syncope, tremor cordis, & subita mors. Si coitu assuetæ, eo non vtãtur, suffocatæ aliquando miseræ mulierculæ pereunt. Virginibus quoque barba innascitur, formæ corrumpuntur: & si curationem non admittunt, vel recipiunt, moriuntur. Ideo his omnibus tempestiuè succurrendum est. 5. aph. 32. aph. 36. & 39.

OBSERVATIO IIII.

De Suppreßione mensium, plenitudinis ratione.

GERTRVDI Bartholdi, mulieri Alcmarianæ; si quæ altera boni habitus, viduæ,

sed

ſed valde formoſæ , facie admodum honeſt
cum rubore decenti , temperatura ſanguinea
tempore quo menſes fluerent conſueto mo
foras profectæ, cùm tempeſtas valida oborta e
ſet, & tempus admodum ventoſum ac pluu
ſum, ſubitò menſtrua purgatio reſtricta fuit. A
eo tempore melancholia hypochondriaca lab
rauit, & ſæpe capitis dolore, cum faciei rubo
alioqui bonæ habitudinis; nec poſtea plenitu
nis cauſa purgabatur. congruo autem menſtru
rum tempore (vt talibus fieri aſſolet, ex Aët
lib. 16. cap. 59. **De curatione earum quæ plenit**
dinis ratione non purgantur) magis grauabatu
doloreſque circa lumbos & lumen percipieba
flatuque replebatur ; quem & ſaltus , diſtenſi
nes, horroreſque totius corporis neceſſariò ſu
ſequebantur; plethora verò hoc malum augeba
& huius cauſa potiſſimùm exiſtebat: quod pr
cipuè cognoui ex inſigni venarum tumore. Ha
cùm mea cognata eſſet, & me vocaſſet, vt h
malo liberari poſſet, & iterum debito tempo
purgari ; cumque aluum non redderet , vent
prius ſubducto ex bolo ſequenti : ℞ caſſiæ re
cens extractæ ℥ j. elect. hieræ picræ ʒ j. fiat b
lus: altero die ſecta fuit vena baſilica in brachi
dextro vſque ad vncias octo. Eiuſmodi enim c
pioſa ſanguinis miſſione ſanantur, iuxta Aëtiu
(cubiti, inquit, ac malleoli venas ſecare oportet
tum ipſa optimè ferebat, & conſueta erat ven
ſectioni: de qua latius in Scholio. Poſtea & ho
decocto loco ſyr. præparantis & incidentis, &
ad melancholiam hypochondriacam & menſe
facientis

ficientis, vt vteretur consului: ℞ rad. petros. foeniculi, apij, valerianæ, an. ℥ j. radicis buglossæ (ob melancholiam hypochond.) ℥ ß. pulegij, calaminthæ, melissæ, fumariæ, artemisiæ, verbenæ, summitatum lupul. matricariæ, betonicæ, (quia sæpe dolebat capite) an. m. j. florũ chamæmeli, rorismarini, an. p. j. sem. anisi, ammi, apij, seseli, an. ʒ j. ß. polypodij quercini ℥ j. fiat decoctio in aqua communi pro lib. j. ß. col^æ adde syr. de quinque rad. de artemisia, syr. de epithymo, an. ℥ j. syr. de fumar. ℥ ß. clarificetur & arom^r cum ʒ iij. cinnamomi selecti, & fiat ad modũ clareti, quo bis in die vtebatur. Postea huic decocto addidi folior. senæ ℥ j. agarici feminini electi albi ʒ j. ß. epithymi ʒ ij. rhab. selectissimi ʒ j. schœnãthi ℈ j. & fiebat decoctio pro ℥ ix. & imperaui vt per noctem relinqueretur in infusione, & manè expressioni forti adderent syr. ex infus. ros. & de epithymo, an. ℥ j. pro iij. dosibus matutinis. capiebat omni mane, vel secundo quoq. die, prout aluus mouebatur. Deinde redibam ad decoctũ præparans primò præscriptum; eoque finito illam rursus purgaui, in ℥ v. eiusdem decocti infundendo folior. senæ ʒ iij. sem. anisi ʒ j. epithymi ʒ ij. semel ebulliendo manè, forti expressioni addendo confectionis hamech, diacatholici, an. ʒ ij. agarici trochis. ℈ j. syr. de epithymo ℥ ß. misce. & detur in diluculo: quo plusquã septies aluum deposuit. Deinde cùm tempus instaret mensium, imperaui vt rursus ex talo vena aperiretur, extrahẽdo circiter vncias quatuor. Tempus autem secandi venam non erit multum ante

statum

statū mensiū tempus, sed tribus quatuórve die-
bus consuetos mulieri circuitus anteuertens; v
Galenus inquit. Deinde dedi ʒ j. pulueris dom
natū cum vino Rhenano: & aperti sunt mense
Hoc modo hic pul. in officina paratus Alcmari
habebatur: ℞ sem. seselios, ammeos, cinnamom
añ. ℥ ij. ß. cumini ℥ iij. sem. fœniculi, apij, caru
nucis muscatæ, calami aromatici, galãgæ, añ. ʒ
ß. zinz. macis, caryophyl. añ. ʒ j. croci ʒ iij. ß. fi
pul. Hæc sequentia magna cum laude quondam
exhibita fuere Dominæ Bredenrodianæ, po
vniuersalia medicamenta ad menstruas purga-
tiones prouocandas, in dolore splenis & vteri e
obstructione: ℞ corticum tamarisci ℥ j ß. rad
petros. apij, fœniculi, añ. ℥ ij. agrimon. end ci
chorij, betonicæ, artemisiæ, matricariæ, mercu-
rialis, costi vulgaris, absinthij, abrotani, saluiæ
menthæ, hyssopi, añ. m. j. capill. ven. recent. m. i
polytrichi m. j. baccarum lauri, iuniperi, añ. ʒ ii
sem. petros. anisi, fœniculi, añ. ℥ ß. ammeos, caru
seselios, añ. ʒ ij. aristolochiæ longæ ʒ iij. rad. ireo
℥ j. sauinæ m. j. ß. cum vini pintis quatuor, mel-
lis despumati ℥ vj. sacchi ℥ viij. fiat potio. Erit de-
licatior si addatur cinnamomum, & in modum
clareti componatur.

SCHOLIA.

CVM *suppressorum mensium causæ tot sint, pr*
earum diuersitate curationem quoque varia
contingit. Et ita cùm hæc mulier ob plenitudinem no
purgaretur, licet subitò prius fuerint menstruæ pur-
gationes restrictæ, iamq; quatuor periodi præteriissen
quò

uòd menses non fluxissent, & tunc prius consilium
teret; tamen cùm viderem plenitudinem in causa
se (erat enim boni habitus) ideo, aliis consentientibus,
xta Aëtium, tum cubiti primò, deinde tali venam
cundò aperire iussi. Hanc eandem sanguinis detra-
ionem Amatus quoque approbat cent. 1. curat. 41.
 Matthaeo de Grado & Nicolo Florentino; vt qui in
uliere, cui prius secta fuerat vena basilica, cùm hie-
e ad eam accitus esset, sanguinem ex saphena misit.
t centur. 1. curat. 15. in virgine illa decem annorum
 octo misit sanguinem in brachio ex vena commu-
i: neque Galeno ita adstrictus fuit, (qui venas in
ubito, lib. De curat. per venae sectionem, hîc non ad-
nittit, sed in poplitibus aut malleolis, cùm reuellere
urgationem assolent) quin Pauli sententiam & Aëtij
equutus sit, qui in plethoricis primò ex cubito, deinde
x talo sanguinem mittunt: quos postea Auicenna
mitatus est, & deinde ceteri practici. nec enim neces-
arium est in verba Galeni iurare, vel ipsius exemplo,
qui in libello De libris propriis, seruos eos vocat, qui-
unque se vel Hippocraticos, vel Praxagoricos, vel alios
lterius sectae appellari volunt. Quicunque igitur siue
Romanus, siue Graecus, vel Arabs, aut Iudaeus optimè
loquutus fuerit, illi quoque fides adhibenda est. Et ideo
nos quoque, ratione Practicorum excellentium moti,
in hac nostra cognata, plethora laborante, prius san-
guinem in cubito, deinde ex talo demisimus. Possunt
tamen conciliari iuxta Donatum ab Alto mari. Nam
Aëtius magnam supposuit plenitudinem, quae cùm co-
piosa euacuatione indigeret, vires, aut reliqua haud-
quaquam permitterent: quapropter cubiti venas
primò, deinceps eas quae in talo secari iussit, vt ex
vtrisque

Si ob plenitudinem menses supprimantur, curatio.

Venae sectio.

Conciliatur Aëtius cum Galeno De venae sectione.

vtrisque simul tanta poßit sanguinis copia euacu
quantam vnica sectione plenitudo requirebat. Gale
verò non adeò magnam plenitudinem inspiciens, &
aduerso vires robustas in mulieribus plenitudine
borantibus supponens, eandem in poplitibus, seu
venis venæ sectionem fieri, decretum reliquit. Et c
dixit quòd sectæ in cubito venæ mulierum reueh
purgationem assolent, ac purgationes menstruas co
primunt, ad superiores corporis partes sanguinem
trahentes, tamquam verum admittendum, vbi p
eas poplitis seu tali venæ non incidantur. At vbi n
ex plenitudine laborant, tunc sufficit sola incisio
tali vena, quemadmodum fecimus Obs. 2. præcede
in famula zythepsæ. Sic etiam fecimus Obs. 3. in a
tribus puellis, quæ ex mensiū suppreßione laboraba
sanguine ad alias partes delato. In his etenim, à qu
cunque parte fluxerit, sanguis est reprimendus,
ad vuluæ iter congruis præsidiis reuocandus, ne fo
inde repulsus ad aliquod nobile membrum (teste Aë
lib. 16. cap 42.) vertatur. Ideo venæ sectio in talo p
fuit puellæ tempore mensium restrictorum sangui
euomente; & illi quæ ex naribus sanguinem profu
debat, ac alteri puellæ cui per venæ sectionem in cubi
menses retracti erant. Iubet idem Aëtius in his & s
doribus, vomitu, reliquisq; huiusmodi excretionib
corpus euacuari. At vomitus minus conuenisset S
rorculæ, quæ vltro sanguinem tempore menstruoru
euomebat. Sic igitur si auersione (si quidem ad s
perna) suppreßi sunt menses, erit vtendum eisdem f
ctionibus, cucurbitula pubi affixa, & coxis, vena t
secta, quo ad vterum materia retrahatur. & hæc e
cura earum, quæ sanguinem vomunt, vel excreant

Quibus sola incisio tali venæ sufficit.

Quibus sanguinis euacuatio alio itinere auertitur, quomodo succurratur.

ed si per sedem auertitur, difficillimum erit; vt si per æmorrhoides. Siue enim trahentibus vtaris, ea & ad dem trahunt: siue ad sedem astringentibus cohibeas, a vicinitate cohibent & quæ feruntur per vterum. Quamobrem vbi illis quæ trahunt vsus fueris, localius ad vterum erit vtendum; de quibus priuatim paulo ost dicetur. Sed in iis quæ ob sanguinis copiam id patiuntur, qui non transfluit, sed ad alia loca vertitur, opia minuetur ex vena tali, & fiet auersio ad vterũ. Hæ menses cient, superiores verò potius cohibent. Illud verò noscendum (vt dicebat Aëtius) haud multo ffici nocumento quæ ob tales causas non purgantur; icut nec ob alimenti penuriam, vel ob laborum exessum. Concipere tamen nequeunt, cùm vteri purationes defecerint. Sic Sororculæ cùm graue esset malum quòd singulis periodis sanguinem quasi menstruum per superiora euomeret, secta vena tali, menstrua purgatio retracta ad vterum, eaq́; postea suis periodis fluente & purgata, deinde vbi viro nupsit, non semel, sed pluries concepit, vt antea dictum est. Verùm vti & prius admonuimus, non perpetuò venam scindere mulieribus necesse est; sed quibusdam malleolorũ scarificationes, vel crurum satis esse queunt euacuandæ superfluitati; vt mulieribus albidioribus, ac carnosis, quibus paruæ sunt venæ, & quæ sanguinem tenuem aceruare solent. Sic ego in Obser. prima, & nuper in puella carnosa pingui, in qua venæ non apparebant, circa talum, & alteri inter femora commodè cucurbitulas cum scarificatione apposui: & pariter in aliis quoque albidioribus. Rectè autem illi (vt retulimus) qui tali venam malunt quàm poplitũ secare. Paucis enim mulieribus sub poplite apparet, nostriq́;

Non semper vena secanda.

chirurgi rarò eam incidunt. Ideo circa talum eligen da erit quæ maior, quæq; pedem perreptat, & facil tunditur. Debent autem euitari loca tendinum; & op timè vtemur in hoc casu (monente Iacchino) phlebo tomo, non lanceola. De tempore secandi venam dix mus Obs. præcedenti. Quantitatem autem nedum ple nitudinis quantitas, sed virium robur metietur: Et vbi quippiam non vrgeat, eandem sectionem venæ ite rare tutius erit, quàm semel vniuersim vacuare; au in eodem crure, vel in altero, vt videbitur. Conduc etiam nedum istis diebus, in quibus sanguinem vacua verùm & ante eos quatuor aut quinque, vt exte nuantem victum procures; eodem Gal. teste. tenui inquam, victus eisdem exhibeatur, veluti est ptisan succus cum aceto præparatus, & olera ad hunc etian vsum idonea. Erit enim exercitiorum, victus, reliquo rumq; ratio omnis ad copiæ diminutionem facien Sanguine verò euacuato, medicamenta quæ mens prouocare possunt adhiberi debent: de quibus postea etiam iuxta Aëtium potiones & fomenta (de quib suo loco dicturi sumus) adhibendo: & cucurbitæ pu & inguinibus affigendæ sunt: siquidem menses euo cant; vt liquet 13. Meth. medendi. Ubi verò mens effluere inceperint, mulieri, inquit Aëtius, omnimod quies imperanda est, & in lectulo continenda: ac pr mo quidem die à balneis & cibis arcenda; proximo au tem ptisanæ cremor cum anetho paratus pro cibo ex hibendus; deinde olerum, quæ huic vsui idonea vide buntur portiuncula. Tertio die lauanda, ac consuet victus ratione regenda erit. Hæc Aëtius: quamuis pr stabit à balneo abstinere cùm menses fluunt, ni for tè calido vti velit ad promotionem. Et ita curat

De quantitate sanguinis educẽdi.

earu

arum quæ plenitudinis ratione non purgantur, abunde ex his industrio lectori constare poterit.

OBSERVATIO V.

De Medico imperito, qui menses nitebatur euocare in puella planè extenuata.

EMPIRICVS quidam in puella extenuata, ex longo morbo, cùm valetudinaria permaneret, mensésque deficerent, nitebatur frustra consuetas ante morbum purgationes, nunc in extenuata retentas, prouocare cum calidioribus, etiam venam pertundendo in talo, licet sanguis non efflueret. Hæc cùm ad nos consultandi caussa accessit, atque vbi illam planè aridam & exsanguem vidi, venit mihi in mentem historia illa quam refert Gatenaria, quam hîc referre libet: Quando, inquit, in corpore mulieris non est sanguis superfluus, tunc si per menstrua non emittatur, non est mirandum: quia natura intendit corpus restaurare, vt multoties accidit in mulieribus cùm patiuntur diuturnas ægritudines, vel febres diu perdurantes: quia tunc natura intendit sanguinem retinere pro corporis conseruatione & restauratione: & ita tunc sanguis non superfluit, nec per menstrua emittitur: vnde tunc prouocari non potest; sicut accidit (idem inquit) cuidam scholari nouiter practicanti; cùm vellet menstrua prouocare in quadam muliere extenuata ex quartana, quam longo tempore passa fuerat; vnde nunquam potuit: Error multorum.

tuit: quare misit ad me mulierem, qui eam vi-
dens, dixi, nunquam posse prouocari, donec mu-
lier esset bene restaurata. Quare & ego huic no-
stræ puellæ consului, vt vberioribus cibis re-
ceretur. Nam quæcunque (vt ait Aëtius lib. 1.
cap. 40. De curatione earum) ob innutritio-
nem non purgantur, vel gracilitatem, siue ex
morbo, siue id alia ratione contigerit, eas prim
reficere oportet, & corpori carnē congruo exer-
citio moderatoque labore, ac vberioribus ci-
restituere. Si enim carnosæ euaserint, maxi-
inde spes erit, menses sponte erupturos. quod
non euenerit, tunc eos commodius potionib
& pessulis prouocabimus. Ideo huic puellæ e
tenuatæ consuluimus vt cibis restaurantib
vteretur, & vbi magis carnosa euasisset, si tu
debito more menses non fluerent, rursus me a
cederet, vt tunc cōmoda remedia adhiberem

SCHOLIA.

*CVM autem varias causas esse suppreßionis pr
dixerimus, licet curatio earundem suppreßio
mensium in remotione causarum easdem inferenti
constet cum contrarietate; tamen in hoc sæpe cont
git error, tam in regimine vitæ (vt vocant) quàm
ipsis medicamentis menstruas purgationes cohiben
bus vel restringentibus: nam calefacientia, & sub
liantia, & aperientia, causam aliquando augent;
ita victus ratio calida exiccans & extenuans. His i
tur cognitis, videndum quomodo menses suppre
moueas. Cauendum inprimis, ne his tentes euoca*

Error multorum.

qui

*ibus non debes, vel quibus est impoßibile. Nam con-
it, in vanum laborari in his quæ omnino extenuatæ
nt. & ita frustra eas mulieres cruciant, quæ post
ngam sanguinis euacuationem factam per nares aut
las regiones, qui menses prouocare volunt; aut post
uturnum longúmque morbum, ad quem sequuta
iam sit atrophia, vel extrema extenuatio. Et ita
n omnis retentio statim indicat sui ablationem &
ouocationem: nam à causa naturali, (vt diximus)
prægnante, in anicula, in puella nondum ad ætatem
stam deuenta, in saltatricibus, viragine, (quæ omnes
olestia non afficiuntur) neq. extenuatis à longis mor-
s, menses prouocandi sunt. Ex quibus quoque sequi-
ur, in vanũ laborare qui ante vel post tempus purga-
onis, menses volunt prouocare. Sicut etiam in his, quæ
urum habent sanguinis ob cachexiam, quæ veram &
erfectam sanguinis generationẽ impedit. Et ideo neq.
uibusdam etiam, licet fiant à causa non naturali, vt
b extenuatione humorũ paucitate cibi, & sanguinis
toto vel in vtero, quæcunque causa fuerit, in his,
quam, non debent irritari, sed solùm regimen re-
umptiuum præscribi; vt apud probatos autores videre
cet. In cachexia videlicet malum illum habitum
orrigendo, vt multus ac bonus sanguis generetur. Sic
& in atrophia, & sanguinis penuria, alimenta, quæ
nultum sanguinis generant, danda sunt. Interea quæ
b penuriam sanguinis fit, si ex formatione euenerit,
t in frigidis siccisq;, curam non habet. Si verò ex tem-
peramento calido & sicco, curam habet per contraria,
efrigerantia scilicet & humectantia: semper in me-
moria habendo, quomodo temperamenta sensim
nutentur, idq; victus ratione maximè in omnibus sex*

Quando frustra prouocantur menses.

Si ob cachexiam vel atrophiam veniat, quomodo curanda.

Ex sanguinis penuria.

Cautio.

generibus; quod sanè fieri ob conceptionem requir mus. Rectius, inquit Aëtius authoritate Ruffi, quide foret ad integram sanitatis tutelam, victus ratione excogitare, à qua ita mulieris corpus desiccaretur, menstruæ purgationis non indigeret: sed hoc conc ptioni prorsus aduersaretur. Causa ergo cōcipiendi, quoniam omnes ferè mulieres incōsultò victitāt, pu gationes sunt necessariæ: propterea congruit curatio quoq; subscribere, qua menses intercepti euocātur. C lidiores itaq. & plurimum exercitatas mulieres quà maximè humectare oportet, dulciū aquarum balne vberiori humidioreq́; cibo ac potu; quales ptisanæ chondri sorbitiones sunt, & quæ ex lacte præparātur & ex oleribus, lactuca, cucurbita, & huiusmodi. E ca nibus, agni, hœdi, ac nouelli sues, præsertim cicures, feminæ: è piscibus quicunq. teneras carnes habent: e auibus altiles: è fructibus, ficus recētes, vuæ maturæ, p pones, cucumeres: è potionibus, vinum tenue, candid non adeò antiquū, & dilutum. Tales itaque maxim humectabimus, quacunq. ratione calidiores fuerint, si ex naturali temperamento, siue ab exercitiorū excess aëremq́; humidum eligemus ac paulo ad frigidū ver gentem, somnoq́; longiori vtemur: quietem imperab mus, & iubebimus vt exercitiū vitent: & immodic affectus, iram, mæstitiam, timorem; & vt supradict vtantur; cremore ptisanæ, ex lacte parato: & præt iam dicta, carnibus gallinarum, caponū, & pullorū, iure carniū, lacte, & recentibus ouis gallinarum, &, summatim dicā, renutritoria victus ratione. Talia extenuatis conueniunt. Si ob frigidam corporū intem periē menses non profluant, oppositam curationē insti tuemus. Nam calidioribus cùm cibis, tum medicamēt

Lib. 16. cap. 44.

Si ob nimiā caliditatem menses supprimantur, curatio.

Si ob frigidam corporis intemperiem menses suppriman tur, curatio.

vtemur

emur & fortioribus exercitiis, ac pluribus laboribus, ıxta eundem Aëtium; vino item fuluo, odorato, vete-, ac minimè dulci. Inter medicamenta verò ea eli-mus, eodem Aëtio autore, quæ calore suo sanguinē ſſoluunt; veluti eſt thymum, pulegium, calamintha, ctamnum, abrotanum, & alia huiuſmodi multa ud eundem deſcripta. Ita & curabimus illas quæ imio otio non purgantur, iuxta eundem, quas labo-bus addicemus: labores verò qui mulieribus maximè ngruunt, deambulationes ſunt, & à iumentis geſta-ones aliquanto vehementiores. In ceteris verò tan-uam frigidæ & pituitoſæ curabuntur; atque omnino, t Hippocrates ait, oppoſita dabimus iis quæ ſanguinis elationem impediunt. Ac ſi eueniat vt aqua frigida & cruda bibita offendat, aliam optimam perquiremus, uam cum vino albo & tenui commiſcebimus; ciba-iaq; pro frigidis, calida; pro craſſis, attenuantia offe-emus. Pinguiores autem mulieres victus ratione re-emus; quæ ſummas (inquit Aëtius) attenuandi vi-es habet: atque ea adhibebimus quæ idem lib. 3. De limentorum facultatibus ſcripſit, & De macie cor-ori reddenda. Neque tamen interim fomenta & po-iones prætermittemus. Si enim materia inferius de-linabit, haud ægrè euacuabuntur, & corpus gracilius uadet: & quamuis per inferiorem aluum purgatio non admodum tuta ſit, cùm inde corpus labefiat, mu-lieri tamen ita ſe habenti hæc quoque adhibenda eſt. Sæpe enim ſola purgantis medicamēti potio menſtruis euocandis ſuffecit. Catharctica acerrima, qualia ab Aëtio referuntur, pinguibus idonea fuerint, & ſuppo-ſitoria, tum fomenta & epithemata qualia ſcripſit ad temperaturas frigidiores conferre. Contra in graci-

Lib. 16. cap. 43. & 55.

Aëtius lib. 16. cap. 53.

Curatio earum quæ ob nimiam pinguedinem non purgantur.

Curat.

In gracilibus & extenuatis curatio.

libus & extenuatis (vt etiam antea diximus) contrario modo instituenda curatio, siue ex fortibus exercitiis, vel morbo præcedente, vel ex fame aut ieiunio aut aliis euacuationibus magnis originē habeat: vtendum enim cibis multum nutrientibus & humectantibus, tum iis quæ auctores præscribunt ad corpus gracile restaurandum. Et ita quoque ex paucitate sanguinis, vt paulo antè admonuimus, præcipua curati consistit in victu resumptiuo, humectante, & sanguinem multiplicante. Si verò ex copia sanguinis, ha ipsa copia minuenda erit venæ sectione, vt Scholio præcedente docuimus; exercitiis & cibis tenuibus, & reliqua victus ratione omni ad copiæ diminutionem faciente. Quæ verò ob qualitatem sanguinis frigidam crassam, viscidam; hæc corrigenda erit contrariis. Se quia communis est curatio his quæ ex obstructione venarum matricis id patiuntur, ideo simul hæc tractanda. Quæ igitur obstructiones in venis his patiuntur, quas etiam solas docet curare Gal. in lib. De ven. sect. sic tractantur ab eo. Incipit antea per dies decem corpus totum parare, & obstructiones tum eius tum vteri tollere. hoc autem est (teste Iacchino) corpus fluxile reddere. Id primùm victus ratione extenuanti facit, id est, quæ tenues succos, fluxilesq; efficiat: id qualitate ciborum, & potionum fit: & præterea condimentis, quæ sale, aromatis & herbis acribus parantur, cuiusmodi est origanum, satureia, thymum cuminum, anethum: tum exercitationibus fortioribus, & vigilia. Hoc posito, medicamentis rem aggreditur, & primùm quæ humorum copiam crudorum extenuant per totum corpus, & parant, vt purgari poßint: vt oxymel & simplex & scilliticum cum de

Ex paucitate sanguinis.

Ex copia.

Ex qualitate sanguinis frigida, crassa, & viscida.

Ex obstructione venarum matricis.

cocti

cto betonicæ, vel thymi, vel alterius incidentis, & tenuantis & incidentis. A qua potione, picræ porum propinat. Inest autem picræ vis primùm purgandi venas à pituita, extenuando & extergendo: est & vis tollendi obstructiones, per incidentia medicamenta, quæ longè penetrare possunt. Eligit autem maximè purgantem, vt est hiera plurimum aloës recipiens: nam variis modis paratur. Hoc ergo medicamento vteris 10. diebus illis bis aut ter. Interim medicamenta exhibenda quæ menses ducunt, vt sabina, dictamnum, pulegium, &c. modus exhibendi, in mecrato à balneo statim cùm adhuc calent. Intentio igitur est obstructiones tollere: idq́; primò facit humores respiciendo, parando, purgando, vacuando. præparatio per extenuantia, calida, sicca, acria, amara, fit, modò fortiora, modò debiliora. Tempus præfigit decem dierum; quod accipit Paulus. Sed hoc ridiculum, cùm pro varietate humorũ, variare vim medicamentorum oporteat: quibusdam ergo vix quindecim aut viginti sat erunt. Purgationem per hieram facit: non negat tamen, quin & aliis, maximè agarico: quoniam vis inest illi extenuans, & admiscetur aromatis. Sed & diaphœnicon ad hoc facit, & hiera ex colocynthide, & Archigenis. Vltimò adhibet venæ sectionem in poplite, vel potius in talo, idq́; per duos dies, parum trahendo quotidie, quo à supernis ad inferna maior attractio fiat; vel vt sanguis obstruens, iteratis tractionibus melius deriuetur à parte. Vult fieri vtrinque ob cathexin, si fortè in vno magis obstructio sit. Sed cur postponit venæ sectionem? An quia non potest vacuari sanguis obstruens è venis vteri, nisi dissectus & paratus sit, & imminuta ex parte obstructio? Hoc igitur

facit postremò: quoniam venæ sectio paratiorem sanguinem exigit, vt poßit educere à loco: quoniam non fortiter, sed solùm vacui ratione. Verùm de venæ sectione, de cucurbitulis, & scarificatione, satis priùs dictum est. De remediis verò quæ bibuntur, quæ Galenus scribit, experta sunt eo modo quo scribit. Rhasis trochis. de myrrha multam vim habet: potio item ex herbis in vino insolatis: rectè vtimur & aqua porretana. omnia methodo inuenta remedia, experientia comprobata. Expedit autẽ & localibus vti; quam partem Galenus omisit: vt sunt seßiones in balneis, quibus vis insit dissoluere & extenuare crassa, ac venas dilatare; qualia sunt sulphurea, & quæ arte parantur ex stœchade, chamæmelo, anetho. De his superius quoque egimus. Mox & pessus & suffitus. nam iuxta Hip. lib. 5. aph. 28. muliebria educunt, id est, menses. Causam ponit Gal. extenuationem, quæ fit ab eo fumo. Vsus est, per sellulam perforatã obducta omni perspiratione per vestes. Nos trochiscis ex gallia vtimur. Similiter conueniũt peßi ex ladano & aliis, vt postea dicemus: pro diuitibus moschum & zibettum adiũgimus. Hæc autem exemplis subsequẽtibus clariora euadent.

Observatio VI.

De puella ex sola refrigeratione, vel nuda intemperie frigida, menses restrictos habente, & de altera muliere, mensium suppreßione laborante, à succo pituitoso venarum vteri ora obstruente.

PVELLÆ annos octodecim natæ, cùm in hyeme, aëre frigido, linteamina lota extra

vrbem

:bem in pascuis (vt fieri solet) exposita aëri,
ursum inde ablueret, menses restricti fuere ex
igiditate & nuda tantùm intemperie, absque
umore. Vrina inspecta quæ alba erat, & cùm
isa in vteri fundo manifestam frigiditatẽ sine
ondere aut grauitate sentiret: statim imperaui
t vinum generosum biberet,& vt hoc decocto
teretur eo tempore quo menses solebant fluere:
: dictamni cretici, pulegij, matricariæ, artemi-
iæ,sabinæ, an̄.m.j.florum chamæmeli p.j.cice-
um rub.℥j.melissæ m.ß.coquãtur in vino Rhe-
iano pro lib.1. dulcoretur parũ saccharo, aromr
um ℥ß. cinnamomi selecti,& fiat claretum. &
nenses optimè fluxere. Accessit ad me,consul-
andi causa,& altera mulier pituitosa, quæ ex pi-
uita copiosa, & succo crudo ac frigido, men-
truas purgationes vltra dimidium annum non
iderat. Imperaui, vt victu extenuante vteretur
& humores incidente, eo modo,quo paulo antè
diximus Scholio præcedente. Deinde cum sco-
pus huius curationis esset subtiliare, digerere, &
demum euacuare, & tandem menses euocare;
omnium primò ad materiæ minorationem præ-
scripsi id quod sequitur: ℞ elect. lenitiui ℥j.dia-
phœnici ʒ ij.cum ℥iij.decoct.pulegij,artemisiæ,
betonicæ, fiat potio; capiat in aurora,& dormiat
per horã; postea surgat & ambulet. Die sequenti
sumet hũc syr. ℞ syr.de artemisia,de duabus rad.
oxymelitis simplicis, an̄. ℥ j. aquæ decoct. beto-
nicæ, artemisiæ, pulegij, ℥ vj. misce, pro ij. vici-
bus: capiat manè hora vna ante auroram dimi-
dium calidè;& super id dormiat ad lubitum. ho-
ra quar-

vrina alba n.

ra quarta pomeridiana sumat alteram dosim. Diebus sequentibus capiat hunc syrupum: ℞ syr. de eupatorio, de duabus rad. syr. de artemisia añ. ℥ j.ß aquæ decoctionis hyssopi, pulegij, calaminthæ, origani, artemisiæ, ℥ ix. fiat syr. pro iiij dosibus. Istis syrupis finitis, denuo purgetur: ℞ electuarij lenitiui ℥ ß. diaphœnici ʒ ij. electuarij ind. maioris ℈ iiij. dissolue cum decoct. artemisiæ, capill. ven. sem. anisi, fœniculi & pass. ℥ iij mellis ros. colati ℥ j. detur calidè hora ante diem: tamen cùm incipiet operari, non amplius dormiat. Post quatuor horas à sumto pharmaco capiat hoc lauatiuum: ℞ iuris cicerum rub. ℥ vj sacch. rub. ℥ j. ß. Deinde vno atque altero die intermisso, cùm pilulis delectaretur, etiã has pilulas præscripsimus: ℞ pilul. fœtid. aggregat. agarici trochis. añ. ℈ j. cum syr. artemisiæ fiant pilulæ vij. habuit inde vij. sedes copiosas. Deinde accessi ad illa quæ menses prouocarẽt. Ideo iussi vt tempore congruo cùm menses fluere solebant, sanguinis missio fieret ex vena in dextro pede, vel sinistro, secundùm quòd magis vena apparere & tumentior in vno pede quàm in alio esset. Et si vena in nullo pede appareret, vt poneret super ipsam duas vel tres sanguisugas, ℥ iiij. extrahendo. Hoc enim tempore iuuant illa quæ sanguinem circa vterum trahunt; vt sunt dolorifica ligaturæ in coxis factæ, vel frictiones sanguinem ad partem trahentes. Vtile quoque est partes illas prius souere aqua tepida, vel decocto maluarum vel liliorum, vt partes illæ relaxentur; ob quod sanguis ille facilius descendit. Ista etiam

conue-

nueniunt si multus sanguis sit in corpore, aut
ntus, aut ob venarum obstructionem vterive
ensationem suppressus; adhibitis nihilo minus
mediis quæ obstructionem tollunt. Interim,
quam, & illa apponenda quæ sanguinem ad
erum trahunt: qualia etiam conuenire dixi-
us in iis quibus multus sanguis ad partes su-
eriores fluit, & per nares vel per sputum, aut
omitum reiicitur. nam vbi præcesserint reme-
ia iam dicta, etiam hoc tempore vtile erit fre-
uenti cucurbitularũ appositione supra emun-
toria sanguinem circa vterum trahere. Appo-
untur sine scarificatione his quibus non est ni-
nius sanguis: in quibus autem est multus, sca-
ificatio facienda est. Nam cùm sanguini patet
xitus, facilius ad illam partem fluit; sed multus
non est trahendus. euacuatio enim sanguinis co-
piosa aliam euacuationem impedit. Aufertur
copia propter quam expultrix illum sanguinem
expellit, vt suprà monstratum est. Verùm in hac
muliere consuluimus vt sanguis paulatim dedu-
ceretur ad vterum cum ligaturis & frictionibus,
& sectione malleoli seu tali. Sed hæc non fa-
cienda (vt etiam antea admonuimus) nisi quo
tempore solebãt menses fluere; aut quibus num-
quam fluxerunt, àd finem mensis; vel in princi-
pio quibusdam iunioribus. In qua parte humo-
res liquefacti aut rarefacti videntur aucti, lini-
menta ex modicè calfacientibus & relaxantibus
sunt adhibenda. Ideo etiam imperaui vt vnge-
rentur partes inferiores ventris, inguinum, & re-
num, post fotum. ℞ axungiæ gallinæ, anseris, &
anatis,

anatis,añ.℥ j.olei amyg.dul.chamæmel.lilior.a
℥ j.ß aristol.vtriusque,iridis,asari añ.ʒ j.ceræ n
uæ q. s. fiat vnguentum. Insessus non parau
mus,cùm in hyeme essemus, sed ʒ j. huius pu
ueris dominarum exhibuimus cum vino Rh
nano albo: ℞ cumini ℥ j. curcumæ ʒ ij. cinn
momi,nucis moschatæ,granorum paradisi,cal
mi arom. galangæ,zedoariæ,sem.fœniculi,leu
stici, apij, carui,aristol.rotundæ,baccarum lau
sem.nigellæ,añ.ʒ j.fiat pul. Parãtur diuerso m
do isti pulueres, cùm magistrales sint; qualis e
hic est: ℞ cinnamomi ʒ vj. cumini,anisi, leuist
ci,carui,añ.℥ ß.myrrhæ,rad. dictamni,curcum
añ. ℥ ß. lupinor. apij & nigellæ, añ.ʒ iij. calan
aromatici,pulegij,aristol.longæ,añ.ʒ ij.croci ʒ
asari ʒ ij.sabinæ ℥ ß.misce. fiat puluis. Si mens
nõ fuissent aperti,dedissẽ ʒ j trochis.de myrrh
quibus in robustioribus feliciter sæpe vsus sum

Scholia.

Vbi frigidi redundarint succi, curatio.

VBI cum frigida corporis intemperie, crassoru ac frigidorum adsit redundantia succorum, q sanguini admixti mensium purgationem impediun vt in hac muliere secunda contingebat; ipsas prius d centi medicamento purgare conuenit, donec concoc & præparati fuerint: deinde quæ menses prouocar possunt, adhibenda sunt. Parentur autem (vt ante quoque diximus) tum extenuanti victus ratione,cib semper ac potibus aliquid odoratum admiscendo; tu etiam extenuantibus ac incidentibus medicamentis; v melle ros. & oxymelite; modò vterus aut quæpia

ali

..neruosa pars affecta non sint, propter acetū. Valent
..upi de tribus, aut duabus rad. de hyssopo, cum deco-
.. hyssopi, pulegij, calaminthæ, orig. abrotani, & simi-
..m. Concoctis iam humoribus ac præparatis, purgatio
..hibenda cum hiera, agar. in pilulis. Quando multa pi-
..ita in corpore collecta est, vbi partes inferiores quoq.
..m vnguentis sint præparatæ, vt in Obs. præcedente
..endimus, tunc dabimus pilul. de hiera, & aromati-
..s. ventriculum & intestina purgant, humores atte-
..ãt, & præparant corpus ad assumptionē syruporum
..erientium, aut acrium medicamentorum. Duabus
..t tribus horis dandæ sunt ante pastum, vt in exitu
..lecto. Deinde syrupi incidentes & attenuantes san-
..inem, aut humores mixtos cum sanguine, dandi
..nt; vt syr. de rad. de artemisia, & alij antedicti.
..antur cum decoct. herbarum iam paulo antè dicta-
..um, vel iringiorum, aut quinque rad. aperientium,
..el cum decocto sabinæ, aut artemisiæ, aut leucoi. Si
..ulta pituita in corpore collecta fuerit, euacuanda
..st multum ante tempus purgationis mensium, & id
..niter, ne redundantia humorum auferatur. Sed suf-
..cit dare pilulas supradictas, addito agarico, vel asa-
..o, aut carthamo: vel pilulas benedictæ; vel bolum
..abimus cum hiera vel diaphœnicone. In robustiori-
..us pilulas fœtidas, de sagapeno, aggregatiuas, aut de
..garico. A purgatione sanguinem ex malleolis mittere
..onuenit, vt diximus; aut scarificationes adhibendæ, si
..enæ non appareant. Deinde medicamēta, quæ deten-
..os menses euocant conscribenda sunt: & primò fa-
..ilibus, postea mediocribus, vltimò fortibus vtendum.
..erùm cùm plures circa medicamenta menses prouo-
..antia hæsitent, sæpeq; audiamus ab auctoribus, & sæ-
pissimè

pißimè à Galeno, mentionem fieri medicamentorum
menſes educentium; ideò quærendum eſt quæ ea ſi
& quomodo id operentur. Igitur quinto De ſimpl.
ſcribit, ea quæ menſes mouent in hoc ab vrinatiuis
ſtare, quòd cùm vtrumque genus calidum ſit, quæ
men vrinas mouent longè ſint ſicciora, id eſt, quæ p
uatim nomen diureticorum meruere. Nam men
ducentia calida ſunt, ſed modicè ſiccant. Cauſa e
quoniam quæ ſiccant, craßiorem ſanguinem reddun
vnde & purgationē non facilem. Dubitatur circa ha
Nam non videtur hæc eſſe differentia: ſiquidem ea q
valentißimè vrinam cient, vim etiam habent men
ducendi, vt exemplo particularis materiæ patere p
teſt: Sabina, pulegium, aſarum, cinnamomum, cal
mintha. Ea ſunt Gal. exempla. Rurſus certum eſt, h
ſicca tertio ordine eſſe: ergo non hoc diſtabunt, qu
magis ſiccent quæ vrinas ducunt. Dubitatur iterum
Hæc vrinam cient, ergo menſes non mouent. nam q
ad vias vrinæ deducunt, deriuant ab vtero: quare
profluuium per vterum imminunt. Sic in profluui
vt dicemus, ad ſiſtendum vtimur vrinatiuis. Argu
tur etiam eo loco Galenus (teſte Iacchino) de inſuff
cientia. Quomodo enim vult, calida hæc & ſicca men
ſes mouere, quaſi ſemper ex vna cauſa ſupprimantu
vt ex craßitie? Hîc enim ſolùm conferre poſſunt.
ſcimus aliis nocere; vt ſi ex penuria: item ſi ex phleg
mone, vel ſcirrho, vel ex plurimo calore naturalis tem
peramenti. Reſpondetur primùm ad id quod poſtrem
eſt obiectum, non eſſe mentem Galeni illam ſolùm eſ
cauſam; ſed illam reſpicit maximè, quoniam & ma
ximè euenit. Eſt enim frequentißima ex obſtructione
quæ ex humoribus. vnde & ab huius curatione men
ſ

Menſes educentia quomodo differant à diureticis & vrinatiuis.

Dubium.

Aliud dubium.

Arguitur Galenus de inſufficiētia.

Reſponſio.

ducentia nominauit. Ad id verò quod prius quæretur, dicimus, menses cientia, etiam quæ propriè dicuntur, respectu scilicet huius generis causarum, esse in plici differentia. Vel enim solum sanguinem crassiorem & frigidiorem liquant, & fundunt, & erunt odicè calida & sicca; vel præterea obstructiones tollere possunt, quæ impediunt. Primum genus diminutis iuuat, augendo sanguinis motum nonnihil: secundum genus oblæsos, & prorsus defectos. Ea igitur quæ sanguinẽ fundunt solùm, propriè menses ducentia dicuntur: quia per se naturã in opere mittendi iuuant ea tione. (Facilius enim pellitur quod tenuius.) At reliqua, quodãmodo ex accidenti magis, quatenus iuuant otius obstructiones tollẽdo, propter quas detinebatur nguis. Dices, Nonne ipsa quoq. fundunt & liquant? espondeo: Quæ vehementer talia siccando cogunt, on liquant: ideo quod ad hanc rationem attinet, esnt incommoda, sed iuuant propter obstructiones. Sic itur ad obiecta respondetur, non dici ea quæ vehementer cient vrinam, menses ducentia, propterea quòd ccant & cogunt; nisi fortè ex accidenti hoc faciant. Quòd si Galenus exempla eorum posuit, transiuit à menses ducentibus verè dictis, ad ea quæ obstructiones ollunt. Quod verò dicitur, vrinam ducentia auertere b vtero ad vesicam, concedimus, si propriè talia sint, d est, vehementer calida & sicca: sed si moderata, unc vtrumque faciunt præparando sanguinem. natura verò eo beneficio pro exigentia in vtraque parte tetur: ad vrinas renum attractione; ad vterum pulione, quam procurat & commodi gratia in hoc corpore, & propagationis ratione. Alia verò immodica uuabunt modico vsu, aperiendo & extenuando. Sed

Propriè menses ducentia quæ dicantur.

D hæc

hæc cogunt sanguinem, inquit Gal. Respondetur, quis multis vtatur, non si modicè. Eadem ferè hab Montanus, cùm dicat, quædam per accidens prouoca menses: vt si paucitas sanguinis in causa sit, alere co pus quæ sanguinem generant: si humores crassi ratio ne caliditatis adurentis, frigida & humida: qua ratio ne Diosc. lactucam menses prouocare dixit, plurim ambiguitatem legentibus afferens, cùm id impropr dixerit. Iam si sanguis crassus, viscidus, cum multa pi tuita, eget incidentibus & calefacientibus; quæ potiu sunt diuretica; tamen in hoc casu iuuant ad prouoca tionem mensium. At si ob meatus & orificia obstru cta, tunc verè menstrua prouocari dicuntur. Arabe tres ordines horum medicamentorum ponunt: Pri mum faciliorum, vt decoct. phaseolorum, cicerum rub fœnic. apij, cauliū, anethi, chamæmel. asparag. melissa Mediocrium secundum, menthastrū aquaticū, cumi num, stœchas, ammi, satureia, flores schœnanthi, spica absinth. petros. amomum, leuisticum. Tertium deni que fortium, vt rubia tinctorum, iuniperus, sabina, ni gella, myrrha, pæonia, castorium, cassia lignea, euphor bium, & similia. Quædam insuper sunt simplicia, alia composita: (vide Plinium, Paulum, Aetium atque Gal. & Neotericos) vt sunt trochis. de myrrha, aliq; pastilli & pulueres dominarum. præter alia, localia re media, vt exemplum sequens latius docebit.

Per accidēs menses prouocantia.

OBSERVATIO VII.

De vidua longo tempore menses suppressos habente ex pituitosiore sanguine.

MARIA Gerardi, vidua Alcmariana, annorum 36. minus quidem pituitosa, cùm purga-

purgationes menstruas longo tempore non habuisset, in inguine tum coxa valde afficiebatur: cumque muliercularum tentasset remedia, sed frustra, & dolor in coxa & inguine accresceret, ac metueret apostema; anno 1557. mense Decembri, cum ingenti ex suppressa menstrua purgatione dolore affecta, de nocte me vocauit. Cùm feces non deponeret, clysterem libēter iniecissem, sed non admittebat. balano igitur aluus soluta ex pul. hieræ ℈ ij. & diag. colocynth. añ. gr. iij. mellis crud. ℥ j. & salis parum. Bis excreuit, ventositatibus emissis, cum iuuamento aliquo, ut referebat. Ad materiæ præparationem hoc apozema descriptum est: ℞ cort. rad. fœniculi, apij, petros. rad. dictamni albi, valerianæ, añ ℥ ß. agrimoniæ, cassutæ, capill. ven. artemisiæ, florum chamæmeli, añ. m. j. sem. anisi, sileris montani, ammi, fœniculi, añ. ʒ j ß. cicerum rub. p. j. coquātur in aqua communi pro lib. 1 ß. colæ adde syr. de artemisia ℥ ij. syr. de scolopend. de cichor. cum rhab. (aderat enim obstructio quædam in hepate & liene) añ. ℥ j. misce. Sumebat manè hora vij. cyathū vnum, & hora quarta pomeridiana. Hæc quarto Decemb. die præscripta fuere. Sexto verò quod sequitur: ℞ cassiæ mundatæ ʒ vj. diaphœnici, confectionis hamech, añ. ʒ j. aquæ artemisiæ ℥ iij. syr. de artemisia ℥ ß. misce. Quinquies aluum deposuit, & cæpit dolor mitigari. Deinde & hoc apozema descriptum est: ℞ rad. fœniculi, ireos, asparagi, añ. ℥ ß. rad. cappar. tamarisc. añ ʒ ij. sabinæ, artemisiæ, menthæ, nepitæ, calaminthæ, florū chamæmeli, centaurij mi-

noris, pulegij, ſatureiæ, praſſij, meliſſæ, verbenæ
añ. m. j. ſem. aniſi ʒ ij. cumini præparati ʒ j. fi
omnium decoct. in duplici vaſe in aqua artemi
lilior. albor. & vino Rhenenſi, pro lib. 1. ß. aron
cum ℥ ß. cinnamomi, & dulcoretur cũ ſacchar
℞ ſabinæ exiccatæ ʒ j ß. caryophyll. nucis m
ſchatæ, añ ℈ j. ligentur in nodulo, & pendeant
dicta decoctione, & exprimatur dum potio ſu
matur. Deinde 13. Decemb. ita illam purgaui:
pilul. de hermod. ʒ ß. pilul. maſtich. ℈. j. aga
trochiſ. ℈ ß. pul. rhab. gr. iiij. diag. gr. j. fiant pilu
læ vij. cum aqua artemiſiæ: dentur in diluculo
Septem ſedes inde habuit: deinde extractus e
ſanguis ad ℥ iiij. in pede dextro ex ſaphena. I
17. Decemb. hoc decoctum rurſus præſcriptu
eſt: ℞ rad. fœniculi, ireos, rubiæ tinct. añ. ℥ ß. me
liſſæ, verbenæ, abſinth. florum chamæmeli, cha
mæpit. ſabinæ, maluæ, praſſij, añ m. j. ſem. fœ
nugr. aniſi, añ. ʒ iij. folior. ſenæ ℥ j. ß. prun. dama
num. ix. ficuũ ping. num. iij. coquãtur in duplic
vaſe in aqua artemiſ. & vino Rhenenſi, pro lib.
ſaccharo dulcoretur, & cinnamomo condiatu
nodulo ſequenti in eadem decoct. pendente:
trochiſ. de myrrha ʒ j. Bis in die ſumebat, au
ſemel, iuxta medicamenti operationem. Pro do
lore inguinis, manè & veſperi inungebatur ca
lidè vnguento ſequenti: ℞ olei cheirini, chamæ
mel. anethini, lilior. alb. añ. ℥ ß. miſce. Deind
ſtatim inſtante menſium tempore accepit pu
ſequentis ʒ j. cum cyatho vno decoctionis ſabi
næ & artemiſiæ: ℞ pul. dominarum deſcrip
Obſ. 6. præcedente ℈ ij. trochiſ. de myrrha ℈ j
miſce

ifce. Sumpſit calidè; & aperti ſunt menſes, ac
olor coxæ etiam ceſſauit; remanente tamen du-
ie quadam in inguine dextro; & illa parte
eri duritiem adhuc ſentiebat. Iuſſi itaque vt in-
ngeret ſequenti vng. ℞ olei lilior. alb. cheirini,
.℥ß. butyri recentis, olei amygd. dul. axungiæ
llinę, pinguedinis vituli, emplaſtri de meliloto,
althææ, añ. ʒ ij. mucilag. althææ, fœnug. añ. ʒ. iij.
mmoniaci in aceto diſſoluti ʒ ij. vng. alabaſt.
ei anethini, chamæmelini, añ. ʒ iij. aliptæ mo-
hatæ ʒ j. pul. ſem. dauci, cinnamomi, añ ℈ ij ß.
eræ q. ſ. fiat vng. molle. Et cùm menſes tardius
c parcius fluerent, præcepi quoque vt ex hoc
lareto biberet: ℞ rad. galangæ, rubiæ tinctorũ,
æoniæ, añ. ʒ iij. capill. ven. ſabinæ, iuæ artheti-
æ, añ. m. ß. ſem. pæoniæ, iuniperi, ammeos, ani-
, leuiſtici, cumini, añ. ʒ ß. rad. dictamni albi,
lattæ byzantiæ, cubeb. caſſiæ ligneæ, raſuræ la-
idis dactylorum, añ. ℈ ij. croci orientalis ʒ ß.
em. althææ, lini, fœnugr. añ. ʒ. j. trochiſ. de myr-
ha ℈ j. ſeminis dauci, iuniperi, añ. ℈ ß. bulliant
n vini Rhenenſis lib. iij. & ſaccharo optimo q. ſ.
dulcoretur, & arom^r cum ℥ j. cinnamomi ſelect.
Capiebat omni mane cyathum vnum; & in-
enſius more conſueto, ac largius fluxere: & bellè
fuit curata. Poſt hoc tempus reliqui Alcmariam,
& Delphenſiũ ſtipendio decoratus, praxim ibi-
dem exercui. & cùm hæc rurſus recolligerem,
riginta octo annis reipublicæ Delphenſium
Medicus ac Phyſicus fueram.

SCHO-

SCHOLIA.

MATERIA *pituitosa præparata, & demum expurgata, vt iam diximus, exemplisq; iam suprascriptis ostendimus, & vena in talo secta, vel cucurbitulis adhibitis, ea exhibenda sunt medicamenta quæ menses euocant. Eiusmodi autem sunt, quæ excalfaciunt, non tamen valenter desiccant, vt testatur Gal. 5. De simpl. medic. facult. Cuius farinæ sunt (vt ipse inquit,) pulegium, calamintha, sabina, anethum, dictamnum, asarum, costus, casia, cinnamomum, aristolochia, iris, & eius generis reliqua. Hæc enim (vt refert) absolutas vteri purgationum retentiones sanant. At lib. De curandi ratione per venæ sectionem, menses abunde prouocare asserit nepitam & pulegium, si in melicrato cocto exhibeantur; aut contusa arida, cribroq; subtili discreta, ac rursum trita vsque dum pollinem tenuitate referant, & inde in melicrato inspersa. Conuenientissimum autem tempus sumendi est balneo inuolutis adhuc linteo. Verùm hæc, eiusdem autoritate, mitia sunt: His autem violentiora existunt sabina & dictamnum; quorum vsus sit antedictis similis: quo etiam tempore medicamentum datur quod propriè amarum appellatur. Confert namq; mulieribus quæ non probè purgantur, si ℨ j. exhibeatur cum aquæ calidæ cyathis tribus, vt eidem Gal. visum est 2. De compos. med. secund. loc. & lib. De cur. per venæ sectionem. Duo autem tempora commoda sunt ad talia medicamenta accipienda, vt refert Aëtius: alterum, appropinquante purgationis tempore, alterum, vt post vnctionem fomentaq;, ac balneum, statim bibant commedantq;*

Medicamenta quæ menses euocant.

edantq́ cuncta suprà à nobis commemorata. Ac in-
per conueniunt decoctiones thymi, rad. asphodeli,
rticum rad. mori, mercurialis, carpesiæ, floris iunci
lorati, spicæ nardi, ac celticæ, similiter acori, in vino
bo veteri, quod excolatum calidum exhibeatur; &
æ suprà pro his quæ frigidam temperaturam ha-
nt. Probè item facit opopanacis, sagapeni, myrrhæ,
t castorii, ℥ j. si exhibeatur. Idem quoque possunt
mini, fœniculi, oreoselini, dauci, ammeos, & cice-
um decocta; vt idem auctor refert. Paulus præter
ec helenij rad. decoctum, artemisiæ, saluiæ, absinthij,
m. apij, seseli, approbat, quæ omnia non solùm in vi-
o (vt inquit Aëtius,) aut aqua mulsa, ex Gal. aucto-
tate; verùm etiam in aqua decoqui possunt, prout
agis vel minus mulieres fuerint natura frigidiores.
Qua etiam ratione habita, magis vel minus calefaciē-
a medicamenta eligi possunt, tum eorũ quæ hic con-
ripsimus, tum aliorum, quæ ab aliis commemoran-
ur; quorum copia magna est; adeò vt si quis omnia
uxilia in hũc vsum commoda recẽsere velit, ei multo
tio opus fuerit, vt Aëtius inquit. Commendantur pa-
illi è myrrha ad ℥ j. cum aqua mulsa; & pulueres
ominarum, de quibus suprà egimus. His adiungenda Topica.
opica, vt insessus, balnea mineralia, quale in Italia
Puteolis repertum, Syluianæ balneum appellatũ. Nos
rtificiale conficiemus; vel hunc insessum, quo Bettus
lim in Italia Bononiæ vtebatur: ℞ satureiæ, sabinæ,
rtemisiæ pulegij, rad. aristoloch. rotundæ, ireos, cucu-
neris asinini, cyclaminis, rutæ, lauri, añ m. ij. coquan-
ur in aqua pro balneo. Fiunt quoque suffitus, vt pau-
o antè dictum est, ex aromatibus, quæ & muliebria
lucunt, auctore Hippoc. lib. 5. aph. 28. ex caßia lignea,

cinnamomo, rubia tinctorum, & gallia moschata, in puluerem redactis, & carbonibus inspersis, & fumum per embotum (vt medicè loquar) suscipientes. Si fiunt & sacculi ex herbis iam dictis, qui calefacti in la tere irrorati, ex pauco vino applicentur, partesq́; in circa vterũ foueantur. De vnctionibus iam quoq. dictum est. Peßis quoq. vtendum vbi opus est, primò mitioribus, ex anserino seu gallinaceo adipe, sacchare rubeo, & pauco croco, adiectis herbis contusis, mercurial. ruta, artemisia, vel sabina & pulegio. Si validioribus vtendũ, ex succi mercurial. ℥ iiij. adiect. puluere gentianæ, nigellæ, & colocynthide, vel sumẽdo myrrham, galbanum, styracem, aristolochiam, rubiam tinctorũ, abrotanum, calamintham, sabinam, pulegium, resinam terebinthinam: ac reliqua eiusmodi adiicienda sunt, eisdem prius contusis, ac linteo serico, aut lineo tenui ad formam digiti humani inuolutis; oleoq́; irino aut liliaceo prius infusis, mulieris pudendo immittantur, adeò vt os vteri attingant. ligentur tamen ad crura, vt promptius, vbi opus fuerit, auferri valeant. Plures formulas vide apud Rondeletium cap. 61. De mensibus retentis.

OBSERVATIO VIII.

De muliere vtcumque biliosa, ex bilioso sanguine menses detentos habente.

MVLIERI annos viginti octo habenti, vtcumque biliosæ, menstrua purgatio restricta erat. sentiebat circa vterum duritiem quandam cum siccitate ac calore, & dolorem pungentem

ntem: coitum valde appetebat, & eo plurimũ
lectabatur, quamuis non conciperet, ob men-
s restrictos: erat autem rubra. Hæc quidem
gna menstruam purgationẽ retentam ex san-
ine bilioso, seu materia biliosa, notabant. Qua-
: consilium petenti consuluimus vt victus ra-
one vteretur qualem Scholio Obs. 5. præceden-
s conferre diximus. Nam quia non concipie-
at eo quòd non purgaretur, ideo cibo ac potu
umidiore & vberiore humectanda erat. Dein-
e venam cubiti dextri internam vt incideret
nandauimus ad vncias tres vel quatuor tan-
ùm. Postea hunc syrupum pro materiæ præpa-
atione præscripsimus: ℞ acetosi simplicis ℥ ij.
oxymel. simpl. ℥ j. ß. syr. capill. ven. ℥ j aquar. ci-
chorij, artemisiæ, buglossi, añ ℥ iij. misce. Per tri-
duum ieiuna in diluculo bibebat, vnà sumendo
ʒ ij. diarod. abb. in tabul. Deinde præscriptum vt
hoc leniente medicamento vteretur: ℞ cassiæ re-
cens extractæ ℥ j. aquæ artemisiæ ℥ iij. syr. viol. ℥
ß. misce. Mox & hoc vel simile apozema: ℞ rad.
cichorij, dentis leonis, graminis, fœniculi, pe-
tros. macerat. in aceto, añ. ℥ ß. rad. valerianæ ℥ j.
artemisiæ, chamæd. chamæpit. capill. ven. folior.
salicis, cichorij, acetosæ, melissæ, summitatum
lupul. añ m j. sem. petros. apij, dauci, añ ʒ ij. sem.
quat. frig. maior. añ. ʒ j. ß. flor. sambuci, trium flo-
rum cordial. añ. p. j. hordei mundati p. j. vuar. ab
arill. repurg. ℥ j. coquátur in aqua communi pro
lib. 1 ß. colat* adde syr. viol. ex succo cichorij, de
byzantiis, añ. ℥ j. sacchari, ad dulcedinem indu-
cendam, q. s. depuretur, & cum ʒ ij. cinnamomi
 selecti,

selecti,& ʒ j. pul. specierum diarod.abb. iucundiore odore & sapore reddatur. Rursus & hanc purgationem ebibendam proposuimus: ℞ diacath.ʒ vj.elect. de succo ros. ʒ ij.confect.hamech ʒ j. syr. viol. ℥ ß.cum ℥ iij. decocti suprascripti fiat potio in diluculo sumenda. Deinde consuluimus vt omni mane acciperet cochlear vnum atque alterum ex syrupo sequenti: ℞ syr. de artemisia ℥ iij.syr. viol.syr.capill.ven.añ ℥ j.misce. Denuo vt ad has pilulas deueniret, præcepi: ℞ pilul.aggreg.ʒ j.cum aqua cichor. fiant pilulæ v. & circa noctis dimidium sumantur. Et post tres dies hoc balneo vel simili, si vellet, lauaretur suasi: ℞ artemisiæ, matricariæ, nepitæ, pseudonardi, foliorũ lauri, thymi, añ. m. vj. folior. cichorij, folior. salicis, añ. m. ij folior. maluæ, mercurialis, melissæ, añ. m. j. rad. valerianæ ℥ iij.rad. apij, petroselini, fœniculi, añ. ℥ ij. flor. sambuci p. iiij. florũ chamæmeli p. j. coquantur in s. q. aquæ, & fiat balneum, seu insessus, atq. bis sese lauet, manè & vesperi ante pastum, & ponat super pectinem sacculum artemisia repletum; sedeatque in dicto balneo super saccum iis omnibus quæ decocta sunt plenum. Præcepi autem vt per tres vel quatuor dies continuaret, & cùm ex balneo egrederetur, vt venter inter vmbilicũ & pectinem, & pars posterior ex aduerso, tum renum regio, sequenti vng. inungeretur: ℞ mucaginis althææ, sem. maluæ, lini, fœnugræci, extractæ cum aqua maluæ, añ. ℥ ij. olei amygd. dul. medullæ cruris vituli, butyri recentis, axungiæ gallinæ, anseris, añ. ℥ j. ß. adiecta cera fiat vng. partesq. dictæ calidè

[...]lè eo inungantur. Consului quoque vt eodem [te]mpore sumeret trypheræ magnæ sine opio ℈ [...] conseruæ flor. cichorij & capill. ven. veri, an̄ ʒ [...]ß. commista cum iure cicerum rubior. ex bal[n]eo egressæ exhibeantur. Et quidem cùm tem[pu]s adesset quo menses habere solebat, hæc agerentur præcepi. & vt mox die sequenti ex saphe[ni]s ambabus incisis, altera post alteram, vno die [i]nterposito, tantùm ℥ ij. sanguinis vel ad summū [...]es demitteret. Quibus præsidiis menstrua pur[g]atio si non subsequeretur, commendabam pes[sa]um ex descriptione Aëtij lib. 16. cap. 58. quem [a]d biliosas mulieres valere scripsit, ex elaterio [c]um carica pingui, aut cyclamine cum vino [p]aratum.

SCHOLIA.

Si ex temperie calida menses supprimantur, aut etiam ex bile, cùm non ea ratione lædantur, vt dictum est prius, conceptionis tantùm gratia prouocantur. Qualia autem his quæ ex nuda temperie laborant, conferant, & qualis victus ratio, superius quoq; diximus. Eadem etiam conferunt si bilis in causa fuerit vnà cum intemperie biliosa. Interea tamen humor biliosus abundans commodis medicamentis purgandus; vt manna, rhab. infuso, syr. ex pluribus infus. ros. viol. & similibus, præcedentibus tamen syrupis etiam quibusdam digerentibus, & decoctis. vt in Obs. præcedente ostendimus; quales etiam sunt viol. ros. è succo cichorij, & boraginis. atque vbi talis quis pluries fuerit exhibitus, purgatio adhibenda. Eo humore expurgato,

Si bilis in causa sit, eiusdem curatio.

to, pubi & inguinibus etiam quidã cucurbitulas affigunt, vincula infernis partibus, tum cruribus ac tibiis adhibent; quæq; sanguinem ac vterũ alterare possunt medicamenta tum intus suscipiunt, tum foris imponunt, Aëtio etiam iubente; balneum etiam laudant aquæ dulcis, & insessum ex herbis iam dictis, malua, viol. althææ foliis, hordeo, chamæmeli floribus. pubem ac inguina vnguentis inungunt, qualia in Obser. præcedente diximus, vel hoc aut simili: ℞ olei amygd. dul. & amar. añ. ℥ j. olei viol. de cucurbita, añ ℥. ß. adipis anseris, butyri recentis, añ. ℥ ß. ladani ʒ ij. fiat vng. Peßi quoque conficiuntur ex contusis maluæ & althææ rad. mercuriali, hordeo decocto; sacchara rubeo, adipe anseris, gallinæ, & similibus omnibus contusis ac simul permixtis, & serico linteo veteri inuolutis: prius tamen antè quàm immittantur, oleis iam dictis intingunt. Eodem tempore & cremorem sem. 4. frig. maior. cum hordei aqua vnà cum corticibus parata, aut aqua capill. ven. vel glycyr. exhibent. tum & pastillos ex iisdem sem. adiectis aliis parum calidioribus. Ista si non sufficiunt, ad ea progrediendum quæ menses euocant: de quibus, tum etiam aliis topicis medicamentis, superius plusquam satis dictum est.

OBSERVATIO IX.

De menstrua purgatione retenta ex melancholia

VIDVA quædã ex mariti obitu ita tota mœsta & melancholica euaserat, vt in maniam ferè inciderit; adeoque vt sanguis crassus multus melancholicus, ob crassitiem humoris

eiusdem,

eiusdem, non solùm vteri vasa obstruxerit, quo minus menses fluerent; verùm etiam in toto corpore abundare cœperit; lienis obstructione accedente: quod & dolor in hypochondrio sinistro perceptus indicabat; maximè quòd tempore autumnali ad me consultum veniret; quo videlicet tempore humor ille magis abundare consueuit. Ideo vt rectè illam curaremus, præcepimus vt totius vitæ institutio ac victus ratio ad calidum & humidum inclinaret; magis tamen ad humidum: cùm & hic humor magis cum sicco, quàm frigido participaret. Deinde hanc potionem minoratiuam, ad feces communes expellendas, quæ & vterum quoque respiceret, præscripsi: ℞ cassiæ recens tractæ ℥ j. confectionis hamech ʒ ij. cum ℥ iij. aquæ artemisiæ, syr. de pomis ℥ ß. fiat potio. Deinde cùm animaduerterem sanguinem melancholicum illum in toto abundare, etiam splene obstructo, in cubito sinistro ex vena lienari iussi vt vnciæ quinque sanguinis, vel paulo plus, extraherentur: qui sanguis valde crassus & niger erat. Deinde materiam ipsam præparaui decocto sequenti: ℞ fumariæ, summitatum lupulorum, melissæ, artemisiæ, borag. bugloss. ceterach, chamæpit. chamæd. capill. ven. polytrichi, añ. m j. rad. cappar. tamarisci, añ. ℥ ß. vuar. pass. ab arill. repurg. ℥ j. florum cordial. p. j. polypodij quercini ℥ j. epithymi ℥ ß. glycyr. ras. ʒ iij. sem. fœniculi, petros. añ. ʒ j. sem. citri ʒ ß. fiat omnium decoct. in aqua communi, pro lib. j. ß. colat. adde syr. de pomis, de epithymo, de bugloss. añ. ℥ j. syr. de byzantiis

cum

cum aceto ℥ ß. misce. Bis in die ex eo sumat; manè in diluculo, & hora quarta pomeridiana: ℞ diamoschi dul. ℥ j capiat ʒ ij. cũ decoct. iam dicto. Si mulieres simul laborant morbo vterino, à diamoscho abstinendũ. Deinde vt hanc purgationem sumeret iussi: ℞ diacatholici ʒ vj. confectionis hamech ʒ ij. ß syr. de bugloss. ℥ ß. dissolue cum ℥ iij. ß. decocti communis, adiectis epithymi ʒ j. ß. folliculor. senæ ʒ ij. fiat potio: sumatur hora matutina. Die subsequenti à purgatione dedi ʒ j. theriacæ cum vino Rhenano exiguo. Mox descriptis iisdem balneis, biliosis conuenientibus, & vnguentis iam supra dictis; etiam adhibitis prius frictionibus, vinculis, ligaturis dolorificis in extremitatibus inferioribus; vt tali quoque venam in pede sinistro aperiret præcepimus, at pauco extracto sanguine: adhibitis præterea etiam potionibus menses cientibus, cum puluere aliquo dominarum: de quibus in præcedentibus Scholiis cùm Obseruationibus egimus. Istis si nondum menses fluerent, consuluimus vt & cucurbitulas quoque feminibus & poplitibus cum scarificatu affigeret, & metenchryta vteretur ex decocto balnei suprascripti in vterum iniecta; hoc etiam pesso: ℞ tryphera magnæ sine opio ℥ j. myrrhæ ʒ ij. galbani, ammoniaci, añ. ʒ j. excipiantur succo parietariæ vel mercurialis, aut artemisiæ; fingaturque pessus ex panno lineo raro, qui filo coxæ alligatus demittatur in vterum. Talis enim vtilis est non solùm retentis mensibus à melancholia, sed & à bile.

SCHO-

SCHOLIA.

SI menstrua purgatio ex melancholico succo retineatur, prout melancholia naturalis, vel magis adusta sit, ea erit purganda. Præparato itaque prius humore peccante pluries assumto syr. de pomis, de succo borag. aut fumariæ, aut etiam de epithymo; deueniendum demum ad epithymi ac senæ decoctum, in quo misceatur ℥ j. caßiæ fistulæ, vel ʒ vj. vel plures electuarij lenitiui, vel ʒ vij. diacatholici, aut ʒ iij. confect. hamech. Nec etiam, iuxta quosdã, inconuenit ʒ j. agarici in prædicto decocto adiicere. Vel prius dentur oxymelitis simplicis ℥ ij. syr. acetos. de rad. an̄. ℥ j. aquæ asparagi, florum sambuci, pimpinell. an̄. ℥ ij. pro ij. vicibus; cinnamomo adiecto, pro sapore delectabiliori: repetatur donec materia digesta sit. Purgetur deinde vt suprà. Quidam in purgationibus infundunt myrobalanos: sed quia stipticitatem relinquunt, præstat mea sententia superioribus vti; vel etiam syr. ex infus. ros. cum foliis senæ; quo & ego vtor. Humore expurgato, possemus & congruo tempore venam in malleolis incidere; potißimùm vbi graciliores ac nigriores mulieres fuerint; ac magis si magnas habere venas appareant. Hæ enim craßiorem sanguinem, ac magis melancholicum colligunt; vt liquet apud Gal. De curat. per venæ sectionem. Post hæc medicamenta quæ detentos menses euocãt, topica adhibenda erunt. de quibus in præcedentibus plus satis; vt non opus sit ea rursus repetere. Quòd si diminutè fluant, easdem causas habent cum retentione, sed imbecilliores aut pauciores. proin eadem postulant, sed remißiora, remedia, & clementi-

Si melancholia aut atra bilis redundarit, curatio.

menti-

mentiora: de quibus quoque suprà dictum est. Sic Iusta Teylingia, cognata mea, apud me habitans, valde venusta, cùm in minuta quantitate purgationes consuetas haberet, & circa præcordia doleret, appetitu deiecto, tanquam hypochondriaco malo affecta, præsumtis pilulis mastichinis, eo tempore cùm menses fluerent hoc decocto largius fluxere; quo factum est vt bene deinde haberet: ℞ artemisiæ, melissæ, flor. chamæmel. añ. m. j. infundantur per noctem in lib. j. vini Rhenani, facta prius leui ebull. addendo cinnamomi & sacchari q. s. pro sapore, claretum fiebat. Altera lunatione addidi aliquid pulegij, & bellè deinde habuit. At filia Gertrudis, in coruo nigro Delphis, octodecim annorũ, cùm motus epilepticos aliquãdo pateretur ex mẽstruis suppreßis, quamuis eidem nunquam fluxerant; aperta vena circa malleolum, & purgatione debitè adhibita, aliisq; remediis aptis, licet melius habere videretur, nondum tamen menstruæ purgationes procedebant. Quare consului vt ex hoc decocto quinque cochlearia omni vespere sumeret, etiam manè: ℞ sabinæ, cardui benedicti, borag. buglossæ, rutæ, abrotani, absinthij communis, añ. m j. fiat decoctio in vino Rhenensi. Hoc remedio tandem menses aperti sunt, nec amplius passa motus epilepticos, probè conualuit. Vtebatur verò quotidie hoc solo remedio ad tres menses vel quatuor. Verùm cùm sæpe tonsillas inflammatas haberet, imperaui ne continuò, sed potius per interualla, hoc remedio supradicto satis calido vteretur; & vt idem apozema decoqueret non in vino, sed in cereuisia communi. Quæ deinde bona valetudine vsa, post aliquot annos nupta, nunc mater multarum prolium est. Verùm his absolutis, nunc tempestiuum erit vt ad

immo-

immodicas vteri purgationes curandas accedamus, ab Obseruatione, more solito, initium sumentes.

OBSERVATIO X.

De muliere ex longo mensium profluuio laborante.

CVM ex Italia reuersus, Parisiis aliquot mensibus medicinam facerem, antequam Pithueras accederem, mulier quædam quatuor mensibus in lecto detenta, continuo menstruo profluuio ad Pontem diui Michaëlis laborabat. Sicuti clinicus Medicus, qui curat medicamentis, dictus à lectis ægrotantium, quos frequenter frequentare solet, quasi lectularius: (sic filiam Clinici, id est, Medici Martialis appellat) Ita & Clinici dicuntur qui tantopere morbo affecti sunt, vt surgere è lecto non possint. Sic Petronella clinica apud diuum Petrum dicta, cùm grabato decumberet, quem Græci κλίνην vocant. Hoc modo & hæc mulier ex lecto surgere non potuit. Ad hanc ab hospita mea, cuius affinis erat, deductus, præscripsi victus rationem conuenientem, quæ restauraret, & simul alia, quæ ad menses sistendos facerent. Turturem quoque accepi moderatè pinguem, ab intestinis & fecibus repurgatum, eum deplumatum lauari iussi in vino rubro constringente & aqua ros. Deinde vnciam vnam mastiches in ventre ponebam ac assuebam ne elabi posset; atque ita veru ad ignem rotabam, & inter assandum, loco

butyri, aceto roſaceo aſpergebam, pinguedinemq́. ex eo defluentem colligebam, & vſui reſeruabam. Poſt perfectam aſſationem, turturem ab igne ac veru depoſitum, in ollam nouam vitreatam coniiciebam, luto philoſophico obthuratam, & in furnum calidum demittendo, vt turtur perfectè exiccari poſſet, vnà cum oſſibus & carne in pollinem tenuiſſimum redigebam. Huius pulueris magno commodo dabam omni mane cochlear vnum, modò cum aqua plantaginis, modò cum alio decocto conſtringente: & pinguedine reſeruata inter rotandum extillata, imum ventrem, tum pectinem, inguina, & regionem renũ quotidie vt inungerent, mandaui. Erat hoc vnũ ex arcanis præceptoris mei Elidei, apud Bononienſes practici clariſſimi. Puluere hoc eum vti vidi feliciſſimè in multis matronis nobilibus; omnem enim diarrhœam ſanat, ventris diuturna profluuia, omnemq́ue humiditatẽ conſumit, album tum rubrum fluxum menſium reſtringit, ſedat matricis dolorem. Venit & tunc mihi in mentem illius mulieris Romanæ, quæ in Noſocomio Mariæ conſolationis longo tempore ex eodem malo decubuerat: nec ſanari potuerat, donec tandem, conſilio vetulæ, nouem vicibus ℥ j. pul. oſſium humanorum ex vino rubro aſſumta, ſanata eſt. Id medicamentũ à Cornelio Roterodamo Medico habui, qui ante me Romæ huic Noſocomio, quod apud Capitolium ſitum, inſeruierat. Poſt hunc enim ipſe Romam veni, & eodẽ præceptore, nempe Giſberto Horſtio, huius Noſocomij protomedico, familiariter vſus ſum.

SCHO-

SCHOLIA.

NVNC de immodico fluxu menstruorum dicturi sumus. Proprius hic quoque vteri affectus est, sicuti retentio, de qua paulo antè egimus: quæ quidem affectiones, causæ etiam multarum aliarum affectionum existunt. Moderati sunt menses in omni muliere si sana sit, vt duarum heminarum Atticarum mensura (vt antea quoque diximus) secedant, aut paulo plures, vel pauciores; atque hoc ad duos aut tres dies, Hipp. auctore lib. De morbis muliebribus: longius autẽ tempus, vel breuius morbosum & sterile est. Albis & mollibus mulieribus, quòd multus tenuisq; sanguis in eis colligatur, diutius permanent, (quod ad ætatem & dies attinet;) nigris verò, duris, ac gracilibus contrarium euenit, ex Gal. sententia 6. De morb. vulg. Cùm itaque solito sunt menses plures ac copiosiores, tunc nimiam eorum purgationem appellamus, Græci ὑπερκάθαρσιν seu αἱμοῤῥαγίαν ὑστέρας vocant. Profluunt verò immoderatè menses, modò quidem vno impetu plurimo sanguine euacuato: nunc verò sensim profluẽte, sed diutius quàm oportet, nec tempore menstruo obseruato. Vtrumq; enim fieri videtur. Sed & in partu modum aliquando purgatio excedit, quæ secundùm naturam fiebat. Tunc verò menses immodicè profluere dicimus, quando sanguis profluit. Si enim alij sint humores à sanguine, alias habent appellationes, vt vteri fluores: qui quidem etiam colorum diuersitate euariant, vt modò albi sint, modò virides, modò tenuem saniem serosam referentes, nunc pituitam: de quibus postea. nũc de immoderato sanguinis profluuio per vte-

Profluuium mensium duobus modis euenire potest.

rum agimus. Id trifariam fieri volunt, vel collatione habita ad priores circuitus, ita vt sanguis copiosior, quàm consueuerit, & per plures dies prodeat, vel à partu, vel etiam ab abortu, ad quos plurimus sanguis insequatur: quanquam in hoc veluti & in reliquis naturalibus excretionibus non quantitas duntaxat pro scopo proponenda est, vel qualitas, aut genus substantiæ, vt lib. De differ. sympt. cap. vlt. scriptum est: sed si tempestiuè, vel intempestiuè fiant, ad animalis commodum, vel incommodum. Quapropter tunc nimiam vel immoditam dicemus (vt & Donatus annotauit) propriè mensium purgationem, cùm ea amplius non tempestiuè, neque ad animalis commodum fiat; sed potius intempestiuè, & noxa ac nocumentum ex ea mulieribus consequatur. Nam quandoque plus iusto purgabuntur absque earum læsione, propter longam desidiam, & victum liberaliorem. Tamen si vltra modum fluat in partu, abortu, vel sine his, collatione habita ad priores circuitus, vt diximus, etiam lædit. Et sic menses dicentur quoque redundantes, quando purgatio naturalem modum excedit, & euacuatur multus & optimus sanguis, vel post abortum, vel post partum naturalem, vel post vsum medicamentorum aperientiũ orificia venarum, & post pessaria acria & corrodẽtia, & alias caussas, (de quibus postea) quæ sanguinem mouere possunt. Ita & Fernelius: Immoderata autem, inquit, mensium purgatio vltra naturæ vitæq; modum est, qua aut copiosior sanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non stato circuitu redit. Quòd verò in hac affectione vterus oblæsus sit, nemini in dubium venit. Nam mittuntur in venas, quæ vtero committuntur menses, (vt

Quid per immodicã mensium purgationem intelligendum sit.

Pars quæ afficitur.

(vt prius de retentione mensium dictum est) tanquam ad omnium infirmißimas partes, qui eisdem mulieribus valentibus existẽtibus, antequam concipiant, salubres fiunt purgationes. Quæ de re si immodicè profluant, ipsum vterum affectum esse indicabunt, aut per se solum, vel simul cum toto corpore, vel aliquibus partibus eius. Affectus verò symptoma est in genere excretorum immodicè; non tamen toto genere præter naturam, velati reliqua sanguinis profluuia. Nam præter eam quæ mulieribus per vterum erumpit, cæteræ sanguinis pluscula vacuationes toto genere præter naturam sunt: illæ verò sola multitudine seu quantitate, vt liquet ex Gal. 3, De caus. sympt. Fernelius duas differentias constituit, immoderatam, vel crebriorem purgationem. illam ἄμετρον κένωσιν τῶν καταμηνίων; hanc ἄτακτον καὶ συχνοτέραν κάθαρσιν. Alij aliam constituunt naturalem commodam & vtilem, etiam si consueta purgatione sit maior, ob cibum & potum largiorem, sed quia non lædit, ideo neque restringendam: Aliam verò superfluam & lædentem. Atque hæc rursus in diuturna, aut recens; ante periodum veniens, vel diutius durans, vires deiiciens; vel post euacuationes, sanguinis narium fluxum, aut hæmorrhoides, superueniens, magisq; debilitans; vel sine vlla harum ægritudinum præcedente. Alia quoque differentia ex parte sanguinis: qui vel purus, laudabilis, niger, feculentus, fuscus, albus, aut citrinus existit: & ex parte substantiæ crassus, viscosus, subtilis, liquidus, mediocris, aut coagulatus. Hæc sanè atque alia ad curationem prosunt, vti & causæ ipsæ. quæ licet variæ esse poßint, sunt tamen eiusdem generis cum sanguinis mictu & reliquis sanguinis profluuiis. Erit enim

Quis præter naturam affectus sit mensium profluuium.

Differentiæ.

Causæ.

Anaſtomoſis dicta, cùm maiora vaſa aperiuntur: vel Diapedeſis, cùm minora: vel Diæreſis cùm ſoluitur cõtinuum. Ita & Galenus: Fluit ſanguis è venis (inquit) ob earum corroſionem, vel propter oſculorum apertionem, aut reſudationem: diapedeſin vocant. Anaſtomoſis eaſdem habet cauſas, quas & per naturam habet: nempe expultricem vim proritatam. At proritatur moleſtia quanti, vel qualis. Sed in eo quod præter naturam, non ſolet ſola quantitas vrgere, vt Iacchinus quoque dicebat; at maximè qualitas, ſalſa, nitroſa, acris. Huiuſmodi enim ſanguinem vitioſum aliquæ naturæ congregant, vt in lib. De atra bile Gal. ſcribit, & experientia monſtratur, cùm ſanguis venæ ſectione extrahitur. Sic ergo gracilibus & bilioſis mulieribus fieri aliquando iſtas fluxiones videmus. ſic & in partu eueniunt. Quòd ſi dicas, Si vitio vel quantitate irritatur natura; debuit igitur cùm primùm purgatum eſt vitium, aut imminuta quantitas, ſponte ſua ſiſti: quod ſi fieret, nihil haberet præter naturam, vel morboſum, ſed vtile: purgante ſcilicet natura excrementa vnde cacochymum corpus reddi poſſet; & tollente multitudinem vnde mala multa eueniunt: Cur eſt ergo vt ſuperfluat? Reſpondet Iacchinus: Vt in ſuperpurgatione vel ſuperpurgantibus contingit, vt irritata natura non pellat modò excrementa propriorum humorum, quæ à medicamento trahuntur; ſed præterea & vtilia ſimul: ſic & hîc euenit, vt incipiat quidem expurgare inutile; ſed ex proritatione quaſi furibunda opere expellendi excedat. Sic igitur naturale opus ſymptoma euadit. Quòd ſi Anaſtomoſis à cauſa procatarctica fiat, vt à medicamento venarum ora reſerante, non veniet hic fluxus ad immoderationem

Anaſtomoſis.

nem

nem talem. poterit tamen & hæc causa addi, quasi profluuium præter naturam faciat, id est, extra tempus & ordinem naturæ, & medicamentis egebit apertionem corrigẽtibus. Diapedesis verò fit ex apertis minoribus vasis, vnde resudare sanguis dicitur, id est, sensim stillare, non vt in anastomosi confertim. Accidit & incontinentia, vnde facilè eæ venæ onerantur, & repleri respuunt: sed sensim remittunt, nec continent. Accidit & ipsius sanguinis tenuitate, ob quam resudat ab venarum osculis. In diæresi, vel in solutione continui, causa est prima procatarctica, vt venas disrumpens, seu dilacerans, quod in partu difficili solet euenire. Fit & ex corporea causa excedente, vt ex vlcere, & erosione vel arrosione. Arrosio venæ, fit nonnunquam per pessaria acria, vel alia medicamenta caustica & acria, quæ vlcerationem aut excoriationem excitauerant: quod deprehendetur, si antea vsæ fuerint acerrimis medicamentis. Fit aliquando & arrosio à caussa interna; à bile quoque aut sanguine acri, aut pituita salsa. Erodantur denique à succo vitioso & mordaci, sanguine corrupto, aut aliis humoribus misto. Rumpuntur sanguinis copia, aut onere aliquo leuato, à fœtu grandiore, partu difficili, aut abortu. Vasa vulnerantur imperita manu obstetricis, aut chirurgi fœtum mortuum extrahentis. Contunduntur sæpe percussione & casu. Referuntur hæc ipsa ad causas externas quoque aut internas. Externæ verò sunt, seu primitiuæ dictæ, vt percussio, casus, obuiatio rei duræ, vulnus, cursus, saltus, chorea longa ac violenta. Ita Dominæ cuidam apud Valescum, ex pedestri itinere, venæ ruptæ fuere; nec potuit restringi fluxus mẽstruorum, vt inde mortua fuerit. Huc referuntur vsus diu-

Diapedesis.

Diæresis.

Arrosio.

Ruptio.

Causæ externæ.

turnior ciborum acrium, aromatum, vini albi, & medicamentorum, ac omnium eorum quæ sanguinem tenuiorem gignunt. Causæ internæ seu antecedentes, vt locorum calor exuberans, sanguinis redundantia, facultas expultrix valens, retentrice imbecilla, vteri intemperies sanguinea, humores acres, subtiles, salsi, biliosi, sanguisq; subtilis, humorum abundantia, partus ineptus, multitudo aut fœtus magnitudo, exitus inconueniens, vteri apostema, vlcus. Gordonius ad tres causas eas refert, ad virtutem, membra, humores. Vt virtus expulsiua fortis, contentiua debilis: membrum rarum, molle, laxum, latum, apertũ: humores quantitate vel qualitate, calidus, subtilis, acutus, salsus, mordax, putridus, venenosus, aquosus, frigidus. Hæc & similia exemplis subsequentibus illustriora fient: cùm causæ variæ varias curationes quoque postulent.

Causæ internæ.

OBSERVATIO XI.

De superfluo mensium profluuio, cum insigni virtutis debilitate.

CORNELIA Iohannis, mulier si quæ altera pulcherrima, cùm duobus mensibus integris continuò superflua mensium purgatione laborasset, admodum debilis euasit: ita vt ex virtutis debilitate hunc fluxũ fieri coniectarem. Hæc erat prius rubicunda facie; nunc ob fluxum pallidi & mali erat coloris, hepate quoque debili existente; pigra erat, & parum aut nihil remittebatur fluxus: nam etsi ex debilitate contentiuæ virtutis guttatim quidẽ & paulatim inordinatè

ordinatè flueret, tamen quòd id incessanter fieret, macilenta plurimum euasit; verùm inter exeundum ardorem nullum vel puncturam, aut dolorem, aut aliquam adustionem percipiebat. Hæc cùm animaduertissem, & cùm ad eam, annum 39. agentem, Alcmariæ in via Prætoria dicta, anno 1549. mense Octobri accessissem, quòd ex virtute debili contentiua hunc fluxum pateretur, omnibus modis studui hunc fluxum constringere, præscribendo confectionem hanc in rotulis: ℞ trochis. de carabe ℈ ij. flor. ros. rub. exsiccat. balaust. seminis myrtill. plantag. sem. sanguinariæ nostræ vulgaris, añ. ℈ ß. pul. marg. perforat. & non perfor. fragmentorum omnium lapidum pretiosor. añ. grana iij. redigantur omnia in pollinem, & dissoluantur cum aqua menthæ, ros. q. s. adiecto sacch°, fiat confectio in rotulis ponderantibus ʒ ij. Iis vtebatur bis aut ter in die, superſorbendo cochlear vnum ex syr. infrascriptis: ℞ syr. myrtini, cotoneorum, rob de ribes, añ. ℥ ij. syr. menthacei ℥ j. misce. pectine, inguinibus & regione renum inunctis cum oleis mox sequentibus. Aliquo modo restringebatur fluxus. Verùm cùm aliquãdo quasi sanguis congelatus & trumbosus exiret, has tabulas denuo præscripsimus: ℞ seminis agni casti, sem. coriandri præparati, añ ℈ j. trochis. de carabe, cinnamomi optimi (ob sanguinem trumbosum) nucis moschatæ, añ. ℈ ß. in pollinem redacta, & in decoct. aquæ plantag. & melissæ soluta q. s. adiecto saccharo fiat confectio in tabulis, vt artis est, qua ad libitum vtebatur. Verùm cùm pro-

fluuium magis vrgeret, hoc sequens conditum præscripsimus: ℞ conser. ros. antiquæ ℥ iij. pul. ros. rub. carabes (dicitur enim sanguinem dissoluere & constringere) trochis. de spodio cum sem. acetosæ, añ. ʒ j. cum syr. myrtino q. s. fiat conditum. Capiebat ad magnitudinem castaneæ ter quatérve, vel pluries in die. Si aluum non redderet, glande sola irritabamus, & hoc ceratum supra ventrem inferiorẽ apposuimus: ℞ vnguenti comitissæ ℥ ß. vel ℥ j. mastiches, ros. rubrar. exsicc. acaciæ, balaust. coralli rub. cornu cerui vsti, añ. ʒ j. in puluerem redacta cum oleo ros. q. s. & cera, ac parum ladani, simul vniantur, & fiat ceratum secundùm artem supra corium, seu alutam, vt vocant; & supra ventrem inferiorem, tum dorso, applicetur, iis prius inunctis cum vng. comitissæ. Fiat in duplici forma, vna pro ventre inferiore, altera pro dorso, ac renibus. Verùm omnibus istis supradictis menses non sunt restricti; & quia plus æquo fluerent, & metus esset de syncope ac morte, id quod sequitur dedi vnica vice & vnico haustu cum vino rubro stiptico: ℞ boli arm. veræ ℈ ij. trochis. de terra sigillata ℈ ß. pul. carabes, lapid. hæmatitidis, fragmentorum omnium lapidum preciosor. añ. gran. iij. redigantur in pollinem: & cùm sumpsisset, menstrua purgatio cessauit. At paucis diebus aluus restricta manebat; vnde etiam dolor capitis aliquantulũ cum vigilia eandem infestabat. sed sumpto diapruno simplici in bolo ad ʒ vj. tantùm, pauco saccharo adiecto, aluum bis deposuit. Fronti epithema admouit ex aquæ plan-

plantag. ℥ ij. aquæ flor. chamæmel. rosſ.aň. ℥ j. aceti parum & olei rosſ. deinde inunxit vnguento alabaſtrino; & pro vigiliis & ſiti cepit ex mixtura ſequenti: ℞ ſyr.viol.pap.aň.℥ ij.ſyr.de ſucco acetoſæ ℥ j. rob de ribes, & ex manu Chriſti perlata (vt vocant) pro virium roboratione. Ita hæc accidentia omnia ceſſarunt, & menſibus non amplius fluentibus, hæc, Dei optimo nutu, ſanata eſt.

SCHOLIA.

Non ſolùm cauſæ diligenter ſunt perſcrutandæ, ſed & ſigna ipſa, antequam curationem rectè incipiamus. Ita exemplo præcedente oſtendimus, cùm fluxus hic eſſet ſine dolore ex virtute contentrice imbecilla, vnde cùm diu duraſſet hæc purgatio menſtrua, ſtatim illam reſtringere oportebat. Sed quod ad ſigna attinet, cùm illa varia quoque ſint, præſagientia inprimis perluſtranda, quæ ad præuiſionem & imminentem affectum quoque vtilia ſunt: atque hoc generale & proprium habent, quòd cauſæ primitiuæ, ſeu procatarcticæ dictæ, plures, vel ſaltem aliquæ præcedant: ita mulieribus choreas ducentibus tempore menſium, prædicere poterimus ſuperfluam purgationem ſubſequuturam. Sic iuuenculis impragnatis vix 14. annum excedentibus, ex partu difficili, aut fœtu maiore, vel abortu, ruptis cotyledonibus, fluxus maior ſubſequi ſolet: & his quibus vrina nigrior apparet in multa quãtitate, cum ſedimine nigro, menſes mox fluxuri ſunt. Sic iſtis diebus in vxore cereuiſiarij cùm talis vrina appareret, & circa pectinem valde doleret, abortum Signa præſagientia.

futurum

futurum prædixi, & quòd magnus fluxus consequeretur; vti euenit: quamuis hæc ipsa à nobis curata fuit.

Signa demõstratiua.

Quantum ad signa demonstratiua, licet hæc ex relatu mulieris cognoscantur; statim etiam laboranti, ex 1. lib. Cleopatræ & Mosch. sequitur laßitudo corporis, & tenuitas, fœdus pallidusq; color, & fastidium, &, iuxta Syluium, pedum mollis tumor, virium corporis prostratio, coctio vitiata, & ciborum cupiditas; atque in totum omnia quotquot immoderatam sanguinis euacuationem, siue ex hæmorrhoide, siue alio quopiam sanguinis fluore eueniente, sequi consueuerunt; vt hydrops & conuulsio, qualia & Galenus ait feminas infestare accidentia. lib. 6. De loc. aff. cap. 5. & 2. De facult. natur. Aliȷ addunt, adesse & dolorem pectinis, vel subsequi, ancharum quoque, & grauedinem crurum & coxarum.

Quæ animaduertenda sunt pro causarum cognitione.

Vt autem rite (quod præcipuum est) diuersæ causæ huius immodicæ excretionis inuestigentur, primùm consideranda est erumpentis sanguinis multitudo, & delationis modus. Ex his namq; perdisces, num ex vasorum ruptura, reseratione, aut erosione fiat. Nam amplioribus vasis ruptis, aut apertis, magna sanguinis copia confertim profluit: minoribus verò, vice versa, vt inquit Aëtius.

Signa, si sit ex anastomosi.

Ita anastomosis copia exitus confertim facti: & eo magis, si in corpore affectus præcesserint, cacochymiæ soboles. Idem coniiciendum, si signa cacochymi sanguinis adsunt, vel morbus præcesserit, qui per crisim sic finiatur: quanquam de profluuio dictum est De feb: sæpius. si enim critica illa purgatio fuerit, modò non sit superflua, vt ibidem sæpius diximus, non est inutilis, nec constringenda. Ex his iam dictis scimus,

11. *si cum copia & confertim fertur, certò anastomosim esse.*

esse. In diapedesi verò sensim excernitur sine dolore, & sanguis tenuis ac dilutus est. At erosione factus fluxus dolorem habet adiunctum, virusq; & sanies vnà emittuntur. Fit hoc vel circa ceruicē, vel in ipsa vteri cauitate. Iam quoque si ea quæ præcesserunt, consideres, num ex ruptura, vel apertione vasorum sanguis profluat, promptè perdisces. Nam eis disruptis, aut vehemens frigus, aut vehemens motus, vel sanguinis abundantia præcessit; vt nunc diximus; aderitq; interim aliquis dolor. apertionem autem eorum non frigidæ, sed è contrario calidæ dispositiones præcedunt; veluti si multis, eisdemq; calidis balneis mulier vsa fuerit, atque terram seu regionem inhabitet calidam, fueritq; antecedens tempus eiusmodi; similiter quoque alimenta, & potiones; nullusq; dolor aderit. Ab erosione si sanguinis profluuium prodeat, dignosces ex supradictis; quòd non confertim quoque, sed modicus ac paulatim, & cum maximo dolore defertur, Aëtio quoque teste lib. 16. cap. 64. Quòd si erosionis causa redundantes in toto corpore vitiosi succi fuerint, biliosi, inquam, aut pituitosi salsi; tum ex reliquis eorundem humorum propriis indiciis, tum etiam ex colore eiusdem qui profluit sanguinis menstrui percipies, iuxta Hippoc. sententiam lib. De morbis muliebribus. Ita ex parte materiæ: nam si sit fluxus sanguineus, vel sanguis in toto corpore prædominetur, totius habitus erit carnosus, eritq; mulier rubicunda, nequaquam male colorata; nec ita debilitabitur; vrina erit quoque rubra & crassa: præcessit otium, vita quieta, vsusq; ciborum sanguinem multiplicantium. talis non est restringendus, nisi abundet. Si à putrefactione, sanguis fluens erit corruptus, mali coloris, fœtidus, & subinde

exiens

Si ex diapedesi. 11.

Ab erosione 12.

A diruptione vel apertione signa.

Signa erosionis quomodo cognoscuntur.

Signa ex materia desumpta.

exiens cum punctione & dolore. Ex sanguine bilioso maiorem ardorem, dum exit, sentiet mulier in labiis vuluæ, eritq́ ea ipsa macilenta, citrina, & plurimum debilitatur; vrina verò est subtilis, citrina: vsus aromatum præcessit, synapis, allij, piperis; cibi quoque ac medicamenta acria; labor quoque tum exercitia vehementia præcesserunt: in exitu sentitur caliditas, ardor; & velociter emanat, at in parua quantitate: sitibunda erit, & labia ob calorem quandoq. findentur. Si sit sanguis pituitosus, mulier quoque pituitosa erit, & humidæ habitudinis, mollis, pallida, malè digerit, & vētriculus humiditate superflua abundat, & omnia illa adsunt quæ pituitam notant & eam adaugent. Ex colore sanguinis, vt ex Hipp. paulo antè diximus, etiam notæ habētur. Sic panni linei intincti sanguine, & demum exiccati in vmbra, ex quo humore fiat, nobis declarant, etiam teste Rhase ac aliis Medicis. Albus pituitosum, citrinus biliosum, liuidus melancholicum, purus sanguineum. Ex parte membri: Si à ruptura venarum vteri, multus est & subitò eueniens: ex profundo niger, quod quidem verum si à materia adusta: tunc enim denigratur: minus niger magis profundatur in matrice, idq́ ob corrosionem; vbi corrosio diuturna, etiam fœtet. At si arteriæ corrodantur, subtilior est, & clarior, & calidior, exiens cum maiori impetu, & minore interuallo quàm ex venis. Fit autem magis trumbosus ob calorem, perueniens ad partes frigidiores. Si arrosio sit in collo, tactu percipitur sæpe. Si sit ex corrosione venarum vteri, paulatim cum dolore exit. Causæ verò externæ & primitiuæ facilè habentur ex relatu ægri, si casus, saltus, & alia præcesserint. Internæ verò, vt iam constat ex iis quæ diximus, diligentiori

Signa ex parte coloris.

Ex parte membri.

Causæ externæ facilè cognoscuntur.

gentiori animaduersione egent. Si sit ex virtute forti, in toto repletionis signa aderunt, totiusq; corporis aggrauatio: talis ferè criticus est. Si verò ex debilitate virtutis, ea aderunt quæ in Obser. præcedente diximus. At qualis sit materia & humor ex prædominio, diligentiore examine, tum ex colore, vt nunc paulo antè recensuimus, inuenietur. Siue autem in collo, siue in profundo vteri hæreat malum, ex dolore etiam percipietur. Hæc omnia ad curationem faciunt. quod & exempla adhuc dicenda manifestabunt. Sed antequã ad prognostica signa seriò veniamus, exemplum hîc de muliere interseremus, quæ ex abortu purgatione nimia subitò syncopem incurrens, non diu pòst mortua est. Causæ internæ difficilius cognoscuntur.

OBSERVATIO XII.

De ingenti & lethali menstrua purgatione ex abortu.

QVOD ex abortu mulieres maximè periclitentur hoc nimio profluuio, in causa est, quòd abortus violenter separat chorion membranam à venarum osculis, & abrumpit. Itaque eadem causa, quæ violenter agit, etiam impetum facit in pellendo sanguinem: quia verò violenter separat, ora aperit vasorũ, vnde sanguis cum tanto impetu fluit, vt statim vires dissoluat. Ita euenit mulieri in parte septentrionali prope ædem diui Georgij Delphis, cui ex aborsu adeò subsequebatur sanguinis menstrui purgatio, vt in syncopem incideret: à qua licet nostra industria euaserit; subsequente tamen febre, remediis, & ad fluxum aptis, nullo modo inhi-

inhiberi aut sanari potuit, vt tandem, viribus deficientibus, occubuerit. Aliæ nihilominus non paucæ, simili malo laborantes, à nobis curatæ fuerunt.

SCHOLIA.

Signa prognostica.

TALES *quidem ferè omnes cum difficultate curantur: quamuis multas etiam post abortum curatas vidimus. Ideo qualiscunque fuerit menstruæ purgationis immodica vacuatio, haudquaquam spernenda est: Nam etiamsi subitò non moriantur, tamen nonnullæ, cùm vteri nimio sanguinis profluuio laborarunt, hydropem accersiuerunt, vt antea quoque diximus, Galeno auctore 2. De natural. facult. Id quod etiam timendum diximus in omni menstruæ purgationis cessatione, vt idem inquit, cùm vtrumque ad extremam frigiditatem mulierem ducat. Quæ verò mensium profluuia grandiores partus consequuntur, haud ita periculum minantur; quinimmo etiam plerumque sua sponte cessant, vt inquit Paulus cap. 62. lib. 3. At si abortiui fœtus causa fiant, repentinum plerumque periculum inducunt, vt liquet tam ex Aëtio quàm Paulo. Vti & in hac euenit. Verùm ex quacunque tandem causa fiat mensium profluuium, vbi fuerit immodicum, animi deliquium minatur & syncopen, vt patet 1. De art. ad Glauc. quare etiam quamuis naturalem partum consequatur, mortem infert nonnumquam, velut in reliquis accidit immoderatis sanguinis profusionibus. Magna quoque cum difficultate curatur, præsertim si ab vlcere, & si diuturnum sit*

sit profluuium: quamuis & nos tales aliquando etiam curatas vidimus. Sed & illud quoque aduertendum, quod Hippocrates ait: Si prægnanti fluunt menses, non posse fœtum sanum esse: hoc enim Galenus 6. De loc. aff. verificat: si multus effluat ex venis vteri. Solutis enim acetabulis id fieri necesse est. Sed euenit aliquando ex venis ceruicis, idq́; exiguum; vnde nihil nocet: quemadmodum contigit nobilißimæ Matronæ Schoonhouiæ vxori Domini Cornelij Zuzij Præsidis Hollandiæ. Interea tamen menses immoderati non solùm dierum numero, vt si continenter fluant vltra dies quatuor, quinque, sex, septémve consuetos mulieri, sunt æstimandi; sed potius vacuati sanguinis quantitas tibi (inquit Syluius) obseruanda ex mulieris plenitudine, habitu, viribus, tolerantia, colore. Nam si talia & tanta euacuentur, qualia & quanta vacuari oportet, confert, & leuiter ferunt mulieres: nec antè est cohibendus hic fluor, quàm vires collabi incipiant, & color viuidus perdatur, symptomataq́; eius alia leuiora impendeant; grauiora enim ne expectes. Si namque menstrua (teste Hipp. aph. 58. lib. 5.) plura fiunt, accidunt morbi; scilicet appetentia prostrata, coctio omnis imbecilla, virium omnium deiectio, totius refrigeratio, decoloratio, emaciatio, ex morbo senium, sterilitas, pedum inflatio, hydrops, bilis feruor, febres biliosæ, hecticæ, cachexia, lipothymia, syncope, mors senibus repentina, iunioribus tandem superueniens. Vide Rocheum. Mulieri quoque (iuxta Hippoc. aph. 39. lib. 5.) menses desolores, per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam. Mensium fluor redundans iuuenibus molestißimus, senibus autem vt plurimum lethalis. Si longo

 tempore

tempore durant, tandem aquas cutem subeuntes inducunt, & animam subinde agere cogunt. In fluxu enim muliebri si conuulsio & animi defectus aduenerit, malum. Non confestim sanguinis impetum localibus remediis reprimere conandum (hæc etiam ad curationem faciunt): nam multa sequerentur incommoda, nempe hydrops, neruorum aut oris ventriculi, aut capitis, pathemata. Si per eclipsim solis aut lunæ fluant menses, sisti non possunt, vt visum Apuleio Platonico; neque si iam diu fluxerunt, quia vasorum ora occalluerunt: id quod sæpe accidit propter mulierum verecundiã; maximè si cacochymæ, aut potius cachecticæ fuerint, ac etiam vetulæ & excrementosæ, nisi sæpe purgentur, & victu euchymo succi malignitatẽ emendent. Fluor mensium criticus, aut corpus plethoricum expurgans, non sistendus, donec sit quantitate præter naturam. Si magis exuberat in fine veris & æstatis tempore, nempe in principio æstatis, ob sanguinem sit prædominantem: in fine æstatis & autumni principio, ratione bilis: in fine autumni & hyemis principio, ob melancholiã adustam: in fine hyemis & principio veris, ob pituitã. quamuis tamen quouis tempore euenire possunt. In corpore sanguineo, iuxta quosdam, non subitò restringendus, ob plethoram: liberat enim ægram à suffocatione vteri, lepra, phthisi, feb. putrida & apostematibus perniciosis. At mulieri sanguinem euomenti, iuxta Hippoc. mensibus erumpentibus, solutio: & post hæmorrhoides in sana muliere euenientes, virtute constante, bonum. In die critico non perdurantes, vtiles, & in iis quæ synochum patiuntur aut feb. sanguineam putridam; vt in nostris Obseruationibus De feb. multis exemplis ostensum

sum est. Signa mala sunt si symptomata superius enumerata succedant. Nunc ad curationem accedamus, prius hoc sequenti exemplo in medium producto.

OBSERVATIO XIII.

De superflua menstrua purgatione ex anastomosi.

MVLIERI cuidam cum impetu sanguis menstruus copiosè & confertim emanabat, venis magnis apertis, ex anastomosi. Ad hanc cùm venissemus, victum ei instituimus, qui nihil commoueret, sed quietem faceret: & primùm cùm satis robusta esset, inediam quantam ipsa ferre posset imperauimus; sed quia hæ non ita ieiunium ferre consuetæ sunt, iussimus, vt actu frigidũ ac potestate esset quod sumeret, & vt cibus eligeretur quantitate moderatus, & qualitate astringens, boniq́ue succi, similisq́ue potus. Sic enim Aëtius circa initia micas panis ex posca exhibebat, vbi præsertim ieiunium tolerare nequirent; aut oryzam ex posca, aut ouũ sorbile, molle, frigidum; in quem vsum etiam similagine, amylo cum posca vt vteretur concessimus, atque omnia actu frigida & potestate. Frigida enim densant & immobile faciunt. Vt à vino omnino abstineret præcepi: Nam, vt Paulus admonet, vinum omninò pro potu vitandum est. Sed aqua pluuiali secundùm eundem vtendum, in qua etiam ignitum ferrum fuerit extinctum; aut aqua in qua oxalidis, polygoni, seu plantaginis folia fuerint decocta, aut myrti fructus, seu cydonia: ipsa item posca pro potu

vti conuenit, non quidem frigida, ſed tepida, vt Aëtio viſum eſt. Ego iuleb roſatum cum aqua pluuia commodè admiſi: & pro cibo etiam poſtea carnes ſilueſtres potius, quàm domeſticas; quibus, vbi opus eſſet, magis aſſis vteretur, quàm elixis; vt phaſianorum, ſternarum, perdicum, merularum, turdorum, aliarumque paruarum auium montanarum; è quadrupedum genere, leporum, cuniculorum, ſeu capreolorum, ſi reperirentur. Cùm eiſdem aſſis vteretur, in earum iure polygoni, plantaginis, aut oxalidis folia decoqueret, aut etiam fructus aſtringentes, vt myrti, ſeu cydonia. Præterea imperaui vt aërem eligeret temperatum, aut parum ad ſiccum frigidumque vergentem; & vt ſomno temperato vteretur, vel etiam longiore; cùm omnibus modis prouocandus ſit, ſi quæ minus dormire poſſet. Præterea conſuluimus, vt omnibus modis caueret à motu, atque exercitio, & vt animi affectus immodicos vitaret, præſertim iram; & quietem amplecteretur. Nam ſi motus vitandus, ne humorum impetus augeatur, quanto magis dolor, qui valde humores commouet in eas partes, quæ laborant? Quod ad reliqua præſidia attinet, cùm adhuc ſatis valida foret, ſtatim ex vena baſilica dextri brachij vt ſanguis euacuaretur, nobis vtile viſum fuit. altero die ſequenti eadem quoque fuit ſectio iterata, at pauco tamen ſanguine extracto. de qua venæ ſectione in Scholio latius. Pro purgatione exhibui quod ſequitur: ℞ myrobal. citrinarum ʒ ij. infunde per noctem, facta leui ebullitione in aqua plantag.

 manè

manè vbi tepuerit, manibus confricetur, & ſumantur huius expreſſ. ℥ iij. adde rhab. optimi parum toſti ʒ j. pulpæ tamarind. diaprunis lenitiui, an̄. ʒ ij. ſyr. de ribes ℥ ß. miſce. Bene excreuit, quia facilis ſolutionis erat. Altero die dedi ſyr. ſequentem: ℞ ſyr. de ribes, ſyr. granat. ſyr. coton. an̄ ℥ j. aquæ acetoſæ, plantag. burſæ paſtoris, an̄. ℥ ij. miſce pro ij. doſibus. Præterea ad auerſionem, cùm adhuc cum impetu flueret, & magis debilitaretur, adhibuimus frictiones partium ſuperiorum, & brachiis vincula rectè iniecimus. Paulatim venimus ad aſtringentia, & dedimus terræ lemniæ veræ ʒ j. cum decocti plantag. & polygoni ℥ iij. Egregiè iuuabat. Quicquid enim citra mordacitatem reſiccat, & glutinoſum quid habet, veluti eſt terra lemnia, ſphragis appellata, & ſamius aſter (Gal. auctore 7. De compoſ. medic. ſecundum locos) quæ veluti ad ſanguinis ſpuitiones vndecunque natas conferunt, eadem vi ſanguinis ex vtero profluuia, & vocatum fluxum muliebrem iuuant; vt liquet ex eodem auctore 9. De ſimpl. medic. facult. Poſtea adhibui ʒ j. trochiſ. de carabe cum ℥ iij. aquæ plantag. & ſyr. myrtini; lumbos ac ventrē inferiorem, pectinem, inguina, & dorſum inungendo cum vng. comitiſſæ, adiecto pauco vng. roſ. ſine opio. Et cùm videretur poſtea paulo debilior, conceſſi vinum rubrum ſtipticum cum aqua plantaginis deſtillata in balneo, & non in plumbo. Atque ita cùm menſes vltra tres ferè ſeptimanas fluxiſſent, commodè hæc curata fuit; vtens ſubinde & condito concinnato

ex conf. rof. antiqua, diacotoneo, pul. trochif. de carabe & spodio, cum semine acetosæ, adiecto etiam syr. myrtino.

Scholia.

Hæc curatio pertinebat ad anastomosim; in qua, sicuti & in aliis menstruis superfluis curandis, semper causa ipsa consideranda est, num hic fluxus statim sit reprimendus, nec ne: nam is qui criticus est, corpusq́; plethoricum expurgat, non est sistendus, nisi vires planè deiiciantur, nec mulier vltra tolerare possit: tunc enim sicuti omnis fluxus superfluus (vt & paulo antè meminimus) restringendus est. Neq; is constringendus statim, qui ex repletione abundante, & sanguine in toto existente, nisi metuatur virium deiectio, & sensibilis debilitas: & qui venit per viam mundificationis, vt vocant, ob repletionem nimiam, cum bona tolerantia, constringi non debet. Aliquando enim causam respicimus, quæ prius abscindenda est. Et ita si fiat ex repletione vel abundantia sanguinis, eandem venæ sectione & tenui victu remouemus; inhibendo vinum, oua, carnes, & similia quæcunque sanguinem augent. Aliás respicimus fluxum, vt eundem, vbi vires deiicit, & reprimamus, & constringamus. etiam ad symptomata quæ obruere possunt, vt est syncope, tum alia quæ fluxum excedentem sequi solent. Venæ sectio. *In anastomosi itaque, cuius nunc exemplum protulimus, vbi reliqua non prohibuerint, venæ sectio, reuulsionis gratia in cubito facta confert, præsertim interne; exiguaq́; sanguinis quantitas auferatur, & si opus sit reiteretur. Auersio enim impetum humorum retardat, & fluxuros in aliam partem conuertit. Sed*

dices, De venæ sectione non meminerunt nec Paulus nec Aëtius. At in lib. De venæ sectione, vtitur ea Gal. sed in narium profluuio. At eadem est ratio, inquit Iacchinus doctißimus: consulit autem ibi, vt non expectetur vsque quo vires multum debilitatæ sint; sed dum adhuc perstant, & impetus profluentis sanguinis adhuc persistit. Quamobrem venam secare opus erit superiorẽ, sicut ad hæmorrhoidas plus iusto fluentes Gal. facit in libro De venæ sectione. Sic Benedictus Fauentinus, præceptor meus, etiam in vena perrupta, in principio secat venam basilicam lateris dextri. alij parum, & secundo die iterum exiguum, vt nos fecimus. Præceptor in sua Empirica tribus continuis diebus, sed parum mitti vult. Sicut nos in quodam Consiliario sanguinem expuente, vnà cum Nieuenio Medico Hagano, & Cornelio Ericio, meo collega, egimus. Verùm licet Aëtius non faciat mentionem lib. 16. cap. 66. attamen cap. 68. illius meminit. Mulierem (inquit) rubro fluore vexatam curaturi, primò ad sanguinis mißionem vertemur, quæ non tantùm materiæ ad vterũ confluenti aduersatur, sed detentionem, constrictionemq; tutam efficit: nam multa sequerentur incommoda, si repentè sanguinis vel cuiusq; defluxus impetum localibus præsidiis reprimeremus; ita vt quidam inde in hydropem, alij in neruorũ morbos, aut oris ventriculi, vel capitis improbos affectus inciderint. Igitur si nihil obstiterit, id est, si quæ obstant non valde fuerint insignia, sanguis mittendus est; præcipuè si ætas venæ sectionem non prohibeat. Sed paulo suprà docuimus iuniores ferè rubro fluore vexari: ablationem verò sicut in iis, qui sanguinem excreant, partiri oportebit, vt paulatim proliriore tempore re-

uulsio perseueret: dilataq; vena cubiti sectione, à fronte, vel à naribus, vel à scapulis sanguinem trahemus. Hæc Aëtius. Idem præceptor meus Benedictus Victorius quòd venæ narium incisæ menses retrahunt & diuertunt, dicebat. Iam quoque auertuntur, si supernas partes ligemus; quas & fricare non inconuenit. nam, vt habetur 5. Methodi, frictio contra opposita partis, iuuat: quamobrem etiam consulit Hippoc. ad retentionem, sub mammis cucurbitulam affigere. 5. aph. 50. Sunt enim pectori ad genitalia venæ communes. Habent nimirum magnam colligantiam cum vtero, perq; eas demandantur menses in mammillas prægnantium, vt conuertantur in lac, & per ventosas iisdem applicatas ab vtero fit diuersio. Verùm oportet sint magnæ, & diu debent adfixæ esse cum multo igne, vt vehementior fiat attractio: nam, vt referebat Auicenna, retinent sanguinem in hora vna. Ponuntur autem ad radices mammillarum, vel in pectore, eleuatis mammillis. Hinc & Gradus: Mammillis appone, vel sub iisdem, eas eleuando antequam apponantur ventosæ. Alij scapulis vel spatulis apponunt; nonnulli & hepati ac lieni: sed non diu retinendæ, ne phlegmonem pariant. Quod verò suadet Paulus inguina vinciri, id est, crura ea parte (vt interpretatur Iacchinus,) quem in omnibus sectatur Aëtius, dubium habet; nam hoc menses euocat. Sed potius vincula superius artubus iniicienda, donec dolorem cieant, idq; sæpe renouando. Inguina igitur vinciri tutum non esse arbitratur, cùm est magnus impetus; sed in diapedesi, vbi sensim fluat, & longo tempore, non ita inconuenire putat. Attamen præceptor meus iubebat sanguinem deriuare ad partem vteri propinquam;

Vincula; ligaturæ; frictiones.

Cucurbitulæ sub mammis.

Ventosæ.

Vtrum vincula inguinibus iniicienda.

quam; nempe hæmorrhoides prouocando appositis sanguisugis: hoc enim menstruam purgationem restringere affirmabat. Ita & hic alij laudant vomitũ, sed leuem, in paratis & facilè vomentibus, ad diuersionem quoque: sed talis adhibendus, iuxta eosdem, qui violentia sua humores non commoueat. At fluxus sanguinis narium si irritetur, vel sponte veniat, vtilis habetur. Auicenna commendat vrinæ quoq; & sudoris prouocationem in tenui & aquoso sanguine. Id tamen aliis non placet, etiam materia licet imminuta; cùm subtiliando humores magis moueant. Secta itaque vena, etiam aliis auersionibus adhibitis, prout res postulabit, vtilis est. Deinde verò etiam si ob vasorum apertionem sanguis profluat, per ea quæ obthurant, curare oportet: quemadmodum si ex eorum vasorum ruptura contingat, quæ conglutinant adhibenda sunt. Atqui obthuratur osculum dilatatum per astringentia: conglutinatur autem ruptum per eadem, & quæcunque ipsis (vt dictum quoque est prius) in compositione miscentur citra mordacitatem resiccantia, & glutinosum quoddam habentia, vt de terra lemnia diximus. Inter medicamenta sistentia Rhases vtitur trochis. de carabe. Fiunt & hi sine opio. aliqui vtuntur cum opio: nam somnus maximè has excretiones sistit; quoniam proritationem & molestiam omnem tollit, & velut immobilitat: quare in magno metu illis vtuntur cum decocto astringente. Ante hæc verò medicamenta in potu etiam illa exhiberi possunt, quæ in mictu sanguinis sunt dicta, id est, plantag. & polygoni succus. Reliqua omnis curatio partem affectam respicit. Sed primò Paulus & Aëtius in potu dant balaustium ex posca, aut hypocisthidis

Hæmorrhoidum prouocatio quomodo iuuat.

Alia auertentia num conueniant.

Medicamenta qualia adhibenda & sistentia & conglutinantia.

Quæ in potu præbenda sunt.

vel acaciæ succum, siue lycium, vel etiam vuæ acerbæ succum siccum. Sesamum quoque posca maceratum & mollefactum edendum præbent; aut loti ramenta, & eorundem decoctum, & corallorum ℥ ij. (vt Aëtius refert) & succum polygoni, aut plantaginis, etiam ex posca, & ℥ j cornu cerui vsti, vel tantundem corall. rub. lapidisq; hæmatitidis ℈ j. cum posca. vel ℥ j. vel ij. radicis symphyti cum eadem posca, quæ semper tepida exhibenda. & vbi hæc non suffecerint, ℥ j. trochis. de spodio, aut de succino vel carabe, vel è terra lemnia cum posca. Curatio partem affectam respiciens topicis medicamentis perficitur: primùm medicamentis sistentibus lumbis appositis & pubi; cuiusmodi est quod ex cytinis, ex galla, hypocisthide, ex colla, quæ ex pelle bouis posca dissoluta: secundò insessionibus, quas etiam in dysenteria diximus conferre, quibus & in hoc casu multa vtilitate vtimur ex foliorum myrti, ros. plantag. polygoni, symphyti, virgultorum rubi, ac lentisci, decocto: etiam prius inguinibus, & pectine, & regione renum, inunctis vnguento comitissæ, aut alio adstringente. Vtuntur & pessis ex astringentibus confectis, vt ex punici putamine, & galla, & thure, liquore stiptico exceptis. Etiam succos supradictos clystere infundunt, sicut Galenus docuit 5. Methodi, & se liberasse casum difficilem ea ratione dicit. Interea antequam illa adhibeantur, causæ ratio adhibenda est, etiam si malum pausat, ne paulo post reuertatur. Et sic vbi cacochymia causa est, ea ipsa erit priùs tollenda; si sero acri, vel salso, plenus sit sanguis, vnde tenuis & acris appareat in corpore abundare, tum medicamentis bilem ducentibus vtendum erit, quæ etiam aquesos humores

terra lem. troch. carabe aqu. plant. et polyg.

Topica.

Causa considerauda antequam topica adhibeantur, vel etiam menses constringantur.

res purgent; vt est elect. de psyllio cum turbith; tamen cum cautione; vel rhab. & agaricum, vel myrobalani genera contrita, & infusa. si exustæ sanies, confect. hamech cum myrobal. indis & fumaria, victusq; ratio adhibenda, quæ dulces succos efficiat & temperet: quod etiam potionibus medicis fiet, vt decocto cichorij, lupul. acetosæ, tum aliis, vt subsequentia exempla docebunt. Hæc de anastomosi.

OBSERVATIO XIIII.

De menstruis superfluè fluentibus ex apertione vasorum.

VXORI meæ Euæ Teylingiæ, mihi admodum charæ, ex nobilissima & antiquissima familia Teylingiorum ortæ, ora vasorum vteri aperta fuere, anno 1553. mense Septembri, cùm sese in horto, amicis colludentibus & inuicem aqua aspergentibus, nonnihil fatigasset. Cum impetu quoque mensibus apertis, subsequuta est fluxio, non tamen adeò vehemens, vt mulieri de qua mox diximus Obseruatione præcedenti. tamen ipsa fluxio tribus mensibus perdurauit, antequam magna nostra diligentia sisteretur. & conualuit istis præsidiis subsequentibus, victuq. conuenienti. Venam in valde meticulosa non secuimus; cùm & sanguis biliosus esset, & postea etiã cum minori impetu fluens: in fine nigrior effluebat, & quasi trumbosus: nam hæc subinde tristis melãcholiã aliquam ex longo fluxu perdurante cõtrahebat. Primò exhibuimus hũc syr. ℞ syr. rosf. ex ros. sicc. myrtini, añ. ℥ j. aquæ lupul. plãtag. acetosæ, añ ℥ ij. misce, fiat

iuleb

iuleb pro ij. dosibus. Purgauimus autem leuiter cum infuso rhabarb. myrobal. citrinar. cum decocto folior. acetosæ, lupul. plantag. Deinde vt ex sequenti condito vteretur mandauimus: ℞ conseruæ ros. antiquæ ℥ ij. diacydonii, sine speciebus ℥ ß. myrobal. citrinarum parum tostarum & puluerisatarum, & indarum, añ. ʒ j. addendo rob de ribes, syr. menthacei, añ. q. s. fiat conditum. Capiebat ad magnitudinem castaneæ. Renes autẽ inunximus hoc vng. vel simili: ℞ vng. ros. olei myrtini, cotoneor. añ ℥ j. succi plantag. ℥ ij. coquantur ad consumptionem succorum; adde coralli rubei, semin. plantag. myrtill. añ. ʒ j. hypocisthid. boli arm. añ ℈ ij. ceræ q. s. fiat vng. quo inungebatur, adiecto aceto ros. subinde etiam adiecto vng. comitissæ. Cùm autem quotidie debilior euaderet, etiam hoc clareto vtebatur: ℞ flor. ros. rubear. p. ij. santali rubri pulti ℈ ij. spec. arom. ros. sine moscho (nam debilem stomachum habebat) spec. diarod. abb. añ. ʒ ß. cinnamomi electi ʒ iiij. ß. (vt etiam trombi aliquo modo dissoluerentur) cum aqua plantaginis fiat claretum ad circiter lib. 1. ß. adiecto pauco sacchàro ad saporem. Postea idem claretum ad libram vnam cum vino rubro stiptico conficiebatur, tribus tantùm drachmis cinnamomi adiectis. eo delectabatur. Interea etiam sumebat subinde ex mixtura sequenti: ℞ conseruæ ros. antiquæ ℥ ij. boli armenæ veræ, mastiches, eboris, sanguinis draconis, omnium subtilissimè puluerisatorum, añ. ℈ j. trochis. de spodio cum semine acetosæ, trochis. de carabe, pul-

uerisa-

aerisatorum, an. ℥ß. fragmentorum lapidum preciosorum omnium in pollinem redact. ℈ ij. cum syr. menthaceo & myrtino fiat conditum. fuitque hoc conditum adhuc semel reiteratum. Et cùm nondum fluxus constringeretur, istis pilulis assumptis tandem menses restricti sunt: ℞ mastiches, trochis. de carabe, an. ℥ß. trochis. de spodio cum sem. acetosæ ℈ ij. scobis eboris, myrobal. indarum pul^tarum, an. gran. vj. coralli rub. flor. rosr. rub. an. gran. v. in pollinem redigantur, & cum syr. menthaceo fiant pilulæ ix. Sub noctem tres capiebat; & his præsidiis bellè curata fuit.

SCHOLIA.

HIc quoque oscula vasorum vteri aperta erant per anastomosim, quamuis non tanto impetu vt vt in alia muliere, de qua Obs. 13. diximus. In principio licet venam non secuimus, eo quòd vxor mea meticulosa esset: vinculis tamen statim ab initio brachiis iniectis tum frictionibus vsi fuimus. & post infusum rhabar. & myrobalan. ad astringentia deuenimus, quæ & sanguinem incrassarent; & eiusdem acrimoniam obtunderent. Talia etiam intus exhibita prosunt; vt album oui fortiter agitatum, & calfactum, & per se tantùm assumptum, vel cum puluere gummi tragac. aut arabici. mucilago cotoneor. dissoluta in aqua peculi ros. vel plantag. Valet & syr. de pap. iuiubinus, & de ros. siccis. Hæc enim sanguinis acrimoniam extinguunt, & fluxum retinent à quacunque causa. Supra partem emplastica frigida cum astringentibus posita iuuant; vt bolus arm. rubrica fabrilis, terra sigil- Topica.

lata,

lata, ac albumine oui excipiuntur & apponuntur. Vel ſucci herbarum aſtringentium & refrigerantium excepti farina tritici, vel amylo, inſpiſſatiq́ꝫ, & parti appoſiti, fluxum ſanguinis retinent: quibus ſi adiungantur aſtringentia, fortius repellunt, & ſanguinis impetum ſiſtunt. Hæc ſi non proſunt, Rondeletius ſtercus porcinum capit reductum ad formam cataplaſmatis, addēdo pul. roſ. vt fœtor minuatur. Præter vnguenta, è quibus exemplum poſuimus Obſ. præcedente, etiam extrinſecus loca vteri perfunduntur ſeu fouentur tepida poſca, aut oleo roſaceo, melino, ſeu myrteo, pauco vino admixto. Item proſunt cataplaſmata ex hordei fabarumq́ꝫ farina, ſymphyti radice, polygoni, ac plantaginis foliis, acacia, alumine, & hypociſthide ex poſca compoſita: aut ex palmulis, malis cydoniis, malicorio, balauſtiis, alumine, gallis, acacia, & hypociſthide, teneris rubi ſeu lentiſci virgultis, cum eadem poſca cataplaſma fiat. Vel ceratum ex vng. comitiſſæ, pauco adiecto aceto. Efficaciter quoque prodeſt taurocolla aceto macerata, donec diſſoluatur, deinde valido linteolo inducta lumbis, agglutinetur, ex decreto Pauli & Aëtij. Huc pertinent inſeſſus, de quibus diximus Scholio præcedente, & peſſuli: nam peſſulorum vſus haudquaquā cōtemnendus eſt, qui ex foliis plantaginis, ſeu polygoni ſucco, aut myrtillorum ſymphytiq́ꝫ rad. contuſis pauca addita manna, thure, hypociſthide, ac balauſtiis, cum eiuſdem plantaginis, ſeu polygoni ſucco conficiuntur. interim gallarum puluis, ac aluminis ſciſſi, nec non acaciæ ſuccus cum ouorum toſtorum luteis adiici poterunt; & quandoque cupreſſi folia, aut rubi, pariterq́ꝫ & cytini. Cùm verò vſus exigit (vt etiam Donatus admonet) linteo ſerico, aut li-

Fotus.

Cataplaſmata.

Peſſuli.

neo tenui excipiantur, & ad formam humani digiti redacti in rosaceum intingantur ac subdantur. Infunduntur quoq. (vt paulo antè diximus) per instrumenta ad hunc vsum parata in vterum, quæ Μητρεγχύτας Græci vocant, plantaginis, polygoni, seu solani succi. similiter acaciæ, vel hypocisthidos; vel decoctū in aqua pluuiali malicorij, gallarum, balaustiorū, hypocisthidis, ac foliorū lentisci, cum polygoni seu plantag. succo, aut etiam acacia. Sic Galenus ex vtero sanguinis profluuiū, quaternis iam diebus profluens, cùm nullo alio potuisset sisti remedio, plantaginis succo vtens prorsus sanauit. Quæ per instrumenta infundūtur.

Observatio XV.

De purgatione mēstrua vltra 9. menses perdurante ac lethali ex reseratione vasorū vteri.

Vxor doctissimi illius viri Magistri Adriani Leonini, Pensionarij Delphensis, incidit in mensium profluuium ex reseratione vasorum vteri, eo tempore cùm maritus hectica febre laboraret, à qua etiam mortuus est, cuius mentionem fecimus lib. 4. Obser. nostrarum De febre hectica. Nam ipsa sæpe noctu surgens, fatigata stillatim mensibus fluentibus, in continuo seruitio mariti ægrotantis, mulier admodum curiosa, satisq. biliosa, & viro admodum obsequiosa, fluxum hunc parui faciebat. Admonita insuper sæpius per Henricum Vergerium, Medicum doctissimum, vt remedia apta adhiberentur, & victu constringente vteretur, suæ sanitatis negligens; per me quoque postea admonita, nulla adhibuit medicamenta: tandem post multos menses hoc profluuio laborans extremè debi-

debilitata, marcore quaſi confecta, etiam in hecticam incidit. tunc demum acciuit Cornelium Medicũ ſeniorem quendam Delphenſem, cùm eodem tempore ipſe ægrotarem. Hic ſenex apud templum nouum habitabat, & huic nobiliſſimæ matronæ commendatus erat, quòd feliciſſimè mẽſtrua fluentia curaret, & bellè cohibere ſciret. Verùm cùm hic nihil proficeret, eius pertæſa tonſorem quendam Haganum ſeniorem ad ſe vocat, qui eidem pollicebatur quadam quinta eſſentia, ſe illam perfectè ſanaturum. At aliter euenit: nam hecticæ febri mox & putrida ac acuta febris acceſſit, ſimulque aphthæ obortæ ſunt fauces quaſi præoccludentes, vt iam ſuffocari videretur. Accitus tunc eſt Cornelius Ericius collega meus, cùm iam vltra nouem vel plures menſes hoc fœdo affectu ad extremam maciem euaſiſſet. Poſtea cùm ego à morbo cõualuiſſem, vnà fui vocatus; atque vnà ingreſſi inuenimus illam extremè debilitatam, vt nulla ſpes ſalutis ſupereſſet, neque vlla reſtaurantia, aut medicamenta commoda illam iuuarent. Atque ita ab hectica, tum fluxu illo menſtruo exſtillante, planè conſumpta, & quaſi cadaueroſa, etiam ante maritum proba admodum matrona & pia obiit.

SCHOLIA.

HÆC erat diapedeſis, quia ſenſim ſtillabat ſanguis, vaſis minoribus apertis. Quamuis autem prima fronte non ita hæc ſuperflua purgatio menſtrua videbatur periculoſa, tamen cùm nulla remedia adhiberentur,

berentur, in muliere biliosa cōtinuò per multos menses stillante, ob tenuitatem sanguinis, vires sunt deiectæ. deinde in hecticam incidit: & quòd eiusmodi calidis vteretur, nec victum obseruaret, tandem & quintam essentiam illam calidissimam sumeret, putrida febris, eaq́ satis acuta hecticæ superuenit, ac non diu post ipsa è vita discessit. Si enim hæc in principio remedia adhibuisset, procul dubio (nec enim erat anastomosis, in qua cum impetu sanguis fluit copiosus; neque sanè tam diu sustinuisset illum fluxum) facilè sanitatem consequuta fuisset; cùm à diapedesi subitus timor non sit, & ideo leuiora remedia exigat. Et quia hæc erat biliosa, & sic etiam ex vitio sanguinis biliosi tenuis affecta; si corpus prius leui purgatione fuisset euacuatum, mox astringentibus malum facilius cessasset, additis etiam iis quæ acrimoniam sanguinis obtundunt, incrassant, & constringunt: qualia Scholio præcedente valere diximus. Sic enim humores illi biliosi erant contemperandi & purgandi leniter rhab. & myrobal. vel tamarindis, & aliis; prius quoque sanguinis fluxionem inhibendo, si paulo magis fluat. Si verò sanguis per diapedesim fluat, ob eius tenuitatem, & seri copiam; oportet (inquit Rondeletius) iisdem medicamentis euacuare, quibus si ob bilem euenerit; quibusdam additis aquas vacuantibus, vt braßica marina, sena orientali, decocto fumariæ, succo rosa. & aliis purgantibus sine magna calfactione. Victus ratio incrassans & inspissans hîc quoque iuuat, & vtendum pedibus animalium, alica, vel amylo, iusculis coctis: omnia, quæ ex farina non fermentata parantur, sunt in hoc casu ex vsu. Medicamenta etiam hîc conferunt astringentia superius dicta, tum topica

Curatio diapedesis.

Si ob tenuē sanguinem, curatio.

Ob venarũ raritatem si fiat, curatio.

ipsa. Ita quoque si ob venarum raritatem fiat, tunc astringentia & condensantia conuenient, qualia sunt, quæ ex aquis myrtill. peculi ros. parãtur, & aliis astringentibus, vt bolo arm. terra lemnia, vt diximus, rad. bistortæ, spongiæ bedeg. & similibus. Infusiones facimus, cùm vena intus latitat. Si commodè remedia possent extrà adhiberi, pulueres inspissati albumine, supra partem affectam ponantur. Eadem etiam curãt anastomosim: tum iis quæ ad anastomosim recensuimus, etiam hîc vti possumus. Puluis oßis sepiæ cum vino datus fluxum sanguinis retinet. Item carabe, trochisci eorum, de spod. sang. draconis appositus aut assumptus sanguinem erumpentem à quacunque parte retinet. Conser. ros. symphyti, cydon. caro, & aliorũ fructuum astringentium conditorum ad id vsurpantur. Fiuntq́ ex his opiatæ vel condita. vt hoc modo: ℞ conseruæ ros. antiq. ℥ ß. conser. symphyti ℥ j. trochis. de carabe, aut terra sigill. ʒ j. boli arm. ʒ ij. sang. drac. ʒ ß. syr. de ros. siccis vel myrtill. q. s. fiat opiata. Vel ℞ symphyti, & carnis cydon. condit. sacchar o, añ. ℥ j. conser. ros. antiquæ ℥ ß. pul. oßis sepiæ ʒ iij. trochis. de spod. & de terra sigill. añ. ʒ j. pul. diamar. frig. & diapap. añ. ʒ j. syr. cydon. q. s. fiat opiata. Capiat ad quantitatem auellanæ, superbibendo aquam bursæ pastoris. Si his non addantur syrupi, sed ex conser. & sacchar o parentur, tunc condita esse volunt, vt Rondeletius.

OBSERVATIO XVI.

De mensium profluuio venis vteri perruptis ex graui pondere subleuato.

MVLIERI ex graui pondere subleuato, venis vteri perruptis, menses largiter fluxerunt;

runt; ad quam accitus, cùm ingentem dolorẽ in lumbis haberet, & nũc tribus quatuórve diebus durasset, vt vena basilica in brachio tunderetur, nempe dextro, iussi: (nam in dextra quoque parte vteri dolorem tum in lumbis sentiebat) ad vncias quatuor. Deinde imperaui vt dorsum ac pubem inungeret oleo myrtino, puluere quoque myrti & rosf.rub.insperso. Deinde hunc puluisculum quoque propinaui: ℞ rhab. pulu ℈ ij. ß. mummiæ ℈ ß. & exhibui cum ℥ ij. ß. aquæ plãtaginis. Deinde aliis constringentibus & glutinantibus per os assumptis, & intra vterum iniectis per obstetricem, curata fuit. Quod si non iuuisset, adhibuissem illud experimentum quo matrona quædam à Guainerio fuit curata, quæ ob eleuationem grauis oneris diu talem fluxum patiebatur. Dabat enim ʒ j. tribus vicibus stomacho vacuo ac ieiuno cineris stercoris caprarũ cum aqua pluuiali, & fuit curata, etiam vetula quinquaginta annorũ, atque sanata permansit. Alteram etiam curauit asinino stercore, quod à proprietate sanguinem stringere scribit. succum ex eo recens excreto exprimebat, & dabat cum syr. myrtino & aqua plantaginis aliquot vicibus.

SCHOLIA.

In solutióne continui, si ex casu vel leuato pondere, statim viribus adhuc valentibus venæ sectio conuenit; & vincula brachiis iniecta, & frictiones, & cucurbitæ in spatulis. & si non restringatur, etiam mammæ dextræ vel sinistræ, prout dolor magis in vna parte Curatio, si ex solutione continui aut ruptura venarum.

 quàm

quàm altera infestet. Postea vtimur remediis iam dictis in anastomosi, quod ad conglutinantia & astringentia attinet. Vel si in causa fuerit ruptura venarum, procedimus cum iisdem quæ valent in fluxu ab acuitate sanguinis, infrigidando sanguinem, & inspissando, & constringendo meatus. Sic etiam in solutione continui, quæ fit à partu, vel abortu, iisdem remediis vtemur, vbi rem vrgere videamus: nam temere cohiberi non expedit. Vbi tamen vires deiicit, & syncope subsequatur, tunc cohibendus est. Sic anno 1588. sexto Iulij die ad puerperam ex violento profluuio sanguinis ab vtero laborantem de nocte accitus, cùm in syncopem valde diuturnam prolapsa esset, & pro mortua haberetur, adhibitis frictionibus brachiorum & vinculis iniectis, vbi ad se rediisset, vt continuò ex sequenti mixtura sumeret ad libitum, præcepi: ℞ cons. ros. veteris ℥ j. diacydenij sine speciebus ʒ ij. rob de ribes ℥ ß. pul. fragmentorum lapidum pretiosorum ℈ j. manus Christi cum perlis ʒ. iij. syr. de ribes, fiat mixtura quæ quidem viribus recreatis fluxus quoq; enormis substitit. Vulgares mulierculæ experimentum habent ad hoc sanguinis profluuium & nimiam euacuationem in puerperis; nempe nucem iuglandem exiccatam in puluerem redigunt, & tribus vicibus cum cereuisia aut vino rubro exhibent, quo remedio fluxum enormem restringunt. Hoc modo Matrona Rotallera nobilis in Haga comitis dicitur curata. Phoca Iohannis (sic enim mulieri Alcmarianæ nomen erat) 36. annum agens, anno 1549. mense Nouembri post abortum incidit in fluxum copiosum menstruorum, vt astantes de vita desperarent, adhibita vltima inunctione per sacerdotem, vt in moribundis fieri solet. Ad quam cùm

Quæ valent in fluxu enormi post partum vel abortum.

accede-

accederem, dolorem quoque vteri patiebatur, ac inflationem quandam. Sed cyathum vnum capiens ex hoc decocto, inflatio cessauit & dolor: ℞ flor. chamæmeli p.j. sem. coriand. præparati, seminis myrtill. añ ʒ. j. sem. anisi, agni casti añ. ℈ ij coquantur in pinta dimidia cereuisiæ communis. Huius acceptis subinde tribus cochlearibus, dolor sedatus est & inflatio, fluxu etiam nonnihil diminuto. Sed cùm perseueraret, linimento circa pubem, & confectione in tabulis assumpta, menstrua illa vehemensq; purgatio simul cessauit: ℞ olei mastichini, myrtill. añ ℥ ß. olei chamæmeli (ob dolorem in vtero) ʒ ij pul. corall. rub. ros. añ ʒ ß. ceræ parum; fiat linimentum: ℞ trochis. de carabe ʒ j. spec. triums. diarod. abb. añ. ℈ ß. pul. margar. perforat. & non perforatar. añ. ℈ j. cornu cerui vsti, coriãdri præpar. añ. ℈ ß. redigantur in pollinẽ, & soluantur cum aqua ros. & menthæ, adiecto sacchari q. s. fiat cõfectio in tabulis. Nostræ mulierculæ in fluxu post aborsum hoc pro arcano habent: carnem fumo induratã ad minus vetustate annũ excedentem, quàm minutißimè cõcisam in patella terrea supra ignem torrent & exiccant, vt in puluerem redigatur; dant cum vino rubro stiptico, vel alio liquore constringente; feruntq; hoc remedio deploratas mulieres ex fluxu enormi post aborsum restitui. Hoc remedio Domina de Roon pro deplorata habita dicitur conualuisse. Bononiæ post partum & aborsum à Medicis hæc præscripta in fluxu enormi bellè profuere: ℞ pilul. de bdellio, trochis. de terra sigillata, de carabe, añ. ℈ j. cum syr. myrt. fiant pilulæ: exhibitæ sunt manè, & superdormiuit ægra. ℞ margarit. non perforat. spodij, añ. ʒ j. ß. coriand. præpar. cornu cerui vsti, añ. ʒ ij. corticum medianor.

castaneæ ℥ iij. sem. ros. ℥ ij. lapid hæmatitid. pilorum leporis combustorum, an. ℥ j. sacchari ros. ad pondus omnium, cinnamomi quantum placet pro sapore. sumatur bis in die cochlear vnum.

OBSERVATIO XVII.

De menstrua superflua euacuatione ab arrosione.

MVLIER biliosa, ex acribus humoribus ad vterum confluentibus, superflua menstrua purgatione laborabat; quod & dolor indicabat, & subinde etiam sanies cum sanguine menstruo effluens. Diximus enim, arrosionem aliquando fieri à causa interna, à bile aut sanguine acri, aut pituita salsa. Cùm hîc ex sanguine bilioso fieret in muliere admodum biliosa, quodque bilem & humores acres redundantes hæc affectio contineret, habitum ego corporis respiciens, & recrementa reiecta, omnium primò symptomati occurrendum esse duxi; deinde ad erosionem & eius causam veniendum. Ideo ante omnia consului, cùm à me curationem postularet, vt parum sanguinis detraheret in brachio dextro ad reuulsionem, ad vncias tres tantùm vel quatuor; & iubebam vt apertio fieret exigua ipsius venæ, vt ita longiori tempore & minori quantitate sanguis expurgaretur, & vires ex larga apertione minus conciderent; id nimirum tantùm ad sanguinis difflationem faciebā: nam copiosa sanguinis missio hîc nullo modo confert.

confert. Interea etiam præcepi vt fierent frictiones fortes brachiorum & ligaturæ. Postea ad biliosorum humorum, tum acrium purgationem perreximus, vt qui erosionem augebant. Vbi enim succi vitiosi in toto corpore redundant, & erosionem augent, nulli dubium est quin illi prius sint purgandi, antequam ad medicamenta veniamus quæ sarcotica appellantur, & carnem gignentia; vt 7. De compos. medic. secundùm locos constat. Verùm vt illi humores etiam contemperentur, possumus etiam aliquos syr. conuenientes adhibere (vbi detur occasio) antequã ad purgationem veniamus. Quare vt prius hunc syr. sumeret mandaui: ℞ syr. ex infus. ros. ex succo myrtino, & succo acerosæ, añ. ℥ j. aquæ plantag. polygoni, acetosæ, añ. ℥ ij. misce, pro ij. dosibus. Dedi etiam oxysacch. cum aqua plantag. deinde vt talis vel similis purgatio exhiberetur consului: ℞ tamarind. ℥ ß cortic. myrobal. citrin. ʒ iij. fiat decoct. in aqua plantag. & acetosæ, & huius accipe ℥ iij. syr. ex infus. rosat. ℥ j. rhab. optimi pul^ti. sine spica ℈ j ß. vel ʒ j. misce. fiat potio. Deinde iussi vt perueniret ad topica medicaméta: & prius tamen, cùm fluxio paulo vehementior esset, quamuis subinde sine sanie & virulentia, vt applicaret duas ventosas sub mammillis, ad maiorem restrictionem, & auersionem: & mandaui vt bonis cibis & boni succi, qui erosionem contemperarent, præcipuè vteretur, alica, amylo cum lacte, & amygdalato, & emuls. sem. quatuor frigid. maior. mundat. & hordeato; & vt succum plantaginis iniici per obstetricem curaret:

raret: huiuſcemodi enim profluuium ſupprimere valet, ſi cyathi menſura iniiciatur, vt Aëtius inquit. Verùm etiam aliquando fortius aliquod admiſcendum erit, aliàs aliud, pro affectionis reſpectu. Nam ſi vas illud quod corroditur, vnde profluit ſanguis, magnum & amplum fuerit, auſteris medicamentis opus fuerit, vt balauſtio, acacia, hypociſthid. gallis, malicorio, & ſimilibus. ſi verò paruum, conferrent aloë, manna thuris, cortex pinus, terra lemnia, lapis hæmatites, & reliqua huiuſmodi; quæ nedum cum ſucco plantaginis, verùm etiam vino auſtero nigro, aut ſenecionis ſucco ſubdita, & iniecta conferunt, ex ſententia eiuſdem Aëtij. Et (vt ſummatim dicam) quæ mediocriter, & ſine morſu detergunt atque exiccant, commoda ſunt, vt quæ carnem generent; vt liquet tum 3 Method. med. tum ſecundo De compoſit. medic. ſecundùm genera. Vbi igitur ſordes vnà cum ſanguine emanarēt, tunc obſtetrici iuſſimus, vt etiam aquam hordei iniiceret cum ſucco apij, melle etiam pauco adiecto, & ad reſtrictionem & refrigerationem addendo ſuccum plantaginis. Poſtea ſuccum plantaginis vnà cum lacte cocto iniici præcepimus. Et vbi ſolus ſanguis, magis tamen cum ardore, efflueret, ſolummodo ſuccum plantaginis iniiciebat, aliquando adiecta exigua portione trochiſ. de terra ſigillata; quos etiam ſumebat per os cum aqua plantag. addito ſyr. myrt. Interea vt & ventri apponeret ceratum comitiſſæ, conſuluimus. Ex his bene habuit, cùm corroſio ad maiorem vlcerationem non perueniſſet. Verùm

tùm mulier illa Alcmariana, quæ extra portam in qua facinorosi incarcerati detinebantur, habitabat, ex erosione & vlcere diuturno, lõga menstrua purgatione laborabat: & cùm Empiricorum ac tonsorum opera vteretur, neque in principio bonos Medicos consuluisset, licet languida diu superuixerit, facie admodum fœda, pallida, & cadauerosa; tandem cùm vix corpus protrahere posset, diuturna cachexia affecta obiit.

SCHOLIA.

DICTVM est prius, quòd si fiat ex erosione cum vlcere, & si diu perseueret, talis superflua mẽstruorum purgatio, plærumq; esse lethalem; quemadmodum in secunda muliere euenit; multoq; magis si quando ab imperitis tractetur. Si verò sit erosio circa os ceruicis, melius curatur: quod non solùm per saniem, sed etiam per tactum cognosci poterit; vt Gal. docuit 6. De locis affectis. Si verò sit profunda, quod quasi per æruginem exeuntem (vt dicebat Valescus) cognoscitur, difficilius curatur. Interea tamen adhibenda sunt remedia apta. Si itaque sit ex erosione, tunc purgato corpore, remediũ localibus vtemur, optima tamen instituta victus ratione. Primum remediũ est succus plantaginis iniectus, præsertim si valde sordidum vlcus non fuerit. (nam si sordes adsint, extergentibus erit vtendum: exempli gratia, succo apij melle admisto, vel praßij, vel braßicæ) secundum remedium aqua hordei: tertium lac: & demum omnia quibus ad dysenteriam vtebamur. Quòd si dolor vehemens sit, & ardor, etiam decoctũ hyoscyami, & papau. cum astrin- Curatio, si ex erosione.

gentibus iungemus, (ferè enim in vlcere cruento est maior) & tandem opiatorum medicamentorum aliquid immittemus cum suppositis succis. Iuuant & astringentia balnea in cruento vlcere. Valescus verò inquit: Si fluxus menstruorum fiat à corrosione, vel vlcere; id quod scitur per exeuntem virulentiam cum sanie, aliquando cum sanguine mixtam; & ex dolore in loco, exitq; illa virulentia & sanies cum fœtore, & aliquando ad modum fecis vini; tunc verò facta ab initio parua phlebotomia, & mũdificatione corruptorum humorum, & supposito bono regimine, administrentur hæc medicamenta per partes inferiores cum traiectorio, vt sunt aloë, thus, & cortex eius, & sang. draconis, corallus, carabe, myrrha, crocus, lycium, memitha, amylum, plumbum vstum, terra sigillata, bolus arm. & similia. & aliquando melicrato mundificentur, cum iis quæ stringunt & mundificant vlcus. vt ℞ gallæ adustæ extinctæ in aceto, chartæ bombacinæ combustæ, cochlearum vstarum & cornu cerui adusti q. s. inde fiat pul. Vel hic apud eundem magni est iuuamenti: ℞ lapid. hæmatitid. sang. dracon. carabes, coralli, aluminis iameni, balaust. boli arm. terræ sigill. sem. portul. añ. p. æ. fiat pul. & cribro excipiatur. dentur ʒ ij. cum aqua myrtil. aut arnoglossæ. & si vis excusari, inquit, à laboribus, accipe trochis. de terra sigill. qui describuntur cap. De hæmoptoica pass. & da cum succo arnoglossæ, vt ibidem docetur, vel cum succo arnoglossæ cum traiectorio iniiciantur. Iuuant enim post mundificationem vteri cum hydromelite, & sunt admodum vtiles.

OBSERVATIO XVIII.

De immodico mensium fluore ob sanguinis tenuitatem, caliditatem & acrimoniam.

FLVOR autem immodicus mensium magna ex parte contingere solet à sanguinis caliditate, tenuitate, & acrimonia: quemadmodum istis diebus contigit mulieri iuuenculæ supra modum biliosæ. quæ cùm ad me consultandi causâ venisset, vt hæc ordine fierent mandauimus. primò vt aluus clystere sequenti leniretur: ℞ folior. maluæ, violarum, parietariæ, mercurial. añ. m. j. prunor. damas. num. xiij. coquantur in aqua communi pro lib. j. colæ adde olei viol. ℥ iij. cassiæ pro clysteribus ℥ j. sacchari rub. ℥ ß. vitellum vnius oui, salis parum; fiat clyster. Quòd si bolo magis delectaretur, hoc vti suadebam: ℞ cassiæ recés tractæ ℥ j. sem. berberis puluerisati ℈ ij. fiat bolus. Deinde: ℞ syr. ex ros. siccis, agrestæ, de succo acetos. añ ℥ j ß. aquar acetosæ, portulacæ, añ. ℥ iij. misce. ieiuna per triduum in diluculo sumat. ℞ elect. triumsant. ℥ ß. vtatur cum syrupis, purgetur autem hoc modo; ℞ folior. acetosæ, portulacæ, añ. m. ß. prun. damas. iuiubar. sebesten recent. añ. ℥ ß flor. nymphææ, viol. bugloss. añ. p. j. coquantur in aqua communi; & huius colæ accipe ℥ iij. adde syr. ex infus. ros. pallid. ℥ j. ß. pul. rhab. selecti ℈ iij. misce. detur in diluculo: ℞ pilosellæ, bursæ pastoris, ros. rub. cum capitibus, caudæ equinæ, plantag. añ. m. j. rad. consolidæ

lidæ maioris, rad. sigilli beatæ Mariæ, lentium excortic. añ. ʒ ij cupul. glandium, balaustij, sumach, granorum myrti, nucum cupressi, añ. ʒ j. gummi arab. acac. hypocisth. añ. ʒ ß. contundantur, fiat decoct. in aqua plantag. pro lib. ij. dulcoretur frequenter cum saccharo. Hoc aliquando exhibitum fuit Dominæ de Cruningen laboranti ardore vrinæ, & copioso fluxu menstruorum. Item istud: ℞ farinæ glandium ℥ ß. ossium cap. caponum, faucium lucij combustorũ, ossium dactylor. añ. ʒ j. coriand. præp. rос. siccarum, anisi torrefacti, rad. nenuph. citrinæ, añ. ʒ ij. rasuræ eboris ʒ j sem. plãtag. acetosæ, añ. ʒ ß. puluerisentur. Vel capiat sequens: ℞ conseruæ ros. antiquæ, conser. rad. symphyti añ. ℥ j. coralli rub. lapid. hæmatid. cornu cerui vsti, acaciæ, hypocisth. añ ʒ j. diacydonij sine spec. ℥ j. ß. corticis ouor. ʒ j. cum syr. myrt. excipiantur; & fiat ad modum elect. mollis. capiat ad magnitudinem castaneæ paruæ duabus horis ante cibum, manè & vesperi. hoc deglutito, parũ vini rubri chalybati bibat. Quòd si neque iis constringatur fluxus, tunc consulerem vt sequens acciperetur: ℞ syr. myrtini, cotoneorum, añ. ℥ ij. succi stercoris asinini recentis ℥ iij. aquæ plantag. ℥ vj. misceantur; & ieiuna per triduum in diluculo bibat. Interea extrinsecus inungat ventrem ab vmbilico ad pectinem, & regionem renũ manè & vesperi: ℞ olei myrtini, ros. cotoneor. añ. ℥ ß. boli arm. lapid. hæmatitid. acaciæ, hypocisthid. coralli rub. mummiæ, añ. ℈ ß. ceræ modicum; fiat vnguentum. Detur ʒ j. pul. putaminis ouorum, vel testarum ex qua pulli

pulli gallinacei exclusi sunt, vel cornu cerui, vel rad. nymphææ, vel rad. eius, ad ʒ j. cum decocto vel aqua aliqua astringente, vt bursæ pastoris, vel plantag. Si his non restringatur, cucurbitulæ magnæ subter mammas affigantur, ante pastum, & per horam dimidiam hæreant. fricentur brachia, & pessus indatur; vt: ℞ michletæ, trypheræ, añ. ℥ j. ß. equiseti, acaciæ, añ. ʒ j. spicæ nardi ʒ ß. (sistit enim menses) commista hæc linteo raro inuoluantur, fingaturque pessus, qui filo coxæ alligatus, in mulieris pudenda immittatur. Vel loco pessulorum (quoniam mulieres non facilè admittunt pessulos) lanam accipito, & cum succo plantaginis imponito. Insessus quoque fiat in hunc vel similem modum: ℞ polygoni, ros. rub. plantaginis, bursæ pastoris, pilosellæ, añ. m. ij. folior. symphyti, balaustiorũ, equiseti, añ. m. j. gallarũ, sumach, malicorij, cupul. glãdium, gallarum, folior. cypressi, vel nucum eiusdem, añ. m. ß. flor. & folior. verbasci, añ. m. j. decoquantur in aqua chalybeata, aut aqua pluuia, in qua ad vmbilicum vsque se irriget. Balneum egressa inunget se vng. supradicto, vel vng. comitissæ, & renes, & ventrem, ab vmbilico vsque ad pectinem, partemque posteriorem ei oppositam; & vtatur elect. iam dicto. Aut loco balnei, ex iisdem fiat fotus; aut ipsius decocti fumum per infundibulũ in vterum recipiat. Et quoties aluus sua sponte excrementa, vt conuenit, non deiiciat, sumat ʒ j. pilul. de bdellio circiter XI. noctis horam: id quod commodè facere licebit semel aut bis in hebdomada. Vt autem hæc

omnia

omnia ordine fierent, consului præsenti domestico Medico, cùm apud nos manere non posset, vt rite perageret.

SCHOLIA.

ACCIDIT *aliquando huiusmodi fluxus superfluus propter nimiam debilitatem, aut & caliditatē sanguinis (vt diximus) quæ fit à bile mixta sanguini; vnde hæc bilis acris sanguinem exacuit & subtiliorem reddit, & orificia venarum aperit, ob mordicationem, quam tunc facit. Idcirco remouendo causam eius, oportet bilem ipsam euacuare, & incrassare sanguinem; vt hoc modo: ℞ syr. de end myrt. an̄. ℥ j. ß. aquæ plantag. portul. end. an̄. ℥ ij. misce. vel detur syr. quo nos vsi sumus; deinde eodem modo purgetur. Postea ea quæ intus exhibentur per os, & per vterum, & reliqua topica adhibeantur; vt iam satis dictum est. Si plura de his desideres, vide Leonellum cap. proprio: Ita quoque si salsa pituita fuerit causa huius superflui fluxus, vel per apertionem, vel erosionem, syrupus è corticibus citri conueniet, vel mel rosaceum cum syr. myrtino, vel ex absinthio: & purgabimus hoc vel simili modo: ℞ cort. myrobal. chebul ʒ iiij. agarici trochis. ʒ j. fiat decoct. in aqua plantaginis, in quo ℥ j ß. syr. ex infus. ros. pallidarum dissoluas, & fiat potio. Postea constringatur cùm iis quæ nunc dicta sunt. quale & hoc decoctum est, quo puerpera cùm enormem fluxum mensium pateretur vsque ad syncopen, commodè vsa est: ℞ sigilli beatæ Mariæ, millefolij, bursæ pastoris, rosar. cum toto, pilosellæ, an̄ m. j. sem. acetosæ, plantag. gran. myrti, sumach, an̄. ʒ j. lentium excort.*

Si fiat ex salsa pituita, quid faciendum.

cort.

cort. gummi arab. añ. ℥ ij. rad. nenuph. citrin. ℥ iij. nucis moschatæ, schœnāthi añ ℥ ß. rad. cōsolidæ maior. excic. ℥ ij. decoquantur in lib. ij. vini rub. & lib. 1. aquæ plantag. exprimatur & dulcoretur decenter saccharo. Sumebat autem cum paruo cochleari istū puluerem: ℞ ros. rub. been albi & rub. spodij, añ. ℈ j. oßium capitis caponis, farinæ glandium, coriandri præparati, añ. ℥ ß. margar. corall. rub. oßis de corde cerui, hyacinthorum, sem. antheræ, añ. ℈ ß. cinnamomi electi ℥ j. pul. & misce cum saccharo ad pondus omnium. Inungebantur ter quaterve lumbi hoc vng. ℞ olei ros. myrtini, cydon. añ. ℥ ij decoct. bursæ pastoris, sem. plantag. sem. acetosæ ℥ j. vnguenti comitissæ ℥ ß. bulliant simul ad consumptionem aquæ decoctionis, & cum modico ceræ fiat vnguentum. Quibus hæc curata fuit. Ceterùm hic meminisse oportet, quòd plerumque, vt de signis prognosticis diximus, in diuturnis mēstruis fluxionibus subsequi solet hydrops: quemadmodum euenit vxori M. Theodorici, quæ prope Templum nouū Delphis habitabat. Hæc enim cùm per tres annos mensium profluuio laborasset ferè continuò, licet diuersis remediis, vt germine ouorum, modò albumine ouorum cum aqua plantaginis ad constrictionem, tum aliis infinitis, iisque variis, etiam à me exhibitis, interdū constringeretur; sæpius tamen eodem fluxu redeunte, ad extremam debilitatem deuenit, inde ad cachexiam; mox ad hydropem, fluxu tandem restricto: ita vt pro deplorata haberetur; cùm & pedes valde intumescerent, & tandem incedere non posset. Vt illud symptoma, post tam diuturnum fluxum relictum, curaremus, multis adhibitis remediis ad hydropem & leucophlegmatiam, qua ad extremum laborabat,

facien-

facientibus, post vniuersalia remedia quæ aquã educerent per vias vrinales, vtebamur modò dialacca, modò diacurcuma. Et tandem per lotium multam materiam aquosam continuò effudit. Demum ad pedes tumidos, in magnam molem auctos, & œdematosos, balneo sequenti vsus sum: ℞ foliorũ sambuci, sampsuchi, florum chamæmeli Romani, foliorum rorismarini vnà cum floribus, saluiæ, foliorum lauri, añ. m. iiij, cumini, salis, añ p. ij. fiat decoctio in aqua & aceto acerrimo adiecto. aqua hæc in magnam cupam reponatur, vimine intertexto & cancellato super imposito, & pedes nudi super eodem ponantur, vestibus vndique circumcincti; fumum ex ea aqua calida recipiat, atq; sudor omni mane ita prouocetur. Postea & in eodem balneo pedes imponantur; idq; omni mane per plures dies, ventriculo ieiuno. Hoc præsidio tandem incipiebãt detumescere crura; tum fasciis circumligabantur: idq; continuando per plures dies, à leucophlegmatia, tum hydrope, miraculi instar, curata fuit. At Matronæ cuidam, quæ fluxum muliebrem & menses copiosos ita habebat, vt in syncopem quasi incideret, nec vllis modis restringi possent, mulier quædam exhibuit tria cochlearia aquæ plantag. cum tribus cochlearibus vini rubei, adiiciendo vitellum vnius oui, leuiter tantùm ebulliendo. singulis diebus omni mane totum sumebat, superdormiendo. Vix duobus diebus, aut tribus, cùm sumsisset, fluxus ille enormis cessauit, & sanitati restituta fuit. Hoc eodẽ remedio postea & plures à fœdo illo malo liberatæ sunt per me, Deo adiuuante. Hæc satis sint dicta de menstrua purgatione rubra. Nunc ad fluorem muliebrem accedamus, quem alij menstrua alba appellant.

OBSERVATIO XIX.

De fluore muliebri, aut menstruis albis.

VXOR illius Cornelij Alcmariani, in platea frumentaria habitantis, qui vaſcula conficiebat, vltra decem annos cachexia affecta, facie admodum pallida & cadaueroſa, per vndecim annos fluore muliebri, vel menſtruis albis, detinebatur. Cùm autem in patriam eſſem reuerſus, & apud patrem tunc agerem, hæc quidem vicina noſtra me conſultandi cauſa acceſſit: cui inprimis adhibuimus medicamentum quod aluum & ſimul aquam duceret: deinde diuretica propinauimus: mox ad illa confugimus, quæ ad hydropem valere ſcripſimus; quibus etiã melius habere viſa eſt. Verùm cùm tenuioris fortunæ eſſet, paulo pòſt curationem reliquit, ac ſuo more viuens ad hydropem deuenit, & cùm tunc pro deplorata haberetur, in maxima copia ebibit cereuiſiam Gedanam; qua quidem caſu & bona ſua fortuna aluus ſupra modum ſoluta eſt; &, totâ aquâ cum maximo impetu per aluũ effusâ, præter mentem curata fuit. Cùm autem hæc illi contigiſſent, hortabar vt nunc aliquibus medicamentis vteretur, quæ hepar roborarent, ne rurſus eiuſmodi ſuperfluitates aquoſæ regenerarentur. At mulier ſui negligens, ſuo more vixit; quanquam ei eadem medicamenta propoſuiſſem, quibus Gal. in Boëthi vxore (de quibus ſuo loco) vſus fuerat.

Proin post duos trésve menses iterum in consuetum muliebrem fluorem incidit; neque tunc nostro consilio, aut aliorum Medicorum celebrium vti volens, paucos post annos denuo in hydropem lapsa est; nec vllis præsidiis vtens, ex eadem hydrope mortua est.

SCHOLIA.

FEMINA *aliquando totius corporis culpa non purgatur,(vt in præcedentibus,cùm de retentione menstruorum ageremus,diximus) aliquando parcius, aut liberalius,vt iam mox ostendimus. Ita quoque interdum malum quippiam per vterum excernitur, vt liquet ex Gal.3. De causis symptom. Quæ quidem affectio vocatur à Græcis* ῥοῦς γυναικεῖος, *vt patet ex Gal.citato loco,& lib.De diff.sympt.& 6.De locis affectis. quem sectati sunt Paul.lib.3.cap.73.& Aëtius cap.65.lib.16. A Latinis verò Muliebris fluxio, seu Profluuium muliebre appellatur; ab aliis Superfluitas alba. Is fluxus maximè mulieribus laxis carnibus & pituitosis accidit; vnde albos flores vulgus vocat, alij Menstrua alba. Est verò totius corporis recrementi destillatio,vt inquit Paulus. Vel vteri destillatio diuturna, vt Aëtio visum est. Vel vniuersi corporis per vterum expurgatio, ipso haud quaquam affecto, vt ex Gal.colligitur locis citatis: ita vt nec alicuius determinatæ corporis partis affectio hæc dici poßit. Iuxta alios modò est ab vtero solo, modò per consensum aliorum membrorum: interim ea ipsa est symptoma in genere excretorum immodicè, præsertim in qualitate; nam vitiosum est quod expurgatur,vt eodem lib.De differ.*

Muliebre profluuium quid sit.

Quæ pars affecta.

&

& 3. De causis sympt. scriptum est. Fluunt enim ex vtero aliæ humiditates à sanguine, modò permistæ, nunc sinceriores; atque vario colore, aliis albæ, aliis virides, aliis fuliginem imitantes, aliis flauæ. Sed inter albas differentia est substantiæ. Aliquando enim pituitam lentam imitatur, aliquando tenuem & aquosam. Ex qualitate etiam, quoniam aliàs acris est & mordax, quod plurimum euenit; aliàs mitior. Corpus enim per hanc partem, vt diximus, sese expurgare tentat, idq; per excrementa varia, pro natura humoris qui abundat. Sic itaq. mulieres reddunt per vterum quædam excrementa serosa, quam purgationem muliebrem appellant, quòd illis sit peculiaris & propria. In quibusdam quotidie, in aliis post mensium purgationem, nonnullis euenit inter duas purgationes tantùm. Aliquibus hoc vitium à toto corpore dependet; in reliquis ab affectibus vteri; vt Rondeletius quoque censebat. Generatur autem hic fluxus muliebris, vel ex complectendi functione imbecilla, vel expultrice immodicè concitata, vel ambabus simul læsis, aut quòd totus sanguis tenuis, serosusq; est redditus, vt lib. De differ. sympt. à Gal. scriptum est. Atqui sanguis talis fieri potest, vel ex sanguificæ facultatis operis frustratione; vel ex eius quæ tenue & serosum separat, seu idem excernit. Incidere etiam aliquando potest ex retentrice ipsa immodicè opus suum vrgente, & cute inspissata & renibus occlusis; ex eiusdem Galeni decreto. Vel ambabus simul læsis ob copiam & sanguinis qualitatem. Et ita secundùm quosdam à tribus quoq; causis potissimùm procedit. Primò à toto sanguine aquoso transmisso ad vterum, quo fluxu subinde sequitur totius alleuiatio, modò non superfluat & diu adhæreat;

Quis affectus præter naturam sit.

Differentiæ.

Causæ.

idq; etiam ab hepate: quando nimirum à toto prouenit, & hepar debilitatur in sanguificando, vt non poßit probum ac bonum sanguinem generare. Secundò à capite, humiditatibus in cerebro per viam indigestionis collectis, vel ex vaporibus eleuatis ad caput seu cerebrum, vbi conuertuntur in aquosam materiam, quæ descendit per nucham vsque ad vterum, & euacuatur ab eodem. Tertio ab vtero ipso, quando vterus proprium suum nutrimentum non digerit, & id in humiditates multas mutatur, quas natura propellit foras. Ita & Syluius dicebat: Albus hic fluxus fit ab imbecilla coctione ventriculi, & corporis totius, ex mœrore, vel vsu ciborum pituitosorum. Sic & Fernelius: Causa autem, inquit, quæ corruptum humorem aßiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus consistit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omniũ ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis suppreßionis mensium, causam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viscera refrigerata, vel obstructa, vel scirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in varias partes effusus, sæpe in vterũ procumbit, &, illac decurrens, corpus expurgat; quod quibusdam per renes aut per aluum fieri diximus. Sic mulier, apud eundem Fernelium, hydropem mensibus singulis per vterum expurgabat. Altera causa ex vtero quidem rarior existit; eaq; vel intemperies est, fereq; frigida; vel imbecillitas ab vteri gestatione, à partu, contusione, aut ab alia externarum causarum vi contracta; vel erosio, vel exulceratio ex inflammatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus vterus, & proprium alimentum malè conficiens, excrementa

multa

multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Hæc illustrabuntur exemplis viuis subsequentibus.

OBSERVATIO XX.

De menstruis albis, per modum consultationis.

GENEROSÆ cuidam & nobili matronæ ab vtero continuò humiditates effluebant, ita vt hanc ob causam sterilis permaneret, & si conciperet, ad felicem partum non veniret. Erat enim muliebre profluuium, quod menstruum album vocant: plurimum pallebat, cibos fastidiebat, ægrè deambulabat, tumebāt genæ, & totum corpus flaccidum erat, quasi ad leucophlegmatiá inclinata esset. & quantū ex iis notis quas etiam enarrabat vuluæ rheumatismus, erat id ex vniuerso corporis humore defluente ad vterum; fluxioque erat alba, pituitosa, & serosa; nam & fasciæ siue panniculi in vmbra exiccati, album colorem præferebant. Non concipiebat propter humiditatem vteri, qui ob continuam defluxionem semen non retinebat; & si concepisset, partus facilè ante tempus excidebat: vti etiam eueniebat mulieri cuidam crassæ cereuisiariæ apud Delphenses, quæ plusquam octies abortum ex leui causa passa fuerat. Rarò enim vuluæ habitudo humida sine rheumatismi vitio euenit, & superabundantis humoris capax est: veluti enim nauis carina, corriuantium humorum locus est. In hac nobili muliere continge-

bat tam ex debili concoctione ventriculi, quàm hepatis mala ſanguificatione, totius corporis humore ad vterum profluente. Quamobrem vt huic rectè conſuleremus, animaduerſo iam profluuij modo, intelleximus ſimilem ferè caſum eſſe cum vxoris Boëthi, cuius hiſtoriam Galenus poſuit in libro De præcognitione: & hîc caſus difficilis quidem eſt, & ideò particulatim rectè proponitur à Iacchino, viro doctiſſimo; & diligentiſſimè examinatur. Medici, inquit, ante Galenum cogitabant de curatione, atque eam in duobus ſcopis ponebant. Primus erat ſiccare totum corpus, & partes quæ circa vterum: ſecundus, aſtringere & roborare eas partes, quæ à toto ſuſcipiunt. Hæ enim ſunt communes intentiones in morbis è fluxione, vt reſpiciamus mãdantes partes & recipientes. Sed hac via, inquit Galenus, cùm proceſſiſſem, nihil eſt profectum; ſed res in deterius labebatur. Attamen meliorẽ curationem hac nemo inuenire audebat, cùm neque Rationales per methodum, neque Empirici per experientiam meliorem inueniſſent. Cùm ergò ſic dubij eſſent, tumor circa ventrem apparuit, ita vt grauida crederetur. At Medici hoc non ſuſpicabantur, inquit, quoniam cauſam tumoris cernebamus, id eſt, aquoſum humorem, qui ex parte quidẽ excernebatur, ſed maiori ſua parte retentus, tumorem fecit. Hîc ergo videtur Iacchino erratum fuiſſe; ſcilicet aſtringentibus intempeſtiuè adhibitis, id eſt, non bene antea ſiccato corporis habitu. erratum pòſt ab obſtetricibus, cùm lauarent, & victum prægnantium inſti-

instituerent; id est, non respicientes humidum affectum. Rogabat igitur Boëthus rursus vt mulieris cura haberetur: sed persequi tutum non videbatur, inquit Galenus: nemo tamen hunc modum reprehendere audebat, inde omnes hæsitabant. Tandem ipse cogitans super ea re noctu, in mentem reuocauit symptoma quoddam, quod est mollities musculorum, qui circa hypochondria sunt siti: appellat autem mollitiem, talem carnis tactum, qualem in hyposarca affectu sentimus: tumor scilicet laxus & mollis, qui digitis adeò cedat vt carnem ipsam dissoluere te posse videaris. Hic est tumor œdematodes, soboles pituitosi sanguinis, qui per vniuersam carnem est dispersus. Tale quid sensit circa hypochondria, vnde coniecit, affectum hunc esse intemperiem frigidam & humidam, cum humore pituitoso plurimo aggenitum ex viscerũ intemperie, quibus debetur concoctio, peruenientem verò ad vterum pellente natura: qua expurgatione prohibita, vterus intumuerat, & viscera ipsa eo humore plena, vicinas partes & sibi incumbentes affecerant: inde mollis tumor. Iam igitur nosse poterat in quo prior curatio defecisset: nempe quòd respexerat solùm superfluã humiditatem siccando: (nam de siccatione solùm meminit) oportuit autem adiicere, & calefacientia. Sed alia ratione reprehendendus modus ille veniebat; quoniam astringentibus vtebantur intempestiuè; vnde retentis excrementis, tum venter, tum hypochondria frigida & humida intemperie magis affecta erant, atq. aquoso

humore intumuerant; ac proinde de hydrope mulier periclitabatur: vt nostra quoque hæc matrona, quæ neque grauida erat. Huius secundi erroris non meminit Galenus; sed innuit, inquit Iacchinus. Postquam secundo loco curam instituunt, nihil astringentium meminit: non quòd prorsus damnanda essent, vt videbimus; sed quia intempestiuus vsus eorum damnandus est: hoc est, priusquam corpus egregiè sit expurgatum. Instituit igitur calfacere, vt & siccare: & hoc per arenam marinam excalfactam, in qua ægram volutari iussit, & operiri; ac victum potumque instituit perexiguum, ad siccandum; & frictionibus vsus est ad siccationem & extersionem eorũ quæ circa cutem, & vt excrementa plurima ad cutem auertendi gratia ferrentur. Confert enim in his affectibus è fluxione, vacuatio quæ auersione fit. Sed & potiones quæ deriuent adhibet, tum per aluum, tum per vrinas. Pro exemplo facit mel coctum probè, mox refrigeratum ita, vt speciem præbeat aquæ fontanæ per æstatem, id est, tunc cùm æstas viget tali temperie, melle vteremur. Nam frigidum prorsus noceret affectui; & non posset fricatio ex eo fieri, quòd densatum hæreat, neque extendatur. Hæc ad corpus vniuersum fieri præcipit. Nam si vellet referre frigido fontanam aquam quali frigiditate est per æstatem, esset vsus incommodus. Hæc diebus septẽ peracta: quæ cùm cõferre visa sunt, ausus est Galenus solus petere curam mulieris. Primùm ergo aquam ducente per aluũ medicamento est vsus; qualia sunt quæ suprà De hydro-

pe posita sunt: secundò propinauit aquam, in qua asarú & apium erant incocta: ac postridie medicamentum rursus aquam ducens propinauit; vt ita assuesceret natura ad vrinas, & per aluum excrementa deducere, quæ antea in vterum confluebant. Vsus quoque est quotidie fricationibus ex linteis; primùm mollioribus, mox asperis, demum ex melle iam dicto. Itaque, inquit, post dies xv. nihil affectus restabat. Hæc, si aquosus & frigidus humor sit collectus, prosunt. Hac muliere curata, Boëthus quadringentos aureos ad Galenum misit. Consului ego itaque cum Medici domestici præsentis consilio, vt hæc ipsa matrona nobilis, præter victum exiccantem & excalfacientem, etiam medicamentis aquam & humores aquosos per aluũ educentibus, vt diacarthamo & similibus, vteretur: deinde iis quæ per vrinam tales humores educere valent: & tertiò etiam iis vteretur quæ per cutem eos humores euocare possent. Suasi insuper vt ea ipsa crebrius repeteret, quo, corpore toto ita probè repurgato, & humiditas vteri cum exiccantibus caloremque eiusdem vigorantibus corrigeretur, ac retentiua vis matricis simul roboraretur & constringeretur; vt non solùm fluxus ille diminueretur & cessaret, verùm etiam vt semen recipere posset, ac receptum retinere. Imitabar scilicet consilium illud 207. Montagnanæ pro Domina cuiusdam strenuissimi militis, ad fluxum vteri ab immoderata humiditate, cuius causa sterilis esset. Tandem ad ea deueni quæ fluxum illum album simul constringunt, & hu-

miditates albas tollunt; qualia etiam apud eundem Bartholomæum de Montagnana referuntur ad longum consilio 204. 211. 214. 215. 216. 217. in quibus consiliis multa & apta remedia inuenies ad menstrua alba: quæ nunc breuitatis causa omittimus; eadem etiam tunc domestico Medico perlegenda dedimus, quibus etiam immutatis pro suo iudicio vti posset.

SCHOLIA.

Signa demõstratiua.

SIGNA verò profluuij muliebris demonstratiua facilè innotescunt, ægram interrogando & inspiciendo ea ipsa quæ ab vtero prodeunt; præsertim si mulier sentiat tales humiditates ab vtero emanare. Sed antequam ad curationem procedatur, diligentiore examine opus est, non solùm ex qua causa & humore ortum habeat, verùm etiam quomodo causæ distinguantur, & quibus modis ab aliis affectibus & inter se differant. Nam fluxus muliebris, vt Aëtius refert lib. 16. cap. 67. ex Archigene, licet diuturna sit vteri destillatio; ab eruptione tamen sanguinis differt, vt in qua sincerus sanguis emanet: hic verò fluxus corruptus apparet; diuersorum tamen colorum, pro diuersitate redundantis succi, vt dicemus, qui etiam citra dolorem prodit. Quapropter loci (teste Paulo) continuò madent humoribus colore variantibus: laborans decolor est, cibum non sentit, eumq́; fastidit, in obambulatione difficulter spirat, oculos habet prætumidos, nunc cum dolore, nunc citra dolorem. Fluor muliebris, inquit Fernelius, differt à mensium profluuio, quòd non sincerus sanguis, sed corruptū quiddam prodeat,

Signa profluuij muliebris.

Fluor muliebris quibus modis differat à mensiū profluuio.

prodeat, idq; continenter, aut nullo ordine, nullóque circuitu. Est autem id modò liquidum & albicans, lactis sero aut ptisanæ cremori persimile, modò citrinū; modò pallidum; adeò acre ferè & adurens, vt quascumque partes attigerit, erodat haud leuiter: atque id rursum modò tetrum est & graueolens, modò odore nullo molestum. Ita & Aëtius loco citato: Hic fluxus corruptus apparet, atque interdum ruber, estq; ipsius sanguinis sanies; interdum albus, cremori ptisanæ similis, à sanguine videlicet pituitoso excolatus; interdum pallescit, vbi bilis amara redundauerit, sæpe aquæ modo liquescit, quod à seroso excremento fit. Inferre quoq. solet hic fluor inenarrabilem tristitiam, & pedum tumorem: & in aliquibus perpetua destillatio perseuerat; in aliquibus per interualla quædam redit, vt ex eodem constat. Paulus lib. 3. cap. 63. dicebat, fieri nunc cum dolore, nunc citra illum; aut cum exulceratione, aut sine illa, aut inflammata, aut sordida, aut pura. Verùm aliquibus hoc vitium à toto corpore aliquando dependet, vt nunc ostendimus; in reliquis verò ab affectibus vteri. hæc cum vlcere vteri conuenit ferè; ob id distinguenda est. Distinguūtur autem ex consistentia recrementorum redditorum. Nam quas vlcus infestat, pus reddunt craßius, fœtidius, albius: purgatio autem muliebris est velut ichor, aut serū. Differt etiam, quòd mulieres quæ vlcus in vtero habent, maximè si in collo fuerit, congressum viri non patiuntur; aut si patiuntur, irritatur vlcus. Quæ verò menses tales patiuntur, nullam sentiunt in coitu molestiam. Quantitate etiam differunt. Maior enim copia serosæ substantiæ emittitur, quàm puris. At si purus sanguis, qualis ex dissecta vena, profluit & cum dolore,

Quomodo ab vlcere vteri distinguatur.

dolore, vteri erosionem indicabit; de qua antea sermonem habuimus: nec tale profluuium muliebre appellari debet: nam in eo vterus nequaquam affectus est; in hoc proprio morbo laborat, qui erosio seu exulceratio existit: item hic corruptus fluxus qui in muliebri profluuio ruber apparet, ceu sanies sanguinis fit, vt paulo antè diximus. Differt quoque, iuxta Benedictũ Veronensem lib. 26. cap. 11. à gonorrhœa, seu seminali spontanea excretione; cùm hæc non sine titillatione & voluptate aliquando fluat, vel ex debilitate vuluæ contingat, vt De incontinentia seminis refertur, seminalibus vasis imbecillibus: quod enim tunc fluit, album & limpidum est, substantiæ mediocris, sine graueolentia: ac minus abundat, quàm rheumatismus hic vteri; magisq́; membra consumit, ac ocyus exterminat. At ex rheumatismo, seu fluore muliebri, vt paulo antè dictum est ex Paulo, genitale ipsum semper humore madidum est: ex seminis incontinentia non semper humescit. In eiusmodi rheumatismis vteri, turbulenta quoque & graueolens vrina demittitur, crasso humore permixto. Purgatio itaque hæc muliebris serosa est, quandoque bilis serum aut ichor, quandoque pituitæ, & id frequentius quàm sanguis. Rarò fit à melancholia; aut si fiat, tandem cancer excitatur in vtero, vt aliquando in praxi vidimus in muliere Bononiæ, cùm eam vnà cum præceptoribus inuiseremus. Prodeuntium odor (inquit Fernelius) color, atque substantia fluoris speciem commonstrat. Nam perpetuò id quod euacuatur, tale specie est, quale est quod in animali redundat, vt liquet tertio De causis sympt. potißimùm autem id, si mulier laxis sit carnibus, & pituitosa, ex eiusdem Gal. sententia 6. lib.

Quibus modis differat à mulierum seminali spontanea excretione.

Signa causarum; & quales succi dominẽtur.

De

De loc. affectis. Qui itaque exquisitè colorem præ se fert aliquem, is redundantem humorem facilè indicat. Et ita cognoscitur cuius sit humoris ichor, aut serum, à colore, qualitate, & totius corporis cacochymia. Nam si à bile sit, color est subflauus, & pallidus, humor acris; quam acrimoniam mulieres potissimùm sentiunt in parte proxima externæ, & in pterygiis. Et color quidem totus bile redundare videtur; maximè quando per consensum totius corporis fit; quod etiam ex moribus & victus ratione deprehenditur. quæ enim acribus vescuntur alimentis, & quæ natura sunt negotiosæ, hanc affectionem patiuntur. Sin à pituita, color totius corporis albidus est, & magna quantitas defluit, sed minus acris; vt in hac matrona de qua nunc diximus Obseruatione præcedente, eueniebat. Sunt autem & tales otiosæ & desides, quæ hunc affectum patiuntur. A sanguine fiunt tales purgationes plerumque, vt Rondeletius sentiebat, tantùm cùm mulieres vterum gerũt, vel quando suppressi sunt menses. tunc aliquando natura loco mensium serosum excretum reddit, quod vtrumque rubescit, & tale est, quasi esset aqua pauco sanguine tincta. Tamen & aliis contingit vt animaduertimus, quibus nec menses restricti essent, nec quæ vterum gerebant. Si corpus sit plenum sanguine atro, erit purgatio fusca; vel si cancer iam factus sit, purgatio illa non multum differt à sanguinea, nisi quòd magis fusca est. Si verò obscurum colorem habeant, causam horum ita perscrutabimur: linteum eo inquinatum arefactum, simplici aqua eluemus, & inde à maculæ colore redundantis humoris notionem capiemus, inquit Aëtius. Si autem fiat sanguificæ virtutis vitio, vel eius quæ te-

Si vitio sanguificæ virtutis fiat, signa.

nue & serosum separat seu excernit, id cognósces ex iis quæ de hepatica affectione, aut de renum affectibus conscripsimus. Inspissatam autem cutem probè ex te ipso percipies; neque magno labore retentricis, aut expultricis, facultatis læsionem, seu vtrarumq; reperies.

Signa ex vitio vteri.

Rarius autem diximus ex vteri vitio fieri: si ita sit, cognoscetur si reliquæ partes bene habeant, & præcessit retentio mensium vel immodica purgatio, vel alia vteri affectio. Internoscuntur autem causæ, ex solo vteri affectu venire, iuxta Fernelium, si fluor sit parcior, & eius affecti adsint indicia.

Ex viscerum aut totius corporis affectu.

At si ex viscerum totiúsve corporis affectu fluor sit, erit copiosus, nec malè affectorum viscerum notæ desunt. Ceterùm quod ad prognostica,

Prognostica

ætate vigentes mulieres rubra fluxio ferè comitatur, ex auctoritate Archigenis apud Aëtium; declinantes autem candida: quarum vtraq; si suis ætatibus contigerit facilè curatur; sin alienis, difficulter. In omni verò defluxu os vteri aperitur, & veluti relaxatur. quibusdam etiam vterus ipse decidit, vt vsque ad muliebre pudendum progrediatur; vt vetulæ cuidam Delphensi longo tempore albo fluxu laboranti. Quamobrem magna cum diligentia curanda est affectio hæc, neque localibus auxiliis fluxus confestim reprimendus erit. Nam aliquæ inde in hydropem, aliquæ in neruorum affectiones, aut oris ventris, aut capitis, vexationes collapsæ sunt; vt liquet ex eodem Aëtio. Corpora equidem inuadit, quibus plurimo partu & coitu partes illæ laxiores factæ sunt; quamobrem rarissimè virginibus. Nihilominus tamen hic affectus non ætate maturas tantùm, verùm etiam virgines quas pallor decolorat inuadit; quo & puellam octauo ætatis anno Fernelius obsessam vidit, ac diu

Muliebre profluuium rarissimè virginibus accidit.

postea

postea grauiterq́; afflictam. His quoque accidit, quæ praua viuendi ratione vtuntur, luxuosa quidem, sed minimè exercitata. Vnde & nunquam visæ agrestes mulieres id pati, sed vrbanæ: & inter eas, quæ sunt magis muliebri habitu & quæ sedentariam vitam perpetuò degunt. Diligentes in hac curatione esse debemus, cùm sæpe mulieres etiam ditissimæ consilium à nobis petunt, ob multa incommoda quæ inde sequuntur. Nam & coitu lædunt virile pudendũ, & steriles sunt: quoniam per humidas partes (vt de muliere præcedente diximus) semen defluit, & laxius redditur os vteri continuo affluxu, & minimè validum ad trahendum semen, aut etiam continendum. Sed vlcerum periculum est, & fœditatis. Sæpe etiam & pulchræ mulieres hoc solo fœdantur. Adde quòd faciem dehonestat, & corpus vniuersum: intumescit facies, & oculi præsertim: pallet mulier, gracilis euadit, mœsta, sine appetentia; pigritia adest immersa, lumborum grauitas & dolor: maritis nullo sunt oblectamento. Atque hæ affectiones difficillimè curantur, quia pars illa promptè recipit aliarũ partium excrementa, tum ob situm inferiorem, tum ob multitudinem venarũ eò pertingentiũ, tum etiam propter consuetã illam naturalem purgationem. Post tales purgationes solent fieri vlcera in vtero, & ab vlceribus fluxus immodicus sanguinis. Si vlcera fiant arrodẽtia vel virulenta, à biliosa materia; si putrida & sordida, à pituitosa; carcinomata à melancholica magis eueniũt. Nulla frequentior mulieri molestia affluit, nisi quòd viris & sibi hoc pudendorum madore perpetuò displicet. Non raro tamen ex putredine in corpore, aut vtero, vel ex mista bile flaua, aut seroso excremento, acrimoniam acquirit, & Quibus autem potissimùm.

partes vteri vrit & vlcerat, & tandem doloris impatientia & atrophia enecat, & ob aliquem vteri affectum, alium ex vtero deprauatum infert. vtrumq; autem conceptum impedit: quia semen vel corrumpit, vel lubricando elabi compellit.

OBSERVATIO XXI.

De fluore muliebri post naturalem mensium purgationem.

VXORI meæ charissimæ, post mensium naturalem purgationem, contigit aliquando vt fluorem muliebrem modò tendentem ad naturam sanguinis, modò ad bilem, experiretur: & quia sæpe facies rubore inficiebatur, & venæ turgidæ essent, sanguinem bis aut saltem semel, in vere detraximus; & egregiè iuuabat. Et hoc est quod dicebat Aëtius lib. 16. cap. 64. Mulierem rubro fluore vexatam curaturi, primò ad sanguinis missionem vertemur, quæ non tantùm ad vterum confluenti aduersatur, sed detentionem constrictionemque tutam efficit: nam multa sequerentur incommoda, si repente sanguinis vel cuiuscunq. defluxus impetum localibus præsidiis reprimeremus, quemadmodũ etiam de mensibus profluentibus diximus: nam ita quædam in hydropem vel neruorum morbos, aut oris ventriculi, vel capitis, inciderunt, eodem Aëtio teste. & sic item in hoc casu, si nihil obstiterit, id est, si quæ obstant non valde fuerint insignia, sanguis mittendus, ætate consentiente

tiente. Et ita vena baſilica ſecta, pauco extracto ſanguine, aliquando etiam partita non ſolùm in mea vxore, verùm in aliis egregiè profuit. Purgauimus deinde eandem cum decoct. myrobal. citrinar. & puluere rhabar. adiecto ſyr. roſ. ex infuſ. roſ. rubrarum apertarum. Et quia in lumbis ſæpe dolebat, loca renum frequenter inungi iuſſimus vng. roſ. ſed non ante purgationem totius corporis: nam vbi habitus vitioſus eſt, omnium primò caſtigandus eſt, & in ſuam naturalem conſtitutionem reducendus. Curato corpore, ad vterum veniendum: nam quemadmodũ oculorum affectus non perfectè curantur, niſi corpus vniuerſum curatum fuerit, ſic neque vterus. Ideo bilem purgauimus cum medicamentis ad bilem facientibus, aliquo modo aſtringentibus, vt eſt rhab. myrob. ſuccus roſ. & earum ſyrupus, & quæ bilis acrimoniam frangunt. Dedi etiam aliquando pilulas ex rhabar. & myrobal. frequenter maceratas in ſucco roſ. nam pilulis magis delectabatur. Conficiebam autem hoc modo: ℞ rhabar. electi frequentiſſimè irrorati ſucco roſ. ʒ ij. myrobal. citrinarum, chebul. indarum infuſarum in ſucco roſ. añ. ʒ j. maſtiches ℈ j. ſpicæ ℈ ß. cum ſyr. roſ. laxat. de quibus ſumebat ſemel in hebdomada, in lecti exitu, duas vel tres, vel quatuor ad ſummum. Poſtea cùm modicè diſtillaret, ſuccida lana vino & roſaceo madente fouimus, ſummitatesque ſuperiores, nempe brachia, vinculis deligauimus. quæ præſidia non ſolùm in principio poſt venæ ſectionem adhibet Aëtius, verùm etiam poſt aliquot perio-

dos ante acceſſionem;in ipſa adeò acceſſione adhiberi poſſunt. Conſtat autem, mulierem coxis accliuibus collocandam eſſe, cruraque ad partes vteri colligendas extendēda & inuicem complicanda. Quòd ſi ſanguis copiosè deferatur,coxas,pectinem, & lumbos ſpongiis poſca madefactis,inquit idem Aëtius,cooperiemus, ſi modicè, iam dictis fouebimus. Sed & leuiter vrinam prouocantia,& ſimul bilem contemperantia propinauimus, vt hoc vel ſimile decoctum: ℞ rad. cichorij cum toto, end. ſum mitat. lupul. borag.fumariæ,añ.m.j.lactucæ m.ß iuiubar. ſebeſten rec.añ.nu.vij.capill. ven.polytrichi,añ.p. j.ſem.aniſi ʒ ij.ſem. quat. frigid. maior. añ ʒ j.ß. flor. roſ. rub.p.j. ſem. pap. albi ʒ j. fiat decoctio pro lib. j. coletur & ſacch. dulcoretur, & arom[r] ſpec.triumſant. ʒ j.ß.miſce. Deinde bibebat vinum rubrum ſtipticum Gallicum; & rectè habebat. Dedi quoque ex hac mixtura, vel ſimili, ad magis reſtringendum: ℞ conſeruæ roſar.antiquæ ℥ j. ß. diacydon. ſine ſpec. ℥ ß. conſeruæ florum cichorij ℥ j.pul.triumſant.coralli rub.vſti & lotí añ. ʒ j. ß.cum ſyr. cotoneor. fiat mixtura. Vtero etiam abluto decocto hordei & lentium, cum pauco ſaccharo, poſtea etiam adiectis roſ. ſiccis, adhibito inſuper in fine fotu magis adſtringente, tandem rectè habuit, optimo victu vtens. Maximè iuuabat in fine collutio adſtringens, moderatè refrigerans; quale illud eſt ab Aëtio commendatum: ſuccus plantaginis,polygoni,ſtratiotæ, cydoniorum & meſpilorū. Eiuſmodi, inquit, collutiones non ſunt omittendæ.

Vnum-

Vnumquodque istorum, iuxta eundem, rosaceo aut myrtino oleo perfundatur, fiatque insessus in myrti, radicum rubi, malicorij, & similium decoctis. Sed quia alia iuuabant, insessionibus opus non fuit; neque etiam pessis, tum aliis præsidiis, quæ ab eodem cap. iam citato lib. 16. recensentur.

SCHOLIA.

QVOMODO *autem aquosus & frigidus humor collectus (si causa huius mali sit) curetur, iam ex parte diximus Obser. 20. præcedente, ex mente Galeni. Sed si ulterius generis excrementum in causa sit, quomodo erit curandum? Respondet idem Iacchinus: Erit abstinendum à calefacientibus, & purgandum corpus vniuersum, & ea quæ vrinas ducunt propinanda, & frictiones totius cutis adhibendæ, & victus instituendus, qui maximè ei humori repugnet. Semper tamen multa aquositas cum his admiscetur, & plerumque frigida, quæ tamen vel mistione, vel putredine acquirit acrimoniam. Ideo in vxore, cùm etiam bilis abundaret, vsi sumus rhab. & myrob. nam & hic conueniunt quæ bilis acrimoniam frangant, quæq; aquam illam biliosam purgent: atque etiam hîc ex parte conueniunt illa quæ scripsimus superius conuenire immodicæ purgationi mensium ex bile corrodente, aut venarum arrosione. Sic bile flaua redundante, hiera cum rhab. myrobal. citrin. decocto, ac syr. ex pluribus infusionibus ros. purganda erit ægra. Sed hîc abstinendum vult Rondeletius à diureticis, vel aperientibus, nisi in declinatione, aut curato corpore, & cùm volumus ad vrinas eos humores deriuare: tale* Bile redundante, quid faciendum.

apozema nobis commendat idem Rondeletius : ℞ cichoreæ, end. ſcariolæ, lupul. fumariæ, ciclæ, mercurialis, lactuc. borag, an̄. m. j. folior. braßicæ marinæ m. ß. paſſul. prun. ſebeſten , an̄. par. xx. ſenæ orientalis & medullæ carthami, an̄. ℥ ij. (ſufficiet ℥ j. vniuſcuiuſque) flor. cord. p. j. aniſi ʒ j. quat. ſem. frig. maior. ʒ ij. tamarind. ℥ j fiat decoctio in ſero caprino, vel in aqua. in lib. j. ß. diſſolue ſucci roſ. ſyr. end. ſimpl. an̄. ℥ iiij. (ſufficient ℥ ij. vniuſcuiuſq;) ſacchari parum. fiat apozema mediæ decoctionis. capiat in quatuor matutinis, vel iuxta quòd aluum moueat. purgat enim aquoſam materiam bilioſam, & ſimul per renes. Si mulier ſit delicata, arom[r] cùm ſant. rub. Finitis ſyrupis, poteſt hæc potio ſequens ſumi : ℞ decoct. glycyr. ponendo ℥ ß. & polypodij ℥ j. myrobal. ʒ ij. Coquantur leuiter in vna parte apozematis ; in quartario vno colaturæ diſſol. cathol. ℥ j. vel ʒ vj. ſyr. roſ. laxat ℥ j. miſce. In ditioribus loco cathol. accipe rhab. ʒ j. ß. Vel ſumantur pilulæ in Obſ. præcedente deſcriptæ. Conuenit & tryphera perſica diaſebeſten. & reiterari poſſunt ſyr. vel apozemata, & purgatio. Sed in proceſſu purgationis, quæ purgant & ſimul adſtringunt magis conueniunt, quia minus deducunt recrementa ad partem affectam, & eandem corroborant & ſiccant. A purgatione, ea medicamenta exhibeantur, quæ propriè οὐρητικὰ, id eſt, vrinam cientia dicuntur, quorum ſilua à Gal. ſcripta eſt lib. 5. De ſimpl. medic. facult. calida, inquam, ac ſicca exiſtentia. Sed hîc quæritur, quomodo faciant ad vſum, quæ vrinas cient? Siquidem omnia cient menſes. Mouebunt ergo hoc profluuium, non ſiſtent. Reſpondebimus: Ea quæ propriè vrinatiua dicuntur, non mouent menſes, vt ex Galeno accepimus;

Num vrinā cientia hîc conueniunt.

mus; sed potius cohibent, dum sanguinem siccant & crassant. Quòd si ad ducendos menses aliquando vtamur, hoc est ex accidenti, quatenus obstructiones, quibus detinebantur, tollunt. Contra, (inquit etiam Iacchinus) si vrinas ducũt liquãdo vel separando aquosum, vt Galenus vult; ita ergo sãguis liquatus, & aquosus humor, feretur ad vterum, sicut ad vesicam: quare augebitur affectus. Respondendũ, Non fertur ad renes humor ille, sed trahitur, prout liquidior sit: ad vterum autem, neque sponte fertur, nec trahitur, sed truditur à natura: facilè ergo auerti potest in partes alias. Et sic ab his (vt etiam dicebat Donatus) sanguis non extenuatur duntaxat; sed & funditur, ac secernitur; non secus atque lac, quod coagulatur; seroso videlicet, & tenui seorsum segregato, crasso verò in sese coëunte; siquidem quo facillimè ad se attrahant renes quod in sanguine aqueum, tenueq́; ac serosum est. Vtraque hæc conferunt, nempe totius sanguinis primùm fusio, deinde segregatio; quorum neutrum absque valido calore peragi queat. Hæc itaque peculiariter ab eodem Galeno ibidem Vretica, siue vrinam mouentia appellantur, non quia solùm moueant vrinas, sed quia solas absque vi, etiam menses, aut lac: inter quæ apium, atque asarum eligens, mulieri de qua antea dictum est, eorundem decoctum in aqua exhibuit. Hæc namq; per vrinam humorem, qui per vterum expurgabatur, deriuando etiam euacuant, vt ipse testatur, cùm hoc quòd neque mense sciunt, vt quibusdam Arabicis falsò visum est, & renes occlusos liberant; si id quoque talis affectio, vel muliebris profluuij causa fuerit: nec minus & per totius corporis frictiones humor quoque euacuandus est. Et si ex cute Vretica.

spissata adhuc talis affectio fuerit orta, iisdem frictionibus rarefiet; quæ primò mollibus linteis, demum asperis faciendæ sunt, vt ex Galeni mente antea ex lib. De præcogn. ad Posthumum, diximus. His quippe medicamentis vniuerso corpori adhibitis, intacto quidem vtero, huiusmodi muliebres fluores Gal. sanauit, vt 6. De loc. aff. scriptum est. At in biliosis minus calidis vreticis vtendum est, vt iam ex Rondeletio quoque ostendimus, nisi in fine, aut corpore saltem repurgato, & humoribus acribus ac biliosis contemperatis & eductis. Quæritur etiam hîc, num astringentibus vtendum? Respondetur quòd sic, dum tempestiuè vtaris, postquam corpus vacuatum fuerit, & per ea quæ reuellunt, & deriuant. Tunc enim assuescit natura per cõuenientes regiones quotidiana excrementa mittere: quare non lædent retenta. At inter initia vti, incommodum: neque vehementer iis vtendum. Nam via est naturalis purgandi, ne fortè supprimantur menses. Et ideo vbi hæc non suffecerint iam supradicta, & muliebre profluuium perseuerauerit, ea exhibenda sunt, quæ de mensium profluuio scripsimus ad retentionem conferre: quorum latißimum campum habes etiam apud Aëtium lib. 16. cap. 68. Potißimùm tamen ea eligantur, quæ non admodum efficacia existunt; item portulaca commanducata, succusq; ipsius potus præsidio est: balaustium, rubi fructus, vt inquit Paulus. nec minus & equisetum sistit rubrum fluorem (qualis hîc subinde erat in vxore mea) potum ex aqua aut vino: vel hypocisthid. aut lentisci fructus torrefactus cum vino. Samius aster, terra lemnia, sphragis appellata, coagulum leporis aut hœdi, aut ouis, aut vituli, aut cerui, confert: vua immatura sicca, picea

Quæ medicamenta à purgatione competunt.

cortex & myrti, & pæoniæ grana pallida quindecim aßiduè pota, aut corall. ℥ j. è vino nigro, aut vinacea trita cum vino; aut corticis loti arboris decoctum, Aëtio teste, præcipuè ad fluorem album aut serosum; &, iuxta Gal. 10. De simpl. med. facult. leporis coagulum, si cum aceto ebibatur, sanat profluuium muliebre. Quòd si cum dolore fluxus deferatur, asininum lac, præsertim asinæ per pascua pratorum nutritæ, quicunque fuerit succus, præstat. Confert etiam (vt antea quoque retulimus) stercoris eiusdem asinæ succus; similiter & alicæ aut ptisanæ succus, & rosaceum quoque vel per se, vel cum lacte infusum. Ne verò ab humore transeunte vlcus excitetur, sanies profluens aßiduè calida aqua eluatur, & ipsis locis moderatè astringentia adhibeantur, quæ simul abstergendi vires habeant; deinceps rosaceum aut myrteum aut melinum oleum illinatur, & aqua etiam pura, nihil adstringens habens admixtum, in principio præsertim, adhibeatur, ob influentis humoris acrimoniam: nec non & ob eandem causam & alicæ, & oryzæ succus infundatur, ex eiusdem Aëtij consilio. Ceterùm vbi fluxus cessauerit, à veloci ambulatione, à multis pectinis ac lumborum frictionibus, ab acrium esu, à calefacientibus, à flatuosis, & ab his quæ vrinam prolectant, diu abstinendum est; & balneis rarò vtendum; neque venter mouendus est, neque spiritus retinendus. Hæc enim omnia malum reuocant, vt idem inquit Aëtius. Quæ fortè præcepta (inquit Donatus) Boëthi vxori Galenus instituit, postquam ab eodem affectu ipsam vindicauit, ne in posterum amplius eo morbo ægrotaret, ab eodem Boëtho rogatus, prohibens, ne illi simile quod vacuauerat, in futurum aliud gigneretur.

Nunc verò tempus eſt vt ad alia exempla earum quæ à nobis curatæ ſunt, porrò progrediamur.

OBSERVATIO XXII.

De profluuio muliebri in muliere admodum bilioſa.

MATRONA admodum bilioſa, bile prædominante magis quàm in mea vxore, menſtrua alba patiebatur, quæ colore flauo etiã linteolum inficiebant. Primò igitur materiam communem aggrauantem hoc medicamento leniente eduxi: ℞ caſſiæ recens extractæ ℥ j. pulpæ tamarindorum ℥ j. ß. myrobal. citrinar. ſubtiliſſ. pulueriſatarum ℈ j. ſaccharo aſperſo fiat bolus. cepit in diluculo. Deinde hunc ſyrupum quinque diebus continuis propinauimus: ℞ ſyr. de ſucco acetoſæ ℥ j. ß. ſyr. ex roſ. ſiccis, ſyr. myrtini, mellis roſ. colati, añ. ℥ ß. aquæ plantag. acetoſ. end. añ. ℥ ij. miſce pro duabus doſibus. In iſtis ſyr. tria complectebamur; alterando videlicet intemperiem calidam totius, ac hepatis præcipuè generantis bilem; etiam corrigendo materiam aquoſam, & quaſi pituitoſam per mel roſaceum, quæ ſemper nonnihil peccat etſi à ſubdominio in his ſuperfluitatibus bilioſis; tertiò vt quædam ſtipticitas in membris & humoribus relinqueretur, propter fluxum bilioſum: nam eiuſmodi tres intẽtiones hîc erant ſpectandæ, vt rectè etiam Benedictus Fauentinus præceptor meus in ſua Empirica cap. proprio annotauit. Deinde illam ita purgauimus: ℞ diacatholici

lici ʒ vj. elect. de succo ros. ʒ j. ß. rhab. electi ℈ ij. sine spica, (nam magis aperit) myrobal. citrin. ℈ ß. cum ℥ iij. decoct. com. florum & fructuũ, addẽdo ſyr. ex infus. ros. pallid. ℥ ß. misce. fiat potio. Deinde ablata iam causa antecedente, syrupis adhuc semel reiteratis, & sumptis pilulis in præcedente Obs. dictis; iniectoque cremore hordei cum succo plantag. & mucilag. cotoneorum, (nam ex acrimonia bilis sentiebat ardorem in collo vteri) & exhibita emulsione sem. 4. frig. maior. & pap. propinaui & illud quod erat secretum præceptoris mei, quo multas curauit mulieres. Præcepi nimirum vt ieiuna hunc prius bolum per sex horas ad minus ante cibum sumeret; deinde potum per 15. dies: ℞ albuminis oui recentis & non cocti num. ij. thur. masculi, boli arm. terræ sigill. añ. ʒ ß. puluerisentur puluerisanda, & misce, ac patienti exhibeatur: ℞ vini rub. stiptici extinctionis chalybis pluries in eo ℥ iiij. gummi arab. tragac. añ. ʒ ß. misce, & fiat potus. Detur in diluculo. Hæc erant præcipua ex suis arcanis & secretis: & egregiè sæpe iuuabãt.

SCHOLIA.

CVM ex bile, & præcipuè biliosis mulieribus hæ superfluitates contingunt, his quidem omnia sicca magis quàm humida conueniunt: frictiones loco exercitij, antequam surgant, vtiles sunt. biliosus humor contemperandus est, tum expellendus ac euacuandus remediis iam sæpe dictis. Conueniunt syr. de ribes, myrtill. cotoneorũ cum aqua end. portul. & plantag.

conuenit & ʒ j.ß. rhab. infusi in aqua hordei, & expreßi. intus verò panni linei infusi in aqua decoct. aluminis Iameni; tum alia in Scholio præcedente dicta.

Historia profluuij menstruorũ alborum curati.

Inueni in arcanis M. Iohannis Tiengij, quondam Medicum Amsteldamensem anno 1538. suam vxorem curasse in fine mensis Maij, cùm laboraret fluxu menstruorum alborum in tanta copia, vt vires deficerent, cum multa inflammatione ac sudore copioso, hunc in modum: Primò descripsit pullum decoctum cum herba acetosa & sem. eius, & cum ʒ ij. sumach ligatis in nodulo. quod ius paratum cum vino rubro & vitellis ouorum sumebat pro virium restauratione. Vtebatur etiam vitellis ouorum frixis in patella cum mentha, gallitrico, nepita, & costo vulgari, herba acetosa, tam in prandio quàm cena: diu prius sumendo vitella ouorum. Manè capiebat vinum rubrum & cereuisiam Hamburgensem vel Collibegensem, cum duobus vitellis ouorum simul cocta, pane modico intrito. Quod ad medicamenta attinebat, inprimis sumpsit hanc infusionem: ℞ rhabar. selecti ʒ j. agarici optimi ʒ ß. spicæ zinz. parum; minutim incidantur, & infundantur in aqua end. & lupul. & post horas xij. fiat expreßio: cui addantur medullæ caßiæ recens extractæ ℥ ß. oxymellis simplicis ʒ ij. misce; fiat potio. Eduxit quinquies. Omni quoque mane & vesperi per horam vel duas ante cenam sumebat cochlear vnum istius pulueris permixti cum saccharo: ℞ farinæ glandium ℥ ß. oßium capitis caponum, & faucium lucij combustorum, oßium dactylor. añ. ʒ j. sem. coriand. præp. rosar. siccar. anisi torrefacti, rad. nenuph. citrinæ exicc. añ. ʒ ij. rasuræ eboris ℥ j puluerisentur subtiliter. detur cum cyatho vno istius potionis: ℞ pilosellæ, rorismarini, lentium

lentium excortic. caudæ equinæ, rosar. cum capitib. melissæ, menthæ, bursæ pastoris.plantag.añ.m.j. radicis consolid. maioris,rad. nenuph. citrinæ,rad. sigilli beatæ Mariæ,añ ℥ij.semin. agni casti, carpobalsami, schœnanthi,gran. myrti, rad.cyperi, sem.acetosæ,sumach,añ. ℨj. contundantur crasso modo; decoquantur in vino rubeo & aqua acetosæ pro lib. i. pro quatuor vicibus. Postea exhibuit hanc infusionem: ℞ corticum myrobal. chebul.ℨij.citrinor. ℨj tragac.gummi arab.añ.ℨß infundatur in aqua plantag.& acetosæ per horas 18.postea fiat expreßio; cui addatur diacathol.℥ß.& eduxit bis satis copiose. Deinde iterum vtebatur 6.vel 7.diebus potione & puluere. & denuo sumpsit infus.myrob.& spina dorsi tota inungebatur manè & vesperi hoc vng. ℞ ros.cum capitibus, sumach. sem. acetosæ, plantag. bursæ pastoris, granor. myrti,añ. ℨj. contundantur crasso modo, bulliant in aqua plantaginis & acetosæ pro ℥ij. exprimatur, cui addantur oleorum ros.myrtini, añ. ℥j.bulliant simul ad consumptionem aquæ, & cum modico ceræ fiat vng. molle. Postea iterum dedit hanc infus. ℞ rhab. electi ℨj.corticum myrob. chebul.ℨß. infundantur in aqua plantag.acetosæ, post 18.horas fiat expreßio. Et re vrgente hoc cataplasma vmbilico appositum est, vndique ad latitudinem manus, quo maximum sensit leuamen, & sanari cœpit: ℞ gypsi ℥j. boli arm. ℥ß. puluerisentur subtiliss. & cum albumine oui & aceto, fiat cataplasma, quod ponatur supra stuppam cum mediocri spißitudine, & applicetur, & cùm exiccatum fuerit, iterum humectetur. Est Bartholomæi de Montagnana.

OBSER-

OBSERVATIO XXIII.

De fluore muliebri aquoso & pituitoso.

MVLIER pituitosa, alba & pallida, menstruis albis supra modum inficiebatur ex materia pituitosa & aquosa: in qua & metus erat de leucophlegmatia: nam & illud quod emanabat, à pituita originem habebat. Hæc cùm consultãdi causa ad me accederet, vt hoc ordine medicamentis vteretur, consului. Primò vt materia hoc modo cõcoqueretur post leuem euacuationem seu minorationem materiæ: ℞ diasebesten lenitiui ℨ vj. diaphœnici ℨ ij. aquæ artemisiæ ℥ iij. mellis ros. colati ℥ j. misce. Syrupus talis sit: ℞ syr. de eupatorio, de artemisia, de rad. añ. ℥ j. ß. aquæ artemisiæ, agrimoniæ, nepitæ, añ. ℥ ij. misce pro duabus dosibus; adiecto cinnamomo ad ℨ j. & pul. spec. diamoschi dulc. ℈ j. ori suauius reddatur. eóque finito: ℞ pilul. de hiera, agarici trochis. añ. ℨ ß. cum melle ros. fiant pilulæ vij. dentur in exitu lecti. Fiat & tale apozema: ℞ rad. petros. fœniculi, cyperi, valerianæ, rubiæ tinctor. añ. ℥ ß. absinthij, hyssopi, artemisiæ, melissæ, nepitæ, menthæ, añ. m. j. pulegij, cassuthæ, valerianæ, añ. m. ß. sem. anisi, carui, fœniculi, dauci, añ. ℨ j. ß. brassicæ marinæ m. ß. spicæ nardi (exiccat enim humiditatem) ℨ j. ß. cicerum rub. m. ß. stœchados, florum chamæmeli, rorismarini, añ. p. j. coquantur in aqua communi pro

lib. j.ß. col[ae] adde ſyr. de abſinthio, de eupatorio, de artemiſia, an̄. ℥ j. ſacchari parum ad ſaporem, depuretur; additis ʒ ij. cinnamomi ſelecti, & ʒ j. ſpec. diambræ, iucundiore & odore & ſapore reddatur. Vtatur diebus quinque appetente diluculo. Poſtea purgetur cum ℥ ß. diacarthami in tabulis. Vel ſi pilulis delectetur, ℞ pilul. aggregat. cochiar. de agarico, an̄. ℈ j. cum aqua betonicæ fiant pilulæ vij. altero die ſumat mithridaticæ confectionis, theriacæ, an̄. ʒ ß. ſcobis eboris ℈ ß. miſceantur; & poſtridie poſt purgationem manè ſumantur ſex horis ante paſtum. Poteſt etiam ſumere decoctum apij & aſari, vt Galenus faciebat. Vtatur deinde condito ſeu electuario ſequenti: ℞ conſeruæ roriſmarini ℥ j. ß. conſeruæ florum betonicæ, ſtœchad. ſi haberi poſſent, an̄. ℥ ß. pul. diarod. abb. arom[i] roſ. ſine moſcho, dialaccæ, diacurcumæ, an̄. ʒ j. cornu cerui, coralli rubri vſti, an̄. ℈ iiij. concharum marinar. vſtarum & lotarum in vino ʒ j. cum ſyr. conſer. corticum citri q. ſ. fiat elect. molle. capiat ad magnitudinem paruæ caſtaneæ. Conuenit hîc etiam vti balneo naturali, vt ſulphureo aut aluminoſo, manè & veſperi ante paſtum per dies decem. Verùm vbi non ſunt, tale parari poteſt: ℞ foliorũ lauri, origani, calaminthæ, pulegij, menthaſtri, ſabinæ, an̄. m. iij. artemiſiæ, meliſſæ, nepitæ, betonicæ, ſampſuchi, an̄. m. iiij. rad. rubiæ tinctorum, cyperi, an̄. ℥ iij. rad. ruſci, aſparagi, an̄. ℥ ij. ſpicæ nardi, iunci odorati, an̄. ʒ ij. ſem. rutæ, dauci, aniſi, fœniculi, ſeſelios, an̄. ℥ ß. rad. valerianæ ℥ ij. coquantur in aqua pro balneo, quo irrigetur & ſe lauet.

Viden-

Videndum tamen, quòd si valde fluant humiditates albæ, ne concitatior fiat fluxus, vt stiptica magis addantur. Aliquæ lotionem recusant: & si hæc matrona idem faciat, calentis decocti prædicti fumum per infundibulum in vterum recipiat. Quòd si his remediis fluor non vincatur, rursus semel in hebdomada accipiat has pilulas: ℞ pilul. mastich agarici trochis. añ ʒ ij. cortic. myrob. chebul. ℈ ij. excipiantur melle ros. & è ʒ j. fiant pilulæ vj. dentur iij. pro vice. Fiat & pessus ad vteri repurgationem: ℞ artemisiæ, sampsuchi, dictamni, absinthij, añ. ʒ ß. corticis olibani ℈ j. puluerisatis & exceptis cum succo mercurialis, fiat pessus. demittatur in vterum. Quòd si fortè magis fluat, tunc astringentibus vtendum tam per os, quàm etiã intus muliebribus impositis, vel infusis. Et vbi hæc affectio inclinauerit, quod ex humore perquàm pauco effluente cognoscetur, vt prorsus exsiccentur, sequenti pesso vtetur: ℞ acaciæ, balaustiorum, cucullarũ glandium, menthæ, olibani, spicæ nardi, añ. ʒ j. ß excipiantur succo polygoni, aut millefolij, aut plantaginis, vel sanguinariæ; hisque omnibus linteo raro inuolutis, fingatur pessus, qui filo coxæ alligatus in laborãtis pudenda immittatur; muteturque quotidie, recenti alio imposito. Succini farina cum sorbili ouo detur. Hæc sunt quæ ad album fluorem prosunt; & præcipuè hic puluis, quo multæ matronæ nobiles, post vniuersalia remedia, sanatæ sunt: ℞ faucium lucij, capitis caponis exiccat. in furno, añ. ℥ ß. ossium dactylor. ʒ ij. coriand. præpar. sem. anisi torref. añ. ʒ j.

rad. nenuph. ʒ ß. sacchari ros. ℥ iij. datur ʒ j. cum vino rubro. Hæc nobili viro pro eius vxore curanda pro consultatione dedimus, vt iis vteretur cum Medici sui domestici consilio.

SCHOLIA.

His verò vniuersa victus ratio ad caliditatem & siccitatem & potus paucitatem inclinare debet, abstinendo ab humidis, vt iusculis, & multo potu, & ab his quæ humorem aut serum generent. Præterea iisdem curantur quibus vxor illa Baëthi, de qua prius dictum est. Et sic si sit à toto, deponendo, secundùm alios, seu minorando materiam noxiam: secundò digerendo & eradicando illam: tertiò hepar confortando, vt poßit bonum sanguinem generare. Minoratur hoc modo: ℞ *pilul. aggreg.* ℈ *ij. agarici trochis.* ℈ *j. fiant pilul. v. dentur ante diem per horam. Digeratur hoc modo:* ℞ *syr. de eupator. mellis ros. colati, añ.* ʒ *vj. syr. de end.* ʒ *ij. aquæ absinthij, capill. ven. cichorij, añ.* ℥ *j. purgetur hoc modo:* ℞ *diacath.* ʒ *v. diaphœnic.* ʒ *j. ß. electuandi maioris* ʒ *ij. dissolue in* ℥ *iij. decoct. flor. & fructuum melissæ, absinth. passul. ab arillis repurg. liquir. ras. sebesten iuiub. adiect.* ℥ *ß. mell. ros. colati. Vel:* ℞ *pilul. indar.* ʒ *ß. aggregat.* ℈ *ij fiant pilulæ v. vel vij. Si à capite minoretur materia hoc modo:* ℞ *pilul. fœtid. cochiar. añ.* ℈ *j. hieræ parum, fiant pilul. v. dentur hora secunda post cenam.* ℞ *syr. è stœchade, mellis ros. colati, oxymell. simpl. añ.* ℥ *ß. aquæ betonicæ, melissæ, bugloss. añ.* ℥ *j. misce. Eradicetur hoc modo:* ℞ *pilul. fœtid. cochiar. agar. trochis. añ.* ℈ *j. cum syrupo è stœchade fiant pilulæ v. Vngatur nucha oleo costino cùm*

lectum

Curatio muliebris profluuij ex pituita.

A toto.

A capite.

lectum serò intrabit, & hic pul. capiti inspergatur: ℞ corticum thuris, mastich. sandaracæ, stœchad. arab. cubeb. ros. rub. añ ʒ ß. fiat pul. subtilissimus. Si ab vtero: ℞ pilul. fœtid. ʒ ß. pul. bened. ℈ j. fiant pilulæ quinque; dentur manè: ℞ syr. de artem. mellis ros. colati, oxymell. simplicis, añ ℥ ß. aquar. artemis. melissæ, adianthi, añ. ℥ j. misce. ℞ pilul. fœtid. aggreg. pil. de benedicta, añ. ℈ j. diag. gr. j. fiant pilulæ vij. Istis intentionibus peractis, mundificetur vterus, & roboretur pesso ex herba mercuriali, adiecto melle; vel solo melle cum bombace, vel abluendo hydromel. ℥ vj. mellis ros. colati ℥ ij. & sumen & pectinem inungendo oleo liliaceo, spicato, & costino simul mixtis. Alij hoc modo fluxum muliebrem aquosum ex pituita curant, primò purgando medicamentis pituitam purgantibus, vt agar. carth. elect. de citro sol. diacarth. & concoquunt materiam, & modicè calidis, vt melle ros. syr. de artemisia. Post primam euacuationem syr. de absinthio, & aliis quibusdam leuiter adstringentibus, vt in hunc modum: ℞ pilul. de hiera, vel de arom. añ. ʒ j. agar. trochis. ʒ j. ß. cum melle ex ʒ j. fiant pilulæ vj. vel vij. in exitu lecti capiat. Postea tantùm tres vel iiij. Deinde ℞ mell. ros. colati ℥ ij. syr. de stœchade, de artemis. añ. ℥ j. aquar. beton. hyss. absinth. añ. qr. j. misce. arom^r. cum ʒ j. diarod abb. vel arom. ros. iisq; finitis, ℞ pilul. aggreg. fœtid. cochiar. añ. ℈ j. cum aqua artemis. fiant pilulæ. ℞ decoct. hord. ℥ iij. mellis ros. colati ℥ j. pro absters. medicamenti. & altero die capiat ʒ j. theriacæ mediæ ætatis vel mithrid. v. horis ante prandiũ. Si serosus humor abundet, purgetur pilulis ex hiera, & agarico vel potione myrobal. chebul. syr. ex multiplici infus. ros. rub. vel persicarum. Quòd si neque vna purgatio

Ab vtero.

Alia curatio pituitosæ, & fluxus muliebris aquosi.

Purgatio, si serosus humor vel succus serosus abũdauerit.

gatio satis sit, iteranda quoque eadem erit, in minori tamen quantitate; quemadmodum Galenus in vxore Boëthi fecit, primò (vt diximus) medicamento vtens aluum educente, secundò eis quæ vrinam educerent, tertiò quæ per cutem humores aquosos euocabant; quibus remediis (vt paulo antè diximus) quindecim diebus cùm vsus fuisset, prorsus prædictam mulierem à morbo vindicauit; & proinde Boëthus quadringentos aureos ad illum misit. Rursus si pituitosus fuerit sanguis, nedum hiera, agar. & myrobal. purgare conuenit, verùm etiam reliquis insignioribus medicamentis pituitam per aluum educentibus, vt catapotiis fœtidis, ex sagapeno aut agarico compositis, vel etiam iis quæ ad hydropem facere conscripsimus: prius tamen ea sunt adhibenda medicamenta, quæ iam dictam pituitam conquoquere ac præparare valeant. A purgatione ad vretica deueniendum, de quibus satis dictum est, & ad topica remedia, etiam in fine adiectis adstringentibus, si fluxus perseueret, vt iam satis docuimus Scholiis præcedentibus. Quidam & hîc post purgationem laudant stuphas sudorem euocando, humiditatem trahendo ad cutem; vt Rondeletius, qui & vomitũ ante cibum vel à cibo commendat, multoq; magis quàm euacuantia; cùm fiat auersio in contrariam partem. Si sit ex materia melancholica, & habeat aliquam acrimoniam, velut biliosa curanda est; nisi quòd in euacuationibus vti oportet purgantibus melancholiam, vt epith. cuscuta, thymo, folliculis senæ, decoct. mercurial. & aliis, vt etiam syr. fumar. cum syr. de end. qui magis conueniant: nam syr. alij melancholiam concoquentes calidiores sunt, quàm vt hîc conueniant. Supra partem addi possunt metallica,

Si pituita abundet, purgatio.

Si ex materia melancholica.

quibus in carcinomate palliando vti poßimus, vt vng. ex pomphol. cerusa, tuthia, antimonio, lythar. nutrito, & similibus; ex his conficiendo vng. empl. cum oleo myrt. & aceto. Si nulla sentiatur acrimonia, vsurpari possunt remedia ad pituitam præscripta, id est, quæ calefaciunt & exiccant. In omnibus causis pilulæ de bdellio conueniunt: sed quia multæ sunt descriptiones, accipienda est ea, secundum Rondeletium, quæ conchas venereas recipit. Hæ pilulæ exiccant omnia vlcera interna, neque laxant, sed potius constringunt. Vincæ peruincæ decoctum ad fouendas partes multum conuenit, & in pituitoso lixiuium in principio; in processu lixiuium cum pauco alumine magis prodest. Balnea omnia naturalia ad id sunt vtilia, vel quæ arte parantur ex alumine, sale, vel chalcitide, vel ex lixiuio & decoct. herbarum, rad. & florum resiccantium. Vt ℞ lixiuij parati ex cineribus ilicis, vel quercus, vel ficus, vel cannarum, q. s. ad encathisma conficiendum, in quo decoque rad. bistortæ & lapathi acuti, an̄ lib. ij. corticis mali granati, gallarum, suberis, an̄ lib. 1. ros. rub. p. ij. fiat decoctio, in qua dissolue salis communis lib ij. aluminis lib. j. chalcit. lib. ß. fiat encathisma; quod & valebit ad procidentiã ani & vteri. Vtantur potius encath quàm balneo, quando constringendum est: balneo autem, quando sudor prouocandus. Et post omnia alia remedia, vtatur hoc encath. longè à mensium purgatione, ne retineantur. Idem encathis. valet in fluxu sanguinis seroso, vel immoderato fluore à raritate venarum per diapedesim. Sit tepidum tantùm, & diutius sedeat in eo, reiectis excrementis alui & vesicæ. Potest etiam fieri lixiuiũ ex cineribus concharum vstarum, vel sarmentis, vel piro siluestri, vel aliis arbo-

Quæ in omnibus causis prosunt.

arboribus astringentibus, vt sorbo, corno, & similibus. Ad menstrua alba hæc commendantur à Rondeletio: ℞ folior. clemat. daphnoidis, añ. m. j. herbarũ vatipicri, & hederæ, añ. m. ß. fabar. integrarum num. x. hordei integri leuiter torrefacti p. j. rof. rub. p. ß. fiat decoctio in aqua artemisiæ, vino rubro, & aqua cisternæ, ad lib. ij. misce. foueatur locus, vel fiat iniectio in vuluam, & hoc remedio sistentur menstrua alba. Proderit tamen vti suffumigio sequenti, post fotum vel iniectionem: ℞ galliæ moschatæ, & aliptæ moschatæ, añ ℥ ij. ladani, hypocisthid. añ. ʒ j. styracis, beniouini, ligni aloës, santal. omnium, añ. ʒ j nucis moschatæ, macis, caryophyllorum, añ. ℈ j. mucag. gummi tragac. q. s. fiant trochisci, addendo modicum carbonis salicis: & post exiccationem inungãtur oleo moschatelino, vel nardino, & recipiat fumum per embotum, post exactam purgationem menstruam. Deinde apponatur empl. sequens: ℞ emplastri pro matrice ℥ iiij. rad. bistortæ, musci quercus, añ. ʒ iij. fiat emplastrum rotundum, applicetur regioni vteri, post exactam purgationem menstruorum, vsque ad tempus purgationis, quod tunc auferatur. Oboritur autem ob virosum hunc humorem circa pudenda fœtor quidam, propter quem vxor à viro plerumq; fastiditur, vulua quoque lubrica fit, & dilatatur, quo fit, vt genitale profluuium retineri non poßit. Vtriq; autem affectioni in hunc modum succurrendum: ℞ symphyti, balaustiorum, rhois opsoniorum, seu sumach, baccarum myrti, aluminis, boli armenæ, añ. q. v. horum pars vna in puluerem redigatur, pars altera decoquatur in vino adstringente, & pauco aceto. Decocto calido vulua sæpe foueatur, puluere verò post fotum insperso: deinde linteum ma-

Ad menstrua alba.

defactum in vino, quo dicenda proximè excepta sint, admoueatur: ℞ galliæ moschatæ, nucu moschatæ, añ. ʒ iij. caryophyll. ʒ j. ß. moschi ℈ ß. excipiantur vino, in quo calefacto linteum madefiat, fiatq́, vt dictum est. Prætereagoßypij lanugo, aut linteum in prædicto vino madefactum, in vterum, in modum peßi, demittatur per noctem; manè auellatur. Hæc dicta sufficiunt de superfluitatibus albis matricis & corrigendis & sanãdis.

OBSERVATIO XXIIII.

De muliere laborante gonorrhæa.

MVLIER valde formosa cùm ab aliis existimaretur fluore muliebri laborare, à me iudicata fuit gonorrhœa affici: nam semen album, limpidum, mediocris substantiæ, sine grauεolentia emanabat, subinde, non continuò; & membra citius ac ocius consumebantur, quàm in vteri fluore. Ideo præscriptis iis remediis quæ vasa seminaria roborarent, & simul materiam spermaticam infrigidarent, exiccarent, & incrassarent; non certè cum iis procedendo quæ sperma multiplicarent, sed potius ea propinãdo quæ semen manifesta qualitate imminuerent. Et quia vtcunque biliosa erat, hoc inprimis minoratiuũ exhibui: ℞ cassiæ recens extractæ ℥ j. elect. de succo ros. ʒ j. ß. pulpæ tamarind. ʒ j. fiat bolus. Deinde syr. incrassantibus his vtebar: ℞ syr. myrt. cotoneor. de portulaca, añ. ℥ ß. aquæ plantag. portulacæ, acetosæ, añ. ℥ j. misce. Iis ter quatérve repetitis, hanc purgationem exhibui: ℞ seminis plantag.

plantag. ſem. aceroſæ, agni caſti, coriand. præparati, an̄. ʒ ij. myrobal. citrinar. ʒ iij. bulliant in aqua chalybeata, & in ℥ iij. adde ſyr. ex infuſ. roſ. rub. ℥ j. rhab. ſelecti ʒ j. miſce. detur in aurora. Ter excreuit. Poſtea quia ardorem ſentiebat, aliquot diebus intermiſſis, cepit ℥ iij. lactis ouilli, & ſucci plantaginis ℥ ß. prius ebulliti, ac chalybati, addendo ʒ j. boli arm. veræ. Vtebatur & hoc electuario, vel hac mixtura, capiendo manè ʒ ij. ℞ conſer. roſ. ℥ j. cornu cerui vſti, farinæ glandium, gallarum, lapid. hæmatitid. ſeminis agni caſti, menthæ exiccatæ, ſeminis lactucæ, an̄. ʒ j. puluceriſentur ſubtiliſſimè, & cum melle adiecto pauco ſaccharo roſ. fiat mixtura. Lumbis, prius inunctis vnguento roſ. apponebat laminam plumbeam. Quibus optimè habuit. Sed non diu lamina plumbea vtebatur; & non niſi prius repurgato corpore.

SCHOLIA.

QVOD *mulieribus etiam contingat gonorrhœa, id in Obſer. 15. lib. 26. oſtendimus, agentes de paſtilliſicis cuiuſdam vxore, idq; ex Aëtio & Galeno. Ita & Fernelius gonorrhœam dicebat affinem eſſe muliebri profluuio; ſed ab eo differre (vt diximus Scholio Obſer. 20. huius libri) quòd nec aßiduò, neq. quotidie, vt in vterino fluore, ſed quibuſdam interuallis album nec graueolens fluat, atque eandem cauſam cum virili gonorrhœa habẽs. Et ita gonorrhœa commune vitiũ eſt viris & mulieribus, iiſdemq; de cauſis eueniens. Semen enim, vt antea diximus lib. 26. excernitur ſine*

coëundi desiderio. Vbi enim non est excernendi desiderium, ibi neque voluptas: siquidem voluptas fit excretione eius quod vehementer angebat. Causas iam diximus cùm lib. 26. de penis ac virgæ vitiis ageremus. Est tamen huic affectui similis quodammodo exulceratio pudendorũ; adeò vt Medici hoc non distinguentes, confundant omnia, & gonorrhœam dicant. Similitudo verò est ex defluxus colore, scilicet albicante, cuiusmodi est pus effluens. Vtrumque verò sensim stillat. Sed manifesta distinctio est odoris. Sanies enim non sine fœtore est: at illud caret fœtore. Sanies præterea colore ruffescit aut liuescit necessariò ex transmutatione, aut cruentum quid admistum habet: at semen candicat prorsus. Sed & ex his quæ consequuntur, scilicet dolore & inflammatione quæ circa partem exulceratam fiunt; quibus caret gonorrhœa. Quæ etiam sequuntur, gonorrhœam euidentem faciunt; vt contabefactio corporis vniuersi: quoniam illud excrementum est vtile; quod natura ob generationem resarcire properat, & semper eò sanguinem transmittit; adeò, vt multi sanguinem seminis vice coëundo excreuerint. sed & laßitudo, & alia quæ debilitatem facultatũ sequuntur. Putat Iacchinus quòd Paulus & Aëtius confundant hunc affectum cum Veneris insomniis, & malè, vt ipse existimat. Hic enim, inquit, frigiditatis vel humiditatis nimiæ germen est: illud caloris & acrimoniæ. Rursus ibi ducentium vasorum est: hîc verò in seminis qualitate. Quamobrem curæ scopus ibi est refrigerare lumbos, & pectinem, vt docet Gal. 6. De loc. affect. & qualitatem seminis temperare: hîc verò siccare cum modicè calidis, vel omnino temperatis. Verùm hîc frigidis opus fuit in muliere biliosa: sed vt

magis temperata essent cauimus, & quæ proprietate ad semen minuendum conferunt quædam frigida selegimus; iisq; ipsis adiecimus mentham exiccatam in puluerem. Habet tamen gonorrhœa diuersas causas, atque inter eas à lue Venerea, vt docuimus lib. 26. & iuxta easdem modò frigidis, modò siccis, modò calidis, vel omnino temperatis curari debet; vt non sit opus denuo curationem longiore sermone prosequi, cùm in variis ibidem locis, libro iam citato, hæc ipsa ad vnguem explicata sit.

OBSERVATIO XXV.

De vteri suffocatione in vidua ex semine retento.

VIDVA annum 44 agens, soror Laurentij Ahenarij, Pastoris in pago Soechtwouda dicto, præceptoris mei in iuuentute, quæ quidem Alcmariæ habitabat prope gruem, anno 1546. mense Maio, grauissima vteri suffocatione laborabat. cùmque pro mortua haberetur, & quasi syncope afficeretur, subitò ad eam vocatus fui. Erat autem suffocatio ex semine retento. Mulierculæ præsentes faciem vino aspergebant, naresque ac tempora oblinebant, putantes hoc modo illam posse à syncope excitari; sed hoc modo malum magis augebant. Excitantur quidem hac ratione à paroxysmo syncopis, aut etiam epilepsiæ, vt spiritus conuertantur ad exteriora. Verùm in hoc casu nullo modo conueniunt, neq. aromatica superius adhibita, aut na-

ribus admota. Quare & Gradus supra textum Rhasis, cap. proprio De suffocatione vteri, hunc errorem vulgarium his verbis taxat: Contra hunc textum, inquit, sæpe committitur error ab indoctis: nam in paroxysmo mulieri suffocatæ succurritur communiter per astantes cum aspersione & irroratione vini aromatici supra faciem infirmæ: ita vt odor ille suauis naribus communicetur, & tandem matrici, quæ talibus odoramentis delectatur, & per consequentiam vterum disponit ad maiorem ascensum: & sic non tollitur paroxysmus, sed aggrauatur (vt huic viduæ eueniebat.) Sed è contra oportet naribus admouere malè olentia, vt est castorium, sulphur, assa fœtida, ac plumæ perdicum combustæ, & similia; eo quòd vterus fœtidis contristetur, & ea fugiat, vt olentibus delectatur, iisque magis sursum rapitur. Ita Plato vim olfaciendi vtero tamquam animali attribuit. sed potius illi est hæc vis propria, quemadmodum spleni ac hepati proprietas est dulcia appetere. Quamobrẽ ego hîc vt ab irroratione tum aspersione ac frictione vini abstinerent iussi; & vt proprios pilos combustos olfaceret, (cùm plumæ perdicis ad manum non essent) eosque pro odoratu continuò naribus admouebam; tum frictiones dolorosas pedum adhibebam, præcipuè sub volis cum sale & aceto fortiter fricando: sua enim acuitate & punctione (eodem Grado teste) conuertunt superfluitates ad inferiora, & excitant à paroxysmo. Adhibebamus quoque ligaturas fortes circa coxas, modò relaxando,

modò constringendo. nam hæc omnia cùm dolorem inferunt, etiam deturbant materiam ad inferiora, & inhibent ascensum vaporum ad superiora. Dum hæc fiunt, necessitate cogente, obstetricem accersiri iussimus, vt intus fricando cum digito muliebria sequenti oleo inungeret: ℞ olei liliorum ℥ j. moschi, croci, añ. gr. iij. vel quinque. Atque hoc modo præter spem à paroxysmo excitata est. Talis autem titillatio cum digito ab omnibus Medicis, vt Galeno ac Auic. tum aliis, commendatur; præcipuè in viduis & castè viuentibus, ac monialibus, vt asserit Gradus: minus tamen iunioribus, & elocandis, vel maritum habentibus; cùm excellentius remedium sit vt viro copulentur. Id tamen non nisi re valde vrgente, aliis præsidiis non iuuantibus, faciendum duco; & multo minus illud sordidum exemplum (quamuis à Gal. 6. De loc. affectis laudatum) ipsius Diogenis cynici, cuius manus hymenæum præuenerat, cum Campegio viro pio, probare possum, cùm id mollitiem sapiat. Impudicum quoque consilium illud est cuiusdam mulierculæ, vt pili pudendi vellicentur, quo suffocatæ ad se redeant. Id quidem factum à chirurgo nimis impudenter dum famula quædam subitò suffocata solo prostrata iaceret, multis præterea in cubiculo existentibus, vidimus; & illa mox cum verecundia excitata, ridentibus aliis, discessit sanata. Ceterùm nostræ viduæ iam bellè habenti, ne in idem malum incideret, præcepimus vt ab omnibus dulcibus rebus quoque abstineret: nam, præter vteri suf-

focationem, solebat etiam ictero malo esse obnoxia. Ideo vt & decocto cētaurij, & marrhubij, ac absinthij sæpe vteretur, præcepi. At, suffocatione vteri non amplius redeūte, sana permansit.

SCHOLIA.

MATRIX, seu vterus, cum supernis eiusq; principibus partibus communicat, cordi siquidem per arterias, cerebro per spinæ membranas, & iocinori per venas. Non mirum igitur, si cùm in eo affectus quidam oritur, omnes vel quædam prædictarum partium consentiant. Affectus hic à Græcis ὑστέρας καὶ ὑστερικὴ πνὶξ, à quibusdam ἄπνοια ὑστερικὴ dicitur. Latini autem Vteri strangulatum, seu Vterinam suffocationem, vel spirationis ob vterum Priuationem vocant: volentibus tamen ipsis vtraq; appellatione vnum quendam affectum explicare, nomen assumendo tum à parte ipsa læsa vel affecta, tum à superueniente symptomate. Alij & Præfocationem vocant vteri. Galenus Vterina symptomata appellauit, volens generaliori vocabulo omnia comprehēdere. Ceterùm affectus hic, Paulo auctore (cap. 71. lib. 3) est vteri recursus ad superiora, modò sursum, modò in latus; etiā Gal. teste 6. De loc. affec. quamuis Aëtius quoque fateatur, quòd in hac affectione vterus velut ad supernas partes adscendisse videtur. Nec ob id quòd vbi ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedit, idcirco strangulatio fit. Sic & falsa est eorum opinio, qui asserunt, vterum exiccari vbi suppreßi sunt menses, deinde humectari cupientem vsque ad viscera ascendere; cùm verò ascendendo

Quid sit strangulatio vteri.

nonnun-

nonnunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim tanquam erroneæ prædictæ opiniones à Gal. eodem 6. De locis affect. impugnantur & refelluntur. Causa igitur alia huius retractionis, seu recursus, inuestiganda erit, prius tamen parte affecta explicata & affectu ipso. Quòd verò vterus primò, ac præcipuè in hoc vitio afficiatur, omnium Medicorum consensu liquet. Sed non ita liquet qualis sit affectus. Interim tamen si cum eius retractione, seu peruersione, fiat, nulli dubium est, morbum esse in situ, seu figura ipsius vteri, prout Hippoc. & Gal. 3. De articulis scripserunt. Citra eiusdem peruersionem, tum immodicè intemperie frigida quidam vterum laborare dicunt: licet oriri haudquaquam poßit, quomodolibet generationem habeat, nisi intemperies hæc principibus partibus impertiatur; cordi, inquam, aut cerebro, seu vtrisque primùm, & deinceps ab eis vniuerso corpori, præsertim in prima ac præcipua eius specie, seu differentia. Perpetuò itaq; (vt Donatus quoq; sentiebat) intemperie, eaq; nimium frigida, in hac affectione vterus laborabit. Qua de re morbum hunc non inflammationem, sed flatuosam perfrigerationem esse Soranus dicebat. Interim autem simul cum ea malè situatus, seu figuratus erit, pro diuersitate, seu magnitudine causarũ ex quibus originem duxerit. Causæ autem referuntur in semen retentum, vel in menstrua cohibita. Neoterici addunt fumos vaporesq; corruptos à materia corrupta in vtero existente eleuatos, cor & pulmonem petentes, & anhelitum coangustantes, ita vt mulieres strangulari videantur. Vapores illi inflant corpus matricis, & propter talem inflationem putant eos attingere diaphragma, vnde

Pars affecta.

Quis affectus præter naturam.

Causæ.

& officina spirandi coarctatur: & volunt quòd isti humores ascendant ad pulmonem, cor coangustando, tum meatus illos ac vias efflationis, vnde & præfocatio oritur. Modò ascendunt ad cerebrum, & inducunt quasi vertiginem, & sæpenumero epilepsiam. Modò petunt stomachum (vt Leonellus dicebat) & inferunt nauseam, & inclinationem ad vomitum; & tamen non fit vomitus: sed vt plurimum subsequuntur ructus, propter quem vapores illi exhalant. Aliquando iidem vapores ad gulam ascendunt; & videtur tunc mulier strangulata interitura. Et quandoque inflatur guttur; (vt nuper in puella nobili vidimus) & dicunt tunc vulgò mulieres, vterum ad guttur ascendisse. sed hoc fieri nequit, quicquid garriant vetulæ, & anatomiæ ignaræ blaterent. Quin potius vapores in causa sunt eleuati ab vtero stomachũ & modò dicta membra impetentes. Conuenit igitur inter omnes Medicos, vt idem asserit Galenus 6. De loc. affect. hunc affectum magna ex parte viduis euenire; hisq; maximè, quæ cùm antea probè purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, iis omnibus priuantur: ex quibus conicere possumus, quòd ob retenta menstrua, vel ob semen cohibitum, mulieres vteri suffocatione seu strangulatione cruciantur, idq; fortassè magis (vt idem Gal. inquit) à semine retento contingere potest, vtpote magnã vim obtinente. vt est enim in mulieribus humidius, ita & frigidius. Semen etenim in vtero paulatim coaceruatum, aut etiam sanguis menstruus, vitiosa redduntur, ac perfrigerantur; quibus perfrigeratis, vterus quoque taliter afficitur; à quo demum ad cerebrum ac cor frigiditas transmittitur paulatim tractu temporis; à quibus deinceps vniuersum

Vetularum nugamenta redarguuntur.

ersum corpus celeriter alteratur, ac refrigeratur, ob eam causam corpus hystericarum mulierum refrigeretur) & symptomata iam dicta inferunt, vel tenui quadam substantia, veluti aura, ab iisdem excrementis ad iam dictas partes principes ascendente, vel continuitate partium traducta alteratione per quandam veluti qualitatis diffusionem mediis corporibus, cum quibus vterus ipse prædictis principibus partibus communicat. Neque mirum videri debet, si vel ex minima humorum mole tanta consequantur symptomata, (de quibus latius de signis dicturi sumus) etenim à phalangij quoque ictu totum corpus affici videtur exiguo veneno per minimum foramen iniecto: & longè maiori admirationi est scorpionis ictus, quòd breui admodum tempore grauißima infert symptomata, quanquam exiguum sit id quod iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo: nec non quòd canis rabie capti solum sputum (vt antea de morsu canis rabidi diximus) si corpus humanum tetigerit, rabiem excitare poßit, ex eiusdem sputi qualitate aucta quadam corporis dispositione, ita vt post sex menses, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni poßit (vt de hydrophobia viuis exemplis aliquando ostendimus) item similibus quoque affectibus infestari possumus iis, qui pernicioso epoto veneno eueniunt, corruptis in nobis ipsis adeò humoribus, vt veneni tum qualitates tum vires æquent. Vitiatum itaque semen aut menstruũ cùm retinentur corporibus potißimùm vt afficiantur idoneis, paulatim tractu temporũ principalium partium aliqua consentiente, à qua deinceps vniuersum corpus celeriter alteratur, cùius totum corpus refrigerare

gerare

gerare valeant, prædicta grauia symptomata inferre possunt: & aliàs aliæ quoq. accidentium species oriri solẽt pro multitudinis qualitatisve ratione tum menstruorũ, tum seminis. Et ita rectè Gal. disputat transmutari posse in veneni naturã. Quod suppositũ monstrat aliis experientiis, quòd in corpore nostro poßit gigni venenosus humor, qui æquet vim externi veneni. Proinde in phrenetico illo descripto 3. par. Epid. admiratur, nõ adeò quòd gigni is humor venenosus poßit ex transmutationibus quæ putredine fiunt, vel corruptione; sed quòd latere diu poßit, (non enim subita est generatio, vt nunc diximus) & postea tamen adoriri ac occidere. Causa videlicet latet, quousque à natura dimoueri incipiat: & tunc, causa mota, vel inde plus imprimit; vel partem aliquam attingit, quam antea non attingebat; vel vaporem ex se mittit, quem antea non mittebat, vnde subitò accidentia infert. Vterus igitur primus est, qui persentiscit malum, & pellere nititur; vnde violenter per corpus mouetur, quod veteres errare dixerunt: vel refugit noxam eam, vnde sursum retrahitur. At hæc multo dilucidiora cernentur in viuis exemplis sequentibus.

OBSERVATIO XXVI.

De vteri præfocatione partim ex menstruis retentis, partim ex semine intus remanente.

NOVIMVS puellam, alioqui pulcherrimã, sed obesam, & paruæ staturæ, vtcunque pituitosam, cui nomen Aleida Theodorici, quæ ad

[a]d pontem lapideum Alcmariæ habitabat, quæ [c]ùm in grauissimā vteri præfocationē incidisset [a]nno 1553. mense Iulio, adeò grauiter labora[b]at per diem integrum ac noctem, vt à paroxys[m]o nullo modo à mulierculis, multis tentatis remediis excitari posset. Ad quam accitus, ex ma[t]re intellexi, quòd, incerto ordine, à mensibus [n]on purgaretur. Erat & iuuencula salax, nubilis, [&] vnica filia; ita vt non solùm ex mensibus re[t]entis, sed & semine intus recluso hoc malum [o]riri existimarem, ob grauissima symptomata; [q]uibus apprehendebatur. Videbatur semimor[t]ua; audiebat quidem, sed non poterat loqui. [q]uia videlicet materia non trahitur, aut extra [m]ittitur sufficiens ad vocem, aër, qui trahitur in[s]piratione, idem & reiicitur expiratione, ob di[l]atationem & compressionem thoracis. ob id [e]nim non loquuntur, quia aër is satis non attra[h]itur, aut extra propellitur. Alij referunt ad fri[g]iditatem humidi & frigidi seminis totum cor[p]us refrigerantis, vt sic transpiratio illis vix suf[f]iciat: de qua re latius in Scholio. Videbatur [i]gitur hæc tam ex menstruo suppresso, quàm se[m]ine retento, laborare ex tetro vapore sursum [e]lato per spinæ membranas & neruos ad cere[b]rum. modò enim sine sensu mortua iacebat; modò haud dissimile morbo comitiali quid pa[t]iebatur; modò cùm stupida permaneret, crura [t]antùm videbantur conuelli, sed non diu. Et li[c]et non loqueretur, subinde plorabat, rursus ri[d]ebat. Venit mihi tunc in mentem illud exemplum ipsius Benedicti Veronensis Medici do-

ctissimi

ctissimi lib.xxvi.cap.16. De suffocatione matricis, ex Galeno, cùm ita scribat: Vidimus vxorem fratris in præfocationis cuiusdam motu in delirio ridentem atque collachrymantem, cùm plumæ perdicis sub naribus cum carbonibus admotæ essent, incautè pruna ingens ex batillo in pectus excidit: at illa tam diu stetit donec omnino extinctus carbo videretur: eoque die sine dolore fuit; sequenti die de inusto tantùm pectore conquesta est, vt ingens adhuc cicatrix videatur. Hoc est quod etiam interpres Holleri refert: Quibusdam risus, inquit, aliis lachrymæ, aliis vtrumque; vt Dominæ de Rochepot, quæ cùm varicosa esset, eo affectu corripiebatur cum delirio, risu, lachrymis, contractione oculorum. Alteri risus, deinde perturbatio mentis, hinc lachrymæ: à quibus etiam monitæ non cessans. Sed nihil admirabilius, quàm quod duabus filiabus Præsidis Rhotomagensis contingere solebat in motu sursum vteri, quo ex interuallis laborabant. Risu enim longo ad horam, & horas duas, imminente paroxysmo, capiebantur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compescere. Parentibus interrogatæ & obiurgatæ respondebant, se non posse continere risum. Aliis prius lachrymæ, deinde risus mouetur in eodē affectu, vt sæpe vidimus. quibusdam lachrymæ tantùm, aut risus. At hæc puella diu lachrymabatur, aut ridebat. sed postea taciturna tamquam mortua permanebat. Astantes mulierculæ varia adhibuerant remedia, sed frustra. Cùm verò pro deplorata habebatur.

batur, vt fieri solet, ad eam accitus fui. Vt igitur vapores illos venenosos ad inferiores partes retraherem, membra extrema inferiora continuò fricari imperabam; tum coxas & crura ligari, iis modò solutis, rursus fortiter constrictis. Naribus admouebam plumas caponis, cùm perdicis ad manum non essent, quæ tamen valde expertæ sunt: nam postea memini cùm Noordtwici ad nobilem essem vocatus, famulam quandam in iisdem ædibus consuetam malo vterino grauiter detineri, adeò vt etiam pro mortua haberetur, cùm nullis præsidiis excitari posset à paroxysmo, plumis perdicis combustis naribus admotis, ad vitam quasi à nobis reductam. præterea & huic nostræ, de qua nunc agimus, globulum assæ fœtidæ sindone obuolutum naribus ad odorandum obiecimus. Gatenaria commendat fumum corij combusti ex calceis detracti, & refert mirabilem historiam, hoc modo viperam in stomachum per os delapsam, cùm nec lacte ad os attraheretur, eius fœtido odore per anum egressam & expulsam. quod vix credere possumus, ob venenum viperæ, talem non fuisse ex eius intus latentis morsu extinctum. Sed cùm hæc omnia non iuuarent, coacti fuimus suadere, vt aliqua mulier digito in hoc liquore immerso vuluam intus confricaret: ℞ olei lilior. ℥ j. moschi optimi gran. v. ambræ gr. iij. croci orientalis gr. ij. cauendo ne odor ad superiora tenderet. Hæc enim, vti alia odorata, valent; sicut zibet, seu ciueta, bombax moschatus, aut cotton moscho conspersum, oleum moscho perfusum,

gallia moschata, alipta moschata, caryophylli, & similia. At oleo supradicto imposito, excitata fuit. Cùm ad se rediisset, exhibui parum castorii cum cereuisia vel aqua chamæmeli, & purgaui cum pilulis sequentibus: ℞ agarici trochis. pilul. de hiera, an. ʒ ß. agni casti, castorii, an. gr. iij. fiant pilulæ vij. saphenæ venam secaßem si ex solis mensibus suppressis malum ortum fuisset. sed quia in puella salaci, licet pituitosa, semen abundaret, consului matri vt viro collocaret.

SCHOLIA.

Signa præsagientia.

SIGNA *præsagientia vteri suffocationem diligenter examinanda, vt mulieres huic malo obnoxiæ præseruari poßint, antequam paroxysmus inuadat. Sic mulieres viuidæ, si ipsis menses retineantur, facilè incurrũt in hoc vitium: quamuis & aliis vacuato vtero fieri solet, vt per immodicam mensium fluxionem, (quemadmodum & sæpe vidimus) aëre tunc vterum implente, atque ita inflante conniuente collo. sic de puellis valde salacibus, quæ non purgantur per menses, quamuis ea purgatione egeant, præsertim cùm viri appetentes ex natura sint, & bene habitæ, de talibus, inquam, possumus prædicere, quòd facilè in tale malum incident. Id quotidie experientia monstrat in his quæ ex voto monastico violenter castæ detinentur, & inter crates ferreos cohibentur, ne furore vterino percitæ viros adoriantur. In quibusq; enim ditioribus monasteriis, & in puellis nobilioribus, otiosis, delicatè viuentibus vsu id crebrò euenit, vt, dum choreæ iuuenum nobilium agantur, & obiecta potentiam moueant,*

ueant, & semen copiosè generetur, neque expellatur, huic malo sæpius obnoxiæ sint. Ita & poßimus prædicere in muliere viro orbata, quæ consueta erat coitu vti, & nunc ab actu venereo abstinet: quæ licet in continentia viuat, interim non mutat vitæ institutum consuetum, sed in quiete ac deliciis agens, opiparè adparata conuiuia sequitur, quæ quoque libenter & sæpe fabulatur de coitu. Idem contingit quibusdam mulieribus potentibus, & magnificis relictis à suis viris, etiam nobilioribus, quorum mariti in bello versantur; ita vt à complexu cogantur abstinere. In talibus certè expectare ac prædicere possemus vteri præfocationem: multoq; magis in iunioribus, & aliis consuetis incurrere paroxysmos certis periodis: quos & tempore autumni, teste Rhase, magis quàm aliis temporibus expectabimus; cùm tunc magis corrumpantur humores, simul concurrente aliqua restrictione pororum cutis. Ita quoque si præcesserit apostema in vtero, & malè curatum ad carcinoma deductum: nam id cùm vlceratur, tetros vapores emittit; à quibus talia expectantur. Cùm iam instat strangulatus (teste Paulo lib 3 cap. 71.) grauis sopor premit, quæ cataphora dicitur, mens desipit, sensuum instrumenta deprahenduntur, impediunturq;, vox obmutescit, crura contrahuntur, deinde maxillæ rubere incipiunt, facies q; repletur. comitatur, inquam, torpor mentis, pigritia, crurum imbecillitas, pallida facies, aspectus oleosus. Alij & hæc addunt. Cùm magis instat paroxysmus, sentiunt quid in gula tanquam glandulosum hærere, aiuntq; tunc mulierculæ, vterum eò ascendere, nocumento diaphragmati communicato, inobedienti iam facto in dilatatione, vnde principium præfocationis.

Imminentis signa.

Impendentem ab vtero suffocationem ostendunt symptomata eadem, quæ præsentem, sed leniora; vt respiratio & pulsis difficilis, cordis palpitatio, dolor capitis, sæpe cum rubore labiorum, faciei & oculorum; qui etiam interdum clauduntur, vt aperiri nequeant; interdum tristis est aspectus, modò vertigo scotodinos, à vapore putri ad cerebrum elato, spiritum visorium & sæpe animalem reliquum perturbante; vt etiam delirium leue accedat, nunc apprehensionis, nunc ratiocinationis, nunc vtriusque, per quod affecta secum dicenda, tacenda loquitur; interdum veluti attonita stupet. Ex his plura antecedere solent paroxysmum; & præter perturbationem mentis ac intellectus, & anhelitus difficultatem, etiam in toto & in cruribus potissimùm debilitas, & dolor ab vmbilico ad muliebria vsque, subinde & aphonia. At signa demonstratiua cùm alia genus ipsum ac morbum præsentem indicant, alia verò specierum & causarum differentias ab affectibus similibus. Signa igitur generis & paroxysmi præsentis sunt hæc: casus subitus, sicut euenit epilepticis & syncope laborantibus; & fit cum eo defectus saltem sensus exterioris, & anhelitus quasi ablatio, tenetq; manus compressas supra ventrem, tanquam prohibitura ne adscendat, & genua reflexa habet, hypochondria inflantur, tamquam quid pectus & gulam occluderet; etsi nomine proprio vocetur, licet intelligat, respondere tamen non potest, quamuis quoque post paroxysmum omnia recordetur; sensu denique & motu priuata vt mortua sæpenumero iacet. Varij enim sunt, inquit Galenus, præfocationis in mulieribus affectus: quarum quædam sine voce, sine sensu, & sublato venarum pulsu, iacent, mortuis simillimæ: aliæ quidem

Signa demõstratiua.

Varij affectus in præfocatis.

quidem ſentiunt, & mouentur, ac memorantur: quibuſdam & ſenſus intercipitur, non ſine anhelandi difficultate: quibuſdam crura & brachia diſtentione comitialiter torquentur: nonnullis modò pulſus parui, ac debiles fiunt, aliis penitus intercipiuntur: quibuſdam autem neque reſpiratio ſenſibilis permanet: aliquæ verò, aliis actionibus integris manentibus, magnam reſpirationem ex hac affectione habent; ſtomachi etiam dolore vexantur, & ſaliuam vomunt, ſi in ſtomacho aut capite humiditas ſita ſit. interdũ etiam ſic exanimat, vt tamquam comitiali morbo proſternat. Inclinante verò acceſsione, corpus firmari incipit, malæ rubeſcunt, ac oculi poſt multam grauitatem attolluntur; & vbi iam malum ægram relicturum eſt, humiditas quædam ex locis muliebribus excurrens, tactu percipitur; inteſtina murmurant, ac ipſe vterus paulatim laxatur, atque ſic exurgens ægra intellectum & ſenſum recipit, vt liquet ex Aëtio & Paulo. Obſtetrices quoque ſeu Medicæ, quæ ipſas exquiſitè tetigerunt, fatentur circa vterum notas quaſdam apparere. Nam ceruix eius inclinata videtur, interdum veluti ſurſum retractus ſit totus vterus, interdum veluti ſi ad latus. Nam ſimul cum vtero, ceruicem quoque ipſius retrahi neceſſe eſt, Gal. auctore 6. De loc. aff. Sunt autem hæc ſymptomata varia multum & grauia. Non tamen iĳ eſſe debemus interim, vt mulieribus adulantes, quicquid affectus illis contigerit, in vterum cauſam referamus; ſeu caput doleat, ſeu ventriculus flatuoſus ſit, ſeu venter doleat, ſeu reſpiratio difficilis fiat; cùm poſsint hæc aliis de cauſis fieri. Primum igitur omnium eſt circa reſpirationem ſymptoma; quando ſæpe adeò vitiatur, vt nihil maius exco-

Signa inclinantis acceſſionis.

Symptomata varia multum & grauia in vteri præfocatione.

gitari poßit de infrequentia, de tarditate, de paruitate. Verùm nunquam adeò exigua fit, vt prorsus tollatur, vel exigua linquatur, & prorsus insensilis reddatur. Læditur hinc vox adeò, vt nihil eloqui poßint, etsi velint. Alia ad cerebrum attinent, cùm sensus & motus aufertur, vel cùm furore capiuntur, vel cùm conuelluntur toto corpore, quando aut cerebrum, aut spina laborat. Alia ad cor pertinent, vt animi deliquia, syncope: alia ad ventriculum, vt morsus ventris, eructatio plurima. Quæ omnia cùm ex propriis affectibus earum partium fiant, quarum sunt symptomata; non temerè, vt dixi, in vterum referenda sunt: sed inquirendum cui parti adscribi debeant. quod fiet, si consideratis illis partibus, laborare eas priuatim aliqua ratione cognoscemus: vel contrà, noxa esse vacuas. Tunc enim fieri per consensum credendum erit, atque in vterum authorem referentur. Quomodo vterus hæc faciat, semper difficile fuit intelligere. Plato enim sursum ferri ait, & spiritus meatum obstruere. Sed quamuis verum sit, retrahi vterum modò ad superiora, modò ad latera; ex hoc tamen censenda hæc causa eorum symptomatum non est. Quid enim tale eius retractio, & vitiatus situs potest efficere? vt Gal. disputat. Sed neque vno modo semper situm mutat: quod Rhases & Paulus censere videntur, sed variè. Contingit autem vt hæc situs mutatio fiat ab eisdem causis, à quibus & cetera accidentia, ita vt simul cum illis eueniat, sed eorum causa non sit. Causam ergo, vt prius diximus, Galenus inuenit, quem & alij sectati sunt, vel ex suppressa purgatione, aut retenta genitura. ita vt tunc castæ ferè, nisi detinerentur (vt Iacchinus dicebat) intra crates fer-

reos

reos viros adorirentur. Sed tamen simulationem mulierum cauere oportet. Sæpe enim talia mala simulant, quo cogant ad coitum viros: hinc in illam calliditatem ludit autor vulgati versiculi:

Hystericam vitulo se simulat esse marito.

Causa autem varietatis accidentium, est ex qualitate, vel quātitate eius quod detinetur veneni. Qualitas autem fit primùm ex materia, ex qua est genitū transmutatione. Vidit igitur Galenus, quòd ex seminis retenti transmutatione deteriora fiunt symptomata, quàm ex menstruis retentis: & hoc est verum. Quòd si contingat aliquando retentis menstruis talia fieri, hoc est rarius, & vnà eueniet ob coitus diminutionem. Veniunt quidem ex illis dolores capitis, grauitates, vertigines, & cetera quæ diximus. At apnœa, conuulsiones, potius ex retento semine, vt syncope, & subitæ mortes. Neque Iacchino placet in reddenda huiusmodi ratione Galenus, cùm omnia in frigiditatem referre vult: cuius ratione animal non egeat respiratione, & pulsu, proinde his priuetur. hæc enim causa facit, vt non lædātur ita, si careant respiratione. Sed respirationis causa esse non videtur, quoniam sæpe crebram facit, velut præfocati, & paruam. Potius ergo voluntarium motum tollere dicemus, neruorum origine affecta: idq́ ex natura veneni, cuius est modò vnam principem partem, modò aliam afficere: vt patet per venena discurrendo, è quibus alia cor lædunt, alia cerebrum, alia alias partes nobiles. Sic igitur spina affecta, conuulsiones, & apnœa eueniunt: cerebro verò affecto, furores, sopores graues, epilepsiæ, sensus & motus priuatio: corde verò affecto, pulsus mutantur,

& omnino eius robur concidit, adeò vt syncope premantur, & aliquando subitò mox pereant.

OBSERVATIO XXVII.

De muliere præfocata, & pro mortua habita, tandem in vitam reuocata.

PLVRIBVS diebus strangulationis deliquio aliquando iacent mulieres, vt pro mortuis habeantur. Huc pertinet, inquit Plinius, nobile illud apud Græcos volumen Heraclidis septem diebus feminæ exanimis ad vitam reuocatæ. Feminarum, inquit, sexus huic malo maximè videtur oportunus: conuersione vuluæ, quasi corrigatur, spiritus restituitur. Ad tertiam vsque diem feminam ab eo malo non efferri, clamat omnis schola. Ego memini, mulierem, cùm Pithueris in Gallia praxim exercerem, hoc malo detentam 24. horis in paroxysmo permansisse, frigidamque extitisse, vt pro mortua haberetur. Ad quam & nos acciti, id quod Hollerius etiam annotauit, inprimis num mulier viueret, diligenter cognoscendum rati sumus. nam sæpe fit, vt idem ait, vt grauiore accessione intereant, aut non aliter iaceant quàm mortuæ. Pulsus huic adeò paruus & obscurus erat, vt non sentiretur: & cùm respiratio nulla appareret, ori & naribus speculum tersum bene ac perpolitum admouimus, quod expirationis vapor crassus in respirante velut obnubit, & maculat (vt & Syluius ex Ganerio ponit) nota vitæ certissima: vel

ori

ori aut naribus ſubdito carptæ & pexæ lanæ flocculos, aut pennam molliſſimam, quæ motu reſpirationem eius teſtentur, modò aſſidentium expiratio hæc mouens tibi non imponat: item cyathum aqua plenum ori ventriculi imponito. Vult tamen Hollerius, infidele ſignum eſſe, quod, floccis naribus admotis, vel vaſe pleno aqua impoſito regioni ſtomachi, colligetur. Sternutatoriis potius, inquit, cognoſcendum. Ceterùm admoto hîc ſpeculo, certò viuere cognouimus. Adhibuimus itaq. frictiones infernas cum peplis calidis, & ligacula cruribus iniecimus, & odorifera intus per mulieres imponi iuſſimus, quale eſt thymus inſtar peſſi in vuluam poſitus. nam hoc modo noui aliquas etiam puellas, huic malo frequenter obnoxias, eſſe excitatas. Conducunt etiam zibettum & alia. Naribus malè olentia obiecimus, & adhibito ſternutatorio, hæc tandem ad vitam reuocata à paroxyſmo excitata fuit. Vbi iam aliquid ſumere potuit, exiguum caſtorii dedimus cum aqua chamæmeli. Peſſaria verò, qualia & hîc potiſſimùm conueniunt, poſtquam incipiunt loqui, & melius reſpirare, imponi mandauimus ex attrahentibus; vt ſi ſemen aliquod corruptum eſſet, vt hîc erat, ex parte traheretur & euacuaretur. Conueniunt verò maximè ea, quæ ex diſcutientibus flatus parantur, vt ex benedicta, hiera, cumino, ſemine rutæ, & ſimilibus; vt & Rondeletius quoque docuit. Atque his, vel ſimilibus remediis miraculi inſtar hæc mulier curata fuit.

SCHOLIA.

CVM vteri strangulationis differentias, pro efficientis causæ magnitudine, vel pro specierum quarundam varietate inter se differentes, plures esse diximus; quia in earum aliqua omnino spiratio perditur, vt huic mulieri euenit: non ab re quæreret quispiam, quomodo viuere tales poßint, quæ nihil omnino spirant? Cùm in confesso sit, spirationem à vita, & vitam à spiratione separari non posse: adeò vt viuentem non spirare, & spirantem non viuere sit impoßibile: quinimo vbi cor respiratione priuetur, ilico hominem perire necesse est; vt liquet 5. & 6. De loc. aff. & lib. De vtilitate respirationis. Quare Heraclidæ posteriores (vt Donatus quoque refert) iis experimentis iam dictis explorabant num ægrotans viueret; cùm tamen aliquando sublata penitus oris ac narium respiratione animal viuere posse constet, modò ea supersit, quæ in toto corpore ab arteriis & corde perficitur: id quod in latētibus animalibus manifestò apparet, nulla apparente in ipsis spirationis nota: hæc enim per totam hyemem mortuis simillima in cauernis latitant, per arterias tantùm totius corporis transpirantia. Pari item ratione in vteri strangulatione fieri potest, vt toto corpore frigefacto, (id enim manifestè videtur) nulla prorsus prodeat ab ore spiratio, supersit autem ea, quæ à corde & arteriis fit. est enim maximus & præcipuus respirationis vsus (vt sexcentis in locis à Gal. decretum est) vt intimus calor & refrigeratione & ventilatione seruetur. Qua de re exiguus ille calor in hystericis mulieribus derelictus, arteriarum cordisq;

Quomodo viuere possint, quæ vteri suffocatione laborant, etiã si nihil omnino spirent.

officio

officio conseruari poterit, quæ actio à quibusdam Medicis transpiratio dicitur; quamuis (vt diximus) quæ fit ab ore & naribus respiratio omnino fuerit abolita; licet etiam adeò parua esse poßit, vt sensum lateat nedum respiratio, sed etiam transpiratio ipsa: illudq́ clarè constat non solùm in Gal. sed etiam Aristotelis doctrina, qui lib 1. De natura animalium cap. 11. talia protulit verba: sed datur viuendi facultas, etiam si desit spiratio. Quanquam itaque perfecta animalia, quæ temperatè calida sunt, præsertim dum sanitate fruuntur, citra spirationem haudquaquam viuere possint, vt liquet ex modò citatis Gal. locis; attamen quæ frigida suapte natura sunt, vt latentia, aut ex accidenti vniuersum eorum corpus tale redditum est, vt in hystericis conspicimus, citra respirationem non inconuenit vt in vita seruentur, modò arteriarum cordisq́ officium eis conseruetur; nec propterea his, quæ de apoplexia scripta sunt, contradicimus. Vel dicendũ quòd refrigeretur corpus ob frigidum semen in venenum transmutatum; vt in scorpionis & phalangij ictibus præcedente Scholio contingere diximus. Ceterùm cùm symptomata huius mali enarrauimus, quæ & aliis affectibus quasi similia contingere diximus; sæpe enim vteri suffocatio similis esse videtur lethargo, apoplexiæ, epilepsiæ, syncopi, catalepsi & lumbricis: differunt tamen ab iisdem. Habet autem maximam affinitatẽ præcipuè cum syncope, catalepsi, apoplexia & epilepsia; ita vt quandoq. epilepsiam faciat. Conuenit cum his affectibus, quòd repentè obmutescant, & cadant, aut non poßint consistere. Dißidet tamen à syncope, pulsu. Nam in syncope & animi defectu pulsus cessat: in suffocatione vteri pulsus remanet, sed exiguus, rarus, & langui-

Signa quibus differat suffocatio vteri ab aliis affectibus.

Differentia à syncope.

languidus. In syncope sudor appares frigidus; & color pallidus admodum est, similis colori mortui: in suffocatione pallidæ quidem redduntur, sed minus. Differunt etiam propter caussas antegressas seu antecedentes. Solet enim suffocatio vteri prouenire, post largam mensium euacuationem, quia aëre repletur vterus; vel ob seminis putrefactionem, & retentionem in vtero, quia cùm putrescit, eleuantur multi fumi, qui postea distendunt vterum. Dicimus cum Rondeletio, in vtero semen putrescere. Nam in vasis spermaticis non putrescit, sed conseruatur, vel absumitur ad nutritionem vasorum; vel quando est in maiori quantitate, facultas expultrix in vterum reiicit inter somniandum. Neque valet eorum ratio, qui dicunt sanguinem putrescere in venis; ergo & semen putrescere posse in vasis spermaticis. Non enim similia sunt. Sanguis enim putret, quia minus coctus est, & plus habet humiditatis excrementosæ ac aliorum recrementorũ. Semen autem coctum est perfectè, & aßimilatum, & ab excrementis repurgatum ac redundans, benignúmque dicitur, ob quantitatem, non qualitatem. Quòd autem non permisceatur semini virili, & à vulua non alteretur ad conceptum, putrescit; tum etiam ob alia recrementa in vtero collecta. Ergo quibus semen defluxit in vteri cauitatem, & in ea retinetur, vt viduis, quæ defectu coitus os interius vteri clausum habent, frequenter fit suffocatio vteri. Argumento est, quòd viduæ difficulter curentur ab acceßione, & iis recurrit frequenter; nisi pesso, aut alia ratione, aut medicamento alio, reiiciatur semen putrefactum. Fit etiam suffocatio ob gratos odores naribus attractos, ad quos vterus natura mouetur. Et in hoc differt à syn-

pe, quòd odores grati syncopē potius sedent, recrean-
spiritus : his suffocantur mulieres, nisi parte infe-
ore adhibeantur : Rhases verò comparabat suffoca-
onem fortem & peßimam ad syncopen non fortem.
l quidem Auicenna intelligit ad pluralitatem acci-
entium, quæ sunt in suffocatione: tamen in syncope
er essentiam cordis sunt difficiliora accidentibus præ-
cationis; licet non tantum duret paroxysmus syn-
opis. Ab apoplexia distinguitur stertore, qui hîc non Ab apoplexia.
ntitur; deinde quòd partes resolutas non habeant,
eque sensum amiserunt, quamuis obtusum habeant.
am cùm pili extrahuntur, vel punguntur, sentiunt;
& manu adhibita circa collum indicant se suffocari,
uod in apoplexia non fit; & apoplecticæ stertunt cum
uncatione. Cum epilepsia conuenit; sed etiam differt,
uòd non conuellantur partes, nisi quando suffocatio
teri epilepsiam facit. Tunc enim conuelluntur. Ab Ab epilepsia.
pilepsia quoque distinguitur spuma circa os; quæ si
dsit, signum est vtrumq; iungi symptoma; & sæpe
ifficilis est distinctio, ob similitudinem: sed vultus de-
larat, qui tumet & rubet in præfocatis, pallet in his:
& hoc etiam à syncope frigidisq; humoribus vteri di-
stinguitur, vt diximus. Adde semper generale signum
etractionis vteri ad superiora, & quòd præceßit in
vtero affectus suppressorum mensium, vel retenti se-
minis. Differunt quoque à lethargicis, cùm lethargicæ A lethargo & catalepsi.
semper cum febribus sint; hystericæ ea non laborant.
A catalepsi verò, quòd qui catalepsim siue comprehen-
sionem patiuntur, quasi rigidi & refrigerati rema-
neant, oculis apertis, non audiunt neque vident. A A lumbricis.
lumbricis, secundùm Moschionem & Cleopatram:
nam illæ quæ lumbricis laborant, & in intestinis pun-
ctiones

ctiones sentiunt, & matricem sanam habent. Et quamuis propter silentium similes sunt caducis & apoplecticis, & quæ lumbricos habent, lethargicis quoque & catalepticis: in hoc separantur, quòd apud caducas & epilepticas, & quæ lumbricos habent, matricis nullæ querelæ præcesserint, & ipsa matrix suo loco reperiatur. A caro, quòd in eo non vterus sed cerebrum afficitur, nec excitari possunt à somno. Quandoque post accessionem insaniunt, & aliena loquuntur, nec ad interrogata respondent: & tunc videtur potius mania per consensum vteri, aut melancholia. Nam melancholia fit epilepsia, & contrà: & melancholia fieri potest per consensum, vt mesenterij, splenis, & aliarum partium: vnde hypochondriaca est dicta. Differt etiam suffocatio à furore vterino, vt Aëtius ex Sorano lib. 16. cap. 76. hunc in modum scripsit: Vterinus furor est vteri intemperies ad passionis consensum cerebrum trahens, quem rabidum deliriũ consequitur, ab vteri suffocatione differens primò causa: neque enim hîc retractus vterus aliquod membrum nobile ad affectionis cõsensum ducit, vel compressione, vel punctione, vel vapore: sed eodem ipse loco persistens per spinalem medullam, aut alias sibi insertas propagines, deprauatam qualitatem, quæcunque fuerit, ad cerebrum mittit, deinde etiam signo ab vteri suffocatione distat: quoniam ægrotæ minimè in hoc sicut in illo affectu mutæ ac sine sensu decumbunt; quin potius garrulæ, iracundæ, & inquietæ redduntur. Differt etiam à furore non per consensum, sed primariè cerebrum impetente: nam istarum amentia tota in Venere est; nihilq; aliud vel imaginantur, vel loquuntur, quàm de concubitu, pruriuntq; frequenter

A caro.

Ab insania & melancholia.

A furore vterino.

[pe]r loca pudoris, quorum attactu mirum in modum [g]audent. Accidit id morbi genus temperatura calidis, [æ]tate vigentibus, ac castitatem seruantibus, quæ opti[m]is cibis vescuntur, atque in deliciis & animi iucun[d]itate versantur; præcipuè si aliàs libidini Venerique [a]ssueuerint: tunc enim maximè infestantur. nam ni[h]il aliud huiusmodi ægritudo est, quàm ardor & in[t]ensio vteri, cerebro ac toti corpori earum communi[c]ata. Ita nouimus nobilem puellam, succulentam, car[n]osam, & in deliciis viuentem, quæ nobilis cuiusdam [i]uuenis amore capta, deinde nihil quàm de rebus Ve[n]ereis somnians, loquens, hoc vteri furore affecta fuit, & cum delirio mox maniam incurrens, vt à duobus [v]iris contineri non posset, frustra ab Æmilio Medi[c]o ante me Alcmariæ agente, curatione tentata, bre[u]i admodum extincta est. Verùm nos quoque paucis ab [h]inc annis iuuenculam virginem formosam & hone[s]tissimam præ manibus habuimus eodẽ malo laboran[t]em. Impudicè admodum de Venere loquebatur, tan[q]uam si in prostibulo enutrita foret. sed paulatim in[s]ana facta est, cùm nulla remedia admitteret, quæ ad intemperiem calidam vteri faciunt, & insaniæ congrua, quæ huc transferenda è loco De mania; vt sunt irrigationes capitis, & alia præsidia furori accommoda; de quibus egimus lib. 10. nostrarum Obseruationum. Sed peculiaris est pastillus trygonis apud Aëtium & alios, ac potus hydrosati. Diacodium aceto aut solani succo admixtum & impositum ardorem extinguit. Quòd si ob deprauati seminis abundantiam affectus contigerit, nitrum & cardamomum cerato assumito, & pudendis subiicito: quiddam enim saliuæ simile elicitur, & morbus sedatur. Ruta verò & ca-

Historia de furore vteri.

storium

ſtorium cum myrtino cerato ſuppoſita, genituram contrahunt, & furorem leniunt. Hæc ſatis de ſignis diſtinguentibus vteri ſuffocationem ab aliis affectibus.

OBSERVATIO XXVIII.

De muliere quæ ex ira frequenter præfocationem vteri patiebatur.

MONTANVS, Medicus doctiſſimus, refert Conſult. 89. De præfocatione matricis, quòd hæc ipſa aliquando veniat ex ipſo animi affectu: vt ſi aliqua mulier præ zelotypia viri iraſcatur, & animus valde afficiatur, quòd tunc aliquando fiat eiuſmodi præfocatio. Addit ſe nouiſſe tales mulieres, quæ ita iraſcebantur, & afficiebantur à zelotypia, vt ſtatim caderent in hunc morbum, & perpeſſæ ſint grauiſſima accidentia. Ita & ego nuper habui præ manibus mulierem, alioqui diuitem, quæ ex leuiſſima ira, huius mali paroxyſmum incurrebat cum grauiſſimis ſymptomatis; præſertim quoque ſi dulcibus vteretur ſyrupis vel aliis iulebis. Quod vltimum quidem multis contingere vidi, tam puellis quàm nuptis. Ita eueniebat vxori cuiuſdam cereuiſiarij Delphenſis, quæ adeò dulcibus offendebatur, vt ſi vel ea guſtaret tantùm, illico iterum paroxyſmum incurreret: quare & ante paroxyſmum, & poſt paroxyſmum, & in ipſo paroxyſmo, amaris ſemper vti cogebatur. Et ideo hoc notatu dignum, quòd raro admodum ſint præfocatæ, quæ dulcia ferre poſſunt: quemadmodum

admodum enim odore ſuaui, ita & ſapore dulci facilè vterus ſurſum rapitur. Decoctum abſinthij his conueniebat, & pilulæ ex caſtorio & aſſa fœtida, dando ℈ j. & poſt paroxyſmum eas euacuando cum hiera picra; fœtida naribus admouendo, & odorifera inferius ſupponendo. Primùm enim videndum quid in acceſſione agendum ſit, ſeu conuulſionibus ægra tentetur; ſeu ſtrangulationem patiatur, ſeu animo defecerit. Hæc enim tria ſunt ſymptomata, quæ maximè vrgent, & opem Medici exigunt. Sunt autem remedia communia, quoniã & cauſa communis eſt, vnde & cõmunis ſcopus. Si igitur ex retentis menſibus, ſeu aliter, ſeu ſemine fiet, vnus eſt ſcopus, vacuatio eius quod in vtero præter naturam continetur. Sed id commodè non fiet, niſi vterus in naturalem ſuum ſitum reuertatur, ita vt ceruix recta inclinet ad externa, itaque & facilè profluant. Vnde ſuccedit his ſecundus ſcopus: ob ea peragenda inprimis malè olida naribus admouebimus; cuius contrarium in reliquis ſyncopis fiebat. Et quandoquidem hîc ex ira vapores in vtero exiſtentes paroxyſmum fortè mouebant, vt vterus aſcenderet; ideo olida rectè naribus obiecimus. Ita & vtero bene odorata offeremus. Hæc Gal. 1. Ad Glauc. Eius rei mira eſt proprietas; cauſam autem poſtea dicemus. Facilè igitur parabilia accepimus, vt pennas combuſtas, corium vetus, capillos vſtos, cornua animalium cremata, & caſtorium. Odorata ſubtus admouebam; vt hoc, vel ſimile: ℞ aliptæ moſchatæ ℈ ij. ligni aloës, caryophyl. añ.

℈ ß. moſchi, ambræ, añ. gr. iij excipiantur oleo de ſpica, & cum cottone, imponatur aut cotton per ſe moſcho conſperſus, aut oleo moſcho perfuſum. Cùm autem excitata eſſet à paroxyſmo, quia videbatur humore craſſo & pituitoſo laborare, exhibui ʒ ij. pul. hieræ picræ. Dum autem in paroxyſmo eſſet, etiam frictiones adhibuimus, & vincula cruribus iniecimus: & hypochondria faſcià ligauimus, eaque moderatè conſtricta, vt vterus minus aſcenderet. Extra paroxyſmum, quòd dulcia abhorreret, imperaui vt cereuiſiam abſinthij biberet, qua delectabatur, & à paroxyſmo præſeruabatur.

SCHOLIA.

SIGNA *autem ſpecierum & cauſarum diligenter ſunt examinanda, antequam ad curationem accedamus, non minus quàm prognoſtica ipſa. Hæc enim mulier (vti & alia) ex ira in hoc malum incidebat, ex commotione videlicet vaporum vel humorum, qui in vtero exiſtebant & aſcenſum inferebant. Fernelius, Galeni authoritate motus, nonnunquam putauit vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: at ægrotarum mulierum modò querimonia, modò precibus adductus, hunc ſæpe tactu deprehendit inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eumq́ue grauiter opprimere. Hinc & ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſteq́ue in propriam ſedem propulſus. Id quoque ſæpe vidimus à mulierculis in hac re exercitatis fieri. Aliquando ex aſcenſu dũtaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi defectione; at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſympto-*

Signa aſcenſus vteri & ſtrãgulatus.

symptomate grauiore; vt etiam vidimus. Interea, si strangulatus accedat, etiam grauißima symptomata succedunt. Licet enim aliquando primùm exigua mali sit causa, ex vtero sublatus vapor viscera ventriculumq́ue feriens, mox tamen sublatus in diaphragma thoracisq́ue partes, respirationem crebram & breuem infert: inde cor obsidens defectionem animi inducit, & ad arcem cerebri conscendens soporem, veternũ, desipientiam, & alia iam supradicta. Hæc tamen symptomata, vt Fernelius etiã putat, non semper à menstruo, vel semine retento suscitantur; quum & eas quæ bene purgantur, & vterum gestant, & viri consuetudine fruuntur, plerumque fatigent: quumq́ue contrà supra quingentas eodem cœnobio (inquit Fernelius) degere videamus, quæ diu consuetum Veneris vsum intermiserunt, nullo hysterico symptomate oppressas. Et ita quiuis humor (etiam præter semen aut menstruum retentum) hoc modo in vtero corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenatum expirat, & vnde vita illinc & summa veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametsi viris diu hæmorrhoides suppressæ sint, aut Veneris vsus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facilè; leuia difficile, quòd melancholicis aut cardiacis non admodum sint dißimilia. Sed quomodo ab iisdem distinguantur, dictum est. Si itaque fiat suffocatio vteri ab aliis humoribus corruptis, hæc aderunt signa: Mulier certis periodis habet suas purgationes, insuper virum aliquando habet ac coitu vtitur Item an tales humores maligniores facti vnà cum sanguine peccent, vel craßi pituitosiq́ue, aut melancholici sint, id etiam ex propriis

Signa à vapore vel quouis humore corrupto.

signis sæpe dictis innotescet: biliosi equidem fortiora producunt symptomata; sæpe mentis perturbationem & rationis permixtionem, syncopen, ob cerebri tum cordis consensum. Declarabunt autem & vitæ institutum, victus præcedens, anni tempus, vrinarum dispositiones, tum reliqua, num adsit plethora vel cacochymia. Si autem vapores maligni ex apostemate vteri, vlcere, vel cancro vlcerato aut non vlcerato, præfocationem inferunt, aut humores putridi ab iis exhalantes, ex propriis locis indicia sumentur. At si ex mensium suppreßione vteri strangulatio excitetur, perueniente quidem ad vterum ipso sanguine menstruo, sed ad interna ipsius ingredi non potente, aut quia craßior est, quàm vt per ora vasorum poßit penetrare, aut quia clausa sunt ora, propter quod multiplicatus in venis, eas extendit, atque vicina ipsis vincula madefacit; id citra eius peruersionē non erit, quoniam plenitudo repletorum corpora & in latum, & in profundū extendit; sed longitudinē abbreuiat continuò, propterea vterum retrahi necesse est: ob quam causam vel sursum, vel ad latus retrahatur oportet. Quo fit vt si æqualiter vndique trahatur, recta erit & sine inclinatione ipsius transmutatio: si verò inæqualiter, ad partem vehementius trahentem: vasorum itaque ad ipsum vterum peruenientium & plenitudo & suspensio, causa est, ob quam vterus in ipsius strangulatione vel sursum, vel ad latus trahatur: id quod semper euenit, quando eadem affectio ex menstruorum retentione originem habet; & præter id quòd purgationes eisdem supprimuntur. spiratione tamen non priuantur, neque animi defectu, nec aliis modò dictis symptomatis valde laborare videntur. Id igitur cognoscemus

Ex aliis causis.

Si ex mensium suppressione fiat vteri suffocatio, signa.

mus an symptomata sint leuiora, & menses præter consuetudinem suppreßi fuerint, perseuerante victus ratione eadem; mammæ an tumentes lacte ex sanguine in ipsas regurgitante, corpus totum graue, oculorum, colli & partium aliarum dolores. Quòd mammæ intumescant, fit ob sanguinem, consuetum fluere per menses, ad eas reflectentem. sensus iis sunt debiliores, & subinde in febrem incidunt. Sed insignia symptomata rarò à mensibus retentis & suppreßis contingunt: Interea affecta sentit pondus circa pectinem, & hora qua solebat mensibus laborare, percipit torsiones, doloresq́ circa partes vteri. Si vnà cum menstruorum retentione adsit dominium alicuius humoris, illud ex eiusdem malignitate apparebit: nam si sit sanguis, apparet plenitudo & pondus grauans circa pectinem. Sin bilis, erunt symptomata paulo vehementiora, & motus promptiores: nam & atra bilis infert alienationes, ob fumos cerebro communicatos, vt in melancholia mœror & timor exaggerantur. Si pituita, corporis pigritia, albedo, & laxitas, & sputi copia aderunt: sicuti in bile è contra minus sunt quietæ. At vitiato semini maior quidem quàm menstruis vis adest ad noxam vniuerso corpori inferendam, ex eiusdem Gal. sententia, & proinde magis spirationis ac pulsus abolitiones eo redundante apparebunt, conuulsiones, animi defectiones, ac alia paulo antè dicta symptomata: & sæpius viduis (vt prius quoque retulimus) monialibus, atque aliis similibus, ex tali causa proueniet vteri strangulatio. etiam vel si optimè purgentur, præsertim si naturaliter multo semine abundauerint, aut affatim à concubitu, quo antea creberrimè fuerant ipsæ, abstinuerint. Sæpenumero citra vteri peruersionem

Signa si fiat ex vitiato semine.

nem tales fiunt strangulationes, cùm videlicet tenue, ac non multum fuerit semen retentum: quandoque etiam cum eiusdem peruersione, seu retractione; cùm videlicet semen ipsum plurimum fuerit (vt etiam Donatus annotauit) ac crassum, eodem modo quo sanguis menstruus, tum vasa, tum vincula implens, extendens ac madefaciens. Quemadmodum accidit in muliere vidua longo iam tempore, quæ præter cetera mala, neruorum quoque distensione vexabatur, cui cùm manibus tractarentur partes muliebres, adhibitisq; calidis medicamentis, oborta titillatione cum labore ac voluptate, veluti per coitum vsu venire solet, crassum plurimumq; semen excreuit, atque ita à molestia sua liberata est; vt idem Gal. testatur lib. 6. De loc. affec. Huic etenim vterus retractus erat, sic obstetrice dicente. His itaque & symptomata grauia & magis repentina eueniunt, & mox apnœa præhendit, & crura sursum contrahuntur; & aliquid ab vtero ad os ventriculi attolli præsentiunt. Minusq; dubitandum, si mulier sit virosa, & iam diu continens; aut virgo, sed Venerem appetens, corpulenta, multi sanguinis, victu calido, humido, flatulento vtens, in otio viuens cum Veneris irritamentis, & si menses illi non sint suppreßi, vino generoso vtens, multisq; delicatis ferculis Venerem incitantibus & sperma generantibus. Verùm, teste Aëtio, cùm hæc affectio etiam oriatur, vel vtero perfrigerato dum menses prodeunt, vel propter abortum, vel sanguinis eruptionem ab vtero ab aliquo repente suppressam; id promptè ex astantis loquela percipiemus. Nunc adhuc restant signa prognostica: de quibus mox dicemus, hoc rursus interposito exemplo.

Historia Galeni de vidua præfocata.

Si ex vtero refrigerato dum menses prodeunt, vel ex abortu, signa.

OBSER-

OBSERVATIO XXIX.

De præfocatione vteri lethali ex ſemine retento.

RECTE dixit Aëtius lib. 16.cap.70. de vteri ſuffocatione: Si paroxyſmus inuadere aſſueſcat, epilepſiæ more chronicus efficitur, omnino quidem tutus apparens, ſingulis tamen acceſſionibus præceps periculum afferens, vt non eodem tantùm die, ſed intra paucas horas interimat, tuncque pulſus ab ordine ſuo primò ad frequentiam permutantur, deinde inordinatè trepidant: poſtremò ſubfrigida quædam humiditas cutis ſuperficiem irrorat. Sic & Paulus lib. 3.cap.71. Nonnullæ in ipſis acceſſionibus perierunt ſubitò; quibus pulſus quidem crebriores & inordinati collabuntur, id eſt, intercidunt. Idq. multis contingit in acceſſione vehementi & longa, quemadmodum nuper pulcherrimæ mulieri quæ Delphis in delphine habitabat, quæ crebræ præfocationi obnoxia, nullis remediis iuuantibus, cùm acceſſio etiam diuturna ac vehemens eſſet, ſubitò vitam in mortem cõmutauit, quod breui fore, ſpuma ad os ſublata indicauerat. De ea præcipuè timendum eſt, iuxta Guainerium, cùm adſit intenſio cum paroxyſmi lõgitudine, ſi ſpuma ad os defluat; maximè, inquit, ſi ſpermatis corrupti vitio prouenire cognoueris. Ideo & nos mortem mox affuturam prædiximus.

SCHOLIA.

Signa prognostica.

VBI igitur respiratio tollitur & pulsus, sunt grauißimæ præfocationes, vti huius mulieris erat. Nam ab his de vita periculum est; idq́ꝫ ob affectum cordis iunctum. Suffocatio quoque vterina seminalis est tanto acutior & periculosior quàm menstrua, quanto semen prolificum tenuius, ac in generatione actuosius est & efficacius ipso sanguine menstruo. Dixerunt aliqui, si remedia optimè adhibita secundum artem, post diem primum non contulerint, ægras esse derelinquendas: quod tamen minimè faciendum est. Nam & tandem plurimas curatas vidimus, & ipsi curauimus. tum pium esse ducimus, vt quouis modo succurramus, etiam si res deplorata nobis videatur. Non ignoramus interea, quanto magis retentio menstruorum vel seminis diuturnior fuerit & diu præcesserit, quòd tanto periculosior fiat hæc afflictio. Quòd verò grauior & molestior sit vteri suffocatio ex detento semine orta, quàm ex suppreßis mensibus, maiorem noxam, ac maiora symptomata inferens, ex Galeno liquet 6. De loc. affect. Quemadmodum etiam quòd periculosior sit ea, in qua tum spiratio, tum pulsus abolentur: quam primam eius speciem, siue differentiam nominauimus. etenim nonnullæ ex talibus pereunt; licet quædam etiam seruatæ videantur. Accidit hæc affectio omni quidem tempore, sed hyeme præcipuè ac autumno, præcipuè autem iunioribus salacibus, ac sterilibus, maximè si tales per medicamenta fuerint. Fit quoque magis corporibus delicatis, otiosis, & strictas venas habentibus, quàm laborantibus, &

quibus

quibus est amplitudo venarum. Magis etiam mulieribus sanguineis, aut pituitosis, ex multitudine materiæ. Ita memini, me sæpius in curatione habuisse puellam admodum crassam & obesam, bene habitam, quæ Delphis habitabat ad pontem Auenarium, quæ multis annis huic malo obnoxia fuit, & sæpius à me curata: cuius parentibus consului vt viro eam copularent. Melancholicis autem accidit ex debilitate, magis tamen in hyeme quàm in æstate; etiam præcipuè in autumno. Suffocatæ iuuenculæ, vel aliæ, à semine, si coëant, paratißimæ sunt ad imprægnationem, & promptè concipiunt. Ita cognata mea Eua Teylingia in Haga Comitis habitans, cùm nuperrimè virum duxisset, statim à suffocatione ilico post coitum concepit: de qua etiam postea agemus. Memini me in curatione habuisse pulcherrimam iuuenculam, quæ sæpe pro mortua habebatur. Consului vt parentes eam viro locarent. quod postquam contigit, statim imprægnata fuit & admodum fœcunda copiosam prolem deinde ex marito sustulit, ac nunquam eo malo fuit in posterum detenta. Cùm verò deficiunt menstrua, & semen superabundat, tanto molestior & prolixior est ægritudo; maximè quando partes occupat altiores. Grauidæ tamen, iuxta Galenum 6. De loc. aff cap. 5. licet iis diu menses supprimantur, tamen in symptomata hæc nunquam aut raro delabuntur: quòd horum parte puriore fœtus in vtero nutritur, reliquum craßius in vasis ad vterum pertinentibus, ad secundarum in partu expulsionem, seruatur integrum, aut non ita corruptum; nisi aliunde, vt ex febre magna, putredinis occasio accesserit. Grauidas nihilominus vidi hoc malo tentari, vt postea exemplo docebimus.

Suffocatio à pituita putri grandæuis, & mensium a seminis annos egressis, vt sexagenariis & septuagenariis est familiaris: & iuuenibus victu prauo vtentibus, & potu largo, & intempestiuo aquæ potu aut vini, aut esu fructuum crudorum. In his vel in capitis dolorem duorum trium quatuórve dierum, vel cynanchen, vel peripneumoniam, vel spinæ vel genu tumorem, vt quidam sentiunt, magna ex parte degenerat. Accidentia leuia paroxysmi breuitatem significant: vehementia & diuturna periculum notant, & sæpe mortem cum grauissimis symptomatis. Fortis enim non est vilipendenda, cùm multæ præfocatæ in paroxysmo suffocentur. Quædam vt mortuæ iacent etiam per duos dies, quos si excedunt rarò resurgent: & ideo non est festinandum ad sepulturam: imò ne post tertium quidem diem, vt quidam volunt, cùm calor naturalis tanto tempore in interioribus corporis occultari possit. Sed post hoc tempus nulla visa est suscitari. Præfocatio vteri cessatione mensium naturali, 43. anno, vel 50. vel cessat, vel ingrauescens interficit. Si menses vel humiditas seminis effluant ad os matricis in suffocata, mitigatur inde passio statim. Mulieri, quæ vterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio, bonum est, vt liquet ex Hippocrate aph. 35. lib. 5. quo loco per vterina, suffocationes vteri intellexit Galenus, & bonum tum signum, tum causam esse sternutationem, fatetur.

OBSERVATIO XXX.

De præfocatione vteri in prægnante; & de altera in ipso partu eueniente.

PAVLO antè dictum est, grauidas nunquam pati vteri præfocationem, vel admodum rarò. Attamen cùm hæc recolligerem anno 1589. mense Octobri, vxor nostri pharmacopœi, secundo à conceptu mense vteri præfocationem incurrebat, cum motu quasi epileptico modò sub noctem, modò in nocte, non sine febre, tanquam certa periodo, idque per quatuor aut quinque vices. sed paroxysmi non diu durabant. malè olentia naribus admota parum iuuabant. infernis non ausi fuimus odorata subiicere, ne abortus sequeretur. Syrupus ex absinthio adhibitus, propter amaritudinem, vt existimo, valde iuuabat. Secunda verò vxor Petri Opmeri, quæ annum 42. agebat cùm illam duceret, (nam virgo annosa ea erat antequam matrimonium iniret) anno sequenti, mense Augusto primipara, cùm noctu pareret, atque obstetrix infantem suscepisset, & valde intenta esset in puero mundando, ipsa interea in vteri suffocationem incidens mox exanimis reperta est, & pro mortua habita. Ad quam & ipse accitus in nocte, assam fœtidam pro odoratu naribus applicabam; & emplastrum contra matricem supra alutam seu corium rotundum, paulo amplius dalero, extensum, & in circuitu galbano obductum,

ctum, vmbilico apponi iussi: quibus duobus tantùm præsidiis ad se rediit, & ilico à paroxysmo excitata est, atq. ab illa molestia etiam morbi liberata, cum magna astantium admiratione. Cùm iam à paroxysmo excitata foret, imperauimus vt emplastrum amoueret: & cùm benè purgaretur in partu, postea bellè se habuit.

Scholia.

Scribit Auicenna, quòd vteri præfocatio non contingat in partu, seu tempore partus; cùm motus ille sit laboriosus, & ad inferiora expellat superfluitatem deorsum: & quia est operatio naturæ, ideo in ipso non præcedat vapor venenosus ad membra superiora. Et verum est, inquit Gradus, in pluribus, non tamen semper. Vidi enim, ait, quòd in actu pariendi, vel post partum, de proximo euenerit ex euaporatione etiam ad superiora de materiebus quæ mouentur in partu, etsi earum materierum fluxus sua corpulentia moueatur ad inferiora. Idem contigit huic secundæ mulieri. Primæ quoque grauidæ existenti: licet hoc etiam rarò contingat. Ambæ istæ mulieres erant facie rubicundiore, & calidioris temperaturæ; quales magis hac ægritudine læduntur, & in maiori periculo versantur, quàm in pituitosa aut melancholica temperatura, quæ, ceteris paribus, est minoris malitiei. Ratio per se manifesta est, quia diminutio vel quasi prohibitio anhelitus citius fit ad mortem, vel periculo non vacat, ceteris paribus, in muliere calidæ temperaturæ, vbi est indigentia maioris euentationis, quàm in opposito modo disposita.

Obser-

OBSERVATIO XXXI.

De vteri suffocatione post menses fluentes orta.

EVA Teylingia, cognata vxoris meæ, in Haga Comitis habitans, nuper nupta, post mensium purgationem, anno 1561. sub finem anni, morbum vterinum seu præfocationem passa est, ex frigore, vt opinor, & ventositatibus: vt aliquando etiam aliis contigisse animaduertimus: erat enim tunc asperrima hyems: quo tempore magis (vt antea diximus) fieri id solet. Theodorus Hoogherbetius Hornanus Medicus, tunc temporis agens in vicinia apud sororem, noctu ad eam vocatus, assam fœtidam naribus applicuit, & exhibuit tres pilulas paruas ex assa fœtida & puluere dauci compositas: quibus nonnihil sese remisit paroxysmus. Altero die aduocatur Hugo Nieuenius Medicus Haganus: is naribus castorium adhibet, & subtus vuluam cotonem ex moscho seu globulum imponere iubet; quibus modò leuabatur paroxysmus, modò denuo redibat. Paulo pòst cùm se remitteret paroxysmus, pro purgatione propinauit diaphœnicum, & hieram picram, sed in exigua dosi. Tertio die ego vocatus sum, cùm magis augeretur, & medicamentum non operaretur; & glande indita vtcunque acuta, copiosè aluum deiecit, & paulo pòst cessauit paroxysmus. At noctu rediit vehementior. Tum vnà præscrip-

præſcripſimus emplaſtrum ex galbano, quo
ſupra corium leuigatum ad palmæ manus ma-
gnitudinem ſupra vmbilicum ponebatur. Illu
ceratum de galbano, eſt ſecretum Montagnan
in morbo vterino. Vide apud eundem alia cera
in ſuo Antidotario, quæ idem applicat vmbili-
co. Galbanum diſſoluimus cum modico acet
& in corio rotundo extendimus, ac vmbilic
mulieris apponimus. Quo remedio infinita
præfocatas curauimus, & à paroxyſmo excitau
mus. At verò etiam noſtram hanc cognatã pri
ma fronte iuuare videbatur: poſtea tamen, vt a
ſerebat, ferre non potuit. Quare ſacculos duc
quadratos interſutos, ex ruta, artemiſia, calamir
tha, origano, & matricaria concinnatos, circ
ventrem inferiorem paululum calefactos ap
poſuimus, modò vnum, modò alterum, & tan
dem bene ſe habuit. Interea tamen altero di
rurſus glandem ex hiera, cumino, ruta, melle, &
ſale paratam, imponi iuſſimus; qua & aluur
probè reddidit, multis ventoſitatibus ſimu
emiſſis. Verùm, quod penè omiſeram, cùm i
paroxyſmo validiore eſſet, & quaſi paraphrene
ſin incurreret, fronti pannum lineum aceto &
oleo roſ. inculcatum, appoſuimus, ad maligno
vapores reprimendos; & egregie contulit: tun
præcipuè ligationes & frictiones crurum, ad in
feriora materiam & vapores malignos diuerten
do. Atque iſtis præſidiis reſtituta fuit, bene ha
bita, & ad Venerem inclinata. Cùm autem hau
ita pridem nupſiſſet, viro à me tacitè inquiren
te, num coitus vtilis eſſet cùm apud eam lect
incum

cumberet, annuebam, id vnicum & optimum remedium esse, vt omnis schola Medicorum testatur. me itaq. abeunte Venerem cùm egregiè exercuisset, statim quoque ab eo tempore impraegnata est, & non amplius vteri praefocationem passa est. Nam suffocatae ab vterino malo, si coëant, (vt Scholio Obs. 29. diximus) promptè concipiunt.

Scholia.

Quoniam verò haec affectio duplicem curationis modum requirit (vt paulo antè dicere coeperamus, & Obseruationes praecedentes idem ostendunt) vnum accessionis tempore, reliquum verò eadem non vrgente; propterea ea quae accessionis tempore adhibenda sunt, primò conscribunt auctores, victus ratione derelicta. Nam accessionis tempore, ac etiam vbi eadem conquieuerit, cibum nullum, aut paucum, praebere oportet, vt liquet ex Paulo. Iubent itaque aegram ceruice, ac scapulis accliuibus collocari, ac inguinibus decliuibus: extremas partes deligari, ac fricari; crura praesertim, & pedes: & quemadmodum in multo effluxu cucurbitas mammillis imponunt, sic quibus sursum, aut in latus tractus est vterus, inguinibus & coxis adhibent. Communibus enim remediis est vtendum, cum iis quibus ad excitandam sopitam naturam, vti solemus: cucurbitulis, inquam, ad pubem & inguina, & ad coxas, & vinculis ad summas coxas, & crurum frictionibus ex acribus factis, vt ex sinapi cum aceto. Scopus enim est ad inferna reuellere humores & vapores qui sursum tendunt. Sunt mox Curatio accessionis.

clamo-

clamoribus excitandæ, compellando proprio nomin[e] pilos vellicando, ac nares trahendo. Et sic commun[is] ratio curandæ suffocationis est, vt ad id quod mag[is] vrget, nempe ad suffocationem nos totos conuerta[mus]; neglecta ad tempus causa, vt miseras præfocat[as] suscitemus: naribus quidem ea admouentes, quæ fœ[-]tidißimum odorem habent; vtero autem odorata, & ea etiam quæ laxare ac calefacere poßint, medicamen[-]ta adferemus; iuxta Gal. De ar. cur. ad Glauconem. Sed nemo, inquit Iacchinus, causam dixit; nisi fortè & illi sensum odorum inesse dicas, vt refugiat tetros, & ita recurrat deorsum; & vt sectetur gratos. Hæc quæ[-]stio duas habet partes. Prima est, cur tetris odoribu[s] narium recedat? Quòd sanè situm malum inde mute[t] vterus, fortè vndiquaq; verum non est. Sed quòd à paroxysmo excitantur, idq; vehementi facta concus[-]sione in cerebro, vnde & in toto corpore; id sanè fit ex tristitia obiecti. Hoc esse verum patet, quia non fœtida modò offeruntur, sed & acuti odores euigilantes, vt apud Aëtium, ruta, & thymus cum aceto; & acetum acerrimum in quo pulegium, calamintha, origanum, conyza tenuis, & reliqua eiusmodi acria decocta sint. Hæc enim crassos vapores in cerebro detentos incidere & attenuare possunt, ac simul frigiditatem depellere; thoracemq; pulmonem, & quæ stomacho attinent expurgare. Eiusmodi verò acetum (inquit idem) nari[-]bus admouendum est. Hæc enim facilè parabilia sunt, vt ruta ex aceto & thymus, vti & pennæ combustæ, capilli, corium vetus: post hæc castorium, assa fœtida: hæc enim cùm ad sopores & epilepsiam faciant, nil mirum si etiam ad hoc malum, vtpote simile. Thymo tamen sine aceto, & pulegio, tum odoriferis solis, non liben-

Quæ naribus admouenda.

Cur vterus tetros odores refugiat.

libenter ego vti soleo. Memini enim quòd illustrissima vxor D. Principis Auraici, cùm primipara Delphis in partu esset, ex odore florum redolentium in hoc malum incurrerit: cui naribus admotis malè olentibus, & amotis floribus è cubiculo, cautoq; è meo consilio vt pedissequæ vestibus ex moscho redolentibus non vterentur, facilè ab hoc malo liberabatur. Nam omnia fœtida sunt efficacissima olfacta, aut naribus admota, vt galbanum, assa fœtida, opopanax, bitumen, petroleum, oleum ex gagate (quod non multum differt à petroleo: nam & petroleum & gagates bituminis concreti species sunt: quare stultum est emere quod non magis efficax est viliore) odor lucernarum extinctarum: nam & Paulus lib. 3. cap. 71. linamentum ex lucerna extinctum, lanasq; laciniasq; combustas naribus admouet. Valet & fumus fœtidus, qualis eleuatur ex plumis vstis, aut corio, herbarum fœtidarum, vt rutæ; quæ omnia suo ingrato odore, vterum deorsum pellūt. Et ita, inquam, nares suffiendæ, castorio, galbano, sagapeno, sulphure, aut funiculo lucernario recens extincto, aut pennis vstis, seu soleis antiquis, aut ceparum aliorúmve corticibus, aut capillis ipsius propriis exustis. Quidam etiam matulam vrinariam inueteratam, & pannos sulphureos incensos naribus admouent: sinapi item tritū cum aceto naribus adhibeatur: aut rutam viridem manibus contritam suffito: aut eadem cum melle lana excepta in anum indatur, ex Gal. auctoritate 9 De compos. medic. sec. locos. qui etiam quæ iam diximus adfert, addens picem liquidam, & cedrinam, item cornu cerui. Hoc etiam tempore, iuxta Aëtium, sternutationes excitabimus, castorium, piper, struthium, specilli nucleo naribus ad-

mouendo: osq́; patientis aperiemus, ac medium digitum ad vomitum prouocandum intromittemus: & super hæc omnia (vt paulo antè diximus) mulier magnis vociferationibus excitetur, aut vocetur. Vterum verò seu pudendum ipsum aromaticis & odoratis suffiemus. Quemadmodum enim fœtida sursum apposita, vterum deorsum propellunt, sic odorata vtero vel coxis alligata, deorsum trahunt. Ista & secunda pars quæstionis erat; cur iuuent bene odorata? Gal. inquit, odorata & quæ calfacere ac laxare possunt, hac ipsa ratione iuuant, quòd calfaciunt: quæ verò calfaciunt, extenuant & laxant: vnde fit, vt quod retinetur præter naturam crassum, & difficilè mobile, extenuatum mox per apertos meatus facilè expurgetur. Habent etiam id vt flatus discutiant; quibus sæpe infestantur. Hinc suffitus aromatum educit muliebria. 5. aphor. Sed quæstio adhuc est, cur ad hæc, si aperiant solùm. Sunt enim & alia, quæ laxare, & calfacere possunt, vt ipsa quæ diximus malè odorata; quibus tamen autores non vtuntur in hoc casu, quasi ab his refugiat vterus, & adstringatur. Fortè quæ pessimè odoratu sunt, vim quandam deleteriam, & inimicam visceribus habent; vnde lædantur, non quà sic odorata, sed proprij temperamenti ratione. Exempla verò eorum, quæ immittuntur, primùm sunt pessi ex gallia moschata cum oleo moschato, aut iasmino, aut benzoino, aut de nuce moschata, aut zibetto compositi, & impositi. Vel vterum infernè per pudendum odoratis suffias, styrace, cinnamomo, cassia, costo, amomo, ligno aloës, ac similibus. Suffiendus, inquit Aëtius, vterus aromaticis, quæ simul remittendi, calefaciendi, flatumq́; educendi vires habent; quale est quod enneapharmacum apud illum

Cur inferius iuuent bene odorata.

Suffitus.

illum appellatur, & cetera huiusmodi à veteribus ad vteri durities descripta, amaracino, gleucino, irino, ligustrino vnguento diluta, ac adiecta etiam rutæ aut cumini portiuncula: quæ quidem obstetrix digitis capiens vsque ad os vteri immittet, leuiterq; ac multum defricabit, vt eo irritamento crassus humor, qui seminariis vasis adhæserit, prouocatus ac quadantenus calefactus excernatur: inq; ipsum vterum clysteri vtetario amaracinum, gleucinum aut foliatum vnguentum calidum iniiciet. Sic Paulus vnguenta odoratißima in vuluam infundi iubet, vti est amaracinum iam dictum, vel malabathrinum. Et sic intra pudendum per obstetricem ea illinantur, quæ laxant, calfaciunt, & flatus dissoluunt; veluti est oleum irinum, nardinum, rutaceum, aut in quo cuminum, aut anisum fuerit decoctum. Peßi item parentur ex his, quæ eandem vim habent calfaciendi, laxandi & flatus discutiendi; quorum formulas loco De mensium suppressione inuenies, nisi quòd odorata quædam iniicere poteris; lignum aloës videlicet, casiam, cinnamomum, costum, moschum, & interim ea, quæ à vulgo ambra canis, & zibet appellantur: testudinis item terrestris hepat tritum in pesso subditum ad ʒ j. namq; ad vteri strangulatus ac dolores confert. Vel in hunc modum: ℞ galliæ moschatæ ℈ ij. cinnamomi, folij macis, caryophyl. añ ℈ j. ambræ, moschi, añ. gr. iij. labdani, styracis, añ q. s. cum aqua rosata, moschata, fiat veluti suppositorium, quod indatur genitalibus. Pulueres eiusmodi aliquando inspergimus oleo costino, de spica, de lilio, vt inde intinctis digitis obstetrix affricet os vteri in virginibus: in aliis etiam interiora. Postquam autem incipiunt loqui, & melius respirare,

Vtero quæ immittéda.

Peßi.

nonnulli tunc quoque in vterum pessaria trahentia immittunt; vt si semen aliquod corruptum sit, ex ea parte trahatur & euacuetur; aut si aër, vel spiritus quidam in ea parte conceptus, aut conclusus, is absumatur. Potissimùm autem ex discutientibus parantur, vt ex benedicta, hiera, cumino, semine rutæ, & similibus. Hoc etiam tempore in sedem glandes indantur ex ruta, cumino, agarico, sale gemma, hiera, ac melle præparatæ: aut ex cumino, ruta & caricis eædem parentur. Sæpe enim per hæc sensibiliter crassus humor effluit. Propterea etiam proderit, vbi hæc non suffecerint, clysteribus stercus subdúcere, vt inquit Paulus; quorum copiam apud eum cap. De coli dolore reperies. Et ideo, cùm magna ex parte plenæ sint ventorum, glandulis, clysteribusq́; iam dictis, tum vnctionibus, quæ flatus discutiunt, vtendum erit ex capite De colico dolore. Præcordia item fasciis vinciantur, & distentis manibus os vteri comprimatur; illinanturq́; imus venter ac inguina: & saccelli in eisdem locis adhibeantur; prout eodem capite De mensium suppreßione docetur. Aliqui hîc (vt Rondeletius) eodem tempore cucurbitulam ponunt supra regionem vteri, id est, inter os pubis & vmbilicum, magnam, & cum multo igne: postea emplastrum ceroneum supra eandem partem ex lachrymis: id digerit, calfacit, & materiam absumit. Conficiendum est illud emplastrum ad formam scuti, & in parte illa acuta, dum apponitur parti inferiori, gratum odorem inspirat intra ipsum vterum, & vterum retrahit, aut retractum retinet. Non vult vt apponatur emplastrum de matrice, cùm in id aliqua astringentia intrent. Nos tamen sæpißime, & collega meus Cornelius Heydius,

Quæ per sedem iniicienda.

magna cum vtilitate emplastro contra matricem (vt exemplis subsequentibus adhuc dicetur) commodè vsi sumus; supra alutam ducendo ad rotunditatem, & in circuitu galbano obducendo, ac vmbilico imponendo. Componuntur etiam emplastra ex solo galbano & assa fœtida, iuxta Rondeletium. Sic etiam Iacchinus: Quòd si, inquit, non præfocatione, sed conuulsionibus, aut torminibus & inflationibus capiatur, præter hæc optimum est emplastrum è galbano appositum imo ventri: nec solùm sic iuuat, sed & præseruat à morbo inuasuro. Hæc inquit idem Iacchinus in accessione: Ea si dolorem facit, colicis remediis vtemur omnibus: præcipuè verò iuueni expedit semen imperatoriæ & radicem bibere ex mulsa; & pilulas sumere, quæ ex assa & castorio & ruta componuntur. Terebinthinæ potus vtilis, & aquarum sulphurearum, & castorij cum decocto artemisiæ; & infusio chamæmeli. Et vbi facultas detur, insessiones quoque parentur in decoctis baccarum, & foliorum lauri, pulegij, calaminthæ, marrubij, artemisiæ, conyzæ, sabinæ, centaurij, dictamni, samsuchi, fœnugr. althææ, chamæmeli, aristolochiæ, iridis & serpilli, ex eiusdem Aëtij sententia. Verùm insessionum tempore cerebri cura non relinquatur; sed rosaceo & aceto caput irrigetur; & in aceto etiam spondylium, serpillum, ruta & interdum castorium decoquatur; ac naribus quoque prædicta odoramenta assiduè adhibeantur; præsertim castorium cum aceto, vt ipse inquit. Post hæc ad castorij potionem transibimus: quod assiduè potum sæpe penitus ab hoc malo liberat, dandumq́; est quotidie ℥j. pondere, aliquando cum aqua mulsa, aliquando cum artemisiæ decocto, Aëtio & Paulo testibus. In accessionibus Insessiones.

nibus tamen insessionibus difficulter vti possumus. Sacculi melius applicari possunt, quibus nos commodè in muliere præcedente vsi fuimus. Hæc autem iam dicta in accessione conueniunt: qualia autem præsidia adhiberi debent vbi accessio conquieuerit, postea dicturi sumus. nunc rursus aliud exemplum curationis proferamus.

OBSERVATIO XXXII.

De vteri suffocatione ex semine retento.

ANNO 1565. mense Ian. famula Henrici Moermeesterij pharmacopœi nostri Delphensis, in grauissima symptomata præfocationis incidit, idq. ex semine retento: nam quatuôr integris horis perdurabat paroxysmus admodũ vehemens, idque de nocte. Cornelius Ericius, collega noster, Medicus doctissimus, emplastrũ contra matricem (quo & nos quoque vti solebamus, forma rotunda, ad magnitudinem ferè palmæ manus, supra alutam extensum, & in circuitu galbano obductum) sub sinistro hypochondrio ponebat, in quam partem vterus extollebatur & sursum ascendebat. Famula verò exclamabat, vt altera iuuencula astans manibus depelleret vterum ad inferiora, cùm se suffocari sentiret. Forte fortuna eadem nocte officinam ingressus sum, vt pro alia etiam eodem malo laborante nonnulla remedia præscriberem, collega dudum domum reuerso. Cumque viderem virginem miserè torqueri, imperaui vt emplastrum

ſtrum dictum à loco illo amouerent, & pudendo muliebri apponerent: quod cùm feciſſent, ilico ad miraculum ceſſauit vteri ſuffocatio. Vbi ad ſe rediit, dixi vxori pharmacopœi, vt rogaret num menſes tempore debito fluerẽt: quod cùm ita ſe habere dixiſſet, procul dubio hoc malum ex ſemine retento eſſe conieci. Nam appoſito emplaſtro, ſtatim relaxabatur vterus, humiditate quadam ſeminali ex locis muliebribus excurrente: atque vtero mox relaxato, ægra exurgens bene ſe habuit. Non diu pòſt hęc ipſa marito copulata, bellè deinde ac ſanè vixit: erat enim boni habitus, & ſatis ſalax, vt videbatur. Hæc eſt eiuſdem emplaſtri deſcriptio: ℞ galliæ moſchatæ, aliptæ moſchatæ, ſtyracis calamitæ, ladani puriſſimi, maſtiches, an̄. ℥ j. xyloaloës, xylobalſami, carpobalſami, galangæ, cyperi, an̄. ʒ iij. roſ. rub. ℥ j. ß. ceræ nouæ lib ß. pulueriſanda pulueriſentur, & cum ſ.q. terebinthinæ fiat emplaſtrum, vt artis eſt. Huius accipio ℥ j. & obduco in circuitu galbano, in forma rotunda, atque appono vmbilico, vt aliàs diximus. & inuenimus ſæpe magnam vtilitatem quotidiana experientia. Eſt & alia deſcriptio emplaſtri pro matrice in Methodo miſcendorum medicamentorum Ioannis de Boys, pharmacopœi Pariſienſis, cap. 22. ita deſcripta: ℞ rad. biſtortæ ℥ iij. ligni aloës, ſantali moſchatelini, nucis moſchatæ, berberis, antheræ, an̄ ʒ ij. cinnamomi, caryophyllorum, ſchœnanthi, florum chamæmeli, an̄. ʒ j. thuris maſculi, ſeu olibani, maſtiches, aliptæ moſchatæ deſcript. Præpoſiti, galliæ moſchatæ, ſtyracis calamit. ſty-

racis rub.añ. gr.xv. moſchi gr.vij.(alij legunt, ℈ ij. gr.v.) ceræ citrinæ ℥ iiij.ß. ladani puri lib. 1. picis naualis ℥ ix.fiat emplaſtrum. At nos ſuperiori deſcriptione ſemper vtiliter vſi ſumus. Eodem ferè tempore, menſe Februario, alia quoque in vico Noſocomij Delphenſis grauiter ex eodem malo decumbebat, poſtridie à nuptiis, adeò vehementi, vt per tres horas pro mortua haberetur. Ad quam vocatus, licet in cubiculo calido & lucido eſſet, quod quidem probatur, ſtatim imperaui vt ſtramenta altiora fierent ad caput, vt quaſi erecta ſederet, & ſpina recta collocaretur, vt ita facilius ſpiraret; & vt ſtatim laquei pectoris & ventris ſoluerentur: nam veſtibus conſtrictis iacebat: & voce alta vt nomen eius ad aures inclamaretur, iuſſi, ac vt pili temporum conuellerentur: (autores quidam, ſed ſatis impudenter, iubent vt obſtetrices pilos pudendorum vellicent) deinde vt pedes primùm ſurſum, poſtea in medio & imo vinculis dolorificis vincirent,& ſimul pannis aſperis fricarent, & ſub volis pedum frequentius ac aſperius, etiam cum ſale & aceto acerrimo: alij & plantas pedum oleo nardino inungunt. hoc enim modo, tum calore valentius reuellebamus. Coxas igitur ſuper genu ſtrictiſſimè ligauimus, modò & tibiis vinculis iniectis. Nodulum verò infraſcriptum naribus obiecimus: ℞ aſſæ fœtidæ ℈ ij.caſtorij ℈ j.in ſindone fiat nodulus. Tum emplaſtra matricis, forma circulari & in circuitu galbano obducta, vmbilico applicari iuſſimus. Quibus & hæc incantamenti inſtar à paroxyſ-

mo,

mo, præter omnium mentem ſtatim liberata eſt. Aliquando tamen, propter odorem, galbanum omittendum; potiſſimùm ſi pudendo apponendum ſit emplaſtrum. Obſeruandum nihilominus vt inſtar ſcuti ſub vmbilico applicetur, &, quod antè quoque monuimus, in parte illa acuta quæ tangit vuluam imponenda ſunt aliquot grana moſchi; ob cauſas Scholio præcedentis Obſeruationis dictas, ex Rondeletio; qui ceroneum emplaſtrum præfert, vt & ibi videre eſt.

SCHOLIA.

NON deſunt qui emplaſtrum ſequens ponunt inter vmbilicum & pectinem: ℞ emplaſtri ceronei, emplaſtri pro matrice, añ. ℥j galliæ moſchatæ, aliptæ moſchatæ, ladani, añ. ʒj. ſubigantur cum oleo nardino & fingatur emplaſtrum rotundum, quod inter vmbilicum & pectinem applicetur. Solum emplaſtrum ex galbano vmbilico appoſitum nobis ſæpe ſuffecit ad excitationem. Aliquando etiam non omnia iſta, ſed ſola linimenta odorata vel alia peſſi modo in vuluam impoſita profuerunt. Quædam ſolo odoratu aſſæ fœtidæ per nos excitatæ ſunt: vt Maria Gerardi, Delphis in foro frumentario habitans; quæ cùm vltimo menſe impprægnationis validè morbo vterino correpta, anno 1561. ſub finem Decembris ex præfocatione corruiſſet, olfacta ſolummodo aſſa fœtida ſindone obligata, præter ſpem multorum hoc ſolo remedio excitata fuit. ſimiliter euenit aliis quamplurimis. Interea tamen, præter communia remedia iam ſuperius dicta, aliquando propria quædam requirunt, quibus à

Mulier in vltimo menſe imprægnationis, ſolo odoratu aſſæ fœtidæ curata.

paroxysmo excitentur: nil iuuantibus assa fœtida, castorio, & eiuscemodi aliis. Sic contigit in illa virgine quæ Delphis circa aquam fosseam vterino symptomate detinebatur: quæ neque emplastro contra matricem, neque malè olentibus naribus admotis licet aliquando eodem malo ante laborans, iisdem fuisset à paroxysmo liberata, excitari potuit. At Cornelius Ericius collega meus, egoq; simul vocati, cùm tandem plumas perdicis vstas naribus admouissemus, mox ad se rediit: deinde postea, eodem malo subinde recurrente, semper iisdem remediis fuit restituta. Idem alteri puellæ cùm Noordtwici ad curationem cuiusdam Bronchorstij vocatus essem, euenit. Tales igitur plumæ à quadam proprietate iuuant. quare cùm aliæ plumæ combustæ idem tam efficaciter non præstent, ideo has semper deinceps paratas habere voluimus. Memini nihilominus, matronam nobilem, cui ex vteri præfocatione subitò syncope superuenerat, adhibitis fortibus ligaturis & dolorosis in coxis tibiisq; tum pedum plantis fortiter fricatis cum sale & aceto acerrimo, mox plumis caponis combustis ad nares admotis, subitò reuixisse. Sed cùm postea sentiret tumorem vteri cum dolore, hoc vnguento mox cessauit: ℞ vng. de ammoniaco ℥ j olei lilior. de cappar. añ. ℥ ß. misce. Memini & vxorem Theodori Teylingij, adfinis mei, ab vterino malo excitatam (vt antea quoque narrauimus) solo pesso subdito ex floribus rorismarini cum panno lineo ad digiti formam. Sic aliæ puellæ nubiles, pesso ex thymo eodem modo subdito, à paroxysmis ilico restitutæ sunt: quamuis rursus aliis id vidimus non profuisse. Nouimus alias sola masticatione seminis leuistici, & semen paulatim deglutiendo, à paroxysmo

Plumæ perdicis vstæ excitant à proprietate à paroxysmo.

xysmo fuisse liberatas. Sed & illud pro mirabili secreto & experimento accepimus, valens & ad secundinam extrahendam, ad menses suppressos, ad vteri suffocationem, tam ex semine retento, quàm ex mensibus suppreßis, ad molam quoque & fœtum mortuum extrahendum vel educendum; atque expertum dicitur in iis quæ per 14. dies vel plures secundinam à partu retentam habuere, quæ neque vllis modis ab ea exonerari poterant, vt extrema inunctione inunctæ animam exhalaturæ viderentur; donec hoc secreto ab obstetrice, quæ id à Iudæo Medico, cui pro famula inseruierat, se accepisse referebat, curarentur. Sumebat folia leuistici viridia, contundebat, & succum exprimebat cum vino optimo Rhenensi; eius cyathum vnum propinabat. In hyeme verò contundebat semina eiusdem & modicè in vino ebulliebat, demum colabat cum expreßione; vel in aqua artemisiæ bullita atque expressa exhibebat quàm felicißimè. Ego tamen sæpe obseruaui dum eiusmodi, seu pulueres, exhiberentur cum vino, quòd vterus magis ascenderet: & ideo potius talia exhibeo vel cum aqua artemisiæ, vel cum cereuisia & non cum vino. Noui mulierem admodum exiguæ staturæ, valde prolificam, Delphis habitantem, in vua pensili in foro, satis obesulam, quæ vel leui occasione aborsum patiebatur. Huic familiare malũ erat vteri suffocatio, ad quam etiam sæpe nocte, cùm quasi pro mortua haberetur, euocati fuimus. Hæc autem primo & secundo mense imprægnationis hoc malo detinebatur. præsentiens paroxysmum, sola radice ostrutij in ore retenta, & parum masticata, à suffocatione liberabatur; nec alio remedio quàm hoc ipso solita

Secretum.

Historia prægnantis, quomodo ab vteri suffocatione liberata.

solita erat hoc malum à se depellere. Superbibebat tamen vel absorbebat parum aceti vini optimi; vnde ructibus emißis, semper restituebatur; quamuis etiam stomacho imbecilliori esse videretur. Scribunt tamen Medici, acetum neruis, membrisq́; neruosis, tum vtero, minimè conuenire. Rectè igitur dictum puto à Galeno, cuiusque naturam propriam Medicum nouisse debere. Sed cùm vniuscuiusque (vt idem Gal. 3. Meth. med. rectè dicebat) naturæ proprietas ineffabilis sit, nec vel exactißima scientia comprehensibilis, ac præterea cuiusq; hominis propria curatio habeatur; is erit optimus cuiusq; particularis ægritudinis Medicus, qui iam etiam methodum comparauit, ex qua & dignoscere naturas poßit, & coniectura consequi, quæ sint cuiusque propria remedia. Et licet quidam dicant acetum non conuenire, scilliticum nihilominus ab aliis commendatur; quare non est mirum, hic acetum cum radice ostrutij conuenisse. Interea ratio imprægnationis habenda, ne subtus aromata supponantur, aut alij peßi, ne abortus subsequatur. Mulierculæ Delphenses sequenti puluere vtuntur ad vteri suffocationem: ℞. granorũ iuniperi, calami arom. rad. gentianæ, sem. pastinacæ añ ℥ j. fiat pul. subtiliss. à ℈ ij. ad ℥ j. dabãt cum vino. Sed vinum cùm boni sit saporis, vterum per se ascendere facit. Præstat vti cum cereuisia, aut alio liquore conueniente. Idem pul. valet ad ventositates expellendas, & ad ventriculi roborationẽ; eoq́; sæpe vsus sum, & multas restitui, exhibendo cum cereuisia.

OBSER-

OBSERVATIO XXXIII.

De vteri vehementiſſima præfocatione ex ſemine retento.

PVELLA annos 20 nata, filia illius qui in Speculo in foro frumentario habitabat, 15. Septemb. die anno 1579. ſub veſperam grauiſſimam præfocationem vteri incurrit, cum tuſſi valida, vt mox ſuffocari videretur. Cùm globulum ex aſſa fœtida & caſtorio pro odoratu naribus admouiſſemus, & hunc puluerem ſequentem ſumpſiſſet cum cereuiſia exigua, eodem veſperi acceſſio illa, licet grauior, ceſſauit: ℞ rad. gentianæ, ſem. dauci, oſtrutij, añ. ℈ ß. fiat pul. ſubtiliſſimus. Sequenti die vtcunque habebat. Pro tuſſi tunc pectus inunximus; & capiebat fruſtũ vnum aliquando ex rad. inulæ ſaccharo conditæ. habebat enim aliquid amaritudinis, ideo minus nocebat præfocationi. dulcia autem planè ferre non poterat. Et quia macilenta erat, tamquã tabida, fuſca, citrina, & quaſi ictero affecta, continuò ſumebat cereuiſiam in qua decoctum erat marrubium. 17. die Septemb. melius habuit, ita vt vlteriorem curationem relinqueret, ac parentes mihi ſoluerent. At 18. die ſub veſperam reuerſa eſt vteri ſuffocatio, durans per quatuor horas, adeò violenta, vt pro mortua haberetur: anhelitum trahere non poterat, frigidum exudabat, totumque corpus quaſi conuellebatur, vtero ad ſuperiora retracto; mulieribus tamen

non

non ſentientibus aſcenſionem eiuſdem, vt ali-
quando fieri aſſolet: ſed putridus vapor aſcen-
dens guttur & pectus occludebat adeò, vt aſtan-
tes illam in agone eſſe exiſtimarent. Dedi ℥ j. pul-
matricalis, qui ita deſcribitur à Leonello: ℞ rad.
dictamni, ſem. bauciæ, añ. ʒ j. cinnamomi electi,
caſſiæ ligneæ, meliſſæ, añ. ℈ ij. croci orientalis ʒ
ß. caſtorij pinguis & recentis ℈ j. miſce: fiat pul.
doſis eſt à ʒ ß. ad ʒ j. cum aqua vrticæ vel cha-
mæmeli. Dedimus ʒ j. cum cereuiſia. Semper
ſub noctem redierat quaſi febricula adiuncta
fuiſſet. At nunc adeò violenta, vt neque pul.
iuuaret, nec odor aſſæ fœtidæ & caſtorij, nec
plumæ perdicum vſtæ, quæ omnia tamen ſæpè
iuuare ſolebant. Sororius eodem tempore acceſ-
ſit cum tonſore iactabundo empirico, qui ſani-
tatem pollicebatur. At huius conſilium adhibi-
tum non fuit, nec nos admittere voluimus; nec
enim originem ex ſemine retento cognoſcebat.
Adeò autem violentus erat paroxyſmus, vt in
vita talem non viderim, duabus horis infeſtans.
Imperaui vt mater ſequens emplaſtrum vmbili-
co apponeret, & in oleo ſequenti digitum intin-
ctum clam in vuluam imponeret: ℞ emplaſtri
contra matricem ℥ ß. ducatur ſupra alutam ro-
tundam paulo ampliorem dalero, & in circuitu
obducatur galbano: ℞ olei lilior. ℥ j. moſchi gr. v.
ſibetti gr. ij. miſce. Vix digito impoſito in vuluam
cum confricatione, ad miraculum, ad ſe rediit, &
ab orci faucibus quaſi reuocata eſt. Sed ne am-
plius redirent paroxyſmi, imperaui vt empla-
ſtrum per duos dies retineret. Interea dedimus
poſtea

postea ʒ j. rhab. cum decoct. marrubij; atq. etiam lobulum ex iisdem, nempe rhab. & marrub. exiccato, adiectis croco exiguo & specieb. diarod. abb. propter icterum, & febriculam quam habere videbatur. Hæc igitur astantium admiratione euasit. Ceterùm ne morbus rediret, quoniam tales præseruari debent, cùm hic morbus periodos habeat, quia ex semine originem trahebat, consului vt potiùs nuberet. Interea, si hoc integrum non esset, consuluimus vt iis vteretur quæ nonnihil semen exiccare possunt, idque victu & medicamentis; vt cannabis semine, aut viticis, & radice nymphææ. Iniunximus autem victum extenuantem, & maximè siccantem, cum exiguo potu, multam exercitationem atque inambulationem. Sed de his latius in Scholio.

SCHOLIA.

QVOMODO accessio curetur, iam diximus. Verùm vbi ea conquieuerit, ac si ab eadem præseruari velit ægra, aut diuturnus factus fuerit affectus; videndum nunquid ex semine retento fiat, vti hîc erat. Quamobrem singulis medicamentis admiscenda sunt quæ semen minuunt ac abolent; de quibus antea diximus cùm de iis ageremus qui in venerem procliues essent, & ex seminis profluuio laborarent. Talia sunt viticis, rutæ, cannabis semina. Castorij quoque ʒ j. aßiduò potent, modico aniso adiecto, vt Aëtius suadet ex Philagrij auctoritate. Interim quoque diambra, diamoscho, ac antidoto mythridatica vti poteris. Celsus castorium, vel gith, vel anethum potui Vbi accessio non vrgeat, curatio.

dandum

dandum præcipit. Patet etiam cauendas esse contrectationes, fabulas, aspectus, lectiones impudicas, cantiones, ceteraq́ue quæ Venerem excitant: quamuis alia ea commendent. Interea quoque suprà relatæ insessiones ac peßi conducent. postremò verò ad naturalia balnea, eaq́ue calida, confugiendum, quæ etiam ab Ægineta commendantur: post quæ vnctiones quoque approximentur pectini, inguini, ac lumbis, ex oleo liliaceo, irino, rutaceo, & nardino, viticis ac rutæ semine costo, ac casia, cum pauxillo ceræ paratæ. Interim quoque saluiæ, aut calaminthæ contusæ, seu seminis cannabis quidpiam admisceto. Multum etiam conferunt deambulationes matutinæ, gestationes, quæ in curru, vel naui, vel iumento adhibentur. A motu verò gestationis, prodest vociferatio, & lectio clara, modulata, ac concinna. Item vnctio, frictio, & exercitatio, per congrua interualla repetita, vt Aëtius admonet. In vniuersum, vbi ex redundante potißimùm semine generatur hæc affectio (vt etiam Donatus ex Aëtio, Paulo, Galeno annotauit) tum victus, tum medicamenta conferunt, quæ resiccandi vim habent, siue calida, siue frigida fuerint: similiter & his vtendum (de quibus mox diximus) quæ totis substantiis semen extinguunt. Ad vteri strangulatus conuenire inquit Gal. 9. De compos. medic. sec. locos, agarici ʒ j. in potu acceptum ex vino: item plantaginis semen, & succum cum vino. nec minus confert onyx ex conchylio potatus, & acetum scilliticum absorptum, vt ipse inquit. At frequens coitus hîc magis iuuat. At cum prægnantibus semper clementer agendum, vt iam antea quoque dictum est. Quod ad phlebotomiam attinet, suspectum remedium est, nisi cùm suppreßi sint men-

Topica.

ses,

ses, vt exemplo sequenti docebimus: tunc enim conuenit, si ex mensibus retentis malum oriatur.

OBSERVATIO XXXIIII.

De vteri præfocatione ex menstruis retentis.

MATRONA nobilis de Bombergen Antwerpiana, vxor Iacobi Persinij, ad Montem Piscinæ, in Haga Comitis habitans, ex menstrua purgatione retenta, symptomate vterino cùm correpta esset, ad eam vocatus fui, anno 1566. 16. Martij die. Statim pro accessione curanda, naribus obieci globulum ex assa fœtida, vt odoraretur. Emplastro contra matricem, circulari forma, & in circuitu galbano obducto, etiam vmbilico imposito, & oleo liliaceo cum granis aliquot zibetti in vuluam per obstetricem digito indito, cùm ad se parum rediisset, semen leuistici cum cereuisia exhibui, ex quo bellè habere visa est. Deinde cùm à suffocationis accessione libera esset, 18. Martij die ita illam purgaui: ℞ diacatholici ℥ ß. diaphœnici ʒ j ß. pul. hieræ picræ ℈ j, cum decoct. artemis. & melissæ ℥ iij fiat haustus. Septies aluum deposuit cum multis ventositatibus. 19. Martij ad menses euocandos: ℞ florum chamæmeli, folior. sabinæ, añ. m. ß. sem. dauci ʒ j. bulliant in aqua communi, & huius decocti accipe ℥ iiij. Adde spec. diacalaminthæ, diacumini, añ. ℈ j. castorij ℈ ß. pul. dominarum gr. iij. calidè vnica vice sumebat: ℞ olei rutacei, anethini, chamæmel. añ. ℥ ß. misce.

inungatur venter inferior. Fiebant etiam frictiones & ligaturæ crurũ in principio, ad diuersionem. Redibat adhuc semel paroxysmus, sed leuior. 21. Martij sequens dedi: ℞ decoct. flor. chamæmeli ℥ iiij. in cereuisia decocti, pul. cumini ʒ j. sumpsit vnica vice. Bis fuit reiteratum, & profuit. Sacculus quoque paratus ex floribus chamæmeli, absinthij, artemis. cumini, ventri inferiori calidè apponebatur, sed non potuit ferre. rediitque denuo paroxysmus; qui tamen suffitu plumarum perdicum combustarum cessauit. 23. Martij propinaui hanc purgationem: ℞ elect. lenit. ℥ ß. elect. de dactylis ʒ ij. elect. hieræ picræ ʒ j. cum ℥ iij. aquæ artemisiæ, addẽdo syr. de byzantiis sine aceto ℥ j. misce. & ex eo habuit quatuor sedes. Interea & hoc condito vtebatur: ℞ conser. absinth. rom. flor. borag. añ. ℥ j. confect. mithridaticæ, theriacæ diatessaron, añ ʒ ij. diacumini ʒ ß. misce. capiebat ad magnitudinem paruæ castaneæ, & optimè deinde se habuit. Aperuissem eo tempore libenter venam tali, vt menses melius fluerent: sed noluit admittere. Tamen continuando conditum, bene se habuit. Reliquam curationem commendaui viro, cùm Venus hîc valde conueniat. Postea & menses debitè fluxere, & curata permansit. At puellæ illi pituitosæ, valde crassæ, ad quã vocatus fui 21. Nouemb. anno 1588, quæ circa pontẽ Auenarium Delphis habitabat, emplastro matricis etiam vmbilico imposito, & oleo liliaceo cum zibetto subtus indito per mulierem, cùm ad se rediisset parum, hunc puluerem exhibuimus:

mus: ℞ rad. gentianæ, ſem. oſtrutij, dauci, añ. ℈ j. fiat pul. detur cum pauxillo cereuiſiæ, non autem cum vino. Memini cùm in Hagam Comitis accitus eſſem ad filiam præfocatam inſignis illius Aduocati Coci dicti, quòd alius Medicus propinaſſet theriacæ ʒ j. cum vino, maiorem eam incurriſſe acceſſionem vterinam. at cùm puluerem ſupradictum dediſſem cum cereuiſia, admotis etiam caſtorio & aſſa fœtida ad nares, ſtatim reſtituta fuit à paroxyſmo. Ceterùm huic puellæ craſſæ poſtea exhibui hanc purgationem: ℞ ſyr. ex inf. roſ. pallid. cum foliis ſenæ ℥ j. ß. elect. hieræ picræ, diaphœnici, añ. ʒ ß. aquæ cardui benedicti ℥ ij. ß. miſce. Egregiè excreuit. Poſtea, cùm aliquo modo febricitaret, adhuc ſemel eam hoc modo purgauimus: ℞ ſyr. ex infuſ. roſ. pallid. cum foliis ſenæ ℥ j. ß. elect. hieræ picræ ʒ j. diacatholici ʒ ß aquæ cichorij ℥ ij. ß. miſce. Deinde vena tali ſecta fuit; &, menſibus erumpentibus, hæc fuit curata. Ita etiam ſanata fuit filia pulcherrima Valkeſteniæ cognatæ noſtræ, caſtorio & aſſa fœtida naribus admotis, & emplaſtro matricis vmbilico impoſito, & puluere ſupraſcripto exhibito, ac ſubtus impoſito olei amygd. dul. ℥ ß. cum moſchi optimi gr. iiij. & zibetti gran. ij. &c.

SCHOLIA.

DICTVM *eſt paulo antè, vbi acceſſio conquieuerit, & non amplius vigeat, ne ægra rurſus in eandem incidat præſeruari debere; & tunc curationẽ*

aggredimur pro ratione causæ. Nam si ex mensiũ suppreßione, ij ducendi sunt modis quos suprà diximus & sic plerique initium sumunt à venæ sectione: ex talo enim venam secant; quæ tamen minus conuenit, si ex semine retento, vt paulo antè retulimus. Deinde ad alui purgationem seu euacuationem progrediemur. Sic etiam Aëtius in eo affectu, qui iam chronicus euasit, à sanguinis mißione inchoat, præcipuè si menstruæ purgationes detentæ fuerint. Secatur autem, vt dixi, tali vena. Purgatio verò fit ex hiera, ex aloë confecta, picra dicta, quam & Aëtius valde commendat. Verùm si cum mensium suppreßione crassi etiam ac frigidi succi redundabunt, iidem prius concoqui ac præparari debent, & deinde purgari ex eadem hiera cum agarico; seu pilulis fœtidis, aut sagapeno cum eadem hiera & agarico & (vt summatim dicamus) eisdẽ medicamẽtis vtemur, quæ antea ad menses suppressos conscripsimus: à quibus diaspolitico pharmaco aßiduè vti debent, & eo quod ex tribus piperis generibus constat, ac etiam eo quod ex calamintha appellationem habet. Si autem humores corrupti in vtero sunt, euacuentur, minorando, deinde digerendo, pòst eradicando, postremò roborando matricem. vt: ℞ pilul. hiera ʒ ß. fœtid. ℈ j. fiant pilulæ v. ℞ syr. de artemis. ℥ j. ß. decoct. matricariæ, melissæ, artemisiæ, añ. ℥ j. misce, & in ℥ iij. decoct. eiusdẽ diss. diacath. ʒ v. elect. indi maior. ℈ ij. diaphœnici ℈ iiij. misce. detur deinde lauatiuum ex iure pulli cum sacchаro rub. roboretur cum arom. ros. & diamos. in tabulis. Iungitur aliquando suffocatio vteri cum epilepsia per consensum: vti euenit Barbaræ Brunonis Delphensi, annos 24. natæ, anno 1568. 27. Nouemb. Erat leuis cum palpitatione in

Venæ sectio.

Purgatio.

Si cum mensium suppressione etiam succi crassi abundant, quid faciendum.

A purgatione quæ tribuenda.

Historia epilepsiæ cum suffocatione vteri.

malis ac facie; postea concidebat ferè, sed non semper. Hoc decocto epoto, per integrum annum, malum deinde non rediit: ℞ maioranæ, artemisiæ, pulegij, saluiæ, melissæ, añ. m. j. betonicæ m. ß. flor. stœchad. p. j. folior. senæ ℥ ß. agarici feminini ʒ ß. sem. anisi ʒ ij. rhab. selecti ʒ j. schœnanthi, zinzib. añ. ℈ ß. vuar. pass. ab arill. repurg. ℥ ß. glycyr. ras. ʒ iij. coquantur in aqua communi pro ℥ vij. fortiss. express. adde syr. de artemis. è stœchade, añ ℥ j. misce pro duabus dosibus matutinis. Aluum egregiè deposuit, cum multis ventositatibus: & intra annum postea non rediit malum, nisi anno 1569. die 16. Septemb. tunc iterum exhibita fuit eadem potio, adiectis aliquot seminibus pæoniæ: & malum non reuertebatur. Sed, quod ferè omiseram, menses consuetos semper habebat. at ex vtero videbatur vapor ascendere ad superiora, tandem in genis & facie palpitationem inferendo, mox casum, sed non semper. Plura de vteri strangulatu vide apud Alexandrum Benedictum Veronensem, lib. 26. à cap. 16. vsque ad caput 23.

OBSERVATIO XXXV.

De vteri procidentia, per modum consultationis.

PROCIDERE vterum dixit Aëtius lib. 16. cap. 78. quando ita euertitur, vt exterius emineat: neque enim vterus, vt imperiti suspicantur, à suis solutus propaginibus totus decumbit: nam si ita procideret, restaurari minimè posset. Ita & Paulus lib. 3. 72. Quidam, inquit, & totam vuluam prolabi memoriæ produnt:

quod à vero longè abeſt. Vterus enim ligatur parte inferiore duobus fortiſſimis ligamentis, quæ illum retinent, ne ſuperiores partes comprimat, & neque in dextram aut ſiniſtram contorqueatur, & meatum vel cornu, vel os interius dilatans. Quòd ſi alterum ligamentorum relaxetur, aut contrahatur, trahitur ad partem dextram vel ſiniſtram. Parte ſuperiore vterus firmatur, & ligatur vaſis ſpermaticis, & venis in ſuperiorē vteri partem peruenientibus. Et quia venæ & arteriæ facilè rumperentur, niſi firmarentur firmiſſimo aliquo vinculo, natura peritoneo muniuit & venas, & arterias, & totum vterum. Si peritoneum relaxetur, deuoluitur & decidit in partem inferiorem, aliquibus magis, aliquibus minus. Nam quibuſdam extra apparet, aliis in collo ſentitur. Alij verò (vt Fernelius) diſtinguunt deſcenſum vteri à prolapſu. Deſcenſus vteri apud eos appellatur, quum in infe-ras partes prouoluitur. Percipit obſtetrix hunc pudendo obuium; laborans verò ipſa, ſi erecta ſteterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere; ſin autem vel ſędeat, vel ſupina iaceat, vel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi; ſin prona iaceat, vrinæ difficultatem naſci, vt etiam viri congreſſum pertimeſcat. Prolapſus verò deſcenſu grauior eſt, quòd euerſus vterus procidat eiuſque fundus promineat, & manu attractetur, anſerini ſaltem oui magnitudine. Hinc Aëtius loco citato: Quod verò procidit, ouo ſtruthiocameli ſimile eſt, maioris tantùm, aut minoris ratione differens, prout

euerſio-

euersionis violentia coëgerit. Fernelius ad huius differentiam addit etiam conuulsionem. Conuulsio, inquit, est, cùm vterus in alterutrum inguen contorquetur: Inguinis, ac sæpe coxendicis, vehemens tum dolor exercet; qui si atrocius excandescat, vteri furor appellatur; de quo antè egimus ex Aëtio; crus totum maximeq. femur torpescit ac friget. Tam varij, inquit, motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus vteri appendices laxiores, idque ex graui vteri gestatione, vel ex casu, atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione; euasctunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex vehementiore solùm pariendi conatu, quo vterus fœtum secundásve cum impetu excludit, seque inuertens præcipitat, consequitur. Interdum & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secundis inuertit detrahitque, vt nos aliquando fieri cognouimus. Sunt & aliæ causæ vehementiores, iuxta Aëtium & Paulum locis citatis. Ab alto enim mulier si in coxarum vertebras deciderit, disruptis membranis quibusdam, quæ vuluam cum vicinis membris connectunt, eo morbo corripitur. Nec minus corripietur ob violentam loculi expulsionem, quod præcipuè in abortsibus accidit. Nimia præterea spiritus detentio, aut immensi põderis eleuatio, aut percussio vteri procidentiam inferre solent. Sæpe & ob humoris plurimi ac tenacis defluxum, partuumque frequentias, laxantur soluunturque appendices profundo vtero superius inhærentes. Ob vehementes etiam animi affectus;

vt si filiorum interitus, vel hostium incursus nuncietur, vel in maximam pelagi tempestatem inciderint; toto corpore mulieres exolui solent; ita vt vulua quoque elabatur & procidat. Nonnunquam & sine vlla istarum causarum debilitantur corpora, vt, membranis musculisque vuluam sustinentibus exolutis, affectus contingat, quod decidente ætate fieri solet. Hæc Aëtius. Easdem ferè causas ponit & Paulus. Ideò quærendæ sunt causæ antequam ad curationem veniamus. Sic rustica mulier, cui vterus relaxatus propendebat, cùm Alcmariæ adhuc praxin exercerem, me consultandi causa accessit. Cùm autem hæc mulier valde alba & pituitosa esset, perpetuò circa aquam versari solita, (nam ex Waterlandia ad nos venerat; & nudis pedibus in campis versabatur frequẽter dum vaccas emulgeret, & aliquando per aquam ad illas cogebatur accedere) cumque adeò vterus sæpe procidat ob relaxationem factam ex frequenti & diuturna mora in aquis: sanè quòd ex humiditatibus mucaginosis laxantibus appendices matricis, hoc malum ortum suum haberet, illico cognoui; testante & id mulieris habitu, tum copioso humoris fluore. Nam similiter confitebatur se quoque longo muliebri profluuio laborasse; & tota constitutio eius erat pituitosa: ideo & resiccantibus & restringentibus curanda erat. Licet igitur hîc materia pituitosa prius concoqui deberet, & deinde euacuari, atque id multis remediis, vt nos antea longiore sermone docuimus; tamen cùm apud me manere non vellet,
ne

ne ſine præſidiis à me diſcederet, (etiam præhabita prædictione quòd non tam facilè curaretur, nec vnico remedio) imperaui vt ſeptimo quoque die tres pilulas hora vna ante cœnam caperet: ℞ pilul. de hiera ſimplici, agarici trochiſ. añ. ℈ j. ß. corticum myrobal. chebul. ℈ j. cum melle roſ. fiant pilulæ vj. è ℈ j. Poſtero die vt caperet ℥ j. theriacæ optimæ cum vino ad minus quinque horis ante cibum; idque ſemel in hebdomada, poſt pilulas aſſumptas. Cùm bene eſſet repurgata, iuſſi vt ℈ ij. vel iij. aliquot diebus caperet ex rotulis ſpec. diamoſchi dulcis, idque ter quatérve in hebdomada. deinde partem vteri exterius eminentem lauaret ſimili decocto: ℞ foliorum lauri, & baccarum, menthaſtri, menthæ, artemiſiæ, ſampſuchi, roriſmarini, añ. m. j. coquantur in vino adſtringente. Vngatur poſt lotionem mucagine ſem. cotoneorum & inſpergatur pul. ſequens: ℞ acaciæ ℈ ij. baccar. myrti, roſ. rub. añ. ℈ ij. cornu cerui vſti ℈ ij. ß. redigantur in tenuem puluerem, quo poſt fotum & vnctionem inſpergatur vterus per obſtetricem, vt dictum eſt. Interea, priuſquam in ſuum locum vterus per obſtetricem imponatur, ſi in recto inteſtino durum ſtercus fuerit, illud educendum erit. Aëtius clyſteri vtitur: nos poterimus in hac ruſtica vti balano, nam clyſterem non admitteret. Hoc autem tempore, vt etiam admonet Rondeletius, abſtinendum erit à iuſculis, niſi cùm aluus proritanda erit, quæ ſæpe & propter decubitum, & vſum aſtringentium conſtringitur. Quare huic ſymptomati

occurrendum erit caſſia vel prunis, vel clyſtere detergente, & proritante leuiter facultatem. Neque imponendæ maluæ, aut aliæ emollientes herbæ, ne pars relaxetur. Sufficit herbam mercurialem & ciclam in decoctione ponere, betonicam, artemiſiam, vel abſinthium. Neque oleum ponendum eſt. Nam ſi adſtringat, actionem clyſteris impediet: ſi emolliat, partem lædet. Quamobrem ſatius erit citra oleum parare. Dum hæc quoque peraguntur, decumbendum eſt, & ſobriè edendum. Simili modo ſi in veſica lotium collectum fuerit, ſtudendum vt prius reiiciatur: ſin minus, fiſtula veſicaria euocandum, iuxta Aëtium. Euenit enim plerumque, vt idem teſtatur, vt eorum detentione vterus, qui inter vtrumque, rectum, inquam, inteſtinum & veſicam medius ſtatuitur, compreſſus, & intra locorum anguſtias coactus, in prolapſu ſuo impediatur ne repelli & in proprium ſitum reduci queat. His autem rite peractis, ægram ſupinam obſtetrix collocabit, coxis accliuibus ſeu altioribus, reflexis poplitibus, & cruribus diſparatis ſeu inuicem dilatatis: deinde prolapſam vteri partem, oleo tepido, vel butyro, vel betæ, maluæ, althææ, fœnugræci, ſeminum lini, aut ſimilium decocto affatim fouebit; haſtulamque laneam præparabit, vel lanam conuolutam, craſſitudine & figura muliebri pudendo conformem, cui tenuiſſimũ puriſſimumque linteolum exterius circumuoluet, ac deinceps acacia aut hypociſthide vino dilutis intinget; tum vteri partem ſenſim repri-
mens

mens, in proprium locum statuet; postea hastulam laneam in situm pudoris subiiciet, atque inde lanam vino adstringenti madefactam superponet, & totum pectinem lana aut spongiis è posca expressis operiet, & alligabit; cruraque mulieris extensa insertim collocabit, vt alterum alteri inequitet aut incumbat: tutius tamen erit pedes simul vinciri, fasciam vsque ad genua deducendo. Nonnulli vterum qui nuper deciderit, cucurbitæ domesticæ & betæ decocto cum vrina fœtida, aut aceto acri, vel aliqua re fœtenti colluunt. At si prolapsus vterus temporis diuturnitate intumuerit, plurimoque humore infarctus fuerit, ita vt tumor reductionem impediat, betarum decocto ipsum irrigamus; deinde acetum circumfundimus, salque tenuissimum inspergimus: postea, vbi detumuerit, eodem decocto colluentes, sicut prædiximus, repellimus; deinde cucurbitulas vmbilico & vtrisque ilibus cum plurima flamma affigemus, & odorata naribus iugiter admouebimus. Tertia verò die, lana adhuc in pudendo persistente, mulier in vino nigro austero quadantenus tepefacto, aut in myrti, lentisci, rubi, malicorij decocto insidebit. Ac peracta insessione, rursus supina accliuibus coxis locabitur, sublataque è pudendo priori lana, noua iterum eodem medicamento madefacta imponetur. Suminique imponantur, cataplasmatis modo palmulæ, polenta, malicorium, lenticula cum oxymelite; & alternis diebus, vsque ad exactam curatio-

curationem, permutetur. Atque hæc, tribus diebus interpositis, rursus fient, quoad perfectè vitium discusseris: enimuero vbi vteri crebrò prolabuntur, posca abluantur, in eademq. mulier diutius insideat, & deinceps omnia relata fiant. Hæc autem vt per obstetricē fierent mandaui, Vbi iam in locum vterus reductus esset modo dicto, cucurbitulas duas iam dictas in ilibus figeret, & vnam magnam supra vmbilicum, suasi; & vt sequens emplastrum inter vmbilicum & pectinem applicaret: ℞ emplastri ceronei (confert frigiditati matricis) emplastri pro matrice, añ. ℥ j. galbani, ammoniaci, añ. ʒ j ß. gummi dissoluantur in vino, fingaturque emplastrū rotundum, quod ventri inter vmbilicum & pectinem admoueatur. Interea odorifera iugiter naribus admoueātur, fœtida verò inferius. Obstetrix quoq. vti poterit tali pesso: ℞ assæ fœtidæ ℥ j. picis colophoniæ, mastiches, añ. ʒ ij. inuoluātur linteo raro, fingaturque pessus, qui filo coxæ alligatus in vterum dimittatur. Cunnus deinde decocto sequenti foueatur: ℞ balaust. gallar. rhois opsoniorum, rosar. rub. añ. q. v. decoquantur in aqua chalybeata vel cisternæ, & in vino astringente: fiatque vt dictum est. Ei quoq. puluis paulo antè dictus inspergatur, quo vterus exterius eminens inspergendus dicebatur. Interea oportet vt ipsa à vociferationibus, sternutationem mouentibus ac tussim, aliisque immodicis motibus abstineat, ita vt quietè ac tranquillè viuat; & vtatur tenui victu, ne multa recrementa in intestinis colligantur: vtatur itaque cibis boni

succi,

ſucci, & odorato vino ac tenui, ſed quia ruſtica, etiam cereuiſia abſinthite. Poſt curationem abſtineat à coitu nimio, ſaltatione, ira, clamore. Quòd ſi his remediis non curabitur, erit incurabilis. Plura vide Conſultatione 222. apud Montagnanam, De exitu matricis.

Scholia.

Qvicqvid ſit, ſiue vterus decidat, prolabatur, exeat, aut in partem aliam moueatur, ſemper vterus afficitur & laborat morbo in ſitu. Et ſic affectus præter naturam pertinet ad morbum in ſitu. Cauſas autem multas etiam in Obſer. præcedente eſſe diximus. Externæ videlicet ſunt, ſi ab alto delapſa ſit mulier, vel ex violenta ſecundæ extractione, ex abortu, vel fœtus inartificioſa extractione, ex ſpiritu detento, oneris leuatione, vel vteri plaga, offenſione, vulnere; ob vehementes animi affectus, liberorũ amiſſionem, hoſtium incurſum, periculoſam nauigationem; ex frigore, mora in aqua, & ſimiles. Internæ, humoris plurimi ac lenti defluxus, partuum frequentia, membranis aut muſculis vterum ſuſtinentibus reſolutis. Signa demonſtratiua ſatis patent, quia vterus extra propendet, vel à loco ſuo motus eſt; vt in Obſer. præcedente oſtendimus. nam & illud quod procidit ſtruthiocameli ouo ſimile eſt, iuxta maioris aut minoris differentiam, prout violenta euerſio contingit. Iuxta Aëtiũ, in principio plurimus ſanguis erumpit; deinde conſequitur dolor præcordiorum, lumborum, imi ventris, ac pudendorum; & periculum eſt, ne, perfrigeratis locis, conuulſio inferatur: quamuis

Pars affecta.

Cauſæ externæ.

Internæ.

Signa.

progressu temporis, vbi affectio inualescit, & loci callosi facti sunt, neque conuulsionis periculũ imminet, neque dolor infestat, eodem Aëtio teste. At causarum dignotio haud ægrè quoq; haberi poterit, partim ex re ipso, partim ex ægræ vel astantium sermone, præsertim causæ externæ. Internæ quoque, vt si ex humore putri vbertim ex locellis defluit humor. Iam quoque mulier pituitosa est, desidiosa, prius quoq; sæpe vsa fructibus, piscibus. Verùm ex quacunq. causa fiat, cùm adhuc recens est affectio, conari oportet vt vterus ipse cõtrahatur: in principio enim facilè dirigitur, & rectè locatus permanet, præcipuè in vigore ætatis. In ætate prouectioribus contrahitur quidẽ, sed ex leui occasione rursus prolabitur; ex eiusdem Aëtij testimonio. Si ad latera tendat, facilè curatur. Si extra os vuluæ exit, vix curatur, secundùm quosdam. Si longo tempore prociderit, nunquã. Si ex succis corruptis, putrefactis, & præcipuè ipsa matrice putrefacta, vel ligamentis putrefactis, frustra curatur. At si processu tẽporis id quod prolapsum est, computruerit, idipsum auferetur nullius metu periculi. Etenim vniuerso vtero ablato, vbi putrefactus fuisset, mulierem nihilominus superuixisse, narrãt Aëtius & Paulus, quorundã auctoritate. Refert Gradus, se mulierem Papiæ ex nobili prosapia, à qua tota matrix putrefacta frustatim deciderat diuersis temporibus, cognouisse, & eandem aliquot annis superuixisse. Idem refert Beniuenius de muliere perniciosο vlcere vexata ipsius vuluæ, ita vt corrupta vulua, & frustulis comminuta descendens, non antè fluere destiterit, quàm tota putrescens deciderit, & tamen ipsam 10. annos sine vulua superuixisse. At ob causam externam, vt occursum aëris frigidi, vel aquæ frigidæ,

Causarum dignotio.

Prognostica

Historia Gradi de muliere sine matrice viuente.

Beniuenius cap. 11. De abditis causis morborum.

rigidæ, si in varium pellatur situm vterus in corpore sano, remediis calfacientibus vtero admotis, & ventositates carminantibus, facilè in locum reducetur: ita quoque ab humiditate curari poterit. At ex difficili partu, aut fœtu extracto, vel secundina ab obstetrice ignara, aut quacunque ex causa violenta ruptis ligamentis, non speratur curatio. Si cancro similiter, cùm non speretur remotio causæ. Quomodo curetur, iam ex parte diximus ex Aëtio; quibus videlicet modis impellatur, fæcibus prius eductis, & vrina euacuata. Attamen causæ prius inquirendæ. nam vbi ob relaxationē quæ ab humiditate fit, curatur resiccantibus & astringētibus: ita quoque si ex diuturna mora in aquis tales ob humiditatem non concipiunt. Nouit tamen Rondeletius pagum in Prouincia, in quo omnes ferè mulieres vteri procidentia laborant, & tamen cōcipiunt. Erunt igitur curandæ eo ferè modo, quo & ani procidentia. Si ob humiditatē, inquam, nimiam relaxatio fiat, exiccandus est habitus corporis pilulis & medicamētis quæ facilè aluū deiiciunt & sine nixu. Nam dum magna intentione reddūt alui excrementa, procidit etiam vterus. Quare vomitio frequens multo esset vtilior, quia non solùm pituitā euacuaret, sed & vterū sursum attraheret: nam siccat. Quemadmodum vterus in coitu deorsum mouetur, vt semen tanquam manu recipiat: sic pars ventriculi inferior ad superiorē contrahitur, & mouetur, vt id, quod in fundo est, expellat. & dum vētriculus sese contrahit, & peritoneū distenditur, vterus, & quæcunq. illi alligata sunt, quadam cōsecutione retrahūtur. sed antè quàm retrahatur, oportet intestina vacua esse excrementis, vt diximus, itē vesicā; deinde partem extra propendentē hac vel simili decoctione Curatio.

fouere:

fouere: ℞ corticũ pini ℥ ij. cort. thur. ℥ ß. cort. querc ℥ iij betæ, hederæ, absinth. añ. m. j. rof. rub. balaust. flor. stœchad. añ. p. j. fiat decoctio in aqua ferrata, & vino adstringente. Cum decoctione foueatur pars, appareat: vel immittatur syringa, vel alio instrumẽt in partem interiorem vteri. Deinde pessario vel bacul pannis innoluto leuiter & suauiter suo loco repona natur. Quòd si odores fœtidos in summitate peßi au baculi inuoluti posueris, & odorata naribus exhibueris, mouebitur facilius, & retrahetur in partem interiorem. Retractione facta, vtendum est fumigio, quo partem resiccat & ad superiora eleuabit, sic: ℞ musc arbor. siue vsneæ in clibano exiccatæ, & collectæ i quercu vel ilice, m. ij. absinthij ℥ iij. rof. rub. ℥ j. corticum thuris, pini, añ. ℥ j. ß. caryoph. ladani puri, & hypocist. añ. ℥ j. auripigmenti rub. & galbani, assa fœtidæ, añ ℥ ij. excipiantur terebinthina, & fiant trochisci magni, & per embotum magnum, fumum recipiat, vel canali in vterum deducatur, ipsa in lectum decumbente. Nam postquam vterus repositus est suo loco, quiescendum est, in dorsumq; recumbendum, partibus pudendi altius collocatis. Emplastra cataplasmataq; constringentia & resiccantia multum supra regionem vteri & renes ponenda; vt: ℞ vsneæ m. ij. folior. myrti, vel lentisci, vel summitatum rubi, vel quercus, vel piri agrestis, m. j. cortic. querc. mali granati, añ. ℥. iiij. gallarum. spongiæ bedegaris, bistortæ, & quinquefolij, añ. ℥ iij. centaurij minoris, rof. rub. flor. anth. stœchad. saluiæ, añ. p. j. fiat decoctio in aqua cisternæ & aceto: qua foueatur pars cum spongiis nouis serò & manè, addendo die quinto vel sexto fomentationis salis aluminis, & vitrioli, añ.

℥ j.

℥.j. Cùm cessabis à fotu, accipe residentiam decoct. & pone in sacco, & applica supra renes & ventrem: quibus addere oportet polygoni & herniariæ, añ.m.ij. Hunc fotum, iuxta Rondeletium, continuare oportet ad quadraginta dies: postea emplastra adstringentia continuè gestare; qualia sunt, pro matrice, de pelle arietina, & de mastiche, addendo spongiæ bedegaris, & rad. bistortæ, & pul. herniariæ, añ. ℥. j. in ℥ iij. emplastri. Et frequenter pars est fouenda vteri interior fotu prædicto. Aliquando pars vna vteri relaxatur, quæ dicitur mitra vulgò, apud Gallos la landie, & extra vterum procidit; quod semel vidit idem Rondeletius; & sic curatum fuit malum: ℞ rad. bistortæ & narcisci, añ. lib. j. folior. hederæ m. iiij. summitatum myrti, consolid. absinth. plantag. costi, ladani, polygoni, herniariæ, añ. m. ij. ros. siccarum, flor. anthos & stœchad. añ. p. iij. matric. & artemis. añ. m. j fiat decoct. pro balneo. in vltimo adde aluminis lib. 1. salis communis lib. ß. Radices contundantur; postea ad formam cataplasmatis reducantur; & applicetur parti affectæ. Quòd si ob tensionem ligamentorum inferiorum decidat vterus, non erit inutile, inguinibus apponere vnguenta relaxantia, quale est vnguentum de adipibus, vel resumpt. vel dialth. dissoluta portiuncula galbani in his & assæ fœtidæ, vt partes relaxentur, & fœtore vnguenti vterus (vt dicebat idem quem suprà citaui Rondeletius) sursum retineatur, neque vltra procidat.

OBSERVATIO XXXVI.

De quibusdam vteri præcipitatione laborantibus.

PAVPERCVLÆ mulieri, cui vterus procidebat, vt galbani cerato vteretur, mandaui. Quibusdam enim, inquit Benedictus Veronensis, multos per annos vulua procidit, ac per vrbem, vt nouimus, ambulant, nec alio vtuntur remedio, quàm galbani cerotario. Sed & alteri cui aduersa vulua erat, iussi vt digito obstetricis corrigeretur: facilè enim cognoscitur: nam nec ori nec ceruici locorum situs respondet, dolorque ac grauitas in altero sentitur latere; quam cucurbitula contrario latere corrigit, imposita à balneis duntaxat. & ita iussi vt cucurbitulam in contrario latère poneret: hoc enim modo reducebatur ad suum situm. Verùm mulieri, cui vterus deorsum tendebat, quamuis nondum exitum manifestum fecerat, consului vt malè olentibus subtus suffumigaretur, quo sic sursum traheretur; & vt superius ad olfaciendum odorifera naribus obiicerentur: & iubebam fieri ligaturas dolorosas in brachiis; & supra vmbilicum ponebam ventosam sine scarificatione. Guainerius verò in mammillarum radicibus ponere iubet, & versus quodlibet latus alteram, & in medio aliam, ita vt supra ventrem tres ventosæ simul sint: & tam diu ista fieri iubet, donec vterus in proprium locum reducatur; quod ex accidentium remissione cognoscitur. At alteri mulieri

mulieri vterus magis solutus, ex materia mucosa, plus extra pendebat: quod cumplurimum accidit, vt antea quoque dictum est. quare vt humor pituitosus hoc modo digereretur, præcepi: ℞ syr. è stœchade, de matricaria, oxymelitis simpl. añ. ℥ j. ß decoct. saluiæ, maioranæ, chamæpit. artemisiæ, melissæ, calaminthæ, menthastri, añ. ℥ vj. fiat syr. pro ij. dosibus. adhuc semel reiteretur: deinde ita venter soluatur: ℞ pil. fœtid. cochiar. añ. ʒ ß. fiant pilulæ vij. vel si potione delectetur, ℞ florum stœchados, borag. anthos, matricariæ, melissæ, añ. m. ß. passul. enucleat. ℥ ß. sem. anisi ʒ ij. fiat decoct. in aqua communi, & in ℥ iij. dissolue diacath. ℥ ß. electuarij indi maior. ʒ ij. diaphœnici ʒ j. elect. elescoph. ʒ ß. mellis ros. colati ℥ ß. misce. fiat potus. Postea exhibeatur theriacæ vel mithridatij ʒ j. Deinde abluatur vterus cum decocto puleg. calaminthæ, origani, matricar. meliss. nucũ cupressi, & folior. rhois opson. malicorij. Potest etiã postea venter spongia immersa super regionem vteri fomentari. Inde, prius cum oleo mastichino & ros. inunctus, in locum naturalem reponatur. Si inditus fuerit, subdatur pessus ligneus, aut candela molli vellere inuoluta, oleo liliorum, irino, vel cyprino, intincta, quatuor digitorum mensura, pro longitudine ceruicis. Alij hunc puluerem inspergunt: ℞ thuris, mastich. bol. arm. myrtill. sumach, gallar. omphacitid. cupulorum ros. acaciæ, añ. ʒ ß. fiat pul. subtilissimus, quo vterus aspergatur. Deinde obstetrix inungat manum suam, & suauiter impellat eundem, muliere ita

P 2 situata

ſituata vt prius dictum eſt ex Aëtio. Poſtea ventoſa magna ſumini apponatur per quartam partem horæ. qua remota, ceratum ſequens apponatur, pilis tamen pubetenus prius deraſis ac tonſis: ℞ boli arm. ſang. dracon. hypociſt. ſumach, añ. ʒ ß. corall. rub. glandium roſ. rub. myrtill. añ. ʒ ß. pulueriſentur, & cum pice & reſina pini q. ſ. fiat ceratum in forma quadrata in corio vel aluta, & vteri regioni applicetur. Moretur in lecto; & cùm non amplius proſilierit vulua, femora arctius ligaturis contineantur. & ſi aluus conſtringatur, vtatur clyſteri vel balano. Et vbi iam curata fuerit, vitabit deambulationes, equò aut curru vehi, aut iactari: hæc enim plurimum obſunt; vti & balneorum vſus, ac coitus. quidam tamen balnea ſulphurea commendant, vel ferroſa, qualia nunc celebrantur in agro Veronenſi Caldariana dicta. Abſtineat à cibariis frigidis & humectis, ventoſis, quales piſces ſunt, olera, rapæ, & ſimilia. Vinum nigrum ſeu rubrum bibat ex pluuia aqua. Et ſicuti Venus illis importuna eſt; ita & ſternutamenta, vociferationes, tuſſes, ac magno conatu aluum comprimere obeſt. Atque his optimè habuit: tum aliæ plures.

SCHOLIA.

Curatio, ſi in latus deſcendat.

DICTVM eſt prius quòd deſcenſus vteri ſit vel cum exitu, vel ſine. Si igitur in latus declinet, cognoſcitur ex dolore: id etiam ob cauſam in ſuffocatione ab vtero dictam contingit interdum; nonnunquam verò ob flatus impellentes. Si à flatibus fiat, cu-

curbitula

curbitula magna primùm lateri opposito affigatur, in ipsumq; laborans mulier cubet. sequens deinde clyster iniiciatur: ℞ parietariæ, althææ, mercurial. añ. m. j. origani, calaminthæ, añ. m. ß. sem. dauci, carui, anisi, fœniculi, añ. ʒ ij. sem. lini, fœnug. añ. ʒ iij flor. chamæmeli, rorism. meliloti, añ p. j. coquantur in s. q. aquæ ad tertias: eius accipe lib. j. cass. sacch. rub. añ ℥ j. benedict. ℥ ß. mellis anthosati ℥ j. ß. olei chamæmel. ℥ iij. fiat clyster ante pastum. Deinde vtatur rhombis sequentibus: ℞ pul. diacumini, diacalaminthæ, añ. ʒ j. ß. sacch. soluti in aqua melissæ q. s. fiat elect. solidum, in rhombis ponderantibus ʒ iij. detur vnus manè ante pastum, quater in hebdomada. Vbi nondum extra descendat, naribus quoque, vt dixi, apponũt aromatica, vt moschum, ambram, spicam, styracem, & similia: inferius fumigia è rebus malè olentibus. Ilibus verò cucurbitulas imponunt, etiam si excidat, aut vmbilico. Experimento constat gallinaceum ouum vetustum mirè conferre, quo nihil grauius olet. rupto cortice lana colligitur molli, & ita vuluæ apposita mirè corrigit procidentem vuluã, vel in veteri vitio: sed cauendum est ne odor ille grauißimus corripiat nares mulieris. Id tamen alij cum cautione faciendum esse volunt in mulieribus delicatis, & in quibus viæ ac meatus sunt satis ampli, & quorum virtus sensitiua matricis est multum acuta & sensibilis. quibus & ob eam causam subitò concidunt vires, & syncopen incurrunt, vel dolores tales incurrunt; in talibus ab iisdem abstinebimus, & semper incipiemus à fœtidis debilibus paulatim ad fortiora; & primò potius imponendo, quàm suffumigando. Sed vbi contenta est materia in locis angustis & intra panniculos, tunc præstat vti suffu-

Ex ventositate.

Malè olentia.

Cautio de malè olentibus.

migiis quæ magis penetrant: primò ex terebinthina iniecta, vel plumis perdicis combustis. Fortius est assa fœtida; & fortißimum omnium iam dictum de oua. Postea tale, vel simile, ceratum optimum & expertum à Bayro apponatur super vmbilicũ, diu tenendo: ℞ mastiches, ladani, añ. ʒ iij. galbani ℥ j. gummi styracis ʒ ij. confice in mortario cum pistillo calido, extende super coriũ subtile & rotundum. A partu. *Si matrix descẽdat, & foras exeat, idem Bayrus applicat auenam calefactam in sacculo. Deinde iubet fieri pessarium ex terebinthina abietis, medullæ cruris vituli recens liquefactæ & colatæ, opij, croci, ros. añ. pauxillo; imponendum discretè ab obstetrice.* Ab alia causa. *Si non propter partum, sed ex alia causa, spongiam in aceto infusam applica, & statim restringet egreßam. Folia vrticæ viridia loco emplastri apposita, matricẽ exeuntem cohibent. ita & suffumigiũ ex foliis & ramis buxi per inferius valet. Sed & bubulum fimum appositum laudant, ac aiunt etiam esse procidenti aluo peculiare remedium. Vteri verò procidentia si à casu, aut saltu, aut percußione, aut ob difficilem partum fuerit, prædicta omnia fiant, quæ antea Obser. 35. ex Aëtio tum aliis diximus, purgatione excepta. Id vitiũ tamen, vt dictum est antea, in senectute nunquam ferè restituitur, si malũ præsertim vetus est: in iuuenibus restituitur, si recens fuerit. Sic cùm Maria Theodori, vxor cuiusdam cereuisiarij Brasserij dicti, valde annosa, & quæ iam multas proles ex marito susceperat, quæq; difficulter párere solebat, plurimis annis vteri prolapsu laborasset, cumq; ex me consilium peteret, hanc ego curationem in vetula, vt impoßibilem aggredi non ausus fui. nonnulla tamen præsidia proposuimus, vt saltem mitius malum ferret,*

si non

ſi non integrè reſtitui. Quòd ſi in principio accitus fuiſſem, eadem tentaſſem, quibus Amatus in vteri procidentia ex pondere leuato aliquando vſus fuit, quæ hîc pro egregio exemplo adſerre libet. Pudiciſſima (inquit) & honeſta vxor vicini, nata annos viginti quatuor magnũ imprudenter attollẽs pondus, in vteri procidentiam incidit, dolor lumbos inuadit, grauamẽ circa ἦτρον, id eſt, pubem vel pectinem, magnũ perſentiebat, adeò vt deambulare non poſſet, lotiũ continuò mittebat: ſed primo die multo ſanguine mixtũ, ſecũdo minus ſanguinolentum; tertio verò à ſanguine alienum, tanquam pus in eo miſceretur, in quo tunc eam febris corripere cæpit: quarto in eo multum puris apparuit. Semper ſitiuit, multum fuit anxia, & grauiter omnia ferebat, vt vix in cubili perquieſcere poſſet. Ad quam quum primùm perueni, obſtetricem accerſendam curaui; quam doceo, vt leuiter matricem, quoad fieri poſſet, ad locum reducat, deinde illico locellos hoc dicendo lauacro proluat, quod habet: ℞ roſ. rub. folior. plant. corrigiolæ ſanguinariæ dictæ, añ. m. j. in aqua fiat decoct. quouſque aqua ſubrubea fiat. facta colatura, adde mell. roſ. colati parum, miſce, & fiat lauacrum, quod calidum per inſectarium eiaculabatur. non minus, caput decliue, & crura maximè eleuata habeat ſemper, ſuadeo. Sed & moſchũ & zibettum galliámve moſchatam, ac res bene olentes naribus, veluti graueolentes pudendo admouendas mando. Graueolentia ſiue fœtida medicamenta ſunt galbanũ, pennarum vſtarum fumus. Iis tantùm duobus primis diebus peractis, & fœcibus per clyſterem depoſitis, tertio die ſequenti mel roſaceum colatitium prædicto decocto in maiori quantitate addo: nec enim potentio-

Cent. 1. Curat. 14. Hiſtoria procidentiæ vteri ex pondere eleuato.

ribus medicamentis astrictoriis opus erat, ob apparens pus: timor enim erat ne obclusum vlcus malignius inde redderetur, ob incarceratam materiam. Quarto verò die multum puris in vrina exiuit: sed quinto minui cæpit. proinde tunc fomentum ex balaustiis, myrto, hypocist. rosr. rub. & sem. sumach, in vino rubro austero parare feci, quo vterus optimè lauabatur, & spongia eo imbuta pecten & pudendum fouebantur. & intus quoque in sinu lana vino illo imbuta adaptabatur. Octauo verò cucurbitulas magnas duas vmbilico multa flamma ignitas affigendas iußi: post quas illico ceratum hoc descriptum subuentri, id est, pubi, apponendum curaui, quod habet: ℞ mastiches, thuris, ladani, sang. dracon. añ. ℥ ij. galliæ moschatæ ℥ j. terebinth. ceræ, resinæ, añ. parum, & ad ignem fiat ceratum, & super corium alutam dictum extendatur, vel melius super pannum cocco intinctum, & calidum admoueatur. quibus rectè habuit. Ceterùm à motu, & rebus sternutamentum irritantibus, illi per quindecim dies interdiximus: veluti à vino, & rebus calidis: nam victus rationem subtilem præscripsimus. porrò ab aquæ potu, quantum poßibile erat, Hippoc. consilio, eam arcebamus: sed primis diebus halycacabi (alkekengi, Officinæ Mauritanica voce appellant) aquam bibendam propinauimus.

OBSERVATIO XXXVII.

De vteri stillicidio, cum imbecillitate ac intemperie frigida & humida eiusdem.

MVLIER Alcmariana, extra portam qua Harlemum itur habitans, valde pallida &

& cachectica, multo tempore vteri stillicidio laborabat, cum eiusdem imbecillitate & intemperie frigida atque humida. cui cùm vtilissima remedia præscriberem, & non statim ab eo malo liberaretur, ad varia etiam tonsorum remedia confugit, & illius itidem Iudæi Empirici, qui ob facinora deinde Leydis flagellatus fuit. Ceterùm hæc tandem, remediis ad malum non facientibus, ad vteri vlcerationē deuenit, qua multis annis adhærente, tandem miserè vitam finiit.

SCHOLIA.

SANGVIS *in hac muliere stiriatim excernebatur: ab Aëtio id dicitur etiam menstruorum stillicidium; quando videlicet cum grauißimo dolore intimas partes opprimente, sanguis ita stiriatim excernitur. Pubi apponit lanam vino & rosaceo madefactam, vel vesicam oleo calido plenam, sæpe & fomenta ex lentibus confecta; & in principio, si dolor perstiterit, & vires ferant, cubiti venam secat: cataplasma, si perseuerat, è sem. lini, pane, & aqua mulsa paratum applicat. insessiones ex alth. sem. lini, fœnugr. anethi, rutæ, artemis. adhibet. si inueterauerit, pectini atque inguinibus cucurbitulas cum scarif. imponit, & balneis naturalibus vtitur, vt apud eum videre licet, lib. 16. cap. 65. Habet enim aliquam similitudinem cum stranguria & dysuria. Iam quoque vt aliæ partes, ita & vterus debilitatur, vt ex eodem constat, lib. citato cap. 75. Accidunt iis, Sorano attestante, Veneris fastidium, flatuosi spiritus excretio, menses exuberantes, bis aut ter singulis mensibus inordinatè delati,* Menstruorum stillicidium. Vteri imbecillitas.

nigri, & aquosi; neque semen viri iniectum diutius detinetur, sed à concubitu defluit, aliis confestim aliis post aliquot dies; quadam trimestrem fœtum abortiuntur: quæ verò non abortiuntur, gracilem imbecillemq; fœtum generant. Hæc ipsa certè cùm & humidam & frigidam intemperiem haberet, nunquam concepit: quod etiam contingit illis quæ vterum resolutum habent; quamuis ob multas causas; sed præcipuè, vt idem Aëtius refert cap. 77. ob frequentius repetitos aborsus: cuius curationem similem etiam ait cum menstruorum stillicidij; & præcipuè confert castorij aßidua potatio. At de intemperie frigida & humida postea agemus, cùm de conceptione dicturi sumus. Sed cùm hæc nacta esset Medicos imperitos, vteri subsequēte vlceratione, ex remediis minus aptis, vt arbitror, tandem miserè periit. non mirū, cùm grauia essent accidentia, quæ Medicū peritū, vt rectè curari posset, exigebant. De vteri vlceribus postea dicturi sumus.

Vteri resolutio.

Observatio XXXVIII.

De spiritu in vtero collecto cum grauissimo dolore.

VXOR mea charissima, Eua Teylingia, post consuetam mensium purgationem, cùm se non bene tueretur, vterus eidem spiritu impletus est cum intolerabili cruciatu & dolore, qui à pectine, ob vteri inflationem, imoque ventre ad septum transuersum & inguina excurrebat, vt penè dolore enecaretur, nec posset vel crus, vel se ipsam in vllam partem mouere. Eo dolore mense Iunio, anno 1560. suborto, & adeò increscente vt ferè pro mortua haberetur, sanguinem, licet Paulus & Aëtius hoc suadeant, ausus non fui

sui detrahere, ob debilitatem. Depositis verò excrementis per glandem, quod ægrè admisit, decoctum florum chamæmeli, pulegij, & sem. dauci, anisi, carui, fœniculi, artemisiæ, pauco iniecto oxymell. propinaui, & sacculum ventri apposui concinnatum ex floribus chamæmeli, meliloti, furf. cumino, ruta, paratum. Clysterem iniicere non potui: nam si leuiter se moueret, in syncopen cadebat: à qua cùm excitata esset, ac proba matrona Heutera, eius cognata, de nocte ad eam venisset, chirothecas habens perfumatas moscho, mox præfocata pro mortua habebatur. Sed illico remotis chirothecis (matrona enim me hercle proba statim eas reiecit) plumisq. cõbustis ad nares appositis, & cerato ex galbano vmbilico apposito reuixit. Dolor tamen in imo ventre, neque vng. emplast. ex baccis lauri, nec fomentis sedari potuit. At quia aluũ non deponebat, dedi ℥ j. ß. mannæ selectiss. cum iure pulli, & optimè excreuit; &, quod mirabile erat, vti & in aliis animaduerti, ex pudendo spiritus erumpebat. tandẽ, miraculi instar, sacculis denuo admotis, & sæpius diacumino ac diacalamintha deuoratis, præter omnium opinionem vxor mea dulcissima sanitati restituta fuit.

SCHOLIA.

VVLVA, inquit Aëtius lib. 16. cap. 80. interdum à partu refrigerata, spiritu impleri solet, siue os eius claudatur, siue grumescente sanguine obstruatur. Idem & Paulus refert lib. 3. cap. 70. Alij addunt, & post vsum balnei aut stuphæ, aut mensium purgationem, posse fieri; vt vxori meæ contigit; aut quia flatus Causæ inflationis vteri.

in

in toto corpore collecti sunt ob calorem imbecillem. Post partum verò, si emisso partu, ventrem non comprimant, nec ab aëre se tueantur: ita & post purgationem. Ob id mulieres nostræ fasciis se constringunt, vt vterus in sese concidat, nec recipiat aërem. Post balneum, si sese aëri exponant: ita & post stupham.

Signa. Aliàs spiritibus, inquit Paulus, in concauo ipsius spatio conceptis, aliàs vteri corpore rarefacto, tumor pubis & imi ventris comitatur, cum dolore pulsatili, qui ad septum transuersum vsque & stomachum inguinaq; pertingit, ac sonitus digitorum impulsu tympani modo redditur. Idem ferè habet Aëtius. Spiritus, inquit, sæpe in vteri cauitate colligitur; sæpe in sinu, qui sensui patet, nec rarò inter cæcos meatus coërcetur. Affectum sequitur pectinis totiusq; suminis tamquam tympanitæ hydropis, tumefactio sequitur; doloresq; punctionis sensum inferentes, qui vsque ad stomachum & septum transuersum perueniunt, ac nihilominus vtrimque in lateribus extenduntur: sæpeq; alteri inguini, interdum vtrique, interdum & vmbilico, lumbisq; ac pectini dolor communicatur, cui caput quoque assentitur: nonnunquam spiritus efflatio per muliebre pudendum erumpit, vt ab ægris percipiatur. Si ergo spiritus in vteri cauitate collectus fuerit, gurgulationes ac sonitus quidam in corporis flexu audiuntur; quales intestinis accidunt, quæ torminibus vexantur; impulsuq; digitorum sonus tympaniticus redditur. At vbi flatus intra cæcos totius vteri meatus aggregabitur, dolores vehementiores, ac curatu

Prognostica difficiliores infestant. Flatus enim in cauo locellorum sinu contentus faciliùs discuti digeriq; potest, quàm ille qui in angulis ipsorum consistit. At qui locellorum

villis

illis & substantiæ hæret, difficillimè curatur. Quòd à partu fit, & citò succurratur, facilè sanatur. alioqui si non statim succurretur, difficulter. Scribit Valescus, multas se vidisse mulieres, quæ adeò magnos ventres ob flatus in vtero collectos habebant, vt hydropicæ viderentur. Auxiliatur ergo primùm, iuxta Paulum, sanguis demissus, si nihil obstat, ac nisi ætas & anni tempus, secundùm Aëtium, obstiterint. mox in accessionibus inedia vteris, & olei dulcis calidi irrigatione, in quo rutam & anethum decoxeris; vel oleo rutaceo, insessioneq́ ex rutæ, pulegij, artemisiæ, cassiæ decocto, vel calaminthæ, prassij, thymi, artemisiæ, althææ, & caryçarum, iuxta Aëtium. Iuuant & cataplasmata ex sem. apij, cumini, fœniculi, anisi, ammeos, farina lolij. Ad hæc curbitulæ tum leues, tum cute incisa affixæ. Ac si diutius vitium se prorogauerit, purgatio ex hierapicra vtilis est, vel Ruffi, Archigenis; etiam ex Aëtio: dropaces, synapismi, & aquæ naturales. Obstetrix autem prius digito perunсto inserto grumum incumbentem, si contingat, auferet, leuiter ipsum dißipans; rursusq́ admouebit cataplasma ex ficu, nitro, & absinthio. Reliqua vide apud Aëtium & Paulum locis citatis, & quales peßi sint adhibendi. Interea & alimenta attenuantia & flatum discutientia exhibebimus, & diospoliticon, & diacalaminthum. Sed clarius ex exemplo sequenti innotescent. Curatio.

OBSER-

OBSERVATIO XXXIX.

De vteri inflatione cum insigni dolore post abortum oborta.

MVLIERI Alcmarianæ, cùm abortum passa esset, purgatione subitò restricta, cùm se citius vento exposuisset, venter inferior ita in tumorem eleuatus est, vt de hydrope aut tympanite metus esset, cum tanta torsione & dolore acerbissimo, qui inguina & totum ventrem occupabat, vt ipsa colicũ dolorem esse putaret. Sed ego omnibus animaduersis, spiritũ flatulentũ in vtero existentem, horũ symptomatũ causam esse percepi. Quare cùm aluus etiã restricta esset, clysterem statim iniicere iubeo: ℞ florũ chamæmeli, meliloti, summitatũ anethi, artemisiæ, parietariæ, añ. m. j. maluæ, m j. ß. sem. fœnugr. anethi, anisi, añ. ʒ ij. sem. dauci, cari, añ. ʒ j. ß. rad. althææ ℥ j. fiat decoct. in aqua communi pro lib. j. col^æ adde benedictæ laxat. hieræ picræ, añ. ℥ ß. olei anethini, chamæmel. rutacei, añ. ℥ j. salis ʒ j. ß. fiat clyster. quo egregiè cum vẽtositatibus emissis aluum deposuit. Cum residuo decoct. fotus cum spongia fiebat circa pectinem & inguina; etiam loco inuncto oleo rutaceo, liliaceo, & anethino, postea etiam cheyrino: deinde exhibui diacuminum. Etiam purgata ex hiera, adhibui quæ menses euocarent, & simul flatus discuterent. sacculis quoque ventri imo appositis ex pulegio, artemisia, matricaria, meliloto, & floribus chamæmeli. Etiam per os accepit diacurcuma: & tandem bene habuit. Alioqui dedissem, vti

præceptor

præceptor meus Elideus mulieri exhibuit, trypheræ magnæ ℥ ß. aquæ matricariæ ℥ viij. dedit autem duabus vicibus, & dolor ac inflatio cessauit, quæ eidem euenerant post quartũ mensem à partu mortuo, cùm non esset bene purgata. Venam tamen tali incîdit: primò tamẽ duabus cucurbitulis in tibiis positis cum scarificatione, quod cùm nõ satis efficax esset præsidiũ, saphenã aperuit; & dolor cessauit, mox fluẽtibus mẽstruis.

SCHOLIA.

PRO causa qua hanc inflationem vteri gignat, præsidia adhibenda. Quibus enim flatus ob cruditatem sensim in vtero generantur, vel in toto corpore, licet ij minus molestare solent, tamen statim expedit in hac specie pituitam euacuare, aut crudos succos frigidos, à quibus eleuantur flatus, & corroborando calorem naturalem ventriculi, & omnium partium naturalium; discutiendo deinde flatus genitos & collectos in hunc modum: ℞ *mellis ros. colati, syr. è stœchad. añ.* ℥ *j. syr. de artemisia* ℥ *iij. aquæ absinthij, artemis. apij, petros. añ. qr. j. fiat syr. arom^r. cum* ʒ *j. diagalãgæ. His pilulis vel similibus purgetur:* ℞ *pilul. aggreg. cochiar. añ* ℈ *j. agar. trochis.* ʒ *ß. fiant pilulæ cum syr. de byzantiis. dentur post mediam noctem cum custodia. Altero die capiat* ʒ *j. theriacæ vel mithridati; & inungat ventrem & inguina cum oleo nard. rutaceo, anethino, & apponatur emplast. de baccis lauri, quo Galenus vtebatur: & fiant sacculi ex milio & sale torrefacto. flatus absumũt & discutiunt, adiect. sem. calidis maioribus & minoribus. Si autem à partu fiat, non opus est purgatione per pilulas, aut alia medicamenta; quia sufficit*

Si ex cruditate sensim in vtero fiant flatus, quomodo curentur.

Si à partu fiat.

illa

illa purgatio naturalis, quæ fit per vterum: quæ non fuerit, est prouocanda, & iuuanda pessariis attrahentibus, & cucurbitulis appositis in coxis, aut ali remediis præscriptis ad menses retentos. Et si venia ex retentione menstruorũ, etiam ij prouocandi erunt. Pessaria ex benedicta & aliis flatus discutientibus sun valde ex vsu, & constrictio ventris per fascias. Cataplasmata conducunt ex stercore ouis vel vaccæ, vel capræ, additis quibusdam flatus discutientibus. Sic ℞ stercoris vaccæ lib. I. cumini ℥ ij. seminis apij, petros añ. ʒ iij. mellis cocti parum, vini maluatici q.s. misce, fiat cataplasma. Iam si post balneum aut stupham fiat ex aëre frigido, aliquando motus adest, aliquando quies. Et cùm mouetur huc & illuc, potissimùm sursum, suffocationem vteri facit: tunc succurrendum erit remediis præscriptis ad præfocationem, vt in vxore mea fecimus. Aliquando quoque si à balneo vel stupha id accidat, sterilitatem adfert, propterea quòd partes relaxatas (vt Rondeletius dicebat) aër frigidus condensat, & internam vteri regionem, & ora claudit, per quæ semen à testiculis descendit in vterum, per eius cornua. Etiam à partu, absoluta mensium purgatione, optimum erit iniicere clysteres, qui fiebant ad sedationem doloris colici, & ex oleis discutientibus flatus, & ex decoct. sem. calid. maior. & erit vtilissimum parum exhibere ex confect. arom. ros. & tabul. vnam diagalangæ; & decoquere piper in eius iusculis, & alia quæ dicta sunt loco De colico dolore & flatibus. Si fiat à balneo, eodem modo curare oportet, discutiendo flatus topicis remediis descriptis. Quòd si opus esset aliqua euacuatione, ob cacochymiam, vel cruditatem ventriculi, dentur pilul. de arom. vel hieræ simpl.

Si suffocatio accedat.

Si fiat à balneo.

ſimpl. In omnibus his cauſis maximè conferunt pulueres flatus diſcutientes & reſiccantes, ſi poſt eorum aſſumptionem, parum vini maluatici bibatur. Sumendi autem ante paſtum potius, quàm poſt. Item cucurbitula magna cum multo igne (facta prius euacuatione recrementorum alui per clyſterem aut pilul. aut aliter) ſi non adſit ſuffocatio vteri, ſupra vmbilicum adhibita, plurimum prodeſt. Quòd ſi ſuffocatio adeſſet, admoueatur inguinibus cum multo igne, vt & reuocetur, & flatus abſumantur. In omnibus cauſis.

OBSERVATIO XL.

De intenſo vteri dolore.

CVM intenſo vteri dolore ex frigore contracto mulier laboraret, nihil quicquam huic magis profuit, quàm caſtorij ℈ ij. cum vini Rhenani exiguo ſumpti. ſed & alteri puellæ, cui cum dolore ventoſitas admixta erat, pulueris rad. gentianæ ad ʒ j. cum vino generoſo. Nihil enim æquè dolori ſubuenit, vt rectè dixit Benedictus Veronenſis lib. 27. cap. 2. quàm caſtorium, ſi ex frigida fuerit cauſa, ſiue potum, ſiue illitum: ita & gentiana trita mirè prodeſt ex vino calefacto pota, ſi ex vento fuerit: nam & imminentem arcet dolorem. Præceptor meus Benedictus Fauentinus in ſua Empirica, vbi dolor vehementior infeſtaret mulierem, & timor eſſet de debilitate virtutis futura, ſequens remedium ſedare dicebat dolorem matricis: ℞ philonij Romani ʒ j. diacumini, diagalangæ, an. ʒ ß. miſce. &

fiat bolus, qui detur patienti, qualibet hora doloris. sed oportet habere rationem causæ, vt in Scholio latius. Plura vide apud eundem loco citato.

SCHOLIA.

Varius vteri dolor.

DOLET feminarum vterus aut ex mala habitudine, aut vento, vel inflatione maximè, (vt iam dictum est) vel spiritu incluso, aut humore extendente, aut erodente, vel si ex eo vapor intus progeneretur, eo modo quo in colicis fieri solet. Id vitium vetulis, ac præpinguibus sæpe euenit; vel contrà ad maciem nimiam tendentibus. tum inguina, & ilia, & crura, cum spina dolent, & præcordia, imò quoque venter, malè habent, ac sinciput ipsum dolet. Vidit aliquando in eo affectu Benedictus Veronensis nigredine dimidiã linguam tinctam diu perseuerasse: ischiadicos item dolores haud dubiè excitasse affirmat. Curabitur hic dolor iuxta causam: si cum ventositate, vti inflatio. Si adsunt humores, illi quoque parandi & educendi: si erodentes, contemperandi, & mox leuibus educendi, iam quoque ex vtero per decocta infusa conuenientia iucundè extrahendi, prout frigidi vel calidi sint. Id quidam cum tripolij, zinz. casiæ, cinnamomi, añ. ʒ j. cum artemisiæ decocto epota faciunt. vel lana apposita illo decocto intincta, vel elleboro (sed forte est) aquas inde trahunt. Si ex caliditate procedat, muliebri lacte ex lana imponunt & mitigant. Vel, si opus est fortiori medicamine, cum hyoscyami decocto, vel succo, iniecto sedatur; vel papauerino, vel maluæ decocto. Iuuant & insessiones. Vtiliter supponitur

ouum

uum ex lacte equino, exiguo croco addito. Ladanum quoque Galeni emollit & dissoluit, & suauiter adstringit. Oleum lentiscinum, lilinum, violaceum, luteum, probantur. In frigidis castorium, vt dictum est, & baccæ iuniperi maturæ in potu. cinnamomi, galangæ, zedoariæ ex vino ℥ j. Salutares insessiones fiunt ad locorum cruciatus, quæ habent maioranæ, ocymi, artemisiæ, abrotani, fœnug. braßicæ, sem. lini, meliloti, chamæmeli, omnium pares portiones: eas ex aqua feruefacito. Sed & nepita, pulegium, lauri baccæ & folia, maiorana, artemis. fœnug. semen vel herba, lini semen, sed lauri folia per se imbrice calefacta sacculo subdita valent. Aliqui prioribus fomentis addunt anethum & althææm, sesami semen. Dolores verò à partu sedantur schœnantho ex aqua decocto, donec dimidium supersit, ita vt loci foueantur, & decoctum bibatur ternis cyathis. Addi iubet Dios. ficus præpingues, vel caryças cum fœnug. nam & alia vuluæ vitia sanant. Dolores ex vento discutit semen cumini aceto maceratum, deinde torrefactum cum ammeos sem. ac Zinz. & castorio. sumuntur singulis diebus obolorum duûm pondere. Reliqua vide apud præceptorem meum Benedictum Fauentinum in sua Empirica cap. proprio. quibus addas supradicta de vteri inflatione. At vteri vulnera quæ etiam dolorem inferunt, ad Chirurgiam pertinent. de his vide harmoniam Gynæciorum cap. 31. quæ ex Moschione & Cleopatra decerpta sunt.

Observatio XLI.

De vteri inflammatione.

MVLIER quædam ex infima plebe, cùm à viro calcitrone ſupra imum ventrem circa vteri regionem egregiè percuſſa eſſet, paulo pòſt valde doluit, ita vt lotium difficulter redderet, febriſque ingens mox ſuborta eſt. Sanguinem tamen per vuluam non demittebat: dolebat autem capite, ceruicis nerui, digiti, collumque pariter diſtendebantur; & dolor ad ventriculum vſque eleuabatur, pulſuſque paruus ac frequens aderat, & plurimum vniuerſus vterus dolebat. Ad quam aduocatus, hæc animaduertens, dum excrementa alui etiam detinerentur, inflammationem vteri eſſe percepi: ideo illico venam axillarem in cubito incidere iuſſi, iuxta Arabum & etiam Græcorum decreta, (de qua re latius ſuo loco) cùm ægra ſatis robuſta & ſanguine repleta foret. Cumque aluum non deponeret, mox clyſterem mollem præſcripſi ex decoct. maluæ, viol. lactucæ, prunis, cum caſſia & oleo violaceo. Interea vterum & locum dolentem & pubem cum oleo roſ. myrteo, & modico aceti fouebam. Altero die, cùm difficulter meieret, & lotium tinctum eſſet, dolore increſcente, ſanguinem quoque ex ſaphena vt chirurgus me præſente detraheret imperaui. Interim tenuiſſimo victu contenti, ſolo hordeato, & potu ptiſanæ vulgaris, iulebo ſequenti vtebamur: ℞ ſyr.

de

de end.ex infuſ.roſ.rub.añ.℥j.ß. ſyr. viol. nymphææ,añ.℥ß.aquar.borag.cichor.end.lupul. añ. ℥iij. miſce pro quatuor doſibus. Interea primis diebus,dum in principio eſſemus,ad repellentia accedebamus; etiam ad iniectiones quæ citius parantur quàm cataplaſmata, ex oleo roſ. myrteo, (vt diximus) cum aceto,adiecto pauco ſucco plantaginis. Poſtea & cataplaſma tale imponendum duximus, quo & Gal. vtebatur 2. Ad Glauc.ex ſucco ſemperuiui, ſapa, vino auſtero, farina hordei, & balauſtiis, vel ex cortice mali granati. Et ita in partem internam iniecimus, præter iam dicta, etiam aquam plantaginis, vel ſolatri. Deinde quia aliquid reſudat à parte inflammata, his admiſcuimus decoctum hordei, vel parum ſacchari roſ. & infundere iuſſimus per metrenchytram per obſtetricem. Sic & ſerum lactis ad deterſionem, & lac recens mulſum ad doloris ſedationem facit. Cùm in augmento eſſemus, cataplaſma digerens & repellens & dolorem ſedans appoſuimus, prius quidem ex mica panis cum lacte cocti & oleo chamæmel. paratum; deinde ſequens quod dolorem ſedaret & digereret: ℞ rad. althææ, folior. maluæ,viol.añ.m.j.flor.viol. chamæmel.meliloti, añ. p. j. fiat decoctio. contundantur herbæ & rad. & per cribrum tranſmittantur, his aliquid decoctionis addendo,& farinæ hordei qr. j.ſem. lini qr. ß. olei roſ. qr. j. Miſce. fiat cataplaſma. Poſtquam conſtitiſſet defluxio, & dolor vtcunque remiſſus eſſet; quæ potentius digererent ſupra partem appoſui, cataplaſmati ſupraſcripto

 addendo

addendo farinã fabarũ, vel has herbas vtero destinatas: ℞ rad. lilior. & bismaluæ añ. qr. j. maluæ m. j. artemisiæ vel matricariæ m. ß. flor. meliloti, anethi añ. p. j. fiat decoctio vt suprà dictũ est; cõtundantur; quibus postea adde farinæ fabarũ & hordei, añ. qr. j. pingued. porci ℥ iij. butyri recentis ℥ ij. olei chamæmel. & lilior. añ. ℥ j ß. misceantur; & fiat cataplasma. Tunc enim magis detergentia admiscemus; quia id quod resudat à parte affecta, si retineatur, maiorem inflammationem excitat. Et quia hæc pars facilè scirrhũ patitur (quòd caro eius densa sit, & defluxiones acceptas pertinacissimè seruet) diutius non est vtendum (vt Rondeletius quoque rectè admonebat) repellentibus, ne ob congelationem scirrhus fiat. Proinde in declinatione malactica addenda sunt; vt emolliatur, & crassum discutiatur & euacuetur. supradictis igitur adiecimus farinam seminis lini & fœnugræci. Aëtius farinam hordeaceam cum fœnug. & lini semine in aqua mulsa coctam imponit, aut carycarum decoctum adhibet, ac pessos subdit, si calorem ferre possint, ex œsypo, butyro, medulla ceruina, adipe anserino, oleo anethino, chamæmelino, seu irino, & cera, compositos. Ceterùm butyrum, medulla & adeps, omnia recentia ad pessos deligenda: etenim antiqua dum liquantur, nidorosa sunt, ac calidiora euadunt, & inflammationes exacuunt, vt liquet ex eodem Aëtio. Post hæc remedia, emplastra digerẽtia ex lachrymis multum laudantur, vt quicquid est in parte discutiant & euacuent. Nos emplastra de meliloto,

de

mucilag. & ammoniaco in fine apposuimus; & facta est resolutio, nulla duritie permanente. Sed, quod ferè omiseram, post quartum diem cùm febris atque dolores mitigarentur, pro purgatione dedi ℥ j. cassiæ recens extractæ dissolutæ in aqua viol. borag. artemisiæ, añ. ℥ j. syr. viol. ex multipl. infus. ros. añ. ℥ ß. quibus probè aluus reddebatur. Nam hîc nullo modo medicamenta laxantia quæ attrahunt danda sunt, vt quæ ad partem affectã magis trahant. Sufficit enim his (non tamen in principio, sed postquam dolor aliquo modo mitigetur) syr. viol. ex multis infus. ros. cassia, vel manna, & lenientia tantùm sine attractione. Atque his sanitatem recuperauit.

SCHOLIA.

VELVT reliquæ corporis partes, ita quoq. vterus inflammatione laborat; idq́ pluribus ex causis, vt referunt, Paul. Ægineta lib. 3. cap. 64. & Aëtius lib. 16. 85 De vteri inflãmatione ex Philumeno: nempe ex ictu seu percußione, mensium retentione, frigore, & inflatione; adeoq́ ex abortu; item ex fœtu sinistrè edito; vlceratione, concubitu metas rationis excedenti, sellæ nimis duræ insesßione, longißima intensißimaq́ deambulatione; sæpe & transpiratione ob frigus prohibita, vteri inflãmatio contingit. Est enim multũ vterus inflãmationibus obnoxius, cùm eò multus sanguis fluat ad mensiũ purgationes, vel post partum, qui retentus parit inflammationẽ. Retinetur autẽ propter aëris circumstantis frigus, aut propter frequentem cucurbitularum appositionem supra vterum. Fernelius phlegmonem fieri ait tenui feruidoq́ sanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacita- Causæ inflammationis vteri.

tem, sed in illius substantiam effuso: qui collectus accensus ac putrescens phlegmonem parit. Causæ itaque sunt vel externæ vel internæ. Externæ, velut ictus, siue percußio, multitudo coitus, vel laboriosus, ex membro inepto, pessus acutus, abortus, partus violentus, aut innaturalis, vel sinistrè editus fœtus, obstetrix inepta, ventosa posita supra inguina vel regionem vteri, corpore impuro existente, nullaq́ue diuersione prægressa, durioris sellæ insessus, longa intentaq́ue ambulatio, flatus frigiditasq́ue astringens. Internæ verò, vt mensium suppreßio, totiusq́ue corporis plenitudo, vt dictum est, & vteri exulceratio. Neoterici volunt, ex omnibus humoribus fieri posse, modò per collectionem, modò per defluxionem ad vterum. Verùm ad partis affectæ dignotionem vt accedamus; comes huius inflammationis est, iuxta Paulum loco citato, febris acuta, dolor capitis, tendinum, basis oculorum, brachialis, digitorum, & colli conuulsio, inclinatio in aduersum, stomachi ex consortio dolor, oris vuluæ conniuentia, pulsus exigui crebriq́ue. Febris autem hanc inflammationem sequitur, vt in aliis inflammationibus internis, propter maximum consensum cum corde per arterias. Hanc etiam indicabunt, inquit Aëtius, muliebrium locorum, pubis, suminis, lumborumq́ue ardentes dolores; & si digitus in os vteri imponatur, occurrit tangenti durum, clausum, feruidum, retractum; præsertim si in ipso aut in collo fuerit inflammatio. Nam licet oris vteri compreßio commune signum conceptionis, & tumoris præter naturam sit; id tamen ex duritie distinguitur, vt patet apud Hippoc. & Gal. aph. 51. & 54. 5. lib. Molle siquidem est grauidis & secundùm naturam, durum verò in quibus præter naturam

Externæ causæ.

Internæ.

Signa.

naturam est tumor. Cùm itaque os vteri inflammatio affligit, in abdomine dolor est, digitoq; immisso, os occurrit durum ac rigidum. Plerumq; etiam vterus in eam partem declinat ac retrahitur, qua inflammatus est, & ob eam causam os & collum eius auertitur. Et vbi cauitas, seu fundum vteri fuerit inflammatum, in vmbilico potißimùm dolor cum tumore infestabit, vt ne contactum quidem foris admittat. Differt autem ab ea quam superius vteri retractionem propriè appellari diximus, quoniam cum inflammatione vehemens est febris, & ardor intensus. At si non vniuersus vterus, sed pars eiusdem aliqua inflammatione fuerit obsessa, in ea magis dolor intenditur & sentitur. Nam si posteriora eius, iuxta eundem Aëtium, inflammatione laborant, dolor lumbos affligit, ac spinam magis; & stercus recto intestino (compresso eo) retinebitur. Anteriore autem parte inflammata, dolor pubem occupabit, & stillicidium, aut vrinæ difficultas (pressa vesica) excitabitur. Lateribus verò vteri inflammationem expertis, inguina tenduntur, & crura grauantur, ac ægrè mouentur, & quibusdam crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat: quin etiam in coxam dolor transit; eiusdem quoque partis dolor cum grauitate nonnihil significare potest, Gal. teste De loc. affect. Comitantur autem vteri inflammationem, præter iam dicta, tumor ac dolor eiusdem haud validus, si languida fuerit inflammatio; vehemens verò, vbi valida fuerit; eritq; is dolor, vt diximus, quem percipiunt ægrotantes, pulsatilis, Paulo teste; secundùm vniuersum, vbi vterus totus fuerit inflammatus; aut secundùm partem, si pars ipsa fuerit affecta; tum illa quæ paulo antè diximus. Iam vbi

Signa si os vteri inflammetur.

Si vteri cauitas fuerit inflammata, signa.

Posterioris vteri partis inflammatæ signa.

Anterioris signa.

Signa si latera fuerint inflámmata.

Signa in languida vel valida inflammatione.

magis augeatur, consequuntur, animi deliquium, exolutio, singultus, pedum torpor, genuum perfrigeratio, & extremarum partium exudatio, vrinæq; ac stercorum recrementa supprimuntur, & dentibus frendent ægrotantes, & febres magis augentur, præsertim sincipitis dolor, vt ab Hippoc. & Gal. 6. De morb. vulgaribus scriptum est. Eadem quoque habet & Aëtius. Cùm nimirum inter omnes corporis partes, plurimas grandißimasq; venas vteri habeant, phlegmone vtcunque ipsis orta, calidas vehementesq; febres accendi opus est; adeò vt inter synochorum species connumerandæ sint; cùm ex putrido sanguine excitentur, ex quibus calentium vaporum copia ad caput subuolat (vt rectè etiam Donatus censebat) quo dictorum vaporum pleno, grauitates, & maximè in sincipite, ægram vexant, tum quoniam recta in sinciput per infundibulum arteriæ deducuntur, per quas calidi illi vapores ascendunt; tum quòd etiam sanitatis tempore tenuia, & halituosa excrementa cerebri maximè per sinciput difflari solent, cùm in ipso suturæ laxißimæ sint, caluaria subtilißima, plurimisq; meatibus peruia. Ad hæc & multa sensibilia corpora per suturas euadunt, tum membranulæ, quæ crassum inuolucrum pericranio connectunt, tum etiam multitudo tenuium conceptaculorum per suturas exiliunt: & propterea cùm sensibilior sit locus, hinc ab inferentibus dolorem causis magis cruciatur. His itaque de causis in sincipite magis dolores fiunt, ex Gal. sententia eodem 6. De morb. vulg. Causæ autem externæ facilè ex sermonibus ægræ dignoscuntur, aut astantiũ. Internæ verò ex prægressis causis, ex corporis plenitudine, vel si menses suppreßi fuerint. Signa quoq. prædominantiũ humorũ, vt

Augescentis inflammationis signa.

Cur febres vehementes hîc fiant, & dolor capitis in sincipite.

Causæ quomodo dignoscantur.

iam

iam sæpe diximus, eam ostendent; vel si vlceratio adsit, vel præcesserit, vel abortus, aut partus difficilis, & similia. Verùm exemplis subsequentibus hæc iam dicta manifestius apparebunt.

OBSERVATIO XLII.

De inflãmatione seu apostemate vteri calido.

MVLIERI Delphensi plenitudine laborãti ex prædominio sanguinis inflammatio vteri oborta fuit, quod istis signis percepimus apostema calidum esse: nam oculorũ subsequebatur dolor, & matrix intus palpitabat, & in ventre sub vmbilico sentiebatur calor, tumor quoque ac grauitas, eratque dolor magis acutus arguens materiam calidam, occupans spinam, inguina, & ad præcordia ascendens, modò etiam in vtroque coxendice dolebat. Cùm enim sanguinea esset, magis ex sanguine quàm bile ad vterum defluxo, hoc malũ originem cepisse a[illegible]maduertimus. Cùm scilicet rubedo faciem & oculos occuparet, lotium quoq. rubrum & crassum esset, non erat ex mensibus suppressis, neq. ob partum, aut abortũ atq ictum, sed ex humore calido sanguineo ad vterũ defluxo. Ideo cùm plethora adesset, vti in præcedente muliere, venã in brachio dextro ex basilica secari iussimus: nam & in vteri parte magis dextra dolebat. Emolliente quoq. clystere humectante & refrigerante prius iniecto, cùm aluum non deponeret, & hunc syr. propinaui: ℞ syr. ex infus. ros. rub. de end. acetos. simpl. añ. ℥ j. aquæ acetos. portulacæ,

end.

end. añ.℥ij. miſce: fiat ſyr. pro duabus doſibus. Interea cùm in principio eſſemus, hoc vnguento locum dolentem inunximus: ℞ roſ. rubear. myrtill. ſumach, hypociſth. boli armenæ, añ. ℈ j. olei roſ. myrtei, añ. ʒ vj. ceræ parum, fiat vng. Fiebat & hic vel ſimilis fotus: ℞ roſ. rub. balauſt. ſumach, hypociſthid. chamæmeli, añ. m. j. contundantur craſſo modo, bulliant in lib. iij. aquæ ad conſumt. mediet. deinde ſpongiam infunde in dicta decoct. & expreſſam pectini ſuperpone; & vbi ceperit tepefieri vel calfieri, inde remoueatur. Poſtea in augmento repercuſſiua cum reſolutiuis appoſuimus, repercuſſiuis tamen vincentibus. Nempe in principio augmenti hoc ſequenti vel huic ſimili vtebamur: ℞ flor. chamæmel. meliloti, ſummitatum anethi, roſ. rub. balauſt. ſumach, añ. m. j. conquaſſentur craſſiuſculè, & bulliant in ſ. q. aquæ ſecundùm artem, & fiat fomentum. deinde inungatur cum oleo roſ. & oleo chamæmel. In ſtatu appoſuimus reſolutiua temperata. vt: ℞ florum chamæmeli, ſummitatum anethi, meliloti, ſem. lini, fœnugræci, artemiſiæ, matricariæ, meliſſæ, añ. m. j. bulliant in aqua, vt ſuprà, & fiat fotus; mox vtero quoque inuncto, vnguento hoc vel ſimili reſolutiuo: ℞ olei liliacei, chamæmel. añ. ℥ ß. pulueris matricariæ ʒ j. adipis anſerini, medullæ ceruinæ, añ. ʒ ij. ceræ exiguum, fiat vnguentum: poſtea etiam adiecto oleo cheyrino; quibus materia reſoluta fuit. Interim poſt duos dies à ſectione venæ baſilicæ exhibui hanc potionem minoratiuam & lenientem: ℞ caſſiæ recens ex-

tractæ

ractæ ℨ vj. elect. lenitiui ℨ ij. dissolue cum ℥ iij. quæ artemisiæ, syr. viol. ℥ ß. misce. Deinde adhuc iuleb fuit reiteratum. Post quartum diem, dolore vtcunque sedato, ita eandem purgaui: ℞ diacatholici, cassiæ recens extractæ, electuarij lenitiui, an̄. ℨ ij. electuarij de succo rosſ. ℨ j. ß. cum ℥ iij. decoct. flor. & fruct. cord. addendo syr. viol. ℥ ß. misce. fiat potio. Quibus egregiè excreuit. Capiebat deinde ad roborationem, diamarg. frig. & triumsant. in tabulis. Quibus materia resoluta, vt iam diximus, sanitatem consequuta est.

SCHOLIA.

SIGNA *prædominantis humoris diligenter perscrutanda in vteri apostemate vel inflammatione, antequam curationem ineamus, vt hoc exemplum calidi apostematis ostendit: nam hîc febris acuta & continua aderat vehementior, capitis dolor, tremor, ac spasmus quasi membrorum digitorumq́ & ceruicis; oculorum radices dolebant & interior vulua, vnde & vniuersum corpus languescebat. Refert Benedictus Veronensis lib. 27. cap. 5. se Iudæam quandam in eo affectu secasse. Supra enim inguinem, inquit, plurimum intumuit, imo ventre: nam diu locorum vitio laborauerat. Miro modo tumor ille dimota vulua interdum latescebat, interdum in mucronem conspicuus cernebatur, iam iam me & chirurgum sæpe delusit ferramentum & medicamina apparantem. Ad maturitatem emplastris perduximus, mox manum denique non effugit: & sanata est, ac exinde concepit.* Signa prædominantis humoris. Historia Benedicti Veronensis.

Altera

Altera pariter Iudæa (addit idem Veronensis) ex eodem vitio sanata est, quam secari ex improuiso iußimus, tanta odoris grauißimi fœditate, vt Medicos & necessarios omnes domo propelleret: is tumor immobilis erat, annexo peritoneo. Sicuti & Permarenæ nobili filiæ. Si à sanguine sit, iam diximus Obser. præcedente.

A bile.

Si à bile, febris est magis acuta, dolorq; acrior, sitis, lingua sicca, vigiliæ, tum alia omnia intensiora. In frigido apostemate genua torpere sentiuntur, tum pulsus tenuis est ac exilis. in vniuersum stomachus languet, ac singultum patitur: tum & sub occipitio dolor insidet: in maxillis & supra frontem dolent. sine dolore aliquando tumor est, qui grauis est, & extenditur. iam & extrema molliora redduntur ac tumentia, & ægra minus insomniculosa est, ac minus sitit, sine linguæ nigredine, pulsuq; minus frequenti, & vrina minus rubens, genæ tument.

Notæ apostematis frigidi.

A pituita.

A pituita etenim febris est mitior, dolorq; magis grauans, non tamẽ multum intensus, vrina minus colorata, pulsus mollis, inordinatus. Melancholici verò apostematis notæ sunt, tumoris durities; nec dolet durities, inquit Gal. nisi in carcinoma mutatum fuerit. At cùm venter supra modum turget, hydropis similitudinem gerit, tum pedes tument, crura extenuantur cõmunicatione iecoris vitiati; sic aluus sistitur, ac vrina importunè supprimitur, ac menses ceßant. Ita à melancholia, secundùm alios, febris lenta, dolor mitis, pondus in vtero grande, liuescẽtes venæ omnes, maximè autem saphenæ; vrina interdum subtilis, ad plumbeitatem declinans, nonnunquam tamen tenuis atque alba; pulsus inordinatus, durus, paruus, & tardus. Ex atra bile id vitium sæpe oritur, aut phlegmone cùm induruit, subitò materia

Signa melancholici apostematis

Ex atra bile.

euanescente: id communi vocabulo Sephyros vocitur, & cumplurimum in orificio contingit; atque cancer lapideum inuenitur sine vllo dolore. Si calidi apostematis dolor paucis diebus non quieuerit, sed grauitas ac magnitudo perseuerat, tum inuicta sequitur scirrities, quæ medicaminibus vinci nequit: facilè enim, si vincere conamur, in exulcerationem interdum mutatur. Et sic, in summa, inflammatio aut apostema visum aut ex toto dißoluitur, aut maturatur, aut indurescit carcinomatis modo. Si maturetur, inflammatione in abscessum transeunte, dictæ quidem notæ inflammationis superius descriptæ intensiores erunt; dolores etiam circa puris generationem ipsis augentur, ac febres quæ cum humore, plerumque ad vesperam inuadunt; ac inordinatæ acceßiones ipsis obueniunt, primis quidem temporibus intensæ, cum doloribus ad vltimum: vbi suppurauerit, aliquantulum remittunt, vt inquit Paulus cap. 65. lib. 3. tumor attollitur, dolor punctorius adest, aliquando vrina, aliquando stercoris recrementa supprimuntur, aut vtraq; simul, Aëtio teste: aliàs tumor in pube eminet, & veluti exundationis sensus, cùm abscessus maior fuerit, vt liquet ex eodẽ Paulo. Dum verò neque ipsa inflammatio soluta est, neq. in abscessum transmutata, adhuc perseuerant, in scirrhi naturam transmutabitur, idq; inde percipies. Febris, ac dolor, & reliqua leuiora symptomata remittuntur, tumore tamen & renitentia permanentibus cum grauitate, & ægro motu non solùm crurum, sed totius corporis, ac segnitie ad omnes vitæ fũctiones; vt liquet ex eisdem Aëtio & Paulo. Signa etiam temporum, propter curationem dignoscenda. Sic principium est vbi incipit. malo augescente, augmen-

Sephyros.

Signa inflammationis in abscessum transeuntis.

Si in scirrhum permutetur, signa.

Signa temporum.

augmentum. in vigore existente, status. dum inc[...] nat malum, declinatio. Differt quoque à pleuritid[...]

Imperitorum Medicorũ error.

quod imperiti Medici ægrè distinguunt, ob septi tran[...]uersi compreßionem. Si enim magna est inflammati[...] sequitur vteri suffocatio: si minor, magna difficult[...] spirandi, & ad latera & costas protenditur dolo[...] hinc existimant pleuritidem esse, ignorantes conse[...]sum vteri cum septo tranuerso, & cum clauicul[...] Integitur enim peritoneo, & eo solo firmatur, ac r[...]tinetur à parte superiore. Quare si distendatur aff[...]tim, & in maiorem molem accrescat, distenditur p[...]ritoneum, & hyposicota, ob illam vnionem, qua [...] in septo transuerso, ex peritoneo & hyposicota. R[...]

Signa præsagientia.

stant adhuc signa præsagientia, tum merè prognost[...]ca. Si causæ externæ plures in muliere fuerint & eff[...]tu dignæ, inflammationem vel apostema in vtero ex[...]pectare possumus. At merè hæc subsequentia sign[...]

Prognostica

prognostica sunt: scilicet quòd deterior inflammati[...]ea est, quæ plures vteri partes occupat, quàm quæ pau[...]ciores: similiter quæ os, aut ceruicem fatigat, min[...] periculosa existit, quàm ea, quæ fundum, seu cauita[...]tem, quoniam promptius curationem admittit. [...] verò vterum gerenti erysipelas in vtero fiat, letha[...] est, inquit Hippoc. aph.43.5.lib. quanquam de ver[...] inflammatione propriè dicta dubitet Gal. num fœtu[...] poßit aliquando viuere: id quod negari haudqua[...]quam debet, eadem exigua existente, ex qua nedun[...] maligna, verùm etiam nec acuta febris gignitur: neces[...]riò etiam si in iocinore, ventriculo aut septo trans[...]uerso orta sit; vt liquet ex Gal.2. Prorhet. Ex erysi[...]pelate autem semper acuta febris generatur, & sæpe[...]numero maligna. In hoc vitio vrina alba & tenui[...]

malun[...]

[...]alum minatur. Et quum reliqua accidentia inua-[...]scunt, & sudor affuerit malignus, cum ventris in-[...]atione ac animi defectu frequēti, ita vt non loquan-[...]ur, spei locus nullus est. Inflammatio, apostema, ab-[...]cessus, vel suppuratio in vtero, iuxta Auic. & Ara-[...]es, si in ore vteri, inquiunt, poßibile est vt sanentur; [...]t si in profundo, minimè; Gradus addit, valde diffi-[...]ile. Si induretur, lethale: si in pus mutetur, difficile. [...]d tamen cùm fluit, sine odoris grauitate nimia erum-[...]it: nam & in colore album est vniuersum pus, & sa-[...]utem pronunciat: vti in muliere illa quæ Delphis ha-[...]itabat in insigni capitis aurei, vxore pistoris; cui su-[...]itò ruptum est intus apostema, & copiosè effluxit [...]anies alba, & minimè fœtida: ac nostra industria hac [...]uasit, Dei benignitate. Eius historiam Obser. 44. po-[...]emus. Quòd si illud pus quod effluit, teterrimi sit odo-[...]is ac virulentum, perniciem minatur. Si excremen-[...]a in vteri inflammatione, seu apostemate, & vrinæ [...]etineantur, atque dolor ad vltimum extendatur, ne-[...]ue per se, neque per artem subitò minoretur, lethale: quemadmodum fuit in Adriana Gerardi Alcmariana vicina nostra, muliere quidem pulcherrima. cui cùm secundò difficillimè pareret, & fœtum mortuum cum violentia quadam peperisset, neque bene tractaretur post partum, nec diligenter custodiretur, ingens deinde in vtero obortus est dolor, febre continua accedente, cum vteri inflammatione ac apostemate calido; ita vt lotium primò difficulter redderet, postea & in toto suppressum fuerit, vt in grauiore inflammatione fieri assolet. Hic obstetrix planè imperita, & mulierculæ astantes nasutæ, vt huic peßimo symptomati occurrerent, multa calida pectini admouere; etiam filum ce-

ctum in lixiuio, vt lotium prouocarent: & ita apostema augentes, tum febrem ipsam, aptis non adhibitis remediis, nec me quidem licet vicinum vocarunt, aut consilium petierunt, & ægram in mortem præcipitarunt. In fine quidem Gallum Medicum Harlemensem vocarunt: sed & is nihil profecit, ac ipsa pauci deinde horis extincta est. Rectè dixit Bertrutius in suo Collectorio tract. 9. sect. 3. cap. 10. De apost. & cancro matricis, Consueuit hîc, inquiens, superuenire accidens timorosum, scilicet retentio stercoris & vrinæ: cui succurrimus ægram ponendo in balneo aquæ dulcis, vel in aqua decoct. viol. althææ, chamæmeli, fœnug. sem. lini; cùm ventrem leniat, vias elarget, & dolor sedet. Difficulter quidem talia in puerpera adhiberi poterant: fotus tamen vel cataplasma ex iisdem parari potuisset, vt aliquando in puerperis quibus vrina detinebatur, commodè fecimus. hæc enim inflammation aut apostema non augent. Iam quoque frigiditas extremorum, vel sudor frigidus circa frontem & tempora, lethale: arguit enim magnitudinem apostemati seu inflammationis, & virtutis naturalis angustiam. Alienatio quoque fortis & instantia vigiliarum, qu per artem remoueri non possunt, infra diem quartum vt quidam volunt, lethale. Apostema tempore imprægnationis eueniens in vtero, interficit matrem, ve fœtum, vel vtrunque; & propriè si fuerit confirmatum, vti euenit cuidam mulieri iuuenculæ, ad quam accitus sum, iam per sex septimanas quasi hectica febre consumptam. Dolore in regione vteri semper torquebatur, & ægrè lotium reddebat, cum stranguri videlicet, ob crassam residentiam quasi purulentam ita vt ab vlcere vteri ac renum: nam in renibus etiam

dolebat

dolebat. Sed præcipuè ex apostemate præcedente videbatur abscessus esse in vtero. Erat iam in septimo mense prægnans, vel in principio octaui mensis (si bene memini) cùm ad ipsam accersitus fui. Ante meũ aduentum hactenus alij Medici præsentes illam tractauerãt, licet ægrè remedia admitteret. Cùm ad illam venissem, accersita obstetrice, cùm conamina partus adessent & insignes dolores, de abortu metuebam; & animaduerti ex certis signis infantem per tres dies ad minus mortuum fuisse; nam ab illo tẽpore fœtum non sentiebat. Et cùm valde angeretur, neq; aluum deponeret, vt à fœtu mortuo liberari posset, cùm leniens clyster & emolliens iniectus esset, multis precibus ægra inducta, mox peperit filiũ omnibus membris perfectũ, & satis magnum, sed mortuũ, qui etiam ante tres dies saltem mortuus fuisse videbatur. Post tres dies cùm rursus in regione vteri valde doleret, & purgatio non bene subsequeretur, exhibito puluere ad illam promouendam apto, peperit molam carneam. Et postea melius habere videbatur. Post duos vel tres menses dolore iterum ingrauescente, cum dysuria & vrina crassa, ex eodem apostemate in vlcus transmutato, mortua est. Apostema igitur vteri in prægnantibus semper est periculosum. Et qualecunque etiam illud fuerit in aliis mulieribus etsi non sint grauidæ. Quemadmodum hoc anno 1596. contigit in muliere Alcmariana pulcherrima, quæ per annum prius apostemate vteri laborans, postea eo in vlcus malignum transeunte, mortua est magna cum miseria. Alij eam calculo laborare putabant: ego autem vlcus esse in vtero semper iudicaui. &, facta incisione post mortem, marito iubente, vlcus, vti prædixeramus, in vtero repertum est. Qualecun-

que igitur apostema sit in vtero, non est contemnendum; imò diligenter curandum; cùm ex eo facilè abscessus fiant, sæpe & scirrhus, cancer, rimæ vteri & rhagades ac condylomata. De quibus etiam suo loco dicturi sumus. Atque hæc de signis dicta sufficiunt. Curatio erit ex subsequentibus exemplis magis luculenta.

Observatio XLIII.

De oris vteri inflammatione.

MVLIER cùm in abdomine valde doleret, atque etiam febricitaret, os vteri inflammatum iudicabam: quamobrem Adrianam Biezelingiam, quæ mulieres curabat, vocari iussi, vt immisso digito experiretur num os occurreret durum ac rigidum; quod & clausum dicebat, ac feruens, ac retractum. Id signum erat (vt antea quoque diximus) in ipso ore vteri & collo inflammationem esse. Quare vt rectè curationem aggrederemur, ægram in domicilio obscuro collocauimus & moderatè tepido, & somnum moderatum præcepimus, cùm vigiliæ etiam conferant in principio magis quàm somnus: prohibent enim phlegmonem augeri, cùm in visceribus generatur; vt patet 6. De morb. vulg. & Comment. aph. 1. lib. 2. Interea imperauimus vt quietem amplecteretur, etiam omnem crurum motum interdicentes. Cùm autem ægrè aluum deponeret, molli clystere infuso excrementa euacuauimus. Et sic, clysteri iniecto, mox venam secari iussimus ex vena basilica in brachio dextro; quòd fortis esset, ac in morbi princi-

principio adhuc essemus. Iussimus quoque vt immodicos animi motus vitaret. In principio parum cibi dedimus, nisi hordeatum, aut hordei cremorem. Paulus iubet lib. 3. cap. 64. per triduum cibo abstinere, & curationem, post venæ sectionem, absoluit chondro ex aqua mulsa, vel pane, vel ouis sorbilibus, vno die interposito. Sic & Aëtius lib. 16. cap. 85. Chondro è mulsa, aut pane abluto, aut ouis sorbilibus patiens alenda; esseque oportebit, quicquid cibo exhibetur, quantitate moderatum. Et sic nostram alebamus pane loto, aut ptisana, seu eius cremore, aut etiam alternis diebus ouis sorbilibus. Pro potu aquam hordei dabamus, siue in qua & hordeum mundatum & glycyr. incocta erant. Alij sem. coriandrorum præparatorum decoctũ, seu ipsammet aquam modicè calidam dant. nos & cereuisiam tenuem concessimus, à vino abstinentes. & iussimus, vt artus & extremæ corporis partes, manuum præsertim, auersionis gratia, perfricarentur. Quod ad medicamenta attinet, fotum ex œnelæo vel vino rosaceo, iuxta Paulum, super pubem adhiberi iussi, hapsis ex lana puriore atra deligaturam. Interea exhibui quoq. iulebos ex syr. viol. nymphææ, cum aquis lactucæ, end. cichor. acetosæ, & similibus. Tertio die purgaui cum manna & cassia, quia delicata erat. Interea quoque cataplasma apposui ex farina hordei, sem. lini, fœnug. vitellis ouorum assatis cum rosaceo & decocto capitum papaueris & meliloti, ac exiguo vino seu aceto, composita. Sic & Aëtius feruescente inflammatione,

lanam ſuccidam vino & oleo, aut oxyrhodino madefactam, ſumini ac pubi applicat, aut palmulas in vino decoctas, aut mala cydonia ſimili modo in vino decocta. Poſt quintum diem applicui id quod à Paulo etiam commendatur; nempe cataplaſma ex polline farinaceo, ſemine lini, fœnug. ex mulſa, in qua papauerum capita decocta proiiciantur, & ex oleo, paratum. Et quia calor erat magnus, aquam roſaceam cum ſucco plantag. & portulacæ per modica interualla pudendo affundi iuſſimus. Vbi dolor magis excruciaret, iuxta Paulum, lachrymarum papaueris valde exiguum, (tria videlicet aut quinque grana) cum lacte muliebri & ſucco fœnug. apponendum conſulebam. Et ſi dolor non ceſſaſſet, inſeſſus adhibuiſſem, quos & Paulus per totú morbi decurſum vtiles eſſe dixit, ex decocto fœnugræci, ſeminú lini, maluar. artemiſiæ, & olei, præcipuè poſt principium. In iis autem, quæ calorem non ſuſtinent, & maximè circa initia, ex aqua modicè calida roſaceo ſuperfuſo inſeſſus fiant. At mitigata inflammatione lana oleo calido & roſ. chamæmelino & irino imbuta pubem fouimus: & magis declinante, cataplaſma ſumini & pubi appoſuimus ex farina hordeacea confectum, fœnug. & lini ſemine, cum decocto althææ, carycis etiam adiectis. Aëtius ægrotam in fœnug. althææ, ſem. lini, interdum pulegij, marrubij, ſaluiæ, artemiſiæ decoctis ſedere iubebat: & cataplaſma ſimile iam dictum in aqua mulſa coctum apponebat. ſed, ſi grauitatem cataplaſmatum & calorem

ferre

ferre non possent, in aqua tepida sedere iubebat, & loca rosaceo inungebat, pessosque imponebat qui moderatè refrigerarent, ex adipe gallinæ, rosaceo & vino confectos. Iis quæ calorem ferunt, ceratum nardinum illinetur, collutionesque & pessi adhibebuntur, ex œsypo, butyro, medulla ceruina, adipe anseris, vnguento susino, & cera. Sed, quod penè omiseram, quarto die, cùm nondum dolor cessaret, iussimus quoque, vt in muliere robusta, vt vena tali secaretur, sed in exigua quantitate, quia prius vena secta fuerat ex basilica. huius rationem explicabimus Scholio sequenti. Deinde vtebamur topicis iam supradictis. Verùm, dolore iam mitigato, & curatione procedente, tunc, iuxta eiusdem Aëtij sententiam, tenuè viuendi rationem, tum cibi paucitatem auferebamus. &, cùm iam manifesta declinatio facta esset, vinum concessimus, & cibos reficientes. Atque his remediis iam dictis inflammatio probè resoluta fuit.

SCHOLIA.

QVOD venam hîc ex basilica primò secari iußimus, id authoritate tum Pauli tum Aëtij egimus. Vbi enim, inquiunt, vehementior inflammatio infestauerit; si neque ætas, neque habitus, neque anni tempus obstiterit, neque inflammatio post aborsum, aut immensam sanguinis euacuationem superuenerit, cubiti vena secanda est, ac sanguis pro virium ratione educendus; licebitq; in secunda quidē venam incidere, in tertia verò sanguinis mißionem repetere. Sed hîc De venæ sectione.

 dubita-

Dubium de venæ sectione. *dubitatur (vt etiam Donatus longiori sermone refert) cum Gal. De venæ sectione lib. poplitis & malleoli venam secare iubeat, vtero, renibus vel vesica affectu,*

Solutio. *etiam 13. Meth. med. Sed hoc facit sumta indicatione à parte affecta, pro euacuatione cum deriuatione eius quod in parte inflammata continetur, & non pro auersione eius quod influit. Si enim in generatione est, per contrarias partes & longißimas facit; 13. Meth. & sic initio venas superiores etiam Arabes mittunt. deinde; vbi opus est, pro deriuatione & euacuatione, à talo. Exigua verò existente inflammatione, valentibus viribus, potißimùm vbi corpus totum plenum non fuerit, & inflammatio iam facta sit, tali vena incidatur, &, si opus est, eadem iteretur, rectitudinem*

Aliorum medicamentorũ ratio. *perpetuò seruantes. A venæ sectione, si eadem inflammatio cum erysipelate præsertim participet, vbi quodam modo mitior fuerit reddita (non autem circa initia) leui quadam purgatione vti conuenit, etiam pro deriuatione facienda; vt caßia fistula, manna, sac-*

Purgatio. *charo viol. syr. ex infus. ros. pallid. diacatholico. Deinde imo ventri ac pubi & lumbis fotus, irrigationes, seu epithemata, ex iam dictis in Obs. adhibebimus. Et si erysipelatis naturam participauerit (quod ex igneo calore percipies) intubum, & vmbilicum Veneris, sedum, polygonum, portulacam, plantaginem, ac vitis pampinos cataplasmati cum polenta apponito: vel quopiam earundem herbarum succo cum rosaceo aut melino oleo lana madefacta in sinum pudoris, iuxta Aëtium, mittenda est. Peßi quoque ex succis herbarum dictarum subdendi. Quòd si cataplasma à locis non toleretur, aquam rosaceo admixtam ex modicis interuallis iugiter infundimus. In exacerbationis de-*

clina-

clinatione ægra in aqua tepida vsque ad lumbos insideat. Deinde peßi imponendi ex aliquo vnguento leuiter astringente; sicut rosaceo, melino, lentiscino, œnanthino, adiectis ouorum vitellis crudis aut assatis, & croco; interdum ex memoratis succis addendo. Mitigata inflammatione, præter pessos in Obser. dictos, cucurbitulas idem Aëtius affigit in lũbis; magnoq; existente tumore, etiam cum scarificatione. Idem componit & pessos ad sedandos dolores inflammationum vteri, fœnug. madefaciens, primam ac secundam aquam abiiciens, deinde vbi in tertia, quæ dulcis puraq; sit decoct. per colum traiicit & decocto admiscet adipem anserinum recentem, vel gallinaceum, ac permittit simul super ignitis carbonibus colliquari: postea, vbi refrixerit, concretum adipem aufert, & seruat; quem vsus tempore spatula specilli in manu subactũ, pesso excipit, & supponit. Alius dolorem sedans: Papaueris capitula in passo decoquito, donec flaccescant, deinde exprimito, & decocto transcolato medullam ceruinam liquatam admisceto; & vtere: & si medulla ceruina defuerit, vitulinam sumito. Habes apud eundem innumeros pessos valde conuenientes. Sed hic cauendum ne in extensionibus & inflammationibus vteri menses eliciamus: magis enim loca extenduntur, & cùm ob inflammationem occlusa sint, sanguinis transitum intercipiunt. Sed & tetrapharmacum ad inflammationes vtiliter imponitur, aut infunditur. Quòd si inflammationi vlcus adiunctum fuerit, cerato rosaceo, ex cera alba, cum tertia anserini adipis parte confecto, albumen oui, quantum capere poterit, instillato; & vtere. Idem & in declinatione balneum admittit. Neoterici hæc addunt, vbi calidum

Cautio.

Calidi apostematis curatio.

apostema est: Ægrotam in cubiculo frigidiusculo collocant, quietem imperat, & vt famem sustineant, parum bibat hordeaceam aquam pro siti. Inclinante morbo, vires recolligunt sensim, pullus detur in cibo, ouum sorbile, atriplex, spinachium, malua. Ptisana iuuat, nam totam curationem complet. Imbecillioribus far hordei, aut alica dari potest, vt diximus; panis aqua elotus, aut subinde coctus. Interdũ auiculæ conceduntur, aut pulli lactuca præparati, vel perdices cum cucurbita, vel cum seminibus frigidis, vinum cauendo; singulis diebus aluum emolliendo clystere, vel manna, vel caßia, vel sacchar o viol. si opus est purgatione. Initio quidem calidi apostematis, discutientia & refrigerantia apponuntur; etiam leuiter astringentia: talia sunt, rosa, lens dempto cortice, balaustia, plantago, vitis pampini vel folia, strychnum, seris satiua, portulaca, virga pastoralis, semperuiuum, cucurbitæ ramenta, ac hordei farina. Insidere in aqua cum oleo ros. plurimum iuuat, & hoc emplastrum, in materia sanguinea: Farinæ lentũ excorticatæ, hordeaceæ, añ. ℥ ij. succi plantag. semperuiui, strychni, virgæ pastoralis, olei ros. vel omphacini q. s. linteolis tam imo ventri, quàm in spina imponatur. Biliosæ apostemati magis frigida conueniunt; syr. viol. de end. acetos. simpl. cum aqua end. solatri, acetos. & leuis purgatio ex caßia, pauco adiecto elect. de succo ros. Roborentur cum diamarg. frig. sacch. viol. diatriumsant. Topica sunt qualia superius diximus conuenire erysipelati. Probatur & hoc in bilioso: Farinæ hord. ℥ iiij. rament. cucurb. succũ lactucæ, nymphææ, hyoscyami, pap. albi plantaginisq; rosaceo infuso, feruefacito, & apponito. Vbi verò phlegmaticũ fuerit

Astringentia topica.

In sanguineo.

Biliosi apostematis remedia.

Phlegmatici cura.

fuerit apostema, cubile calidiori loco constituendum est, priori contrario, & vigilandum est; calidiuscula & exiccantia offeruntur. materia digerenda cum syr. matricariæ, de duabus rad. oxymel. simpl. & aquis artemis. fœniculi, & similibus, vel decoct. artemis. puleg. melissæ, aliisq;: prius quoque minorata materia, secundùm aliquos, cum ℈ ij. pilul. fœtid. deinde leuiter purganda cum elect. indo, agar. & diacathol. Et cùm primùm ortum fuerit, componatur cataplasma; vt, farinæ lentium, & fabaceæ, ac ciceris, añ. ℥ ij. mastich. aloës, mannæ thuris, farinæ, fœnugr. flor. chamæmeli, añ. ℥ ß. cum oleo chamæmel. absinthino, ros. componantur. Si sit melancholicum, durum, in humecto loco locanda est ægra: somnus hic iuuare creditur. humor melancholicus & atra bilis digerenda cum borag. meliss. chamæd. chamæpit. & buglos. decocto, & syr. de epith. borag. viol. & purganda cum sena, epithymo, & diacath. Cui & emollientia ac pariter dissoluentia quàm citò sit possibile imponenda sunt, nec differenda: vt ex farina hordeacea, lini, ex meliloti decocto, addita sapa, & oui luteo tosto, & per interualla iuuant insessiones in meliloti decocto cum lini semine, ac althææ vel maluæ floribus vel semine. Prodest & per se œsypum subdere, vel cum anatino adipe cum croco & meliloti seminis farina. At cùm sanguineum increscit apostema, superiori emplastro, quod initio apponitur, fœnugræcum, melilotum & chamæmelum adiicito: ac frequenter in eo decocto insidere iuuat, in quo plantago, lens dempto cortice, ac rosa cum malua, & althæa decocta sint. In biliosa verò eadem malua, & althæa, semperuiuum, lactuca, nymphæa, viola, cum

Melancholico apostemati quæ conueniunt.

In augmento quæ conueniunt in apostemate sanguineo.

cum meliloto imponi debent. Infunditur subinde violaceum, ac gallinaceus adeps. In phlegmatico item calamum arom. adiici opus est, ac myrrham. Ex atra bile, galbanum addi potest. In statu pariter sanguinei abscessus, artemisia ac calamus arom. admiscetur: in bilioso, lini semen: in phlegmatico, palmulæ medentur, carycæ, menthastrum, ac calamintha. In melancholico demum, quæ valde emolliunt ac dissoluunt imponenda sunt. Inclinante apostemate, & mitigato dolore, è chamæmelo, meliloto, althæa, & semine lini cum oleo violaceo ac cera cataplasmata conficies, & in vterum violaceũ luteum infundito, ac lilinum: tum enim quæ maximè dissoluunt imponi debent; sicuti sisymbrij succus, ac maiorana, & foliorum tenerrimorum lauri. Aliqui ea damnauere, veluti nimium excalfacientia, sed butyrũ, adipem anatinum, ceruinamq́; medullam commisceri volunt, ne qua apostematis pars lapidescat. Inclinante bilioso, althæam, maluam, melilotum, lini semen ac chamæmelum adiiciunt. In phlegmatico, decocto menthastri & calaminthæ insidere iuuat, addita ruta, rorem arino, maiorana, & lauri foliis. Sed & lixinium per se valere creditur. Imponitur & emplastrum ex erui, lupinorumq́; farina, cum oleo nardino, rutaceo: imponunt aliqui linteolum aqua ardenti madens. At illud cum cautione faciendum puto. Inclinante melancholico, oportet magis emollire, quàm dissoluere, donec ex toto tumor discutiatur. Ego commodè in iis vtor emplastro de mucilaginibus, & nostro de ammoniaco dicto.

Marginal notes: In augmento apostematis biliosi, phlegmatici, & atrabilarij. — In statu. — In declinatione. — In sanguineo. — Bilioso. — Phlegmatico. — Melancholico.

OBSER-

OBSERVATIO XLIIII.

De apostemate vteri frigido in abscessum transmutato.

AGATHA Petri, filia illius Petri Aromatarij Hagani, istis diebus nuper nupta pistori cuidam Delphis in insigni capitis aurei commoranti, anno 1569. 26. die Octobris incidit primò in vteri suffocationem grauem, cum conuulsione & motu epileptico, vt & caput simul conuelleretur adeò vehementer vti ad sellam in qua sedebat idipsum illideret. Erat enim adeò fortis paroxysmus, vt vir humerum & caput magna violentia continere cogeretur. Aderant & duæ mulieres, quæ manus detinebant: nam & digitos atque pollicem in manum contrahebat, vt vix in rectum deduci possent. Tertia quoq. mulier astabat, quæ ventrem vi comprimebat: adeò enim vterus sursum rapiebatur, vt penè suffocaretur. Durabat autem hic paroxysmus adeò atrox circiter quinque aut plures horas, quibus per remedia ab astantibus & mulieribus adhibita à paroxysmo excitari aut subleuari non potuit. Tandem sub noctem ad eam accitus sum. Eo tempore, ad diuersionem, crura fricabam fortiter, & ligaturas adhibui circa coxas vehementiores, & simul emplastrũ sequens vmbilico apponi iussi: ℞ emplastri contra matricem ℥ ß. ducatur supra alutam rotundam paulo ampliorem dalero, & in circuitu obducatur

catur galbano. nodulum in se complectentem assam fœtidam naribus pro odoratu obiiciebam. Sed nondum in toto à paroxysmo excitabatur, quamuis leuius ferebat, subinde scilicet per interualla redeunte, non tamen ita acriter vt prius. Tandem rutam manibus confricatam naribus, vt continuò olfaceret, obieci, & à paroxysmo planè liberata est. Verùm altero die cùm tempus ventosum esset, nimium citò sese aëri committens domo exeundo, in maximum dolorem vteri incidit; atque 28. die me rursus reuocarunt. Mulieres astantes incusabant, emplastrum nimis diu fuisse retentum supra vmbilicum; cùm potius ex aëre frigido spiritum flatulentum concepisset. Dolore magis increscente per totum ventrem inferiorem, & potissimùm circa pectinem & pubem, cum tumore apparente, cepi ego metuere de apostemate vẽtoso, vel potius phlegmatico & frigido, in muliere admodum pituitosa, alba, & pingui. Sed cùm aluũ non deponeret, vt glans sequens subderetur, mando: ℞ pul. hieræ picræ ʒ j. salis parum, pul. cumini ℈ ß. mellis q. s. fiat glans seu suppositorium. Antequam imponeretur, emplastrum ab vmbilico detraximus: nihilominus dolor, quem ex emplastro malè originem habuisse dixerant, æquè persistebat, neque vllo modo mitigabatur; nec imo ventre etiam inuncto hoc oleo: ℞ olei lilini, de meliloto, chamæmel. anethini, añ. ℥ ß. misce. Ex suppositorio squibalas tantùm duras reiecit. Clysterem libenter iniecissem (quod melius fuisset) sed
non

non admittens potionem sequentem ebibit: ℞ artemisiæ, flor. chamæmeli, an̄. p. j. sem. fœniculi, carui, an̄. ʒ j ß. folior. senæ à stipitibus repurg. ʒ iij. vuar. passul. ab acinis repurgatarum ℥ ß. fiat decoct. in aqua communi q. s. cuius expressionis accipe ℥ iij. in qua dissolue elect. lenitiui ʒ vj. diacathol. ʒ ij. misce. qua ter aluum deposuit, nec dolor tamen sedatus est. Adhibui hunc sacculum: ℞ herbar. sicc. matricariæ, artemisiæ, an̄. m. j. pulegij sicci, absinthij, calamint. rutæ, melissæ, omnium herbarum exiccat. an̄. m. ß. sem. anisi, carui, an̄. ʒ j. flor. chamæmeli, meliloti, an̄. m. j. incidenda incidantur, & contundenda contundantur, & misceantur in linteolo puro quadrato, & fiat sacculus intersutus secundùm artem; & calidè ventri apponebatur. Dicebat, simili sacculo se aliquando curatam fuisse, cùm similem dolorem passa esset. Sed dolor ex sacculo mitior factus non est. Die sequenti, qui erat 29. Octobris, Haganus Medicus, me iunior accitus fuit, qui eandem aliàs præ manibus habuerat: is solam inflationem vteri esse putabat ex præfocatione præcedente. Ego tamen verebar, simul cum ventositate apostema adesse ex frigida materia pituitosa, & quòd facilè abscessus fieret, cùm tumor appareret cum quadam duritie circa vnam partem vteri magis, & è regione illius partis etiam coxa doleret, præcipuè cùm illa non iuuissent, quæ ad vteri inflationem valent, magis de abscessu timebam: & ideo potius ad maiora emollientia, (cùm duri-
ties

ties cum tumore magis adesset, non sine febre; licet exigua & lenta) deueniendum esse proposui. Ille verò vrgebat vt emplastrum de baccis lauri toto ventri apponeretur; ad flatus discutiendos: ego autem eius caliditatem metuebam, ob febrem, licet lentam. Verùm ægra illud emplastrum esse apponendum annuebat, cùm & ipsa ventositates esse diceret. Hæc igitur præscripta sunt: ℞ pul. Leonelli contra matricem, descripti Obser. 33. huius libri, ℈ iiij. pul. rad. pæoniæ (ob motus epilepticos, qui præcesserant) & sem. pæoniæ, an. ℈ ß. misce, fiat pul. pro ij. dosibus; & vna statim fuit exhibitus cum aquæ flor. chamæmeli & artemisiæ an. ℥ j. ß. & emplastrum de baccis lauri supra alutam toto ventri appositum fuit. Trigesimo Octobris, cùm hic Medicus non amplius rediret, ac dolor semper in peius vergeret, magis timebam adhuc abscessum, cùm perfectè sentirem duritiem quandam vteri, eoque magis cùm difficulter tandem lotiũ redderet: & cùm suffocatione vteri prius laborasset, matri clam consilium dederam, vt marito diceret, vt cum illa concumberet, ne vteri suffocatio rediret. Verùm cùm ipsa coitum ferre non posset, vti mater postea mihi narrauit, maiorem suspitionem habui de vteri apostemate frigido; at, dolore ita perseuerante, quòd facilè ad abscessum tenderet. Quare, emplastro de baccis lauri amoto, vt talis inunctio fieret, præcepi: ℞ mucilag. althææ extractæ cum aqua maluæ ℥ j. pingued. anatis, gallinæ, vituli, an. ℥ ß. ammoniaci in aceto dissoluti ʒ iij. adie-
ctis

ctis oleis ſupraſcriptis, adiectaque cera exigua, fiat linimentum. &, poſt inunctionem, hoc ſequens cataplaſma infimo ventri applicetur: ℞ rad. althææ mundatæ ℥ iij folior. maluæ, parietariæ, florum chamæmeli, meliloti, artemiſiæ, añ. m. ij. cerefolij (vt & melius lotium redderet) m. j. coquantur in aqua ad mollitudinem, piſtentur; adde farinæ ſeminis lini, fabarum, añ. ℥ ß. furfuris ſubtiliſſimè triti & cribrati ℥ ß. cum butyro recenti, oleo amygd. dul. liliaceo, chamæmel. añ. q. ſ. fiat cataplaſma; quo & dolor nonnihil mitigabatur. Interea cùm ventrem non deponeret, hoc decocto vtebatur: ℞ artemiſiæ, matricariæ, meliſſæ, añ. m. j. flor. hyperic. chamæmeli, añ. m. ß. parietar. maluæ, viol. añ. m. j. ſem. dauci, carui, cumini, añ. ʒ j. ß. ſem. paſtinacæ, agni caſti, (quia aderant ſimul ventoſitates) añ. ʒ ß. folior. ſenæ ʒ vij. agarici feminini albi leuis ʒ ij. zinz. albi ℈ j. coquantur in aqua artemiſiæ, chamæmeli, q. ſ. pro ℥ xij. fortiſſ. expreſſ. adde ſyr. de artemiſ. ℥ ij. ſyr. de calamintha ℥ j. Miſce pro iij. doſibus matutinis. quo decocto modò quinquies, modò ſexies aluum deiiciebat. Hoc tamen apozema non conuenit in apoſtemate calido, nec in principio in frigido: ſed quia minus dolebat, & venter valde ſtrictus eſſet cum ventoſitate, & cùm clyſteres non admitteret, id præſcripſi. Multas inde ventoſitates ſimul cum ſtercore reiiciebat: & quia iam malum proceſſerat, minus hæc purgatio nocumenti inferebat. imò ex ea ſe leuari quoque dicebat. Cataplaſma autem continuò

apponebatur:& quia tumor mollior fiebat, paulatim fiebat maturatio apostematis, adiectis adhuc ficubus, & vno atq. altero capite liliorum cum oleo liliaceo. id verò percepimus ex sedatione doloris. Tandem itaq. nono die abscessus intus ruptus est, & effluxit sanies copiosa alba, & ab omni dolore liberata est. Eo tempore, emplastro amoto, oleo amygd. dul. inunximus; & antequam rumperetur, lanam succidam cum medulla ceruina & butyro recenti vt in vuluam imponerent, iussimus. Verùm post eruptionem, sanie copiosè effluente, iussimus, vt decoctum hordei communis & cicerum rub. & glycyr. biberet, ad vlceris repurgationem, etiam adiecto melle ros. collumque vteri vt eo lauaret. Mox vlcere per se consolidato, conualuit.

SCHOLIA.

Quomodo apostemata vuluæ maturantur.

PRÆTER veterū remedia ad emolliendā vteri duritiē facientia, Recentiores emplastrū laudant, quo abscessus maturantur: habet farinæ tritici, aristalthææ, añ. ℥ iij. farinæ fœnug. sem. lini, añ ℥. j. palmularū, carycarum, rad. liliorū ac passularū q. s. decocto feruefiāt: addatur item oleum lilinum, carthaminū cum gallinaceo ac anatis adipe. Decoctū althææ ac maluæ, meliloti, fœnug. cum acantho, insidentibus medetur. Vbi igitur inflammatio non potest discuti, sed ad suppurationē vergat, suppurationi auxiliū prædictis emplastris ac insessionibus ferendū est; cataplasmatis imò ventri ac lūbis impositis ex lini semine, fœnugr. farina hordei, carycis decoctis, althææ rad. ac terebinthina: quo etiam tempore pudendi sinus per spongiam assiduè foueatur, & vapores per arundinem operculo

ollæ

ullæ perforato insertam intra pudendum recipiantur. Demum insessiones frequentes fiant decoctis in aqua his, quæ vim attractoriam habẽt; velut est pulegium, marrubium, laurus, saluia, artemisia, dictamnum, centaurium. Maturant caryca, lilij radix cum fimo columbino. Item pessuli indantur ex terebinthina, myrrha, œsypo, anseris pinguedine & butyro compositi: aliquando etiam columbinũ stercus cum oleo & melle, pro cataplasmate, adhibebimus, vt ruptio fiat. Interea ad ruptionem facit gressus aduersus scalas, aut rheda vehi, vel equo, vel saltus, vel manu comprimere: eo enim modo sæpe pus erumpit. Si verò abscessus in conspectu fuerit, ficu, sinapi, ac columbino fimo facilè rumpitur, nec ferramento opus est: si versus vesicam vulua suppurare videtur, quæ modicè vrinam cient danda sunt; vt est semen melopeponis, cucurbitæ & cucumeris. Disrupto autem abscessu, quibus medicamẽtis deinceps vtendũ sit, mox de vlceribus vteri curandis dicemus. Si versus vesicam erumpit, laudant decocta melopepon. & psillij cum tragac. & sacch. & succum glycyrrhizæ. Si versus aluum, ius lentis decorticatæ decoctæ cum ros. ac balaustiis, oryza, & similibus infusum. Si sanies exeat carnis recentis loturæ similis, & grauis odoris, infundunt decocta astringentia. Quidam protinus rupto pure, mulsa colluunt frequenter. Mox vomicam persanamus trochis. qui ex succino fiunt, si in potu sumantur. Colluere iuuat sero caprino ac melle despumato. Repurgato vomicæ sinu, infudenda sunt quæ vlcera persanãt; de quibus mox dicemus. At si non in abscessum ac suppuratione inflammatio aut apostema trãseat, sed ad duritiem vergat, emollientibus pugnandũ

Quæ ad ruptionem iuuant.

medicamentis, tum intus tum extra adhibitis; quorum siluam reperies locis de scirrho cùm lienis, tum iocinoris, & quæ nunc adferemus de vteri scirrho.

OBSERVATIO XLV.
De vteri scirrho.

VTERVS, inquit Aëtius lib. 16.cap.86. ex Sorano, interdum quidem nullo prius indicante signo, repente induratur. Ita & Paul. lib. 3.cap.68.Scirrhum contrahit vulua,aliàs repentè,vt nulla causa euidens præcesserit.Id euenit mulieri Delphensi, de qua nunc agemus. Plerumque tamen, iuxta eosdem, præcedente inflammatione, quæ neq. discussa fuerit, nec in abscessum mutata. Ita aliquando & malè curatas inflammationes sequitur, vel intempestiuū repellentium vsum, vel constringentiū in principio,vel in fine fortioribus remediis discutiendo quod tenue est, & quod crassum siccando. In hac itaque muliere durus tumor aderat sine febre, & tactui renitebatur; nullus, aut obscurus, aderat dolor; si staret,graue pondus (quod in aliis tumoribus obtingit) quasi prolapsurum incumbebat in pudenda: vbi verò sederet, aut decumberet, sua grauitate intestinum rectum premebat: incessus aliquo modo difficilis erat, & segnities totius corporis aderat,non tamen eius magnitudinis deuenerat, vt totum vterum apprehenderet. Erat hæc mulier melancholica & subfusca; ita vt ex humore crasso & terreno, paulatim vteri substantiam occupante,

pante, ſine inflammatione præcedente initium ſumpſerat. Cùm hæc robuſta eſſet, & ſubnigriuſcula, & venas ſatis latas haberet, cumque non ita diu hoc malo laboraſſet, ex vena lienari (nam in ſiniſtra parte vteri tumor durior erat) ſanguis vt extraheretur mandaui; iuxta Aëtium, qui in principio, ſi nihil prohibeat, neque ætas aut vires repugnauerint, mediocrem ſanguinis copiam à cubiti vena auferre iubet. Idem & Paulus facit: atque vterque purgat materiam craſſiorem cum hiera Archigenis. Ego prius exhibui ſyr. ex infuſ. roſ. pallid. cum foliis ſenæ, adiecto pauxillo elect. de hiera. Deinde appoſui emplaſtrum de mucilaginibus, & de meliloto: poſtea & emplaſtrum noſtrum de ammoniaco, prius inuncto hoc vel ſimili linimento: ℞ mucilag. ſem. lini, fœnug. althææ, maluæ, añ. ℥ v. ſucci ireos ℥ iij. pingued. anatis, gallinæ, anſeris, añ. ʒ vj. olei cheirini ℥ j ß. bulliant ad conſumptionem ſuccorum; deinde adde croci ʒ ß. cum cera fiat vnguentum. commendatur à Nicolo. Iis remediis hæc optimè habuit. Hoc quoque emplaſtrum ſequens pro Nobili Abbatiſſa de Toorn, pro vteri duritie deſcriptum eſt: ℞ galbani electi in aceto diſſoluti ℥ j. bdellij mollis & ſubalbi ʒ ij. pul. matricariæ ʒ j ß. myrrhæ ʒ ß. Vbi diſſoluendum diſſolutum fuerit & colatum, addantur reliqua pulueriſata, & fiat emplaſtrum, ſeu ceratum, formæ ſphæricæ latitudine ſex digitorum. Valet & inſeſſus ex fœnug. ficubus coctis in aqua hordei: deinde eadem quoque appoſita proſunt.

SCHOLIA.

QVAMVIS Benedictus Veronensis, Medicus doctißimus, de callo & duritie vuluæ ex Æginetа sub vno nomine tractet; callus tamen à duritie, seu scirrho, differt, ex Moschione, quòd callus in totum nihil sentiat; in duritie exiguus est sensus: & ita scirrhus vix sentiens est durities. Scirrhum enim ex Galeno nominamus tumorem durum, qui sine dolore est, non tamen omnino sine sensu. Scirrhus exquisitus est tumor præter naturam sensu priuatus durusq́ue: non exquisitus, qui non sit omnino insensilis, quamuis valde difficulter sentiat. At callus maiorem duritiem habet, quàm scirrhus. Fiunt certè diuersi tumores in vtero. Tumet quidem inflatione, de qua antè dictum est: sed impulsu digitorum sonitus tympani modo redditur, tumorq́ue pubis & imi ventris comitatur cum dolore pulsatili; aliter quoque hic tumor curatur, quàm scirrhus. Tumet etiam vterus hydrope laborans, vt cap. 81. lib. 16. apud Aëtium constat: quem affectum sequuntur, tumor amplus, laxus, flatuosus, gurgulationes tanquam intestinorũ, in ambulando grauitas, & anhelitus difficultas, alui fœtida excretio, menstruorum & conceptuum detentio, & quæ deferuntur, nullo seruato ordine excreta: vbi verò violenter excernuntur, fractis interdum paruis corpusculis quæ vesicæ aßimilantur, viscida quædam aquosaq́ue erumpunt. Ita & Fernelius: Tumet & nonnumquam vterus aquarum copia; qui certè hydrops est vterinus. Inflationis signa adsunt; sed grauitas maior, & sonus quasi fluctuantis aquæ. Huius, quemadmodum & ascitæ, efficiens causa est

Callus differt à scirrho.

Lib. 14. De morb. cur. & 2. Ad Glauconem.

Tumores diuersi quomodo à scirrho vteri distinguantur.

Inflatio vteri.

Vteri hydrops.

sit iecoris aut lienis vitiũ: aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatã viam sibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua solum sanguinis serũ eodem instillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat mẽstrua purgatio, omnem aquarũ colluuiem ex vtero per ceruicẽ profundebat, pelues q; sex aut octo implebat aqua citrina feruẽtissima, dum venter totus subsideret. Mox deinde menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluuies, stato dein tempore profluebat. Hæc tandem persanata vterũ gestauit, peperitq; bene vitalem fœtũ. Tales autem Aëtius curat, decubitu, quiete, vomitu, & validis collutionibus ac pessis; vt apud eundem ad longũ videre licet. Post aquarũ eductionẽ, exercitiis, sudoris prouocationibus, validisq. frictionibus totius corporis, sed præcipuè suminis vtendũ iubet. Sed & vteri œdema tumor quoq; consequitur in pallido candidus, sublaxus, tactu mollis, digitorum pressioni cedens, seq; rursus paulatim attollens, cutisq; alui manu apprehensa facilè attrahitur. Loca igitur oleo cõmuni calido, aut irino, aut ligustrino irriganda Aëtius iubet; pessuq; vtendum ait, ac reliquis præsidiis quæ superius diximus de spiritu in vtero collecto, seu vteri inflatione. Huius curationem etiam vide apud Fontanonum De morb. interioribus cap. 27. De œdematis vteri curatione. Ab omnibus his tumoribus iam dictis differt scirrhus. At scirrhorũ genere cõprahenditur, iuxta Paulũ, etiã durities, quam σκλήρωμα Græci vocãt, circa vuluæ ceruicẽ potissimum obueniens. Aëtius appellat schirrhoma. Habet autem similem tumorem, sed tactui renitentem, & moderatè affligentem: Plurimumq;, inquit, in vteri ceruice scirrhomata eueniunt,

Historia apud Fernelium de muliere vteri hydrope laborante.

Oedema vteri.

Scleroma.

Scirrhus.

Notæ.

eueniunt, quæ immißis digitis percipi poßunt, ac plerumque vuluæ collum versus scirrhoma auertitur. Vbi verò scirrhus vteri fundum inuaserit, tumor vehemens & tactui renitens occurrit, grauitatem motionesq́ difficiles non tantùm crurum (vt diximus) sed totius corporis, & segnitiem ad omnes vitæ functiones afferens.

Causæ.

Causas iam diximus. Fit enim ex humore lento crasso vteris infixo, & statim in principio congregatus paulatim & augescit: crebrius verò Medicorum imperitia paratur quum vehementer erysipelata & inflammationes adstringunt, & infrigidant, & si quis medicamenta vehementer dissolutiua adhibeat: in summa, in vtero repente fit ex humoribus iam dictis, vel inflammatione præcedente & malè curata.

Prognostica

Cùm autem duplicem esse diximus scirrhum; verus & exquisitus, sine sensu, incurabilis est: at alter, cum aliquo sensu, curari potest, sed ægrè. In vtero verò diutius si perseueret, deprauatus corporis habitus, & decoloratio subsequuntur, interdum & moles aquosa. Iuxta Auic. in interiore spatio vteri, incurabilis est; in vteri ore, aut ceruice, nec omnino sensus expers, curari potest. Ita & Aëtius: Quæcunque scirrhomata circa os & collum vuluæ constiterint, facilè curantur: quæ verò circa fundum, difficulter. Accidit insuper & non rectè tractatis habitus aquosus. Nam Rhas. 9. Cōtinent. Apostema durū & non cancrosum (hoc dixit, quia facilè scirrhus in cancrum transit) si diutius prolongetur, inflantur pedes, & extenuantur tibiæ, & cessabunt menstrua. & Add. Auic. Magnificatur venter, & subsequitur aliquando verus hydrops: ideo scirrhus vteri cum magna diligentia curandus est.

Curatio.

Curatur autem in principio, si vires admittunt,

mittunt, iuxta Paulum & Aëtium, vena secta, vt diximus Obs. præcedenti, & purgatione ex hiera Archig. Valent ea quæ de apostemate melancholico diximus; purgatio ex epithymo, sena, confect. hamech. Habes apud Aëtium insessus plurimos, pessos varios emollientes, & cerata, fotus, emplastra. Utitur insessionibus è fœnug. sem. lini, pulegij, artemis. rad. & folior. cucumeris agrestis, decoctis. Vterum colluit susino oleo, narcißino, irino, gleucino, adipe anserino, gallinaceo, porcino recenti, alicui vnguento admixto, lacte bubulo aut caprino cum anserino adipe. Cataplasma sumini illinit è carycis, hyssopo, nitro, absinthio; cucurbitulasq; cum scarificatione affigit; & postea vtitur medicamento polyarchio, emplastro diachylo, cum oleo susino, peßisq; mollitoriis. Atque horum copiam apud eundem inuenies lib. 16. cap. 86. De scirrho ac scirrhomate, ex Sorano. Verùm licet scirrhus etiam præscriptis medicamentis pro declinatione inflammationis curari poßit; tamen cùm sine febre fit, possumus & vti fortioribus ad partem emolliendam; quale illud est à Rondeletio descriptum: ℞ rad. lilior. bismal. cucum. agrestis, an. qr. j. artemisiæ, vel nepitæ tertiam partem m. j. ficuum paria xx. sem. lini, fœnug. an. ℥ ij. flor. chamæmeli, viol. meliloti, an. p. j fiat decoct. in aqua & oleo dulci. Ex decocto foueatur regio vteri. Ex residentia pista & transmissa fiat cataplasma, quod applicetur supra partem post fotum. Deinde vtatur sequenti vnguento: ℞ butyri recentis, axung. porc. an ℥ ij. ping. gallinæ, anatis, anseris, an ℥ j. ß. olei amygd. dul. & olei lilior. an. ℥ ij. mucilag. sem. fœnug. extract. cum vino albo ℥ j terebinth. ceræ q. s. quo vtatur post vsum fotus. Et post vsum istius vng. rur-

sum redeat ad fotum, & iterum ad vnguentum. Similibus præsidiis aliquando vsus sum commodè in vidua quadam Alcmariana, in qua durities maior erat quàm in muliere præcedenti, ita quòd totum ferè vterum occupauerat. Sequens quoque valde vtile est: ℞ oppopan. bdellij, ammon. añ. ℥ j. styracis, myrrhæ, añ. ℥ ß. propoleos veræ ℥ j. rad. iridis ʒ j. croci ʒ ß. dissoluantur lachrymæ in oleo lilior. & amygd. & vino maluatico & depurentur; quibus adde parum terebinth. & ceræ; fiat vnguentum. Emplastra, diachylon, vt diximus, ex gummis & ireatum partem illam induratam emolliunt. Huius partis emollitionem plurimum iuuat fotus ex eadem decoct. vel oleorum de lilio, amyg. de myrrha, de styrace. Hæc enim partem contingunt. Vtilissimum etiam est illis encathismate vti ex decocto fotus præscripti, & diutius in illo sedere. Iniectio etiam clysterum emollientium, & relaxantium ex ol. plurimum conferet. In declinatione herbæ digerentes poni debent in encathismate maiore quantitate; quales sunt, nepeta, pulegium vtrumq;, artemis. calaminth. flor. anthos, stœchad. sambuci: quia hæ herbæ decoctæ in multa aqua minus siccant, & digerunt sufficienter. Radices cucumeris agrest. & brion. in eodem encathis. addi possunt. scirrhus enim fit à materia congelata; quam ob causam medicamenta calida, & dissoluentia sunt ex vsu, permixtis quibusdam humidis, malacticis, ne id quod tenue est, discutiatur, & crassum remaneat. Radix mandragoræ in vino & oleo amygd. & axung. porci decocta & contusa partes induratas emollit, maximè si pauca quantitas oppopan. cum ea misceatur.

OBSER-

OBSERVATIO XLVI.

De vteri cancro vlcerato & lethali.

MVLIER Alcmariana vuluam carcinomate adeò corroſam habebat, vt particulatim excideret: quam cùm Chirurgus tractaret, & nos ad eam acciti eſſemus, licet longo tempore palliatione vſa fuiſſet, malum lethale eſſe pronuntiauimus: quæ quidem cum magna fœditate & dolore aliquandiu vitam protrahens, tandem miſerè obiit. Venit mihi tunc in mentem caſus ille quem aliquando, Bononiæ in Italia exiſtens, vnà cum præceptoribus ægrotantes inuiſendo, vidi in muliere quæ cancrum in vtero habebat etiam vlceratum. Conuocatis Medicis eo tempore illuſtribus, vt Elideo præceptore meo & Luca Chini, & Paſſino, facta eſt conſultatio: concluſerũt, mulierem morituram, ad tẽpus tamen vtentes palliatione. & illa cum magna miſeria, vt hæc noſtra ægra, tandẽ obiit. Longo tẽpore his duabus præceſſerat ſcirrhus, qui facilè in cancrum vertitur. Cauſam adfert Rondeletius: Nam in partibus, quæ ſcirrhum patiuntur, ſi materia vratur, in cancrum vertitur ſcirrhus, ob materiæ ſimilitudinem. Fiunt enim iſti duo affectus à materia melancholica, cancer ab aduſta, ſcirrhus à craſſa frigida nondum aduſta, & à pituita craſſa. Cognoſcimus ſcirrhum mutatum in cancrum, ſi cùm prius eſſet ſine dolore, ob materiæ frigiditatem ſiccita-

ſiccitatemque; dolorem iam ſentiat, ob caliditatem & humoris acrimoniam facientis cancrum. Sentitur durities in vtero, qualis erat in ſcirrho, & citra magnam vteri molem. Eſt autem cancer duplex; vlceratus, & non vlceratus. Vterque incurabilis eſt, quia abſcindi non poteſt. Cùm incipit negligitur, quia magnam moleſtiam non adfert, quo tempore poſſet prohiberi incrementum medicamentis, & optima victus ratione. Satis à nobis fit, ſi prohibeamus non vlcerat, vlcerationem, & vlcerati incrementum. Verùm cùm iſtæ duæ mulieres primùm neglexiſſent curationem, non magni facientes malum, nec Medicos in principio vocantes, vbi eò malignitas progreſſa eſt vt cancer vlceratus acceſſerit, etiam ipſa palleatio non admodũ diu vitam conſeruare potuit, quanquam ad menſes aliquot protraxerit. Vera enim curatio hîc locum non habebat (vt in Scholio latius dicturi ſumus) & ſi blandiendo caueatur ne vlterius procedat vlceratio, & vita prolongetur, tamen moriuntur: cùm vera curatio conſiſtat in vrendo & abſcindendo, quod hîc fieri non poteſt.

SCHOLIA.

Cancer vteri.

CANCRORVM *vuluæ alij, inquit Paulus lib. 3. cap. 67. cum exulceratione, alij citra vlcus inuadunt. Sic & Aëtius lib. 16. cap. 96. De cancris vteri, ex Archigene: Quidam cancroſorum tumorum vlcerati, quidam non vlcerati ſunt; quemadmodum*

i loco de mammillis prædiximus. Non vlceratus ma- Non vlceratus.
na ex parte, vt Rondeletius censet, fit in corpore
teri; vlceratus in collo vel in orificio interiori. Causæ.
Causas iam diximus; cùm fiant ex humore atrabi-
ario, qui intus vi caloris efferatur & excan-
descit. Et ita ex atra bile oritur, vt Gal. lib. De diff. Notæ non vlcerati.
morb. ex se etiam, vt dictum est, vel à scirrho. Hoc si
non vlceratum est, moles pondere grauis percipitur,
tumorque durus colore subliuido. Cancri ergo non vl-
cerati (inquit Aëtius) huiusmodi notis indicantur:
tumor induratus circa os vteri inuenitur tactui re-
sistens inæqualis, crepidinosus, colore fœculentus, ru-
ber, subliuidus, vehementes dolores inferens, vsque
ad inguina, sumen, pectinem, & lumbos, progredien-
tes, manuumque attrectatione, & medicamentorum Signa vlcerati.
varietate excitatur. Eadem habet & Paulus. Exul-
ceratum verò carcinoma, vt nomis, malignum est,
ita præter ceteras notas, labra habet prætumida ac
dura, atque ex concreta illuuie sordida, & liuida: sa-
nie quoque id manat graueolente, tenui, & nigra,
vel etiam fulua. In exulcerato, inquit Paulus, præter
dolores, durities tumoremque, vlcera erosa ac inæqua-
lia conspiciuntur, plurima ex parte sordida, labris
prætumidis, albicantia, concreta, colluuie humorum
ingrata. Eadem ferè habet & Aëtius. Erosæ enim
sunt aut defossæ inæqualesque vlceratæ partes: per spe-
culi artificium percipiuntur, quarum pleræque sordidæ
sunt, crepidinosæ, albescentes, præter vehementiam
doloris, tumorem & duritiem: quibus si medicamen-
ta repurgando idonea applicentur, antiqua quædam
fæculenta, rubra, sanguinolenta, deferuntur. Ab vl-
cere autem sanies tenuis aquosa, nigra, ignea & fœ-

tida

tida iugiter excernitur. Loca enim muliebria ad defluxum nata sunt peculiariter. Reliquas notas quæ vterum affectum sequi solent, paulo suprà de inflammatione recensuimus. eadem & Paulus adiungit. Ab inflammatione tamen hic affectus seiungitur, quòd diuturnius sit, dolorq́ue minus lancinans, & febris non perinde ardens. à scirrho, quòd calore doloreq́ue fatiget. Malum id, vt Aëtius simul ac Paulus referunt, teste Hippocrate, insanabile est; abscindi enim non potest. Cancros enim occultos, at potissimùm confirmatos, aut vlceratos, melius est non curare: quia in quibus non curantur, diutius viuunt; vt Gal. in Comment. 38. lib. 6. aph. Lenire tamen possemus, iuxta Paulum & Aëtium, insessibus ex fœnug. malua, ac cataplasmatis similibus, quæ & leniunt solanturq́ue in accessionibus, ex malua aut althæa in mulsa liquefacta, & rosaceo paulum leuigata illitaq́ue: vel ex carycis seu ficis siccis, meliloto, ruta, thure, buniade herba diligenter cum oleo contusa: vel ex palmulis in passo coctis, quibus adiecta sint ouorũ lutea, polentaq́ue. Idem possunt pap. capitula trita & cribrata cum polygoni, vel seridis, vel coriandri succo: vel solani tenera folia cum lacte muliebri apposita: vel solanum in rosaceo cerato exceptum. Hæc in doloribus vsui sunt. Deinde ceratũ iniiciatur cum rosaceo aut myrteo, cum palmulis in passo decoctis. Priuatim maleficis vlceribus cõuenit (teste Aëtio) quod è fæce in cortinis ahenis balneorum calidam continentibus inuenta conficitur. ea enim fæx sub prunis, quousq́ue ignescat occulitur, deinde teritur & in rosaceũ ceratũ assumitur. Hæc igitur extra sinum ad vteri orificiũ apponitur; in ipsum verò sinum muliebre aut asininũ lac, aut plantag. succus le-

Differentia ab inflammatione & scirrho.

Curatio, seu potius palliatio.

uiter tepefactus, præcipuè si ab vlcere sanguis erũpat, vel polygoni succus cum modico thure infũditur. Medicamentũ ex cancris tribus vel quinq. (impares enim esse volunt) sub prunis vstis cum oleo ligustrino tritis, cum penna illinitis. Reliqua vide apud Aët. & Paulum.

OBSERVATIO XLVII.

De Cancro vteri.

ADRIANA Nicolai, mulier annorũ 50. proles octo numero habens, multis mensibus Delphis decumbebat. Primò inciderat in longũ & diuturnum menstruorũ profluuiũ rubrum; deinde etiam in album, seu muliebrẽ fluorem: quibus tandem & hæc symptomata accesserũt: Dolores circa inguina & coxam adeò atroces, vt multis deinde diebus neque dormire neque inambulare potuerit. Hæc autem quatuor mensibus continuis alterius Medici opera vsa fuerat, qui omnibus modis menstrua constringere & compescere, ac omnino stupefacientibus dolorem intensum sedare studuit. Exhibuerat aquã nenupharis & plantag. cum syr. nenuph. ac pap. adiecto ℈ ß. opij. Vnde sensu obstupefacto ad tempus, per vnum diem dolor quidẽ consopiebatur, sed paulo pòst multo vehemẽtior redibat. Vsus certè opij mihi semper fuit suspectus. nam cùm & alteri in Nosocomio decũbenti opium exhibitũ fuisset, altera die mortua inuenta est. In hac autẽ muliere dolorẽ quidẽ sedabat, sed causam morbi augebat. Vnde & Gal. l. 2. De compos. medicamentorũ sec. loc. disputans contra Apolloniũ, dixit, non debere exhiberi opium nisi in doloribus, in quibus vel mortẽ vel syncopẽ expectan-

expectamus, ad quam syncopen sequitur mors. Et ego vidi quendam, inquit Montanus cap. de De doloribus cap. supra Rhas. lect. 5. ex opio exhibito interiisse. Periculosa, ait, sunt ista stupefacientia, præsertim per os exhibita: quoniam nihil aliud faciunt, nisi mortificare. Vnde nunquam ad philonium accedit Galenus, nisi cùm timet mortem; sed ad theriacam nouam & diaspermaton, neque vnquam vsus est opio. Ab eo mortuus est ille infelicissimus Cassius Gymnasij Patauini splendor & decus. Ita & Auicenna prouocaturus somnum, non transibat papauer album. Rhases proponit opium: at præstat eum non sequi. Sed in hoc potius imitemur Galenum, qui in inflammatione aurium, accipit opium correctum cum duplo castorij; & nunquam administrauit opium, nisi cum medicina calida. Hæc ferè Montanus. Ceterùm ad mulierem vt reuertamur, cùm dolor rediret, & perpetuò eidem adhæreret, tandem mense Octobri anno 1563. Medicus prior incidit in morbum articularem, & amplius eam inuisere non potuit; & sic ego ad ægram vocatus fui. Eam inueni tunc laborare ex prægressis aliis causis, his symptomatibus præsentibus; tumore præter naturam; & in vtero perfectè cancrum vlceratum habere, ex dolore continuo in pube, & duritie manifesta; quam exterius percipiebam magis in inguine sinistro, cum intenso dolore coxæ. febricitabat quoque nonnihil sub noctem: nam & vigiliæ immoderatæ aderant, & aphthæ subsequutæ sunt, & profluuium illud aquosum,

aquoſum, ſeu muliebris fluor, retentum erat; ſed manifeſtè emanabat ſordities & colluuies ingrata, peſſimè olens, etiam nigra, acrimoniam & dolorem exedendo adferens. Quatuor, inquam, menſibus ante me vocatum decubuerat. Erat igitur hic cancer vlceratus ex melancholia aduſta: quod & ſanies nitroſa acris effluens oſtendebat. Et ita huius mali procatarcticam cauſam hanc eſſe putabam; prӕterque cibum & potum, ac alias res non naturales procreantes melancholiam aduſtam, ignem calidum etiam ad hoc iuuiſſe: perpetuò enim exercebat artem culinariam, ita vt iugiter foco ac igni adhӕreret, etiam dum ſana exiſteret: in ea enim domo habitabat, ad quam carnes aſſandӕ deferebantur: vnde & prӕ ӕdibus interſignium artis culinariӕ, ſeu aſſatoriӕ propendebat. Ex illa caliditate puto in principio purgationem menſtruam fuiſſe concitatiorem; tum ob continuos labores, & continuũ motum apud ignem. Et quia fluxus ille fuit diuturnus, tandem hepar fortè refrigeratum fuit ex longo fluxu, & ventriculus affectus: hinc & ſucci aquoſi generati ſunt; atque huius conſequio fluxus quoque muliebris aquoſus obortus etiam diuturnus. tandem eo conſtricto, materia fuit inculcata & incinerata, ex atra bile fortè poſt tumorem ſcirrhoſum: vel ſanè ex ſe ipſo cancer vlceratus tandem obortus eſt. quem quoque incurabilem eſſe pronunciauimus, vt calumniam declinaremus. Interea palliatione tantùm vtendum eſſe diximus. Quare ne vlcus magis procederet, &

T vt

vt dolor, quantum poſſibile eſſet, magis mitigaretur, inhibuimus omnem cibum melancholicum ſanguinem gignentem. ſanguinem non detraximus, quia ipſa debilis, & principium iam diu progreſſum erat. Verùm materiam melancholicam leuiter & frequenter primò minuendo, inde eam concoquendo & vacuando, in hunc vel ſimilem modum palliationem inſtituimus: ℞ elect. lenitiui, diacatholici, añ. ʒ ij. confect. hamech ʒ j. ß. cum ſero lactis fiat potio breuis. deinde concoquatur hoc modo: ℞ ſyr. de bugloſſ. de fumaria, de epithymo, ſyr. viol. añ. ℥ j. aquarum borag. lupulorum, ſolani, intybi, añ. ℥ iij. fiat iuleb pro quatuor doſibus. Commendatur à quibuſdam hoc ſequens: ℞ quinque herbarum capillarium, herbæ Roberti, chelidonij minoris, verbaſci, bugloſſi cum rad. ſummitatum lup. ſalictarij, fumariæ, añ. m. j. foliorum ſolani, (proprietate occulta diſcutit humorem cancri) intybi ſatiui latioris non loti añ. m. j ß. vuar. paſſul. mund. ℥ j. trium flor. commun. añ. p. j. ß. polypodij quercini ℥ j. folior. ſenæ oriental. ʒ vj. epithymi ʒ iij. (hæc humores vſtos mũdificant) decoquantur in ſ. q. aquæ aduſq. dimidij conſumptionem; accipiatur iuris decocti lib j. ß. ſaccharo dulcedo inducatur, fiatque ſyr. mediocriter coctus; depuretur, & adiectis ʒ ij. ſantali citrini, & ʒ j. pul. diarod. abbat. ſuauioris & saporis & odoris reddatur. Eo vtetur ieiuna manè diebus quinque. Eſt autem hoc apozema ad humores accommodum. Cùm autem ſæpius pur-

purgata esset à Medico præcedente, cumque hoc tempore dulcia non ferret, infundi iussimus folior. colutheæ ℥ß. epithymi ʒij. seminis anethi ʒß. in aquis fumariæ, buglossæ aut borag. & solatri: cuius medietatem cùm accepisset, dictu mirum, cùm facilis solutionis esset & debilis, octo secessus habuit: Et capiens omni mane cyathum vnum seri lactis, satisfaciebat etiam ad acrimoniam humoris contemperandam. Si ita debilis non fuisset, iterú purgassem cum diacatholico exiguo, adiect. confect. hamech, vel pilulis indis. sed quia nonnihil febricitabat, serum lactis, etiam exiguo subinde epithymo iniecto vel infuso, satis ad rem faciebat. Interim pro aphthis os abluebat decoct. hord. plantaginis, mal. & sem. cyton. & facilè curabantur. Sed, quod præcipuum erat, ad mitigationem doloris, fotus fiebat per chirurgum Petrum Fredericum, compatrem meum, & cognatum ipsius ægræ, cum spongia madefacta ex malua, fœnugræco, althæa, foliis solani in lacte decoctis, etiam adiecto subinde lacte muliebri: nam cùm perpetuò decumberet, insessu vti non poterat. Subinde & succo solatri in mortario plumbeo, cum pistello plumbeo ad consistentiam linamenti humidioris, intus mulier ipsa muliebria illinebat, & cum lacte muliebri mixtum subinde infundebat. Ad duritiem & dolorem exterius imponebatur pectini cataplasma ex rad. althææ, foliorum maluæ, floribus & foliis meliloti, & foliis solani, cum farina hordei,

& sem. lini, & oleo viol. ac rosi. ad flacciditatem prius decoctis. Chirurgus per speculum matricis conspexit in orificio vteri adesse magnam duritiem, & intus rimas quasdam corruptas, ex quibus modò materia alba, modò nigra fœculenta copiosè cum pessimo odore emanabat. Tandem tota matrix effecta est dura, cum tanto dolore, vt similem nunquam viderim. Ex mucagine sem. fœnug. maluæ, & cremore hordei, adiecta axungia recenti caponis, gallinæ, anatis, anseris, butyri recentis, cum oleo cheyrino, amygd. dul. & cera alba fiebat linimentũ molle, ad duritiem ac dolorem, & cum bombace imponebatur subinde. Modò & hoc vnguento molliori vtebatur: ℞ plumbi vsti, thutiæ præparatæ añ. ʒ j. ß. cerusæ ablutæ ʒ ij. succi solatri ℥ iiij. succi granat. ℥ j. camphoræ ℈ j. olei ros. & ceræ albæ q. s. ducantur in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo ad modũ vnguenti molioris. Sed cùm omnibus parũ proficeremus, & viro dixissemus quòd tandem moreretur, licet dolor iisdem remediis subinde mitigaretur; posthabito nostro consilio, me reliquit, & totam curationem Empirico cuidam glorioso, sanitatem promittenti, commisit, qui, prius extortis aliquot nummis, pactum cum ipso inierat, vxorem breui ad sanitatem se deducturum: quamuis vix paucis postea diebus, hæc ipsa miserè cum intensissimo dolore, vt prædixeramus, mortem obierit. Idem contigit calcearij vxori, prope templum antiquum habitanti, quæ & cancrum vlceratum in vtero habebat: quæ cùm

infusio-

infusionibus aptis ad palliationem vti non vellet, ex nostro consilio, etiam morbum incurabilem prædicenti, cùm fidem mihi non haberet, me reliquit. Ei Empiricus lithotomus postea sanitatem promittens, ab ea extorsit 12. florenos; quamuis non diu pòst etiam moreretur. Quemadmodum & vidua illa Leonina, Franconis dicta, quæ multo tempore aliis Medicis vsa fuerat antequam me vocaret: & hæc quoque miserè obiit, multo antè tempore hoc malo afflicta, & omnino macie confecta ac doloribus fatigata. neque hæc iniectiones admittere voluerat, vti præcedens.

SCHOLIA.

VTERQVE *cancer (vt diximus) siue non vlceratus, siue vlceratus, in fundo vel imo vtero existens, incurabilis est, quia abscindi non potest. Cùm incipit, vt antè quoque recensuimus, negligitur; quia in principio subinde magnam molestiam non adfert, quo tempore posset prohiberi incrementum, medicamentis & optima victus ratione. Satis à nobis fit (inquit Rondeletius) si prohibeamus non vlcerati exulcerationem, & vlcerati incrementum. Prohibemus autem cancri generationem sanguinis mißione è brachio, vel ex poplite, apertione hæmorrhoidarum, vt auertamus in partem proximiorem melancholicum sanguinem: frequenti insuper purgatione, quæ non multum calefaciat, & euacuet atram bilem, aut crassam pituitam: medicamenta denique quæ cap. De fluore muliebri à melancholia dicta sunt, erunt* Quibus modis prohibetur cancri generatio & incrementū.

valde oportuna. Extrinsecus & intrinsecus frigidis medicamentis & adstringentibus eius incrementum prohiberi potest, vt oleo ros. omphac. myrt. vel succis solani, plantaginis, cum pauco aceto. Permiscentur succi cum oleis, & fiunt embrochationes, vel vnguenta; vel excipiuntur farina, & applicantur supra partem, vnguenti modo. Aquæ vel succi herbarum iniiciuntur. Si autem exulceratio fuerit, metallicis est vtendum, & vng. diapompholigos, emplastro de cerusa, emplastro nigro, & quæcunque parata sunt ex antimonio, plumbo, cerusa, thutia, vel pompholyge: &, vt breuiter dicam, quæcunque citra morsum refrigerant & exsiccant. Quare neque lachrymæ, neque alia medicamenta aut attrahentia, aut digerentia admiscenda sunt; vt thus, myrrha, galbanum, assa fœtida, cinnamomum, spica, & huiusmodi. Sunt diligenter leuiganda, vt collyria, deinde abluenda diligentissimè, & ex illis vnguenta paranda cum succis, oleo, & cera alba, vel seuo hirci. Nam aliæ axungiæ putrefaciunt. Attamen Aëtius vtitur adipe porcino in hunc modum: ℞ spumæ argenti lotæ ℥ vj. thuris masculi, œsypi, adipis porcini recentis, butyri noui, añ. ℥ ij. rosacei ℥ iiij. seruatur medicamentum in plumbea pyxide: quòd si exaruerit, rosaceo diluitur. Sequens autem iniectio vlcerato cancro maximè conuenit: ℞ herbæ Roberti, verbasci, scabiosæ, chelidonij minoris, anethi, stercoris humani, añ q.v. comburantur: de cinere autem accipiantur ʒ iij. aquæ solani ℥ vj. excepta in mortario plumbeo, pistillo plumbeo agitentur; deinde in vterum iniiciantur. Oleum ouorum frequenter ductum & agitatum in mortario plumbeo, donec spissius reddatur & plumbi colorem

Chelidonium minus, alij scrophulariam appellant.

rem contraxerit, efficacißimum est medicamentum. Cinis cancrorum fluuiatiliũ lotus in aqua solani permixto pul. ex plumbo, vel antimonio, vlceratum cancrum curare dicitur, & creditur. Quòd si non curat, saltem mitigat, exiccat, & depascentem cohibet. Nam difficillimum est partem iam induratam emollire, & pristinæ sanitati restituere. Sed metallica omnia partim repellendo, partim digerendo, citra morsum morbum leniunt. Hæc est cura, quam vocant palliatiuam. Cibus dabitur, iuxta Paulum, qui facilè in corporis membra queat distribui, boniq; succi, vinum paucißimum, aquosum: acrium esus, & repletio omnis vitanda est, vt quibus cibi promptè corrumpantur.

OBSERVATIO XLVIII.

De vlcere matricis.

MATRONÆ nobilissimæ ex vtero sanies effluebat, cum ardore & inflammatione; & cùm subinde leuem febrem sentiret; cognouimus, in ea vterum exulceratum esse: nam in affecta parte punctorium dolorem percipiebat; & per interualla, humor diuersus cum magno dolore excernebatur; modò paucus, cruentus; modò feculentus: qualia videlicet inflammato vlcere Paulus apparere dicit lib. 3. cap. LXVI. De vteri vlcere. Igitur cùm hîc ardor, calor, & inflammatio aliqua simul adessent, prius assumta ℥ j. cassiæ in bolo, adiecto pul. sem. berberis ℈ j. saccharoque asperso; cùm in vere essemus, & sanguis videretur nonnihil abundare, sangui-

nem detraximus ex vena basilica; & altero die ex saphena, sed in pauca quantitate; ob febrem, inquam, & inflammationem, cùm non diu laborasset. Arabes verò in vlcerum locellorum principio sanguinem demunt ex vena axillari, altero die ex saphena. Id tamen faciendum iudicio oculati Medici; potissimùm vbi calor & inflammatio simul adsunt cum vlcere. Aëtius tamen nec Paulus de venæ sectione mentionem faciunt. Vnde quoque, si ex apostemate vlcus fit, & prius facta est missio sanguinis, tunc minus conuenit, & multo minus in vlcerato inueterato, nisi mulier admodum sanguine laborare videretur. Postea autem cùm hîc sanies exiret cum acrimonia, & materia esset acuta corrodens, syrupos præscripsimus bilem contemperantes & acrimoniam restringentes: ℞ syr. viol. nymphææ, ex infus. ros. (propter abstersionem) añ. ℥ j. decoctionis solani, lactucæ, intubi, lupulor. fumariæ ℥ vj. fiat syr. pro ij. dosibus. Deinde ita illam purgaui: ℞. folior. senæ ʒ ij. ß. rhab. optimi ʒ j. epithymi ℈ iiij. sem anisi ʒ ß. schœnanthi ℈ ß. infunde per noctem in ℥ v. aquæ solani, facta leui ebull. manè fortiss. express. adde syr. ex infus. ros. pallid. ʒ vj. fiat potio. & aluus satis fuit soluta. Deinde ad ardorem & intemperiem atque acrimoniam tollendam imperaui, vt succum bursæ pastoris & plãtaginis aliquando iniiceret cum lacte muliebri, & exterius cum iisdem succis lauaret, vel cum panno lineo applicaret. Nam supposito ibidem calore & dolore, Valescus vtebatur aqua frigida: Noui

enim,

enim, inquit, aliquas mulieres ſentientes ſe habere eiuſmodi vlcera: lauabant ea cum aqua frigida, mūdabant deinde, & cum pannis lineis exiccabant, & in matricem mittebant frequenter: atque iiſdem præſidiis ſæpe mutatis, hæc ipſa ſæpe per ſe ad integram curationem ſufficiebant. Ablata intemperie calida, & febre iam diminuta, ad vlcera detergentibus & exſiccantibus curanda acceſſimus, corpore etiam cum manna & caſſia adhuc ſemel repurgato. Multum autem hîc reſiccare oportet, tam ob partis naturam ſiccam, quàm ob recrementa, quibus pars illa abundat; vt latius in Scholio dicemus. Inter medicamenta detergentia vlcera, in quibus acrimonia punctura͗que ſentiuntur (vt hîc erat) cùm ſine morſu eſſe debeant, optimum hoc ſequēs mihi eſſe videbatur, quod primò ſolummodo ex ſero lactis conſtabat cum pauco ſaccharo; quod vt iniiceretur, iubebam ad vlceris deterſionem; poſtea etiam adiecto melle & ſyrupo ex roſ. ſiccis. aliquādo vt etiam iniiceret conſului decoctum lentium & plantaginis; quibus aliquando adiiciebant folia myrti, oleæ, vel oleaſtri, ceterach, agrimoniæ, in decocto præcedente: nam hæ herbæ, tum aliæ amaræ, ſine magna calfactione iuuant. Quare abſinthium, & ſimiles herbæ calfacientes, hac in cauſa conuenire non poſſunt; ſed potius in ſordidis vlceribus, quibus alia mulier magis afficiebatur: ad quam curandam, iuſſi muliercula Adrianæ Bieſelingiæ, quæ tales curabat, vt poſt purgationes aptas totius corporis, pituita

ſalſa & materia craſſiore ſordida prius digeſta, deinde euacuata cum decoct. ſenæ, epithymi, agar. pauco adiecto diaphœniconis, vt, inquam, iniiceret hydromel cum decocto ireos, abſynthij, agrimoniæ. In vlceribus certè ſordidis & pituitoſis tales iniectiones fieri poſſunt, ex decoctione apij, centaurij minoris, fabarum, lupinorum, orobi; quæ magis detergunt. in iis aliquando etiam diſſoluimus parum Ægyptiaci, vel vnguenti Apoſtolorum in principio, cùm vlcus obductum eſt multo pure & carne putrida. Ceterùm in hac prima muliere, de qua nunc agimus, cùm & vlcus per aquam hordei & melle roſato ſatis abſterſum foret, neque ſordidum vlcus eſſet, mandaui vt vnguentum conficeretur ex thutia abluta, & præparata, partibus duabus, cadmiæ, litharg. argenti, ſarcocoll. añ. p. j. cum oleo roſ. vel cum aqua plantaginis inungatur, & pars eius aliqua iniiciatur. Ita, vlcere ſufficienter deterſo prædictis iniectionibus, commodè diſſoluimus myrrham, aloëm, iridem, & alia ſarcotica, trochiſ. albos Rhaſ. Demum ad vnguenta partem reſiccantia eſt deueniendum, vt ad vnguentum pompholigos, de ceruſa, de plumbo, & de aliis metallicis inſigniter reſiccantibus. Et ſic nos imperauimus vt collum vteri vlceratum inungeretur vng. diapompholigos; &, vt etiam ad fundum perueniret, vt aliqua pars cum decocto roſ. rub. & plantag. iniiceretur. Egregiè illis medicamentis, cùm non diu hoc malo laboraſſet, curata fuit. Si verò eiuſmodi medicamentis non poſ-
ſunt

sint talia vlcera euinci, tunc alij iubent, & tendandum esse scribunt, vt fumigio pars exsiccetur. Faciendum autem id est ex sarcoticis, & fuliginem generantibus, vt lachrymis resinisque, aliis quibusdam permistis, vt sandaraca, auripig. cortice thuris, ladano, hypocisthide. vt: ℞ thuris, mastiches, ladani puri, myrrhæ, styrac. rub. an̄ ʒ iij. marcas. & lapidis pyritis, auripigmenti rub. an̄. ʒ ij. excipiantur terebinthina, & fiat fumigium. Quòd si mulier fœtorem ferre non possit, optimum erit parare aliud magis odoratum hoc modo: ℞ aliptæ moschatæ ʒ j. beniouin, styrac. ladani puri, an̄. ʒ iij. mastich. thuris, & cort. eiusdem, an̄. ℥ ß. cum mucilag. gummi tragacanthi fiant trochis. quibus vtatur vt dictum est. Iohannes Tiengius, Medicus Amsteldamensis, cuius secreta à genero ipsius mihi aliquando communicata fuere, nobilem se matronam hoc modo ab vlcere vteri satis restituisse dicebat. Dabat ex præscripto Placentini de quarto in quartum diem ℥ v. decoct. senæ, epithymi, ros. rub. myrobal. Indarum, saccharo dulcoratæ. & clysterem subinde in partem affectam iniici mandabat ex aqua tepida decoct. senæ, epithymi, fumariæ, florum chamæmeli, ros. cui terebinthina exigua, mel rosaceum & hordei farina iniecta erant. Deinde pessos in vterum, seu os vteri ponebat: ℞ mellis rosacei lib. ß. farinæ lupinorum, siliginis, fœnugræci, sarcocollæ, ana ℥ ß. fiant pessi. Si pruritus aut ardor adesset, iisdem addebat semen papaueris, hyoscyami,

mi, & caphuram. atque hæc etiam soluta subinde in vterum per obstetricem iniici iubebat, vel cum aquis conuenientibus. Facta repurgatione & mundificatione, commodè hoc medicamento vtebatur, quod incarnabat, & exsiccabat, & consolidabat; valet enim ad hæc omnia post vniuersalia remedia, corpore prius ac vteri vlcere repurgatis: ℞ aloës, thuris, lapid. hæmatitid. pul. cartæ combustæ, pul. cucurbitulæ combustæ, añ. ℥ ij. puluerisentur, & cribrentur, cum pessis imponantur, aut cum aquis appropriatis iniiciantur.

Scholia.

Causæ. *EXVLCERATVR subinde vulua ex infelici partu, aut fœtu excusso, aut corrupto, vel ex medicamentis acribus, vel fluore, vel abscessibus disruptis, aut fluxione erodentium succorum; vt & Paulus ac Aëtius testantur; quandoque etiam ex aborsu, vt Erotis cap 9. De pass. mulierum refert. Sic igitur fiunt vlcera post alios morbos, vt inflammationem, vel abscessum; vt antea etiam ostendimus, & post fluxus muliebres acres, & post medicamenta acria apposita vel iniecta, & pessos acres in vuluam subditos. Fiunt aliquando per se incipiendo, ex materia calida acuta corrodente, vel ex phlegmate salso, adusto, aut aliis humoribus adustis; vel consequuntur apostemata vteri, post suppurationem & rupturam; etiam aliquando præcedente solutione continui ex vulnere, percussione, aut casu. Fiunt & hoc tempore etiam vlcera ob contagionem luis Venereæ; aut propter recrementa*

recrementa retenta, & putrefacta circa pterygia vteri. Deprehenduntur facilè à dolore, recrementis & pure reiecto. Ex Aëtio dignoscemus vterum esse exulceratum, quoniam pars ægra & affecta dolorem percipit punctorium; & ex interuallis fœtidi ac saniosi humores ab vlcere sordido prodeunt; & consequuntur etiam alia vtero affecto peculiaria symptomata, velut est capitis, ac præsertim sincipitis dolor, vt de inflammatione vteri prius dictum est: item dolor ligamentorum & radicis oculorum, qui ad manus vsque ad digitos se extendit; & reliqua suprà de inflammatione relata, ex Aëtij testimonio cap. 88. lib. 16. Quòd si prompta in conspectum exulceratio venerit, specillo oriculario, quod διόπτρισμον vocant, deprehenditur: sin altè desederit, vel in loco recondito, ex recrementis. humor enim diuersus excernitur: inflammato quidem vlcere (vt præcedente Obs. quoque diximus) paucus, cruentus, aut fœculentus, cum magno dolore euacuabitur: at si sordidum, copiosior humor & sanies cum miro cruciatu profluit: si depascens, fœtidus, niger, cum doloribus vehementioribus, aliisq; inflammationis signis. præterea quæ laxant medicamina, hoc irrritant, contraria leniunt. Si ab inflammatione, signa adsunt communia inflammationis, dolor, pulsatio in vtero, & effluxus saniei & virulentiæ, apostemate aut abscessu perrupto. Si verò per se incipiant, aderit priuatio signorum inflammationis, aut apostematis in matrice. Ceterùm licet causas ipsas singulas iam dictas facilè ex loquela, vel earumdem ægrotantium percipiemus, partim etiam ex nobismet ipsis ea quæ præcesserunt & quæ comitantur considerantibus: tamen prius distinguere opor-
tet

Signa vteri exulcerati.

Signa colli vteri exulcerati, & quando in profundo hæreat.

Signa sordidi vlceris.

Ab inflammatione.

Signa à se incipientis.

Signa causarum.

tet vlceris naturam; quam deprehendere poterimus ex causis non tantùm, quæ præcesserunt, verùm etiam ex victus ratione, & totius corporis natura: num etiã à lue Venerea factũ fuerit. Quæ post abscessus frigidos fiunt, solida esse solent: quæ post inflammationẽ à sanguine, & quæ post erysipelas, virulenta & depascentia fiunt: si post scirrhũ, gangrænosa: quæ post luem Venereã dysepulotica & chironia. At hîc quoq. animaduertenda sunt signa quæ vlcus vteri ab aliis affectibus distinguunt: quoniam si vlcera sint in matrice, apparebũt recrementa exeuntia separata ab vrina, & dolor sentietur in profũdo pectinis, & minorabitur color albus. Si verò sint in vesica, apparebũt exeuntia mixta cum vrina, & dolor sentietur magis apud anteriora vuluæ, & multiplicabitur color albus in rebus exeuntibus, & cõcurrent alia accidẽtia superius scripta de scabie vesicæ, eiusq́; vlcere. Iam quoq. cùm vlcus est in vtero, adest ardor in vulua, & sentitur cum pruritu, primò quidem titilloso (vt dicebat Bertrutius) quemadmodum & in satyriasi: postea, dum fortificatur, est cum pruritu acuto & pũgitiuo: & si tunc nihil egrediatur, tum potius dicuntur rhagades & fissuræ; de quibus postea. Et si egreditur sanies nigra, viridis, liuida, cœnosa, fœtens, tunc vlcus appellatur: si verò sanguis niger & crassus, tunc hæmorrhoïdes matricis, seu vteri, vocantur. Quod ad signa prognostica attinet, nullum verò vteri vlcus contemnendum est, sed quàm primùm fieri potest curandũ. Nam cùm vterus totius corporis recrementa excipiat, atq. neruosæ substantiæ sit, haud facilè curationẽ eius admittunt vlcera; præsertim si diuturna fluant. Ex iis tamen ea quæ in conspectum veniunt, promptius, quàm quæ in pro-

Quibus differant vlcera vteri à vesicæ.

Signa prognostica.

fundo

[f]undo sunt recondita; & quæ pura, aut etiam simpliciter sordida existunt, facilius quàm depascentia, medicamentis cedunt. Rarius verò, secundùm quosdam, [f]iunt consequendo; vt plurimum autem per se incipiendo. Sollicitè statim sunt curanda: nam si perdurauerint, fistulam periculosam, imò hecticam febrem inducunt, vt sæpe vidimus, & tandem mortem. Vlcera quoq. matricis in principio prohibent conceptionẽ; & si prægnanti superuenerint, aborsum inducũt, nisi ilico succurratur: quoniam scilicet virtutẽ expulsiuam stimulant, quemadmodum & tenesmus. Quouis modo fiant, ægrè semper curantur, quia pars illa, vt diximus multa recrementa colligit, quæ vlceris consolidationẽ retardant. Si igitur inflammationem experitur vlcus, iis quæ ad illam scripsimus sub finem Scholij Obs. 44. huius libri, tum quæ apud Paulũ lib. 3. c. 65. De vuluæ abscessu scripta sunt, vtendũ est. Si verò ex redũdantibus, & vitiosis ac erodentibus succis exulceratio vteri fuerit orta, purgãtibus medicamẽtis prius erit vtendũ, præsertim vbi alterati, ac præparati fuerint qui redundant humores: & deinceps ad vlceris curationẽ confugiendum. Interea quantũ ad principalẽ huius morbi curationem, diæta sit ciuilis, sine mœrore atque animi solicitudine quiescat ægra, atq; somnũ capiat moderatum, in contrariam vlceris partem. Planum effugiat locũ, humidũ præsertim, balnei vsum, crurumq; frictiones. In cibis acria & amara vitãda sunt, vel salsa, nimiumq; dulcia, vt quæ ex melle & sacchare conficiuntur. Vetustiora vina & dulcia damnãtur, sicuti & aquæ purus potus. Panis siligineus vtilis est sine sale, auiculæ & hædina caro. Siti ac fame vincitur id malũ (vt quidã asserunt) modò debiles non sint: humida esca inuti-

Curatio.

Purgatio.

Victus ratio.

inutilis habetur. Frigida igitur ac sicca prosunt, & initio quæ abstergunt eliguntur; demum quæ cicatricẽ inducunt offerenda sunt. Et, vt summatim dicam, ea victus ratio instituatur, ac eadem exhibeantur medicamenta, quæ in reliquis exulcerationibus, renum

Topica.

potissimùm & vesicæ, à nobis fuere cõscripta. Quantum verò ad topica medicamenta spectat, si purum fuerit vlcus, leuiter astringentibus atque exiccantibus medicamentis vtendũ erit: quod vbi conspicuum

Si vlcus purum.

erit, eisdem illinatur vlcus. Si verò profundum existat, infundere ea oportet per instrumentum ad hoc appositum: quare rosaceum aut tetrapharmacum basilicum cum butyro recenti infundatur, iuxta Paulum. Eluantur item loci decocto rosarũ aut lentium, aut ptisanæ seu plantaginis succo: præstabit etiam

Si sordidum fuerit vlcus, curatio.

portulacæ, aut polygoni decoctum cum rosaceo. Verùm vbi sordidum fuerit vteri vlcus, detergentibus medicamentis vtendum erit; veluti est ptisanæ cremor cum melle; vel mulsa in qua fœnug. sit decoctũ, aut malua, aut furfures, aut lenticula cui cortex sit detractus. Porrò, quo magis expurgetur, etiam marrubium, aut eruum, vel melli adiuncta erui farina, vel iris, vel alumen rotundum, vel aliquid simile iniiciatur. Hæc ipsa etiam extrinsecus ex mulsa macerata illinantur. Peculiarius est medicamentum, crocus leuigatus, cum lacte muliebri, deinde exceptus cerato rosaceo, cum adipe anserino: inungitur linteolo. atque hoc efficacius ad dolores. Capita papaueris in passo temperato madescunt diebus tribus, deinde incoquuntur donec emollescant, postea teruntur cum folior. rof. ℥ v. croci ʒ iij. iure capitis pap. admisti, inde ceræ cum rosaceo liquatæ denarij duo ipsis superfunduntur,

duntur, ac pessulo apponuntur in rosaceo tincto. Et illud salutare est, ex ouis, croco, rosaceo, adipe anserino, cerui medulla, præparatum. Vtendum quoque ad sordida vteri vlcera eo medicamento, quod ex melle, terebinthina, rosaceo, & butyro, constat: cui aliqui etiam parum croci addunt. Efficax est & iris imposita cum melle; & aristolochiæ decoctum per se, vel cum melle infusum, teste Aëtio. Vbi pascendo serpunt vlcera cum inflammatione, illinitur panis egelida maceratus ex hydromelite, oleo, althæa, fœnug. palmulis pinguibus. Ceterùm plantaginis succus, solani, polygoni, sereos, indetur, primùm per se, mox cum vino austero, aut aceto. At citra inflammationem serpentibus robustiora iniicientur; veluti decoctum malicorij, rosar. summitatis oleæ, cupreßi, malorum cotoneorum, rubi, myrti, lentisci fruticis, rhus coriarij, ex vino astringente: postea verò aluminis, acaciæ, lycij, hypocisthid. Ex eisdem verò decoctis, iubente eodem Paulo, parabitur etiam insessus. Si nihil proficiunt, non alienum fuerit ex carta medicamen cum posca primùm demittere, deinde cum aceto, aut anthera, iisdemq́; liquoribus & ceteris quæ dysentericis congruunt.

Vlcera serpentia, seu depascentia, cum inflammatione, quomodo curantur.

Citra inflammationem serpentiū curatio.

OBSERVATIO XLIX.

De antiquo vteri vlcere & lethali.

MARIA Iacobi, mulier licet crassa, satis tamen prolifica, quæ in paruo Speculo apud pontem cespitarium Delphis habitabat, vteri vlcere admodum maligno, cum insigni dolore, vsque ad profundum vteri procedente,

cùm aliquamdiu laboraſſet, ex Chirurgi conſilio variis vtens remediis, ſemper peius habuit. Ad quam tandem & ego accitus, animaduertens quòd vlcera eſſent depaſcentia & efferata, poſt purgationes totius corporis cõuenientes, imperaui ex authoritate Aëtij, vt iis topicis medicamentis vteretur, quæ ipſe ex Aſpaſia lib. 16. cap. 94. ad vteri depaſcentias collegit. inprimis vt vlcera aſinino lacte, vel equino, recẽter mulcto ablueret, & hoc ipſum ad duas heminas recèns coctum, mellis hemina dimidia adiecta, & quatuor drachmis iridis farinæ inſperſis, calidum vt ſæpius ſingulis diebus per mulierem Medicam infunderetur, præcepi: interdum & aqua mulſa, in qua abſinthium aut chamæmelum incoctum erat. & vbi quod infuſum eſſet, fuiſſet excretum, vt protinus loci maluæ decocto eluerentur; deinde peſſus ſubderetur ex farinæ, erui, iridis, añ. ℥ ij. cum melle ſubactus. Ceterùm nullo modo voluit admittere iniectiones, vel alia à nobis apta præſcripta remedia: ita vt miſerè diu ſuperuiuens, cum vehementi cruciatu tandem, viribus conſumpta, cùm aliquot mẽſibus hoc malo detenta eſſet, interierit.

SCHOLIA.

Canones obſeruandi in curatione vlcerum vteri.

NEOTERICI *hîc quoſdam canones ante vlceris vteri curationem præponunt: vt: Quanto vlcus vteri fuerit humidius, tanto medicamenta ſicciora adhibenda, & apponenda, cùm & ſiccius medicamentum per ſe eidem conueniat. Voluntq́;, remotionem materiæ antecedentis & peccantis cum ca-*

thar-

harcticis, & victum optimi succi, haud minimam
urationis partem in se continere. Iisdem itaque in-
rimis conueniũt abstergentia, detergentia, & mun-
lificantia, & cõsequenter exsiccantia: sub finem verò
ncarnantia & cõsolidantia. Tam internas quàm ex-
ernas partes colli vteri mundas tenere cum pannis
ineis puris, & albissimis, & ab omni sorde immunes
ac securas, conuenit. Si itaque ab humore acri, mate- Ab humore calido acri.
riam digerimus, seridis; cichorij, lupuli, lactucæ, sola-
ni, aquis, vel decocto, addita viola, nymphæa, ac tribus
santalis; syr. etiam viol. pap. nymph. aliisve adiectis.
Præparatam materiam euacuamus manna vel cassia,
vel syr. ex infus. ros. pallid. Phlegma salsum præpara- A phlegmate salso.
mus decoctis & syr. è bugloss. fumaria, polytricho,
adiantho, scolop. chamæpit. chamædr. & rad. apij, pe-
tros. fœniculi, polypodio adiecto cum sacchâro, & vi-
no mali punici. Digestam materiam subducimus dia-
phœn. cum agar. epithymo, & senæ fumariæq; deco-
cto. Ab his, si corpus sanguine sit repletum, cubiti ve-
nam & tali, si opus est, secamus. & vbi expedit, di-
gerentia & cathartica repetimus. aliqui & vomi-
tum laudant ad auertendam materiam. Ab his, quæ Abstergentia.
vlcera abstergunt infunduntur; mox quæ persanant.
Interea si qua inflammatio fuerit, quæ calorem mi- Topica.
tigant imponimus. Syr ex pap. iuiub. damus. Iuuant &
insessiones, ac vnguenta refrigerantia; vel tepidum id
infusum ex quatuor ouorum albis quassatis, succo se-
minis melon. pepon. cucurb. cucumeris rotundi ac ma-
gni, ex aqua viol. addito muliebri lacte. In vehementi
cruciatu, ℞ aqua virgæ pastoris, siue polygonij, aquæ
hordeaceæ, añ. lib. ß. in ea semen psillij maceretur,
& panniculo compresso; addatur ouorum candidum

cum pap. & hyoscyami seminis succo, ac muliebri lact. & , si opus est, in ea mixtura exiguum caphuræ, opij, croci, addatur. Extrinsecus solanum imponitur, vel cotyledon, vel lactuca, pap. aut hyoscyamus. Quæ verò repurgant subinde iniicienda sunt; vt caprinum serum, & aqua hordeacea in qua glycyrrhiza incocta sit, vel saccharum. alij oleum cucurbit. viol. cum amylo & cera confecta, soluta cum lacte muliebri aut asinino iniiciunt. At deplorata vlcera mitigatorius (vt diximus) infusionibus mitigantur. Putria verò mulsa prius purgantur; mox adiecta iride ac aristolochia absterguntur. Vetustati vlcerum vehementiora conueniunt; vt decoctũ iridũ, hyssopi, aristoloch. rotundæ, artemisiæ, admixto melle, & virili vrina. Repurgato vlcere, sanandũ erit medicamento litharg. cerussæ, sarcocollæ, ex oleo ros. & cera composito; tum aliis glutinantibus & consolidantibus, superiùs dictis; quæ ex aloë, myrrha, draconis sang. sarcocoll. ac thure cum plantaginis succo bene trita imponuntur. Tunc etiam ægra boni succi cibis vinoq; refici debet, quo caro statim procreetur, ex Pauli sententia. Deinceps his vtendum quæ ad cicatricem perducunt; primò mitioribus, deinde efficacioribus; etiam de foris adhibitis, abdomini videlicet & vteri regioni. Nam quemadmodũ cataplasmatum, ita etiam emplastrorum facultas per latentes meatus traducitur, vt idem inquit Paulus. At vteri fistulæ sanari non possunt, sicuti & quæ in aluo sitæ sunt. Si autem vlcera vteri à lue Venerea facta fuerint, vtile erit malam illam morbi qualitatem in toto corpore euincere & auferre, prouocando sudorem vel stuphis, vel iniectionibus, vel vsu guaiaci, vel similibus, & vnguentis prædictis

Putria vlcera.

Consolidantia.

Fistulæ incurabiles.

Curatio vlcerum vteri à lue Venerea.

ctis argentum viuum addere, & fumigio parato ex cinnabari vti. Tunc videlicet fumigiis dictis Obs. 48. sub finem addenda erit ℥ j. cinnabaris, & per embolum, vt ibidem dictum est, fumus recipiendus. In omnibus his vlceribus vsus stupharũ est vtilissimus, quia corpus vniuersum exiccat. Sic post decoctum guaiaci, aliquando curaui vlcera in vulua vnguento Ægyptiaco soluto cum aqua plantaginis, etiam leuiter attingendo ea quæ in ore vel in parte exteriore conspicua forent. Vidi Chirurgum cum pluma attingentem cum aqua plantag. aut solani, iniecto exiguo puluere præcipitati; tamen non sine magno dolore. Verùm de his latius, De lue Venerea, suo loco.

OBSERVATIO L.

De pruritu vuluæ.

VETVLA mulier Alcmariana, cùm pruritu vuluæ intolerabili afficeretur, ex materia biliosa, acri & salsa, multumque pungente, ad me consultandi causa venit anno 1555. Quæ equidem paupercula existens, istis remediis ab illa molestia liberata fuit. Eramus in æstate: ℞ fumariæ, acetosæ, lapathij acuti, cum rad. summitat. lupul. bugloss. cum floribus, añ. m. j. coquantur in sero lactis, adiectis xv. prunis; eoque bis vtebatur in die. Deinde, vt magis purgaretur, adieci ℥ j. foliorum senæ, sem. acetos. & anisi añ. ʒ ß. Vt vuluam lauaret præcepi cum aqua plantag. quæ cùm non satisfaceret, hoc decoctum præscripsi: Folia plantag. lapathij acuti, cum rad. coquantur in aqua plantag. Post lo-

 tionem,

tionem, hoc linimento inungatur: ℞ lithargyrij auri per diem ac noctem in acerrimo aceto macerati ℥ j. olei viol. q. s. fiat linimentum molle. Ita à fœda illa paſſione liberata eſt. Fuit hoc ſecretum præceptoris mei Elidei, Medici inſignis; modò accipiendo ℥ ß. litharg. ita in aceto acerrimo macerati, addendo olei viol. modò ℥ j. modò ℥ ß. Hoc eodem remedio per me curata fuit & alia poſt vniuerſalia remedia, à pruritu vuluæ vnà cum ſatyriaſi, anno 1560.

SCHOLIA.

GVAINERIVS *in Commentariolo ſuo De ægritudinibus matricis, cap.* II. *ſub vno capite tractat de pruritu matricis, & priapiſmo. Fortè intelligit pro priapiſmo ſatyriaſin. Pruritus tamen matricis poteſt eſſe etiam abſque ſatyriaſi.* Priapiſmus. *Priapiſmus verò eſt proprius morbus mentulæ, vt ad longum docuimus Obſ.* 9. *lib.* 26. *& in eiuſdem Scholio; & ſatyriaſis ſimiliter, vt Scholio Obſ.* 27. *eiuſdem libri oſtendimus: quamuis inter ſe modò conueniant, modò diſferant, vt ibidem ad longum explicauimus.* Satyriaſis. *Satyriaſis tamen, vt ibidem quoque diximus, etiam mulieribus accidit, ex mente Aëtij lib.* 16. *cap.* 82. *ad quam etiam ſequitur ingens pudendorum pruritus cum dolore; ac eadem adſunt ſigna quæ ponit Guainerius de pruritu matricis. Poteſt tamen aliquando eſſe pruritus ex humore bilioſo, ſalſo, aduſto, ſine deſiderio coëundi. Satyriaſi, vti Moſchio cap.* 4. *Harmoniæ Gynæciorum, tum Aëtius referunt, à Satyris nomen antiquitas dedit, quòd illi, vt in fabulis eſt, procliues*

in Vene-

in Venerem essent. In mulierum certè satyriasi adest partium pudendarum prurigo cum dolore, ita vt impatienter manus suas illuc mittant, cum insatiabili & stabili virorum desiderio, amissa scilicet omnis pudoris verecundia. Si quidem enim res hæc, quæ matricis consensum habeat, & verecundiam eis confundat ac tollat, & aliquantulum eas delirare faciat. Hæc Moschio. Noui ego vetulam quandam, cuiusdam sacerdotis famulam, hoc vitio adeò impudicam vt satiari non posset coitu, quo imò magis inflammabatur; quæ ad becticam febrem quasi peruenerat antequam curari posset. Huius mali curationem diximus ex Aëtio Scholio Obs.27.lib.26. Addit Moschio, curam eandem esse cum feruore. Potest tamen, vti dixi, esse pruritus, absque desiderio coitus. Interea si à bile vsta, quod ex colore luteo seu citrino cognoscitur, ea ipsa contemperanda cum syr.viol.nymphææ, & aliis cum aquis refrig. vt dictum est sæpe, & cum infus.rhabarb. oxyphœnico, & syr. ex infus. ros. purganda. Si à sanguine color erit rubeus, fiat venæ sectio si sang. sit adustus. Si sit à pituita salsa, contēperetur similiter & euacuetur cum cathol. & diaphœn. Deinde topica remedia adhibeantur. In materia calida succus solani, aut lactucæ, portulacæ, iniiciantur; vel eo vterus lauetur, vel hoc: ℞ succi foliorum salicis, succi lactucæ, ana ℥ iij. stercoris muris ʒ ij misce, & in vterum mittantur; vel betæ succus. & si adest simul satyriasis, pul. nymphææ ʒ j. excipiatur syr. de pap. aut succo foliorum salicis, & ante pastum bibatur: vel succi portulacæ cum saccharo & similibus fiat syr.. Lauentur cum decocto lapathij acuti, fumariæ, maluæ, oxalid. solani, scabiosæ, betæ, & pentaphylli.

Moschio.

Curatio pruritus.

A pituita salsa, valet hoc vng. ℞ litharg. cerusæ lotæ, añ. ℥ iiij. plumbi vsti, scoriæ argenti, añ ℥ j. ß. mastichis, olibani, añ ʒ j. ß. pulueri sentur in mortario plumbeo, & pistillo plumbeo agitentur, adiectis oleo rosa. & aceto albo, non simul, sed alternis repetitis vicibus, donec vng. formam induat: deinde quidam addunt argenti viui, hominis ieiuni saliua extincti, ʒ iij. stercoris muris ʒ ij. Accipiatur huius vng. ℥ ß. stercoris muris ʒ iij. dissoluantur in ℥ vj. decocti suprascripti; eo pruritus lauetur, tum vulua ipsa; &, si opus est, in vterum iniiciatur, vt pruritus simul & satyriasis, si illa adfuerit, tollatur. Renes quoque inungantur cerato albo, adiecta exigua portione caphuræ, & lamina plumbea perforata super renes feratur; & vitex, tum alia per cubiculum spargantur, quæ ad compescendam Venerem scripsimus valere: &, si simplex sit pruritus, absque desiderio coëundi, vtere vnguento illo ex lithar. cum oleo viol. vt nos vsi sumus.

OBSERVATIO LII.

De vuluæ excoriatione.

MVLIERI excoriationem vuluæ habenti, cum ardore, post exhibitam cassiam cum sero lactis, mandaui, vt folia salicis, maluæ, viol, & solani decoqueret cum lacte, & eo sæpe loca excoriata ablueret, & deinde vng. ros. & de cerusa & albo caphurato simul mixtis inungeret; continuò bibendo lac ebutyratum cum foliis acetosæ coctum. Quibus cessauit. Alteri ex lotione sequenti intra biduum cessauit: ℞ caprifolij, bursæ pastoris, caudæ equinæ, plantag. sempernui-

petuiui, saniculæ, bugulæ, an̄.m.j. trag.gummi Arab.an̄.ʒ ij.spodij, granor.myrti, an̄. ʒ ij.sem. & cort.pap.albi ℥ ß fiat decoctio in aqua plantag.caprifolij & scabiosæ. Valent & ea quæ mox de rhagadibus & fissuris vteri dicturi sumus.

Scholia.

Excoriatvr vterus, teste Gilberto Anglico lib. 7. sui Compendij, cap. De excoriat. eiusdem, interius. imò etiam aliquando exterius, ex bile lateribus eiusdem inhærente: & aliquando in eius concauitate; vt per puncturas & ardores resudante humiditate citrina cognoscitur. Imò patitur subinde & scabiem ac pustulas; vt pruritus indicat, tum superfluitates ab vtero emanantes aut vulua. Digeratur oxysacch. & purgetur elect. de succo ros. & fiat balneum ex herbis refrig. &, si opus est, vena saphenæ secetur; & temperetur licium cum lacte, ac immittatur. Vel pap. alb. gummi Arab. trag. terantur, & fiant trochis. ponderãtes ʒ j. vnum dissolue in lacte, & iniice. Quæ ad vesicæ excoriationem valent, & hîc locum habent. Adiici poterit medulla vituli & ceruina; & ita scabies pruritusq́; soluetur. Interea studendum vteri repurgationi, ne post istas iniectiones sempiterna inducatur sterilitas; & ideo à violentis iniectionibus abstinendũ. Si exterius sit excoriatio, fotus & vnguenta iam dicta ad pruritũ vuluæ, exterius adhibenda. At si vulnus sit in vtero, vtuntur recentibus succis arnoglossæ, solatri, cum album. oui & succo portulacæ; & in venis corrosis, succo centaurij, sang. drac. bolo Arm. aristoloch. rotunda,

lycio, acacia & similibus; & pessis ex litharg. caph. & albo oui, & oleo ros. Sed de his satis. Nunc ad rhagades, quæ similē ferè curationē obtinent, accedamus.

OBSERVATIO LII.
De vteri rhagadibus ac fissuris.

MVLIER alioqui honesta & pudica, ex defluxu acrium humorum in orificio vuluæ rhagadas seu fissuras patiebatur. Adhibita purgat. ex infusione senæ & rhab. cum syr. violaceo, commodè oleum rosaceum cum vng. de cerusa adhibuimus, prius tamen ablutis locis cum sero lactis. Ita & Rhas. vbi calor adest cum acuitate, oleum rosaceum, cum vng. de cerusa capit. In altera & hoc nutrito commodè vsi sumus: ℞ olei myrtini, rosacei, añ. ℥ j. ß. succi plantag. & consolidæ, vel polygonij, añ. ℥ j. lithargyrij ʒ iiij. cerusæ lotæ ʒ ij. plumbi vsti, antimonij, boli Armenæ, añ. ʒ ß. triturentur subtilissimè, & reducantur ad formam nutriti.

SCHOLIA.

Rhagades. *IN vuluæ ostio rimæ, quas Græci rhagadas vocant, ex enixu violento fiunt, teste Paulo lib. 3. cap. 75.* Causæ. *& iuxta Aëtium lib. 16. cap 109. Etiam circa os vteri, ob acrium humorum desluxum, loca effringentem & exurentem, fieri solent.* Notæ. *Primùm sanè latent, iuxta eosdem, cùm recentes adhuc ex partu sunt dolores: postea verò paulatim percipiuntur; aliàs manu, aliàs in coitu. nam & propter affricationem cruorem reddunt: certius tamen speculo deprehenduntur: sinu enim dilatato, diruptiones fissuraq́; in ostioli circuitu*

oculis

oculis patent, vel in ambitu oris vuluæ visuntur. Et sic rhagades propriè sunt fissuræ, quæ fiunt in collo vteri, recto intestino, & labiis aliquando, ob ariditatem, vel ob condylomatum inflationem; & inflammationem; quamuis condylomata à scissuris, vt postea dicemus, differant; licet quidem aliquando simul, aliquando seorsim spectentur. Et sic quoque rhagades vlcera sunt vteri & sedis diducta in fissuras. Sed alia humida & saniosa, alia callosa, quædam cancrosa sunt. Humida & saniosa detergentibus & exiccantibus citius curantur; callosa difficilius; cancrosa sunt maligniora. In eiusmodi ergo (iuxta Aëtium) muliebribus locis chirurgiam atque omne mordicans medicamentum effugere oportet: nam talia inflammationes & conuulsiones afferunt: ergo simplicioribus, etiam Paulo admonente, insessionibus pessulisq; vtemur, velut ad vlcera superius memorata. Prodest etiam tetrapharmacũ dilutum. Ad rhagadas quoque vtitur Aëtius hedricis medicamentis, præcipuè iis quæ è pompholige, stibio, & plumbo vsto conficiuntur Asclepiadæ. At nos etiam hoc vti potetimus: ℞ vnguenti pompholigos ℥ j. aluminis ʒ j. misce. Si saniosa, abluuntur à quibusdam sero lactis, deinde tetrapharmaco dissoluto in rosaceo illinuntur. postea vtuntur medicamentis consolidantibus, quæ parantur ex lithargyrio. Si fiant ab humoribus acribus, purgandæ sunt medicamentis præscriptis ad fluorem muliebrem à bile, & optima victus ratione acrimoniam temperare oportet, & illas humectare cibo & potu; atq; illos fructus edere, qui acrimoniam humorum frangunt, vt pira, poma, iuscula cum lactucis. Supra partem vnguentum resiccans, vt

Differentiæ.

Prognostica.

Curatio.

vt in vlceribus, applicandum, quale iam diximus. Dum curantur abstineant à coitu, & pars diligentißimè obtegatur, ne ab aëre frigido lædatur. Callosæ egent mollientibus, œsypo, radice lilij, terebinthina, admista parte iridis Florentinæ; tum veniendum ad ea topica quæ scripsimus Obser. 10. lib. 23. De ani affectibus, & in Scholio eiusdem Obser. Vide plurima remedia etiam ad rhagades callosas apud Paulum & Aëtium locis citatis. Si cancri suspicio sit, valent & illa paulo antè descripta ad cancrosos vteri affectus; & diapomphol. cum cerato liquido rosaceo.

OBSERVATIO LIII.

De condylomatibus vteri.

CONDYLOMATA (de quibus etiam diximus Obs. 8. & Scholio eiusdem, lib. 23.) sunt velut hyposarcoses, quæ in collo vteri, etiam in sede fiunt, post aliquam vlcerationem vel inflammationem; quemadmodum & Aëtius lib. 16. cap. 108. ex Aspasia annotauit. Condyloma, inquit, est rugæ excrescentia: rugæ enim circa os vteri existentes, dum inflammationem patiuntur, incuruantur & indurantur, & euersionem quandam & crassitudinem in locis efficiunt, præcipuè verò in mensium excretionibus, & post partiũ turbulentias attolluntur, facileq. tactu noscuntur. Eiusmodi excrescentias duplicatas & complicatas in vuluæ labiis, versus collum vteri, mulier quædam patiebatur. Cùm autem caro esset fungosa, & vrticis marinis similis, adhiberi iussi fomenta exiccantia &

astrin-

aſtringentia ex decocto gallarum, aluminis, & malicorij. Memini me quoque feliciſſimè vſum fuiſſe vnguento Ægyptiaco & Apoſtolorum, vt arroderentur & detergerentur. Aliquando etiam ſumſi ſublimatum in aqua roſ. vel puluerem præcipitatum cum decocto plantag. infundendo elychnia, & pannum lineum in ea decoctione, & ſupra partem adhibendo. Aëtius rectè iubet vt fomenta aſtringentia adhibeantur; & eiuſdem facultatis ſuppoſitoria applicentur, quæ ſuprà ad ſedis condylomata memorauimus; maximè quod è malicorio & butyro, aut quod è lycio Indico, & œſypo conficitur.

SCHOLIA.

DICTVM *eſt prius quòd in vtero fiant rhagades & condylomata, modò ſimul, modò ſeorſim. Curantur verò primùm condylomata, deinde ſciſſuræ, ſi ſimul fiant, vt fiunt magna ex parte. Imò ſciſſuræ veteres, ſeu rhagades, aliquando in condylomata degenerant: quod vbi contigerit, exſcindere iubet Paulus, atque ad cicatricem duci. Cùm enim condyloma ſit hypoſarcoſis, ſiue carnis additio, ablationem ſui indicat, tanquam aliquid redundans à toto genere præter naturam. Sed quia condylomata ſunt in vna tantùm parte, veluti verrucæ pendentes, filo ligantur, & ſic alimento deſtitutæ decedunt, vel abſcinduntur nouacula. Sanguis ſinendus eſt aliqua parte fluere, vt pars leuetur ſanguine craſſo attracto, ex quo fiunt condylomata. Cùm autem fiunt in circulo ani, (de quibus antea dictum eſt) vel in circuitu*

ani

ani totius, eminentiora & maiora sunt auferenda chirurgia: minora verò, si ferre possunt, medicamentis facilè resiccantibus, cum quadam astrictione. Vel si hæc non proficiant. arrodentibus sunt auferenda, vt emplastro diachalcitidis dissoluto in oleo rosaceo, reduplicata quantitate chalcitidis. Pulueres autem videntur magis conuenire ad exiccationē, qui parantur ex resiccantibus, arrodētibus, cōstringentibus: quia hæc caro flaccida exiccanda & constringenda est. Quòd si dura esset, & ad naturā durarū verrucarū accederet, abscißione est potius curanda, vel emollientibus; & postea detergētibus exsiccanda, vt facere solemus in scirrho. Sed magna ex parte caro illa est fungosa. Ideo pulueres actu sicci & facultate meliores sunt. vt: ℞ sabinæ exiccatæ, & tenuiss. pul^{tæ} ℥ j. hermodact. vstorum & myrtill. vstorum, an̄. ʒ iij. chalcitid. aluminis, an̄. ʒ ij. auripig. rubri ʒ j. reducantur in tenuißimum puluerem, qui supra partem adhibeatur. His pulueribus nonnumquam vtile est, vt in collyriis, admiscere parum rad. mandrag. aut opij, ob sensum partis, quæ medicamēta exiccātia cum morsu aut arrodētia difficilè fert. Laudat & hîc Rondeletius, vbi magna copia sanguinis apparet, prius mittere sanguinem è brachio, deinde è poplite; aut cucurbitulas in coxis, vel natibus applicare, cum profunda scarificatione in natibus, & leui in coxis, ad sanguinis deriuationem, in ea parte redundantis. Ait quoque vomitum esse conuenientißimum, & purgationem leuem, aut lenitionem ventris. Huc etiam pertinent scirrhomata miliacea vteri, ex Aëtio 16. lib. cap. 110. pudendo innata, quæ tactui occurrunt, vel certius speculo deprahenduntur, solentq; veneris præcipuè confricatu

Scirrhomata miliacea.

menses & conceptum intercipere. In his aluus primò purganda, deinde linteolo locus abstergendus, & ex carne carycarum pinguium & alumine scißili imponenda, vel peßus ex alumine & felle, aut medicamenta maturandis discutiendisq; panis idonea illinenda: collutionesq; ex aqua mulsa, aut quopiam aromatum decocto, facienda. Iam quoque in pudendo & vteri ore (eodem autore cap. III.) scabiosæ pustulæ exoriuntur, furfuraceas squamulas emittentes, pruritumq; inferentes, & calida aquæ perfusione gaudentes: aduersus quas aluum asinino lacte purgare, à cena vomere, in balneo sudare, aquam calidam ingredi, vino cum nitro calfacto, & post viuum, aqua calida collui oportet, locisq; licium Indicum, aut amurcam, aut butyrum cum sulphure, aut ceratum myrtinum cum spuma argenti, aut alumen rotundum cum melle, aut malicorium cum myrtino oleo & melle, illinere. Squamas autem & formicas exterit cyclamini radix cum melle illita. Ceterùm ab omni acri, salso, acido, in alimentis cauendum.

Scabiosæ pustulæ vteri.

OBSERVATIO LIIII.

De sycosi vteri.

DIXIMVS lib. 23. Obser. 9. de sycosi & thymis. Iis rustica mulier in pudendo laborabat ex lue Venerea: quamuis etiam eiusmodi excrescentiæ etiam sine ista lue contingere poßint: quemadmodum euenit matronæ nobilißimæ, quæ ficus nonnullas habebat in orificio exteriori ipsius vuluæ, cum intensißimo dolore; ita vt quiescere

non

non posset. Huic consului, quo ab hoc fœdo malo liberaretur, cùm non esset grauida, vt ex talo vena secaretur; vt ita sanguis fœcalis, etiam digesto humore melancholico, deinde ater ille humor, expurgaretur. Venit mihi in mentem historia Guainerij, qui ita mulierem, post vniuersalia remedia, curauit: Capiebat picem Hispanicam, & pulverisabat in terreo vase, supra quam laridum ignitum inflammatumque guttatim stillare fecit, vt sic pix liquefacta in formam vnguenti coiret: eo oblinebat vteri hæmorrhoïdes, & ficos ac dolorem sedabat. Modò accipiebat butyrum recens, & in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo ad formam vnguenti cogebat, eoque mirabiliter dolorem sedabat; etiam apposito succo herbæ Sancti Petri dictæ. Et vbi ardor insignis esset cum dolore, hoc vnguento commodè vtebatur: ℞ vng. popul. ℥ iij. croci ʒ ij. opij ʒ j. vitellum vnius oui recentis: incorporentur simul, & locus affectus inungatur. Magna admiratione dolorem sedat. Consului vt hæc matrona iisdem remediis vteretur.

SCHOLIA.

GVAINERIVS *in Commentariolo suo De ægritudinibus matricis, sub vno cap. nempe 12. tractat de hæmorrhoïdibus matricis, moris, & ficis, clauis, siue verrucis, & carne addita. Alij de his seorsim tractant. Huc etiam pertinent thymi, excrescentiæ turgidæ; de quibus diximus Scholio Obs. 9. lib. 23. à corymborum montanæ herbæ similitudine sic dictæ*

sunt,

sunt, vt etiam refert Aëtius lib.14.cap.4. De thymis, sycosi, formicis, verrucis, clauis, reliquisq; eminentiis ani, quæ etiam in pudendo mulierum fiunt. Quibus autem à se inuicem differant, iam diximus Scholio Obs.9.lib.23. vt non opus sit eadem repetere. Ibi etiam de curatione harum eminentiarum egimus. Reliqua vide apud Aëtium loco citato, qui curationem longo sermone prosequitur. Ceterùm quod ad præsens negotium attinet, moros seu ficus, ex fœcali sanguine ad hæmorrhoides etiam vteri Guainerius refert; & etiam verrucales ex melancholico humore; vesicales verò & vuales, etiam si in ano apparuerint, ex phlegmate vel sanguine pituitoso fieri vult. Carnem autem additam ex successione vlcerum rhagadiarum. Refert, excrescentias tales modò in profundo, modò in collo vteri, seu orificio, originem sumere. Profundæ verò nec compræhenduntur, nec curantur: attamen cognoscuntur apparentes vel tactu vel visu; honestius ex relatu infirmæ. Verrucæ difficulter, aut numquam, iuxta eundem, sanantur. ceteræ curationem recipiunt, & magis si ex retentione menstruorum fiant, sanguine melancholico emanante. aliquæ serico filo ligatæ decidunt. Inungantur eæ oleo sem. lini ex nucleis persicorum; & pul. pineæ combustæ inspergatur, & cortex querc. spongia, aristolochia rotunda æquis partibus in olla furno imposita exsiccentur; ac puluere tali locus affectus cum melle inungatur, puluere super asperso. vel hic, qui fortior existit: ℞ folior. vitis, ficus, & ficuum immaturarum, añ. m. j. viridis æris ʒ j. simul ponantur in olla ad furnum, & fiat pul. quo locus oleo de semine lini perunctus aspergatur. Succus thapsi barbati cum oleo de

Thymi, sycoses, seu ficus, formicæ, verrucæ, claui.

Notæ.

Curatio.

semine lini istas verrucales excrescentias egregiè curat. At Aëtius cap. proprio De hæmorrhoïdibus vteri, ex Aspasia, lib. 16. c. 99. Hæmorrhoïdes, inquit, quandoque in ore vteri, quandoque in collo, quandoque in ipso vase, nonnumquam etiam, licet rarò, in pudendo contingunt; quæ quidem interdum tactu, melius tamen speculo deprehenduntur; eademq́ue omnino accidentia inferunt, quæ reliquæ in sede euenientes inferre solent; ac præterea sterilitatem, lumborumq́ue grauitatem purgationis tempore inducunt. Varicosas igitur & maleficas prætermittere oportet: reliquas non aliter curabis, quàm quæ in sede oriuntur: duras quidem & modicum cruorem emittentes, neque vasis annexas, confestim amputando. Quæ verò cruorem affatim fundunt, eas circa basim orbiculatim scarificabimus, deinde volsella suspendemus, scarificationiq́ue nodum innectentes constringemus; quas postea paulatim extensas amputabimus; atque inde antherum medicamentum aridum applicabimus. Quòd si absque chirurgico opere malueris hæmorrhoïdas arefacere & excæcare, huiusmodi arida appones: spodium, ros. siccas terito, & inspergito: vel acaciam cum vino austero subactam, vel Lemnium sigillum cum aceto illinito. Si plura desideres remedia, eundem consulito. Idem cap. sequenti facit mentionem de calculo vteri. Sed quomodo is extrahatur, potius ad chirurgiam spectat. De thymis & formicis vteri, & de verrucis, quomodo tales excrescentiæ cum chirurgia & sine chirurgia curentur, & de nymphotomia, & cauda vteri, quæ similiter ad chirurgiam spectant; vide apud eundem Aëtium lib. 16. capp. 105. 106. & 107.

Hæmorrhoïdes vteri ex Aëtio.

Calculus vteri.

OBSER-

OBSERVATIO LV.

De vtero imperforato.

QVÆDAM à natiuitate (inquit Aëtius lib. 16. cap. 98.) imperforatum vuluæ meatum habent, idque tripliciter contingit. Quibuſdam enim extrinſeca figura ſolidâ validaq. membranâ, vel carne agnatâ conglutinatur; aliis ſinus ipſe; aliis vteri os obſtruitur. Hanc membranam ipſe ſpecillo diſſecat donec figuram ad naturalem dimenſionem duxerit, poſtea linamentis, quæ ex diuulſi linteoli filis conficiuntur, ſectionem replet & aptè deligat; tum curationem puri generando idoneam, & cataplaſmata aliquot diebus adhibet; & reliquam curationem aptis medicamentis abſoluit, vt loco citato videre poteris: mulierem interea ſupinam, puluinar intra femora habentem, vſque ad cicatricem inductam, ſeruat. Si in ſinu ſit caro innata, quomodo ea manu chirurgi curari debeat, ibidem docet. Sic filiola illius obſtetricis Quirinæ dictæ Alcmarianæ, cùm naturalibus feminarum clauſis nata erat: quæ ſeptem annos cùm nata eſſet, mater pro re monſtroſa id mihi oſtendit. Pinnacula autem ſibi cohærebant, & erat parua rima, per quam lotium reddebat, & videbatur tantùm membrana coaluiſſe, quæ facilè incidi poterat. Conſului vt enſiculo acuto & paruo aperturã faceret; deinde quæ ad cruenta valerent medicamenta adhiberet. Mater tamen medicaſtra & obſtetrix

eo tempore non ausa fuit incisionem tentare. Sed tandem post aliquot annos filiolæ suæ miserta, incisionem fecit, & filiam viro aptam reddidit: vti postea Delphis Alcmariam redeunti mihi narrauit, insignes quoque gratias agens, quòd incisionem eidem commendaueram. Cùm autem hæc puella ad me veniret, memini illico puellæ illius quæ naturalibus quoque clausis incisione à Beniuenio curata fuit, vt habetur cap. 28. De abditis causis morborum: è qua, membrana incisa, statim tanta tam ingenti impetu nigrior materia profluxit, vt grande lumen, quod tunc minister admouerat, extinxerit. nam menses intus retenti fuerant, fuitque dextrè ab eo curata. Hæc autem natu maior erat quàm nostra puella.

SCHOLIA.

ἀτρῆται. *TALES ex Moschione dicuntur Atretæ. Fit tribus modis: pinnaculis sibi cohærentibus: vel, ipsis patentibus, in medio sinu muliebri pulpa vel membrana innascitur: vel etiam sinu patente, orificium vteri clauditur. Vbi pinnacula cohærent, ad tria efficia mulieres impediuntur; ad vsum Veneris, purgationem, & conceptum: si in medio sit clausura, communicationem viri, & conceptum; siquidem menstrua liquari possunt per cauernam, qua etiam vrina concluditur: si orificium fuerit clausum, non purgantur, nec concipiunt, virum tamen sustinent: si verò cauerna, conceptus fit, partus tamen denegatur. Secundùm eundem, clauditur & feruore; aliquando cicatrice, præcedente scilicet vulnere, aut durißimo*

callo

callo. Dicitur & phymos, vel phymosis, iuxta Æginetam lib. 3.cap.73. Muliebrium locorum clausura; quæ etiam in pene fieri potest, vt aliàs diximus: cuius & exemplum apud Amatum habes curat. 24. cent. 1. de quodam cui glans penis non erat à natiuitate perforata, sed circa testes foramen, per quod vrinam reddebat. Iam & ano clausa natos quosdam Beniuenius refert. Ita quandoque vitia quædam hominibus connascuntur, quæ arte subinde corrigi queunt: vt in hac puella, tum illa muliere apud Beniuenium euenit. Quandoq. tamen corrigi nequeunt. vnde Paulus loco citato: Loci muliebres circa ipsorum os clauduntur, vel ex præcedente exulceratione, vel durata illis inflammatione. Curabuntur tunc insessibus, qui emolliant, ex hydrelæo, & fœnug. decocto, consimilibusq; cataplasmatis & pessulis. Porrò si malum inueterauerit, suffimentis vaporibusq; aromatum vtendum erit. Iam verò soluit etiam hoc vitij, si nihil aliud sit quàm vuluæ ostioli astrictio, pessulus ex hyssopo, nitro, resina & terebinthina. At si pinnacula sint clausa, vel membranæ, facilè curari possunt, vt in priori puella. Membrana enim facilè tollitur & aperitur incisione, & sanguinis meatum non habet, nec aliquando renasci potest. Sed durissimæ pulpæ cum ingenti difficultate præciduntur, molestè sanguinant; & si non sollicitè fuerint curatæ, citò renasci possunt. Harum curationem vide chirurgicam per incisionem apud eundem, & Aëtium loco citato. Quemadmodum fit clausura vteri, vel vuluæ quoq; nimia arctitudo: ita fit & nimius hiatus ostij vteri. & quæcunque ad hiatum vteri commendantur, eadem valent ad violatas ne cognoscantur: quale est

Vteri clausura seu phymos.

Curatio.

Ex Moschione, in parte Harmoniæ posteriori, cap. 15.

Hiatus ostij vteri.

Ad virginitatem post stuprum mentiendá.

perclysma ex Prisciano, alumen scissum, galla cum vino & ammeo trita ac decocta. Vel si eadem trita ferueseceris, suffitu mentiri virginitatem efficit, vt docet Galenus. Alij corticem mali Punici in vino nigro austero discoquunt, alumen quoque adiiciunt, & lana pessi modo induunt. Sic Erotis cap. 35. De modo coarctandi matricem. Nisi de restrictione amplitudinis vuluæ propter honestam causam liceret tractare, nullam de ea mentionem faceremus: sed cùm per hanc impediatur aliquando conceptio, necesse est tali impedimento subuenire hoc modo: ℞ sang. drac. bol. arm. corticis mali granati, aluminis, mastiches, gallar. añ ℥j. in pul. redige, & omnia simul in aqua calfacta conficiantur; & de hac confectione pone in matricem. Vel hæc, aut similia coquantur in aqua pluuiali, & hac decoctione pudenda fomentẽtur. At quibus modis virginitas cognoscatur, lege Gilbertum Anglicum. Virginum quoque probatio habetur in libro matricis, ex lapatho trito carbonibus iniecto & suffumigato: si se comminxerit, virgo est.

OBSERVATIO LVI.

De puella ab hernia inguinali curata, si nupserit, num sterilis sit futura, per modum Consultationis.

QVÆRITVR à me, nunquid puella 22. annorum nubilis, statura mediocri, bona habitudine, quam tamen non viderim, si nupserit, sterilis sit futura, ob herniam inguinalem probè tamen curatam? Et, si non sit futura

ſterilis, nunquid etiam ob eam cauſam in partu periclitatura ſit? Omiſſis aliis cauſis ſterilitatis, tam viri, quàm mulieris, pro hoc tempore, quæ ſi abfuerint, quantum ad herniam curatam, videtur mihi quòd ob eam cauſam ſolam non erit ſterilis: quia illa inciſio non peruenit ad matricem aut collum eius, nec ad membra generationi deputata; vt conſtat ex Aëtio lib. 16.cap.103.de inguinalis ramicis curatione per chirurgiam. Ideo cùm membra iam dicta in tali operatione non læduntur, nihil obſtat quin concipere poterit: & cùm cicatrix in puella trium annorum cùm ab hernia curaretur, iam dudum coaluerit, & rectè ſit curata, non rumpetur, & per conſequens, vbi conceperit, ob hoc non periclitabitur in partu. Non tantùm ratione id conſtat, ſed etiam experientia; cùm tales mulieres & proles conceperint, & retinuerint, & feliciter ſine periculo pepererint. Id multis hernioſis contigiſſe, non ſolùm nos nouimus, ſed & mecum vidit Nannius me ſenior, Medicus ille inſignis quondam apud Amſteldamenſes, mihi quoque intimus & familiaris. Et, quod magis admiratu dignum eſt, nouimus nos mulierem quandam Alcmarianam à fratre transfoſſam per ventrem paulo infra vmbilicū, vt totum ventrem cultro aperuerit, adeò vt inteſtina per vulnus propenderent, factaque per chirurgos maiori inciſione, vt viderent num inteſtina eſſent læſa, iiſque rectè repoſitis in locum, quæ quidem virago ipſa conſpiciebat; eandem, inquam, rectè conualuiſſe, & poſt an-

nos aliquos viro nuptam, & tertio anno filiam quoque peperisse; nec ea in partu periclitata est: quanquam hæc quasi virago post filiam illam non amplius conceperit. Hæc igitur causa de qua quæritur, conceptionem non impediet, neque periculum etiam in partu adferet. Quamobrem me puto huius viri doctissimi ac consularis, qui hanc quæstionem mihi proposuit, postulatis puellæ nomine satisfecisse. Faxit Deus Opt. Max. vt illa ipsa mater fiat multarum prolium, tam ad corporis quàm animæ salutem. Delphis, ex nostro Museo, anno 1558. 19. die Aprilis.

Petrus Forestus Medicus ita sentiebat.

SCHOLIA.

FEMINA *(inquit Galenus) mare imperfectior est, quoniam & frigidior: etsi interea partes genitales cum venis & arteriis omnibus, perquàm similes esse videantur, ea videlicet duntaxat differentia, quòd hæ intus, illæ foras promineant. Nulla sanè prorsus in viris pars est, quæ in feminis eadem per resectionem non videatur: verùm imperfectiora omnia membra existunt, minúsque calida. Et quamuis mas & femina principium conferant generationis: tamen initio generationis, sicut maribus contingit, non prodiere partes ipsæ mulieri, virtutis imbecillitate. Sed expedit vniuerso, imperfectum cum imperfectiori copuletur, ex quibus alii progenerarentur. Ita à summo Creatore constitutum est. Nam si femella natura calidior esset, maris semen protinus feruor absumeret:*

meret: quod in bonum propterea ceßiſſe videtur, ad generis humani propagationem. Et quia membrum id intus collocatum eſt, ob eam rationem & teſticulos habent & minores & frigidiores; vnde ſemen frigidius ac humidius prouenit, ac pariter imperfectius. Sed matricis ſitus intus eſt, cauus, vt ſemen virile ſuſcipiat, atque contineat: propterea in viris colis figura oblonga eſt, vt ſemen longius emittat; quod craſſum & calidum eſſe conſtat. Hinc duo motuum principia cernuntur: nec tamen alterum ſine altero, hoc eſt, maris ſemine efficere poteſt; ſed ea pariter miſceri atque confundi neceſſe eſt: etſi de cetero agere, donec animal perficiatur, tum ſanguine menſtruo opus eſt, ad conceptus nutritionem. Femininum ſemen per ſe perficere ſemen nequit, & ex ambobus motibus, vnus exultat communicans motus. Eſt hoc (inquit idem autor) in gallinaceis conſpicuum: concipiunt enim oua, quæ hypneumia dicuntur, hoc eſt, ſubuentanea, vel Zephyrina inania oua, ſine galli ſemine orta, quæ fœtum nunquam excludunt, ſed incubatu corrumpuntur ocyus: album enim ac luteum ex femella habetur: deeſt tantùm gallinacei ſeminis calidioris perficiens virtus. Ex albo pulli membra cõſtituuntur; ex luteo, quo perficitur animal donec excludatur, alimentum capit. Sic in muliere conceptus menſium facultate, donec in lucem edatur, nutritur. Nam & quas molas vocant (de quibus poſtea) in feminis carnis fruſta inertis naturæ informia, ouis ſubuentaneis ſimiles eſſe putant: ad id vſq; adeò procedere femininum ſemen volunt. Quòd natura, ſi fieri potuiſſet, maximè optaſſet ſuum opificium eſſe immortale, nemini in dubium venit: verùm

cùm per materiam non liceret (nam quod ex arteriis, venis, neruis, & oßibus, ac praeterea carne est compositum, incorruptibile id esse non potest) subsidium quod potuit ipsi ad immortalitatem est fabricata. Propterea mirabilem quandam rationem inuenit, quomodo in demortui animalis locum, nouum aliud sufficeret, quo nullum animalis genus pereat, sed incolume semper sit, & quasi immortale. Qua de re omnibus animalibus concipiendi instrumenta natura instituit; ad generis, inquam, instaurationem. Hæc cùm communia sint, cùm viris, tum mulieribus; eapropter, eisdem quandoque oblæsis, contingit, aut viri, aut mulieris, aut vtriusque ratione, conceptionis impedimentum; quod quidem sterilitas appellatur.

Sterilitas quid.

Nam nihil aliud est sterilitas, quàm priuatio conceptionis, tempore potißimùm quo eandẽ perficere deberet. Pars igitur genitalium, tum etiam membrorum generantium, tam in viris quàm mulieribus hîc

Pars affecta.

affecta esse potest. Sic etiam in muliere vterus afficitur tamquam concipiendi instrumentum: quod ex eiusdem vteri propriæ actionis seu vsus læsione cognoscitur: ita quoque vt si partes genitales virorum generationi deputatæ fuerint oblæsæ. Et sic affectus præter naturam sterilitas est symptoma in genere noxæ functionum ablatarum, vel in membris generationis virorum, aut mulierum, aut vtriusq;. Et sic omnino abolita est propria ipsius vteri tamquam instrumenti actio; concipiendi, inquam. atqui cùm sterilis est, non concipit eo tempore quo concipere debet. Ita quoque sentiendum de membris viri generationi deputatis, si eorum actio fuerit læsa & abolita. cùm & plures huius affectionis causæ esse poßint, teste Aristotele

Quis affectus præter naturam sit sterilitas.

Causæ secundùm Aristotelem.

tele 2. De generat. animal. cap. 5. Nam & à primo ortu naturæ locis ad coitum commodis oblæsis, & mulieres & viri redduntur, vt alteræ non pubescant, alteri non barbescant. Aliis in processu ætatis idem accidit affectus, aut propter corporis nutricationem pleniorem, aut ex morbo. Viris humidum, frigidumq́; emittitur semen, mulieribus purgationes vitiantur. Sic & Aëtius lib. 16. cap. 26. Sterilitas aut viri, aut mulieris, aut vtriusq; ratione contingit. A viro quidem est cùm semen eius vel feruidũ, & veluti torrefactum, vel frigidum, vel tenue, aquosum, languidũ, quale decrepitorum est, vel craßius quàm oportet, emittitur; vel quòd viri semispadones sint, penemq́; breuißimum habeant, vt in vuluæ recessum semen iaculari nequeant. quod etiam interdum nimia obesitate contingit: tales enim adeò ventricosi euadunt, vt seminis iaculatio ad profundiores vteri partes impediatur. Iam & qui immodico pene longißimoq́; procreati sunt infœcundiores esse traduntur; teste quoque Aristot. Ceteris quibus mediocris, propterea quòd semen frigidum infœcundum est: refrigeratur autem, quòd longè admodum fertur. Sic etiam Paulus lib. 3. cap. 74. Neque pingues liberis procreandis sunt idonei, eo quòd genitalibus mutuo se contingere haud poßint commodè, tum quòd momentum seminis emittunt. Neque tamen nimis extenuati liberis operam dare feliciter queunt. Ita ex Cleopatra & Moschione: Masculi valetudinarij, partes conceptui necessarias impeditas habentes non concipiunt; neque frigidi, quibus semen extinguitur; nec nimium calidi, aut luxuria ac frequentiore Venere eneruati, & sine viribus, ac ebriosi. Erotis quoque: Semen viri nimis

Causæ cur viri & mulieres non generant.

Causæ sterilitatis viri.

nis tenue infusum matrici, liquiditate sua, inquit, foras labitur: & viri testiculos habentes frigidos, rarò aut nunquam generant. ita & spado factus & testiculis carens, non generat. Et sic causæ internæ sterilitatem inferunt, testes vitiosi, aut colis vitium, testium abscessus, & simile quid; vlcus, calculi renum vel vesicæ extracti, & inde natum vlcus, colis longitudo, breuitas, foraminis obliquitas, penis mollities, conuulsio, vlcus, verruca in meatu virgæ vt semen eiaculari non poßit, qualis à me curatus fuit, vt superius dictum est. Sic quoque noui pistorem, cui penis à natura adeò breuis, vt pollicem non excederet. numquam is genuit. Tumores itaque præter naturam & penis & testium sterilitatem quandoque adferunt. Sed inter omnia membra, cerebri infirmitas, iecorisq́ue, aut renum, sterilitatem adfert. & quibus post aures venæ persectæ fuerint, vesica tum aliis membris communicatione læsis, non generant: & qui caphuram quoque ebibunt, aut hyoscyamo cicutáve testes illitos habent, sterilescunt. Ita & virile semen, si nimium vitiatum fuerit, mulieris temperamentum corrumpit. Nam vtriusq; sexus nimia distemperantia conceptum inhibet: qui si fortè disiungantur, copulata quadam cum aliis naturæ germanitate, prolem facilè suscipiunt. Fœcunditatis primariam prærogatiuam poßidet naturæ æqualitas & temperamentum. Senectus quoque modò non generat, quod ex sexagesimo anno plerumq. contingit. Tempestate tamen nostra, inquit Benedictus Veronensis lib. 25. cap. 11. quidam Germanus nonagenarius prolem suscepit ex casta coniuge, quem vidimus. Eadem de Masinissa accepimus. Glaciales aquæ gelidæ conce-

ptum

ptum inhibent, autore Aristotele. Sic causæ externæ multæ, aërq́ frigidus aut calidus impensè, exercitium vehemens, animiq́ affectus, mœrores, gaudium, coitus superfluus, tum aquæ potus, ac alia innumera aliquo modo sterilitatem inferre possunt, vt latiùs apud Medicos tum veteres tum neotericos, videre liceat. Sed nunc præcipuas causas adferamus quæ peculiariter ad mulieres pertinent. Mulier (inquit Aëtius loco citato) sua ipsius ratione non concipit, quòd vterum habeat vel calidum & igneum, vel frigidum & humidum, vel squalentem & aridum, vel carnosum & pinguem, vel excarnatum & gracilem, vel debilem, vel angustum, vel breuem; aut quòd vasa eius clausa obstructaq́ sint, aut cicatricis superuentu excæcata; aut quòd membranæ ostium vteri obstruentes nullum foramen relinquant; aut quòd eiusdem vteri ceruix in obliquum ducatur; aut quòd ostium sit vel nimis angustum, vel nimis amplum; aut quòd quispiam alius affectus eorum de quibus superius diximus, & qui infrà dicuntur ab ipso Aëtio, vuluam impediat: sed & inuiti concubitus inanes ac steriles sunt: amor enim genituram conciliat; ideo feminæ amantes creberrimè pariunt. Noui nihilominus aliquas per vim stupratas, semel tantùm coëuntes, prima vice inuitas concepisse. Sic Cleopatra: Corpus habentes siccum, & tenues existentes, ac macilentæ, & phthisicæ, & contrà pingues, crassæ & iracundæ, furiosæ, non concipiunt: partibus autem mulieres impediuntur, quoties non purgantur, aut orificium matricis obductum habent, vel contortum, aut membrana vel aliqua re aliena clausum; aut callositatem, aut duritiem, aut vulnus;

Causæ sterilitatis mulieris.

aut si in communicatione viri semen non emittunt.
Erotis. *Erotis quoque inquit: Habentes matricem leuem & lubricam, semen receptum non retinent: suffocat quoque semen viri aliquando sua humiditate. Verùm enimuero in ipsis mulieribus nonnullæ ipsius vteri præter naturam dispositiones possunt esse causæ sterilitatis; & præsertim eiusdē intemperaturæ, quemadmodum & ab Hipp. & Gal. aph. 62. 5. libri scriptum est.* Ex Hippoc. & Gal. Causæ sterilitatis. *Namq. bene temperati vteri ad conceptionem sunt idonei: malè autem temperati si parum à bonitate recedunt, difficulter concipiunt: si verò nimium mulieres steriles fiunt; & proinde mulieres esse fœcundas sine ambabus bonis temperaturis est impoßibile, vt inquit Galenus in Comment. Appello ambas bonas temperaturas, mediocres scilicet, tum ex calidi & frigidi, tum etiam ex humidi & sicci commixtione; cùm fieri poßit, vt secundùm vnam oppositionem bene temperatus sit vterus, secundùm alteram verò malè: propterea Hippoc. dicebat: Quæcunque verò ex vtrisque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ sunt. Nam ne mulier concipiat, potest altera efficere intemperatura, vt inquit Galenus, modò nimium à bonitate recedat. Hæc enim vbi frigida fuerit immodicè, adeò quòd ex ea vterus spissior efficiatur, sterilitatem efficit. Nam angusta quidem erunt supra modum ora vasorum, quæ ad ipsum pertingunt vterum, adeò vt neque secundæ poßint adnasci ad iam dicta ora vasorum: neq. si hoc fiat aliquando, potest bene nutriri conceptus; cùm vel nullo modo fiant hisce mulieribus purgationes, vel omnino paucæ, & eæ ipsæ vitiosæ, solo tenuiore ac aquosiore sanguine perlabente. His item eadem ora facilè obstruun-*

struuntur, & propter natiuam angustiam, & quoniam magna ex parte hæ mulieres humorem aggregant pituitosum, siquidem corpus totum ferè est vtero simile. Ad hæc in talibus vteris contingit etiam maris semen refrigerari, nisi natura sit calidißimum. His itaque de causis vteri nimia frigiditas conceptionem omnino impedit, ac mulieres steriles facit. Ex nimia quoque humiditate vteri mulieres non concipiunt, vt paulo antè dictum est, cùm genitura in his extinguatur, quemadmodum in terra palustri cerealia semina; ex Galeni testimonio præcitato aphorismo: calida quoque, veluti calidæ terræ si semina committantur, vt in æstibus sub cane, iuxta eundem. Item sicciores vteri non concipiunt: nam in ipsis tale quid accidit, quale vbi aut arenæ, aut argillosæ terræ, aut petrosæ mandantur semina, eodem Gal. teste. Pingues nec macilentæ concipiunt. Accidit quoque ex vitiosorum humorum abundantia, quòd mulier non concipit, ob cicatricem inductam si vasa fuerint excæcata; ob vlcera membranam osculum vteri obthurantem; vel eiusdem angustiam, vel amplitudinem, vt dictum est. Si etiam menses mulieri non omnino prodeant, aut pauciores quàm debent, aut plures quàm oportet, non concipiunt, ex Hippoc. auctoritate lib. De sterilibus. Flatus quoque in vtero existentes impediunt conceptionem, & assumptum pharmacum; coitus inuiti & inanes. Ætas etiam vel iunior vel prouectior conceptum intercipit. Propterea nunc primùm pubescentes à Venere arcere oportet, ita vt vir trigesimum annum, mulier decimum octauum attingat. Præcipuè verò inepta mulieris forma sterilitati occasionem præstat. Fœcunda enim mulier habere

here debet proceritatem corporis moderatam, lumborum & suminis latitudinem, nates eminentes, commodam alui molem, pectus angustum, mammillas amplas: eiusmodi mulieres fœcundæ; his verò oppositæ steriliores sunt. Potest quidem, præter enumeratas causas, alia quæpiam magis recondita superesse: sed totidem ferè sunt quæ noscuntur. Et sic mulier infœcunda est propter affectus eosdem vteri præter naturam, tum seminis sui, tum testiculorum in vltimis cornibus sitorum: si semen sit calidius, frigidius siccius, humidius, ob similem corporis totius & partium principium, & potißimùm testiculorum. Sic & virago, mulier barbata, audax, virilis, voce graui, infœcunda est: quia calor multus sanguinem dißipat. Meretrices, quibus attritu multo partes sunt callosæ, non concipiunt, vel raro; cùm & lubricæ sint partes, vnde vasa spermatica infirma sunt. Omnes vteri affectus superius descripti, phlegmone, erysipelas, vlcus, abscessus, cancer, vteri procidentia, scirrhus, fluores muliebres, & alia antedicta conceptionem impediūt; & semen viri ac mulieris diuerso tempore emissum. Intempestiuus etiam congressus causa sterilitatis est, cùm conceptionis tempus sit, vel incipientibus vel cessantibus menstruis. Reliquo autem alio tempore toto expurgationis, licet aperta fuerint vteri venarum ora, non tamen tunc concipere mulier vllo modo potest, cùm semen nequeat in vulua remanere, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. Ceßantibus autem, vel incipientibus mensibus, & ora aperta sunt, & menstruum non multum, neque vniuersum, sed paucum & paulatim effluit; vnde efficitur vt ob asperitatem vuluæ semen adhæreat, satisq́ alimenti ex sangui-

ſanguinis confluentis paucitate habeat: ante etiam quàm menſes veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret ſemen, & adhærentiam nullam inuenit, cùm eo tempore occluſis vaſis leuis vulua relinquatur: defluit itaque ſemen, neque vniri cum tunica eius poteſt; ſiquidem aſpera magis idonea ſunt quàm leuia ad coaleſcendum, ex ſententia Gal. lib. De diſſectione vteri, vt etiam à Donato citatur. Nam ſi leues fuerint vteri, mulier in ventre non concipit, quoniam licet genituram ſuſcipiant, foras tamen emittunt, vt teſtatur Hipp. eodem lib. De ſterilibus.

OBSERVATIO LVII.

Num vir aut mulier ſterilis ſit, per modum Conſultationis.

CVM variæ ſint cauſæ, vir nobiliſſime, difficultatis imprægnationis, vel ſterilitatis, quæris ex me, eò quòd ab vxore tua generoſa prolem non ſuſcipias, quamuis ipſe ante coniugium proles ex concubinis ſuſceperis, nunquid cauſa hæc ad te vel vxorem ſit referenda. Intellexi autem ex te, coniugem tuam nobiliſſimam multùm iampridem vteri fluori, ſeu muliebri, fuiſſe obnoxiam, etiam aliquot annis, ita vt illa ipſa, doctiſſimorum Medicorum conſiliis, thermas naturales acceſſerit, licet nondum aliquid commodi ex iis acceperit. Ego tamen ex vſu aquæ Porretanæ, nobilem Matronam Bononienſem ex conſilio Elidei præce-

ptoris mei chariſſimi, ob humidum vterum ſterilem exiſtentem, noui tandem concepiſſe. Ideo veriſimile mihi videtur, quòd ob phlegmaticas humiditates matricis (vt magna ex parte fieri ſolet) vxor tua chariſſima nòn concipiat, & quòd cauſa ſterilitatis potius penes Dominam ſit, quàm penes te. Nam & humidum vterum habet, in quo genitura facilè extinguitur, multoque magis cùm fluore vteri laboret. Hanc autem temperaturam humidam vteri, indicant, teſte Paulo Ægineta, in coitu humor deſtillans tenuiùs, & copioſum menſtruum, multoq. magis album profluuium. ideo ait Benedictus, Medicus Veronenſis inſignis, lib. 25. cap. 12. De ſterilitatis & fœcunditatis notis, quòd illæ quibus alba profluuia fiunt, rarò concipiunt. Et propterea cùm generoſa tua vxor iis fuerit remediis vſa quæ ad fluorē muliebrem conferant, nec ab iiſdem adhuc probè curata fuerit, in dubium vertitur nunquid ab ea ſterilitatis cauſa amoueri poterit. Et quia hæ cauſæ potiſſimùm impedientes conceptionem valde ſint diuturnæ, ideo & curatu difficiles. Mulier enim facilè laſſatur in ſumendis medicamentis, & victus rationem ſtrictè obſeruando. nam iiſdem ad minus per annum eſſet inſiſtendum. & nunc maximè coniux tua tædio medicamentorum affecta eſt, quia iam variis & multis vſa eſt remediis, etiam Medicorum excellentium, quæ nihil tamen profecerunt. Attamen iiſdem adhuc eſſet inſiſtendum, ſi rectè curari vellet: nam continuata vigent, inter-
ciſa

ſa verò pereunt. Ideo inprimis fluor ille albus
ſſet curandus. natura enim humens à mulie-
is purgatione ac lubrica ſi fuerit non concipit;
am facilè ſemen excidit. Præterea ante cura-
onem quidam certis experimentis periculum
aciunt, num mulier ſterilis ſit, necne. Et ita
erilitatis, vt tradunt, indicia depræhendun-
ur. In olla hordei plena vrina coniicitur; deci-
no die quod erumpit fœcunditatem arguit.
lij furfures imponunt, & vrinam infundunt;
bi vermes progeniti fuerint, ſterilitatem indi-
ant. Mulier pariter circumpoſitis veſtimentis,
bditaque fumigatione, ſi ad nares nidor de-
ertur, fœcunda creditur ab Hippocrate, ob
pertas videlicet naturales vias. Nam & virgi-
um futura fœcunditas eodem modo ſperatur.
Verùm vt ſterilitas amoueri queat, cauſa om-
ium primò auferenda erit; præter ea quæ ad
uorem muliebrem valere ſcribuntur. Hîc ita-
ue & vteri ratio huius nobiliſſimæ Dominæ
abenda eſt, & ideò cùm eius humiditas cauſa
t, quo minus concipiat, aridioribus alimen-
is (vt Aëtius etiam docet) vti oportebit: pluri-
num exerceri ac perfricari: & euacuationis
uerſionisque cauſa interdum pranſam, inter-
um ieiunam euomere; & cibi parſimonia de-
ccari, carnesque potius roſtas vigentium ætate
nimalium, quàm elixas, ac piſces ſolidiores
omedere, vinumq. potens meracius quidem,
ed parcius bibere. Arida præterea fomenta
rebrò, at balnea perquàm rarò adhibēda ſunt.
Qui verò ſtatim à principio deſiccantia & ad-

ſtringentia vtero apponunt, non parum lædunt. Cohibita enim materia ad principes partes recurrit. Sed vbi totum corpus purgatum fuerit, tutiùs deinceps vtero adſtringentia & firmantia medicamenta applicabimus. Verùm cùm & his adſint pituitoſi humores, laboribus quidem, vt etiam Paulus ſuadet, vacuare, ſudoribus & vomitu, vel per inferiora, expediet. Et ſic materiam pituitoſam prius paratam cum decoctis calfacientibus, mox educemus cum diaphœnico, agarico, & ſimilibus, vel pilulis fœtidis, & de agarico, añ. ℥ ß. vel cum Indo maiore. deinde poſt euacuationes conuenientes, danda erit ℥ j. theriacæ; & conueniunt medicamenta deſcripta apud Guainerium & Fontanum lib. 3. morb. inter. cap. 27. De œdematis vteri curatione. Quæ valde calfaciunt, & potiſſimùm quæ exſiccant, egregiè his conueniunt. Nam & Paulus ex medicamentis epithymum, euphorbium quoque, piper, dauci ſemen, petroſelini ſemen, omnia contrita denariûm duûm pondere potui dat. Sed modum pro corporis viribus, propter euphorbium, obſeruandum putamus. nam humorem alui turbat, & vterum validè calfacit. At medicamentum ex aloë picra ſatis erit, etiam à Galeno commendatum ad fluorem muliebrem. vel dentur turpeti ſelecti ℈ ij. ß. ſacch. ℥ ij. redigantur in puluerem, qui iure cicerum rubrorum exceptus appetente diluculo ſumatur. valent & hic quæ ad hydropem vteri valere Veteres ſcripſerunt. At corpore bene purgato, reſiccantia ac aſtringentia commo-

commodè vtero applicantur. Huiuſmodi ſunt, inquit Aëtius, lentiſci decoctum, item myrti, roſ. foliorum rubi, vel tenerorum virgultorum rubi, rhus coriarij, mali punici, florum & gallarum, pillularum cupreſſi: ex quibus inſeſſus, irrigationes, fotus, cataplaſmata, iniectiones, peſſi formari poterunt. Adhibet idem & mala cotonea ſimiliter palmulis excepta. Ad nimiam quoque vteri humiditatem huiuſmodi potiones conueniunt: Myrti baccas, aut malicorium punici dulcis cum vino terito, & exhibeto: aut auellanas nuces vſtas, cum vino tritas propinato, ex eodem auctore. Interea vtendum iis quæ propriè ad conceptionem faciunt, quibus antiqui vtebantur; vt paſtinacæ erraticæ foliis, vel ſemine. Leporis vterum aridum tritum vtrique dari iubet idem Aëtius. quin ad vuluæ fluxiones ſeminisq. incontinentiam cerebrum leporis aſſum aſſumunt. iam & leporini coaguli, ac eiuſdem fimi pares portiones ex melle coguntur in peſſos. Donatus pro remouenda ſterilitate pluribus vti conſueuit, potiſſimùm vbi orta ſterilitas non fuerit ex immodico vteri calore; id quod perrariſſimè accidit: quorum primum eſt: ℞ teſticuli apri ſilueſtris exſiccati in vmbra, ſcobis eboris, añ. ℥ j. teſticulorum vulpis ʒ j. ß. matricis & coaguli leporis, añ. ℈ ij. ſem. melon. ʒ iiij. cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſ. & meliſſæ fiant morſuli. Vel: ℞ ſem. ſeſelios, ſcobis eboris, & matricis leporis in vmbra exſiccatæ, añ. ʒ j. diambræ ſeu eclegmatis de xyloaloë ʒ j. ß. cum ſaccharo in aqua roſ.

 diſſo-

dissoluto figurentur morsuli quibus vtatur mulier cum pauco vino albo aut aqua melissæ seu florum citrangulorum, per plures dies, ante viri congressum: quo etiam tẽpore pessi adhibeantur ex coagulo, matrice & stercore leporis, carycis pinguibus, adipe anseris, pauco croco, aut moscho, figurati; qui etiam in linteo serico inuoluti, & oleo irino, seu liliaceo intincti subdantur. Habemus & potiones, & pessulos, & suffumigia innumera apud Aëtium lib. 16. cap. 33. Sed hæc pauca remedia nunc dicta sufficiunt. Interim vngula aromatica, spica, aut cyperus eisdem permisceri poterit. A quibus, desinentibus iam mensibus tempore (quod tempus optimum est) medio, mutuo amore (nam amor genituram conciliat, vt inquit idem Aëtius) Venus ineunda est. Sed & virum strenuam operam nauare oportet; interimque à Venere abstinuisse, & boni cibi succis nutritum esse, ex eiusdem Aëtij decreto; corporisque temperies tum viris tum mulieribus seruanda, & sine omni excessu. Atque his puto me satisfecisse tuæ petitioni, Vir nobilissime. Faxitque Deus optimus maximus, vt his remediis aptis vxor proles ex dulcibus amplexibus, quique Venerem & amorem incitant, assequi possit. Vale, 10. die Feb. anno 1570.

Petrus Forestus, reipub. Delphensis
Medicus, tui obseruantissimus.

SCHO-

SCHOLIA.

CAVSIS sterilitatis Scholio praecedente enucleatis, harum signa diligenter excutienda sunt, antequam vera curandi methodus instituatur. Verùm cùm aliquae causae ad virum pertineant, aliae verò ad mulieres; de viris sterilibus, & quomodo cognoscãtur primò dicemus: deinde verò de mulieribus. Effeminatũ virum sterilẽ iudicabimus eum, qui timidus existat, actusq; muliebres plurimos habeat, & vocem muliebrem; quales eunuchi sunt, barba carentes, & frigidum temperamentum habentes, quod partes circumpositae testibus glabrae cõmonstrant. Sterilitatis plerunq. indicia sunt, si semen genitale frigidũ sentiatur, & tardius exeat; pauca adsit voluptas, nullaq; coitus appetentia. nam quibus colis vix tumet aut erigitur, totumq; membrũ sit remissum, piliq; sunt exiles, vel glabrities est circa testes, quiq; rubore in coetu mulierum suffunduntur, imbarbes, tales intemperiem frigidam testium habent. Quibusdam testiculi cõuulsi sunt, paralytici, vlcerati. Aliis maligna aliqua aegritudo praecessit. Quibus & venae circa aures praecisae, aut qui in principe aliquo membro aegritudinem tibi notam habeant, vel antea passi sint, vel quibus nimis breuis est virga, vel nimium extensa, aut foraminis adest tortuositas, vel ex quibus lapis chirurgia extractus, testesq; intus latent, vel partes genitales ignauae sunt; quae omnia visu vel relatu aegri cognosces, quaeq; ex penis ac testium (de quibus antea dictum est) propriis locis petenda sunt; ij, inquam, numquam, aut rarò generant. Sterilem verò, qui ex forti

Signa sterilitatis, quae ex viro sumuntur.

aut potenti calore suo generationis materiam exterminat, ex habitudine eiusq; robore comprehendes: ac eum pariter qui pinguedine nimia sterilis factus est. Nam ab excessu sex rerum non naturalium, tum ex ægri ac astantium sermone, diligenti examine plura innotescent. Calidius siquidem temperamentum viri facilè deprehenditur ex pilorum copia, potißimùm verò nigrorum in partibus genitalibus, & omnibus quæ circumstant, supra quidem vsque ad media femora. Petulca est etiam hæc temperatura, & ad libidinem prona: statim verò satiatur. Reliqua vide de testium temperatura, apud Galenum in Arte parua, & De sanit. tuenda, & Method. medendi. At verò mulier sterilis dicenda, cuius crassa vox est, piliq; multi & duri rigidiq; pubem obsepiunt, mystacem mentumq; barba circumdat; quæq; plurimorum virorum amplexus experta est, neque concepit.

Signa ex parte mulieris.

Vterorum frigiditatem coniectamus ex suppreßis mensibus: neque enim præ nimia craßitudine commodè feruntur: sed & stupidus sensus circa pectinem, lumbos ac crura percipitur. aliquæ etiam crurum impotentes sunt, victus quoque præceßit frigidior, ac craßi succi. At si prorsus perfrigeratæ fuerint, ne Venerem quidem appetunt; vteri osculum contractum habent, vt ex Aëtio cap. 27. lib. 16. & Paulo cap. 78 lib. 3. liquet. Menses his aut supprimuntur, aut parcè fluunt; suntq; decolores, & menses albicantes, non rubri; fluxiles & aquosi, à liquidiore pituita.

Signa vteri frigidi.

Coniectatur autem vteri caliditas ex reliqui corporis caliditate; & ex mensium paucitate cum dolore prodeuntium; ita vt pudenda mulieris exulcerent; sed & quæ prodeunt nigriora sunt, & ob nimiam

Calidi.

nimiam puncturam nullum ordinem seruant. Sequitur etiam ad hanc temperaturam insignis salacitas, & totius corporis siccitas, celeris excretio seminis: his adest audacia, ira, sitis inexpleta, & ad omnia promptitudo; pulsus celer, vrina flaua, menstrua pauca, crassa, calida, flaua, aut ex adustione nigricantia. Signa humidi iam diximus Obs. præcedente & quomodo curetur. Adest videlicet hîc sæpe vterinus fluor, frequens lumborum & pubis grauitas. Arabes addunt pilos molles, Venerem sopitam: quæ si conceperint, in incremento fœtus aborsum patiuntur; habentq; oculos lachrymosos aßiduè, vt Erotis ait. cùm enim matrix cerebro per neruos alligata sit, necesse est vt cerebrum matrici compatiatur. Vnde si matrix nimiam in se habet humiditatem, ex ea cerebrum impletur, quæ ad oculos redundans, eos inuoluntariè cogit emittere lachrymas. At in vtero sicciore humor in coitu ex eisdem haudquaquam destillat: exiguum quoque ac crassum erit menstruum, aderitq; totius corporis exsiccatio. paucus enim adest mensium fluxus, os siccum, labra scissa; coitum appetunt, vt sicca terra rorem; facilè irascuntur, corpore tenues sunt, in actu Venereo nihil ferè seminis emittunt. Si quando verò prædictæ simplices temperaturæ inuicem misceantur, ex earundem indiciis manifesta erit earum commixtio. Et ita frigidiorem & humidiorem ostendet reliquum corpus molle, tactu frigidum, alsiosum, fluxus muliebris, perpetua vuluæ humiditas in coitu, plurima, & viro molesta, semen aquosum, quod nequit continere; menses multi, fluxiles, aquosi; facultas retentrix imbecilla ob frigiditatem & humiditatem; vnde facilè abortiunt, teste

Humidi.

Sicci.

Frigidior & humidior vterus.

Hipp. Frigidiorem & ficciorem indicant menses pauci, rari, craßi, semen paucũ, appetentia coitus maior, quàm in præcedente; os vteri collum ficcum, & ob ficcitatem rhagadibus obnoxium. vide aph. 57. lib. 5.

Ex abundantia humorum.

Si simul ex abundantia humorum vitiosorum, dignosces ex iis quæ de mensium suppreßione scripta sunt. Breuiter, si ex sola causa calida sine humore, id per calorem in fundo vteri, per punctiones oculorum, palpebrarum, & amaritudinem oris, sitimq́; continuam percipies, & per exiguam menstruorum eductionem, per appetitum coitus & delectationem.

Signa si à pinguedine, vel nimia macilentia.

Si cum humoris vitio, aderit pondus & grauedo, & ita in reliquis ex grauitate, cum signis prædominantis ipsius humoris, de quibus ad nauseam iam sæpe dictum est. Si enim ex pinguedine, vel nimia macilentia, ex te ipso dignoscere valebis. Pingues enim, vt diximus ex Paulo, liberis procreandis non sunt idoneæ, eo quòd genitalibus mutuò se contingere non possunt. Macilentæ momentum seminis tantùm emittunt, neque extenuatæ materiam habent. Crassarum habitudo facilè nota est: è pinguedine enim comprimuntur, & eorum orificia clauduntur.

A flatu.

A flatu vteri etiam conceptio impeditur, quem insequitur pectinis & imi ventris tumor, extensio, dolor pungens, etiam ventus inde erumpens, vt antea de spiritu incluso dictum est prius.

Ab assumpto pharmaco.

At si per aliquod assumptum pharmacum, vel pessos iniectos, mulier non concipiat, ex eiusdem mulieris loquela, aut astantium, percipies.

Ex vitio locellorum ac vteri.

Si locellorum vitio eueniat à carnis excrescentia, tuberculo, resolutione, conuulsione, vlcere, apostemate, aut quouis alio vteri vitio, ex propriis locis cognoscuntur. Ita quoque si ob membranam

branam osculum vteri obthurantem fiat, vel ob nimiam eiusdem angustiam, vel amplitudinem, vel quòd ceruix vteri obliqua sit, ex obstetricum relatione tum mulierum querimonia percipies. Quibus addas experimenta per aromata, iuxta Hippocratem præcedente Obseruatione dicta, & apud Gal. Comment. aph. 62. lib. 5. Vel allium expurgatum pessi modo dormituræ subdatur: si odor vel sapor ad os pertingat, fœcunda est: sin minus, sterilis. Hæc ad prognostica pertinent. Si medicamenta sterilitatem inducentia vasa vteri excæcent, incurabilem plerunque affectionem faciunt: licet quædam potiones cæcitatem curabilem inducant, cui si protinus subuenias mederi possis, ex Aëtij testimonio. Quòd verò quæcunque præter naturam crassæ sunt, priusquam extenuentur non concipiunt, quòd omentum iis os vteri comprimat, constat ex Hipp. auctoritate aph. 64. lib. 5. & aph. 44. lib. 5. Præterea menses iis pauci feruntur, quòd potissima alimenti pars in pinguedinem conuertatur, vt Aëtius refert. Quæcunque præter naturam tenues existentes vterum gerunt, abortiunt priusquam crassescant. Quapropter prius eas reficere oportet. Atque hos duos habitus præter naturam sterilitatem efficientes ex te ipso facilè dignosces. Similiter ex Galeno liquet quòd malè temperati vteri, si parum à bonitate recedunt, difficulter concipiunt; si verò nimium, mulieres steriles fiunt. Si vlcera in vteris fuerint etiam oberta, & si menses sano modo prodeunt, plerumque incurabilia sunt: & propterea in ventre tales non concipiunt, quàm diu vlcera habuerint; ex sententia eiusdem Hipp. citato lib. De sterilibus. Mulier puerpera, vel quæ vterum

Signa prognostica.

rum gerit, sæpe sanior est, iuxta Auic. sed imbecilla & citò senescit. Serilis contrà est valetudinaria, vegeta diu & florens. Si mulier post menstruam purgationem humida manet, in vtero lubricat semen. Quæ vteros habent calidos, frigidos, humidos, siccos, non concipiunt nisi ex contrario semine; aph. 72. lib. 5. Nec viri qui semen habent calidum, frigidum, humidum, siccum, generant, nisi in contraria vteri temperatura. Galenus tamen hunc damnat aphor. asseritq́; non esse Hippoc. Sterilitas ex occæcatis orificiis vasorum in vtero, & in vteri paruitate, penis breuitate, longitudine, insanabilis. Ex lapide dissecto curatu difficilis, nisi roborantibus partem emendemus. Os vteri durum, callosum, compressum, quia claudi exactè nequit, conceptum impedit; aut si clauso eo conceptus fit, partum, quia dilatari nequit, supprimit. Durum autem fit aut à tumore præter naturam, vt dictum est ex Hippocrate, Quibus os vteri durum est, &c. aut à frigore; ex mora longa in aqua frigida, aut sessione longa supra lapidem: aut à cicatrice, post continuitatem solutam: à partu difficili, vel defloratione puellæ iunioris: à balano penis enormiore. Quæ duos aut tres menses à Venere abstinent, conceptui aptiores euadunt; & viri continentes aliquamdiu generationi. Ait Gordonius, si semina vtriusque proiiciantur in vas plenum aqua frigida: si supernatet, sterilis est; si fundum petat, fœcunditatem arguit. Hæmorrhoïdes & excrescentiæ in vtero non videntur recipere curationem; nec foraminis tortuositas virgæ virilis, & paruitas virgæ notatu digna curationem non admittit. Mulier quoque cicatrice è vulnere obducta non curatur: & si concipiat,

piat,

piat, metus est de morte matris, cùm collum dilatari non poßit in fœtus exitu, ita vt oporteat chirurgia aperire, non sine vitæ periculo. Sterilitas vel difficultas impraegnationis ex verruca, apostemate duro, cancro, non curatur, quia causa remoueri non potest. Sed ob fluxum menstruorum aßiduum, vel retentionem, curatur per eorundem curationem. Quæ ex lubrica vulua, difficulter concipit; ex leui causa abortit. Vidi tales quæ quatuor vicibus admodum breui tempore abortum passæ sunt. Caueant sibi à statione, multa vociferatione & forti, à pondere eleuando, cibis vnctuosis, vtantur exsiccantibus. Ad 60. annum mares plurimi gignunt. compertum tamen est (vt superius diximus) ad 70. nonnullos ad 75. & 80. sobolem procreasse, sed perpaucos, & valentißimos. Quin etiam Masinissam regem post 86. annum filium, quem Methimathuum appellauerit; Catonem Censorium octogesimo exacto è clientis sui filia Salonij, generasse clarum est. Mulieres verò ad 45. magna ex parte fœtificant: etsi nonnullæ annos sexaginta natæ, validiores tamen, pepererint. Noui mulierem, cùm in Gallia essem, quæ anno ætatis 53. peperit, quæ adeò fœcunda dicebatur, vt 23. proles pepererit. At viri (teste eodem Aëtio) qui ob deprauatam viuendi rationem semen corrumpunt, ad magis compositum salubrioremq́; victum conuersi genituræ fœcunditatem acquirunt. Verùm qui alienis feminis oblectati cum propriis vxoribus non conueniunt, seruata pudicitia generabunt. Qui seminis fluore laborant, curati fœcundi fiunt. Sic nouimus mulieres alias sexdecim annis viris copulatas, alias octodecim annis quasi steriles, tunc primus concepisse. Ita noui & honestam

nestam matronam, quæ cùm ex primo viro non concepisset, postea alteri valde fœcundo nuptam, neque tunc fœcunda fuerit: verùm tertio marito copulata, tunc demum concepit. Quod ad curationem attinet, vnicuique causæ sua propria debetur curatio. Si ex mala intemperie, ea ipsa auferenda erit contrariis, eaq; inclinanda seu flectenda ad oppositum temperaturæ sui paris. Si simul adsit humor, isq; concoctus, purgandus erit. Si verò aliud vitium vteri fuerit, hoc ipsum propriis remediis remouendum. Nudæ intemperiei sufficiunt alterantia & roborantia. Iam dictum est quomodo curantur si ob humiditatem vteri non concipiant. Si ex frigiditate, vniuersa victus ratio ad calidum vergat: cibi sint boni succi, attenuantesq;, ac omnibus alimentis admisceantur, quæ purgationes irritare possunt; veluti sunt olera odorata & acria; scandix, inquam, crythmon, fœniculum, gingidium, apium, smyrnium, tum alia: ac speciatim victum præscribendo, qualem diximus de mensium suppreßione ex frigidis succis. Reuocabimus & calorem fomentis, & potionibus, iuxta Aëtium lib. 16. cap. 26. ex castorio, cumino, aniso, pulegio; & lumbos inungemus irino & amaracino vnguento; & peßis vtemur è myrrha, ruta, galbano, & castorio. Vel validioribus etiam, felle bubulo adiecto, molli lana inuolutis, vt sine corporis erosione attractionem perficiant: neque difficile est eorum quantitatem metiri. Pro affectuum magnitudine, & diuturnitate medicamentorum, vires augebimus, eisdemq; insistemus, vel contrà minuemus, breuiq; tempore applicabimus. Sunt tamen sæpe causæ impedientes conceptionem vt plurimùm diuturnæ: ideo obnixè persua-

Curatio.

Frigidi vteri curatio.

persuadendum ne mulier, aut vir, si in causa sit, citò medicamentorum tædiis afficiantur aut lassentur; & curandum ne Medicus in iis administrandis deficiat. nam res aliquando eò deuenit, vt per integrum annum vel duos, vterque desistere non debeat; vti Valescus rectè annotauit. Verùm vbi frigidi etiam & crassi succi cum frigida vteri intemperie redundarint, post eorum coctionem ac præparationem, purgante medicamento vacuandi sunt: quorum copiam etiam loco iam citato inuenies, tum apud Aëtiũ loco citato, & cap. 31. Laudat is & vomitum per interualla, postea adhibet iam dicta: qualia & Paulus etiam præscribit, vt ad longum videre licet lib. 3. cap. 74. Verùm si caliditas vteri sit in causa, humidiora alimenta conueniunt; vt maluæ, lactucæ, bliti, cucurbitæ, atriplex, portulaca, cucumeres, vinum album & dilutum, somnus, ac dulcium aquarum balnea. Lumbis verò ac sumini refrigerantia adhibenda sunt; vt solani aut vmbilici Veneris succus rosaceo admixtus, ac lana exceptus; quem etiam in sinum pudoris vtiliter imponemus: mercurialis præterea lumbis & pubi illita calidioribus vteris confert. Idem potest spuma argenti; & cerussa, si ex aqua terantur: quorum omnium quantitatem, inquit Aëtius, rectè metieris, si semper singula quæque multum posse arbitreris: ita enim refrigerationis nimietatem cauebis. Quòd si cum calida vteri intemperie, calidi ac vitiosi redundarint succi, iidem etiam prius purgandi sunt, concoctis ipsis ac præparatis, seu à natura deuictis; vt exemplo mox ostendemus. Nam quoad menses morbosi fuerint, siue biliosi, siue pituitosi exiterint; mulier non concipit, vt liquet ex Hippoc.

Si ex caliditate vteri, curatio.

eodem lib. De ſterilibus. Mulieri verò quæ ob vteri ſiccitatem non concipit, conſtat ex Aëtio lib. 16. cap. 30. humidiora alimenta offerenda eſſe: toto enim corpore humefacto, vterus quoque eiuſdem qualitatis particeps erit. Valentq́; balnea, inunctiones, cataplaſmata, inſeſſiones, & omnia humectandi vim habentia. Sed, antequam ad alias cauſas amouendas procedamus, exemplum ſequens interponamus.

Si propter ſiccitatem vteri, non concipiat, curatio.

Observatio LVIII.

De difficultate imprægnationis in duabus mulieribus, vna pituitoſa, altera bilioſa.

QVIDAM differentiam faciunt (vt Guainerius) inter ſterilitatem & difficultatem imprægnationis. Voluntq́ue, ſterilitatem eſſe diſpoſitionem quandam à generatione vel tempore acquiſitam, per quam vir ſiue mulier ad producendum ſibi ſimile impotentes ſint. Imprægnationis difficultatem aiunt eſſe diſpoſitionem in viro aut muliere ex tempore aut à principio generationis acquiſitam, per quam etſi eo tempore ad ſibi ſimile generandum impotentes fiant; tamen beneficio Medici, vel alia re, talis impotentia remoueri poteſt. Videmus enim aliquando quòd habitudinis diſſociatio, ſterilitatis, vel potius imprægnationis difficultatis, principalis cauſa exiſtat. Hinc, vti diximus, bis coniugio copulati viri, aut mulieres, primo ſæpe ſunt ſteriles: ſi inde vir cum ſecunda

cunda copuletur, generabit aliquando; aut mulier ſecundum nupta concipiet. At quamuis propter cauſam corrigibilem, difficultatem impægnationis vocant, eaſdem tamen cauſas cum ſterilitate ponunt; vt Guainerius facit in ſuo Commentariolo de ægritudinibus matricis: de quibus nunc ſatis tam ad virum quàm mulierem pertinentibus diximus. Interea tamen ſi vtrumque ſterilem nouerimus, procreandæ prolis nulla ſpes habebitur: eorumque curationem relinquimus: quamuis vna haberi poteſt, ſi fiat coniugij mutatio, vt contingit in maleficiatis. Quòd ſi ſola mulier in cauſa fuerit, diligenter eandem conſiderabimus. Ita iſtis diebus mulier pituitoſa cùm ob humiditates & ſuccos pituitoſos imprægnari non poſſet, conſultandi cauſa me acceſſit. Signis iam probè inueſtigatis, cùm intemperies minimè ſimplex, frigida & humida, vteri adeſſet, verùm etiam cum humoribus pituitoſis; conſului vt hoc apozemate digerente, vel ſimili, primo vteretur: ℞ rad. bruſci, aſparagi, fœniculi, cyperi, rubiæ tinctorum, añ. ℥ j. artemiſiæ, betonicæ, ſabinæ (quia aderant humiditates pituitoſæ inſtar fluoris albi) menthæ, meliſſæ, maioranæ, añ. m. j. rad. inulæ, aſari, añ. ʒ ij. ſem. aniſi, ſeſelis, dauci, añ. ʒ j. flor. anthos, ſtœchados arab. añ. p. j. calami arom. inciſi ʒ ij. paſſul. ℥ j. glycyr. ʒ iij. fiat decoct. in aqua communi pro lib. j. ß. dulcoretur ſacchato & melle; fiat ad modum ſyr. longi, & arom^r cum pauco cinnamomi & nucis moſchatæ. Materia parata purgetur cum pilulis fœti-

dis, dando ʒ j. vel cum diaphœn. & elect. Indi, an. ʒ iij. ß. cum aqua artemiſ. ℥ iij. Vel detur diacarthami ſolidi ℥ ß. in tabul. A ventris deiectione quidam & hîc balnea naturalia commendant: quæ ſi deſunt, fiant ex herbis iam dictis, & radicibus; vt de ſuperfluitatibus humidis matricis, & fluore muliebri antea diximus. In exitu detur ʒ j. theriacæ. & vbi non amplius fluunt humiditates, tunc vtendum exſiccantibus, adiectis in balneo balauſtiis, mentha, corticibus olibani, maſtiche: fiantque peſſi ex myrrha, alumine, aloë, & ſtorace calamita. Deinde veniendum ad ea quæ matricem præparant ad conceptionem, vt fumigia ex ladano, myrrha, galbano, baccis lauri: quorum copiam inuenies apud Guainerium De iis quæ extra admota ad conceptionem præparant. Habet idem multa remedia, ſed ſuperſtitioſa. Etiam eo tempore quæ ad coitus delectationem faciunt non omittenda: qualia diximus ad Venerem ſopitam conuenire, & virgæ erectionem; vt ſunt oſcula ſuauia, ſuctio labiorum, amplexus iucundi, & alia apud eundem Guainerium deſcripta cap. 24. quibus etiam ſimplicia Venerem inſtigantia addere poſſemus, vt apud eundem Medicus domeſticus legere poterit. omnia hîc recenſere non opus eſt. Ideo & hîc auxilia tam viris quàm mulieribus communia adhibenda, vt corpora in quodam temperamento, cibo, exercitationibus, ſeruentur. Iuuant calefacientia; ex oleribus, eruca, eryſimon: vitanda ruta, & calamintha. proſunt & redolentia

lentia olera, ſcandix, marathrum, apium, ſmyrnium. Cõceptus adiuuare creduntur paſtinacæ erraticæ folia & ſemen, & caucalis potus. Marem præterea concipi putant, ſi vulua leporis in cibo ſumatur, & teſticulis & coagulo epoto. Altera verò mulier biliosa, cùm difficulter imprægnaretur, me quoque conſuluit. hæc enim propter humiditatem bilioſam, cum acrimonia ex ſuccis bilioſis concipere non poterat. Cùm leuiter plethora, ſed exigua laboraret, vt venam ex talo ſeu ſaphena incideret iuſſi, ſed in exigua quantitate. at ſi ſanguinea fuiſſet, & maiori plethora laboraſſet, venam prius baſilicam, deinde ex talo inciſam, magis commendaſſem. Qualia autem ſanguineis conueniant, quæ difficulter imprægnantur, vide apud Guainerium libro citato, cap. 27. Ceterùm in hac muliere, vt materia bilioſa victu humectante & refrigerante moderatè contemperaretur, præcepimus: iis adhibitis quoque quæ præcedente Scholio diximus caliditati vteri conuenire. Interim cum ſyr. & decoct. ex viol. lactuc. end. ſcariola, & ſimilibus materiam paratam euacuari iuſſimus cum caſſia & manna & ſyr. ex infuſ. roſ. pallid. cum rhab. modò etiam cum pillulis de rhab. & aggreg. deinde & corroboratione facta cum tribus ſant. & ſimilibus. Etiam ſi balneo vti vellet, quale deſcripſimus de fluore bilioſo, conceſſimus; & vt hoc peſſo vteretur, qui proprietate ſua abundantem in ſuperfluitatibus bilioſis matricem ad conceptionem præparat: ℞ medullæ cruris vituli, cerebri cerui, butyri vac-

cini, adipis caprarum, ſeminis mercurialis, añ. ℥ ß. acaciæ, hypociſt. ſandal. rub. ſtoracis liquidæ, cornu cerui vſti, añ. ʒ ij. cum oleo roſ. incorporentur, & fiant peſſi filo appenſo, vt extrahi poſſint. Deinde adhibeantur ea, quæ ab autoribus deſcripta ſunt valere ad conceptionem. hoc tamen ſemper præmonito, quòd mulieres, quas ad conceptum facilitare volumus, ſint curandæ euacuando medicamentis leuiter laxantibus, abſtinendo ab opiatis reſiccantibus multùm & ſemen abſumentibus. Sunt autem nutriendæ alimentis Venerem excitantibus, quæ tardiores ſunt. Hoc tantùm (vt dicebat Rondeletius) remediis addere oportet, quòd eis peſſaria alia conficienda ſunt poſt exactam vteri purgationem, os vteri interius dilatando (minus tamen in biliosis, vbi acrimonia humorum adeſt) exterius conſtringendo. Dilatatur autem vterus vnguento ex adipibus à Rondeletio deſcriptis cap. De menſibus retentis, aucta doſi rad. iridis, & additis ʒ ij. ſtyracis, & ℥ j. tereb. abietis. Sed magis in frigidis, & poſt vſum illius vng. vtitur naſcali, ſeu peſſo ex fellibus hirci vel lupi cum moſcho, caſtorio & zibetto. Hæc enim omnia laxant, & vterum deorſum trahunt, calfaciuntque, Venerem ſtimulant, vt & ſtercus murium. minus tamen, vt diximus, in bilioſis. Exterior pars conſtringitur fotu parato ex rad. herbis, floribus, & aliis conſtringentibus odoratis. vt: ℞ rad. biſtortæ, quinquefolij, & cyperi, añ. qr. j. roſ. rub. cum calicibus, corticis mali granati, & balauſtiorum,

rum, an̄. ℥j. ſuberis ℥ß. hederæ m.j. fiat decoctio in aqua & pauco vino adſtringente. Foueatur pars in introitu lecti. Poſt menſium purgationem, & vſum aliorum remediorum, paulo antequam congreſſura ſit cum viro, quia magna ex parte mulieres non concipiunt, cùm ſemen non trahunt, aut tractum non retinent, emplaſtra ſupra vterū & renes ponenda erunt. His quæ non trahunt ſemen, emplaſtrum ceroneum, & alia quæ ex gummis aliiſque attrahentibus conficiuntur, erunt ex vſu. His verò quæ non retinent, emplaſtra conſtringentia, vtcunque calida, quale eſt comitiſſæ, pro matrice, de pelle arietina, de maſtiche, additis rad. biſtortæ ℥ ij. ladani, hypociſthid. an̄. ℥ j. Miſce, fiat emplaſtrum; quod geſtent, donec appetat tempus alterius purgationis. Eo enim tempore amouenda ſunt emplaſtra aſtringentia, ne menſes retineant; niſi in quibus maior ſanguinis copia fluit, quàm pro corporis habitu conueniat. Si mulier non concipiat ob ſalacitatem, & nimiam ad Venerem propenſionem, quod ob acrimoniam ſeminis, & caliditatem fit, vt in hac vltima noſtra muliere, alenda eſt craſſis alimentis, quæ ſanguinem inſpiſſent, & ſemen craſſius reddant. Vſus fructuum eſt vtilis; vt pirorum, pomorum, caſtanearum, quæ craſſos humores, & craſſos gignunt flatus, impetumque illum retardant. At ſtuphis vtuntur mulieres humidiores; balneis verò durum habentes vterum, aut frigidum: ſed his vtendum paulo antequam fluent menſes. Si mulieres ſint val-

de obesæ, extenuandæ sunt vsu medicamentorum calidorum, & incidentium, & aperientium; & tenui victu diu, antequam vtantur remediis supradictis. Postea illas optimis cibis, multumque sanguinem generantibus, oportet rursus nutrire; & imperare frictiones, cucurbitas, aliaque remedia, quibus vsi sumus ad sanguinem deorsum trahendum. In illis constringitur os vteri, si credimus Hippocrati ab epiploo, quod ad os vsque pubis descendit. In frigidioribus ergo & humidioribus mulieribus, vt in priore hac nostra muliere, vtile erit vti hac opiata, siue humiditas sit in toto corpore, siue in vtero tantùm: ℞ conser. iring. & cort. citri, an̄ ℥ j. conser. anthos, zinz. conditi, an̄. ℥ j. ß. cineris priapi tauri, & cineris vteri leporis, an̄. ℥ ß. pul. diagal. diamoschi dulc. vel diambræ, an̄. ʒ ij. pinear. & auellan. an̄. ʒ iij. sacch. parum; cum syr. conseruat. cortic. citri fiat opiata: de qua capiat ad magnitudinem auellanæ longè à pastu, cùm ibit dormitum. Hæc opiata magis conuenit frigidis & humidis toto corpore. Nam si vterus tantùm frigidus & humidus sit, & totum corpus calidum & siccum, satius erit fumigio per embotum recepto exsiccare, ex odoratis resiccantibus & leuiter adstringentibus. vt: ℞ nucis moschatæ, macis, beniouini, styrac. an̄. ʒ ij. castor. ʒ ß. aliptæ moschatæ, vel galliæ moschatæ ʒ ij. caryophyl. ladani puri, an̄. ʒ j. zinz. cinnamomi, folij spicæ nardi, an̄ ʒ ij. excipiantur omnia terebinth. & fiant trochisci, quibus fumigetur manè & serò post

men-

menſium purgationem. Illis opiata vtilis erit, ſi augeatur doſis pinearum & auellan. in lacte ſimul, & pauco melle mixtis; ſubinde remouendo lac, ne acęſcat, & recens infundendo. Talis reficiet corpus exſiccatum, & copiam ſeminis generabit. In iſtis opiatis adduntur multa alia exſiccantia, quæ ſi per ſe ſicca aſſumerentur, potius impedirent, quàm iuuarent. Sed quia permiſcentur ſyr. & rebus dulcibus temperantur, conueniunt: & raſura eboris, & cornu capræ, ſemen ſeſeli, medulla ſeminis fraxini (linguam auis vocant:) addentur & paſſerum cerebella, quamuis magis in cibo ſint aſſumenda, quàm vt præmiſſis miſceantur. Nam iuuant, quòd multum ſeminis generent: id non poſſunt facere, ſi in pauca quantitate aſſumantur. Satius erit cerebellum porcelli, & porci, diligenter coctum cum pauco origano, poſtea frixum in ſartagine, edere. Multum enim nutrit & ſemen auget. Opiata ad mulieres ſalaciores confici debet ex leuiter aſtringentibus, & copiam ſeminis generantibus, parum calidis. vt: ℞ myrobal. condit. embl. & cheb. añ. n. ij. corticis citri conditi cum ſaccharo (in aliis melle) ℥ j. pinearum infuſ. in lacte, ſeminis fraxini eodem modo infuſi, añ. ℥ ß. ſyr. de pomis redolentibus fiat opiata, additis raſ. eboris & cornu capræ, añ. ʒ ij. capiat ad quantitatem auellanæ. Quæ minus propenſæ ſunt ad Venerem, geſtent ambram vel moſchum, vel chirothecas odoratas: & maximè noctu habeant ſub puluinariis, niſi obnoxiæ ſint ſuffo-

cationi vteri. Tunc enim melius esset illa odorata coxis alligata habere; vt egregiè iam pridem Rondeletius admonuit.

SCHOLIA.

SATIS iam constat quibus modis intemperies vteri simplex, vel cum humore, si causa sit sterilitatis vel difficultatis imprægnationis, sit curanda. Intemperie itaque illa, & humoribus purgatis, ad remedia quæ propriè ad imprægnationem faciunt accedimus. Eorum alia id qualitate præstant, vel per delectationem vteri in actu coëundi adferendo; vel actiuam vim eiusdem excitando: alia quidem id præstant quadam stipticitate roborando vim retentiuam ad conceptum. A proprietate valent, vt etiam antè dictum est, coagulum leporis, stercus vulpis, medulla ossis cerui vel vituli, vterus leporis, & alia multa à Medicis descripta. A qualitate verò conferunt, vterum delectando, & vim attractiuam excitando, cinnamomum, cubebæ, masticata & cum saliua virga inuncta: zibettum, moschus, foramini virgæ imposita ante coitum, & oleum balsami, si habeatur. Quæ autem vterum qualitate roborant, exsiccant, retinent, sunt balnea stiptica, aromatica, & fotus, ac fumigia, quorum exempla plurima, præter iam dicta, apud auctores inuenies. In omni curatione oportet vt causa amoueatur: quæ cùm varia sit tam in viris quàm in mulieribus, ea ipsa semper corrigenda. Ita in viris si longo morbo detineantur, nisi ab illo curentur, non possunt generare. Sic aliquem noui, qui, cùm duobus annis ex quo vxorem duxerat valetudinarius fuisset, curatus postea sin-

Causa difficultatis imprægnationis seu sterilitatis omnium primò amouenda.

gulis annis ex vxore prolem suscepit, vsque ad numerum vigesimum. Si igitur debilitas corporis in causa sit, corpus cibis resumptiuis reficiatur; &, si adsit frigus neruorum virgæ, eiusq; mollificatio, curetur vt paralysis: alioqui si sperma ipsum vel genitalia frigore laborant, vtantur vnguentis calfacientibus. Si adsit paucitas inflationis, quæ Venerem incitent & inflent, vt fabæ, præscribantur. Si siccitas sit in causa, humectentur; & si caliditas, infrigidentur. Et si virga nimis curta est, (non enim turpe est Medico teste Auic. cap. 44. de his loqui) in coitu ipso crura mulieris eleuentur, vt semen recipiatur. Frictio cum adipibus calidis, & cibus multiplicant sanguinem, magnificat virgam. Si nimis magna, vt tota virga non immittatur, iubet Gordonius vt mulier strictam cum manu teneat, ne semen in via infrigidetur. At si adsit phymosis, quomodo curetur, prius dictum est. Ita in muliere, si collum vteri clausum est, vel callosum, relaxantibus pessis emolliendum: de quibus videas Cleopatram cap. 3. de Harmonia gynæciorum. Si adsint alia vitia in vtero ex supradictis, prius tollenda. Angustia ipsa insessionibus, fomentis, perfusionibus curanda cum emollientibus. Nimia apertura constringenda. Ita & Aëtius cap. 31. lib. 16. De diuersis affectibus vteri curandis quorũ ratione mulieres non concipiunt, inquit, Clausos vteros odoratorum perfusionibus, & mollitoriis ex anserino adipe confectis aperire oportebit: prius tamen à mollioribus insessionibus & ablutionibus inchoabimus, sicut è fœnugr. sem. lini, oleo probo, interdum & melle præparatis. Postea ad validiora pergemus, vt artemisiam, conyzam, calaminthani, pulegium,

Ad vteros clausos.

legium, amaracum; his etiam adiicientes irinum ligustrinumq; vnguentum: & mel, myrrha, aut troglodytica, terebinthina, nitrum, casia, carycarum carnes, vnguentum amaracinum, & huiusmodi, supponantur. At his quæ ob vterum, seu vteri os nimium fatiscens, non concipiunt, aridus victus, aridáque fomenta conueniunt, medicamentaq; astringentia, quæ supponantur, vt hians ostium occludatur: qualia sunt gallarum decoctum, cytini, lentis. rub. rad. myrt. & eiusmodi. Postremò vteri auersiones mollientibus fomentis dirigemus: id enim fomenta maximè possunt. sed & mollitorij pessuli vtiliter supponuntur. imò specillo & digito correctionem interdum tentabimus: Præcipuè verò pulegij, & artemisiæ, decocta, & castorium è posca bibitum, vtero auerso conferre solent: omninóque tota curatio declinationis huic vsui accommodabitur. At si ob humorum craßitudinem mulier non concipiat, humorem (inquit Aëtius) spectare oportet: ac mordicantem quidem seri lactis heminas quinque paulatim exhibendo contemperabis; cibosq; boni succi offeres; vomitumq; ex interuallis prouocabis. Pituitam verò & aquositatem laboribus exercitiisq; plurimis, & in sudorem resoluentibus, crebróque vomitu absumes; atque ægræ interim sufficiet castorium iugiter bibere, ac suffimentis foueri. Sed quoniam flatus quoque vteri conceptionem impediunt, & flatus ab imperfecta coctione fiunt; primò quidem parcitas cibi adhibenda est, deinde quæ expellendo flatui conueniunt; sicut ruta, cuminum, ac reliqua consueta semina & aromata: quæ etiam supponi possunt, præcipuè ruta cum

Ad vteri os nimium dehiscens.

Ad vteri auersiones, si non concipiant.

Si mulier ob humorum crassitudinem non concipiat, quid faciendum.

Si à flatu vteri conceptio impediatur, quid agendum.

cum melle & modico nitro: atque ex iisdem fomenta confici possunt, & cataplasmata, ac cerata, pubi applicanda. à leguminibus autem, dulcibusq; edulijs, & flatuosis omnibus abstinendum. Sed si medicamentorum violentia sterilitas inducta fuerit, eius medicamenti facultas noscenda est, nunquid attractione semen eluerit, an flatuum multitudine eiecerit, an multa astrictione os vteri obstruxerit, genituræq; aditum interceperit; & inde singulis erroribus occurrendum perfusionibus & insessionibus, prout vnicuique congruunt: quæ præcipuè vtiles erunt, si fortè os vuluæ & acetabula adstricta sint. Pinguia etiam cuncta & fomenta adhiberi oportet, ac quæcunque humiditates attrahere possunt. Medicamenta sterilitatem inducentia si vasa vteri excæcent, insanabilem plerumque morbum efficiunt. Ea tamen medicamenta non statim omnes penitus vires adimunt: quædam enim potiones locis demptilem cæcitatem afferunt, cui si protinus occurras, interdum mederi poteris. quemadmodum enim lethalia venena statim vomitu, aut clysteri, aut congruo ad eos vsus medicamento exsoluuntur; temporis verò progressu nullo consilio emendari queunt: ita quæ validè sterilitatem inducunt, si illico aggrediaris, licebit quandoque depellere; sin diutius perseuerauerint, insanabilia reddentur. Hæc quoad istas causas. Vlcera autem vuluæ, & inflammationes quemadmodum curare oporteat, & quomodo carnis excrescentias, thymos, & tuniculas auferre, singula in proprijs locis seriatim declarauimus. proin superuacuum est eadem sæpius repetere. Si verò nulla re infesta, vel in vtero, vel in

Sterilitas à medicamentorum violentia inducta, quomodo curetur.

De his quæ non concipiunt ob medicamentum ad sterilitatem inducendam assumptum.

Curatio earum in quibus nihil infensum apparet.

reliquo

reliquo corpore apparente, incompertum sit, cur mulier non concipiat, eam asinino lacte purgabimus, cibusq; boni succi alemus, ac fomentis suffumigiisq; odoratis; & pessulis os vteri aperiemus, & sanguinem euacuabimus, Veneremq; per duos aut tres menses (inquit idem Aëtius) prohibebimus. Ita & de aliis omnibus causis statuendum. Si habitus sit gracilis, reficiatur: si sit obesus, extenuet; si sit vlcus, cicatrix, membrana os vteri obthurans, mensium suppressio, seu immodicus fluor & intempestiuus, curentur singula vt propriis locis dictum est. Nos multas vidimus mulieres quæ ob menses retentos non concipiebant: sed iis ex consilio nostro arte, vel natura, apertis, facilè impraegnabantur. Ita quoque quædam iisdem nimiũ fluentibus restrictis, tandẽ conceperunt.

OBSERVATIO LIX.

De dubia conceptione, vel impraegnatione.

MVLIER annos 34. nata in pago Egmondano, Houæo dicto, prope Alcmariã, multis symptomatibus affecta decũbebat, anno 1557. Alij grauidam esse, alij verò non concepisse dicebant: aderant & qui molam in vtero habere suspicabantur. Cùm ad eam 14. Aprilis accerserer, quatuor iam vel quinque diebus suppressione vrinæ laborauerat, cui & ventris tumor ac pedum aderat, & facies inflata: quæ licet in prægnante aliquando adesse solent, sunt tamen etiam in mola vteri, quam iecore refrigerato hydrops subsequi solet. & ipsa quoque ad

ad hydropem tendere videbatur. Conſtanter tamen modò ſe grauidam eſſe dicebat; poſtea rurſus dubitans, idem negabat. Afficiebatur intenſiſſimo dolore circa imum ventrem, vrina in totum ſuppreſſa, vt per quinque dies neque dormire, neque quicquam edulij ſumere potuerit; licet minimè febricitaret. Sed & hoc malum acceſſerat ab obſtetrice imperita, quæ medicamenta per os neſcio quæ exhibuerat, vnde & vomitus enormis proceſſerat. Quartus erat menſis quòd ſe rurſus grauidam eſſe diceret. Sed pectini appoſita parietaria decocta cum vino Rhenano, pauco adiecto oleo ſcorpionis, & aſſumpto decocto parietariæ, maluæ cum radicibus, adiectis granis aliquot alkekengi, & cumino, cum liquir. minxit, & dolor ſedatus eſt. & quanquam Oribaſius ex Galeno dicat, cuminum menſes prouocare, hîc tamen prius maceratum in aceto grauidæ mulieri obeſæ & pituitoſæ nihil obfuit. Poſtea tamen iterum rediit dolor 21. April. ac me rurſus vocauit. præſcripſi clyſterem in hunc modum: ℞ maluæ m. ij. meliloti m. j. cumini, ſem. lini, fœnug. añ. ℥ ß. carui, ammeos, añ. ʒ ij. ß fiat decoctio in ſero lactis (nam feces erant valde induratæ) pro lib. j. adde olei oliuar. ℥ j. ß. ſacch. rub. ℥ ij. duo vitella ouor. ſalis communis ʒ j. ß. tepidè iniectum fuit; &, multis ventoſitatibus reiectis, liberiùs mingere potuit, dolore etiam iterum ſedato. At poſtea curationem reliquit, cùm paupercula eſſet. Verùm poſt aliquot dies iterum iiſdem doloribus affecta, cùm illam in-

visere non possem, Alcmariam venit, vt integrè curari posset. Fœtum tunc nullo modo sentiebat, putabatque esse mortuum, vel molam esse, ventre tum cruribus magis intumescentibus. Sed inuestigatis signis fœtus mortui, cùm ventrem duriorem sumenq. calidum more solito haberet, vt tactu percipiebam, neque anhelitus eidem fœteret, nullo modo fœtum mortuum esse referebam; neque molam vteri adesse, cùm antea perfectè motum fœtus sensisset. Verùm vt hæc certò mihi constarent, obstetricem peritam vocari iussi; cui mandabam, vt digito molliter os vteri cõtingeret: quod cùm molle diceret, mulierem concepisse, vt latius in Scholio dicturi sumus de signis conceptionis, dixi. Obstetrix addebat fœtũ ad ostium vteri subsidere: quod neque credebam: faciiè enim abortus subsequutus fuisset. Atque adeò mirum erat aut fœtum non mortuum esse, aut abortum non subsequutum; quum prior obstetrix medicamentum vomitorium mulierculæ propinasset, atque illi imperasset, vt anhelitum eo tempore comprimeret, vnumque pedem supra alium poneret. Abhorrendũ profectò consilium. Sed ego priore experimento contentus eram: cùm os vteri occlusum esset, & molle. Alius tamen Medicus accersitus dicebat illam minimè grauidam essè; & proposuit, medicamenta esse propinanda quæ euocarent menses, & abortum facerent, cùm molam vteri esse contenderet. At ego rationibus firmis persistebam, illam grauidam esse, cùm & mammillæ

mane-

manerent duræ. Quare vsus sum lenioribus remediis, ad cachexiam valētibus, vt rad. & sem. fœniculi cum parietaria; cerefolio & alkekengi, cùm difficulter meieret, in vino Rhenano decoctis: quibus tandem facies tum crura detumuere, & vrinam liberè reddere potuit, licet ob imbecillitatem fœtum non ita sentiret. Tandem ita procedendo vsque ad mensem Maium, paulatim omnia accidentia dicta cessarunt, & fœtum viuum naturalitèr se sentire dixit; & dolor in totum ablatus est, & crura pristinæ sanitati paulatim restituta, vt nunc rectè inambulare potuerit, quod antea facere minimè poterat: atque ita, etsi grauida existens, omnibus admirantibus, perfectè curata fuit, & nono mense completo feliciter peperit.

SCHOLIA.

CAPVT *allij integrum depurgatum ac derasum ad vterum quidem apponunt, & postridie* Num mulier cōcipiet. *vident an per os oleat; & si oluerit, concipiet; sin minus, non. Si verò velis cognoscere an mulier concipiet, vel non, butyrum & lac mulieris masculi alentis bibendum dato, & si eructauerit, concipiet; sin minus, non. Item anisum in aqua tenuißimè tritum bibat, ac dormiat, & siquidem pruritus ipsam circa vmbilicū corripuerit, concipiet; sin minus, non; vt liquet ex Hip. in lib. De sterilibus. At si velis dignoscere num prægnās sit mulier, mel & anisum tenuißimè terito, deinde in aqua diluito, ac exhibeto, & dormire finito; & si quidē tormen ipsi fiat circa vmbilicū, prægnans est; sin* Signum num mulier prægnans sit.

minus

minus, non eſt, vt liquet ex eodem, citato loco. Item cùm dormitura eſt, aquam mulſam potandam da, & ſi alui tormina patietur, concepit; ſin minus, non concepit, vt liquet aphor. 41. lib. 5. Notæ conceptionis ex Aëtio lib. 16. cap. 26. ſub finem. *At conceptionis notæ erunt, iuxta Aëtium, ſi os vteri claudatur, & deſiccetur, atque à pudendo recedat. Imò peritiores feminæ poſt ſeminis ingreſſum, vterum moueri percipient. mouetur enim genituram circumplexurus. Quibuſdam ilia exultant, aliis cordis dolor & exolutio cum quadam voluptate ſuperuenit. Nec paruum, præter reliqua, indicium eſt, ſi mulier quopiam vrinæ ſtillicidio vexabitur: quod præcipuè patiuntur, quæ tunc primò concipiunt, & quæ menſtruas purgationes integrè non exegerant: quamuis idem ceteris quoque vſque ad* VII. *diem quadantenus accidat. poſt ſeptimum verò obſcura quædam picæ ſigna oboriuntur, acidorum ſalſorumq; deſideria, vertigines, pallor, ſomni longiſsimi. conſtat & eodem tempore menſes ſine moleſtia detineri. Ita ex Moſchione: Quoties in fine coitus horror quidam mulieri accidit, ipſumq; orificium vuluæ concludi & conduci ſentitur, nihilq; reliquum ſeminis ſinum mulieris humectat, & valde modicum remanet. Secundùm Priſcianum, ſi collum calidum & dorſum frigidum habuerit, concepit; ſi verò æquale eſt corpus, non differunt tamen inter ſe, conceptio, generatio, & impregnatio:* Conceptio. *Nam conceptio eſt attracti à locellis ſeminis commiſtio, in ſanguinis menſtrui puriori parte, in quam locellorum calor natiuus ita agit, quòd viuificato, demum fœtus generatio ſequitur.* Generatio. *Moſchio autem interrogatus, Quid eſt conceptus? inquit, Ingenti corporis labore & tormento perfer-*

perfertur: successione autem plusquam necessarius; vnde & retentio perseuerat: animal verò aliud, cum naturali ratione & necessitate efficitur. Embryonis verò, vel, vt alij, fœtus generatio, est virilis seminis cum menstruo sanguine tam diuturna actio, quoad materia illa formam recipiat humanam. Imprægnatio tantummodo ex parte mulieris se tenet; quæ est aliud nihil quàm conceptio, & embryonis generatio. Simul ac genituram intra se vterus traxerit, vniuersum alueum, se supra duo semina colligens, ac vndiq. ea comprehendens, ita contrahit, vt nulla penitus, siue multum, siue parum seminis iaculatum fuerit, vacuitas relinquatur: atque adeò os sigillat obsepitq́;, vti etiamnum deductissimi corporis acies neutiquam ingredi queat: quod Hippoc. (quem ceu alteram rebus humanis lucem Deus dedisse videtur) ita prodidit. Sed primis diebus lactis similitudinem semen vtero detentum refert; nouem diebus sequentibus in sanguinem vertitur; duodecim aliis diebus caro efficitur; decem tandem & octo diebus reliquis membra omnia formantur.

Embryonis vel fœtus generatio.

Imprægnatio.

Hippoc. lib. 5. apho. 5.

Sex in lacte dies, tres sunt in sanguine terni;
Bis seni carnem; ter seni membra figurant.
Vel, Iniectum semen sex primis certè diebus
Est quasi lac, reliquisq. nouem fit sanguis, at inde
Consolidat duodena dies, bis nonaque demum
Effigiat, tempusque sequens producit ad ortum.

Aegidij versus, qui etiam recitantur à Guainerio.

At Erotis: Primo mense fit purgatio sanguinis; secundo fit expressio sanguinis & corporis; tertio vngulas & capillos producit; quarto motum, & ideo nauseant mulieres; quinto accipit fœtus similitudinem patris vel matris; sexto neruorum constrictio-

nem; septimo ossa & neruos confirmat; octauo mouet natura, & infans rerum beneficio repletur; nono à tenebris procedit in lucem. De his plura vide apud Ludouicum Bonaciolum, Muliebrium lib. 2. cap. 3. Animæ autem creatio à Deo est: sed quo tempore corpori infundatur, furor est ac stultitia id inquirere; tum quomodo in corpus descendant animæ, & qua parte cœli descendant; ac denique in iis quæ cùm indiuisibilia atque materiæ prorsus immunia sint, nullo situ clauduntur, situm inquirere, vesanum est. Sat nobis est cum Augustino, animam à Deo vnico procreari & infundi. Triginta igitur dierum spatio efformatus est. iis sexaginta adiectis, nonaginta (tres constituentes menses) soles consurgent: hoc ipso mouebitur tempore: & sic variis pro efformationis varietate, temporum impendiis compos fiet. Sic Hippoc. lib. De pueri natura, Puerulum dierum triginta tractu, femellam quadraginta & duobus confingi, pronunciauit. Huic quidem quartum sui motus mensem, illi verò tertium præsignauit. Et sic quidem mares circa quadragesimum solem, feminas circa nonagesimum moueri, complures diligentissimè exploratum habuere. De his varias vide opiniones auctorum; & cur septimo mense nati viuant; & qui octauo, moriantur. Astrologi octauum mensem ascribunt Saturno. Tamen octauo mense natus aliquando vixit, auctore Aristotel. lib. histor. animalium 2. De partu septimestri & octimestri, vide Hippocratem. Quia autem nono mense partus naturalis est, ideo aliqui duos partus generaliter dixerunt, vt Censorinus; alterum minorem, quem vocant septimestrem: alterum maiorem decimestrem, qui edatur die 274.

Quo tempore infans mouetur.

De die natali cap. 12. ex Pythagora.

Mensis

Mensis tamen, vt Ophusius, præceptor meus Mathematicus, authoritate Cardani, & aliorum Astronomorum, referebat, ad Lunam refertur. Primus & tribuitur Saturno, secundus Ioui, tertius Marti, quartus Soli, quintus Veneri, sextus Mercurio, septimus Lunæ, & tunc perfectus est fœtus & viuere potest, octauus Saturno, & moritur si producatur; quanquam, iuxta Aristotelem, aliquando viuat: nono mensi Iupiter præest, vitæ amicus, quamobrem partus ille laudatißimus censetur. Mars decimo mensi dominatur, vna qualitate amicus vitæ: natus igitur in hoc mense puer interdum viuet. Sol rursus vndecimo præest, & vitam nato influit; sicq; in ipso natus viuere potest. Si ad duodecimum mensem pueri natiuitas protendatur, quamuis nunquam id viderim, iuxta illas rationes, quia Venus dominatur, aliquando viuere posset: sed rara auis. Appellamus autem mensem lunarem, reditum Lunæ ad eundem locum; numerando, vt habetur apud Cardanum Segm. 1. aph. 47. dies per reditus Lunæ ad circulum horizontis, diebus viginti sex, horis nouem, minutiis 30, & secundis 15. Vel craßiori calculo capimus mensem pro diebus viginti octo; vt quatuor septimanæ mensem constituant. Nam vt secundum ipsum, Luna primo mense materiam conceptionis præparat, & membra adaptantur, vt deinde secundo mense à Mercurio formam accipiant, & tertio mense à Venere sexum virilem, tum femineum fœtus acquirat; quarto mense à Sole vitam, quinto à Marte robur: (nam is firmat creata, potißimùm neruos, suo robore) deinde sexto mense Iupiter gubernans fœtum disponit, omnia confortando; deinde ad Saturnum

septimum mensem referebat: qui tamen computatione incidebat in sextum mensem Medicorum. Sed eorum opinione qui octauum mensem attribuunt Saturno, vt dictum est prius, isto mense vel mortuus producitur infans, vel non diu vitalis: Septimo verò viuit, iuxta astrologorum rationem. Medici, vti & Auicenna, aliam rationem adferunt: Fœtus aiunt septimo perfectè completus, auræ seu nutrimenti defectu petit exitum; quòd si tunc in radice fortis fuerit, nascitur, & viuit. si autem virtutis impotentia, aut cotyledonum resistentia, nasci non poßit, maximè debilitatur: quare si in octauo tunc nasci contingit, eidem aduenit quod qui laborem secundo aggreditur, à primo nondum releuatus: etiam in tantum in secundo illo motu debilitatur, vt natus viuere non poßit. Sed eadem ratione nec in decimo mense aut vndecimo natum posse viuere argui queat. At Astrologi moras fœtus in vtero distinctas inuenerunt; maiorem scilicet, mediam, & minorem. Maior siquidem existit 288. dierum, qui menses nouem & dies 18. constituunt. Media dierum 273. existit, quibus perficiuntur menses nouem & dies 3. Minor dierum est 258. menses octo & dies 15. perficientium. Sed hæc ad Astrologos pertinent. Istis ergo omißis, diligenter oportet distinguere notas conceptionis & impregnationis, ne error contingat: cùm aliquæ mulieres virgines se fingant, licet grauidæ sint, vt Medicos decipiant: quod aliquando euenit Medico licet peritißimo, qui puellam grauidam hydrope fingentem se laborare curabat, etiam adhibitis multis medicamentis. Ad hanc ego noctu euocatus, animaduerti quòd conceperat. Cùm autem famula esset, neque domina

Ratio Medicorum, cur septimo mense fœtus expulsus viuat, & octauo moriatur.

Signa impregnationis cur diligenter notanda.

ipſius aut aſtantes grauidam eam eſſe ſuſpicarentur, ipſa acriter id negabat. Ego nihilominus perſtabam, & obſtetricem accerſendam dixi. qua præſente, feliciter peperit, dolo iam omnibus aperto. Tam ſceleſta eſt hæc puellarum quarundam impoſtura, vt etiam Medicos, maximè nihil tale ſuſpicantes fallat. Præter autem ſigna conceptionis iam dicta, ſtatim hîc poſt conceptionem vteri os retrahitur & occluditur, vt diximus, etiam Veneris actus prægnanti langueſcit, & menſtrua purgatio præter conſuetudinem ſubſiſtit. Nec tamen hoc poſtremum ſtato tempore procedit: ſi enim vteri acetabula ſecundarum adhæſu obthurentur, & os ipſum interius conniueat, nihil ſanguinis ex vteri capacitate elabitur. at quibus fortaſſe ſanguis primis menſibus, aut etiam poſtremis, effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicem pertinent, quemadmodum & virginibus, emanat citra vllam fœtus offenſionem. Menſe ſecundo, etiam ſi menſtrui aliquid profluat, quia tamen prouida ſolersq; natura ſanguinis nonnihil reponit in mammas ſuperioresq; ſedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac dureſcere incipiunt. Fœtu grandeſcente latera lumbiq; expanduntur, dilatanturq;, ac venter citra manifeſtam grauitatem intumeſcit. Quibuſdam tum temporis in facie citrinæ vel liuidæ maculæ, vt in puella quam Medicus pro hydropica curabat. Iam & lentigines quoque efflореſcunt, vel oculorum ambitus liueſcit, aſpectu languido; & alia ſymptomata vrgent; de quibus dictum eſt prius. quibus & illa addere poſſes quibus virgines probari diximus. Plura de his habes apud Bonaciolum lib. I. Muliebrium cap. I. Quo examine grauida cognoſcitur,

Quomodo prægnantibus ſanguis effluere poteſt ex vteri ceruice.

tur. At signa ex vrina sola desumpta sæpe fallunt, quamuis aliqui, vt & Fernelius, & Guainerius, & Auic. velint esse subsidentiam tenuem, disiectam carminato gossypio perquam similem. Verùm illud, vt in lib. nostris De incerto vrinarũ iudicio, contra Vromantes, patet, sæpe Medicum fallere potest. Sed quibus modis fœtus & gestatio discernatur à mola, mox dicemus. At qui putant in parte vteri dextra semper mares constitui, in sinistra feminas; ex animalium resectionibus (inquit Benedictus Veronensis lib. 25. cap. VII.) facilè redarguuntur: tum sæpenumero euenit, vt eadem in parte vteri gemini, mas & femina generentur. Idq; satis inspeximus in viperis pedestribus. Quòd igitur mares semper in dextra, & feminæ in sinistra parte concipiantur, mera somnia sunt. Nam cùm etiam gemini gestarentur, mas & femina, marem in læua, feminam in dextra contineri conspectum est. Qui verò testem dextrum marem generare arbitrantur, facilè, inquit Aristoteles, serpentum argumento conuincuntur, qui testibus carent; in quo genere & mares & feminæ conspiciuntur: sed à partibus dextris vel sinistris qualis exeuntis seminis non sine aliqua ratione calidius, ex quo mares progenerantur. Alij, si à parte dextra auulsum semen est, & descendit in vuluam, aut locos, masculus gignitur: femina, cùm id quod à sinistra: alij propter propriam seminis commistionem, vel propter caliditatem, vel frigiditatem gigni. Calidius verò semen marem progignit, frigidius feminam. Gemelli & tergemini secundùm aliquos, generantur propter calidum semen in locum contractum, atq; ibidem decisum. Alij autem compræhensiones causantur.

Gemelli, & tergemini.

ſantur. Nos verò dicimus quòd ſi deciſum ſperma defluxerit in locos binos, tunc gemellos; ſi in trinos, tunc tergeminos naſci. Alij quædam experimenta addunt num femina maſculum vel feminam gerat; vt ad longum videre poteris apud Guainerium: vide & ea quæ Priſcianus & Erotis in Harmonia Gynæciorum ſcripſerunt. At Aëtius inquit: Hippocrates ceteriq; aſſeruerunt, marem futurum indicari, ſi prægnantis color iucundior, facilioresq; motus fuerint, & dextra mamma amplior tumidiorq;, ac præcipuè pupilla, apparuerit. Contrà pallidus color, mammaq; ſiniſtra & pupilla tumidior feminam indicat. Sed & in maris conceptu, dextræ partis vaſa, venæ, inquam, & arteriæ, magis intumeſcunt, præſertim quæ ſunt in lingua: ſicut in conceptu feminæ oppoſitum conſpicamur. Certiſſimum verò ac minimè fallax maſculi fetus indicium eſt, ſi prægnans dextra manus pulſum validiorem, velociorem, maiorem, durioremq; habuerit: ac feminæ, ſi talis ſiniſter fuerit. Nunc ad molam noſtra vertatur oratio.

Num mas vel femina ſit futurus.

OBSERVATIO LX.

De vteri mola.

RVSTICA mulier in Waterlandia, cùm Alcmariæ medicinã adhuc facerem, multo tempore carneam molam geſtabat in vtero, aliquot etiam annis, plus minus ſex; ita vt tandem in hydropem conuerſa fuerit; doloribus tandem ſuperuenientibus: Iis illa tamen remediis quæ ad menſes euocandos faciunt, tum hydropem,

à me curata fuit, carneamque molam excreuit. Ita etiam per me curata fuit, cùm praxim in Gallia Pithueris exercerē, & altera mulier, quæ prope Pithueros habitabat, quæ per triennium molam gestauerat. Neque illud admiratu dignum, cùm & Dodonæus, amicus noster referat in suis Obser. cap. 49. viduam quandam in vtero olim gestasse molam annis plus minus quindecim. Existimabat vterum prolapsum, quòd in ostio vteri propendere aliquid sentiret: profluebant statis temporibus menses (quod tamen nostris ægris non contingebat) & subinde copiosiores, quàm par erat. Tandem quodam tempore, superuenientibus nonnullis partus doloribus, rudem excreuit & informem carneam molem, pedem ferè longam, latam semipedem, tres quatuórve digitos altam.

SCHOLIA.

Ea est naturæ prouidentia, vt calor opifex & formator eorum quæ operantur, nunquam sit otiosus, sed quamlibet materiam in opus aliquod miro artificio ducat, qualecunque tandem sit. Sic ex putredine Aristoteles vermes generari scribit. Sic ex materia quam pro arbitrio tractare non poßit, quia aut copiosior, aut minore copia, aut ex diuersis generibus constans, minusq; sequax est, monstrum generat, siquidem aliquid perfectius non licet. Ita materiam tractabilem si repererit ex vtriusque semine, in vtero fœtum pulcherrimum ad vtriusque exemplar diuinitus fabricatur, aut vni magis quàm alteri similem,

similem, pro ratione materiæ & viribus imaginatricis facultatis, tanquam optimi moderatoris. Si verò ipse imbecillior sit, materia autem subiecta qualitate, quantitate, consistentiâ, aut mixtione alicuius extranei, vt sanguinis crassi, aut alterius succi vitiosi, ineptior ad tantam perfectionem, aliquid tamen, ne nihil, generat, siue animatum, siue rude & expers vitæ. Sic Hollerij interpres vidit mulierem, quæ cùm nouem mensium spatio vterum gestasset, omnibus quæ in legitimo partu euenire solent, mirificè respondentibus, tandem nihil aliud præter animalia quædam ranis haud absimilia, cum multis purgationibus cruentis & corruptis, in lucem edidit. Refert & de alia cui carnea moles informis cum fœtu, veluti superfœtatione quadam, exiit. Et ego mulierem rusticam noui, quæ cùm grauida putaretur, animalculum peperit instar limacis. Dominus Valeriola multas habet & admirandas in eiusmodi partu obseruationes, curationemq́; pulcherrimam de mola cui partus quatuor mensium erat alligatus, cùm ipsa iam pro vero fœtu nouem mẽsibus in vtero latitasset. Ceterùm mola, de qua nunc dicere cepimus, diuerso modo sumitur: nam Molam vteri, quidam omnem rem præter naturam, quæ pondere grauat, & mole extendit vterum, nominant; vt Rhases; vt videantur caput de falsa conceptione fecisse. Sed Auicenna etiam extensionem flatuum sic nominari vult, dummodo cum suppressione malum sit. Paulus lib. 3. cap. 69. De mola, omnem duritiem comprahendit, vt & scirrhos: sic enim scribit: Mola quoque induratus est tumor, interim in vuluæ ostiolo, interim in tota quoque prominet, vnde in tophaceam quoque duri-

Historia mulieris parientis animalia ranis similia.

Mola vteri diuerso modo sumitur.

tiem occalescit, tum ea quæ superiacent contrahuntur. Nam & inter propria quoque vteri vitia connumeratur id quod à Græcis Μύλη, à Latinis Mola nuncupatur, nomen sumens à motus, tum difficultate, tum grauitate, vt Aëtius refert cap. 80. lib. 16. Nam veluti mola ipsa grauis atque difficulter mouetur; ita & affectus hic mola appellatur ad eius similitudinem, & grauat & difficulter mouetur, licet non nisi per accidens, vt dicemus; quemadmodum & ipsa mola. Hanc molam induratum esse vteri tumorem, qui modò in vuluæ ostiolo, interim in tota ipsa prominet, Aëtius citato loco, & Paulus cap. 69. libri 3. fatentur; etsi idem Paulus in fine citati capitis aliorum quorundam autoritate asserat, molam carnem esse informem, ipsis vuluæ tunicis adhærescentem, ac fœtus modo in lucem edi. Barbaram sectantes medicinam cùm etiam triplicẽ molam faciunt, nonnulli & quadruplicem, carneam, humoralem, ventosam, & aquosam. De mola ex flatu extat apud Valescum exemplum lib. 6. cap. 15. Ego, inquit, tempore pueritiæ meæ dum addiscerem artes liberales Vlissoponæ, vidi quòd quædam Iudæa credidit se prægnantem, cui fuerunt præparata omnia quæ sunt necessaria, & dum obstetrices matricem tractarent, tanta ventositas sine vllo alio liquore exiuit à matrice, quòd fuit mirum: & hoc per totam ciuitatem Vlissoponæ, & per totum studium fuit diuulgatum. Id quoque à Dodonæo scribitur obseruatum cap. 49. & eiusmodi inflationem efficaci remedio ab ipso curatam, prodeuntibus per pudendum, veluti per anum excerni solent, ventis. Aquæ collectionem ipse etiam in vidua quadam vidit; quæ, defuncto marito, cùm se

Mola vnde dicta.

Barbaram sectantes medicinam, multiplices molas faciunt.

grauidam relictam æstimaret, nouem mensibus adimpletis, superuenientibus partus doloribus, non nisi aquosos humores enixa est, à quibus liberata, lacte vbera repleta habuit, haud aliter, quàm si fœtum peperisset. At eodem quoque autore in Scholio, hæ quidem molæ ventosæ & aquosæ cognominatæ, à Græcis & veteribus Medicis pro molis non agnoscuntur. Flatuum in vtero collectionem ἐμπνευμάτωσιν τ͂ μήτρας, Inflationem vteri, & posteriores Inflationem matricis nominant; de qua dictum est antea; & curatur vt vteri inflatio. De aquosi humoris in vtero collectione meminit Hippoc. in lib. De natura muliebri; tum & Aëtius, qui vteri hydropem appellat; de qua prius quoque diximus. Hippocrates aquæ in vteris collectionem grauidis superuenire affirmare videtur: Aëtius tunc humoris copiam in vterum confluere, quando menses suppreßi sint, & impregnatio impedita. Vtrumque nobis, inquit Dodonæus, obseruare contigit: memini enim nonnullis vnà cum fœtu copiosum aquosum humorem ex vtero proceßisse, fœtu debili ac non vitali. Id etiam nos aliquando vidimus. Sed vidua altera de qua scripsit, quæ existimabat grauidã se relictam, solum aquosum in vtero gestauit humorem. Sed & Neoterici quidam barbaram facientes medicinam, ipsi Molæ quoque varia nomina & diuersa imposuere. Nam à Gordonio cùm sit frustum carnis informis & sine figura, vocatur Pecus; alij verò vocant Fratrem Lombardorum; quem, inquit Gilbertus, mulieres Salernitanæ tempore viuificationis nituntur occidere potu succi apij & porrorum. Sed apium fœtui epilepsiam generat. Alij, eodem Gordonio teste, vocant Harpyiam. Intelligendum enim,

Diuersa Molæ nomina.

enim, inquit, quòd vermes, reptilia, harpyia, & Frater Lombardorum possunt generari in vtero. Sed vermes raro: quia in intestinis generantur ex superfluitate multum impura; rarißimè autem in matrice: sed aliquid enorme, vt mola seu harpyia, ex semine mulieris corrupto, & ex carentia spermatis viri, & ex calore innaturali. Sed frequentius in mulieribus Lombardiæ (hinc fortè quoque nomen Fratris Lombardorum assumpsit) aut quia magis laborant, vel magis his subiectæ sunt, propter corruptionem nutrimenti, sicut in Apulia. Vnde communiter dicitur, Italas mulieres peßimè viuere ex fructibus & herbis, at bene se induere. Azaranius Molam ad similitudinem lapidis molaris dictam putat, ex pondere & grauitate contingente in ventre mulieris, tamquam ibi lapis molaris esset; etiam ex motu huius materiæ per ventrem, dum mulier se reuoluat; vel quòd ventrem comprimat ad similitudinem lapidis se mouentis. & Valescus dicebat ex pondere aggrauante dictam esse. Verùm cùm alij triplicem molam faciant; melius tamen est seorsum curationes variorum affectuum ponere, neque confundere; & molam eam solam & propriè appellare, quam dixerunt talem veteres, Aristoteles & Galenus, sic definientes: Mola est caro inutilis & informis in vtero genita; quæ & aliquando breui emittitur, aliquando verò diu durat per annos. Et ideo, quidquid præcitati auctores afferant, nos cum Iacchino & Donato Galenum sectantes, dicimus cum eo, molam esse carnem informem, quæ in mulieribus vtero gestatur; vt 14. Method. med. ab eo scriptum est. Vel, molam esse carnem quandam inutilem atque informem; eiusdem Gal. senten-

Mola est caro informis atque inutilis in vtero genita.

Mola quid sit, ex Galeno.

ſententia 14. De vſu part. Quapropter non omnem induratum vteri tumorem molam eſſe fatemur, vt Paulus & Aëtius ſentire videntur; ſed inutilem illum conceptum carnoſum atq. informem, qui etiam vtero geſtatur. Inutilis namque eſt, cùm ſit à natura aliena caro illa, nec vtilis mulieri; cùm & ipſi grauet, ac laborem inferat, impediatq; menſium purgationes. Nec etiam vtilis pro generis propagatione, veluti naturalis conceptus eſt. Eſt item informis caro hæc, cùm artificioſa forma & humana careat, licet quandam figuram contineat: quinimo diuerſas figurationes ſuſcipit, pro diuerſitate materiæ, ex qua generatur, ſimiliter & agentis, à quo figurationem recipit. Quòd verò ſub conceptu mola contineatur, licet idem imperfectus, atque inconcoctus ſit, confirmatur ab Ariſtot. 4. De generat. animal. cap. 7. dum dixit: Cùm igitur ex humore concoctu difficili conceptus conſiſtit, tunc gignitur quod mola dicitur: afficitur enim conceptus eo modo, quo ea, quæ inquinari dicimus cùm elixantur. Portatur etiam ſeu geſtatur vtero conceptus hic qui mola appellatur, & non eſt vteri tumor induratus in eius ſubſtantia ortus, quoniam interdum fœtus modo in lucem editur. Pariunt enim quandoque mulieres carnem hanc, quam Molam vocamus, vt teſtatur idem Ariſtot. eodem loco & Aëtius aliud, quorundam auctoritate, confirmauit citato loco, cùm dixit: Quidam verò tradunt in quibuſdam mulieribus carunculas ad iuglandis magnitudinem per pudendum excretas eſſe, aliquando ſingulis mēſibus, aliquando bimeſtres aut trimeſtres. Præterea Gal. eodem 14. De vſu part ſcriptum reliquit, molæ conceptum ouo proportione reſpondere,

quamuis

quamuis non perfecto, sed subuentaneo: at oua animalium partes non sunt, nec eorundem tumores præter naturam, sed proportione respondent iis quæ adnascuntur, vt liquet ex eodem Galeno 11. De simpl. med. facul. Quare & mola in numero eorum, quæ adnascuntur existit, non tamen familiarium; & vtero gestatur, at non ipsius induratus tumor est. Hinc quoque patet eorum error, (vt paulo antè diximus) qui volunt molam esse in multiplici differentia. Nam præter hanc quæ carnosa existit, quampiam etiam flatuosam esse fatentur: quoniam nisi caro sit inutilis, atque informis, quæ in mulieribus vtero gestatur, haudquaquam mola appellari debet; vt paulo antè recensuimus ex Arist. & Galen. Quòd verò vterus afficiatur in hoc vitio ex mensium suppreßione, præter naturam tumore, ac ipsiusmet vteri dolore percipitur. Affectus verò morbus est in compositione, speciatim in numero, ac inter eos, qui toto genere præter naturam existunt; velut est lapis in vesica, iuxta Galeni sententiam eodem 14. Meth. med. Quamquam Aristot. velit, quòd nec perfectam, nec alienam omnino habeat naturam mola ipsa. Atqui Gal. propterea toto genere præter naturam eam esse fatetur, veluti in vesica calculus, hypochyma, & myrmecia, quoniam omnia talia tanquam molesta, & inutilia, in totum submouere properamus; & non quòd in eius generatione seu substantia nihil sit eorum, quæ secundùm naturam sunt, qua de re ab Aristotele non discrepat. Sed hæc exemplis subsequentibus multo clariora patebunt.

Error quorundam de Mola.

Quòd vterus afficiatur.

Quis affectus præter naturam sit mola.

OBSER-

OBSERVATIO LXI.

De mola reiecta quasi oculos multos habente; & de aliis diuersa forma.

ANNA Iuonis, vxor Bartholomæi Simonis Mercatoris dicti, mulier si quæ altera valde obesa, attamen fœcunda, quæ Alcmariæ habitabat, in platea vulgo *boutil* dicta, cùm aliquot mensibus sese putasset grauidam, postea cæpit dubitare: cuius causa me vocauit. Ex signis dictis animaduerti illam mola laborare; ex tumore videlicet duro circa vteri partes detractione, seu contractione partium superiacentium; deinde, cùm illa ex natura crassa & obesa esset, quòd corpus gracile euadebat, deinde appetitus prostratus esset, mensesque non solùm suppressi, sed & colore vitioso afficeretur; & quamuis mammæ intumescerent, manus tamen pedesq. molliores gracilescebant, incessus grauior erat; ac oculi labiaque tumebant, & facies pallescebat, stomachusque subuertebatur, lumbi grauabantur, venterque attollebatur; adeò vt primùm conceptus veri de se signa præberet: quod etiam peritissimis imponere potuisset: verùm temporis progressu apertius discernebatur; cùm & dolor punctorius adesset, nec motum vllum sentiret: nam molam dolor pũctionis sensum inferẽs subsequitur, nec in ea motus vllus, velut in vteri conceptu percipitur, nisi

nisi quod per compressionem dextrà & sinistrà mouetur, cùm manibus mola comprimitur, & ex accidenti quoque cùm mulier de vno latere in alterum vertitur. Cùm hæc adessent, & postea, toto corpore imminuto, venter ampliaretur, existimauit se hydrope laborare. Præfert quidem per se postea hydropis imaginem : tamen ab illa discernitur per tumoris duritiem, & quòd tumor hic ad digitorum compressionem, ac pulsationem non cedit, neque tympani sonum veluti in hydrope edit; & quòd neque ad manus contactum vlla fluctuatio percipitur; quanquam temporis progressu (vt sæpe vidimus) quandoq. hepate perfrigerato hydrops ei superueniat, vt liquet ex Paulo & Aëtio. Quòd igitur hîc neque tympanitis modo venter sonabat, neque ascitis modo ad manus contactum fluctuabat, molam esse percepi ex signis iam dictis. Primò autem nostris monitis non auscultans, multa ac varia remedia apud illam tum diuersa tentata fuere, tam per obstetricem quàm per alias mulieres. Verùm cùm non proficeret, denuo me vocauit. Cui vt minus tædio medicamentorum afficeretur, vt nostra tum remedia tum præcepta diu diligenterque obseruaret, neque à curatione desisteret, vtilis fuit hæc historia Gradi de Medico qui breui tempore molam se curaturum promittebat. Noui, inquit, ego Medicum præstantis famæ, qui mulieri patienti molam à multis mensibus, promittebat, intra duas vel tres horas curationem. Verùm ipsa animaduertens quòd emitteret frustum

ſtum carneum magnum durum, idq́ue per duas horas quibuſdam medicamentis adhibitis; prudentior ipſa admodum apposítè & facetè ſuo Medico reſpondit: Bone domine mi, ſi iſta materia craſſa per tot menſes generata eſt in ventre, ſeu vtero, & continuò etiam augmentata in tanto tẽpore, quia iam tranſiit annus & amplius quòd hac mola laborauerim, quomodo tam exiguo tempore poterit educi, niſi cum maxima violentia? Ego, inquiens, non volo liberari tam ſubitò & repente cum medicamentis ita violentis: nam timerem quòd citius me interficerent, quàm curarent. Et ita cùm prius hunc Medicum virum doctum & peritum eſſe exiſtimabat, eundem nunc minimè doctrina præditum iudicabat. Verùm hæc noſtra ægra tandem totum negotium mihi commiſit; donec ab illa moleſtia, & graui malo liberari poſſet. Ideo cùm aluum lenem non haberet, omnium primò exhibui lenitiuum medicamentum ad vnciam vnam. & quamuis hîc ſanguinem mittere iubent, ſi adſit plethora, & mulieres ferre poſſunt, vt adimatur alimentum; tamen hîc non conueniebat in pituitoſa & craſſa muliere, frigidis & craſſis humoribus abundante. Iis itaque prius præparatis & purgatis, eodem modo quo faciendum docuimus ad menſes ſuppreſſos; medicamentis deinde tam intus quàm extra, quæ laxandi ac molliendi & mitigandi vim haberent, vſi ſumus, etiam ſubinde aluo irritata, ſi illa durior eſſet, per glandes acutiores. Inprimis ventrem imum oleis dictis ſæpe fo-

uteri iussimus, anethino, chamæmelino, & liliaceo, tam ob dolorem quàm emollitionem. Hoc quoq. decoctum sæpe ebibit: ℞ rad. brusci, asparagi, añ. ℥ j. maluæ cum rad. parietariæ, viol. (ad emollitionem) sabinæ viridis, stœchados Arab. florum chamæmeli Romani, cassutæ, fœniculi virid. saxifrax. cum rad. pulegij, artemisiæ, añ. m. ß. glycyr. ras. ʒ vi. rutæ, anethi, añ. p. j. sem. anisi, carui, fœniculi, añ. ʒ ij. coquantur in aqua & vino Rhenensi pro lib. j. ß. stent per noctem supra herbas, colaturæ addendo syr. è stœchade, de artemis. de calaminth. añ. ℥ ß. mellis ros. colati ℥ ij. ß. arom^r cum ʒ iij. cinnamomi electi; fiat apozema ad modum clareti. bis eo vtebatur. Ruta & anethum hîc maximè commendantur. Sic Philosophus (teste Aëtio lib. 16. cap. 82. De mola) Detentis, inquit, vxoris amici menstruis, primò eam concepisse arbitrabar, postea exaucto magis tumore, hydropem suspicari cœpi, quòd totum corpus ac pedes tumefieri cernerem: at tandem vbi id esse morbi genus deprahendi, quod alij Plinthum, alij Molam appellant, rutam & anethum in vino antiquo ruffo odorato decoxi, atque inde herbis abiectis vinum calidum propinaui, prope aquæ loco huiusmodi offerens, statimque mulier, excreta cruoris copia, salutem adepta est. Sed vt reuertar ad nostram ægrotam, postea dabam has pilulas subsequentes: ℞ trochis. de myrrha ʒ j. euphorbij gr. j. cum syr. de artemisia fiant pilulæ ix. dentur iij. omni vespera. Postea decocto suprascripto addebam folior. senæ

℥ j.

℥ j. & ʒ ij. agarici optimi, & zinz. ℈ j. Deinde iterum pilulas dedi, ventri cataplasmate sequenti imposito & pectini ipso: ℞ rad. althææ mund. ℥ iij. folior. maluæ, althææ, & rad. maluæ, añ. m. j. coquantur in aqua communi, ad mollitudinem pistentur, adde mucilag. fœnugr. seminis lini, añ. ℥ ß. pul. sem. anisi, fœniculi, añ. ʒ j. farinæ seminis lini, fœnugræci, añ. m. j. butyri recentis, olei liliorum, añ. ℥ j. olei chamæmelini ℥ ß. fiat cataplasma. Alij addunt aquam mulsam & paucum vinum odoratum, & inde cataplasmata conficiunt. Pessis quoque vtebamur ex œsypo, butyro, adipe anserino, medulla, cum oleo sampsuchino, & intus oleo liliaceo oblinebat. Aëtius & ex iisdem pessos subiicit, vel ex medulla aut cerebro ceruino, melle, caryciis pinguibus, passulis, cum oleo antiquo ligustrino, irino, sampsuchino, susino. Verùm cùm nostra mulier etiam interiora vuluæ digito inunxisset sequenti linimento: ℞ olei lilior. ℥ j. moschi optimi gr. VII. croci orientalis ℈ ß. tandem, his remediis reiteratis, molam carneam reiecit quasi multis oculis refertam, rotundam, multo ampliorem palma manus, imò ad duas ferè excedentem. Noui & aliam mulierem, quæ nullo modo nec medicamentis poterat curari, & valde de vita periclitabatur; cui consilium fuit à vetula, vt fumigium ex anetho & cumino super prunas iniectis sub vestibus fieret, vel sub sella perforata: illudq́ue recipiens, molam carneam cruentam & satis magnam excreuit, & conualuit. Ita & alia, cui em-

plastrum ex fimo bouillo pectini appositum fuit. Venit & mihi eo tempore quo præcedentem mulierem præ manibus haberem, in mentem historia Antonij Betti, Medici Bononiensis præclari, quam ex Cronenburchio Medico Coloniensi, qui ante nos Bononiæ eundem Bettum subinde in praxi sequutus fuerat, accepimus. Anno videlicet 1538. mense Februario, vnà cum Betto Medico, vidit mulierem quæ mense tertio abortiit, & vnà cum fœtu humano perfectè & rite figurato molam carneam ad magnitudinem ferè gallinæ, eiecit: in qua caput erat configuratum cum rostro in similitudinem aquilæ, sed aduncum non erat; rictus cartilagineus vtrimque diduci poterat, oculorum loca expressa erant informia, à latere membranæ carnosæ, cuiusmodi in effigie sculptæ quoque erant. Cronenburchius cum condiscipulis causam inquirentes, quæ huiusmodi figuram, seu formam materiæ impressisset, offenderunt in cubiculo, vbi decumbebat puerpera, ad focum in camino sculptas monstrosas imagines, inter quas duæ sibi ex aduerso sculptæ, exquisitè, perfectéque capita ad humeros vsque isti monstro à puerpera edito similia præferebant. Iudicauit cum illis præceptor, vehementem earum imaginum in phantasia impressionem, causam fuisse, vt in semen virile copiosa materia menstrua monstrosam formam induxerit; aut virtute formatiua seminis virilis debili existente. Hoc ipsum confirmat Galenus libro De theriaca ad Pisonem pag. 77.

histo-

historiam narrans de deformi quodam puellam pulchram procreare cupiente, qui depinxit in lato ligno elegantem puellam, dicebatque mulieri, vt inter coëundum in illam inspiceret. Bettus huic mulieri ad secundinam prouocandam dedit hanc compositionem: ℞ pul. cassiæ ligneæ, cort. interioris cassiæ fistulæ, rubiæ tinctor. croci, sem. porri, trochis. myrrhæ, añ. ʒ ß. misce: dosis erat ʒ j. in iure gallinaceo aut carnium; & contulit. Eiecit autem postridie molam dictam quum hunc puluerem ad secundinam depellendam sumpsisset. Tandem compositionem in pilulas formauit, ad eliciendos menses, atque in 12. pilulis formato puluere, dedit & manè tres ante potum cum decocto cicerum & capill. ven. Vidimus Cydone, inquit Benedictus Veronensis lib. 25. cap. 34. De mola ex Aristotele, mulierem quæ octauum antè partum gestauerat, & cùm insequenti se etiam concepisse putasset, & iam decimum mensem attingeret, vna nocte ei sanguis congij mensura rubicundus effluit. Vidimus mulierem, quando eo trepido profluuio omnes territi fuerant: eius labra animaduertimus tumentia, ac oculorum genas, facie de cetero pallescente; brachia præter consuetudinem macilenta videbãtur: ventrem deinde detumuisse, & in eo pondus molestum sentire se aiebat: proinde in vtero molam esse omnino adiudicauimus. Obstetrix clausam esse naturam nunciauit: coniectis inuicem tribus pessis ex galbano, bdellio, ac opopanace compositis, iam

naturalia ora patefacta sunt, miro naturæ opere: molam subinde extraxit obstetrix in tria frusta discerptam, quæ subinde consuta molam integram rotundam constituere, superstitione quadam, ad auertendam talem molam, & infumari camino iusserunt. Ea informis erat, cute humana obducta, intus materia sine ossibus, sine corde, sine iecore ac intestinis; sed confusa quædam caro erat mollis, venis conspersa pluribus, cucumeris magni rotundi modo; ea duritiem nullam adhuc contrahere poterat. Huius rei infinita penè exempla sunt. Vidimus Genuensem mulierem ad vitæ vsque exitum gestare vẽtosam: ac aquosam pariter ad quintum decimum mensem; cumque omnia ex ratione cõceptus veri venissent, præter quòd in ventre punctiones crebras submordentes patiebatur, soluto demum exiguo aquæ, cetera per se subsedere. His tamen vera mola & carnea non erat. At vera mola, vt idem refert lib. citato, cap. 36. De molæ generibus & signis, Apuliam infestat, ac ora maritima Italiæ circa Pisanum agrum; plures enim molas simul parere visuntur. Nam quibusdam in locis superfœtant, bubonis similitudinem, & animal dirum pariter cum partu humano edunt. Interdum harpyiæ (vt dicunt) forma viuere subinde eas dicunt, ac per cubiculum volitare, quæ sæpe in vtero partum necauere, aut rostro infesto, aut compressu. Et ego audiui (inquit Gradus) mirabilia, sed non vidi, de animali generato in vtero cum alis, quod cùm exiret matricem, volauit:

lauit: multa tamen dicuntur quæ non ſemper ſunt vera. At Benedictus Veronenſis inquit: Eam vim aſtro attribuunt incolæ philoſophantes: propterea fera illa belua appellatur. Vidimus & retentis menſtruis, ad quintum decimum vterum geſtaſſe mulierem, quæ medicatis locis ſpirauerat, vno & continuato profluuio exonerata eſt, vnde molam ſanguineam vocabant. Filia Gualtheri, nuper nupta, apud Amatum, cùm omnium opinione prægnans diceretur, loco fœtus quatuor animalia ranis ſimillima peperit, & optimè valuit: ſed poſtea circa pectinem dolorem ſentiebat, quem paucis adhibitis remediis ſedauimus, & pulcherrimè viuit. Similiter mulier Dionyſij Pinti, cùm puerum optimè peperit, inter ſecundas animal ranæ ſimillimum eiecit, & ipſa & puer pancraticè habent. Mercatoris quoque qui ex Anglia venit vxor abortiuit, & ſecundo die poſt abortum ſimile quoque animal peperit; vt multis aliis eueniſſe vidimus, præcipuè Anconitanis. Debet verò animal hoc inter molæ genera adnumerari; quale etiam illud quod altera poſt abortum pepererit fruſtum quoddam carnis galli criſtæ cum roſtro gallinaceo ſimilitudinem habens.

SCHOLIA.

ARISTOTELES *igitur ait, molam eſſe inchoatam fœtus formationem, ſed nunquam abſolutam, vt carnis genere deficiat generatio, ad genus*

verò animalis peruenire nequeat. Hæc ergo aut breui paritur, aut toto vitæ tempore seruatur, atque interim durescit adeò, vt nec ferro quidem discindi posset; vt nos aliquando etiam spectauimus. Quòd verò possit diu durare, causa est, quoniam non prorsus præter naturam, vt corrupta: est enim inchoata actio. Quòd verò durescat, materia cruda est in causa. Causa autem cur ad perfectionem non ducatur, est debilitas agentis, qua materia generationis non bene concoquitur, sed semicocta remanet, vnde & opus imperfectum facit, rerum instar, quæ ob debilitatem perfici nequeunt. Cur verò hoc in aliorum animalium feminis non accidat, causa est (inquit) quòd mulier plurimum abundat menstruis, & afficitur vtero, id est, patitur affectus, à quibus impeditur actio concoquendi, vnde massa semicruda permanet. hæc ille. Et est eadem ratiocinatio, qua de menstruis agit 4. De generat. animalium 5. Cùm enim agens non superat, motum non attingit: sed vel extraneum à similitudine parentum gignit; vel etiam animal solum, id est, monstrum, vt paulo antè dictum est; vel etiam carnem informem, id est, non animal, sed viuens. Galenus eadem via ingressus 14. De vsu part. & cuncta in agentis debilitatem refert. Primùm igitur generationem hanc similem facit, vt paulo superius dictum est, generationi oui subuentanei: hoc verò vno discrepare ait, quòd illud sine maris consuetudine gignitur; at mola non nisi mulieribus concumbentibus. Aliis enim nunquam (vt & Iacchinus testatur) visa est euenire. Vnde concludit Galenus, in hac conceptione, dimidium agentis, & imperfectius concurrisse, id est, semen feminæ:

Feminæ aliorum animalium ab hòmine non patiuntur molam.

At

t quod viri est, minimè, vel protinus restinctum. Agit itaque concoquendo sanguinem menstruum, & in quandam carnis speciem ducendo, sed animal delineare nequit sine ope maris. Relinquitur igitur corpus viuens, & vegetans caro, quæ in nulla specie erit, nisi vt imperfectum ad genus perfecti reducitur, id est, ad genus carnis humanæ, sicut & embryo ad genus hominis. Coitus autem non iuuat ad hoc vt semen maris in generationem deducat: sed quia in coitu ob voluptatem mouetur naturali motu semen mulieris ad vterum, atque admiscetur sanguini menstruo, vnde & concipit. Quòd verò durescat, mora fortè in causa est, vnà cum materia cruda & crassa, vt Aristot. dixit. Ita & Fernelius molæ causam efficientem dixit esse non solùm sanguinem menstruum, aut muliebre semen, sed viri semen, idq; corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest. Rondeletius putat, tam informem carnem, quàm durum tumorem esse in ostio (iuxta Aëtium & Paulum) fieriq; primùm ex semine veluti duram tunicam, & è sanguine crasso spissoq; calore concreto, quæ nullam formam habet, & velut parenchyma quoddam vtero alligatur, & quòd sic tumor apparet, ob inuolucri duritiem, ideoq; tumorem durum dixerunt; informem autem, quia nullam animalis figuram habet. Fit autem secundùm ipsum à semine & à sanguine multo crasso, spisso & concreto, quem immodicus calor cogit & in carnis formam transfert. Nam id euenit, quando plus sanguinis menstrui influit, quàm sit necessum pro fœtus formatione. Spiritus autem genitiuus, aut qui opificis vires gerit, vt

Causæ.

ait Galenus, non potest tantum materiæ elaborare, & ex ea fœtũ formare. Nam ad fœtum vtrumq; semen sufficit. Sanguis verò menstruus ad nutrienda illa semina vel augenda trahitur. Donatus tamen
Contra Aëtium.
aliam generationem suscipere ait secundùm quosdam, & quòd hæc non (vt Aëtius asserit) aliquando prægressa inflammatione succedit; nec aliquando post locale vlcus cui caro supercreuit, velut ea, quam ipse tumorem vteri induratum appellat: nec ex seminis muliebris, & plurimi sanguinis menstrui affluxu, ac in vtero retentione, quem cogit calor immodicus, ac in carnis formam transmutat, generationemq; suscipit: sed aliam tum materialem, tum efficientem quoque causam habet; vt ex Hippoc. Aristot. & Gal. auctoritatibus (inquit ipse) demonstrabimus. Ait enim Hippocrates lib. De sterilibus: Molæ porrò conceptus causa hæc est, cùm multi menses modicum & morbosum semen conceperint, neque conceptus rectè fit, & venter plenus est, velut prægnantis: quibus verbis clarè ostendit, materialem causam
Materialis causa molæ.
ipsius molæ esse menses multos cum modico & morboso semine commixtos; semine, inquam, maris, & non feminæ. Nam si de feminco semine intellexisset, frustra modicũ & morbosum adiecisset; quum quantulumcunq; & qualecumq; tale semen esset frigidius & humidius existens, atque imperfectius viri semine, molæ conceptus non sequeretur. Addidit etiam, Neq; fœtus rectus fit; quasi imperfectus conceptus sit in mola ex paucitate & vitio seminis ortus: namque ex eius mediocri multitudine ac salubritate fœtus rectus generatur, si cum moderatis mensibus fuerit permixtũ. Quòd verò idem sentiat Aristot. (addit Donatus)
lib. 4.

lib. 4. De generat. animal. clarè patet. Nam quærens cur ceteris animalibus mola non generetur, nisi quid admodum lateat, sed mulieribus duntaxat, respondet, eam inter animalia affectionibus vteri obnoxiam esse, & menstruis abundare: quibus verbis menstruorum copiam necessariam esse pro molæ generatione fatetur. Quòd verò necessarium quoque sit viri semen, eodem loco ostendit, cùm dixit: Iam accidit cuidam mulieri, vt cùm concubuisset, & se concepisse putasset, primùm ventris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent: quæ demum difficultati intestinorum implicata, eoq; modo periclitata peperit carnem, quam molam vocant. Quid clarius quòd semen viri simul cum sanguine menstruo concurrat in molæ generatione? Galenus autem lib. 14. De vsu part. aduersus eos, qui volebant feminæ semen conferre ad fœtus generationem tamquam motus principium quoddam, hæc protulit verba: Si igitur eò vsque volunt semen feminæ progredi, primùm quidem quòd parum artificiosam actionem ei tribuit, quæ vtique vel soli menstruo fortè affuerit, nemo est, qui ignoret: secundò autem quòd mentiuntur etiam in his quæ accidunt explorandis. non enim sicut gallinæ sine maribus oua pariunt, ita mulierem aliquando viderunt sine viro, vel molam, vel huiusmodi quippiam aliud concepisse. Cùm igitur in femineo semine nullum adsit motus principium, neque perfectum, neque imperfectum, licet ad animalis generationem aliquid conferat, aut saltem si quid haberet, non nisi cum maris semine habere putandum est; vt in eiusdem Galeni doctrina sæpius legitur: absque controuersia censendum erit, neque perfectum fœtum, neque etiam mo-
lam

lam citra viri semen posse generari, vt quidam ad pauca respicientes falsò putarunt. Ceterùm quòd efficiens molæ causa non sit immodicus calor, sed potius eiusdem caloris imbecillitas; ab eodem Aristot. citato loco scriptum est. loquens enim de molæ generatione sic ait: Afficitur enim conceptus eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus cùm elixantur; nec per calorem, vt quidam volunt, sed potius propter caloris debilitatem. natura enim de vita certare videtur, nec posse perficere, finemq́; apponere generationi. Et demum subdit: Causa namque duritiæ cruditas est; quippe cùm inquinatio quoque cruditas quædam sit. Nam loquens de ouis, quæ subuentanea nuncupantur, quibus proportione molæ respondent, asserit, ea propterea esse imperfecta, & ex ipsis animal gigni non posse, veluti ex aliis ouis, quoniam vt perficiantur à masculo solam desiderant caliditatem. Ergo veluti ex diminuto calore subuentanea fiunt oua, ita & mola, quæ eisdem proportione respondet, ex imbecillo & non immodico calore ortum ducit. Erit autem eius generationis modus talis, quòd cùm in concubitu multa copia sanguinis menstrui in vteri cauitate contineatur, proiecto à mare modico, eoq́; morboso semine, ac eidem sanguini menstruo commixto ex imbecillitate caloris, præcipuè ipsius seminis, & secundariò fortè ipsius sanguinis menstrui, vtroque tamen in vnum motum tamquam vno principio conspirante non potente eandem materiã perficere, ac concoquere, cùm sit humor concoctu difficilis, vt inquit Aristot. neque finem generationi apponere, carnem hanc inutilem atque informem, quam molam vocant, idem imbecillius calor procreat, quæ interim per annos tres

Efficiens molæ causa.

Concluditur modus generationis Molæ.

rint quatuor, quandoque tota vita perdurat, adeo vt consenescat; vt inquit Aristoteles. Hæc satis de causis molæ veræ. Nunc aliud exemplum proferamus. Sed illud prius addere libet, quòd Amatus centur. 4. curat. 3. idem sentit. Cùm enim monacha ex iis quæ religiosè & secretè à turba viuunt, malè haberet, & intra corpus motum persentire se diceret, vnde ceteræ monachæ illam molam intus habere contendebant; & cùm illud fieri non posset, consuluit Amatus vt rem aut occultarent, aut alterius morbi genus asseuerarent. Quod Auerroës testatur, ex semine viri in balneo relicto mulierem prægnantem fuisse, quod & ante eum Hebræi testantur, qui ex filia Hieremiæ prophetæ natum esse Benzyram tradunt, virum doctißimum & sapientißimum, id Galenus 7. Meth. med. cap. 6. & aliis locis non admittit.

OBSERVATIO LXII.

De mola instar accipitris caput rostratum habente, eiecta.

GERTRVDIS, mulier si quæ altera procera & pulchra admodum, & fœcunda, quæ Delphis pro ædibus corui insignium habebat, cùm se grauidã putaret, vndecimo mense peracto, molam se habere suspicabatur. quanquam aliquando contigerit, post decimum & vndecimum mensem peperisse; vt etiam Amatus refert centur. 1. curat. 27. de partu decimestri, & de molæ generibus ac matricis varietate. Anna, inquit, consanguinea, Stephani Pyrrhi vxor,

cùm

cùm exactè conceptionis tempus obseruaret, post decem menses & vndecimi tres exactos dies puerum optimè peperit: vterum enim gessit decem mensibus & vndecimi tribus diebus. Vnde Plinium verum dixisse lib. 7. naturalis histor. cap. 5. deprahendi, inquit, vbi præter Lucij Papirij prætoris opinionem affirmantis, homini nullum esse pariendi statutum tempus, homo vsque ad initia vndecimi gignitur mensis. Vndecimo verò ab hora conceptionis mense Salomon Hebræorum sapientissimus in lucem prodiit; vt ipsemet testatur cap. 7. Primogenitus quoque Domini Herculis Ferrariæ illustrissimi Ducis decimestris est, vt omnes ibidem norunt, & Brasauola scripsit: quem terminum Hippoc. tantùm lib. De natura pueri prope finem signare videtur. Sed de iis, & eorum causis, Leonardum Fuchsium Germanum legere est, qui, Amati sententia, præ ceteris melius & accuratius lib. 6. Epid. ea disseruit. Ceterùm mulier illa de qua nunc dicere cepimus, cùm non amplius se grauidam esse putaret, molam caput rostratum instar accipitris habentem cum vi quadam & maximis torminibus peperit, quam molam vidimus, adeò duram vt ferro incidi non posset; & post eam reiectam subsequutus est ingens fluxus menstruorum, ita vt omnino ad deplorationem decumberet. Mulierculæ vulgari nomine hanc beluam appellabant *een zuyger*: verùm vbi carnea est quidem spongiosa, & non ita dura, cum oculis referta, & mollior, solent suo idiomate appellare lingua Germanica

manica *een manendracht*; quamuis eadem etiam mola existat quæuis caro informis. Ceterùm fluxu enormi adeò subsequente, vt ipsa in syncopen inciderit; hoc præscripto condito, seu opiata, viribus refocillatis, & fluxu paulatim inhibito, cùm pro mortua satis haberetur, præter opinionem astantium conualuit: ℞ conser. rosarum antiquæ seu veter. ℥ j. diacydon. sine speciebus ℥ ß. trochis. de carabe, de terra sigillata, de spodio, cum sem. acetos. cornu cerui vsti, aā. ℈ j. manus Christi cum perlis ℥ ß. rasuræ vnicornu gran. iij. cum syr. cydon. & menthaceo q. s. fiat conditum. eoque cùm vteretur ad libitum, tandem fluxus cessauit.

SCHOLIA.

SIGNA *molæ iam ex parte diximus Obs. 61. præcedente, & quibus modis ab hydrope & conceptione distinguatur, & quòd deprehendatur grauitate vteri, & tensione maiore quàm in vera imprægnatione: sequiturq́; mensium suppreßio, decoloratio, appetentiæ deiectio, mammarum inflatio; &, vt breuiter rursus dicam, omnia quæ in vera imprægnatione solent accidere; nisi quòd grauitas corporis, decoloratio, & appetitus deiectio diutius durant. Quòd verò accidentia eueniant conceptioni similia, in causa est, quòd vterus occluditur, non secus ac super fœtum, non discerniens initio vtile ab inutili: vnde retinentur menses. Sed post tractum temporis, cùm solent fœtus copiam absumere, mulieres melius habent: hîc verò semper deterius; quoniam* Signa molæ & quibus modis differat à conceptione, & in quibus cum conceptione communicet.

ſemper cauſæ malè habendi abundant magis, id eſt, retenti menſes: vnde & cachexia fit, & tandem hydrops. Signa di-ſtinguentia à conceptione. *Signa verò diſtinguentia ſunt à conceptione, ſaltem poſt tempus: quoniam vbi concipiunt leniri in vtero ſolent; hîc ingraueſcunt, & multo deteriora fiunt de grauitate, colore. Ex motu quoque, quoniam velut pondus iners debilitatur: quòd ſi moueatur initio, at non conſequitur augendo corpus in tempore, quo fœtus augeri ſolet. Addunt Arabes, menſtruis propriis ordinatè fluentibus impraegnatio vera fit, mola nunquam. Ante menſem tertium motus in matrice ſentitur in vera impraegnatione nunquam. Quod aliqui dicant molam viuere etiam poſt partum, id ego non vidi: at Gradus ſcribit bis aut ter ſe vidiſſe, fruſtum carnis quod mouebatur vixiſſe per horas, cùm tamen mulier ſe credebat prægnantem verè; ſed eo emiſſo ceſſauit prægnatio cum accidentibus eius: quanquam alij etiam harpyias volitaſſe ſcripſerint, vt antea dictum eſt, eaſq; partum necaſſe aut roſtro infeſto, aut compreſſu. Verùm hæc noſtra mulier, de qua nunc diximus, ſolam illam molam roſtratam peperit ſine fœtu alio. Præterea diſtinguitur mola ab iiſdem, quòd in ea aluus citiſſimè in tumorem tum venter attollatur, & velocius incraſſetur, imò ſæpe in tempore non perceptibili: fœtus quoque dextrorſum ſiniſtrorſumq; mouetur: contrà mola niſi comprimatur, aut mulieris motu excitetur, non mouetur; vel compreſſione violenta manu, eaq; amota, ad priſtinum locum redit. Fœtus quandoque ex tali compreſſione mouetur, quandoque minimè. Prægnans quoque agilior quàm molam gerens. in mola aluus tactu durior reperitur, in vteri geſtatione*

tractabilior. Quamuis his modis cognoscatur, vt apud Guainerium ad longum quoque docetur; tamen aliquando ita signa obscura sunt, vt sæpe fallant etiam Medicos peritos; vt contigit Grado in propria sua vxore; cuius historiam hic libet adferre. Vxor mea (inquit) ætatis annorum 33. vel 34. bona habitudine, sanguinea, bona etiam compositione, postquam habuisset prius, dante Deo, tres filios; at filiis postea orbata, & tali, tertio nempe filio, annorum 14. mediocris ingenij & bonæ spei, adeò vehementer mater præ tristitia continua per tres quasi continuos menses quasi amens & debilis discursus effecta est. Tandem ei successerunt signa veræ imprægnationis, vnde incepit leniri de afflictione mentis ob defunctum filium; incepit quoque in operationibus animalibus & naturalibus rectificari; restrictis mensibus venter paulatim intumescebat, & increscebat, cum bonitate caloris matricis, & æquali quasi pondere ventris & dorsi, & cum reliquis accidentibus, quibus ipsa olim prægnans afficiebatur: saluo quòd in singulis temporibus debitæ suæ menstruationis ordinatè parum & valde modici sanguinis & menstrui manifestabatur. Cùm tamen ante apparitionem signorum imprægnationis copiosè multum menstruabatur. Succedente tertio mense ad finem, vel in principio quarti, percepit ipsa motum quasi concepti, vt aliàs consueuit tempore prægnationis, cum accidentibus reliquis, & appetitu, & bonitate coloris ad melius conuersis: & ita succeßiuè indies amplius manifestabatur motus, ita quòd 7. & 8. mense, & manifestius in 9. mihi sæpe palpanti manibus supra ventrem eius obiiciebatur motus velut infantis, cum inspissatione, ali-

Historia Gradi, quomodo fuerit deceptus in propria sua vxore, in falsa imprægnatione.

quoties impetuosè sub manu comprimente, & amplius sæpe etiam, ipsa & iacēte & aliquoties stante, manifestabatur visu situalis motus rei globosæ in vtero, à dextro aliquoties versus sinistrum, & quasi depreßio, crescentibus semper in ea accidentibus ad bonum; & de appetitu & bonitate coloris: crescente sola grauitate ex pondere circa partes inferioris ventris, & inhabilitate ad motum progreßiuum, vt in reliquis communiter verè prægnantibus euenire solet in dictis mensibus. Ipsa tamen aliquoties leuiter dubitante de vera prægnatione, propter id solum quòd singulis suis tēporibus parcißimè menstruabatur; cùm tamen aliàs, cùm esset prægnans, nullo modo menstruaretur: hoc tamen & mihi & aliis quibusdam doctißimis viris ad augmentum fidei prægnationis faciebat; vt idem faciet tibi, si considerabis quæ dicta sunt. Et ita his signis confirmatus sum in opinione veræ prægnationis, cum iudicio etiam multarum matronarum in his expertarum. Ipsa etiam annuente, accepimus in domo vnam nutricem in principio noni mensis, quæ erat proxima ad partum, & infra octo dies peperit vnam filiam, & eam tradidi vt nutriretur sub alia nutrice, sustinendo lac enixæ cum aliis aduentitiis lactantibus & sugentibus lac eius; hoc fine tantùm, vt purgato lacte eius tempore partus vxoris fœtus haberet sibi nutrimentum conueniens. At tandem transiuit 9. mensis, 10. & 11. cum continua expectatione futuri proximi partus. tandem transiuit 12. & 14. continuatis semper accidentibus apparentis veræ imprægnationis, & reseruando nutricem in domo, vt dictum est. Post XI. tamen cepit spes minui, & diffidentia intendi: ita quòd expedito 14. mense,

sublata

sublata mihi omni spe, dixi ego consorti meæ, non amplius sperandum de prægnatione, cùm nusquam legissem veram prægnationem vltra 14. mensem extendi posse; imò raro vltra 9. & rarius vltra 10. licet aliquoties mulieres cùm sunt mola affectæ in primis mensibus aut duobus vel tribus mensibus, si imprægnantur post vera imprægnatione: quod possibile est, sicut possibilis superimprægnatio, de mente Philosophi & aliorum: & tunc cùm pariunt in 9. mense, & simul cum partu naturali emittitur sola mola, saltem si fuerit menstrualis; dicũt tunc mulieres se peperisse in 12. licet partus in veritate fuerit in 9. Verùm tandem sic nos delusi de ista prægnatione. at ex vna parte dubitabam de mola vera animata, & sic quasi de impossibilitate curæ: ex alia parte, cùm operationes omnes essent in ea incolumes, & naturales, & animales, præter motiuas, insurgebat dubitatio, quòd ibi non esset aliquid tale innaturale. Nam in tanto tempore debuisset communicare nocumentum hepati & reliquis membris, &c. Et ita in facto fuit: quoniam intra mensem, sine medicinis aliquibus acutis, sed cum solo vsu pilularum elephanginarum, semel in hebdomada, remota est omnis detumescencia ventris, & inhabilitas motus, & remansit perpetuò sana. Neque verecundor ego dicere, me casum illum non intellexisse: quoniam & sapientiori Medicorum Auenzoari, cui non essem dignus soluere fimbrias calciamentorum, idem contigisse legitur de quadam prægnante. Nam, vt ipse refert 36. Theisis, erat in domo Haly filij Ioseph mulier quæ conceperat, quod mihi erat incognitum, vt dixit, cui dedi medicinam mirabilis fortitudinis, in qua nullus posset existimari

euadere, ſine aborſu, bibendo etiam paruam eius menſuram: & tamen nihil perturbationis & malitiæ pertulit, & in debito termino peperit infantem à læſione immunem. Dolui errando quòd illi dederim medicinam talem, contra mandatum artis; ſed feci deceptus, id eſt, ignorans. Subiiciamus ergo ceruices noſtras, & ſuperbiam noſtram: neque exiſtimemus nos omnia poſſe ſcire; non propterea deſiſtamus à ſtudiis continuis. Hactenus Gradus. Diligentes igitur ſimus vt rectè molam à conceptione diſtinguamus. Verùm quod ad alias ſpecies attinet, quæ propriè non ſunt molæ veræ, etiam doctiores de iis mentionem faciunt, vt Benedictus Veronenſis: At aquoſus (inquit) interdum ſanguis vitio iecoris in matricem tranſmittitur, vnde aliud molæ genus concipitur: venter grauidarum more tumet, ſed mollior; præcordia plurimum veluti hydrops hyderos ſupprimit; vnde difficulter anhelant, & cùm ſupinæ mouentur, ſonitum intus cum murmure ſeu fluctuatione edunt. Simili modo & ventus concipitur, qui per naturalia ingreditur; quod percuſſione quandoque euenit, frigore, cibo inflante, vel craſſo in vtero humore, qui in ſpiritum verſus inflat, is ſæpe per crepitus emittitur: tum tympani modo ſonat percuſſus venter, vnde tympanica hyderos à nonnullis putatur; nam præcordia, ilia, inguinaq; non ſine cruciatu extenduntur. Prima pertinet ad hydropem vteri vt diximus: ſecunda ad vteri inflationem. Nam in vera mola carnea pondus maius quàm in prædictis ſentitur, & motus eſt ex compreſſione ad latera. in aquoſa eſt maior grauitas, quàm in ventoſa, ſed durities minor & quaſi nulla; quamuis in vtraq; venter vndique extendatur, & ita

Mola vera diſtinguitur à non vera; nempe aquoſa, & ventoſa.

ita grauantur partes diuersæ, sed in ventosa pondus extendens & grauans dorsum. Hæ rursus distinguuntur ab hydrope: quoniam in vera hydrope inter intestina & peritoneum colligitur aqua, & motu sentitur, ex fluctuatione: ita in tympanite vndique venter inflatur. Verùm cùm hæc non sit vera mola, recurrendum ad ea quæ de inflatione vteri diximus, & de hydrope matricis. Restat vt sola signa prognostica de vera mola addamus. Cùm ergo intenditur hic affectus in aquam subtercutem degenerat, nonnumquam etiam insanabilis magna ex parte redditur: quibusdam & sanguis erumpit, Paulo auctore. Hanc affectionem alij velut incurabilem penitus reliquerunt, alij incipientem tantùm curari posse confidunt. Negligenda eius curatio non est; sed omnia quæ conuenire videbuntur facienda, vt asserit Aëtius. Quanquam Hippocrates lib. eodem De morb. muliebribus sic de ea scripserit: Hanc igitur maximè quidē ne curato, aut certè cum prædictione. Addunt Neoterici, si initio depræhendatur, non expectandum tempus partus; sic enim sæpe incurabilis est, aut onere grauata natura propulsatur, sed exeundo interficit, aut dolores acerbißimos, symptomataq́; periculosa inuehit. Perpiniani (inquit interpres Hollerij) vidimus mulierem nobilem interiisse, cùm molam gestasset duodecim mensibus. Omnis, inquam, mola (teste Guainerio) siue pauci siue multi temporis, difficulter curatur: nam plurimi Medici, dum dubitant de signis imprægnationis, timentes aborsum, partus naturalis tempus expectant: eaq́; de causa fortè in principio curationem facilè recepisset, nunc autem cum difficultate curatur. Alij verò qui præter car-

Signa prognostica.

neam molam veram, alias species constituunt, dicunt humoralem difficiliùs curari ventosa, carneam difficillimè. Iam & mola innumeros Medicos aberrare fecit. Antiqua hydropem ascitem inducit lethalem, vt postea exemplo docebimus: tympanitem quoque periculosam, si inflatio perdurans vterum infestauerit: sed illa vera mola non est, vti diximus. Post molam rarò rursus impraegnantur; & si conceperint, facilè abortum patiuntur, aut morbosum fœtum pariunt, propter vteri vehementem debilitatem post molam relictam. Mola quoque indurata, siue id per congelationem acciderit, seu per adustionem, difficillimè emittitur.

OBSERVATIO LXIII.

De mola post fœtum perfectum reiecta.

MARGARETA Cornelij, vxor Hatweri mercatoris Delphensis, quum anno 1559. nono mense peperisset, eam eo tempore à secundina relicta liberauimus. Hæc ipsa rursus anno 1562. 29. die Maij, qui Veneris erat, cùm feliciter peperisset masculum, bene deinde habuit. Die autem Dominico (qui erat vltimus Maij) subsequẽte, cùm paulum vini sumpsisset, horrorem experta est, ac parum febricitauit, & capite dolebat. Die verò Martis magis febricitauit, in ventre ac lumbis admodum torquebatur, molamque carneam reiecit. Et tunc ad illam vocati sumus. Mola autem, vt vidimus, erat instar volæ manus rotunda, dura, carnea,

qualem

qualem etiam tertio die à partu nobilissimam matronam reiecisse vidimus, vt antea dictum est. At hæc mola de qua nunc loquimur, erat partu quasi secundo vel secundina interuestita, ita vt pars superior magis neruosa propenderet instar secundinæ, adeò vt mulieres astantes secundinam ipsam membranam fœtum inuoluentem esse putarent, & obstetricem inculparent, quòd puerperam à partu secundo seu secundina reliquerat. Sed ea aduentante, Heyla nomine, in arte obstetricandi gnara, vt sæpe vidimus, molam quoque esse affirmauit, nobiscum sentiens, nec secundinam esse, licet membrana secundinæ instar carnea illa mola vestita erat; cùm in principio partus secundinam ipsam vnà cum partu excepisset. Cùm autem molam hanc pareret, plurimum angebatur, cum ventris dolore ac lumborum acerbissimo. Sed quia purgatio non satis subsequebatur, nisi sordido quid ac malè olente emanante, ventrem vndiq. inferius inungi iussimus oleo liliaceo, & pro febre quæ tunc continua erat, ptisanam ex hordeo & glycyrrhiza pro potu bibendam concessimus: nam cereuisia ad caput ferebatur, & facilè paraphrenitidem induxisset. Sub noctem verò Cornelius Leydius, collega meus me senior eo tempore, vnà ad eam vocatus fuit: sed nescio qua de causa noluit venire. Quare vt glans iniiceretur iussi, cùm aluum non deponeret: at cùm & Hugo Nieuenius, Medicus Haganus, eius mariti sororius, expectaretur, id distulerunt in diem sequentem. Mane sequenti

ſummo diluculo Hugo acceſſit vnà cum Cornelio Heydio. Communi conſilio tunc glans indita fuit ex pul. ſpec. hier. ʒ j. ſalis exig. cum melle parata; atque concluſum, ſi aluus à glande non ſolueretur, potionem ſequentem exhibendam eſſe: ℞ elect. lenitiui ʒ vj. cum decoct. cicerum rub. propinetur. Verùm à glande copioſè ſatis aluum deiecit; ac dolore ventris nonnihil ſedato, potio exhibita non fuit. Interim vt purgatio magis ſuccederet, & menſes magis fluerent, ac in partu probè purgaretur, excrementis communibus nunc à glande eductis, pul. hic præſcriptus eſt: ℞ nucleor. perſicarum, raſuræ dactylor. añ. ℈ ij cinnamomi electi ℈ j ß. ſem. viol. commun. ſeu cærulearum ℈ ij. miſce, fiat pul. & diuidatur in ij. partes. hic enim puluis nec febri oberat, & poſt partum febricitantes puerperas egregiè purgat, & menſes in febricitantibus euocat, vt ſæpe experti ſumus; ac idipſum pro arcano habemus. Vnam doſim manè dedimus, alteram hora quarta pomeridiana. Menſes ſatis fluxere, & à partu optimè purgabatur, & febris minuebatur. Hordeatum pro cibo dedimus. Sub noctem vbi rediuimus, venter minus dolebat, & lumborum dolor magna ex parte ceſſauerat: licet in vertice capitis nonnihil doleret ad frontem & oculos dolore tendenti. Quare hic ſacculus capiti appoſitus fuit: ℞ flor. nymphææ m. j. ß. corticum cap. pap. albi ʒ ij. flor. viol. m. j. coriand. præpar. & modicè contuſi ʒ j. in ſacculum coronalem vt artis eſt redigantur. Die Iouis Febris
mul-

multum ſeſe remiſerat, & omnis dolor in ventre ac lumbis ſedatus eſt, nec amplius caput dolebat, ac bene in partu purgabatur: hoc tantùm reſtabat quòd nocte non dormierat; & hoc ex hordeato veniſſe putabat, inquiens, ſi lac acetoſum vel ebutyratum cum ouo bullitum comediſſem, vt in puerperio aliàs ſolita fui, bene dormiuiſſem. Tunc iterum iniecta glande, & vt illud lac ſumeret admiſſo, amplius non febricitauit, ſudauitque egregiè; &, purgatione menſtrua optimè procedente, ſeptimo die à partu computando, à febre libera, rectè deinde valuit.

SCHOLIA.

QVIBVS *modis mola vera curetur, exemplis dictis, & postea etiam vno ſubſequenti, ſatis constabit. Attamen pro eius curatione, ſi non ſponte reiiciatur, curabimus vt ægra decumbat in domuncula angustiore, minus luci expoſita, modicè perflata, cubili immobili, ſed ita vt pedes habeat elatiores quietosq;. motus enim quamlibet fluxionem concitat, vt testatur Paulus. Itaque aër temperatus in actiuis, aut modicè ad calidum & ſiccum vergens eligatur, ſomno moderato vtantur, exercitium potißimùm partium infernarum fugiant; quandoque verò moderata deambulatio confert: ſit aluus lenis quotidie; & immodici animi affectus omnino vitentur. Cibi tribuantur quantitate moderati, ac boni ſucci; ſitq; vini odorati, optimè diluti potus: cum quibus interim ea quæ laxandi viribus prædita ſunt, permiſceas, & ea etiam quandoque quæ extenuandi vim habent,* Curatio molæ. Ratio victus.

De venæ sectione. *Vbi corpus plenum, in principio, vt diximus, venam secare iubent Paulus & Aëtius, ac alij, si nihil prohibeat, venamq; cubiti secant: interim quoque, præsertim circa initia huius affectus, malleolorum venam secare conuenit, multo sanguine abundante post sectionem venæ cubiti. Alij inprimis corpus purgare iubent cum propriis præparationibus, respiciendo excrementa quæ magis abundant, ne copia trahatur ad vterum: quo facto, si ferat ægra, venam secant tali; ob has cucurbitulas cum multa flamma pubi apponunt. Haud tamen multa copia sanguinis extrahenda est; quin potius, vbi opus fuerit, reiteranda.*

Purgatio. *Verùm si frigidorum crassorumq; humorum copia adsit, ij parati purgandi sunt, vt aliàs diximus de suppreßis mensibus. Deinde particularem curationem absoluemus, iuxta Aëtium & alios, per cataplasmata relaxandi vires habentia, fomenta, collutiones mitigatorias, pessos mollitorios, qui ad durities vteri antè descripti sunt, insesßiones eiusdem facultatis, cerata ex althæa & diachylo supponemus; deinde (vt Aëtius inquit) cucurbitulas cum scarificatione apponemus. Hæc quidem in ipsis exacerbationibus admittere oportet: in interuallis autem corpus reficiemus iis quæ ad hunc vsum conueniunt; vt gestatione, deambulatione, balneis, idoneis cibariis, ac vini potione. partibus etiam affectis dropaces illinemus, & nitrum cum sale inspergemus, easdemq; insolabimus, & medicamento è sinapi & caryco rubificabimus: mollitoriis præterea è seminibus, & baccis lauri & polyarchio ac similibus vtemur: suffiemusq; vapore marinæ aquæ. Primò tamen sesßionibus emollientibus locos, vt facilè mola excutiatur,*

iis

iis vtemur quæ etiam ad partum facilitandum postea dicemus conducere; atque iisdem quæ valere diximus ad ostium vteri clausum relaxandũ & aperiendum; quemadmodum etiam vtilia scripsimus in virginibus, in quibus de angustia vteri nobis suspitio erat, vt sunt decocta althææ, fœnugræci, ficuum: è quibus etiam emplastra imo ventri conuenientia parari poterunt. Sed seßiones magis sunt vtiles; etiam ex decoct. maluarum, althææ, chamæmeli, sem. lini, fœnug. meliloti, anethi, in aqua vel hydrelæo. Osculo præterea vteri cerata mollientia vnctionesq; admouebimus, vt œsypi ceratum, adipes, & medullas, & cataplasmata apponemus qualia posuimus Obs. 61. & pessos mollitorios ibidem descriptos imponemus. Temporis processu lauri folia vel baccas, pulegium, hyssopum, thymum, saluiam, marrubiũ, dictamnum, scordium, polium, centaurium, iisdem miscebimus; vel ex decocto. olla autem cuius operculo perforato arundo commodè inserta fuerit, sellæ supponetur, atque inde per arundinem vapor excipietur. Ex eorundem quoque decocto, exiguo vino albo addito, fotus cum spongiis fiant: post quos imus venter, pecten, & inguina infrascripto vel simili vnguento perungantur: ℞ olei irini, lilior. albor. anethini, chamæmel. añ ℥ j. butyri recentis, adipis anseris, añ. ℥ ß. ladani ʒ iij. ceræ & vini odorati parum, fiat vnguentum. Adiici poterunt cremor sem. lini, fœnug. althææ, ammoniaci, aut bdellij dissoluti in vino pauxillum. & peßi subiiciantur ex œsypo, butyro, adipe porcino, medulla aut cerebro ceruino, melle, carycis pinguibus, passulisq; cum oleo antiquo ligustrino. Perseuerante verò malo, acrium eduliorum vsus est admit-

admittendus; inq; fontibus calidarum aquarum, & marina, iuxta Aëtium, est innatandum, atque à sumptis raphanis euomendum. Pessos tamen acriores & insessiones acriores euitare oportet, ne loca assidua eorum vsu vlcerata maleficum morbum efficiant. Quibus peractis frequentissimè plurima atri & grumescentis sanguinis copia repentè excernitur, & morbus dissoluitur. Neoterici hæc addunt, quòd eadem ratio curandi hunc affectum & intentio sit mouere menses, planè vt si deberet extrahi fœtus mortuus medicamentis, vel cùm retinetur secundina à partu. Omnia enim quæ venas aperiunt, & impetum humorum faciunt ad inferna, possunt hæc tria facere, sicut & facerent aborsum. Priuatim verò in mola tentabimus id potionibus trahentibus ad inferna cõpiam sanguinis, præcedentibus prius purgationibus & remediis vniuersalibus, & demum aperientibus localibus, seu pessi sint, seu balnea, vel emplastra, vel inunctiones: tamen iisdem prius relaxantibus, mitigatoriis, emollientibus vtendo, vt diximus; deinde magis aperientibus, menses euocantibus, & fœtum mortuum educentibus: nam postremo loco potionibus rem agemus, & pessis & balneis validè prouocantibus, de quibus etiam diximus in mensium prouocatione. Ad molam igitur, vt nos fecimus, trochiscis de myrrha vtemur. Sed qua intentione? mouendi menses. Sic Rhases propinat in potione trochiscos, quos etiam propinabat suprà in mensium suppressione. Etiam priuatim hos trochiscos cum adipe aliquo miscebimus, & pessum conficiemus. Quod si fortius facere libeat, cyclaminis radice vtemur, modis omnibus parata, & in pesso, & in balneo, & emplastro

pubis

pubis: ſcilla cocta & impoſita cum adipe. Iuuant verò & quæ commotionem multam faciunt, vt ſternutamenta, & quæ tuſsim mouent. Vnde Hippoc. Si ſecundam procidere vis, ſternutamenta moue. Est autem his omnibus vitiis vtilis aristolochiæ vtriusq; radix, quocunque modo vtaris. Nam ad facilitandum partum eius potione vtũtur, ſic & ad ſecundam extrahendam, & fœtum mortuum. Iuuabit & inſeſſus. Sed ſecunda ſæpius retinetur (de qua ſuo tempore latius) quoniam in partu vterus est inflammatus, ideo extrahi nequit, ni prius inflammatio ſoluatur, vena ſecta, & fotibus, & inedia, & balneis. Solent autem hi affectus periculoſi eſſe ob acutas febres, quæ hinc ſequuntur. Ex compoſitis etiam laudatur in hos vſus elleborus albus ſuppoſitus cum ſtyrace liquida vel ladano. Rurſus ſabina herba bibita, ſimul & ſuppoſita naphtha. Iuuat in his omnibus caſibus item hoc: ℞ opopanacis, fellis taurini, ellebori albi, q. ſ. miſce. Aliud ex ſcammonio & agarico & hiera miſtis. Aliud ſimplex, borax dictus ad ℈ ß. Modus emplastri ſupra pectinem, cum colocynthide & cyclamine, & ſucco rutæ. Sic & Rondeletius ad molam vtitur aperientibus & fœtus mortuos aut ſecundinam reiicientibus, de quibus multa propriis capitibus. Componit has pilulas quibus frequenter vtantur manè: ℞ boracis ʒ j. carabes, aſari, cinnamomi, nigellæ Romanæ, & vulgaris, ſabinæ, añ. ʒ j. galbani, aſſæ fœtidæ, opopan. bdellij, añ. ℈ ij. cum melle ſcillitico: de quibus capiat ʒ j. (textus corruptus est, qui habet ℥ j.) duabus vicibus, deinde ʒ ß. postea bibat parum vini hippocrat. aut ſyr. quem deſcribit cap. De ſuppreſsis menſibus. Vtatur frequenter in

cibo apio, aliisq; herbis aperientibus, & incidentibus; vt sanguis concretus dissoluatur eiiciaturq;. Non esset inutile, inquit, cutim, si in orificio appareat, nouacula, aut alio instrumento dissecare, deinde ea ratione curare, qua vsi sumus in secundina adhærente, ex putrefacientibus vel arrodentibus, iuxta eundem Rondeletium. Addam hîc casum (qui satis erit pro exemplo curationis) Iohannis Tiengij Medici quondam Amsteldamensis, qui anno 1518. in fine Augusti hoc modo mulierem Dauentriensem curauit à mola quam per annum gestauerat. Primò exhibuit ʒ j. turbith. & zinz. caßiæ ligneæ, cinnamomi, añ. ℈ ß. cum decoct. artemis. Post 4. dies idem dedit. deinde omni mane cyathum vnum clareti, quo solitus erat vti pro partu facilitando: attamen prius dederat iuleb descriptum à Nicolo cap. De retentione menstruorum. At claretum ita parabatur: ℞ capill. ven. ℥ ß. verbenæ, artemis. beton. pulegij, sabinæ, rad. pæon. & sem. eius añ. ʒ ij. corticum caßiæ, galliæ moschatæ, añ. ʒ j. nucis moschatæ, rasuræ lapid. dactylor. sem. althææ, fœnug. caryophyl. añ. ʒ j. croci ʒ ß. dictamni, baccar. lauri, blattæ byzantiæ, cubebarũ, añ. ʒ j. ß. cinnamomi electi ℥ ij. bulliant in vini Rhenensis optimi ac puri lib. iij. vel iiij. cum ℥ iiij. sacchari, & ℈ j. de corde cerui, fiat claretum. Deinde iußit vt inungeret locellos, ilia, & pectinem vnguento suo molliente, manè & vesperi, ita parato: ℞ olei lilior. amygd. dulc. viol. ping. anseris, gallinæ, añ. ℥ j. olei chamæmelini, anethini, ping. anatis, mucilag. fœnugræci, lini & althææ, añ. ℥ j. ß. olei cheyrini, medullæ cruris vituli, butyri recentis, añ. ℥ ß. vitellos duos ouorum, cinnamomi electi, galliæ mosch.

Casus molæ curatæ.

moſch. ℥ ß. pulueriſentur vt docet, & fiat vnguentum ſecundùm artem: quandoque addebat parum pulueris pæoniæ. Deinde aperiri iußit venam ſaphenæ pedis dextri. Et omnibus quatuor diebus dabat turbith modo iam dicto. Poſtea dedit ℥ j. confectionis ſuæ de aſſa fœtida cum cyatho vno ſuccorum verbenæ, praßij, mixtorum cum vino Rhenenſi. Hæc eſt deſcriptio valens ad fœtum mortuum quoque educendum: ℞ aſſæ fœtidæ ℥ ß. ſem. rutæ, caſſiæ ligneæ, raſuræ lapidis dactylorum, boracis, añ. ℥ j. ß. croci ℥ ß. myrrhæ, theriacæ diateſſaron, añ. ℥ j. Miſce, dabat aliquando ℥ j. cum aqua ſabinæ. Cum eo (vt idem refert) curauit mulierem quandam quæ prius pepererat infantem viuum, ſed relicto deinde altero mortuo, cuius caput & brachium detracta ac abſciſſa erant, reliquiis remanentibus, cùm clauſum eſſet os ſacrum, & ceſſaſſent accidentia partus. Dedit manè & veſperi ante cibum ℥ j. donec ab omnibus repurgata & curata fuerit. Idem quoque dedit (vt aſſerit) aliquando cum decoct. artemiſiæ, modò cum ſucco verbenæ, & praßio mixtis cum vino Rhenano, & hoc autoritate Nicoli; modò etiam cum vino decoct. verbenæ & praßij. & ſemper (inquit) gratia Dei, bene ſucceßit. Sed præter hæc iam dicta, etiam huic mulieri molam habenti dedit omni veſpere ante cœnā per horam ℥ j. trochiſ. de myrrha, cum cyatho vno clareti ſupraſcripti. Deinde etiam peracta phlebotomia, & ſumpta cōfectione ac potione, etiam pectinem fouebat, ac loca dicta, fotu ſequenti: ℞ maluæ, parietar. branchæ vrſinæ, mercurial. añ. m. j. pulegij, ſabinæ, artemiſ. añ. m. ß. ſem. fœnug. lini, althææ, anethi, añ m. ß. fiat decoctio,

ctio, & fotu peracto, & corpore repurgato, vngebat vnguento suo emolliente dicto. Quibus præsidiis fuit à mola liberata & curata. Ac iisdem remediis, vti addebat, curauit illustrißimam Elizabetham reginam Daciæ, cõsultatione ad eandem præscripta.

OBSERVATIO LXIIII.

De mola aut sanguine craßiore, quem hydrops subsequebatur, deinde mors.

VXOR Domini Gulielmi Cripij, viri consultissimi, & vrbis Delphensis Pensionarij, cognata D. Viglij, cùm ventrem tumidum à puerperio haberet, post duos menses, tumore perdurante, & magis increscente; ego & Cornelius Heydius, collega meus, anno 1563. 10. die Augusti ad eam curandam acciti fuimus. Signis igitur præcedentibus, tum præsentibus animaduersis (vt postea latius dicemus) cùm à tempore partus præcedentis tumor remaneret, & non satis purgata esset, imò omnia statim retenta essent, ventre tumido perdurante; vel molam, vel saltem sanguinem crassiorem, huius mali causam esse existimauimus. Ideo operæ pretium esse duximus menses aperire cum relaxantibus & emollientibus; etiam vnguentis per interualla, & quæ simul flatus discuterent; primò adhibitis quoque purgationibus aptis, cùm aluus siccior nequaquam responderet; etiam externis appositis quoque emollientibus linimentis, & vnguentis: habita semper

ſemper ratione ad fontem illius mali, nempe vterum. Nam ex eo reliqua ſymptomata oriebantur; vti cachexia, & poſtea ſuperueniens hydrops, hepate refrigerato per conſenſum. tandem etiam incrementum maius malum cepit. Decimo itaque die Auguſti, vtriuſque conſilio, pro fecum communium eductione leniens medicamentum præſcriptum eſt: ℞ elect. lenitiui ℥ j. diſſol. cum ℥ iij. decoct. pectoralis. Manè ſumpſit hora ſeptima, & fecibus communibus eductis 11. Aug. potio ſequens exhibita fuit: ℞ corticum radicum fœniculi, petroſelini, cichorij, aſparag. añ. ℥ ß. ſem. fœniculi, petroſ. carui, dauci, añ. ʒ j. ſem. 4. frig. maior. añ. ʒ ß. matricariæ, calaminthæ, artemiſiæ, añ. m. ß. capill. ven. polytrichi, ceterach, añ. p. j. vuar. paſſ. ab acinis repurg. ℥ j. folior. ſenæ ℥ ß. rhab. ſelecti ʒ j. ſchœnanthi ℈ ß. fiat omnium artis ratione decoct. in aqua communi ad ℥ x. colᵃᵉ addendo ℥ ij. ſyr. capill. ven. ſyr. de calaminth. añ. ℥ j. aromʳ cum ʒ iij. cinnamomi electiſſ. & fiat claretum pro duabus doſibus, fuitque ter reiteratum. Ventrem inunxit cum oleis emollientibus, vt liliaceo, & pinguedinibus anſeris, gallinæ, & ſimilibus. Poſtea & hoc linamento: ℞ olei ſabinæ ℥ j. olei lilior. irini, vng. Agrippæ, añ. ℥ ß. miſce. Die 17. Auguſti ℞ ſpec. dialaccæ, diacurcumæ, añ. ʒ j. ſpec. diacumini ʒ ß. diſſolutis in aqua artemiſiæ, adiectis ℥ ij. ſacch. fiat confectio in tabulis. diuidatur in partes ſex: capiat vnam ante meridiem, & hora quarta pomeridiana alteram partem. Ven-

tre modò etiam inuncto oleo liliaceo, & irino postea, etiam suprascripto, & post aliquot dies sumebat rursus quod sequitur : ℞ calaminthæ, pulegij, nepetæ, sabinæ, añ. m. j. ceterach, polytrichi, añ. m. ß. sem. fœniculi, dauci, pastinacæ, añ. ʒ ij. folior. senæ ℥ ß. agar. albi feminini leuis, rhab. electi, añ. ʒ j. zinz. albi, schœnanthi, añ. ℈ j. fiat decoct. in aqua & vino Rhenensi, vsque ad ℥ VIII. colat. adde syr. de artemis. ℥ ij. fiat apozema pro ij. dosibus matutinis, clarificetur, & arom. cum pauco cinnamomo ad formam hippoc. Semper ter eo ad minus ventrem deponebat. Eodem tempore accitus est Hugo Nieuenius, Medicus Haganus: & rursus communi consilio fuit repurgata; & puluere diacumini, dialaccæ, diacurc. diagal. rursus exhibito & lenitiuo, & medicaméto purgante vsi sumus ac vng. emollientibus insistebamus, eosdem pulueres, vel similes, cum vino maluatico exhibentes, etiam lotione pedum vtentes ex flor. chamæmeli, meliloti, artemis. pulegij, sabinæ, matricariæ, malua, althæa, fœnug. cumino, & pastinacæ sem. in vino & aqua decoct. vt materia deorsum detraheretur, & vterus aperiretur, etiam subinde claretis supradictis reiteratis, rad. iridis adiecta, tum aliis ; vt foliis senæ, agar. & rhab. vt prius, in maiori dosi. Tandem etiam post emollitoria, hoc sub vestibus suffitu vsi sumus: ℞ myrrhæ, cumini, añ. ʒ ij. calami arom. cinnamomi, galangæ, macis, aristoloch. long. añ. ʒ j. fiat pul. crasso modo contusus in tres partes diuisus: proiiciebatur vna pars supra car-

bones ignitos, & fumum ac odorem ſub veſtibus recipiebat. & capiebat hora quarta matutina tres pilulas infraſcriptas: ℞ trochiſ. de myrrha ʒ j. cum ſyr. artemiſiæ fiant pilulæ IX. Ex iſtis medicamentis continuatis tantùm ſemel viſi ſunt menſes; ſed iis rurſus reſtrictis, nihil ſubſequutum. Vnde tædio affecta, omnia remedia reſpuendo, vlterius progredi recuſauit.

Poſtea anno ſequenti 1564. iterum ego & Cornelius Heydius vocati fuimus, cùm per annum curationem intermiſiſſet, & rogatu Domini Penſionarij, eius mariti, hanc epiſtolam à me tum Heydio ſcriptam ad Medicos Brabantinos, vt Dominus Viglius à Penſionario efflagitauerat, miſimus.

S.P. *IAM integer annus elapſus eſt, quòd nos ad vxorem Domini Penſionarij vocaremur, vt præſentes omnia contemplantes commodius ac firmius eius incolumitati pro ratione conſuleremus. Deprehendimus inſignem quendam ventris cum duritie quadam tumorem. Ex Domini Penſionarij matre didicimus, hebdomadas aliquot antè peperiſſe, vel potius ob fœtus immaturitatem abortum feciſſe: & propter partus accelerationem obſtetricem non adfuiſſe in tempore, atque diutius hæſiſſe in ſecundarum extractione. Additum eſt quoque, in puerperio non ſatis fuiſſe expurgatam, & ſubitò omnia fuiſſe retenta. Hinc collegimus, craſſum aliquem ſanguinem in matrice ſuppreſſum, & in eo viſcere impactum eſſe, cum admixtione humorum flatulentorum. Et quia negotium nobis videbatur non ſine periculo,*

vocatus est tertius Medicus D. Hugo Hagensis, vt communi consilio inuestigaremus quid vtile factu foret. Primò vsi sumus aperientibus, incidentibus, & flatus dißipantibus. Deinde moderatè purgantibus, atque incidentibus, per interualla. Tandem ad ea peruenimus quæ exterius applicata emolliunt; per os interea administrando ea quæ menses euocare queant; immixtis semper iis, quæ flatus discutere debeant. His remediis effectum est, vt semel visi sint menses. Ad extremum tædio affecta, & medicamentorum vsum respuens, vlterius progredi recusauit: tum quòd bellè se habere videretur, tum quòd vterum gerere se suspicaretur. Id quia nobis non apparebat, ægerrimè tulimus quòd à bene cœptis desisteret. Interea temporis vterus cum ventre toto molem illam sibi seruauit in hunc vsque diem. Veritus igitur D. Pensionarius, ne malum accresceret, ac tandem ad desperatam aliquam valetudinem deueniret, denuo nos vocauit ad diem Augusti decimum, vt diligentius omnia peruestigando de morbo vxoris, tractaremus necessaria ad salutem. Inuenimus tumorem paulo maiorem quàm anno præterlapso, cum aliqua corporis macie, sine vllo tamen pedum tumore. Venter circa sinistra hypochondria ad ilia vsque nullam præ se manifestam duritiem ferebat. Totus autem versus dextra intumescebat, & tribus quatuórve locis disiunctos in scirrhi modum nodos animaduertebamus. Bene tamen concoquit, & nullum prorsus sentit vllius membri aut visceris dolorem. Hoc tantùm patitur, quòd cōsueto more diuturna exercitia ferre nequeat: nam solito citius laßitudinem, ob spiritualium partium præ vteri distentione coarctationem, sustinet.

Etiam

Etiam si insignis durities circa hepatis regionem reperiatur: vrina tamen optimam indicat tam colore, quàm substantia ac hypostasi, concoctionem. Pulsus minor, crebrior, ac cum quadam tensione, quàm olim duriore. Suasimus igitur vt rursum eadem remedia quæ aliàs, & , si res postulet, vehementiora pro virtutis ratione adhiberi permittat. Nobis autem vsus eorum quæ flatus dißipent & menses euocent, placent. Balnea emollientia, aut saltem fomenta meatus recludentia non erunt inutilia; adhibitis etiam si opus est, metrenchytis. Si hæc omittantur, veremur ne temporis tractu in asciten, ac tandem in mortem incidat. Non dissuaderemus interea, vt peritiores aliquot medici super hac ægritudine consilia sua patefacerent, priusquam res ad actum deducatur. Nos autem accuratißimè omnia perpendimus, & pro arte ac conscientia nostra hæc facienda duximus. In rei veritatem ac fidei confirmationem, nostrum consuetum chirographum apposuimus. Delphis 16. Aug. anno D. M.D.LXIIII.

Cornelius Ericius. *Petrus Forestus.*

Antequā ad reliqua remedia veniamus, quibus denuo vsi sumus, libet his subiungere scriptum ipsius Cornelij Gemmæ Medici Louaniensis.

Consilium in casu vxoris clarißimi D. Pensionarij.

QVANTVM *ex narratione vestra, celeberrime D. Pensionari, & signis omnibus oratione expertiß. Domin. Doctorum luculenta atque erudita*

admodum descriptis, consequi licet, omnes sanè mecum, vt coram disserui, tum in morbi ratione, tum medendi methodo, atque vniuersali quadam consequendi scopi notione pulchrè conueniunt. Symptomata etenim præcipua sunt, ventris immodicus tumor; abscessus quidam scirrhodes in ipso epigastrio cum duritie quadam, tensio quoque sub hypochondrio dextro, ac mensium suppreßio nimis diuturna; quæ tamen non tam symptoma, quàm mali causa meritò recenseri debet. Verùm quia circuitus quidam inter causas & effectus apparet, dicimus, factum ex suppreßione mensium, vt ipse vterus inciderit in intemperiem frigidam & obstructionem validam; fieriq; rursus, velut per circuitum quendam, vt ex flatu & intemperie frigida iam vterum occupante, causis quoque morbificis robur accedat, ac menses ipsis magis magisq; indies obstruantur. Causas externas omnino in aëris externi iniurias reiici, forsan & in intempestiuam victus rationem, non improbo. Locus affectus omnino in vtero est, si de fonte mali quæstio fiat: quanquam & per consensum verisimile est, vt, paulatim ad hepatis regionem affectus & intemperiei noxa pertingente, paulatim quoque in corpus vniuersum deriuari poßit, atque (vt clarißimi Domini Doctores referunt) etiam in tympanitem, atque inde in asciten atque hyposarcam permutari. Posset tamen ipsum abdomen istiusmodi scirrhis corripi, aut etiam aquoso tumore repleri, non affecto hepate; vt aliquando accidisse memini. Verùm tunc potius afficitur ea capacitas quæ est inter abdominis musculos & peritoneum, ni humor aquosus abscedat. In hoc enim casu videtur ab vtero refrigerato per venas eò pertin-

pertingentes paulatim ad venam cauam atque arteriam aortam intemperies frigida processisse: inde verò propagines proximæ venarum atque arteriarum ad abdominis regionem protenduntur. Et quia non ab ipso fonte sanguificationis, sed alia parte minus principe venæ refrigerantur; ideo nec æqualis tumor, nec æqualiter diffusus, sed, per modum adhuc virtutis validè expellentis, in scirrhos degenerat, exundante eo quod inutile est, & aquosum per orificia venarum in abdomen; vbi rursus à frigore circumfuso concrescit, &, digesto eo solo per cutem quod tenue est, reliquum magis indurescit. Iam & ex vtero affecto, vt dictum est, hepar affici possit; vnde timenda ascites, vt Doctores eximij quoque timent, si remedia apta omittantur. Imò, si rem omnem ingenuè fateri liceat, iam & ipsius hydropis, potissimùm ascitis, rudimenta ex scirrhoso tumore satis elucescunt: quæ tamen sperarem in ipso mali exordio, si, vt cœperunt eruditissimi Domini Doctores, tum medicaminum conuenientium, tum victus probè rationi obtemperet, omnino comprimi & extingui posse. Causam materialem vniuersim flatus nomine comprehendo: etsi hic ipsus paulatim, maiori oborta refrigeratione, in aquam transmutetur. Causa formalis est distensio vteri à flatu. cui vt causa continens adiuncta est alteratricis facultatis imbecillitas in venis vteri. Morbus autem ipse obstructionis nomine est comprahendendus, cui annexa est causa continens temperies frigida. Cui vt occurratur, omnino in rem fore existimo, vt Doctorum virorum consiliis, quæ experta sit hactenus, audacter obsecundet: sunt enim Methodici, atque experientiæ non paruæ, quantum

ex scriptis elicere potui. Sed vt particulariter aliquid ex me depromam, quo humanitati vestræ satisfaciam, mihi sanè non inutile videretur, si lenitiuo medicamento ex rhab. & agar. & foliis senæ prius exhibito, etiam, si opus videbitur, adiecto pauxillo elect. de succo ros. aut consimilis medicamenti, quod eius vim suppleat; ad potum ligni Indici cum vino Pictauiensi & aqua decocti iuxta rationem quæ commodissima videbitur, velut ad salutarem anchoram, confugiat. Meritò enim huiusmodi medicamentum exhiberi debet, quod continua transmutatione corpus afficiat, ac partes affectas vnà corroboret, ipsiq; minimum fastidij pariat. Hæc omnia puto esse in ligno Indico: aperit enim potenter cum adstrictione moderata, atque frigidam intemperiem, partium maximè, ad natiuum calorem reuocat, si pro naturæ & morbi conditione exhibeatur. Quæ si paulo medicandi ratio asperior videatur, habetis & radicem chinæ, cui etsi molliori, non minores tamen vires attribuunt neoterici. Verùm de his vberius atque exactius DD. Doctorum esto iudicium, quibus illam quotidie coràm intueri, ac singula definitius examinare datum est. Ego suaderem, vt semel in mense vteretur hoc infuso: ℞ rhabar. selecti ℥ ij. agarici optimi ℥ j. folior. senæ ℥ ij. anisi, spicæ, zinz. an̄. ℈ ß. coll gata in puppulam macerentur in lib. j. decocti, in quo sint pruna vj. numero, cuscutæ, agrimoniæ, eupatorij, an̄. m. j. rad. asparag. ℥ ß. rad. iridis Illyricæ, gentianæ, cappar. tamaris. cyperi, an̄. ℥ ij. coletur. adde sacch. optimi q. s. vini Rhenani parum: fiat potio pro iij. dosibus matutinis: puppula infusa per noctem & expressa validè, quòd si minus sit efficax, addatur

elect.

elect. de succo ros. ℥j. Inde verò confugiat ad potum ligni guaiaci præparati secundùm artem; vel hoc modo, si consultum ceteris videbitur: ℞ ramentorum ligni sancti lib. j. ß. minutim concisa maceretur in lib. xij. aquæ fontis per 20. horas, inde bulliant in duplici vase bene cooperto, adiectis lib. iiij vini Rhenensis, circa finem decoctionis; bulliant per xij. horas, colentur; atq. ex eo bibat manè hora vj. & post meridiem hora 4. Rursus super iisdem ramentis fiat altera decoctio, adiecta simili quantitate aquæ ac vini; adiiciantur & anisi ℥ ij. bulliant omnia per xij. horas. Vtatur eadem decoct. loco potus familiaris. Sequatur hanc rationem, si poßit, per sex septimanas; sin minus, per quatuor. Quòd si ab hoc curationis genere prorsus abhorrebit, suaderem illi vsum huius puluisculi, aut non absimilis: ℞ rhabar. electißimi ℥ ij. sem. bismaluæ, liquir. rasæ, anisi, añ. ʒ j. ros. rub. cort. rad. cappar. cyperi, añ. ℈ j. granorum paradisi, macis, sem. leuistici, sileris montani, baccarum lauri, galangæ, rad. irid. Illyricæ, gentianæ, salis gemmæ, añ. ℈ ß. cinnamomi opt. ℈ ß. sacch. diatr. frig. ʒ j. fiat pul. dos. ʒ j. semel in die sub auroram, cum modico vini Rhenensis diluti aqua cocta, in qua sit modicum sacch. candiæ. Communiter suaderem & hoc elect. frui, præsertim horula vna ante cibum: ℞ anisi, sem. bismal. glycyr. rasæ, melon. flor. viol. añ ʒ ß. gran. paradisi, cort. arantiorum, ligni aloës odorati, añ. ℈ j. galangæ maior. baccarum lauri, añ. ℈ ß. sem. plantag. maior. ℈ j. croci, mastiches, cinnamomi, ros. rub. añ. gr. vij. calaminthæ ℈ j. sacch. albiss. dissoluti in aqua ros. q. s. adiecto modico vini granat. fiat elect. in tabul. Vnguentum quo vteretur

ad emollitionem & digestionẽ moderatam, sic parari iuberem: ℞ vng. resumpt. opt. ℥ ij. olei mastichini, viol. olei de cappar. an̄. ʒ ij. mucilag. cydon. ℥ ß. comæ absynthij pontici ʒ j. flor. viol. ʒ ß. styrac. calamitæ ℈ ß. misce. Aut si malit emplastrum: ℞ comæ absynthij pontici ʒ ij. flor. rosʒ j. vng. resumpt. ℥ j. adipis equinæ testibus detractis, aut alterius magis emoll. ℥ ß. styrac. calamitæ ℈ ß. ceræ parum, mucilag. cydon. ʒ ij. misce. fiat emplastrum molle. Vtatur familiariter sem. anisi, fœniculi, etiam rad. eringij conditis, quarum ego vim in hoc malo non leuem expertus fui; accedit quòd admodum sint delicatæ. Caueat à vehementer diureticis, nisi adiuncto rhabar. aut aliquo solutiuo, quod craßiorem materiæ partem ad intestina trahat. Vinum illi potißimùm Rhenense exhiberem; sed quia diureticum est; potius cum offula darem excalfactum; idq́ pro ientaculo. Vina fulua putarem non obfutura, etiam quæ moderatam astrictionem obtinent. Imò ego vidisse memini, quæ solùm epoto vino Hispanico, quod tincturam vocant, omnino liberarentur, expulso copiosißimo lotio, & mensibus prouocatis; sed tantùm vtebantur dimidia vncia post meridiem aut à cœna intinctis offulis. Facit id compreßione quadam & partium corroboratione; nec est quòd aluum obstructam iri metuamus. Caueat sibi à caseo, lacte, pinguibus & viscidis cibis, pane recenti, cereuisia malè cocta aut craßiore, vino craßiore, terrestri, nimium adstringente, austero, vel acerbo, fructibus omnis generis tamquam à peste, lactucis & omnibus olerum generibus, salsis omnibus, & carnibus porcinis, anatis, anserum, & id generis craßi succi, à frixis in sartagine, aut bis coctis, piscibus

bus lentis, viscidis, duris, atque crassi succi, pastillis, aut leguminibus. Vtatur carne potissimùm vitulina, agnina, veruecina, pullorum, perdicum, coturnicum, &c. Vtatur in cibis calamintha, hyssopo, saluia, maiorana, radice siseris, thymbra, granis paradisi, cinnamomo, macere, nuce myristica, sed moderatè tamen. Vitet omnem animi ægritudinem; lætetur, otium vitet; fruatur Venere tempestiua & moderata, &c. Ex animo tuus

Cornelius Gemma.

Secunda verò nostra epistola ad D. Pensionarium transmissa, hæc continebat.

S. P. SCRIBIS *ad nos, Clariss. Domine, D. Mathisium optare plurimum, vt symptomata explicatius paulo à nobis enucleentur, quo firmius iudicium de vxoris tuæ valetudine ferre valeat. Apertè matricarium esse morbum, & nodos illos (qui maioris pilæ magnitudinem, quod olim non indicauimus, superant) non in musculis sed intus in vtero, ob sanguinis crassioris suppressionem latere significauimus: vnde nullo negotio poterat aut molam esse, aut sanguinem concretum induratumq́ue (vt malit) colligere. Hypochondria sinistra olim quidem molliora, sed nunc propter abdominis distentionem prorsus indurata sunt. Necdum omnia nobis apparent magnorum vasorũ oppilationis indicia: veremur tamen ne propter lienis præsentem duritiem breui adsit. Vniuersi corporis habitus, excepto abdomine, ad frigidam quandam siccitatem inclinare videtur: priusquam tamen nobis innotesceret, calida ad humidum parumper vergentis* tempe-

temperiei fuisse putabamus. Hac sunt quæ paucis, ob tabularÿ festinationem, ad T. D. exarare potuimus: pluribus egissemus tecum, si per confratris mei ægritudinem licuisset. Existimamus equidem hæc satis fore, modò accuratius olim à nobis scripta examinare voluerit. Ego Cornelius, cùm hoc mane Domicella coniunx tua mihi à te scriptas redderet litteras cum multis lachrymis, ad misericordiam, si tamen ea sic appellanda sit, inclinatus sum: vt planè nihil attentare audeamus sine Domini præsentia, quia visa est omnino fugere medicamentorum vsum diuturniorem. Obsecramus igitur D.T. vt quàm citissimè, ne præterlabatur occasionis opportunitas, ad nos huc redeat. Id quod enim præter naturam est, siue mola sit, siue sanguis concretus, statim amoueri oportebit, ne in hydropem, vt antea scripsimus, vxor tua charissima incidat. Nam ad eam iam tendere videtur. Bene valeat Excellentia tua.

Cor. Ericius. *Petrus Forestus.*

Missa fuit hæc epistola in principio Septembris, anno 1564. ad D. Pensionarium, qui apud Viglium Præsidem Brabantiæ agebat Bruxellis.

Consilium Mathisij, Medici olim Imperatoris Caroli Quinti.

DOMINE *Pensionarie, legi ea quæ à Doctoribus Delphensibus priori subscripto addita fuerunt. Mihi verisimile non fit, molam esse qua vxor tua laborat. Mola enim ex viri semine, aut corrupto, aut alioqui ad formationem inepto ac inualido, gigni solet; quæq; ea laborant, cibum fastidiunt, ad incessum grauio-*

grauiores sunt; artus gracilescunt; extrema œdematosa fiunt; denique omnes functiones imbecilliores fiunt: venter sæpe compungitur, & quasi pondus pendet, quod in decumbente impetu quodam in quodcunque latus se vertat deuoluatur; tum etiam venter durior est, quàm si legitimus inesset fœtus. Ex scripto animaduerto, aliquam esse corporis maciem, sed sine vllo pedum tumore. Scribitur etiam solito citius laßitudinem quandam sentire, sed bene concoquere, & vrinam optimam ostendere concoctionem, tam quoad substantiam, quàm quoad hypostasim. Posterius scriptum addit, nodos sentiri in vtero pilæ in modum ob sanguinis craßioris suppreßionem; & hypochondria sinistra æquè ac dextra distendi, & circa lienem non secus ac circa iecur duritiem sentiri; adeò vt vereantur, breui adfore vasorum magnorum obstructionem ac oppilationem. Ex his colligo, functiones naturales probas esse, & in prima ac secunda concoctione nihil desiderari: verùm animales, quod laßitudo illa facilè indicat, imbecilliores esse. Et quòd primum scriptum habeat, pulsum minorem, crebriorem, & solito duriorem esse in præsentia, videtur vitalis facultas non admodum esse robusta. Sunt hæc difficilia iudicatu, & quæ præsentiam ægræ omnino requirunt: alioqui vix est vt accuratè aliquid aut certò statui poßit. Secundùm tamen ea quæ proponuntur, ita iudico, vim illam naturalem, etiamnum vigentem, in ægra omni diligentia esse conseruandam in suo robore, & nihil propinandum esse medicamenti, quod ipsam poßit prosternere. Siquidem hac iacente, nihil proficietur. Itaq; si quid medicamenti est exhibendum, vt per interualla omnino

opus

opus est, sit illud clemens, naturam non admodum fatigans, quale poßit esse rhab. aut agarici dilutum senæ infusum, & syrupus ille rof. medicamentosus & qui de cichoreo Nicoli nuncupatur. Cibi interim offerantur medicamētosi quidem aliquid obtinentes sed gustum non offendant; qui cuiusmodi sunt, non est necesse doctiß. Medicos docere. Nouerunt enim ipsi, incidendi, attenuandi, & abstergendi quapiam vi præditos debere esse; & temporis longinquitatem constante functione naturali, morbum euicturam esse. Quæ licet sit molesta, est tamen tuta, & hîc vt existimo, necessaria in ægra quæ medicamentorum vsum auersatur. Nodos & scirrhosos illos tumores, quos Medici in vtero statuunt, ego autem dubito annon potius in mesenterio aut pancrea subsent, cum emollientibus & discutientibus oppugnandos esse censeo. quæ emollientia & discutientia ita temperabuntur, prout ipsorum in progressu vsus indicabit. Fotus eiusmodi & illinitiones non est mihi necessum ascribere. Sic illas hypochondriorum durities tractandas esse putarim: & externis auxiliis maximè est fidendum, non neglecta, vt antea memini, recta victus ratione; sine qua in vanum omnino laboratur. Et cùm dico rectam victus rationem, omnia ea complector, quæ Medici non naturalia nominare solent. Equidem scio, vterinos morbos, & præsertim chronicos, difficiles plurimum esse: atque ea propter ægra adhortanda est, vt pertinaciter consilio sibi adesse & opitulari velit. Nam vbi tria sunt, morbus, natura, & Medicus naturæ minister; si victoria sperandá est, necesse est vt ægra naturæ eiusq́ ministro faueat & adsit. Alioqui si ægra morbum fouet, &

Medi-

Medicum naturæ inseruientem, & manum adiutricem porrigentem non audit, verendum plurimum est, ne natura subsidio destituta vt vndique compressa concidat. Vides, mi Domine Pensionarie, me quoque in externis auxiliis multum spei ponere, atque in iis potius, quibus Medici quoque tui probant esse insistendum, quàm in iis quæ per os solent magna cum instantia, & ægræ stomacho, obtrudi quotidie. Non quòd horum aliquando, sed clementiorum, non sit vsus; sed cum prudentia & per interualla ipsorum auxilium sit inuocandum. Reliqua Medici præsentes pro suo iudicio & rerum vsu moderabantur. Ipse autem Deus opt. max. suo fauore & gratia pro sua erga nos φιλανθρωπίᾳ *cuncta secundabit. Bruxellis 14. Septemb. 1564. raptim & perfunctoriè.*

D. T. paratissimus *H. Matthisius.*

Ceterùm Cornelij Gemmæ consilium, tum Matthisij quoque scriptum Dominus Pensionarius nobis tradidit. Quòd autem Matthisius molam ob hoc esse non putaret, quòd semper à viri semine corrupto aut inualido gignatur, id quidem & nos facilè admittimus. Interea fieri potest vti vir validus, optimo semine præditus, molæ causam generet. quemadmodum contigit in muliere illa valde prolifica, de qua paulo antè diximus, quæ tamen postea rursus impregnata, præter fœtum etiam molam peperit. antea quidem semen in viro ipso fuit validum: at nunc cùm molam conciperet, non est dubitandum quin tunc semen fuerit vel inualidũ, aut nimis frigidum, aut nimis calidum,

aut

aut nimis paucum, aut nimis multum, vnd mola generata, & poſt partum quoque reiecta. Ita & hîc fieri potuit. Nam, vti ex obſtetric etiam poſtea intelleximus, licet tempore parien di fœtus, non tempeſtiuè adfuerat, tamen i ſecundina parienda adfuit; poſt partum æqu tumido permanente ventre: quamuis primùm putabat fœtum ſecundum adeſſe; poſtea ver cùm partus alius non ſubſequeretur, & ſtatim purgatio non procederet, & omnia retenta ma nerent, exiſtimabat vel molam adeſſe, vel ſan guinem concretum, aut aliud quippiam etiam purgationem ſolitam impediens. Quòd ſi mo la non fuerit, ſaltem ſanguis ille menſtruus con cretus & craſſus in vtero procul dubio aderat ita vt veriſimile ſit, totum mali fontem ex vtero veniſſe; eoque refrigerato, reliqua viſcera po ſtea læſa fuerunt: vnde & hydrops metuebatur cuius rudimenta iam aderant, quaſi quæ & molam ſubſequi ſolet diuturnam; poſtea quo que crure dextro œdematoſo ſuperueniente licet bonis remediis, vt dicturi ſumus, detu muerit. Sanguis autem ille ex conſueta purga tione retenta, ſi non fuiſſet adeò craſſus, facile educi potuiſſet remediis ad menſes euocando valentibus. Ideo fortè ob ſuam craſſitiem quaſi molam ſanguineam contraxiſſe, veriſimile quo que eſſe videtur; vnde durior, & minus putre dini obnoxius conſiſtentiam parenchymatis acquiſiuit. Nam mola aliquando, vt Ronde letius refert, quemadmodum & ſuperiùs di ximus, ex ſanguine craſſo ſpiſſoque calore con-

creto,

vtero, quæ nullam formam habet, velut parenchyma quoddam vtero alligatur, & ſic tumor apparet durus; qui etiam hîc in principio in regione vteri ſentiebatur. Poteſt & talis ſanguis ſi menſtrua purgatio non ſubſequatur, frigore concreſcere & durior euadere. Quanquam memini filiam ſeniorem Domini Comitis de Egmont, quæ nupſerat Domino Houtekerchio, dum in puerperio exiſteret, & ſuffocatione vteri aliquando laboraret, à qua tamen ſubſequente mediocri purgatione menſtrua vtcunque curata fuerat, vt me relinqueret, poſtea diebus aliquot intermiſſis ſyncope præhenſam dum in Haga Comitis ageret, ſubitoque extinctam fuiſſe, vt tempus me rurſus vocandi non ſuperfuerit. Verùm cadauere poſtea diſſecto, dum balſamo, per me & Huernium, Medicinæ profeſſorem, cadauer condiretur, ſanguis adhuc leuiter concretus in vtero inuentus eſt, quaſi putrefactus, ex quo fortè vapores ad cor aſcendentes, cauſa ſyncopis, deinde mortis fuere. At in hac noſtra ægra cùm, vt veriſimile eſt, durior & craſſior fuerit ſanguis in vtero, minus corruptus, talia accidentia non adferebat. Ideo quamuis Matthiſius, Medicus excellentiſſimus, ſubdubitabat ſanguinem concretum, vel nodos illos ſcirrhoſos, potius in meſenterio ſeu pancrea ſubſiſtere, & non in vtero; minus credere potuimus, ob conſuetam purgationem in vtero retentam, quæ poſt partum ſubſequi ſolet. Interea tamen vnà ſentiebat, qualiſcunque is tumor eſſet vel ſanguis, ſemper iiſdem remediis

nos vsi fueramus, eundem amoueri debere, & emollientibus & discutientibus. Ita & Cornelius Gemma nostrum processum curationis non solùm laudauit, sed quòd iisdem remediis insistere deberemus consuluit: quod etiam expertissimus ille Medicus senior fecit Baesdorpius quondã etiam ipsius Imperatoris Caroli Quinti Medicus, quem & consuluerat Pensionarius. Et ideo cùm morbus ex ipso vtero fontem haberet, prius curandus erat; aliis visceribus per consensum tandem oblæsis minimè quoque neglectis. Quare hic sanguis retentus & concretus, vnde totius mali origo, siue in molam conuersus, siue aliter, tum emolliendus, tum dissipandus erat, etiam per ea quæ menses euocant, exteriùs remediis iam superius dictis, tum aliis quæ per interualla per os exhiberentur, minimè postpositis. Quamobrem Cornelius Ericius me senior, tum ego iterum, cùm per annum curationem intermisisset, eoque malo ob diuturnitatem temporis in peius labente, vocati fuimus anno 1564, vt diximus, mense Septembri. Iisdem autem remediis, quibus prius vsi fueramus, insistebamus, lenitiuo prius propinato, & aliis vnctionibus exterius adhibitis; hoc quoque apozemate rursus præscripto: ℞ chamæmel. chamæpit. matricariæ, artemis. añ. m. j. ceterach, polytrichi, pulegij, origani, calaminthæ, añ. m. ß. sabinæ, trium flor. cord. añ. p. j. rad. brusci, asparag. apij, añ. ℥ ß. sem. anisi, fœnicul. carui, dauci, pastinacæ, añ. ʒ j. folior. senæ ℥ ß. polypod. quer. ʒ vj. rhab. selecti, agarici

rici fem. an̄. ʒ j. ſchœnanthi, zinz. albi, an̄. ℈ ß. paſſul. enucl. glycyr. raſæ, an̄. ʒ vj. fiat decoct. in aquæ lib. ß. & vini Rhenenſ. lib. j. ad ℥ x. colᵉ addendo ſyr. de calaminth. de artemiſ. an̄. ℥ j. ß. clarificetur & aromᶜ cum ʒ iij. cinnamomi: miſce pro iij. doſibus. Interea tabul. ſupraſcriptis denuo vtebatur, & imum ventrem cum oleo liliaceo & irino inungebat. In Octob. decoct. præſcript. adiectæ ſunt ʒ ij. folior. ſenæ & polypod. & hagioxyli artificioſè leuigati ℥ j. ß. decoct. in lib. j. vini Rhen. & ℥ viij. aquæ puræ ad lib. j. ſaccharo dulcorabatur, & cum ℥ ß. cinnamomi aromat. ad modum clareti, ventre hoc linimento inuncto: ℞ olei lini, lilior. an̄. ℥ j. ping. anat. gallinæ, butyr. recentis, an̄. ʒ vj. Venter æquè tumeſcebat, & durus erat; vt de hydrope magis ſuſpicio increſceret; poſtea & vmbilico magis eminente, vti in exomphalo. Appoſitum eſt vmbilico emplaſtrum ex oxycrocei ℥ ß. ſupra corium rotundum firmiter ligando, ad aliquot dies retinendo; quo & vmbilicus ſubſidebat, capiendo tunc ʒ j. ß. vel duas ex rotulis ſpec. diacum. dianiſi, diacinnamomi, & ſpec. diarod. abb. omni mane; & in Nouemb. ex ſyr. magiſtrali hagioxyli ſequente ita parato: ℞ calaminthæ, orig. artem. nepitæ, ſabinæ, pulegij, an̄. m. j. rad. bruſci, aſparag. apij, an̄. ℥ j. rad. ireos, inulæ, pæoniæ, fœnic. an̄. ʒ vj. ſem. aniſi, fœniculi, dauci, paſtinacæ, an̄. ʒ iij. folior. ſenæ ℥ ij. agar. femin. ℥ j. rhab. electi ʒ vj. zinz. albi ʒ j. ſpicæ ſchœnanthi, an̄. ʒ j. ß. liquir. raſ. paſſul. mund. an̄. ʒ x. hagioxyli ℥ iiij.

fiat maceratio secundùm artem, ad spacium 2.
horarum in lib. iiij. aquæ, & coquantur in du
plici vase, vt artis est, ad lib. j.ß. & fortiss. ex
pressioni adde sacchari q.s.& coquatur ad con
sistentiam syrupi magistralis: & huius capieba
subinde cochlear vnũ alternis diebus, ne tædi
medicamentorum afficeretur. Interea & ven
trem inungebat, ob tumorem durum, sequen
vnguẽto: ℞ gummi ammoniaci dissoluti in ace
to ℥ ij. olei lilior. anethini, añ. ℥ j. olei sabinæ
vng. Agrippæ, añ. ʒ vj. ceræ exiguum, fiat vng
alioquĩ, vbi opus erat, apozemati superiori ad
iectis ℥ ij. hagioxyli, cum foliis senæ, agar. rhab
& polypod. etiam addita rad. irid. & inulæ: &
post colaturam seu expressionem addebantu
syr. magistralis prius descripti, de eupat. de ar
temisia, añ. ℥ j. cum ʒ iij. cinnamomi electi, ad
formam clareti. In Decembri adhuc eodem
vel simili vtebatur, etiam pro tribus vicibus pil.
lulas sequẽtes accepit: ℞ pilul. de hiera simplic
℈ ij. pilul. mastichinar. trochis. alhandal ℈ j.
fiant pilulæ xv. quinq. pro vna dosi dabantur.
hoc quoq. cerato toto ventri apposito, excepta
regione hepatis, in corio ea parte exciso, ne he-
par attingeret: ℞ mucilag. rad. althææ, rad. li-
lior. alborum, sem. fœnugr. & lini, añ. ℥ iiij.
axungiæ porcinæ recẽtis, butyri non saliti, ping.
gallinæ, caponis, anseris, añ. ℥ j.ß. œsypi humid.
℥ j. quibus adde pul. folior. maluæ, florum me-
liloti, chamæmel. anethi, añ. m. iij. cum s. q.
ceræ, fiat ceratum secundùm artem; & coope-
riatur sindone, cum interbastatione (vt ita di-
cam)

cam) vt artis est. Eodem tempore capiebat subinde cochlear vnum ex syr. sequentibus: ℞ syr. hagioxyli, de calamentha, de eupat. añ. ℥ ij. misce. Annno 1565. adiecimus syrupis dictis subinde syr. de artemisia & de prassio: & sumebat subinde iterum ʒ ij. confect. in tabul. ex diacur. dianis. & rursus decoctum superius descriptum, addendo, si opus esset, folia senæ, agar. & rhab. vti & in Februario sine iisdē. etiam condito ex cons. flor. torismar. absinth. Rom. adiect. spec. plirisarcot. sine moscho, addito syr. de calamenth. & artemis. Fuitque imo ventri appositū aliud ceratum ex diachylo cum gummis, & mucilag. & empl. de melilot. etiam assumpto subinde syr. de eupat. & artemis. cochleari vno atque altero cum spec. dialaccæ, & diacurc. idque bis in die. Hoc tempore cepit totum crus dextrum à femore vsque ad talum intumescere, totumque crus durum euasit, non sine œdemate, vt iam de hydrope magis metus esset. Pro hoc symptomate totum crus balneo sequenti imposuit per duas horas, simul etiam fricando: ℞ florum chamæmel. summitat. anethi, centaurij, absinthij communis, añ. m. 4. flor. genistæ p. j. salis nitri, cumini, añ. ℥ ß. incidenda incidantur, & contundenda contundantur; coquantur in aqua communi pro lib. vj. adiiciendo m. ij. salis communis. Confert hydropi & œdemati, vt aliàs experti sumus, & hîc adeò contulit, vt totum crus breui detumuerit. Rursus deuenimus ad decocta superius descripta ex calamentha, puleg. sabina, &

aliis, iam adiect. sem. rutæ, rad. pæon. rhab. sena, & agat. vt suprà; postea sine iis vt hoc clareto vtentes: ℞ calament. puleg. sabinæ, artemis. añ. m. j. cap. ven. ceterach, polit. añ. m. ß. sem. iuniperi, carui, seselios, rutæ, pastin. añ. ʒ ij. sem. genistæ ʒ j. rad. ireos, brusci, aspar. añ. ℥ ß. liquir. ras. ʒ vj. coquantur in ij. par. vini Rhenens. & vna par. aquæ communis pro lib. j. col[æ] adde syr. de calament. de artemis. añ. ℥ j. ß. syr. de eupat. ℥ j. clarificetur & arom[r] cum ʒ iij. cinnamomi selecti, & ventri inuncto hoc vng. ℞ dialthææ ℥ i. olei lilior. ping. gallinæ, olei menthini, añ. ℥ ß. pingued. anatis, medullæ ceruinæ, axungiæ caponis, añ. ʒ iij. misc. & denuo apposito cerato; etiam pessis ex iisdem pingued. mollitoriis vtero impositis. At istis omnibus remediis nihil profecimus, nec aperti sunt menses, nec vterus aut venter detumuit. Ideo Pensionario proposuimus, vt denuo Hugo Nieuenius Medicus accerseretur. Qui cùm adesset, & præscripta remedia laudasset, conclusum fuit vt iisdem insisteremus, & simul localibus remediis propriis ac pessis. Proponebam & ego eo tempore infusiones emollientes, deinde pessos. At pessi magis placebant & Cornelio & Nieuenio. Clareto autem superiori addebatur rub. tinctorum, ad menstrua magis euocanda, ℥ j. adiectis passulis mundatis. Pessi & hoc modo præscripti mense Martio, anno 1565. ℞ sabinæ, pulegij regalis, origani Hispanici, florum rorismar. omnium exsiccat. añ. p. j. trochis. de myrrha, spec. dialaccæ, diacurcumæ, añ. ʒ j.

fiat

fiat pul. vt alcohol, & cum melle q. ſ. fiant duo peſſi, in quorum cuſpide ponantur gran. ij. moſchi, & ſindone rub. cooperiantur, & filum ſericum inſeratur, vt ad libitum extrahi poſſit; circumlinantur oleo ſabinæ & ſpicæ, antequam per vetulam quandam honeſtam imponantur: idq. in diluculo manè, ſtomacho ieiuno, quàm fieri potuit magna cum diligentia, in orificium ipſius vteri vſq. ad fundum, per tres quatuórve horas ibi relinquendo. Sequenti die iterum impoſitum; deinde quoque adhuc ſemel ſub noctem, ad ſex horas ad minus relinquendo, vel per totam noctem. Sed vetula, vt imperauimus, prius intus vuluam digito hoc ſequenti liquore inungebat: ℞ ſtyracis, benzoini, an̄. ℥ j. cinnamomi electi, nucis moſchatæ, galangæ, an̄. ℈ j. moſchi gran. iij. fiat pul. vt alcohol, & incorporetur cum oleo ſpicæ ad vnguenti liquidi formam. aliàs ego commodè vſus ſum in altera vnà cum Cornelio collega, prius vtero inuncto cum oleo liliaceo, adiecto moſcho, eodem tempore & hoc peſſo impoſito: ℞ trochiſ. de myrrha ʒ j ß. gentianæ, baccarum lauri, ariſtoloch. vtriuſque an̄. ʒ j. cum ſuff. melle fiat peſſus ſindone inuolutus, & filo alligatus, vti ex diateſſaro theriaca, ita dicta à quatuor rebus è quibus conſtat: ℞ gentianæ, baccarum lauri, ariſtoloch. rotundæ, an̄. ℥ ij. mellis deſpumati lib. ij. Sed & hoc feliciter vſus ſum ex ſucco mercurial. ℥ ij. ſalis nitri, gemmæ, ana. ʒ j. ex præcepto Benedicti Fauentini præceptoris mei.

conuenit & hæc metrenchyta: ℞ ſucci ſabinæ ℥ iij. ſucci ebuli ℥ j. croci ʒ j. aquæ matricariæ lib. ß. fiat metrenchyta. At in ægra hac os vteri quoque oleo ſequenti, tum peſſum, antequam imponeretur, iuſſimus inungi: ℞ olei ſabinæ, lilior. ſeſamini, añ. ℥ j. moſchi gran. j. Interea rurſus vtebatur hoc clareto: ℞ pulegij regalis, calaminthæ, artemiſ. meliſſæ, ſabinæ, maioranæ, añ. m. j. ceterach, capill. ven. polyt. chamæpit. añ. m. ß. rad. fœnic. apij, bruſci, aſparagi, añ. ℥ ß. rad. inulæ, pæoniæ, añ ʒ iij. ſem. aniſi, fœniculi, carui, ammi, paſtin. dauci añ. ʒ j. ß. liquir. raſæ ℥ ß. coquantur in ij. partibus vini Rhenenſis & vna parte aquæ pro lib. j. colatura ſaccharo dulcoretur & arom. cum ʒ j. ſpec. diacalamenthæ & cinnamomi ʒ j. ß. & fiat claretum pro tribus doſibus matutinis. In Aprili peſſi ter reiterati, & decoct. long. cum ſena, agar. & rhab. cum ſuis correctoriis, & herbis ſupradictis; & hoc linimentum rurſus deſcriptum: ℞ olei irini, liliorum, lini, de meliloto, añ. ℥ j. mucilag. fœnug. althææ, añ. ℥ ß. ping. anatis, gallinæ, añ. ʒ vj. ceræ modicum; fiat linimentum molle pro toto ventre, rurſus appoſito cerato menſe Martio deſcripto. Paulo pòſt peſſi duo adhuc præſcripti: ℞ ſabinæ m. ß. calamenthæ, nepetæ exſicc. añ. p. j. trochiſ. de myrrha ʒ ij. ſtyracis calamitæ ʒ ij. ß. rubiæ tinct. ʒ j. ladani ℥ ß. gummi ammoniaci diſſoluti in vino ℈ ij. trita cum ſ. q. mellis fiant ij. peſſi vt ſuprà. Tunc denuo viſi ſunt menſes, & vtcunq. fluxere; at venter non detumuit. Poſtea rurſus

decoct. aperitiua descripta, etiam quæ ad hydropem facerent, adiect. rad. ebuli & aliis in vino, cum rubia tinctorum; & sub finem Aprilis pessi inditi. denuo menses visi sunt in maiori copia. In Maio rursus decocta longa, vt suprà, cum rhab. agar. sena, clareti instar descripta, & tabulæ ex specieb. diacal. diacur. dialaccæ, arom. ros. exhibitæ. At in mense Iunio magis ad hydropem inclinabat: & inter nos conclusum fuit vt adderentur non solùm ea quæ aperirent & menses ducerent; verùm etiam quæ ad hydropem facerent iisdem commiscerentur. & ad maiorem emollitionem abdominis tum ventris inferioris, & vt commodius menses quoque euocarentur, conclusum fuit vti balneo artificiali, quo in hyeme præcedente, ob aërem frigidiorem, minus vti poteramus. Interim cùm Dominus Pensionarius Bruxellis esset apud Viglium præsidem, facta est mentio de fonte quodam acido, qui in Spa visitur, de quo Limborchius Medicus libellum scripsit, quem & nos perlegimus. Sed reuerso Pensionario, atque rursus Bruxellas petente, is nobis iniunxit, vt quid de balneo sentiremus, eidem scriberemus. Nam animus erat eò mittere vxorem. Non diu pòst Dominus Viglius suam misit famulam Delphos, vt vnà Domicellam ægram Bruxellas deduceret. Postridie litteræ à nobis scriptæ ad Pensionarium per me missæ sunt, omnium nostrorum nomine, cùm reuersus essem Brilis: cuius hæc erat inscriptio.

Præstantissimo ac Doctissimo viro Domino Guilhelmo Cripio, Iurisconsulto prudentissimo, & Pensionario Delphensi.

QVANDOQVIDEM à nobis flagitauit D. Pensionarius, vt quæ nostra esset de fonte in Spa sententia, perscriberemus; quemadmodum & Nieuenio nostro hinc discedens iniunxerat; Anne eius vsus Domicellæ vxori suæ prodesse queat, ac an inde perfectam morbi sui solutionem assequi posit: visum est nobis pro ratione respondere, fontis illius naturam nulla alia vi notàm nobis esse, quàm quatenus scriptis & sermonibus aliorum nobis innotuit. Cùm igitur nouerimus, tam lienis, quàm vteri scirrho laborantes eius vsu curatos; non videretur nobis alienum, si & illa quoque experiretur: modò prius balnei emollientis ac calfacientis vsum tentaret, quàm ad exsiccantia animum applicaret: cùm videlicet fons ille ex minera ferri & sulphuris constet. Nam si tum aquam hanc assumeret, melius omnia succederent: quia (vt author quidam enarrat) egregiè vrinam proritat; & per consequens ea quæ vrinam solent euocare, matricis obstructioni quoque succurrere, tum menses educere consueuere.

Huc vsque litteras conscripseramus; & antequam obsignaremus, alias à D. Pensionario & Matthisij Doctoris sententiam de Spa simul accepimus. quare epistolæ nostræ hoc accessorium sequens adiecimus.

Dubitamus tamen, non satis fore potentem ad abdominis & vteri duritiem depellendam, nisi simul emollietibus cum menses euocantibus vti studeat. Ceterùm

erùm vbi inter nos conuentum esset, accepimus & legimus tuas & D. Matthisij Medici literas, quæ scrupulum quendam animo nostro iniecerunt; quia idem ille D. Matthisius fontis esse affirmat eluere, aperire, atque nimium ab obstructionibus excalfacta refrigerare: at vxor nimio ac vehementi calori non est obnoxia: sed potius duris ac concretis in vtero ac frigidis humoribus vexata; qui potius hepar ipsum à iusta sua temperie ad frigiditatem, ac tandem, si vel exiguus comitatur error, in hydropem deducent. Ab vsu igitur huius balnei existimamus ac statuimus è re vxoris esse, si bituminosa illa ac sulphurea balnea inuisat tandem, qualia sunt balnea Aquisgrani. Nam inde speramus multo maiorem fructum, quàm ex vllo alio remedio; modò ea quæ prius scripsimus de emolliente balneo, præcedant. Hoc tamen nulla ratione negligi debet, vt corpus tum paretur, tum vniuersaliter expurgetur. Cui rei non dubitamus Dominum adhibiturum peritum aliquem, ac in arte nostra versatum Medicum, qui pro ratione ac rerum vsu moderabitur omnia rectè. Quòd D. Pensionario maturius non scripsimus, causa est, quòd cum vxore mentem nostram transcribere volebamus, quæ cùm discederet, nemo nostrûm aderat. Doctor Hugo Nieuenius apud D. de Somerdyck, Cornelius Heydius Roterodami, ego Brilis, agebamus. Erant tamen litteræ paratæ, præter hoc accessoriũ literis tuis adiectum. Hisce vale. Raptim, Delphis 19. Iunij anno 1565.

Hugo Nieuenius. Cor. Heydius. Petrus Forestus.

Litteræ verò Cripij ad nos scriptæ, ita sese ad verbum habebant.

Clarissi-

Clarissimis ac Doctiss. viris D.D. Cornelio Heydio & Petro Forestio, ciuitatis Delphensis Medicis Pensionariis, Dominis suis atque amicis singularibus.

S.P. CLARISSIMI *Domini Doctores, D. Præses Viglius mandarat D. Matthisio Medico, vt virtutem Aquarum earum Leodiensium, quarum tam celebris fama est, paucis describeret; vt ex eo vos, qui longius ab iis abestis, num salutares eæ vxori meæ futuræ sint, statuere poßitis; quòd ipse cum ægris aliquando eò profectus, vires earum & efficaciam perspectas habere videretur: in qua quidem re ille minimè se difficilem præbuit. Sed quantum angustia temporis patiebatur, paucula vobis sufficere existimabat, quæ in hanc quam vobis mitto schedulam, coniecit. Rogo itaque vos, vt perpensa diligenter aquarum earum vi, morbiq́ natura, num profecturæ illi videantur, dispiciatis. Et si, quod futurum existimo, vtiles futuras iudicetis, illi diligenter persuadeatis, ne se difficilem ad proficiscendum præbeat. Decreuit quoque D. Præses, post earum aquarum vsum, si eæ vel nihil vel non omnino eam iuuent, inde ad thermas Aquenses mittere. De hoc quoque vestrum iudicium perscribatis velim, idq́ primo quoque tempore. Valete Clarißimi ac Doctißimi viri, & D. Hugoni Nieuenio, lectißimo atque clarißimo viro, plurimum à me salutem nuntiate, atq. in deliberationem, si, quod futurum credo, apud vos sit, vel alioqui profectio vxoris moram patiatur, adhibete. Bruxellis postridie Idus Iunij, anno 1565.* *Vester, si quis alius,*

Guilhelmus Cripius.

Hæc

Hæc erat schedula Matthisij ad nos missa.

AQVARVM acidarum in Agro Leodiensi scaturientium natura ferrea est à prædominio cum parte sulphurea, & non sine suspicione quadam chalcanthi, si eius sapor accuratius expendatur. Itaque facultas earum est aperire, eluere, refrigerare quoque nimium ab obstructionibus excalfacta, corroborare; ita tamen, vt progressu temporis excalfacere nonnihil & siccare valeant. Euacuant præterea alios multo sudore, nonnullos crebris deiectionibus, plerosque vomitu, & plurimos copioso lotij profluuio, prout subiectum corpus ad hoc aut illud euacuationis genus magis est propensum. Omnibus certè vtiliter bibitur, quibus aliquid ex prædictis contingit. Illis tamen obest, quorum meatus adstringit, & quando permeare nequit. Vnde patet, si cum recta vitæ ratione & corpore præparato ad potationem, bibant, multa inde sequi postea commoda, quare ipse rei euentus declarabit, pro ipsius potantis ὑδριοσυγκρασίᾳ. Quare in hac re prolixior esse nolo, vt cui satis fuisset dixisse, ferreas esse à prædominio, cum subdominante sulphure, & fortaßis chalcantho. Nam qui horum vires expendit, & facultates inde enascentes, probè animaduertere valet (potißimùm si cum his conferet proprium & priuatum corporis temperamentum) is facilè diiudicare potest, cui affectui prodesse aut obesse valent. Bruxellis, 1565.

Matthisius.

Matthiſius hic doctiſſimus Medicus nihi noui nobis ſcripſerat, præter ea quæ ferè ad verbum Lymburchius Medicus in libello De eodem fonte habet. Quare cùm epiſtola noſtra ſupradicta ſcripta propemodum eſſet (vt diximus) præter acceſſorium quoddam, quod poſt acceptas literas Domini Penſionarij, tum hanc ſchedulam, adiunctum fuit, & ita miſimus. Eſt itaque Domicella hæc Bruxellas profecta, deinde ad fontem acidum in Spa. Ceterùm ea ipſa ſub finem Septembris anno 1566. domum rediit, neque ab iiſdem fontibus vllo modo in melius profecerat, neque Matthiſij opera, alioqui præſtantiſſimi Medici, Bruxellis venter detumuit. Qui Matthiſius, certè in artis operibus exercitatiſſimus & magni nominis Medicus, eodem ferè tempore cùm hanc nobilem matronam curaret, ab equo calcitrone inopinatò percuſſus (vt nobis relatum eſt) miſerè, proh dolor, vitam finiit. Quare cùm neque alij Medici Bruxellenſes, alioqui in re Medica verſatiſſimi, in curando Cripij noſtri vxorem quicquam proficerent; cum morbo multo validiore quàm antea, etiam hydropica, domum reuerſa, nullam adhibens poſtea curationem, octauo die Decembris ad ſeptimam ferè horam, noctu cùm animam ageret, ego, vtpote vicinus, ſubitò accitus ſum, ſed morte inſtante, eaque à me prædicta, eodem tempore, anno 1566. obiit, proba me hercle matrona, cum multis lachrymis ipſius mariti.

OBSER-

OBSERVATIO LXV.

De citta, pica, malacia, prægnantium.

VXOR Auguſtini Teylingij, Iuſta dicta ſeu Iodoca, matrona admodum honeſta, ſocrus mea, mulier admodum fœcunda, quæ & viginti proles peperit, hæc ipſa cùm grauida eſſet, ac Amſteldamum nauigio iret cum ſuo marito, cumque ad pagum *Saradamum* dictum perueniſſent, maritus nautam interrogauit nunquid edulij penes ſe haberet; qui cùm obtuliſſet aliquid halecis iam nouiter ſaliti, vxor ipſa duodecim comedit, nec quicquam inde mali ſenſit. Erat autem hæc citta circa cibum haud innaturalem: quemadmodum alteri mulieri etiam Alcmarianæ contigit, quæ ad forum veniens, anguillam coëmtam ſtatim crudam deuorauit: alia verò (vt nobis quoque relatum eſt) etiam pellem ouillam vnà cum lana detractam deglutiuit. Altera quoque picem liquidam cochleari excipiens, nec offenſi quicquam accepit. Eua Teylingia, vxor mea chariſſima, filia Iuſtæ ſupraſcriptæ, cùm grauida eſſet, domi ſeorſim ſportulam ceraſis plenam habebat, quam & ſæpiſſimè ſalutabat, atque ex ea carptim ſubinde ceraſa clam, ne quis animaduerteret, ſumebat. Sed hic appetitus non ita innaturalis erat, vt quarundam mulierum, quæ & carbones, cretam, aliaque abſurda comederunt.

SCHO-

Scholia.

Quomodo citta non solùm prægnantibus, sed & viris quoque, tum aliis etiam puellis contingat, diximus cùm de malis ventriculi ageremus lib. 18. Obser. 7. & Scholio eiusdem: vbi & huius symptomatis causam, signa, & curationem recensuimus, vt non opus sit denuo repetere. Verùm tamen cùm nunc de mola sermonem absoluerimus, pauca hic quædam de citta aliisq; symptomatis, quæ grauidis euenire consueuerunt, interserere libuit. qualia hæc præcipua sunt: citta, cibi fastidium, flatus, atque ventriculi dolor ex flatu, cibiq; reiectio, cordis saltus, syncope, crura inflata. Vrinæ difficultas, eiusq; destillatio & incontinentia, renes ex calore debiles, ac alui suppreßio; quibus & addunt pilorum defluuium aut incrementum insolitum; lac in grauidis effluens; mensesq; grauidarum, & superfœtationem, citta (vt etiam aliàs diximus) ab hedera dicta existimatur, quæ quicquid inuenit, fortiter amplectitur; mulieres mollitiem seu malaciam vocarunt. Secundo mense prægnantibus incipit, modò citius, modò tardius, Moschione teste, quibusdam ad partum perseuerans. Galeno à 2. mense & 3. & quòd quarto quiescit, partimq; vomitionibus humoribus vitiosis expurgatis, partim concoctis. Si fieri potest, interponenda est vnius diei abstinentia: sin minus, parcus cibus detur. Moschio aquam prius dat, deinde vinum, cibosq; constringentes. os inungit oleo mastich. ex coroneis, adiectis pul. caryophyl. menthæ, corall. rub. & similibus cera exceptis. dat acida; & post cibū pira, cydonia, & ventriculum roborat. Vide quæ lib. 18. scripsimus

Symptomata quæ prægnantibus euenire solent.

Citta prægnantium.

Scholio

Scholio Obs. 7. Fastidium eo tempore prægnantibus, quo fœtus germinat capillos, contingit: tollitur cibis austeris, acidisq́ue, & sale modico cibo adiecto. conuenit panis sine fermento, auiculæ. pinguia detestantur. Noui ego prægnantes aliquas adeò cibum proprium fastidientes, vt alienos tantùm vel emendicatos ederent. Valent pruna, sorba, pira, cotonea, mala punica, oleæ albæ ex dura muria, & cappares cum aceto. Flatus in ventriculo & alibi discuties, ilia & aluū inungendo oleo lilino, seminibus fœniculi, anisi, cumini, & aliis etiam dolorem ex flatibus tollentibus. Cibi reiectio, punicis coniectis vel cydoniis in vino, vel sorbis assumptis, curatur. Cordis saltibus, vt quidam volunt, aqua calida vbertim pota opitulatur. ego commodè ad palpitationem cordis vtor conserua melissæ. A syncope releuantur sale in os posito. Hoc modo Margareta Nannia, mea mater charißima, quæ septemdecim proles peperit, semper restituebatur. Iam si altiùs sederet, ea corripiebatur. Pedum tumores Ægineta illinit cimolia cum aceto mixta. Aëtius perfricat cum rosaceo & aceto, sale etiam adiecto. braßicæ folia latè distensa vel cocta cum vino & aceto emplastri modo imponito. Ad vrinæ difficultatem prægnantium millefolium tritum ex aceto, iuxta quosdam, bibitur. Ad incontinentiam vrinæ, vngula apri vel suis cinis potioni inspersus iuuat; leporis cerebrum ex vino potum, vel eiusdem testiculi tosti si edantur; anserum trium linguæ in cibo sumantur. Si renes ex calore debiles sint, inungantur vnguento ros. detur conserua ros. Ad alui suppreßionem, pruna ieiunis edantur; iura pinguia sumantur, cochleæ & ostrea, saxatilesq́ue pisces, panisq́ue fermentatus. Si

Fastidium.

Flatus.

Cibi reiectio.

Saltus cordis.

Pedes inflati.

Vrinæ difficultas.

Incontinentia.

Ad renes calidos.

Ad alui suppressionem.

Ad defluuia pilorum.

pili defluant, valet adeps vrsinus, & quæ de alopecia diximus. Si grauidis lac vltro effluat, fœtum imbecillum esse notatur ex Hippoc. & timendus est abortus, ideo fœtus roborandus, & ea præscribenda quæ aborsum impediunt; de quibus suo loco dicturi sumus.

De lacte grauidarum effluente, & de mensibus grauidarum.

Ita quoque si & menses grauidis fluant, fieri non potest vt fœtus bene valeat: tunc enim menses, si fieri potest, retinendi sunt, ne abortus subsequatur. Restabat superfœtatio, quæ tamen vteri symptoma non est; sed res potius naturalis, teste Aristotele. Nam & vtero grauidas superfœtare, neque fabulosum, neque nouum est; quoniam omnium maximè animalium mulier & equa grauida initum nouere. Cetera (vtpote quorum natura more leporis superfœtare recuset) vbi grauida extiterint, mares contemnunt. Verùm equam haud vnquam superfœtasse cognitum est. At mulieri, quamuis rarò, interdum vt superfœtet, euenit. Ob id qui longioribus temporum impendiis, pòst concepti sunt (altero iam pridem concepto) nihil quicquam proficere queunt: sed dolorem, quo & ipsi, & primus partus intereat, præmaturius concinnant. Olim vt vnde tredecim, superfœtata puerperia, corruptione peracta ederentur, incidit. At verò si à primo conceptu secundus proximè secutus sit, paululumq́ temporis inter eos intercesserit, quod superfœtarit (quasi gemini nasci videantur) absolui edique potest. Quomodo & Herculem & Iphiclum conceptos esse fabulantur. Sed id etiamnum ex adultera quadam, quæ alterum marito, alterum adultero persimilem peperit, compertum est. Et item Proconnesia ancilla eiusdem diei concubitu, alterum domino, alterum procuratori eius perquàm similem egeßit.

Superfœtatio.

Hercules & Iphiclus nati ex superfœtatione.

Insuper

Insuper quum geminos quædam ferret, tertium superfœtauit, quumq; iustum pariendi tempus instaret, primos vitales edidit, secundum qui obiter diem suum obierat, mense quinto elusit. Altera quum primum inuitalem mense septimo peperisset, mox geminos mensium numero vitæ compotes enixa est. Et adhuc alia iusto partu vnam, alterum quinque mensium emisit. Compluribus etiam id euenisse liquet, et si octauo mense concubuerint, partus mucore oppletus exierit.

OBSERVATIO LXVI.

De muliere quinto mense menstruas purgationes habente, grauida, in qua metus erat de aborsu; per modum consultationis.

NOBILI matronæ ad quintum mensem grauidæ existenti menses in copia fluxere, quæ aliàs leuissima ex causa etiam primo, secundo, & tertio mense conceptionis abortum passa fuerat; de quo etiam nunc magis metuebat: ideo obstetricem ad nos misit, vt abortus impediri posset. Huic igitur idem consuluimus quod etiam aliquando filiæ Ioannis Theodori Harpardi, Consulis Delphensis, quam etiam cholera difficillima laborantẽ cùm metus esset etiã de aborsu, curauimus; vt videre licet lib. 18. Obs. 48. Consuluimus, inquã, vt quieta se teneret, & in deliciis versaretur, & vt graueolẽtiam, sonitusq. horribiles euitaret, & res immundas a conspectu arceret, & odores graues: nam & abor-

abortum facere tradunt nidorem extinctæ candelæ aut lucernæ: tanta est natalium nostrorum imbecillitas; quibus & obest formido, subitusq. metus, intemperataque iracundia. Rectè enim iussit Aëtius lib. 16. cap. 12. de studio prægnantibus adhibendo ex Aspasia, Vbi prægnantes nuper conceperint, obseruabimus ne timore, mœrore, néve vlla validiore mẽtis perturbatione affligentur. Curruum præterea gestationes, violentaque exercitia, vehementesq. spiritus detentiones & coxendicũ percussiones prohibebimus; nec graue onus tollere, nec saltare, nec duris sellis insidere permittemus. Sed nec acria flatuosaq. edulia, nec clysteres acutos, nec cibi & potus vel indigentiã vel redundantiam concedemus. Sãguinis etiã defluxus siue à naribus, siue ab hæmorrhoidibus, siue ab alio quocunq. loco prægnãtibus periculũ affert: ideo non sine ratione metuebat hæc matrona nobilis ob mẽses fluentes: nam menstrua purgatione, ita & fluxionibus albis fœtum in vtero sæpe dimoueri vidimus; vti & saltu, petulanti coitu, sternutamentis, luctu, & similibus. Sed de his latius in Scholio, cùm de omnibus causis agemus. Alimentis (vt idem Aëtius refert) ergo vtendum moderatis, & stomacho congruis, lecticæ gestatione, leui deambulatione, molli frictione, lanificio circa octauum mensem, qui omnium molestissimus est; alimentum contrahere oportet, & vehementes motiones prohibere: & si aluus detineatur ob intestini recti angustias, edulia offerenda erunt ventri subducendo

cendo idonea, veluti ptiſanæ ſuccus, rumex elixus, malua, lactuca; & menſe nono, relaxandi corporis gratia, balneo frequentiſſimè vtemur, omninoque prouidebimus, vt paritura futuros dolores validiſſimè toleret. Hæc Aëtius. Sed quia hîc in quinto eramus menſe, fluentibus menſtruis, maximus metus erat de abortu: ideo eam in quiete detinendam eſſe imperauimus: & ab omnibus iam dictis, caſu, percuſſione, pedum eleuatione, aut brachiorum nimia extenſione ſeſe caueret iuſſimus: nam noſtræ Batauæ mulieres nimis ædibus purioribus conſeruandis deditæ, & tabularum frictionibus, & vt telæ araneorum, tum alia amoueant, curioſæ ſunt. A publicis item choreis, balneis, niſi in fine, cum tuſſi caueant; & à frigore externo rebuſque vaporulentis cuſtodiendæ, ne in deſtillationes, raucedines, ſternutamenta incidant. Ceterùm cùm huic Dominæ menſes fluerent, & aliàs ſolita eſſet abortire, præſtabat hanc potius eſſe ſellulariam, quàm vt ambularet. Sed quod ad præſentem huius matronæ affectum attinet, & authores, vt Gordonius, ſi plethora adeſt in ſanguinea minus obeſſe ſcribunt, nec ſtatim menſes eſſe conſtringendos, vbi prægnans non debilitetur, aut mamillæ graciles non fiunt, neque motus immutetur: in tali, inquam, caſu nihil faciendum volunt. Verùm cùm hæc nobilis Matrona valde debilitaretur, referente obſtetrice, & mammæ extenuarentur, & menſes copiosè fluerent, nec motum pueri vt antea ſentiret, conſului cum Medici præſentis modera-

 tione,

tione, vt menſtrua cohiberentur atque reſtringerentur. De meo hîc addam, quæ aliàs in caſu prægnantis 5. menſe fluxu quoque laborantis, vbi metus erat aborſus, commodè præſcripſimus, abortu impedito: ℞ coralli rub. boli arm. veræ, oſſium dactylorum, añ. ʒ ß. detur cum ouo ſorbili duabus vicibus; renes tum imus venter inungantur vnguento Comitiſſæ, adiecto oleo myrtino, & pauca bolo arm. ad vnguenti conſiſtentiam. Comedebat dactylos pingues maturos; & ſua viſcoſitate abortum inhibebant. Puluere ſupraſcripto adhuc ſemel cum vino rubro, exigua mummia adiecta, fluxus reſtringi cepit; nec abortus ſubſequutus eſt. Vel ſi velint ea ſequi, aut proceſſum, quo aliquando Bononiæ præceptor meus Elideus in femina vterum gerente iam per ſex menſes, cui vehemens quoque menſium fluxus oboriebatur, vſus eſt, eundem quoque hîc addam. Primò appoſuit partibus infimis mammillarum duas cucurbitulas; nam ſanguinem mittere non audebat, iuxta Galenum lib. De curandi rat. per ſang. miſſionem, etiam Hipp. vetante 5. aph. propter aborſum. Ex iis ſtatim menſes ſuppreſſi ſunt, & ſanguis fluere cepit è naribus. Exhibuit tunc hauſtum vnum aquæ portulacæ cum ſacch. roſ. exiguaque portione philonij Perſici admixta, cuius deſcriptio eſt apud Auic. lib. 5. ſumma 1. tract. 1. Atque hoc ad refrigerandum & incraſſandum ſanguinem & reſtringendum, & ceſſauit fluxus. Victum incraſſantem conſtituit, poſtea eduxit choleram
cum

[...]um rhab. potione. Cucurbitæ verò sæpius ap[...]ositæ sunt: sed illa conquerebatur de conuul[...]one mammarum: iussit itaque poni in regio[...]e hepatis. Hæc mulier neque passa est abor[...]um, & tempore postea pariendi completo fe[...]iciter peperit. At illud non prætereundum [...]uòd Medici aliquando in fluxu isto venam [...]asilicam incidũt cum foramine exili & paruo, [...]t pedetentim sanguis exeat; deinde quoque [...]e virtus concidat, & in modico sanguine ex[...]undo magis fiat diuersio. Quomodo autem [...]tiam in febricitãtibus aliquando sanguis mitti [...]osset, & etiam lenis adhiberi purgatio, aut sal[...]em leniens medicamentum, aliàs ad longum [...]cripsimus in lib. nostris De febribus. Iam quoque cùm hæc consulerem, accessit ad me alia obstetrix cum rustico consultandi causa pro sua vxore grauida etiam menstrua copiosè habente; cui ne fieret aborsus, imperauimus, vt renes inungeret vng. ros. imum ventrem vnguento comitissæ, & vt etiam hac mixtura frequenter vteretur: ℞ conser. ros. antiquæ, diacydon. sine specieb. an. ℥ j. trochis. de carabe, de terra sigillata, de spodio, an. ʒ j. manus Christi cum perlis ʒ vj cum syr. cydon. q. s. fiat conditum. Hæc suprà dicta satisfacere ad rem puto. quæ si diligenter obseruentur, sperarem, hanc nobilissimam matronã, Dei nutu, minimè ex aborsu periclitaturam, quodque purgationes menstruæ superfluæ constringentur, & fœtus retinebitur.

SCHOLIA.

Causæ abortus.

OMNIA illa quæ à prægnantibus vitanda esse diximus, eadem & causæ abortus esse possunt; quemadmodum sunt incommodæ saltationes: nam & pleraque abortum fecere: sicuti scalarum lapsu, vel ictu, fulgure, tonitru, subitoq; tormentorum sono fit, ac terræ motu; qualis anno 1511. vniuersam Italiam, teste Benedicto Veronensi, à septimo calendis Aprilis vltra quadraginta dies percussit. Pondere item, ac nimia Venere, aut petulantii, partus colliduntur: sanguinis præterea larga missione, vehementiq; ventris deiectione, albis fluxionibus, aut spiritu incluso disrumpente (vt Paulus demonstrat) vulnere item, narium vel hæmorrhoidum profluuio, ventris fluxu vel tenesmo. Sæpe abortum fieri vidimus ardente febre, imbecillitate partus vel puerperij, vel puerperæ, vel secundarum angustiæ, quibus partus strangulatus exit. Vidimus, inquit idem Benedictus Veronensis, anno præterito nobilem Venetam Dionoram Georgiam 7. mense quo partum gestauerat polypum peperisse monstrificum, quem nos dissecuimus: in medio masculinus fœtus integer palmi magnitudine repertus est, quem monstrum illud in sese genitum inter eas angustias accrescere non patiebatur. annexus tamen erat vmbilicus polypo. Fame præterea, vel siti aut crapula, Galeno autore, aut mœrore, plurimas abortum fecisse non dubitamus: balneo item calido, vel nimium gelido partus sæpe eliditur. Si gemini præterea in vtero sunt sexus diuersi, facilè ambo periclitantur, vel saltem quæ femina est, nam imbecillior est: sed plerumque altero enecto, alter pa-

Exemplum abortus & monstrifici partus.

riter

riter menstruali profluuio eiicitur defunctus, vt aliquando vidimus. Abortus vel ab euidentibus (inquit Fernelius) vel ab interioribus fit causis. Euidentes aliæ fœtũ enecant, vt syncope, timor, & tristitia: & harũ quædam toto genere extinguũt, vt quæ vel suffitu, vel odore, vel substantia venenata sunt. Aliæ cibum subtrahũt, vt inedia, immoderata purgatio, sanguinis è naribus, ex hæmorrhoide aut aliundè reiectio. mulier enim sanguine misso abortum facit; idq; magis si fœtus auctior est. Aliæ verò acetabula dissoluunt, per quæ fœtus alimentum capessebat: vt violenta exercitatio, saltatio, durior equitatio, aut vectio, grauioris oneris gestatio, casus violenter concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens: quibus addunt clamorem, cursum, coitum ineptum, petulantem, immoderatum. Interiores verò causæ sunt cibus immoderatus, & plethora fœtũ suffocans, aut extinguens, mucosus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac dissoluens, vt fœtum continere non poßint. Et huius rei (quemadmodum addit Rondeletius) multæ possunt esse causæ. Aliæ enim os vteri minus claudunt & constringunt, & ob nimiam humiditatem relaxantur. Aliæ ob sanguinis feruorem nimis copiosè menses patiuntur, & fœtui adimitur alimentum. Aliæ vterum habent minus amplum, aut quia non potest dilatari vterus pro incremento pueri, vnde reiiciunt fœtum, aliæ tertio, aliæ quarto, aliæ quinto mense. Iam quoque cibi mali succi (teste Fernelio) & inde nata cacochymia, ob quam fœtus alimenti benignitate destitutus sensim languet & emoritur. Morbus acutus, febris vehemens, tum alia quæ sæpe fœtum in grauius discrimen, quàm matrem conIicit,

Causæ euidentes.

Internæ.

iicit, aliquando simul matrem cum fœtu. His addere poterimus vteri affectiones, inflammationes, erysipelata, abscessus, & vlcera. Quæcunque igitur mulier citra euidentem causam abortire consueuit, vel totius corporis, vel vteri totius vitio laborat. Id quoque vel ad vterum vel fœtum referendum quandoque est: nam penuria, si cotyledones vtero alligatæ, aut indispositione vel impotentia seminis debiles procreatæ, & non firmiter ligati fœtus vel cotyledones abrumpuntur; & fit aborsus, vel ratione vteri ob causas internas, vel oris ipsius; vt ad longum videre licet apud Guainerium in suo commentariolo De ægritud. vteri, cap. 33. De causis & signis aborsus. adde quæ in Gynæciorum harmonia habentur. Attamen Bonaciolus videtur distinctionem facere inter corruptiones, effluxiones, aborsus, abortus, vel eiectiones. Effluxiones tum corruptiones intra diem septimum incidere ait: tantisper enim genituræ instar lactis elabuntur. Aborsus primis mensibus conceptu exorso fiunt. Abortus prope pariendi tempus euenit. Quanquam hæ quidem (grandiore iam fœtu) eiectiones vel eiecticiæ vuluæ dicuntur: illas verò quæ intra quadragesimum à conceptu diem contingunt, abortus, illustriores appellitare solent. Hinc apud Medicæ rei professores hæ voculæ plerumque confunduntur. Gal. lib. 3. De facul. natural. triplicem causam aborsus statuit. Hæc quidem, inquit est, aut moles nimia, aut pondus aliquod, aut morsus. Moles, vbi amplius distendi vterus non tolerat: pondus, cùm supra vires eius sit quod cõtinet: morsus, vbi vel humores qui prius in membranis continebantur, his ruptis in vterum ipsum sunt effusi, vel etiam totus partus corruptus & putris, ac in

Corruptiones, Effluxiones, Aborsus, Abortus, Eiectiones.

Triplex causa aborsus, iuxta Galenum.

in noxiam saniem dissolutus, vteri tunicam eius occasione irritat, ac mordet. Signa aborsus præsentis, & quæ aborsum demonstrant, quamuis sint per se nota; aborsum præsagientia interim consideranda sunt antequam abortus oboriatur, vt sic aborsum deflectamus. Ideò rectè dicebat Bonaciolus: Causæ quæ maturius abortum validè proritare queunt, eundem si præcesserint, futurum indicant. Etenim si mulier saltibus inhumanius iactitetur, desultetq́ immodicè, ac potissimùm si resiliat, ponetq́ saltet, aut, vt libuerit, corpore sine ratione & modo moueatur, si immaniter & vastè clamet, si obirascatur, si parcius cibatum abliguriat, si extenuetur, ac præcipuè venter, si in balneo calidæ aquæ vel frigidæ moram traxerit; hæc tum alia superius dicta si adfuerint & increscant, abortus subsequetur; multoq́ certius si iam auctæ mammillæ detumescant mollesq́ fiant, si immites & sine misericordia dolores prægnantem rapiant, si vigor aut horripilatio eandem interdum deprehendat, doleatq́ caput, & potissimùm oculorum radices: quòd si talia quidem satis remissa fuerint, tardè aborsum patietur: si intensa valde, & menstrua copiosè erumpant, ilico venturum expectato: Lacte ex mammilla continuè effluente, ego in muliere aliquando prognosticum feci, quòd hoc argueret fœtus debilitatem, paulo pòst abortum passuram, vti etiam euenit. Futuro aborsui (inquit Aëtius) aquea primò euacuatio, deinde saniosa, aut cruenta, & tanquam carnium lotura præcedit: vbi verò planè exolutio, purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse vel formatus, vel informis excernitur. plurimis etiam lumborum coxendicumq́ grauitas sequitur, nec minus

Signa aborsus demonstrantia per se nota.

Signa præsagientia aborsum.

Aëtius lib. 16. cap. 19.

sumi-

suminis capitis, oculorum dolor, stomachi erosio, extremorum refrigeratio, animi deliquium, febris horrida: quibusdam conuulsiones opisthotonicæ, & epilepticæ superueniunt; vt nuper vidimus in vxore pharmacopœi abortientis: quanquam & hæc præcipuè, iuxta Aëtium, contingunt medicamentorum violentia abortientibus: nam quæ sine medicamentis abortiuntur, præueniunt iis, sicut testatur Hippoc. mammillarum gracilitas præter rationem eueniens, femorum refrigeratio, grauitas lumbos & femora obsidens: omninoq́; minus læduntur aborsu, quæ saniores, & quæ alui natura laxioris fuerint, & quæ vteri partes humidiores habuerint; quæq́; frequenter magnos infantes sine molestia parere consueuerint, atque ætate prouectæ pauci sanguinis & minimè pingues: sed etiam hæc ad prognostica signa pertinent, vti & hæc subsequentia. A coitu si sternuerit mulier, abortiuum est. Ceterùm effluxionum prognosticon censetur, si oris vuluæ labra lauia extiterint, proximè enim seminale excrementum delabi ac effluere præmonstratur. Mulieres solertes post mictionem introrsum agunt, labris liquida pice illitis: fœtore namque vterus resiliens attollitur, quo fit vt ostiolum coërceatur, sigilleturq́;. Abortus verò index equidem euidens vberum præceps extenuatio, Hippoc. sic dicente: Si mulieri vtero graui mammæ subitò extenuantur, abortus sequitur: ob defectum alimenti, inquit Galenus in Commento. Communes quædam venæ sunt mammis ac vteris, quæ vbi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia enim nonnunquam fœtum perimunt, vel ad excretionem excitant. Et ideo in

Signa prognostica effluxionum.

Prognostica aborsus.

5. apho. 37.

in lib. De natura fœtus: Alimentum atque auctio à matre veniens non adhuc est sufficiens infanti, quando decem menses præterierint, & fœtus auctus fuerit: trahit enim à sanguine id quod dulcißimum, simul autem lactis parte aliqua fouetur. vbi verò hæc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi requirens, quàm illud quod adest, calcitrat, & membranas disrumpit. Ita quoq. mulieri vterum 5.aph.38.
gerenti si altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, abortit: & siquidem mamma dextra gracilis fiat, marem: si verò sinistra, feminam. At quemadmodum extenuatis mammillis infans perditum itur; sic & perditum iturus est mammis gracilibus existentibus, Hippocrate monente: Mulieri vterum ge- 5.aph.52.
renti, si lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillem significat: si verò mammæ solidæ fuerint fœtum significant saniorem. Quæ corruptura sunt fœtus, his mammæ extenuantur. Si verò rursus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & non corrumpet. Vide Galenum in Comment. Ita quoque si mulieri grauidæ mensium purgationes prodeant, fieri non potest, vt fœtus bene valeat. Mulieri vterum gerenti si tensio super- 5.aph.60.
uenerit, facit abortum: si videlicet circa intestinum 7.aph.
quod rectum nominatur, tensio fit, seu tenesmus; ita 27. Gal.
& in difficultatibus intestinorum. nec mirum cùm Quo tempore abortus frequentior.
& aliis doloribus & motibus soleant abortiri. Ex tempestatibus etiam indicia eleganter trahimus. Etenim si hyems australis & pluuiosa fuerit, ver autem siccum & aquilonium, mulieres quibus partus ad ver 3.aph.13.
inest, ex quacunque occasione abortiunt: quæ verò parient, imbecilles & morbidos infantes parient:

quare

quare vel ſtatim intereunt, vel tenues & valetudinarij viuunt. Cauſa à Galeno explicatur. Ita & mulier vterum gerens, ſanguine emiſſo ex vena, abortit; & magis ſi fœtus ſit maior. intelligitur de magna euacuatione. Sed de his latius diximus in lib. noſtris de feb. num ſanguinis detractio aliquando conueniat, & quando noceat. Ita & de purgatione hunc quoque aph. explicauimus. Mulieri vterum gerenti ſi aluus plurimum profluat, periculum eſt ne abortiat. & quòd quarto menſe ſint purgandi. Mulierem quoque vterum gerentem, ab aliquo morbo acuto corripi, lethale: idq; propter febrem fœtum occidentem, & quòd tunc ex longis interuallis cibus datur, vt Galenus longiore ſermone proſequitur: propter morbum acutum ſcilicet, vt attonitum, & alios, ob magnitudinem morbi & acutiem, abortiunt. Sic ſi mulieri grauidæ in vtero ſit eryſipelas, lethale; nec mirum, cùm etiam inflammatio id præſtet. Rurſus quæcunque præter naturam tenues exiſtentes vterum gerunt, abortiunt ſecundo menſe, priuſquam craſſeſcant. Quæcunque mediocriter corpora habentes, abortiunt ſecundo aut tertio menſe ſine occaſione manifeſta. His acetabula plena mucoris ſunt, & non poſſunt præ pondere fœtum continere, ſed rumpuntur, ſine cauſa manifeſta, vt ſine febre vehementi, alui fluxu, tum aliis dictis, etiam ſine cauſis procatarcticis. Vide Commentum Galeni. Acetabula autem ſunt ora venarum & arteriarum, quæ feruntur ad vterum. vide Soranum. Certo tempore mulier concipit aut incipiente ſemine, aut deficiente. Saltus in primis ſeptem diebus perimit ſemen & locellis eiicit. Infans niſi

[Margin notes: 5. apho. 31. — 5. aph. 34. — 5. aph. 30. — 5. aph. 43. — 5. aph. 44. — 5. aph. 45. — Soranus, Hippoc. lib. De fœtu.]

nisi latum locum habeat, quo nutriatur, agitetur, crescat, macilentum fieri necesse est; vtpote qui satis amplum locum ad incrementum non habeat. Eadem ratio est cur modò parui, modò magni nascantur infantes. quemadmodum cucumeres & arbores, & alia quædam germina, si comprimantur, & in angustis creuerint locis, partim mutila, partim tortuosa proueniunt: ita & fœtus in vtero; iuxta ea quæ matri contingunt, vel mutilatur, vel non rectè crescit. Mulier cùm concepit, semen extra locellos non exilit; menses non defluunt, siquidem fœtus sanus futurus est, præterquam pusillum primo mense. At quæcunque vterum gerentes à febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt, sine occasione manifesta, difficulter pariunt, & cum periculo, aut abortum facientes periclitantur. Accidit videlicet quibusdam grauidis, in quibus vitiosi humores priusquam cōceperint sunt aceruati, vt nonnunquam à febribus vehementibus corripiantur, ita quòd ex necessitate aboriiant: nonnunquam verò mediocribus; sed hæ cùm non purgentur, aliquid superest reliquiarum humorum in corpore vitiosorum, ex quibus febres ab initio sunt constitutæ, vtpote non potentibus Medicis mulieri grauidæ aliquod forte auxilium adhibere, neque exquisita victus ratione in ipsis vti. Ob hanc igitur causam febris in ipsis frequenter reuertitur, & magna temporis parte grauiter se habent. Non sine ratione igitur fœtus aliquando nequit obsistere, sed ex febre, & vitio humorum corrumpitur: nonnunquam verò perdurat quidem vsque ad tempus partus; sed quum & ipse valetudinarius sit, vt qui longo tempore labora-

Hippoc. lib. De natura pueri.

5. apho. 55. Gal.

laborauerit, & quum matrem habeat imbecillem, non sine periculo paritur. Nam ad bonum partum, duorum corporum vigore est opus, & grauidæ mulieris & infantis. Numerositas conceptuum, vt rectè dixit Bonaciolus, præterea abortum cit. Nam quandam duodecim, alteram duodeviginti, septuaginta alteram (omnibus efformatis) abortiuos abegisse, fabulosum non est. At, quod penitus incredibile censebitur (quamuis Medicæ rei professus non ignobilis prodiderit) nobilis quædam mulier vna centum & quinquaginta efformatos vitæ compotes, secundis obuolutos, præmaturè abortu egeßit: quæ cùm vermiculos se peperisse arbitraretur, Medicum accersitum iri iußit, quo præsente diruptis secundis, magnitudine minimi digiti (compluribus motum habentibus) centum & quinquaginta partus connumerati sunt. Sed inter miracula, non sine magna superstitione, Losduynæ apud Batauos nostros, prope Hagam Comitis, ostenditur, comitissam peperisse tot proles, quot numero dies annus complectitur. At cùm hoc fabulosum videatur, iis omißis, in Italia (inquit Bonaciolus) septem, & aliam tres (quod & aßiduè accidit) quam etiamnum nos ipsi nouimus, abegisse certum est. Sed, quod iam etiam in prodigiosam miraculorum admirationem acceßit, viperam mulier prægnans si transcenderit, abortionem sequi produnt. Item amphisbænam mortuam duntaxat: nam viuam habentes in pixide impunes transire, etiam si mortua sit. Et, quo magis miremur, si non asseruatam grauida transcenderit, innoxiam fieri, si protinus asseruatam transcendat. Ouum etiamnum corui grauidis cauendum constat, quoniam transgressus abortus asperas molitur.

Numerositas conceptuum causa abortuū.

150. partus minimi digiti magnitudine.

Quæ transgressa abortum faciunt.

molitur. Simili modo castorium fibrúmve grauida supergrediente, abortum facere dicitur, periclitariq́ partus si superferatur. Tantum inest semini dracunculi virus, vt olfactum grauidis abortum inferat. Plura vide apud Plinium: etiam de rad. cyclaminis, & quòd neutra filix danda sit prægnantibus; quoniam non solum abortum, sed sterilitatem inducit. Ceterùm quòd mola quoque, vt antea dictum est, etiam abortum frequenter inferat, non opus est illud repetere. Noui aliquas mulieres humidas habentes matricès, decimatertia vice ex tenuißima causa abortisse: quod etiam aliquibus contigisse nouimus, quibus acetabula muco referta erant. hoc est quod Aëtius lib. 16. cap. 21. De his qui bimestrem aut trimestrem abortiunt, dicebat; Quæcunque temperati corporis mulieres bimestrem aut trimestrem, sine manifesta causa, abortiuntur, his vuluæ acetabula muco referta sunt; ideo fœtus retineri nequit, sed elabitur, vt Hippocrates inquit. Tales antequam concipiant, purgandæ medicamentis pituitam educentibus; &, toto corpore prius purgato, deinde & vtero, victus ratio adhibenda est calfaciens & exsiccans, moderata exercitia, & frictiones concedendæ, omnisq́ refrigerandi modus euitandus, vt si ea ratione quoque steriles sint, concipiant. & vbi conceperint, ne amplius fiat abortus, ea quæ semen tum fœtum retineant, etiam exterius ad vteri constrictionem & roborationem adhibenda. His verò quæ ob naturalem retentricis facultatis imbecillitatem abortiuntur, innata quadam proprietate erinacei terrestris corium crematum opitulatur, si aqua aut vino dilutum propinetur, & pudendi mulieris orificio illinatur. Idem potest & marinus,

Vide Plinium lib. 23. cap. 10. lib. 24. cap. 16 & lib. 27. cap. 12. & lib. 25. cap. 4. lib. 87. cap. 9.

Quæ abortum inhibent,

 rinus,

rinus, ac mitulæ viuentes vstæ. Item myrti baccæ è vino lentiscinóve oleo, aut susino illitæ: rubi etiam, myrti, & similium decoctis loca vtiliter irrigantur. Aëtites præterea lapis super ventre gestatus prægnantes fœtusq; conseruat, nec sinit vuluam emollescere. Item tritici granum, iuxta eundem Aëtium, quamuis superstitiosum, intra panem inuentum sinistro brachio alligatum. vel sardonius lapis prægnantis summi, vsque ad pariendi dolores, cum filo suspendatur; & vbi partus accesserit, auferatur: vel lapis in vulua aut corde, aut intestinis ceruarum repertus pro amuleto gestetur: est enim ad retinendos fœtus remedium efficacißimum. Easdem vires habet lapis trunco arboris cunei more impactus.

OBSERVATIO LXVII.

De prægnante vomitum enormem habente, vnde abortus metuebatur: & de altera alui profluuio laborante.

MVLIERI prægnanti cùm vomitum enormem pateretur, ne abortus fieret, de quo erat metus, omni mane cochlear vnum atque alterum syr. de ribes, modò de agresta exhibuimus; ita vt statim sanata, nullo modo abortierit. Alteri quoque prægnanti cùm aluus multum flueret, & periculum abortus immineret, (ex mente Hippoc. & aph. 34. lib. 5. superiùs citato) commodè alicam in lacte caprino coctam dedimus, & panem siligineum nauticum, tum pira immatura exhibuimus, & caseum vetustum,

ustum, iecur gallinaceum assum (quod vtiliter in cibo datur) & merulam, & palumbum ferum ex posca coctum, ouaque dura, & mala cydonia: iis aluus sistebatur, abortu minimè subsequente.

SCHOLIA.

CVM variæ sint causæ ex quibus abortus subsequi poßit; quantum ad curationem attinet, duplex hic scopus in vnaquaque causa tollenda statim exoritur; primò prohibendo ne aborsus fiat, si poßibile sit. & hic scopus in se continet prægnantis optimam gubernationem, & conseruationem: de qua ex parte diximus Obs. 66. præcedente, & de victus ratione, & quibus modis illa ipsa ab aborsu custodietur. Enimuero aërem temperatum inhabitabit,, in primis mensibus sese custodiendo à laborioso exercitio, ne ligamenta debilia abrumpantur, & somno temperato vtetur. & si aluus restricta fuerit, non nisi manna aut clystere ex iure pulli cum oleo communi vel sacharo laxanda: accidentia animi omnia fugienda: pretiosos lapides apud se portet, sapphyrum, hyacinthum, adamantem & turcheßiam; fugiendo cibaria acuta, de quibus diximus. Et quia in prægnante materiæ corruptæ detinentur, & ad stomachum fluunt, nauseam inferunt, & vomitum & inappetentiam; ventriculi ratio habenda, & is roborandus, vt Scholio Obs. 65. huius libri diximus, vbi egimus quibus modis & accidentia prægnantium sint corrigẽda & tollenda. Roboratur stomachus, vt ibidem diximus, oleo mastich. cotoneor. adiect. pul. corall. rub. menthæ, & similibus, cera pro vnguento adiecta; & dia-

margariton, iuxta Auic. & quæ simul ad pedum inflationes faciunt in prægnantibus, ibidem docuimus, & ad renum debilitatem, quibus potißimùm prægnantes afficiuntur. Secundus scopus potius pertinet ad fœtum mortuum; tunc enim aborsus iuuandus esset, vel ob matrem, vbi de eius morte timetur: sed de eo postea. At primus scopus, de quo nunc agimus, maximè nobis vtilis est, vt, cognitis causis, ob quas abortiri solebat, eas ante impregnationem quouis modo tollamus, ne ob eas causas imprægnata amplius abortum patiatur. Deinde ea ipsa imprægnata ne aborsum faciat præseruetur. Si igitur mulier propter extenuationem aut debilitatem abortire consueuit, omnibus modis, tum vitæ institutione ac victus ratione, ante imprægnationem erit impinguanda & roboranda. Eadem quoque imprægnata, si metus sit aborsus ob eandem causam, vel ob inediam aut famem, resumptiuo victu vtatur. Oportet enim pro causarum varietate remedia inuenire, quibusdam quidem ante conceptum, aliis verò post. Si ex nimia amplitudine vteri, quomodo is sit coarctandus suo loco diximus. Si ex intemperie aliqua vteri; nam calida absumit nutrimentum, quo fœtus ali debet, multoq; magis sicca; frigida congelat & debilitat fœtum, humida nimis relaxat; quomodo istæ intemperaturæ corrigantur, iam diximus prius, quando de sterilitate loqueremur. Si à ventositate, quomodo euitari debeat aborsus, dictum est prius de spiritu in vtero retento & vteri inflatione: cauendo tamen ne valde diuretica exhibeamus, vt superius ostendimus exemplo mulieris imprægnatæ à nobis curatæ, cùm tormina ventris pateretur. Cùm enim aborsus in

Præseruatio atque curatio abortus ab extenuatione vel debilitate.

Ex nimia amplitudine vteri.

Ab intemperie.

A ventositate.

tribus primis mensibus sæpe contingat, inquit Alboali filius, à ventositate, tunc in cibis vtantur specieb. dictis: ℞ cinnamomi electi ℥ j. caryoph. nucis moschatæ, cardamomi, añ. ʒ ij. zinz. ℥ ß. piperis ʒ j. croci ʒ ß. Ventositas vbi multiplicetur, ita vt aborsus metuatur, vtatur diagalanga. & vt ad caput ascensus vaporum prohibeatur, fructus stipticos, vt pira, cotonea, mespila, & similia in fine pastus semper assumat; vel ex confectione diacydonite, vel de coriandris saccharo modicè incrustatis aliquid capiat. Si vitio vteri aborsus metuatur, ex eiusdem vlceribus, abscessu, inflammatione, erysipelate, ob vterum paruum aut densum, ex propriis locis curatio petenda. Ad erysipelas, vel ignem sacrum, terrenos vermes quidam ex aceto illinunt, aut oua cocta trita cum oleo imponunt, & ouorum trium calidam pari mensura amyli. Ad densum quidem & constrictum vterum ea quæ dilatant, vt balnea quidem relaxantia, conueniunt. sed id vbi in vtero gestant, vt dictum est prius ex Rondeletio, cum animaduersione, ne talia laxando abortum faciant: ideo subinde adstringentia addemus, vel iis per interualla vtemur; vti est oleum masttichinum, lentiscinum: emolliunt ista quidem, sed simul adstringunt. At mulieres quæ ob nimiam humiditatem fœtum retinere non possunt, eas ante conceptum pilulis ex hiera & de aromatibus purgabimus, & vterum exterius quoque exsiccabimus, pituitam digeremus & purgabimus cum pilulis alephãginis. Insessiones præterea vtiles sunt, quibus conceptus futurus custodiri potest, & balnea quoque iuuant, qualia in agro Patauino sulphurata, ac bituminata, vel in agro Bononiensi, vel Alex[illegible]drino in

Ad sursum humorum vapores prohibendos.

A vitiis vteri.

Ex nimia humiditate, vel ex fluore albo.

Liguriæ: iis certè abortus euasere plures feminæ. Periculum abortiendi initio & fine est maius: à quarto mense ad septimum vsque non metuit Hippoc. neque potiones; ita quòd & quartus & septimus à formidine non sunt tuti: ternis intermediis mensibus, obnixè radicatur fœtus, & secundarum extantes caruncula acetabulis hærent. Quarto mense vsque ad septimum si materia turget, purgare licet, iuxta Hippoc. sed non fortibus. At vtrum aliis prioribus mensibus purgatio conueniat, etiam in vltimis, tum venæ sectio, quæstionem hanc lib. 2. nostro de feb. obseruationib. 28. & 29. & Scholiis earundem ostendimus. posse scilicet fieri, authoritate aliorum, & præceptorum nostrorum experientia, cùm mitiora habeamus pharmaca, vt mannam, pruna, tamarind. rhab. quibus & nos, tum alij, re vrgente, frequenter vsi sumus sine periculo, semper cum cautione. Sed à caßia abstinemus, cùm à renibus purget, vt aliàs diximus. Quare licet Hippocrates & Galenus eo quòd vena secta in vterum gerente, aborsus fiat, à venæ sectione abstinendum dixerunt; videmus tamen nostro seculo peritißimos Medicos non solùm in 5. & sexto mense venam feliciter in prægnantibus secuisse; sed etiam in primis & in vltimis: quod & nos non semel, sed sæpius fecimus, in pleuritide, angina, peripneumonia, & aliis grauioribus morbis, non modò vt abortum non perpessæ fuerint, sed euidentißimam vtilitatem ex vena secta senserint. Confirmatur proinde authoritas Benedicti Fauentini præceptoris mei, & Elidei, ac aliorum quoque illustrium Medicorum, Amati ac Iacchini, vt in lib. nostris Obser. De febribus ad longum ostendimus. Adhibenda tamen semper cautio, ne

Vtrum in grauidis purgatio vel venæ sectio fieri possint.

vires

vires deiiciantur in prægnante, maximè in principio & fine. à quarto ad septimum minus vereri oportet, sanguine tamen in minori quantitate extracto, quàm in aliis. vide Iacchinum de acutorum morborum curatione, qui hanc rem egregiè tractat. Quamobrem si ob sanguinis acrimoniam fœtum reiiciant, inquit Rondeletius, purgetur ante conceptum rhab. myrob. syr. ros. Vtatur victu incrassante sanguinem, & obtundente acrimoniam. Post conceptum inungat partem renum vng. sequenti: ℞ olei ros. omphac. cydon. añ. ℥ iiij. cerusæ lotæ in aqua ros. ℥ ß. rad. bistortæ, coralli rub. añ. ʒ ij. sem. berberis ʒ j. ceræ albæ q. s. fiat vnguentum pro renibus. Hoc ceratum etiam probatur ab aliis: ℞ mastiches ℥ ß. ladani ʒ iij. ceræ citrin. ʒ ij bistor. nucum cypreßi, hypocist. acaciæ, sang. drac. terræ sigillatæ, ros. rub. boli arm. añ. ʒ j. ß. fiat ceratum, adiecto oleo myrt. & tereb. vt melius adhæreat. Valet etiam si ex ea causa timeatur aborsus. Emplastra tamen hîc seu cerata minus conueniunt, quia magis calfaciunt minusq́ refrigerant. Si ob sanguinis acrimoniam fiat aborsus, quid faciendum.

Quæ nimium sanguine abundant; quia natura grauata quantitate, aperit orificia venarum & multum sanguinis reiicit, deinde fœtus ob penuriam alimenti vel moritur vel reiicitur; his ergo quæ propter hanc causam solent abortire, vtilißimum est sanguinem trahere ex vena cubiti interna; & vt minus plena victus ratione vtantur, præscribere. Vngantur renes & regio vteri vnguento præscripto ad sanguinis feruorem, vt partes refrigerentur, quæ ob nimium sanguinem incalescunt. Sanguinis etiam mißio in eius feruore & acrimonia fieri potest, sed minori quantitate, pro ratione habitudinis & sanguinis. Si mulier Si ex nimio sanguine abortus fiat.

multum ſanguinis conſueuerit reiicere tempore menſium, plus ſanguinis trahere oportet; id tamen non vnica vice, ſed interpoſitis 10. aut 15. diebus, aut menſe vno vel duobus; idq́ 4. 5. 6. 7. menſe, quamuis Hippocrates à quarto tantùm menſe vſque ad 7. vterum gerentes purgari poſſe ſcribat; quod in morbis acutis faciendum dixit. Neque etiam formidandum quod Hippoc. mulierem abortire ob ſanguinis miſsionem dixerit; quod eſt intelligendum de mulieribus habentibus parum ſanguinis, aut imbecillioribus. Nam experientia conſtat, mulieres, quæ ſunt frequenter paſſæ aborſum, hoc remedio retinuiſſe fœtum. Non ſolùm autem ad retentionem fœtus (inquit idem Rondeletius) ſed etiam in his quæ difficilè pariunt, ſanguinem miſi cum ſumma vtilitate. Nam cùm fœtus abundat multo ſanguine, in magnam molem creſcit, maximè his quæ amplum vterum habent, & poſtea ob magnitudinem exire non poteſt. Sed de difficili partu plura ſuo loco.

OBSERVATIO LXVIII.

De fœtu mortuo, cum intenſiſsimo dolore ventris inferioris, cum ſtranguria & dyſuria.

ELIZABETHA Henrici, vxor Magiſtri Iohannis cognomento Buggen, apud Delphenſes cereuiſiarij, pro cuius ædibus trifolium inſigne erat, hæc ad quintum menſem ferè grauida exiſtens, incidit in diuturnum fluxum menſtruorum. Pro quo ſymptomate depellendo

onſuluit Cornelium Ericium collegam meum; & tandem fluxus ille paulum videbatur repreſſus; paulo poſt rediens, mox iterum conſtrictus. Ea verò debilis exiſtens ex naturali intemperie, in domo perflatili, vtero iam aperto per continuam menſium purgationem, circa illos qui tereuiſiam ferebant, valde laborioſa, multos flatus in vterum excepit, ita vt vehementiſſima tormina oborta ſint, vt abortum metueret, ſtatim quoque accerſita obſtetrice. Sed cùm partus non ſubſequeretur, dolores paululum ſeſe remiſerunt; attamen motum fœtus vt antea non ſentiebat. Quare cùm Cornelius Ericius peregrè profectus eſſet ad 11. Octobris diem anno 1569. hæc ipſa me vocauit. Aderat tunc dolor rurſus intenſiſſimus in imo ventre & vteri regione, & ſimul ſtranguria ac dyſuria; ita vt de aborſu futuro, vel potius de fœtu mortuo ſuſpicio eſſet; quanquam illa hoc tempore dicebat, motum ſe exiguum infantis ſentire, at vix effatu dignum. Sed cùm aluum non deponeret, neque medicamentum aliquod adhibere audebam, glandem ſequentem ad aluum irritandam ſubiicere iubeo: ℞ pul. hieræ picræ ℈ j. pul. cumini, ob ventoſitatem, ℈ ß. ſalis exiguum, fiat glans ſeu ſuppoſitorium. pectinem pro dolore & dyſuria inungebat oleo anethino, parte vna, & parte dimidia olei amygd. dul. quibus dolor paululum mitigatus eſt, & liberius vrinam reddere potuit. At 13. die Octob. cùm rurſus lotium cum dolore redderet, potu ſequenti vtebatur: ℞. rad. maluæ ℥ ß. folior. mal-

uæ m. j.ſem.aniſi ʒ j.ß.hord. mund. p.j.ſem.4. frig.maior.(ob vrinæ acrimoniã) ſem.pap.albi, an̄.ʒ j.coquantur in cereuiſia communi pro lib. j.Dulcia hæc planè abhorrebat, ob metum ſuffocationis vteri,qua ſolita fuerat laborare. Ex eo decocto dolor nonnihil mitigabatur.14.die cùm rurſus aluũ non redderet,glande leuiter ſoluebatur. Sed cùm in vẽtre inferiore duritiem quandam perciperem , hoc linimento vt pecten inungeretur mandaui: ℞ olei amyg. dul. viol. pingued.gallinæ,an̄.ʒ iij.olei roſ.ʒ ij.miſce. Eodem die ſub noctem rediit collega,& is iterum vocatus fuit. Eidem, tum mihi ſuſpicio erat de fœtu mortuo,cùm motum infantis amplius non ſentiret. Ad dolorem tamen ſedandum,qui rurſus vehemens erat , præſcripti ſunt ſacculi duo : ℞ maluæ m.iiij. flor.chamæmel. meliloti,an̄.m.ij. ſeminis lini ℥ ß. parietar.artemiſ. an̄. m.j.miſce, fiant ſacculi duo quadrati interſuti latitudine 8. digitorũ,& longitudine 10.Sed eo tempore non vſa eſt ſacculis. 15.Octob.cùm valde doleret in lumbis,eos vng.roſ.inungi iuſſimus. nulla aderat febris. 18. Octob.valde debilis erat,& menſtrua plus æquo fluxere: exhibita eſt conſer.roſ. At dolor quotidie magis intẽdebatur, & maiorem ſuſpicionem concepimus de fœtu mortuo vel corrupto;& cœpimus inter nos diſſerere,num prouocandus eſſet; eoque magis, quòd aquoſa materia,quæ partum præcedere ſolet,& mucoſa in lotio conſpiceretur, & liquor ſanguineus efflueret. & ita cognouimus quòd abortiendi tẽpus inſtaret, cùm aqua primùm ſanioſa pro-

fluebat

fluebat loturæ carnium similis, deinde cruenta; hinc purus sanguis, postea grumi; qualia diximus Scholio Obs. 66. huius libri abortum iamiam instantem præcedere. Postea ceperunt omnia ingrauescere, ita vt de fœtu extincto vix dubitaremus. Quum enim extinctus est fœtus, & diu in vtero subsistit, commemorata omnia, quę superiùs de futuro aborsu sunt dicta, magis ingrauescunt, adsuntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis (qui aderat hoc tempore, & prius non adfuerat) spiratio fœtida & graueolens, vẽter grauis, & quasi procidẽs, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò hîc obstetrix immissis digitis frigidam animaduertit vteri ceruicem. Interdum conuulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ. Sed & secundùm Guainerium, fœtum mortuũ cognosces, eo quòd motus eius non percipitur amplius, ac oculi mulierum profundantur, & fusca eorum albedo fit, & circa vmbilicũ dolor atrocissimus ad pectinem vsque vrget (vt in hac erat) & cùm à fœtu ipso mortuo inferiores partes comprimantur, stranguria (qua & hæc laborabat) & tenesmus accidit, sæpe rigent, & interdum aures ac narium extremitas vt labia denigrantur, tumescit facies: & venter, si fortè non detumescat, mollis fit tamen. Quòd si ventrẽ, super latus prægnans dum iacet, manu compresseris, rem duram de latere in latus quæ mouetur percipies. Similiter & sumen pectinemque, qui antea calidus erat, nunc frigidum inuenies: & si fœtus putrefactus

sit,

ſit, eidem anhelitus olet multum: cum quo ſi mulier diebus quatuor vel vltra in partu laborauerit, certior multo fies, ceteris ſignis præſcriptis diligenter animaduerſis. Cùm igitur mucoſa & cruenta exirent in hac muliere, & liquor ſanguineus efflueret; ideo ſtatim ſacculos ſupradictos, in vino coctos & expreſſos, vt apponerent ſuaſimus: ſed antequam decocti eſſent, paulo pòſt ſub meridiem pars caluariæ infantis cum maximo dolore, vnà cum fluxu vehementiore, proſiliebat; indubitatum ſignum non ſolùm fœtus mortui, ſed etiam corrupti. Ideo, adhibitis ſacculis, & potione ſequenti propinata, totum fœtum mox corruptum peperit, vel abortiuùm corruptum: ℞ pulegij regalis m. j. cinnamomi electi ʒ j. ß. doronici Romani, caſſiæ ligneæ, añ. ʒ ß. lapid. dactylor. ʒ j. ß. intern. lapidum perſicorum ℈ ij. ſeminis viol. ℈ j. terantur modicè, & bulliant in lib. j vini Rhenani optimi pro ℥ ix. capiebat ſtatim cyathum vnum, & ſub noctem alterum; atque hora nona ſub noctem reiecit fœtum mortuum & omnino corruptum. At remanſit ſecundina: quam cùm parere non poſſet, decocto ſupraſcripto adiecimus ſabinæ m. j. Et 19 die ſequenti, poſt eiectum fœtum, cùm adhuc ſecundina remaneret, addebamus m. j. foliorum dictamni cretici. verùm ſecundinam adhuc parere non potuit. Eo tempore Heyla, obſtetrix bene exercitata, nobis narrauit de puerpera cui poſt partum remanſerat ſecundina, quòd per partes ſine remediis paulatim corrupta exierit, maiore

tamen

tamen parte in vtero remanente; quæ tamen ipsa postea ex puerperio repurgatæ, & tempore puerperij absoluto templum adeunti, inter eundum ad templum, excidit. Ita & huic euenit. sumens enim ex potione suprascripta, tandem per partes corruptam secundinam reiecit. Sed eodem tempore Cornelius Ericius, collega noster, narrauit, Traiecti mulierem prægnantem fuisse, quæ per nouem annos ossium particulas tum fœtus corrupti reddiderit, vt à Medicis fide dignis accepisse se affirmabat. Neque minus admiratu digna historia memorabilis, quæ annexa est sub finem libelli Obseruationum Remberti Dodonæi, de muliere, quæ annis tredecim in vtero gestauit fœtum mortuum, vel potius sceletum fœtus mortui, quod tactu cùm ab ipsa matre, tum ab omnibus illi præsentibus percipiebatur: eaque narratio scripta est ad Matthiam Cornacem ab Ægidio Hertogio Medico. Similiter & altera historia adiecta est, ab Achille Gassaro ad eundem Cornacem missa, de gestatione fœtus mortui, post integrum annum, tempore partus iam præterito. Vtraque tamen postea superuixit. Nostra quoque, de qua nunc loquimur, rectè sanata, etiamnum cùm hæc rescriberem, anno 1589. mense Decembri, rectè valebat, & nunc cùm recenseo, anno 1593. bona vtitur valetudine.

SCHOLIA.

V*bi timore matris, aut fœtus, vel propter mortem fœtus, aliquando cogamur aborsum prouocare*

uocare, vel fœtum corruptum aut mortuum depellere; id nunquam faciendum est nisi re vrgente in tali casu. Hinc rectè Priscianus dixit, Abortiuum dare nulli fas. Enimuero vt ipse Hippocrates attestatur, tam diri reatus conscientia, Medicorum innocens officium non decet maculari. Sed quando matricis vitio, aut ætatis propriæ, frequenter eueniat vt partus aut feminæ periclitentur; expedit prægnantibus in vitæ discrimine constitutis, vnius partis sæpe iactura salutem alterius mercari certissimam: sicut arboribus arescentium ramorum accommodatur salutaris abscissio: & naues pressæ onere, cùm graui tempestate iactantur, solum habent ex damno remedium. Sic quoque Guainerius ob duas tantùm causas Medicum aborsum facere posse iudicat; quando metus est de matris morte, vel vbi fœtus iam mortuus est: tunc enim excusatur Medicus pius ab ipso Hippocratis iuramento. alioqui fas non est fœtum corrumpere aut abortum procreare. Infinita autem præscribuntur à Medicis medicamenta quæ abortum faciunt. eadem enim quæ fœtum corrumpunt, & mortuum educunt, abortire faciunt. Fœtum corrumpentia Aëtius lib. 16. cap. 18. ex Aspasia annotauit, opposita offerens iis quæ de studio prægnantium egit vt fœtus retineri poßit. Hîc videlicet contrario modo iubet, vt vehementißimis motibus agitetur, vt saliat, vt grauißima onera gestare enitatur, vtq; decoctis vrinam & menses cientibus, atque aluum subducentibus iugiter vtatur, & acrioribus clysteribus ventrem abluat, in balneo etiam sumen & pubem singulis diebus perfricando, in labro tepidiori aqua pleno diutinè immorando, in fœnugræci althææ,

Theod. Priscianus.

artemi-

rtemisiæ decocto. emplastra adhibet ex cyclamine, rtemisia, elaterio, & similibus: & carycas cum niro, aut simile quippiam, in sinum pudoris ponit: vioæque albæ semen, nitrum, & absinthium in vino deocta præbet: tum alia, vt apud eundem, & Guaierium, tum alios videre licet; & quæ à Moschione, Cleopatra & aliis scripta sunt in harmonia Gynæciorum. Hæc enim non nisi peritis Medicis cognita esse debent, vt fœtum emortuum expellere sciant vbi opus est. quibus illa addere possumus, quomodo corrupti fœtus eiectioni auxiliari oporteat, ex eodem Aëtio lib. 16. cap. 20. Vbi fœtus abruptus fuerit, si in vteri collo detineatur, ligustrino oleo terebinthinæ admixto in totum corpus, sed præcipuè in partes vtero adiacentes perfundi oportet: eodem ligustrino oleo, etiam excreto fœtu assiduè loca irriganda sunt. Si verò id parum successerit, mulier aromatum decocto insidebit, atque interim sternutare cogetur, ac resina arida, bitumine propoli & cancris fluuialibus aridis suffietur. Hæc & alia huiusmodi facienda erunt, si inflammatio non obstiterit: nam ea infestante, intra sessiones, quæ remittendi, mitigandíque vires habeant continebimus; & si fœtus detineatur, quòd vterus absque inflammatione occlusus persistat, papyrum quoque & spongias exarentes, pessuli modo, primò tenuiores, postea crassiores, imponemus, atque extrema opoponace, vel radice eius è melle vel terebinthina trita illinemus. Excreto autem fœtu, si loculus adhuc non abscesserit, violenter euellendus non est, neque tamen vmbilicus incidendus, & loculus dimittendus: summa enim suffocationes & certa perni-

Quomodo corrupti fœtus eiectioni auxiliari oporteat.

pernicies, si id feceris, consequetur. Sed si tam graue incommodum protrahatur, vmbilicum incisum femori mulieris alligare oportebit, omniq́; studio conari, vt locus abscindatur; quemadmodum inferiùs idem de sectione fœtus docet. Verùm cùm hæc ad chirurgos pertineat, id peritis relinquendum est. cuius doctrinam quoque si videre libet, lege filium Aboali 21. tertij.

OBSERVATIO LXIX.

De partu facilitando, in nobili Domina etiam ictero laborante.

DOMINA de Schagen, cùm prægnans in nono mense esset, ac tempus legitimi partus instaret, & simul ictero laboraret, sine febre tamen; ad eam in pago in arce sua Schagensi agentem, anno 1548. cùm Alcmariæ tunc habitarem, accitus fui. Hoc itaque clareto seu vino Hippocratico assumpto manè & meridie hora quarta, quinto deinde die post assumptum claretum feliciter peperit, & simul ab ictero liberata est. Claretum, inquam, tale erat: ℞ capill. ven. verbenæ, artemisiæ, prassij, pulegij, añ. p. j. calami arom. incisi ʒ j. ß. croci orientalis ℈ j. cinnamomi electi ℥ ß. cum vino Rhenensi puro, addendo sacchari ad saporem q. s. fiat claretum secundùm artem, pro pinta vna. Illud autem ad partum facilitandum non adhibuissem, nisi Luna noni mensis præteriisset, iuxta præceptū Benedicti Fauentini, charissimi mei præceptoris, qui ita in sua Empirica cap. 45. ad facilitan-

facilitandum partum, & ad mitigandum dolorem eius, nobis scriptum reliquit: Ad facilem partum reddendum consulo, quòd nullus Medicus se intromittat, nisi posteaquam prægnans egressa fuerit lunam noni mensis suæ imprægnationis.

SCHOLIA.

MVLTI morbi (vt hîc icterus) cum partu finire solent, quemadmodum & Amatus refert centur. 2. curat. 51. de muliere vterum gerente dysenteria laborante, quæ cùm gestationis nonum mensem aggrederetur, dysenteria lethali corripi cepit, quæ nullis præsidiis domabatur. At quum pareret illico dysenteria restricta est, & illa paulatim sanitatem consequuta fuit. Alteram nouimus, inquit idem, prægnantem sex mensium, quæ cùm dysenteriam patiebatur, abortiuit, & sana facta est. Dysenteria ante partum salubris ab Hippocrate iudicata est: quod verum esse historiæ Amati testantur. Ita & ego aliquando etiam Dominam de Harnes prægnantem dysenteria laborantē habui, quæ etiam restituta fuit. Ita enim Hippoc. lib. 7. De morb. popularibus memoriæ commendauit: Epicharmi vxori ante partum dysenteria, dolor, alui egestiones subcruentæ, mucosæ: vbi peperisset, statim sana erat, diuersionis fortè ratione. Ita & huic nostræ Dominæ de Schagen euenisse puto icterum solutum post partum, viis iam solutis ac apertis per diuersionem, materia deinde per vterum euacuata. Ad facilitandum partum præceptor meus commendat hoc condimentum alternis diebus sumptum in cœna: ℞ gran. iuniperi, granor. lauri,

Morbi multi cum partu finiunt.

Ad facilitandum partum.

añ. num. vij. caßiæ ligneæ ʒ ß. cinnamomi integri ʒ j. omnia simul ponantur in ventre turturis pinguis & carnosi, deinde coquatur in veru cum pinguedine pulli, & patienti mulieri pro esu dabis. Memini quòd ego anno 1554. die 13. Nouembris Christianæ vxori Iohannis Philippi de Eide Flandri, Mathematici insignis, cùm vir à me consilium peteret pro partu facilitando, partu instante, consilium dedi vt quinque aut sex grana iuniperi cum ficubus darentur: quibus cùm quinquies aut pluries vsa esset, mox, vt ipsa mihi retulit, conamina partus apparuere, adeò (quod & dictu mirabile est) illa ipsa cum maxima facilitate gemellos feliciter pepererit; & ego eo tempore vnius de fonte susceptor fui. Habes apud eundem præceptorem meum Benedictum Fauentinum vnguenta relaxantia, linimenta, fomenta quoque ipsius pectinis; vt apud ipsum ad longum videre poßitis. Facilitant quoque partum ea quæ ad difficiles partus præscribuntur, vt exemplis subsequentibus clarius innotescet.

OBSERVATIO LXX.

De partu difficili ex magnitudine fœtus.

VXOR Iohannis Reyneri, mulier Alcmariana, cùm anno 1549. mense Martio in partu periclitaretur, & ob magnitudinem fœtus parere non posset, quòd id & aliis annis præcedentibus eidem cõtigerat semper dum pareret, ab ipsa, tum astantibus mulieribus intelleximus. Nam & hoc notatu dignum à mulieribus longo vsu obseruatum, quòd viri qui humeros la-

ꝓs habent, plerumq. magnos fœtus generant. Hinc Iodoca Teylingia, ſeu Iuſta, ſocrus mea, quæ viginti proles ex marito ſuſceperat, filias ſuas collocare nolebat viris humeros latos habentibus; vti maritus huius mulieris habebat, & etiam craſſus. At verò proceritatis & improviſæ magnitudinis partuum, Medici aliam cauſam referunt, vt poſtea latius in Scholio dicturi ſumus. Ceterùm ad hanc, cùm párere non poſſet ob magnitudinem fœtus, accitus ſum. Cùm itaque aluum duriorem haberet, glande eam ſoluebamus. Mox ad ampliandum vterum & relaxandum, vt oleum ſequens per obſtetricem infunderetur, & vt intus atque exterius eodem oleo inungeretur, præcepi: ℞ olei amygd. dul. ſeminis lini, lilior. viol. añ. ℥ j. ß. miſce. hoc cataplaſmate etiam ventri poſt inunctionem admoto, ac pectini ipſo: ℞ farinæ hordei m. j. ß. mucilag. ſem. lini, fœnug. althææ, maluæ, añ. ℥ j. olei amygd. dulc. lilior. viol. añ. q. ſ. fiat cataplaſma; & cum decoctione earundem herbarum, addito fœnug. & ſem. lini, aliiſque vnctuoſis, fiat fotus: quibus partes vteri relaxabantur, & partes inferiores magis ſubſequentes fiebant. Sunt autem inungendæ partes perinei & caudæ. Nam eas dilatari ad meatus amplificationem oportet; non autem os pubis, quod firmiter per cartilaginem ligatum eſt, & per ligamentum tranſuerſum parte inferiore poſitum. Sed cauda cum oſſe ſacro articulata eſt, vt extra moueri poſſit, ad ani & vteri amplificationem. Quam ob cauſam mulieres

non debent inniti illa parte, ſed lumbis vel coxis, vel debent ſuſtentari viris fortioribus per brachia. Noſtræ Delphenſes obſtetrices habent mulieres fortes ad ſuſtentationem deſtinatas, vt prægnantes in ſinu ſedeant, vel potius liberè ſuſtineantur, vt ſic facilius párere poſſint. Nam cùm ſedent vel decumbunt, illius oſſis (vt rectè quoque Rondeletius dicebat) amplificatio impeditur. Vtiliſſimum eſt etiam rectum inteſtinum vacuum eſſe omnibus recrementis. Quare ſi mulier non exonerarit aluum, balanis ſollicitanda eſt potius (vt nos in hac fecimus) quàm clyſtere, quia vterum conſtringere poſſet. ſed balani acrimonia facultatem expultricem mouet, & ſtercus ac fœtum aliquando propellit. ſic mihi ſæpe euenit vt ſolo balano indito mox fœtus ſubſequeretur, & párerent: vti vxori Aſſueri Chirurgi Delphenſis. Cùm itaque loca iam dicta, perineum & cauda, oleis pinguibus dictis inungerentur ac fouerentur, ſternutamenta quoque incitauimus, vt vi illa commodius páreret, & vt potionem infraſcriptam ſimul per os ſumeret mandaui: ℞ cereuiſiæ Anglicanæ, qua delectabatur, cyathum magnum, butyri ℥ ij. ß. olei amyg. dulc. recenter expreſſi ℥ j. aquæ chamæmeli, lilior. albor. añ. ℥ j. ß. totum tepidè cùm ebibiſſet, maximam partem euomuit; at reliquum cùm continuiſſet, non diu poſt peperit feliciter, cum violentia tamen, infantem magnum ac ſanum, & ſalua euaſit; etiã locello vnà excuſſo ſeu ſecundina: in puerperio porrò optimè habens, rectè deinde valuit.

SCHO-

SCHOLIA.

NTER *partum naturalem & abortum differentia* *eſt. Partus nominatur quando fœtus abſolutus ac* *nſummatus tutus emittitur, vel quando hoc ex* *turæ commodo fit: quando verò non natura ſpon-* *, ſed violenter incidit, abortus prouocatur, vt liquet* *. De facult. nat. Appello autem abortum imperfe-* *am fœtuum emißionem vtcunq. factam, cum Gal.* *. De morb. vulg. E diuerſo autem naturalem par-* *m nuncupamus eorundem fœtuum conſummato-* *m, ac perfectorum naturalem emißionem: qui, vt* *quit Hippocrates lib. De natura pueri, hoc modo* *t: Vbi enim adeò auctus infans eſt, vt alimentum,* *& augmentum, quod à matre deſcendit, non am-* *lius ei ſufficiens ſit, copioſius alimentum appetens* *alcitrat, & membranas diſrumpens initium partus* *atri affert. Fœtus itaque vehementißimis motibus* *uccedunt partus, ex Hippoc. ſententia. Hoc etiam* *empore vteri, qui amplius fœtus grauitatem, ac eo-* *um diſtentionem ferre nequeunt, (Gal. teſte eodem* *3. De facul. natural.) nec minus & ſentientes in-* *erim ſe morderi à qualitate humoris in ſe ipſos effu-* *ſi, qui eos moleſtat, facultate propultrice media ab-* *icere properant: nec non & à ſe ipſis patienter in* *hoc præſtant opus, non mediis vteris, ſed muſculis* *qui in abdomine exiſtunt: qui ad deiectionem etiam,* *tum ad reddendam vrinam, nobis ſunt auxilio. Fit* *itaque partus hoc modo. Verùm quo tempore fiat,* *non admodum liquet, vt etiam ſuperiùs diximus.* *Modò enim 10. imprægnationis menſe, iuxta Hipp.* *vel iuxta Ariſtot. 10. quoque menſibus, vtq; longißi-*

Inter partum naturalem & abortum quæ ſit differentia.

Quomodo fiat partus naturalis.

De tempore prius dictū eſt. ſed hic conciliatur Gal. cum Hippoc. & Ariſtotele.

mè. quamuis & 7. mense & 8. & 9. (quod generaliter fit) párere possunt. At fœtus qui maturius quàm in septimo mense prodeat, nullo pacto vitalis est: qui septimo, vitalis quidem hic plurimum erit, sed magna parte infirmior, vt etiam Hippocrates de partu septimestri scripsit. Galenus 9. mensibus perfici scribit, & hoc 3. De nat. facul. & 2. De caus. sympt. confirmauit. Atque hæc fiunt prout alimentum perfecto & consummato fœtui ac augmentum à matre suppeditatur. Diuersimodè enim in diuersis vterum gerentibus se habet, si maiorem vel minorem sufficientiam considerabis, prout sufficientes vel paucos menses demittere consueuerunt. Similiter & inter se non parum dissident fœtus: nam prout maiores vel minores existunt, aut robustiores vel imbecilliores, plurimo aut pauciore alimento indigent, etiam dum perfecti ac consummati fuerint. Propterea Hippocrates horum haud ignarus, eodem lib. De natura pueri talia verba protulit: Quin etsi alimentum à matre prius aduenit, & ante 10. mensem puer prodit; & hoc perpetiuntur magis mulieres primiparæ: deficit enim pueris alimentum, vt ad 10. vsque mensem sufficere non possit. Et demum: Quæ verò menses paucos demittunt, eæ etiam pueris postremo tempore, vbi iam maturi fuerint, alimentum rarius exhibentes, ipsos calcitrare faciunt, vt & ante decimum prodire festinent: modicus enim sanguis à iuuenculis ac nouellis matribus procedit. Longissimum itaque terminum naturalis partus conscripsit Hippocrates esse 10. mensem; quamuis non neget citius contingere posse; vt qui & 7. 8. 9. mense mulieres asseruit párere posse, & nonnullas 11. attingere. Et ita puer septimestri partu natus,

natus, pro ratione natus est, & viuit: octimestris autem natus nullus vnquam vixit: nouem verò mensium & decem dierum partus fit, & viuit. In eandem quoque sententiam deuenit Galenus. Nam licet nouem mensibus pariendi tempus præscripserit; illud plerumque mulieribus contingere asseruit, fortè quia sic sæpenumero obseruauerit, haudquaquam negans in decimo posse euenire: quin imò admittere illud videtur ex eiusdem Hippoc. auctoritate Comment. aph. 37. 5. lib. ac aliis quoque mensibus, pro prædictorum varietate. Cùm igitur consummatus & perfectus prodeat, siue 9 siue 10. mense id contingat, & cùm adeò miranda pro eius emissione requirantur; euenit (idque non raro) vt difficulter edatur in lucem fœtus, & sic difficilis fiat parientibus partus. Hunc quidam rursus naturaliter prodire volunt capite prius exeunte, facie versus terram prolapsa, deinde collo egrediente, mox humeris, brachiis, deinde extensis supra latera procedentibus: innaturaliter verò vbi exit resupinus, aut pedibus primò, aut manibus exeuntibus, vel secundùm latera: difficulter, vel partum difficilem vocant, quando non potest exire, & laborat mater, & angustiatur, ac moratur in illo labore & anxietate longo tempore. Alij verò partum innaturalem etiam ad difficultatem partus referunt: & ita partus difficultas symptoma est sub genere contentorum immodicè: sunt etenim fœtus non vtero gerentium partes; sed proportione respondent iis, quæ adnascuntur, familiarium, inquam, quemadmodum & oua, & fructus, nimirum ad generis propagationem à natura creati: ex Gal. testimonio 11. De simpl. medic. facultatibus. Et propterea vbi detineantur tempore

Alia distinctio partus naturalis, innaturalis, & difficilis.

Quis affectus sit partus difficultas.

Ad quam noxam sequatur.

quo edi in lucem debent, præter naturam detinentur. Consequitur autem hæc eorum præter naturam detentio, aut ad noxam alicuius facultatis naturalis, retentricis, inquam, aut expultricis, siue ipsius pueri siue prægnantis. Interim verò citra noxam earundem facultatum, ad alias consequitur causas, seu præter naturam dispositiones. Sed antequam ad omnes causas veniamus; cùm hîc vnam tantùm in medium produxerimus, nempe quòd hæc mulier non poterat párere ob magnitudinem fœtus; causam prius proceritatis seu magnitudinis, vel improceritatis partuum dicamus; quanquam aliqua ex parte prius diximus, exemplo cucumeris & arboris, Scholio Obs. 66. huius libri, de iisdem. At nostræ vulgares mulieres, ex longa obseruatione dicunt, prægnantes magnos fœtus párere, quæ nactæ sint maritos platonicos humeros latos habentes. At Bonaciolus lib. 1. mulieb. cap. 4. inquit: Quosdam præstanti corporis magnitudine partus, alios pumiliones, nonnullos proceritate insignes, improcera facie alios, obesos plerosque, alios graciles, quosdam inter hos omnes medios, pro locorum capedine, recrementorum seminalium quantitate, alimentariæ materiæ inopia, vbertate, affluentiáve, gigni compertum est. Etenim si vteri spaciositas angusta fuerit, non amplum, sed angustum, quod in ea procreatur, esse necessum est: instar fructuum, qui quanquam sua vi suapteq́; natura grandiores adolescant, in angusto arctioreq́; vasculo in suæ generationis primordio coacti ac coërciti, excrescere vltra vasculi limites (eo impediente) neutiquam possunt: planeq́; præpetibus hominum inuentis prodigiosis naturæ viribus abrogatis (cui nihilo secius imperari au-

Proceritatis, improceritatisque partuum causæ, & de mira quorundam proceritate.

dacis

dacis est credere) exolescunt. Identidem & de inchoati hominis magnitudine facile est cuique arbitrari. Quo fit vt nani pumilive degeneres admodum in lucem prodeant. subticeo Pygmæos ad extremos Indiæ fines, ternos longitudine dodrantes non excedentes, quos etiam à gruibus infestari Homerus prodidit: eosdemq́ fama est, sagittis armatos arietum caprarumq́ dorsis insidentes, verno tempore ad mare vniuerso agmine descendere, & oua tum pullos quoque earum consumere, terniúq́ eam expeditionem mensibus perficere: alioquin fieri, vt futuris gruum gregibus resistere nequeant. Contrà, si vuluæ alueus vastior extiterit, modò parentes vberiores genituras suggesserint, ac deinceps alimentaria muliebria tantisper affluentiora affatim suppetant, maiusculum procul dubio puerperium efficietur. Sin cauea intercapedoq́ medium obtinuerit, medios quoque infantes (modò cetera respondeant) gigni, credi par est. Hinc breuiores quosdam patribus partus euasuros discas licebit; æquiualentes nonnullos; longitudine magis euectos proceriores q́ alios: tametsi rarò admodum (seminum vbertatem exustione consumente) eam ætate nostra fortunam indepti sunt. Quandoquidem & Homerus vates ille iam ante annos prope bis mille & sexcentos, minora mortalium corpora quàm prisca vsque in id tempus conqueri non cessauerit. Nonnullos tamen patribus maiores extitisse creditur. Quemadmodum olim ille fuerat, cuius corpus (terræmotu in Creta rupto monte) stans quadraginta & sex cubitorum inuentum est. Et adhuc Orestis corpus (oraculi refossum iussu) septem cubitorum fuisse traditur. Sub diuo etiamnum Claudio, Gabbara procerissimus ho-

mo, nouem pedum & totidem vnciarum ex Arabia aduectus visus est. Et sub diuo Augusto Pusonius & Secundilla duo ij priori semipede addito extitere. Quantos eorum parentes fuisse, nusquam proditum est. Plura vide apud eundem loco citato. Nunc ad alia exempla difficultatis partus properemus.

OBSERVATIO LXXI.

De partus difficultate ob innaturalem positionem fœtus, ac humore elapso.

QVÆVIS quantitas cuique in vtero fuerit, in semet conglobatus homuncio sic gestatur, vt nasum inter genua, super hæc palmas, super hæc ocellos, aures extra genua habeat, cui caput primùm sursum, facie ad spinam matris versa, tergore ad sumen est. At cùm increuerit, exitumque appetit (vt paulo antè etiam diximus) deorsum reclinatur. Egressus huius gratia, rerum parens (quippe qui in caput commodius ederetur) sic situandum in vtero duxit. Si aliter exeat, difficilis fit partus; vti euenit anno 1557. mense Ianuario Mariæ Iohannis, vxori Iacobi Teylingij, sororij mei; nam capite retrorsum ad scapulas mento incumbebat vt exire non posset, vti obstetrix nobis ad prægnantem vocatis narrauit. membranis verò diruptis, humore effuso, & enixu partus deficiente, ob longam moram & debilitatem, matrix minus lubrica partum adiuuare non potuit. Quare consului vt obstetrix ad humectationẽ oleo amygd. dulcium

dulcium pinguissimè vterum oblinirct,& quòd circa clauiculam aut os pectoris digito inuncto leuiter cum oleo eodem paululum subleuaret, vt sic caput ad os vteri rectè descenderet. quod vbi fecisset, & attemisiæ decoctum cum vino Rhenano, adiecto puluere cinnamomi calidè propinassem, (quanquam prius ebibisset cereuisiam cum oleo amygd. dul. & butyro, quam etiam euomuerat, fœtu nondum egrediente) ilico peperit, deinde post partum bene purgata, optimè deinde habuit. Erat autem prius valde meticulosa, eo quòd octauus partus esset, cùm mater eiusdem ex octauo partu obiisset. illa quidem imaginatione impressa, magis sibi metuerat. sed schemate optimi partus in rectum diducto, feliciter peperit. Eodem etiam planè modo, meo consilio, rustica feliciter enixa est, in pago ad Mosam sito.

SCHOLIA.

CAVSÆ *autem difficilis partus variæ sunt. interea vniuersæ aut internæ sunt, aut externæ. Externæ siquidem, quæ partus difficultatem inferunt, sunt aut immodicum frigus quod vterum densauerit, aut immodicus calor, qui vires dissoluerit, aut quoddam aliud fortuitò eueniens, vt liquet ex Paulo & Aëtio: Nam & mulieres difficulter pariunt ob aëris præcedentem vel præsentem constitutionem, vt Hipp. docuit. Obest aquilonia: Austrina iuuat sicca, fœtum & mulieris corpus exsiccat, & difficilem facit partum. nimis calida vires resoluit, vt diximus:* Causæ externæ.

frigida

frigida partes contrahit. humida omnium aptissima est. Quæ modicè calida est, vt veris (quod cum autumno faciliores partus concedat) laudatur. Internæ causæ trifariam. *Internæ autem causæ, aut vitio parientis, aut fœtus, aut membranarum esse possunt. sub quibus & alij intelligunt etiam posse fieri ratione vteri, vel partium vicinarum.* Parientis vitio causæ. *At parientis quidem, vt si crassa obesáq; sit, vterus exiguus, dolorum impatiens, aut timidiuscula, aut natura imbecillis, vt fœtum nequeat propellere, aut etiam si ante tempus pateat, vel inflammationem in locis genitalibus, aliáve particula fuerit experta, aut alio quodam modo laborans: ob ceruicis vteri obliquitatem, aut ob carnem eidem ceruici, vel osculo eius adnatam, abscessum vel duritiem. Potest & difficultas pariendi contingere, si etiam ossa pubis nimium conserta fuerint: quoniam enim in partu dilatari non possunt, pariendi difficultatem faciunt: similiter si puerpera vesicæ calculo laboret, vel excrementorum copia in intestino recto, aut vesica fuerit detenta, siue prouectæ ætatis fuerit, aut puella nondum virilis, nec vires vigoris adepta: nec minus ob nimiam lumborum cauitatem vterum comprimentem difficulter pariet. Ita quoque si matris adsit mala confirmatio, staturæ breuitas: ex vicinarum partium tumore, vel vitiis vesicæ, aut musculorum abdominis. Nimia quoque omenti & vicinarum partium spissitudo & obesitas.* Nam Hippocrates *scripsit, omenti magnitudinem impedire conceptum, os vteri comprimendo: sic & facilè partum molestat. In quibusdam enim omentum descendit inter vesicam & vterum, ibiq; spissius fit. Colli vteri longitudo facit quoq; saltem, vt longiori tempore exeat fœtus.*

Fœtus

Fœtus verò vitio similiter difficulter pariunt; vt si inusitatæ magnitudinis fuerit, vt Obs. 70 præcedente ostendimus, vel exiguus, & modicæ grauitatis, seu magni capitis, vel monstruosus, vel mortuus; aut viuus quidem, sed adeò imbecillis, vt foras non possit procedere: similiter si plures fœtus fuerint. Nam Herophilus quinque edidisse mulierem memoriæ prodidit. Confirmauit idem Gellij auctoritas, qui, diuo Augusto imperante, ancillam in agro Laurente quinque pueros peperisse testatur. Vbi biceps prodit difficulter pariunt, vel quouis alio modo monstrosus, gemini, vel coniuncti, aut duo vel tres. nam duo corpora, teste Valesco, nata visa sunt duo capita habentia, duo ora, quatuor brachia, quatuor manus, vnam anum. Primus mortuus est, & deinde alius longo tempore pòst, & fœtente altero. De monstrosis partibus & diuersis schematibus partuum, vide 4. lib. Iacobi Rueff chirurgi Tigurini: nam & figura ipsius fœtus naturæ contraria, vt hoc exemplo præcedente ostendimus, difficilem efficit partum; vt si obliquus, aut in pedes procedat, ex Hippoc. auctoritate eodem lib. De natura pueri. Naturalis siquidem figura prodeuntis fœtus est (vt diximus) vt rectè in caput manibus ad vtrumque femur extentis prodeat. proxima huic vbi in pedes conuersus est, præcipuè si manibus super vtroque femore extentis prodeat. Reliquæ verò omnes præter naturam sunt, Aëtio & Paulo testibus: vt si caput in dextram vel sinistram vteri partem declinet; aut altera aut vtraque manus exeritur, & crura intus inter se diducuntur: aut etiam altero pede intus detento, altero prodeant, aut si duplicati vteris innitantur, aut etiam obliqui prodeant; licet hi mi-

Ex parte fœtus causæ.

nus improbandi sint, vt liquet ex eodem Aëtio. Quapropter natura diligenter prouidit, quo pacto fœtus qua conueniebat figura ad collum vteri proueniret. Caput etenim eius primùm collo matricis indidit, tum per id aliis ipsius partibus viam muniuit, vt liquet 15. De vsu partium. Procedit autem in caput, si secundùm naturam prodierit, vt inquit Hippocrates, quoniam grauißimæ sunt ipsi supernæ partes, si ex vmbilico perpendatur. Atqui si fœtus obliquus, aut transuersus paret egredi, aut si secundùm longitudinem quidem, sed non vt nunc, scilicet caput non insereret, quod nonnunquam etiam, sed rarò accidit, vel pedem ante caput, vel manum exerens, difficilem aliis membris exitum efficeret, vt eodem 15. De vsu partium à Galeno scriptum est. De his vide plura, & quæ sint schemata infantis nascentis seu prodeuntis, in Harmonia Gynæciorum, & quæ Moschio ad longum scripsit. Et ita Fernelius breuiter: Quum non rectà in caput fertur, nec manibus secundùm latera adductis, sed vel ambos pedes, vel (quod multo operosius existit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit; vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet, quæ omnium peßima est pariendi figura. Difficilis quoque fit partus, si secunda, aut propter craßitudinem non abrumpatur, aut propter tenuitatem antequam oportet, diuellatur simul cum aliis membranis fœtum ambientibus; siquidem humore euacuato, infans præ siccitate ægrè mouetur, ac per os & collum vteri difficulter elabitur: humor enim iste, qui in pueri membranis continetur, nedum eisdem

Causæ ex parte membranarum.

lubri-

lubrificandis confert, sed vteri ceruicem ad maximam dilatationem reddit facilem: à prædicto namq; humore collum humectatum mollius redditur, dilataturq; facilius, eodem Gal. teste citato lib. 15. De vsu part. Difficilem itaque partum in propinquo esse, prænuntiat (inquit Fernelius) humor aquosus allantoide conclusus, totus ante partum effluens, aut copiosior sanguinis eruptio multo tēpore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore, qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, vixq; secundæ ab vtero diuelluntur. Sed & hæc signa, præter ea quæ superiùs diximus, proximi partus sunt ex Mosch. Si septimo, vel nono, vel etiam 10. mense, grauedo vteri, & ex renum consensu feruor & dolor in clunibus, lumbis & inguinibus erit; ipsius etiam matricis ad inferiores partes discensus cum orificij apertione & humectatione. Cùm verò proximat, superiores partes graciliores fiunt, & extenduntur loca super pectinem & inguina, & frequenter vrinæ desiderium nascitur. Immissoq; digito ad magnitudinem oui in orificio inuenitur: humor verò qui effertur, primò lentus, postmodum plurimus & sanguineus. Differt autem hic dolor à feruore qui in partu occurrit, & ab inflammatione vteri, eo quòd à feruore dolor cum clausura & siccitate in orificio inuenitur. At iam causa difficultatis partus antequam ad curationem accedatur, diligenter inquirenda, vt sic pro ratione causæ commoda inueniantur remedia. Et licet tot sint pariendi difficultatis causæ, haud tamen ægrè à Medico

Signa difficilis partus in propinquo.

Signa proximi partus, ex Mosch.

Dolor parturientis differens à feruore seu inflammatione vteri.

à Medico percipi poterũt: externæ siquidem ex astantium seu puerperæ sermonibus innotescent: interna verò tum ex se ipsis Medici inuestigabunt, tum etiam ex earundem parientium loquela. Nam debilitas ægræ, macilentia, veluti etiam pinguedo, ex habitu corporis deprehenditur. Si vteri vitio sit ex propriis indiciis, siue adsit vlcus, abscessus, inflammatio, aut tale quippiam, facilè deprehendes. Si quoque à frigore externo, vel calore, parientis indicio habebitur. Si mater debilis, vel lassata, vel morbum prius passa sit, vel ob longam moram magis lassata, vel famem experta, meticulosa, aut in pubertate, vel annosa, ab ipsa quoque vel astantibus percipies. Ita & fœtus imbecillitas ex debili & tarda motione habetur. si mortuus, eius signa antea diximus: à motu cessat, frigiditas ventris adest & lateris, dolor iuxta vmbilicum grauis, febris lenta, faciei decoloratio, fœtidus anhelitus, ascensus vaporum horribilium ad superiora, immobilitas ventris, instantia vigiliarum. Magnitudo fœtus ex parentum corporis constitutione, ac ventris parientis mole coniicitur, eaq́ grauiter incedit. Quando autem hæc deficiunt, & mater fortis est, facilis motus, & fœtus mouetur ad exitum, & tamen partus est difficilis, tunc signum est, secundam seu secundinam esse fortem; & tunc non exit aliqua aquositas nec superfluitas, & prægnans in enixu plurimum laborat: inde craßities secundæ colligi potest. Et siccitas vteri facilè cognoscitur per siccitatem prægnantis; quia est macilenta, sicca, sitibunda, agilis, minimè lubricosa. Nunc ad signa prognostica accedamus, exemplis prius productis de partu valde periculoso, & de primipara ex partu moriente.

Signa caussarum difficultatis partus.

OBSERVATIO LXXII.

De partu valde periculoso: & de primipara ex primo partu moriente.

VALDE periculoſum eſt ſi puer vel fœtus ſuper pedes exierit. euaſit tamen hoc modo nata Elizabetha Iacobi Teylingij ſororij mei filia. Oportet vt obſtetrix pedes impellat ſurſum, deinde paulatim conuertat fœtum. At ſi egrediatur vſque ad corpus, tunc præcipe ei vt comprimatur, & fac eam ſternutare cum condiſi: ſæpe enim, inquit Albucaſis, auxilio & gratia Dei, vidimus euaſiſſe incolumes & matrem & fœtum. Et ſi non egrediatur hoc modo, tunc obſtetrix reducat fœtum paulatim donec reponat eum ſecundùm figuram naturalem. Si ita fortè repoſuerit rectè, facilè pariet mulier. Quòd ſi nulla harum ratio ſubueniat, foue vterum cum mucilagine althææ & oleo ſeſamino. Puto autem filiam ſororij mei præmiſſis pedibus, manibus deorſum ad femora deductis natam; qualis eſt prima figura apud Iacobum Rueff: in quo caſu obſtetrix oleo, conuenientibusque linimentis inſtructa, exitumque infantis vngendo & demulcendo tantum iuuet, ne retro feratur, ſed vti cepit ita rectè pergat. Inprimis autem operam dabit vt vtraque infantis brachia deorſum porrecta appræhendat, firmiterque teneat, nec retrorſum deducere permittat; ſed hoc ipſo modo ad partum prodire compellat,

& ad reliqua pergat vt ibidem annotatur. Si verò in pedes procidat, manibus supra caput surrectis, tunc melius est, partum in vterum repellere, vt videre est apud eundem autorem cap. 2. vel de secunda figura innaturali. Si ad genua descendat, facilè repellitur. Si in nates sedeat, vt contigit vxori calceatij Alcmariæ, in qua fœtus complicatus natibus exire nitebatur; sed manu infante repulso leuiter eductus fuit. Vide 9. figuram apud autorem citatum. Sicuti forma innaturalis fœtus non careat periculo; ita pessima sunt symptomata quæ nos terrere debent; & tunc periculum prædicemus, si febris inter pariendum præcipuè acuta adfuerit, dum diu in excutiendo fœtum laborant, & si plurimum sudent pulsusque minuatur, & postea in totum non appareat, subsequente delirio. tales aliquando vnà cum fœtu dum in partu sunt, moriuntur: vt nuper euenit primiparæ valde tenuis constitutionis & imbecillæ existenti.

SCHOLIA.

Signa prognostica.

Ex parientibus ac puerperis maximè laborant primiparæ, propter inexperientiam dolorum: & dolent quidem totum corpus, maximè verò lumbos, ac coxendices. nam coxendices earum disparantur. Verùm expertæ iam partus, minus primiparis dolent: quæ verò multoties pepererunt, multo minus dolent; vt inquit Hippocrates lib. De natura pueri. Primiparæ & iuniores difficulter pariunt; ita & seniores quæ nunquam pepererunt; & aliquando cum vitæ peri-

periculo, si mala symptomata accesserint. Et vbi obliquus, aut in pedes fœtus procedet, nedum mulier difficulter pariet, sed multæ vel ipsæ perierunt, vel puer, aut simul matres vnà cum fœtibus; vt Hipp. in lib. citato scriptum reliquit. Huc referendæ sunt prædictiones habitæ de conceptione: nam & mulier post annum 25. primùm concipiens difficulter pariet primipara. Pinguis mulier sicut difficilè concipit, ita & ægerrimè pariet. Si dolor imas partes ventris tentat, cum parientis virium robore, & nulla adsit anhelandi difficultas in muliere temperaturæ & ætatis mediocris, bonum est: nam facilitatem partus præsignat: etiam cùm dolor est prope vuluam, iam dilatantur lacerti per embryonis præsentiam propè vuluam existentis, & citò exibit ille nouus calamitosus mundi socius, dicente Valesco. Quandocunque igitur dolor declinat versus inferiora & anhelitus sit bonus, partus erit facilis. Mulieres, vt dixi, pingues magis laborant in partu, quàm graciles aut macilentæ. Masculus cum minori labore egreditur, quàm femina. Si dolor ad ilia & os sacrum tendat, difficillimè pariet. aph. 55. lib. 5. Quæcunque vterum gerentes à febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt sine occasione manifesta, difficulter pariunt, & cum periculo, aut aborsum patientes periclitantur. Non sine ratione igitur fœtus (inquit Galenus in Comment.) aliquando nequit obsistere, sed ex febre & vitio humorum corrumpitur: nonnunquam verò perdurat vsque ad tempus partus; sed cùm ipse & valetudinarius sit, vt qui longo tempore laborauerit, & matrem habeat imbecillem, non sine periculo paritur. Nam ad bonum partum (vt aliàs quoque di-

ximus) duorum corporum vigore est opus, & grauidæ mulieris, & infantis. Quidam hic adiiciunt quòd illæ quæ in nauibus pariunt, mutos edant. vtrum id verum sit dubitamus. Plinius oscitationem in enixu lethalem esse voluit, lib. 7. cap 6. Quòd verò mulieri, quæ difficulter parit, sternutatio superueniens bonum sit, decretum reliquit idem Hippoc. aph. 35. lib. 5. quoniam vehementiori concussu atque feruore, partim quidem naturam excitat, partim verò excernit quæ partibus corporis firmiter infixa adhærent, vt inquit Galenus in Commento. Abscessus tempore imprægnationis in vtero accidens lethale: & hoc quoque prius ex Hippocrate dictum. Partus autem difficilior in fœtu mortuo, quàm viuo.

OBSERVATIO LXXIII.

De quibusdam mulieribus in partu periclitantibus, & egregiè liberatis.

CATHARINA, mulier quæ extra portam qua Schiedamum itur habitabat, vxor illius Iacobi Iohannis, qui vela conficiebat, cùm circa tres dies in partu difficili hærés párere non posset nec lotium emittere, ad eam tandem ego accitus fui, cùm obstetrix eandem pro deplorata haberet. At his infrascriptis remediis anno 1571. per me descriptis tandem feliciter peperit, 24. Febr. eam accessi, & cùm aluum non deponeret, balanis sequentibus soluta fuit: ℞ pul. hieræ picræ ʒ ij. salis communis, & salis gemmæ an̄. parum, mellis q. s. fiant duo suppositoria.

ſitoria. Imperaui quoque vt obſtetrix ventrem inferiorem ad pubem vſque inungeret, ob humorem effluxum & matricem ſiccam: ℞ ping. gallinæ, anatis, anſeris, olei liliorum, cheyrini, añ. ℥ ß. olei amygd. dul. ℥ ß. miſce pro linimento. interea dum in officio obſtetricandi eſſet, intus vuluam quoque illinebat oleis ſequentibus: ℞ olei amygd. dul. ℥ j. ß. olei liliorum ℥ ß. miſce. Sacculi quoq. parati erant in vino Rhenano cocti, & expreſſi calidè pectini admoti ad vrinam prolectandam (cùm ea retenta eſſet) & partum facilitandum: ℞ folior. maluæ, flor. chamæmel. meliloti, parietariæ, añ. m. j. artemiſiæ m. ß. ſem. aniſi. anethi, añ. ʒ ij. cerefolij m. j. fiat ſacculus quadratus interſutus. Interim & pul. ad prouocandũ partum non febricitanti per tres vices exhibitus eſt. Obſtetrix aliũ puluerem pro vxore Cornelij pictoris dederat; de qua muliere ſuo loco dicemus; quẽ citra meum conſilium à pharmacopœo extorſerat; ſed nihil effecit, cùm caſus ab altera diuerſus eſſet. Verùm hæc ſubſequentibus pulueribus cum vino aſſumptis, & admotis ſacculis, ex iis copiosè lotium reddidit, & mox feliciter peperit, & ſalua euaſit, & ſana etiamnum viuit. Hic erat pul. facilitans partum: ℞ cinnamomi ſelecti ʒ j. ß. oſſium dactylor. ʒ ß. ſem. viol. ℈ ij. rad. dictamni albi ℈ ß. fiat puluis ſubtiliſſimus in tres partes diuiſus. Venit mihi tunc in mentẽ textoris vxor, quæ cùm octo diebus in difficili partu valde angeretur, à M. Iohanne Tiengio Amſteldamenſi Medico curata fuit, vbi nono die

accepisset ℨ j. pil. de assa fœtida (de qua superiùs dictum est) cum cyatho vno decoct. sabinæ, idq́ ter, post prandium, & hora 4. & sub noctem hora 8. quibus eadem nocte, Dei nutu, peperit filiam, & salua mansit. Sed & alteri etiam octo diebus hærenti in difficili partu, cui ante 4. dies matrix aperta humorem mensesq́ue profuderat, exhibita est ℨ ß. pil. ex assa fœtida iam dicta cum vino decoct. verbenæ, sabinæ & artemis. & liberata est illa nocte, cùm bis sumpsisset. Ita & puerpera, cui duobus diebus secūda intus permanserat, valde defatigatæ tertio die extrema inunctio adhibita fuit, vt in deploratis fieri solet. sed singulis tribus horis accepit easdem pill. ad ℨ ß. (quā descriptionē accepit à Nicolo Florentino, authoritate Rhas. cap. proprio De facilitando partum) exhibitas cum succo verbenæ & prassij mixtis cum vino Rhenēsi; & fuit liberata. Idē vtebatur suo clareto & vnguento emolliente, descriptis antea Scholio Obs. 43. huius libri.

SCHOLIA.

Qualis obstetrix eligenda.

CVRATIONEM *antequam aggrediamur, de obstetrice perita ac gnara, & sagaci, ac minimè temulenta, prospiciendum est, vt per eandem omnia illa quæ partum difficilem inferunt, rectè curare possimus: nam vt traditur in Harmonia Gynæc. cap. 9. obstetrix literas nosse debet, cui & ingeniū promptum, & memoria præsens adesse debent. Eaq́; sit studiosa, munda vniuerso etiam corpore, fortis & laboriosa; quæ &, iuxta Mosch. sit medicinalibus actionibus exercitata, prouidens, iusta, diligens in adiuuando, quæq́;*

partes

partes diuidere nouit, & accidentia mitigare, non iracunda, nec turbulenta, compatiens, sobria, pudica, arguta, quieta, prudēs, nec auara, atq; in eo munere facilis, audacula, quæ animum primiparæ facilè excitet, & quæ præparcū animum coarguat, faceta, hilarisq;, non annosa, quæq; nō solùm difficultati partus opportunè expediteq; succurrat; sed etiā cōtra ea (vt Benedictus Veronensis dicebat lib. 25. cap. 25.) quæ accidūt ingeniosè agat; & in præcidendo deligandoq; vmbilico infantis non impigra sit. non dicaculā, sed religiosam esse oportet. Nam sæpe infans veluti emortuus enascitur, qui prius quàm deligatur vmbilicus, cōpresso intus sanguine, tamquā recepto alimēto, vita restituitur: is alioqui deliquio moritur. At nunc de iis quibus obstetrices indigent, vt est sella obstetricalis ab ipso Mosch. tum veteribus descripta, instar sellæ tonsoriæ similitudine lunæ præcisa, vt illuc infans cadere poßit. Sed quòd sinu insident alterius mulieris, vt nostras obstetrices facere diximus, non adeò incommodum est, quàm quòd à viris fortibus brachia teneantur: nam quædā vel aspectū virorū dum parturiunt abhorrēt. Interea Moschio adesse vult ministras vnà cum obstetrice numero tres, ex quibus duæ dextra læuaq; ad latera stare debent, inter quas incūbere poßit; tertia verò dorsum eius teneat. Sed si in sinu sedeat mulieris robustæ, tertia minus opus erit. Interea omnia sint parata quæ ad partū sunt necessaria, vaporationes ex oleis calidis, spongiæ mollis, lana mūda, fasciæ, ceruicalia, resumptiui odores, & cathedra obstetricalis. Reliqua vide apud eundē, quid facere oporteat antequā in sella ponatur parturiēs, & quomodo eam collocare oporteat. Etenim si ita fuerit lassa, vt supina sedens in lecto párere non posset, ad sellā eam leuant,

Sella obstetricalis. vide Mosch.

De ministris, cum aliis rebus ad partum necessariis.

vel in mulieris femoribus ſedere debet (vt & nos paulo antè diximus) vt illic pariat. Obſtetrix ita ſedere debet vt vtiliter ſit cincta, authore Moſchione; & ſi in lecto partus efficiatur, habeat modicè inferius obſtetrix ſedile, in quo ſedeat, vt ita facillimè manus mittere poßit. Si verò ſedens in ſella paritura eſt, & ſedeat inferius obſtetrix humiliori ſella, vt poßit ex ſuperioribus partibus infantes adducere, & aliquantulum pedibus ſuis apertis, plus tamen humiliore loco, vt eam non impediat, faciem ſuam auerſam auertat, ne pariens præ verecundia ſe concludat. Ante omnia tamen ligamentis omnibus & capillis ſolutis; quod propter laxamentum ſolet fieri. Digito autem ſiniſtro oleo calido peruncto, orificium matricis circumagendo aperiat, vt chorium illuc cadere poßit. Omni cura circa parturientem ſatagere debet, & petere eam vt non clamet, ſed omnem ſpiritum ad inferiores partes exponat, maximè cùm dolor occurret. Si folliculus diu non fuerit ruptus, vnguibus eum rumpere, & immißis paulatim digitis plus adaperire conabitur. Obſeruandum eſt ne infans ſubitò cadat, ne quaſſatio capiti & ceruici infantis adducatur. Naturaliter verò orificium aperitur aliquando, mergentibus humoribus per ipſum. Tunc apprehendere debet obſtetrix, & in diuerſum adducere huc atque illuc. Illo tempore quando ſe matrix aperit, conari oportet; & quando ſe concludit, non conetur, ne feruore aut ſanguinis fluxu, ipſius matricis adductio emergat. A lateribus verò miniſtræ ſine quaſſatione, manibus aptis deorſum deducant. Cùm verò exire fœtus cœperit, manibus pannum habentibus eum ſuſcipiat obſtetrix; & id obſtetricaliter quam leniſsimè,

Obſtetrix quomodo ſedere debeat.

vt vnà

vt vnà cum secundis procidat. Quando autem & quomodo vmbilicum oporteat præcidere, ex Moschione sic habeto. Cùm modicè infans in terra requieuerit, à ventre eius digitis quatuor scalpello aut cultro acutißimo præcidendus est. Nec superstitionibus antiquorum consentiendum est, qui lino aut vitro, vel canna acuta, aut cortice panis secabant. Cùm verò præcideris, sanguinem, qui in eo remansit, coagulatum exsiccabis, & lana torta vel licio ligabis, ne subsequenti fluxu sanguinis infans periclitetur. Sed eadem hora qua natus est, ex vtraque parte ligandus est, & sic in medio præcidendus, ne & ipsa parturiens fluxum sanguinis patiatur. De regimine parturientium hîc ea adiungere poteris, quæ & Erotis de paßionibus mulierum cap. 16. De regimine parturientium scripsit. Nunc verò quod ad difficultatem partus attinet, & rationem curandi, variatur quidem iuxta causarum diuersitatem, vt nunc nonnullis exemplis præcedentibus constat, & etiam sequentibus manifestius ostendetur, si speciatim eas curare velis: quanquam quædam sint animaduertenda tanquam omnibus causis communia, quæ primò conscribemus; simul etiam & mentionem facientes quorundam medicamentorum, quæ indifferenter omnibus puerperis difficulter parientibus ex quanis causa adhiberi poterunt; hîc etiam adducentes tria documenta ab ipso Donato ab Altomari cap. De difficultate partus etiam descripta. Primùm est aduertendum quòd puerperæ eo tempore, quo partus instat, non sunt multa alimentorum copia grauandæ, neque varia alimenta & crebrò exhibenda sunt, veluti Neapoli abuti consueuerunt mulieres, & vetulæ, & quidam vulgares

Quando aut quomodo oportet vmbilicum præcidere ex Mosch. lib. matricis.

Curatio.

Primum documentum.

Medici, vt eisdem obsequantur; quod & magis hic apud nostras mulierculas fieri solet. Distrahitur enim calor pro conficiendū multis ac diuersis alimentis, & quia etiam coctioni ac retentioni alimentorū vacat, viriliter expellere nequit, qua facultate tamen ac functione valida eo tēpore parientes indigent. Pauca itaq. ac moderata alimentorū copia tribuatur, sintq; concoctu faciles, boniq; nutrimenti cibi; vt oua recentia, ac sorbilia, seu tremula, ius pullorū, gallinarum, phasianorum, aut starnarū; quod ex contusis carnibus fit, & vulgus consumatum appellat; vel etiam eorundem animalium contusa caro, quam idem vulgus tortilium nominat; aut buccellæ panis in vino Græco aut alio odorato vino maceratæ simul cum eodē vino tribuantur. Ita & Benedictus Veronensis: Tum interea (inquit lib. 25. cap. 23.) vitanda sunt acria, appropinquante partu, exiguoq; cibo vti necesse est. qui tamen plurimum alat, vinoq; odorato exinde horæ interuallo. Paritura quoq. in aëre calido & humido, iuxta Guainerium, collocetur; in cuius domo nulla pira dimittātur, teste Diosc. vuluā aperire prohibet: omnes lapides preciosi ab illa amoueātur. Ad hæc, pro secundo documento, permittendū haudquaquam est, vt obstetrices difficilè parientium vterum diutius dilanient, sed leniter, & placidè vteri partes cōtrectent, dulci interim oleo, aut alio quopiam, eiusdem locos perfundentes. Item, pro tertio documento, non illico parturientes in sella collocandæ sunt; sed obstetrices prius os vteri tangere debent, & primùm cùm in dehiscentis modū auctum animaduerterint, quod ad fœtus transitū satis pateat, tunc vt surgat mulier iubere debent, eandemq; in subsellio collocare, adhortariq; vt ad expellendum fœtum stre-

Secundum documentum.

Tertium documentū.

strenuè se paret, quemadmodũ 3. De natura facult. à Galeno scriptum est. Spiritum quidem detineant; verùm non, velut imperitæ faciunt, ipsum in gutture congregare debent; sed ad inferiores partes propulsare, ex decreto Actij cap. 14. lib. 16. quo tempore, vbi partus difficilis sit, corallum aut lapidem aquilæ, aut styracem, coriandrum viride, seu polygoni radicem, in dextro crure alligare conuenit. Guainerius ait: Lupinas carnes paritura si comederit, pariet facilius, & incantationes noxiæ versus illam (inquit) non valebunt. Conducunt iaspis, smaragdus coxæ alligatus; & cor gallinæ adhuc palpitans; & tota ala aquilæ vel penna vulturis pedibus parituræ supposita; & vnguis milui sub laborantis camisia portata, & magnes in sinistra manu retentus. Insuper, vt etiã Donatus refert, & accipitris seu falconis stercoris ʒ j. cum vino albo aut aqua capill. ven. præbe, vel tantundẽ cinnamomi vel casiæ. Aut hunc in modum puluerem conficias, iuxta Donat. vel nostro vtere, de quo dictũ est prius: ℞ fimi accipitris ʒ j. cinnamomi, casiæ, añ gr. vij. croci gr. iij. misceantur, & cum pauco vino odorato albo, aqua capill. ven. aut flor. citrang. exhibeatur. Interim quoq. myrrhæ aut castorij ʒ ß. aut ℈ ij. cum gr. quatuor cinnamomi propinabis. Sunt qui trochis. è myrrha etiã ʒ j. exhibẽt. insuper & phaseolorum seu cicerum rub. ac fœnugr. decoct. cum oleo amyg. dul. Quod si parũ cinnamomi, croci, aut casiæ, seu alterius prædictorum permisceas, magis conferet. Excitare quoq. hoc tempore sternutamenta conducit, modò non admodũ imbecilli capitis parturientes sint. Suffitus etiam resinæ, aut cumini, aut pinus corticis, confert, Hipp. auctore, lib. De morbis mulieb. Verùm speciatim vnicuiq; causæ

Quæ à proprietate facilitant partum.

causæ quæ conferunt nunc dicamus, facto initio, si mulier ipsa, vel vteri vitium aut morbus in causa fuerit, hoc exemplo prius interiecto.

OBSERVATIO LXXIIII.

De muliere obesa in hyeme difficulter pariente.

MVLIER obesa in asperrima hyeme difficulter pariebat: nec erat mirum, cùm talis, eo quòd esset obesa, vuluam quoq. strictam magis habebat; tum in hyeme etiam naturaliter orificium matricis magis strictum habent, vt Erotis dicebat: nam propter frigiditatem temporis & aëris, plus constringitur vterus. Ad hanc accitus, quo melius páreret, propter frigus condensans, vterum & meatus angustiores reddens, obstetrici tum astantibus imperaui, vt parturientem in cubiculo calido ponerent, & pannos multos calidos simul circa vuluam applicarent, & eandem, quantum possibile esset, à frigore externo custodirent, & vt partes anteriores & posteriores inungerent cùm oleo sampsuchino, & etiam liliaceo. Alij, vt Rhases, inungunt oleo iesemino, ab vmbilico infrà; etiam artemisiam contusam emplastri modo ventri apponunt. Quia autem hæc erat valde crassa ac obesa, cuius causa minus párere poterat, eandem in lecto vt ponerent iussimus; nam & pronam, vultu in terram deiecto, dum in lecto est, eam figurari volunt. Illud enim & Haly & Auic. iubent, quemadmodum & Valescus refert. Si mulier,

mulier, inquiunt, fuerit pinguis, iaceat supra ventrem, id est, supra genua sub ventre. Ista positura (teste Valesco) lacerti ventris leuius & facilius stringuntur, & sic mulier facilius parit, si crassa pinguis & obesa existat: & ita pariũt quadrupedia. Iussi deinde vt obstetrix oleo liliaceo, butyro, axungia anatis & gallinæ, os vteri liniret; simul propinans, cùm non febricitaret, puluerem sequentem: ℞ trochis. de myrrha ℈ ij. cinnamomi ℈ j. fiat pul. Sumpsit cum vino Rhenano, decoct. artemisiæ: & tandem præter spem, in cubiculo ab externo frigore tuta, feliciter peperit; & deinde bene purgata, & à secunda vnà cum prole liberata, rectè valuit.

SCHOLIA.

CVM enim pro ratione causæ remedia sunt admonenda, speciatim quod ad mulieres attinet difficulter parientes, si ob aëris constitutionem præcedentem, vel ab immodico frigore vterum condensante ac coarctante fiat pariendi difficultas, in aëre mediocriter calido locanda erit, & in eo gestationem eam mouere conuenit, modò febris, aut aliud quippiam non impediat. Nonnulli etiam conquassationes validas, sternutamentisq; ciendis idonea adhibuerunt, Paulo & Aëtio testibus: quibus etiam opem adferre oportet laxatione per insessus calidos, & suffitiones, ac per infusiones oleorum, tum actu, tum potentia calidorum: itemq; per illinitiones, ac cataplasmata eiusdem generis. Qua de re infundere oportet largiter oleum dulce, & calidum: item decoctum fænug. aut maluarum, vel seminis lini; deinde & pubem Si ex immodico frigore fiat partus difficultas, curatio.

etiam

etiam cum abdomine & lumbis eisdem medicamentũ illinire, aut alio relaxante medicamento, vt hydrelæo & aliis huiusmodi: eadem quoq; laxamenta adhibenda sunt à balneũ (Valescus vtitur balneo aquæ calidæ, cauendo frigus) si non febris aut aliud quippiam prohibuerit, ex eorundem autorũ testimonio. Si verò ob calorem immodicũ vires exsoluentem pariendi difficultas excitetur, condensantibus ac maximè cõstringentibus, seu adstringentibus, & firmitatem inducentibus eam roborare oportet: qualia sunt inspersiones & insessiones ex myrto, pampinis vitis, malis punicis, aut rosis: nec minus odoramẽta fiant ex aqua ros. myrtill. & nymphææ cum aceto, addendo, si lubet, parum santalorum & corallorum rubeorum. Conuenit quoque vnguentum ex vino & oleo ros. frigidis, vt inquit Aëtius: nec minus cibis & potionibus refocillanda erit facilis coctionis, multi nutrimẽti, ac modicæ quantitatis, permixtis semper quibusdã adstringentibus, vt cydoniis, malis punicis, ac reliquis huiusmodi: insuper buccellæ panis vino imbutæ, ad arcendũ animi deliquium, eisdem offerantur, in aëreq; parum frigidiori degant. Si verò siccitate, vel aliqua re comprimente, partus retardauerit, oleum dulce calidum commodè iniicitur cum decoct. fœnug. aut maluæ, vel seminis lini, aut ouo coniecto, nam & plurimum recreat. Exinde ventri, pubi, lumbisq; cataplasmata ex lini semine imponuntur, & hydrelæo; vaporationesq; & balnea ex supradictis, modò febris absit; & parturientem in lectica in conclaui, vt suprà, ponemus: Timidis ac puellis mentis robur admouendum, quemadmodum eis, quæ inexpertes dolorum sunt, vt validißimè spiritum comprimant, & ad inguina depellãt. Inprimis enim metuentem

Si ex immodico calore fiat, curatio.

Si ex siccitate, curatio.

Si timidæ, quid faciendum.

em adhortamur; sicuti inexpertam doloris increpa-
mus: sed præcipuè spiritum continere & ilia conflare,
i quæ animi defectum pati inceperit: etiam, præter
a quæ diximus, odoramentis recreamus; & ad sensus
euocatam, exiguo cibo, sed præstanti, reficimus. Sicut
imidæ sunt corroborandæ, ita & ira cōcitatiores com-
escendæ sunt. At si mulier ob virium imbecillitatem
árere non poßit, reparanda est imbecillitas illa ante
empus partus; aut si imbecillior facta fuerit propter
morbū præcedentem, aut aliquam euacuationem, aut
issolutionem spirituum, aut propter aliam causam,
lenda est euchymis & multum nutrientibus, vt vino,
ucco carnis, testiculis galli, & similibus. Si autem ea
mbecillitas proueniat ob longam defatigationē in ipso
artu, citra insignem sanguinis euacuationem, bonum
rit dare potionem cordialem ex confectione alcher-
mes cum vino, vel cum iusculo; vel parare potionē ex
liis pulueribus cordialibus, vt: ℞ diamb. vel diamoschi
℈ j. pul. diagalangæ & diarod. abb. añ. ʒ ß. vini albi ℥ ß.
aquæ betonicæ et meliss. bugloss. añ. ℥ ij. misce, fiat potus.
capiat ventriculo vacuo, & per duas horas nihil acci-
piat. Quouis modo igitur imbecillæ sint mulieres par-
turientes, ex morbo, tēperamento, vel ætate prouectæ,
eisdem cibis boni nutrimenti ac potibus reficiēdæ sunt,
vino odorifero, bonis iusculis, adiectis cinnamomo &
croco, sumēdo tessellam vnam diamarg. calidi. Iucundi
odores, ac styrax calamitis, moschus naribus admouea-
tur; nec verendū, vt quidam sentiunt, matricem, quæ
bonis odoribus delectatur, sursum reuocari, sicq; partū
impediri. Nam fœtus grauitas vterum deprimit, sur-
sumq; ascēdere prohibet, atq. interim bonis illis odori-
bus parturiētis vires, & spiritus roborātur, valdeq; iu-
uan-

Si mulier ob virium imbecillitatem párere non possit, curatio.

uantur. Quòd si ob lumborum cauitatem, aut propter nimiam pinguedinem, pariendi difficultas contigerit, eadem erit curatio quam in præcedēte Obs. diximus. Puerpera misella prona flexis genibus collocetur, seu in lectulo, vt vterus delabens ceruicem rectam extendat, atque idem è directo ostioli habeatur; quod quidem ceratis, oleis, ac pinguedine delinire digito oportet, & sensim aperire. Idem quoque vteri osculum, vbi clausum fuerit aut permanserit, pinguibus medicamentis emolliatur ac relaxetur. Hæc vltima causa, sicuti & sequentes, ad vteri vitia pertinet; de quibus & nunc etiam speciatim agamus. Si igitur contingat difficultas partus ex constrictione orificij matricis, cuius cura grauior est inter omnes, ideò tale subiungimus consilium Erotis seu Trotulæ. Prouideat sibi mulier in tribus vltimis mensibus in dieta, vtatur leuibus cibis & digestibilibus, & per quos membra dilatentur, qualia sunt vitella ouorum, carnes & iura pullorum & minorum auium, perdicum, phasianorum, & piscium squamosorum cum bono condimento. Sed hæc subsequentia, instante partu, adhibenda: balneum aquæ dulcis, in qua herbæ emollientes bullierint: sed balneum aërium & stupham fugiat. à balneo exiens inungatur oleo seminis lini, axung. anseris, vel anatis, vel gallinæ, ab vmbilico inferiùs. Aëtius lib. 16. cap. 22. paucis verbis dicit: Si vteri ostium clausum persistat, pinguibus medicamentis emolliemus & relaxabimus. Et ita quoque Ægineta: Si ex adstrictione fit, laxatione prius opitulandum, infundendo largiter oleum dulce & calidum, & decoctum fœnugr. maluæ, & sem. lini, & aliis leniendi facultate præditis: insessus ex hydrelao

Quomodo difficultas partus curetur ex constrictione orificij matricis.

læo & aliis ſupradictis. Si vuluæ paruitas in cauſa fuerit, loca pingui quopiam etiam inungenda & fouenda erunt, osq́; vuluæ digitis dilatandum, ac fœtus violenter extrahendus; idemq́; ſi non ſucceſſerit, diſſecandus: quod præcipuè facere oportet, ſi fœtus prægnus fuerit, vel interierit. ſed de iis poſtea. Si ob alia vitia vteri mulier párere non poßit, inquit Aëtius, ſiue ob inflammationem, vlcus, œdema, duritiem, aut quippiam ſimile; infeſtantibus morbis occurremus. Si ob carnem collo vteri innatam, aut tunicam obſtruentem, pariendi difficultas eueniat, ſicut non perforatis mulieribus accidit; quodcunq. impedimento fuerit, amputabimus. Et ſi morbus aliquis particulas vicinas obſederit, huic etiam proſpiciemus: vt ſi oſſa pubis nimium conſerta fuerint, quoniam in partu dilatari non poſſunt, linimentis pinguibus oleoſis ea relaxabimus. ita quoque ſi veſicæ calculus affuerit, eum primò propellere oportet: & ſi eadem lotio plena fuerit, idem educendum: ſimiliter ſi inteſtinum rectum excrementis plenum fuerit vel repletum, clyſteri, inquit Aëtius, abluemus, vel melius cum balanis, vt priùs diximus, & vrinam retentam tubulo, iuxta eundem Aëtium, eliciemus. Vtile enim eſt parturientibus vt quouis modo lotium emittant: imò vtiliſſimum vt rectum inteſtinum vacuum ſit omnibus recrementis; ſic enim facilius parit, vt longa experientia vidimus, & exemplo antea oſtendimus. Nunc de curatione dicamus ſi ex parte fœtus fiat difficultas: quæ etiam ex parte liquet Obſ. 70. præcedente De partu difficili ex magnitudine fœtus, & Obſ. 71. ob innaturalem poſitionem fœtus: tum ex ſequentibus exemplis hæc curatio multo clarior euadet.

Si vuluæ paruitas in cauſa ſit, quid faciendum.

Si ex aliis vteri vitiis.

Si ob partes vicinas læſas vel impeditas.

OBSERVATIO LXXV.

De partu difficili ob geminos.

MARIA Petri Sasboti diuitis illius Zythepsæ Delphensis filia, quæ in ædibus paternis habitabat in Mundi intersignio, ex duobus gemellis masculis in partu difficili periclitabatur. Cùm itaque anno 1566. 25. Octob. parere non posset, nec obstetrix, etiam fotu adhibito ex floribus chamæmeli, artemis. & polygoni, quid proficeret, cùm prægnantem in eo balneo pedibus ad femora vsque imposuisset, maxima angustia parturiens correpta fuit; ita vt enixus partus qui prius aderant, omnino cessarint. Ad quam ego vnà cum Ericio collega meo primùm 28. die Octobris acciti fuimus, & vnà hæc subsequentia præscripsimus: ℞ pulegij, calamenthæ, hyssopi, añ. m. ß. caput vnum radicis liliorum albor. myrrhæ ʒ ij. puluerisatis adde terebinthinæ & mellis q. s. fiant duo pessi sindone serico obuoluti. ℞ olei lilior. albor. lini, amygd. dulc. añ. ℥ j. olei irini, sabini, añ. ℥ ß. misce; ac pessi illis oleis tum vulua intus inungatur: ℞ cinnamomi electi ℈ iij. ß. nucleor. dactyl. num. ij. casiæ ligneæ, doronici Romani, añ. ℈ j. sabinæ m. j. fiat puluis pro iij. dosibus. dedimus cum vino maluatico, cùm nulla adesset febris. 29. Octobris: ℞ cinnamomi selecti ʒ j. doronici Romani, galangæ, calami arom. añ. ℈ ß. sabinæ p. j. pul. perlarum subtiliss. tritarum

(quia

(quia debilis) vnicornu, añ. ℈ ß. rasuram nuclei dactyli vnius; fiat puluis pro tribus dosibus; & cùm vino maluatico propinabatur. 30. die Octob. cùm partus instaret, obstetrix Heyla nomine, alioqui in obstetricandi arte perita, paratam penes se habebat expressionem foliorum lauri, gallitrici, nepitæ, cum vino Rhenano, quam propinare decreuerat. At nos, ne caput tentaret, folia lauri amouenda esse diximus, cùm herba capitalis esset, & eius loco (ne gloriosæ obstetrici curatio adscriberetur) pulegium viride accepimus, atque illud expressum cum reliquis supradictis, exceptis foliis lauri, propinauimus, & post assumptum hoc medicamentum, hora secunda, eodem die peperit masculum viuum. Interea obstetrici ac astantibus mulierculis mandaueramus, si ob partus angustiam, qui tot diebus enixu lassauerat, in lipothymiam incideret, aut syncopen, vel in fluxum nimium, aut morbum vterinum, quo aliàs laborare consueuerat, à me tamen antea curata, vt ex syrupis qui tunc ad manum erãt cochlear vnum sumeret: ℞ syr. ex ros. sicc. ℥ ij. syr. absinthij ℥ j. perlarum exquisitarum subtiliss. tritarum ʒ j. misce. Sed quia syncope illam non appræhendebat, ideo propinatum non fuit. Postea cùm secundum fœtum párere non posset, neq. à se excutere, fluxu quoque iam apparente, inhibuimus tuñc ne ex puluere suprascripto cum vino maluatico amplius sumeret. Deinde quia certis signis fœtum mortuum esse coniiciebamus, qui etiam inuersus & cum brachio malè

 loca-

locatus erat, eum vt obstetrix dextrè reponeret præcepimus. Interim dum rursus conamina seu enixus partus intenderentur, refocillatis viribus optimis cibis, & iusculis, adiecto cinnamomi puluere, (nam omnibus modis ad partum facilitandum confert) primo die Nouembris, manè hora quarta secundum masculum peperit, sed mortuum cum brachio & collo liuido; obstetrice tamen affirmante, paulo antequam pareret partum vixisse, & in ipso vehementi enixu expirasse. Ceterùm cùm deinde puerpera ipsa post duos partus laboriosos maximo dolore afficeretur, qui plerumque puerperas subsequi solent, exhibuimus cereuisiam, in qua flores chamæmeli decocti erant. Hoc enim, licet simplici remedio, tanquam tamen arcano, etiam Alcmariæ, antequam Delphos venirem, vti solebam; & etiam nunc semper, cum maximo successu. Proinde eo decocto sumpto, doloribus paulatim cessantibus, optimè deinde fuit purgata in puerperio, & bellissimè se habuit. Quanquam hæc ipsa post duas septimanas in puerperio, incidit in abscessum maxillæ, & dentium dolorem haud exiguum. At cùm perciperemus exterius in maxilla duritiem quandam esse, accepimus diachyli cum gummis ℥ ß. supra coria rotunda quatuor eiusdem formæ, paulo ampliora dalero, inducentes: quorum continua impositione, vnius post alterum, ruptus est abscessus paulo supra mentum; & facta mundificatione, & consolidatione per chirurgum sine manifesta cicatrice, rectè fuit

fuit curata. Fortè hunc abscessum contraxerat ex frigore externo, cùm octo diebus in difficili partu fuisset, antequam vltimus seu secundus partus prodiret. At cùm hæc rescriberem mense Decembri anno 1589. bellè habebat; & etiam anno 1595. quo rursus Alcmariam à magistratu Alcmariano reuocatus eram.

Scholia.

Quæ verò non vterum gerentis vitio, sed ipsius fœtus, difficultatis pariendi causæ sunt, hoc modo corrigenda erunt. Si gemini fœtus fuerint, aut terni, aut plures, ac collum vteri obsederint, reliqui ad fundum vteri repellantur, & is qui magis paratus videbitur, prius educatur: sensim autem & citra contusionem omnia fiant, oleo locis peruunctis, vt idem Paulus refert. Et sic ex Moschione: Vbi duo, tres, quatuor, pluresve simul se ad orificium contulerint, in sinum vuluæ omnes sunt repellendi, & sic sigillatim recipiendi. Et ita si propter ipsius fœtus figuram præter naturam, partus difficultas adsit, ad naturalem situm reducendus est, quantum eius fieri potest, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, & partim in rectum agendo, vt inquit Paulus. Et si manum vel pedem præmiserit, ne attrahatur per membrum, nam magis impingitur, aut luxatur, aut etiam abrumpitur; verùm digitis humero fœtus, vel coxæ affixis, rursus in conuenientem locum introducatur; id quod iam præmissum est. Oportet autem obstetricē primò vnguibus incisis oleo illinitis, & digitis in vnum conductis, schemata mala infantis corri-

Si ex parte fœtus fiat, curatio.

Si duo vel plures, quid agendum.

gere. Vbi enim valde infixus est, prius eum à loco inoportuno euellere oportet. Si rectè positus sit, & ad manum perueniat, teneat eum, & sic educat. Sin in diuersum aut obliquum iacet, iuxta Moschionem, immissa manu obstetrix eum componat; & si in caput proximum inuenit, ipsum teneat & abducat. Si infans caput interius habuerit, & si duas manus eiicit, oportet obstetricem prius immissa manu sua caput ad orificium corrigere, & comprahensis manibus infantis, conari ne caput eius orificium vuluæ obthuret, vt facillimè omne corpus infantis exire poßit, quo priores manus exierant. Quoties videlicet manus emittat, non abducat, relicto capite intus orificium matricis obthurante; sed potius digitis in humerum infixis, retrorsum agat, & in capacitate vuluæ positum ita componat, vt manus eius erectas lateribus inungat, & apprahenso capite foras conari incipiat, ne vitiosus, aut manu exarticulata prodeat. Si in pedes descendat, vt antea dictum est, age. si ambos eiecerit, duabus manibus suis obstetrix in inguinibus infixis sursum repellat, & compositum foras eiiciat. Si vnum pedem, corrigatur; &, si fieri potest, manibus eius lateribus iungat, & apprahensis pedibus foras adducere conetur. Si diuisis pedibus duabus partibus vulua plantas infigat, immissa manu obstetrix eos iungat ad orificia matricis, eosq; componat, & sic educat. Si in genua exeat, retrorsum pellendus est, & correctis manibus, fortè & pedibus, adducendus. Si in nates, retro infantem impellat, vel repellat, & correptis manibus vel pedibus educat. Si grande caput habeat vt exire non poßit, intrinsecus repellendus est, & vnctionibus vncto orificio, immissa manu ob-

stetrix

S[illegible] ue-[illegible] ut [illegible]quum iaceat, quid faciendum.

Si ambæ manus foras veniunt.

Si ambos pedes vel vnum reiecerit, vel diuisi sunt.

In genua, in nates.

Si caput grande vel contortum.

stetrix eum adducat, tenens caput eius, adiuuante etiam conatu suo parturiente. Si caput contortum habuerit, immissa manu id corrigat, & humeris comprehensum leniter adducat, ne matrix ipsa quassetur. Si duplicatus; quod duobus modis fit, quoties nates in orificio inueniuntur, & in interiori parte fiet duplicatio, secundo modo quando caput & plantæ in orificio fuerint in superiori parte; potest obstetrix ita corrigere, vt plantis reuocatis sursum, caput hîc teneat, & sic infantem foras adducat. Si in diuexum iaceat, aut supinus, vel in dentes, præcipimus vt in vulua displicitus & apprehenso capite adducatur. enimuero obstetrix leuiter immissis digitis in latus eum conuertat, & accepto spacio vt vel vnam manum immitere possit, eum facillimè ad integrum schema componat; & quascunque partes orificio propiores habuerit, easdem teneat, & sic adducat; ita tamen vt maximè caput infantis quærat, & ipsum teneat, & sic adducat. Hæc autem omnia leniter ab obstetrice & sine quassatione facienda sunt; ita vt frequenter oleum calidum, vel succum fœnugræci, lini, & maluæ decoctum infundat. Hæc enim diligentia & lapsum infantibus præparat, vt sani euadere possint, & quæ parit, sine vexatione & sine quassatione seruatur. Plures enim infantes post difficillimum partum euasisse cognouimus, & viuere vidimus. Si latitudinaliter exeat, pendente vna ex manibus eius, retrudatur manus: si autem non potest reduci manus, fac mulierem iam leuatam ambulare: si id non posset, iaceat supra lectum, & concute crura eius; & deinde adhibe linimenta ex mucilaginibus: & si accedant dolores partus, sedeat in

Si duplicatus.

Si in diuexũ iaceat, aut supinus.

Exitus fœtus latitudinaliter, pendente vna ex manibus eius.

sella, & compone fœtum secundùm figuram naturalem, adhibita sternutatione, & comprimat se donec egrediatur. Plura de his vide in libris Harmoniæ Gynaciorum, & præcipuè librum 4. Iacobi Ruef, cum figuris schematum innaturalium partuum. At si vnà cum fœtus figura mala, os vteri compressum, seu coarctatum fuerit, prius ab osculo vteri in sublime eleuetur fœtus, & postea rursus ad osculum rectà dirigatur, fiantq́ omnia placidè, leniter, ac citra compressionem, oleo aßiduè locis affuso: hoc etenim ex salute tum fœtus, tum parientis fuerit, & vterus ita quoque illæsus manet. Vbi verò infans prœmagnus fuerit, aut totus, aut ob capitis seu thoracis aut ventris magnitudinem, ea adhibenda sunt tum intus tum extrà, quæ laxare ac dilatare vteri os possunt. huius exemplum posuimus Obs. 70. præcedente. Ita & anno 1561. mense Decembri ad mulierem obesam quoque accitus, cùm duobus diebus in partu difficili fuisset ob magnitudinem fœtus, & variis diuersisq́ remediis obstetricis tum muliercularum vsa fuisset, sed aluo duriore existente, vnde vterus magis comprimebatur, glandem immitti iußi, & statim vbi aluum deposuisset, atque vterus per linimenta & olea emollie̅tia relaxatus esset, & puluerem hunc sequentem parturienti dedißem, mox feliciter peperit. Hoc modo à me componitur & in vsu habetur: ℞ rad. dictamni albi vulgaris ℨ vj. ligni aloës, lapidis dactylor. misce, & fiat pul. datur ℨ j. cum vino. Est quoque in vsu apud nos pul. partur. ex sola radice dictamni albi, si cum aqua raphani dentur ℨ ij. non enim solùm vermes, sed fœtum mortuum expellit: etiam in aqua sabina, vt experti sumus in difficili partu

Si vnà cum fœtus figura mala, os vteri compressum est, quid sit faciendum.

Si infans nimis magnus, quid agendum.

Historia difficilis partus ex magnitudine fœtus.

etiam ad mortuum fœtum expellendum & secundinam propulsandam. Sumpserat & hac pul. dominarum ʒ ß. cum decoct. artemisiæ, flor. chamamel. sabinæ ℥ iij. & syr. de artemisia. ita in officina paratus habebatur: ℞ cinnamomi ℥ ß. zinz. galangæ, curcumæ, baccarum lauri, añ. ʒ ij. caryophyl. nucu moschata, añ. ʒ j. ß. croci ʒ j. cumini præpar. ℥ j. ß. macis ʒ j. sem. iuniperi ʒ ij. sem. zedoar. ʒ j. sacch. ʒ vj. fiat puluis, & immissa glande, & irritatione eiusdem, epoto puluere partus, clamabat quòd lectum confœdaret, & aluo soluta, muliebribus prius inunctis, enixa est, vt dixi, fœtum prægrandem. At si fœtus magnus eo quo iam diximus nondum procedat modo, aut etiam infans mortuus fuerit, modò spes sit salutis, omnino necessarium est fœtum secare, ex communi sententia tum Aëtij tum Pauli, vt postea dicemus. At si propter fœtus imbecillitatem aut paruitatem difficultas pariendi contingat, præter id quòd mulieres sunt hortandæ, vt strenuè mediis abdominis musculis eundem fœtum conentur expellere, vinum maluaticum dandum (si nempe motus pueri ob imbecillitatem vix sentiatur) modò non adsit febris; alioqui iuscula ad refocillandum fœtum conueniunt. Si verò ex parte membranarum contingat pariendi difficultas, vbi secunda solidior ac crassior fuerit, quàm vt rumpi possit, discindatur, inquit Aëtius. tamen, secundùm alios, obstetrix prius tentabit nam vnguibus leniter discerpere & rumpere possit. Verùm si propter tunicarum tenuitatem, in quibus humor continetur, difficilis fiat partus, propterea quòd humor in membranis contentus ante debitum tempus effluxerit, ita vt vteri sint resiccati; eis albumina

Si fœtus sit imbecillis, quid agendum.

Ex parte membranarum si fiat difficilis partus, curatio.

mina ouorum cum maluæ aut fœnugr. decocto excolato, aut cum ptisanæ cremore tepido infundantur, decreto eiusdem Aëtij; cuius exemplum quoque posuimus Obs. 71. præcedente huius libri. Memini, socrum meam mihi aliquando narrasse, quòd Catharina Iacobi, vxor Florentij Teylingij, sororij mei, propter membranam nimis tenuem statim perruptam effuso humore, plerumque per sex plurésve dies in difficili partu permanserit, non sine vitæ periculo, obstetrice imperita, nec Medicum vocante. Ita enim obstetrices quædam sunt nimis sciolæ & obstinatæ, attamen planè indoctæ, vt nec legere nec scribere norint; quales & nos, proh dolor, aliquando nouimus: & præter quòd ipsæmet non sciunt adhibere remedia ad partus difficiles ob varias causas, ne Medicum quidem doctum admittunt, vt eas doceat, ac imperet quid factu opus sit.

OBSERVATIO LXXVI.

De quibusdam mulieribus, quæ ob mortuos infantes ex difficili partu laborarunt.

ANNO 1552. 17. die Martij, mulier Alcmariana nobis vicina cùm gemellos mortuos in ventre haberet, & quinque diebus aut pluribus in partu periclitaretur, nec, vt fieri assolet, obstetrix cum omnibus suis remediis tentatis ab vtero depellere posset; tunc me prius vocauit cùm mulier parturiens animam ageret, humore multis diebus iam effuso. totus venter frigebat, eratque interstitium in ventre, vt facilè

cilè ibi gemellos mortuos adesse censeremus; quos & ante tres quatuórve dies mortuos etiam esse obstetrix referebat. Ego verò tardiùs vocatus, iussi tamen ventri vt adhiberet linimenta ex oleis relaxantibus calidè, túm fomenta; similiter vt decoct. ex sem. lini, fœnugr. maluæ, vnà cum mucilaginibus & oleo liliaceo vterum intus humectaret; ac eiusmodi perfusionibus relaxantibus, aperientibus, & humectantibus, & moderatè calfacientibus, etiam cataplasmatis similibus ventri impositis vteretur præcepi. dedi per os decoctum artemisiæ, sabinæ, cum aqua lilior. deinde accepi sabinam viridem adiecto pauco croco contusam, eamque linteolo obuolutam pessi instar, & oleo liliaceo immersam, iussi vt in vuluam poneret, & ibidem aliquantulum hæreret. A quibus medicamentis vix per quartam partem horæ mulier fœtum mortuum reiecit; & deinde post horas quatuordecim alterum etiam mortuum cum maxima difficultate & labore peperit. Erantque ambo gemelli non solùm mortui, sed plumbei atque corrupti, & valde fœtidi, vt vidimus. Sed misera paupercula multis diebus præcedentibus, sed frustra, defatigata, quamuis statim vt accessimus, (sed proh dolor tardius) ad vires refocillandas, iusculis tum aliis resumptiuis vteremur, cùm vires tamen neque post partum vllo modo reparari possent, paulo post obiit; nimis nasuta existente obstetrice, quæ Medicum non vocauerat oportunè, ita vt multæ parturientes, proh dolor, earum negligentia perdantur.

tur. Etiam altera rustica mulier, anno 1559. ad Mosam pagum per quinque dies etiam partu difficili laborabat, ex fœtu non solùm mortuo, sed eodem malè posito, quæ erat vxor rustici illius Petri cognomento Diuitis. Ad hanc quoque vocatus, obstetrici inprimis mandaui, vt ad naturalem situm, quantum possibile esset, fœtum deduceret, partim flectendo leniter, partim pellendo sine vehementia, & partim in rectum ducendo. vbi igitur dixit, rectè caput ad ostium vteri lapsum esse, & nunc partum expectare, hanc potionem propinaui: ℞ decoct. sabinæ, verbenæ, artemisiæ in vino Rhenensi ℥ij. aquæ liliorum alborum ℥j. pulueris dominarum ℈j. syr. artemisiæ ℥ß. misce, sumpsit vnica vice. Interim nostro iussu ventrem inferiorem inungebat obstetrix oleo amygd. dul. sesam. cheyrino, liliorum, butyr. recenti, & pinguedine gallinæ, simul commixtis, & digitis inunctis oleo amygd. dul. & oleo liliaceo, vt commodiùs arte obstetricandi vteretur, & infantem mortuum susciperet. Post duas horas, cùm pro deplorata parturiens haberetur, ab assumpta potione, magno cum meo honore, à fœtu mortuo liberata est, cùm animam agere videretur. At hîc, proh dolor, ex crassa ipsius obstetricis rusticæ imperitia, cùm violenter partum ederet ægra, anus & vulua vi fœtus magni ac mortui perrupta sunt, ita vt vnum foramen factũ sit. Solet id enim aliquando in difficili partu, & valde violento, & in fœtu mortuo, eoque magno existente, fieri, cùm vehe-

menti

menti & magno enixu partum reiiciunt. Quod equidem sæpe ob imperitiam obstetricum euenit; vti in hac parturiente rustica primipara contigit, quamuis duæ adessent obstetrices, sed rusticæ & parum in arte obstetricandi peritæ. Hac etiam de causa, ne illud amplius fieret, & vt hoc periculum euitetur, consulo semper antequam fœtus reiiciatur, aut enixus contingat, vt pannum lineum molliusculum, instar pilæ oblongum & contortum paratum habeant, & vt in anum ponant, mando: idq. ob hanc causam vt in quolibet conatu infantem eiiciendi, firmiter obstetrix eundem pannum in anum imprimat, ne eiusmodi continuitatis solutio fiat. Estque hoc consilium Erotidis seu Trotulæ, lib. De pass. mulier. cap. 20. De iis quæ post partum accidunt. At bona fortuna hæc rustica nacta medicastram & chirurgi viduam, quam nos monuimus quid agere deberet (nam obstetrices negligentes, quanquam post lotionem à sordibus & purè puerperam repurgassent, per aliquot dies illud inconueniens seu graue symptoma subticuerunt) filo serico partes solutas vniendo, vt moris est, fuit tandem probè curata. At anno 1566. mense Decembri feliciori successu Elizabetha Henrici, Iacobi cereuisiarij vxor, in cuius cupis gallus pro insigni erat, filiam cùm peperisset, & secundam prolem párere non posset, his infrascriptis per me, nutu Dei, aliam femellam priore multo maiorem, nempe secundam peperit: ℞ cinnamomi puluerisati ℈ iij. cassiæ ligneæ, doronici

Roma-

Romani, añ. ℈ ß. nucleum vnum dactylorum, ſabinæ ℈ j. perlarum finiſſimarum ℈ ß. fiat pul. partiatur in duas partes; detur cum vino maluatico: ℞ olei amygd. dul. liliorum, ſeſamini, butyri recentis, ping. gallinæ, anatis, añ. ℥ ß. miſce, inungatur venter inferior: ℞ manus Chriſti cum perlis ℥ j. ß. detur cum panata cereuiſiaria, pro debilitate. Sumpto puluere, & prius vna doſi, & hora pòſt altera, poſt horas quinque peperit ſecundum fœtum, nempe femellam. Verùm vxor Cornelij Iacobi pictoris in octauo menſe, anno 1571. cœmiterium tranſiens prolapſa, poſt caſum domum reuerſa fœtum non ſentiebat. at 14. die prius poſt caſum ſubſequuta ſunt partus conamina, & ingens menſium fluxus; vnde obſtetrix accita fuit, vt à partu, qui etiam credebatur mortuus eſſe, liberari poſſet: ſed adeò debilis erat, vt ex nimio illo fluxu lipothymiam incurreret, & quaſi ſyncopem. tunc prius ſub noctem ad eam vocatus ſum 22. die Februarij. Sumpſerat autem eodem tempore panatam cereuiſiariam cum nuce moſchata, ex obſtetricis tum aſtantium conſilio; & valde angebatur, etiam deliquio animi ſubſequẽte, ob fluxum, enixu partus ceſſante. Ob deliquiũ animi dedi ſequens: ℞ ſyr. de limonibus ℥ ij. perlar. ſubtiliſſimè tritarũ ʒ ß. miſce, ſtatim euomuit. Poſt vomitũ paululum recreatæ hanc puluerem ſequentem vt vna hora poſt alteram exhiberent mandaui: & deinde peperit fœtum mortuum, cuius brachium etiam ruptum erat ex caſu præcedente: alioqui erat fœtus optimè

formatus, sed octimestris; qui partus viuere non solent: ℞ rasuræ dactylor. nucleor. ʒ ß. sem. viol. ℈ j. cinnamomi ʒ j. perlarum gra. v. fiat pul. subtilissimus; diuidatur in duas partes. accepit cum vino maluatico; interim digitis obstetricis tum ventre inunctis oleis sequentibus. Et puluere exhibito paulo ante 10. horam noctis, & deinde hora 11. altera dosi sumpta, & circa 12. horam noctis peperit fœtum mortuum, sed ipsa salua euasit, quamuis ab omnibus pro deplorata habita. Anno 1576. 13. Augusti paupercula cùm per octo dies in difficili partu hæsisset, & fœtum mortuum haberet, neque párere posset, & obstetrix de vita parturientis desperaret, his sequentibus etiam à partu mortuo, Dei nutu, liberata, peperit fœtum mortuum, & sana euasit; quæ adhuc viuit nunc vidua, vti & altera præcedens etiam nunc vidua mense Decemb. anno 1589. cùm hæc rescriberé: ℞ olei sesamini, lilior. cheyrini, añ. ℥ ß. venter inferior sub vmbilico ad inguina vsq. iis inungatur: ℞ rad. dictamni albi ℈ ij. ß sem. viol. ℈ j. sabin. ℈ ß. cinnamomi elect. ℈ j. rasuræ dactylor. gr. v. puluerisentur subtilissimè, & diuidatur in duas partes, vna dosi sumpta, & deinde altera, post duas horas fœtum mortuum corruptũ reiecit. Alia quoq. mulier ex infima plebe, Delphis in vico fæcis cereuisiariæ dictæ, anno 1591. 22. die Aprilis cùm in difficili partu esset, fœtu etiã per 4. dies mortuo, duabus præsentibus obstetricibus, manu extra vterum propendente, nullo nixu adiuta, viribus destitutis, pro deplorata cùm haberetur, his sequẽtibus

reme-

remediis per me descriptis fœtum mortuum reiecit: ℞ sabinæ viridis ʒ ij. artemisiæ p. ß. ebulliant semel in aqua artemisiæ, & lilior. vnica vice; & huius expressionis accipe ℥ ij. ß. pul. sem. viol. rad. dictamni albi, cinnamomi, añ. ℈ ß. misce. ℞ butyri recentis, olei liliorum, añ. ℥ j. ß. pingued. gallinæ, anseris, caponis, añ. ℥ ß. misce. per totum ventrem ab vmbilico vsque ad pubem & inguina inungatur. Ad vires debiles capiebat sacch. perlatum cum cereuisia. Et, Deo adiuuante, præter omnium spem reiecit fœtum mortuum: deinde bene purgata rectè habuit, & conualuit.

SCHOLIA.

FOETVS *autem viuus suo motu nisuq́ partum & adiuuat & accelerat. At mortuus prorsus cessat à motu: adest ventris frigiditas, vt anteà diximus, & dolor iuxta vmbilicum grauis, spiritus exhalat fœtidus, facieiq́ parturientis color prauus est. Et quia non se mouet, multo difficilius prodit quàm viuus: ideo & fortiora adhibenda sæpe præsidia. Inter simplicia betonicæ ʒ j. bibitur in vini cyathis tribus: & partus mortuos extrahunt radices panacis appositæ. & dictamno vis est partus emortuos vel transuersos eiicere, nec potu tantùm, sed & illitu & suffitu valet. Ex Harmonia Gynæciorum part. priore, cap. 16. De pessariis fœtum mortuum expellentibus: Latiridis ℈ ß. cum succo porri conteres, & facies pessarium duorum digitorum & subiicies: citò educit. Citri folia coques in aqua, & bene inde fomenta vuluam intus, & partum educet, etiam si mortuus*

Quæ partum mortuum educunt.

tuus sit. vide Bonaciolum muliebrium lib. 1. Suffitu vngulæ asininæ, vt abortus euocetur: nec aliter adhibetur, quoniam viuentem fœtum seu partum ocyßimè internecat, cùm mortuum educat. Alij addunt hunc pessum ad fœtum mortuum educendum. Aristolochiæ rotundæ, myrrhæ, ellebori, añ ℥ß. excipiantur succo pulegij, linteo deinde raro inuoluantur, fingaturq́ pessus, qui in vterum demittatur. Suffitus præterea ex fimo equi, aut asini, aut ex vngula eorundem. Alij vtuntur trochiscis ex gummis, inde fumigia parantes; vel ex truncis caulium, myrrha, & felle tauri, pessos conficientes. vel ex myrrha, ellebore nigro, opopanace, felle tauri, p. æ. Et si istis non pellatur, ad sectionem veniunt: de qua postea. Nunc historiam adducamus, quomodo mulier quædam fœtum corruptum paulatim excreuerit, quæ & hoc tempore adhuc viuit, nempe anno 1593.

OBSERVATIO LXXVII.

De muliere fœtum corruptum paulatim exonerante.

MVLIER prægnans, quæ extra fossam aqueam habitabat, cùm ad 15. septimanas grauida fuisset, ab eo tempore menses non fluxerunt. Sed cùm ex onere subleuato dolorem in ventre sentiret, aperti sunt menses anno 1564. circa Natiuitatem Domini. Cùm autem hyems asperrima esset, mensesque fluerent, gelu quoque intensum, ita vt tutum non esset ambulare per plateas glacie concretas, non sine me-

tu cadendi; hæc tamen eo tempore in forum prodiit: ſed, curru occurrente, prolapſa in terram, & rota currus circumacta ſeſe eleuare ſubitò non potuit, atq. femur fractum fuit: quin ipſa referebat (ac alij quoque qui idem viderant) rotam ipſam currus molitoris (qui graue pondus, & ſarcinas frumenti vel farinæ multas ſuſtinet) pectus ventremque ipſum tranſiiſſe. Ceterùm hæc ipſa per chirurgum à fractura femoris curata fuit: ſed menſtruæ purgationes ab eo tempore paulatim ſtillabant: non tamen copiosè, ventre tumido permanente, etiam mammillis magis accreſcentibus & in maiorem molem eleuatis ac extuberantibus. Poſtea quoque à fractura femoris probè curata denuo incedebat. Verùm cùm curru in Hagam Comitis circa 26. Februarij diem anno 1565. veheretur, domum rediens ex concuſſione currus maximè in ventre dolere cæpit, & 27. Feb. die menſes aperti admodum copiosè fluxerunt. deinde cùm mammillæ duræ eſſent, & quaſi ſanguis ab iis diſtillaret, nouitate rei obſtetrix quæ aderat commota me in conſilium adhibuit. poſtea etiã lac è mammillis fluebat. Ego verò iudicabam fœtus corruptelam adeſſe, vel quòd in inſaniam verteretur; vt poſtea latiùs in Scholio. Ceterùm cùm omnia mihi referrentur quæ antea mulier paſſa eſſet, femur fuiſſe ruptum, deinde curatum, & currum per ventrem tranſiiſſe cùm grauida foret; ego fœtum corruptum adeſſe iudicabam, obſtetrix verò molam carneam eſſe exiſtimabat, ventre ipſius grauidæ

duro

duro permanente. Sentiebat quidem modò in hoc, modò in aliud latus, cùm ſeſe volueret aut moueret. Eo autem tempore quo vocatus eram, lecto incumbebat, & facies ei alba & exſanguis erat, mammillæ duriſſimæ, & valde dolebant, vt obſtetrix abſceſſum quaſi in iiſdem expectaret. 28. Februarij ad eam accitus, vt ventrem durum obſtetrix inungeret ſequenti linimento iuſſi: ℞ pingued. gallinæ, anatis, porcinæ, mucilag. fœnugr. althææ extract. cum aqua maluæ & lilior. olei liliorum, butyri recentis, añ. ℥ ß olei ſabinæ ʒ iij. miſce. mammas inungebat oleo amygd. dulcium; & potum ſequentem ſumſit: ℞ ſyr. artemiſiæ ℥ ij. aquæ artemiſiæ ℥ iij. aquæ lilior. albor. ℥ ij. pulueris parturientium ℈ iiij. pul. dominarum ℈ j. pul. ſabinæ ℈ ß. diuidatur in duas partes. Vna ebibita manè, & cùm poſt meridiem redirem, menſibus fluentibus, incepit particulas carneas ipſius fœtus corrupti excernere paulatim, tum oſſa quaſi cartilaginea & mucoſa, vt non compacta & vix oſſa apparerent, quæ obſtetrix reſeruauerat, & nobis oſtendit. Mammillæ ex inunctione iam dicta molliores euadebant, poſtquam fœtum ita corruptum paulatim excerneret. Hora quarta pomeridiana (quanquam ægrè admittebat) reliquum potionis cum altera parte pulueris propinaui. Nocte valde angebatur (non tamen febricitabat; quod mirum eſt in fœtus corruptela) & euomuit ſanguinem per ſuperiora, vt idem etiam per os & nares exiret. At à vomitu multo melius habuit, & alleuiata eſt

ab illo tempore, & sanguis ex mammillis amplius non exibat, omnisque durities mammillarum cessauit, quamuis effluxerit per aliquot dies lac corruptum ex mammillis: deinde paulatim, præter multa putida sanguinolenta & saniosa, particulæ fœtus seu embryonis, ex vtero emanabant, vt deinde viribus refocillatis tandem curata fuerit.

SCHOLIA.

Historia Alexandri Veronensis Medici de fœtu mortuo corrupto, & paulatim reiecto.

ALEXANDER Benedictus Veronensis, Medicus doctus, refert lib. 25. cap. 33. historiam quoque mirabilem de Veneta matrona, cui, cùm partum legitimum exclusisset, alter inter vterum mansit mortuus; qui in magnis puerperæ difficultatibus tabefactus, fluore quodã profluit ex naturalibus oris: demum ortis in ventre tribus fistulis, ex vna, quæ omnium maxima erat, integra infantis caluaria extracta est, cunctis mirantibus; deinde singulis diebus, reliqua ossa demta sunt; vnde mirabili opere naturæ sanitati restituta est. At in nostra muliere, licet corruptela fœtus adesset, tamen cùm viderent lac in mammillis existere, non solùm grauidam eam esse arbitrabantur, sed fœtum adhuc viuere, quòd motum antea sensisset priusquam ex eleuatione põderis menses aperti fuere; quanquam postea & currus ventrem eiusdem transiisset, etiam femore rupto, deinde sanato. Solent enim quædam in tertio, aliæ in quarto mense fœtus motum sentire; imò nonnullæ volunt (quod tamen puto admodum rarum esse) in septem septimanis, vel duobus mensibus, fœtum posse sentiri. Attamen, teste Hippocrate lib. De pueri na-

tura (vt antea quoque diximus) plurimæ mulieres paulo ante trigesimum diem perdiderunt informem: sed quæ post 30. diem perdiderunt, conformatus iam comparuit. At de motu fœtus prius dictum est, vt non opus sit ea repetere. Quòd lac habebat prius grauida, eoq́ue effluente cùm fœtus corruptus esset, minus mirum; cùm & in mola sæpe sint visæ mulieres lac habere; quod & à multis obstetricibus & mulierculis obseruatum intelligo. quamuis pleriq́ue authores dicunt mammillas quidem intumescere & indurescere, vt fit in prægnantibus, tamen de lacte mentionem non faciunt. Noui Medicum qui eius erat sententiæ, iuxta Auicennam, & molam posse fieri non solùm ex semine viri corrupto, sed & mulieris, & quibus menstrua deficiunt; etiam lac generari posse in virginibus; quas & mola laborare fieri posse contendebat. De lacte verò in virginibus, Hugo Medicus, cùm inter nos hæc quæstio oborta esset, semel se lac in virgine vidisse affirmabat. Et Ericius collega meus se ter hoc ipsum vidisse referebat; iuxta illum aphor. Si mulier quæ neque grauida est, neque peperit, lac habet, huic menstrua defecerunt. aph. 39. lib. 5. *Sed ibi loquitur Hippocrates de mulieribus, & non virginibus. Mola tamen, vt dictum est priùs, iuxta Gal. 14. De vsu partium, non fit sine viris. Quòd mulieribus verò sanguis per mammas effluere poßit, id quidem certum est ex Hippocrate. Quibuscunque mulieribus sanguis ad mammas colligitur, furorem significat:* aph. 40. lib. 5. *quanquam Galenus in Commento eiusdem scribat, hoc se nunquam vidisse. Benedictus Fauentinus præceptor meus super hunc aphorismum scribens, sic ait: Ego, per Iouem, in temporibus sexaginta annorum practicæ meæ*

iam peractorum pluries me vidisse fateor, & talis desipientiæ optimam moliri curam, testimonium perhibeo, quoniam verum est; & tanto id verius censeo, quanto quòd ab Hippoc. antiquæ medicinæ magistro sæpius relatum est. Amatus quoque centur. 2. curat. 21. affirmat vidisse se sanguinem per mammarum papillas effluere in duabus nobilibus; altera Lusitana, altera Itala, quarum nulla in insaniam aut furorem deuenit; sed potius sanguine ex saphena misso, ilico restitutæ sunt. Hæc etiam Antonius Musa Brassauola vidit in muliere gemellos nutriente, qui ita exugerent, vt sanguinem in lac conuerti non sinerent; sicuti in coitu nimio, cùm sanguis in semen conuerti non potest. Ita hîc, sed in corruptela fœtus, primò sanguis ex papillis emanabat, postea & lac: quale etiam antea dictum est, signum esse, si vltrò effluat in grauidis, quòd fœtus sit imbecillis. hîc verò non tantùm imbecillis, sed mortuus erat & corruptus. Mulier hæc, de qua nunc agimus, agebat annum 20. at curata postea alios infantes sanos peperit. Quo exemplo admonentur grauidæ ne pondus eleuent graue, & vt se custodiant à casu.

OBSERVATIO LXXVIII.

De muliere ex partu mortuo simul occumbente, & de altera viua permanente.

RVSTICI vxor, ex infima plebe, prope flumen Sciam dictum habitans, cùm quatuor diebus ex partu mortuo difficilè páreret, & brachium propenderet, quod obstetrix libenter

benter abſcidiſſet; exhibito noſtro puluere parturientis, peperit quidem fœtum mortuũ iam corruptum; at viribus antea ex longo partu exhauſtis, etiam ipſa exſpirauit. Verùm cùm ruſticus poſtea alteram duxiſſet vxorem, ipſa quoq. nono menſe duos gemellos mortuos, ſumpto puluere parturientium ad ʒ j. cum aquæ lilior. ℥ ij. & vini Rhenenſis optimi ℥ j. partibusque vteri relaxatis cum vnguentis emollientibus & relaxantibus, reiecit, in vita permanens.

SCHOLIA.

SI iſtis validioribus ſecunda vxor non peperiſſet, vel fœtus mortuos excuſsiſſet, conſuluiſſem embryotomiam vel inciſionem, quám Albucaſis & alij docent, & Aëtius lib. 16. cap. 23. De fœtus extractione ſiue ſectione ex Philumeno. Interea admonet Medicum, vt in eiuſmodi ſectionibus peragendis prius ſpectet num febricitet mulier, nec ne, num præſidij capax ſit, an deplorata. Sic & Paulus lib. 6. cap. 74. Aliis remediis non iuuantibus, ſi quidem ſalus adhuc ſperatur, tunc manũ admoliemur: ſin contrà, attingi non debet. Quæ igitur perniciem ſui portendunt, inexpugnabili dormiendi neceſsitate premuntur. Lethali enim affectu periclitantes, teſte etiam Aëtio, lethargico ſopore occupantur, febricitant, propeq́; mutæ euadunt, & dum maximis clamoribus vocantur, vix incertum quippiam ſuſurrantes, rurſus in ſoporem deferuntur: quædam & vibratim conuelluntur, aut neruis conturbantur, aut tremunt, aut alimentum non ſentiunt; ac pulſus creberrimus debiliſsimusq́; percipitur; vel validè inturgeſcens, iuxta

Paulum, deprahenditur, sed languidus. quæ incolumes futuræ sunt, nihil eiusmodi patiuntur. Sic anno 1590. mulier cùm in partu esset, & fœtus mortuus, brachio extra pendente corrupto, cùm adhuc valida esset, consului vt obstetrix brachium amputaret, quo sic melius páreret. quod cùm facere nec auderet, nec vellet, post duos trésve dies adhuc permanens in difficili partu, miserè mulier obiit. Quomodo fiat sectio, docet Aëtius loco citato. Puerpera igitur, inquit, in lecto supina recumbat decliui capite, erectis diductisq́ cruribus, detineaturq́ vtrimque à peritis robustisq́ mulieribus. Si verò non adfuerint, mulieris thoracem vinculis quibusdam lectulo adfirmabunt, ne corpus attrahendo, attractionis vim dissoluat. Ac primò duæ vel tres panis buccellæ vino madefactæ ad arcendum animi deliquium offerantur, iugiterq́ in ipso opere vino facies respergatur. Chirurgus autem prius difficultatis causam speculo inspiciens, sit ne thymus aut callosa eminentia vel quippiam eorum quæ prædiximus, videbit. quicquid fuerit, volsella arreptum scalpro polytomo amputabit; sin tunica os vteri obstruxerit, eam quoque secabit. Si verò tunicæ abrumpendæ soliditas obstabit, hanc, si fieri poßit, ensiculo hastato, (scolopomachærium vocant) vel alio simili incidemus; quam deinde incisam dilatabimus, locumq́ idoneum prodituro fœtui præparabimus. At si caput infantis locum obstruxerit, in pedes vertendus est, & ita educendus. Quòd si adeò inhæserit, vt nullo pacto ad profundum impelli queat, vncus instrumẽti attractorij in oculo, ore, aut mento figendus est, & ita infans extrahendus. Instrumentum autem attractorium dextra manu

deten-

detentum immitti oportet; vncum verò eius sinistra digitis occultatim sensim deduci, quousque ad vteri cauitatem peruenerit; postea cuipiam prædictorum locorum insigi; deinde alterum instrumentum ex altera parte oppositum, simili prorsus modo imponi, & insigi, vt æqualis & in neutram partem attractio, imò & tutior fiat: fortè enim vnum tantùm instrumentum in attrahendo elabi posset, & fœtum dimittere: æqualiter verò, nec rectè tantùm sed & obliquè attrahemus; digitumq; aliquo pingui illitum intra vteri os & membrum obstructum immittemus, orbiculatimq; circumducemus. Dimidio autem fœtu prodeunte, primum instrumentum peculiariter superioribus partibus, inde secundum alternatim figendum est. Quòd si caput vel natura, vel hydrocephali morbo plus æquo intumuerit, ensiculo, quem polytomum vocant, vel communi scalpro incidemus, deinde contractum extrahemus. Quòd si ne ita quidem prodierit, totum sinciput conteremus, & ossa digitis educemus. Si verò aliquod os eminuerit, ossario aut radicario forcipe auferemus, ac tum demum instrumentum attractorium insigemus, & infantem eripiemus. Prodeunte autem capite, si thorax vteri ostio impingatur, hastatum ensiculum, aut scalprum polytomum duobus digitis occulentes, intercostalem membranam circa clauem pectoris vsque ad profundum secabimus, vt, excretis humoribus, moles thoracis concidat. Sed si egresso thorace, venter mortui fœtus intumuerit, & hydropis formam imbuerit, eadem regula vtentes, ventrem incidemus, & intestina eximemus. Sin manus altera ad sinum pudoris exierit, prope humerum articuli excidetur. Oporte-

 bit

hic igitur linteo manui prodeunti implicato violenter attrahere, vt humeri articulus exeratur, tuncq; pudendi plicas digitis hinc inde deducere, & postea articulum scalpro secare; deinde sinistram manũ immittere, & capitulum dirigere, atque ita fœtum educere. Vtrinque verò manu prodeunte, vtramq. secabimus; deinceps caput conteremus; ac tum demum infantem extrahemus. Quòd si venter locum obstruxerit, linteo cruribus inuoluto violenter attrahemus, vt loca pubis & sumen efferantur, quod tamquam mollius incidemus. Sin alterũ crus in sinum pudoris deciderit, linteo implicato valdè attrahentes & pudendi plicas diducentes ad inguen crus abscindemus. Si duplicatus fœtus occurrat, neque dirigi possit, si capitulum magis paratum fuerit, eius ossa conteremus, cuti nequaquam dissecta; deinde cuipiam eiusdẽ capituli parti attractoriũ instrumentũ infigentes attrahemus, tum crura dirigemus, & ita fœtũ educemus. Sed si crura magis exposita sint, coxæ articulum abscindemus, & ita coxas transcendemus, vt caput relinquatur facili cõtritioni paratũ. Si verò obstructio duplamenti pertinacior fuerit, pedibus magis procidentibus, caput in articulatione vertebræ amputare oportet, deinde thoracem trãscendendo, pedes attrahere; & si reliquis membris capitulum relabens detineatur, sinistram manũ oleo illitam in intimos recessus immittemus, caputq; perquirentes sensim ad os vteri deducemus, cui deinde manu detento vnum vel duo attractoria instrumenta infigemus: eruntq; loca figendo instrumento maximè idonea in capite, oculi, meatus aurium, os, pars menti inferior, in thorace, axillæ, claues, hypochondria, pectus, vertebrarũ articuli, iugulum; in cruribus, ossa pubis,

feminæ,

feminæ infantis pudendũ. Oſtio tamen vteri inflammato nulla vis adhibenda eſt, ſed perfuſionibus pinguibus affatim vtendum, eiuſdemq; naturæ inſeſſionibus, irrigationibus, cataplaſmatis; vt inflammatione quadantenus remiſſa, & vulua oſtio dilatato, fœtus, ſicuti diximus, deferatur. Vbi verò integram ſectionem fœtus perfecerimus, omnia eius membra ſunt componenda, diligenterq; ſpectandum an quodpiam deſit, vt nullum prorſus interius omittatur: deinde loculũ protinus educemus. Eadem ferè habet Paulus loco citato.

OBSERVATIO LXXIX.
De ſecunda relicta.

VXOR Andreæ Cloethij, cognomento Antwerpiani, puerpera annos nata 40. Alcmariæ eo tempore habitans, anno 1554. menſe Martio, ſecundam relictam cùm reddere non poſſet, binæ obſtetrices ad eandẽ accitæ fuere. Verùm iis nihil proficiẽtibus me vnà conſultarunt. Cùm ſatis adhuc robuſta eſſet, vt ſternutamentũ ex elleboro albo fieret mandaui: deinde vt obſtetrix digitos inũctos oleo liliaceo immitteret; lentè quidẽ, ne vterus procideret aut ſubſequeretur, primùm in obliquũ deducendo, huc illuc circumagendo, deinde paulo validius attrahendo. Hoc enim pacto, vt Paulus docet lib. 6. cap. 75. à connexu ſolui ſolet: ſicuti etiã, Deo adiuuãte, factũ eſt. verùm cùm 4. diebus puerpera ſeceſſum non habuiſſet, antequam hæc fierent balano impoſito, vbi aluum exoneraſſet, obſtetrix melius ſuo officio fungebatur. Poſtea tamen hæc ipſa incidit in quandam febriculam, ſed leuem: ſumebat rob ceraſorum & ribes

ad

ad alterationem & sitim. At quinque postea diebus interpositis ventre dolebat; qui dolor cessauit inunctione olei chamæmelini & anethini. Febris iam aberat: ideo adhibito decocto cicerum cum hordeo mũdato in vino Rhenensi, bene purgata fuit. quanquam diebus aliquot intermissis crura inflata fuere; sed vnctione vng. popul. & alabast. detumuere. Sed oborta quoque leui inflammatione gutturis, aluo cum foliorum senæ infus. soluta, ex garg. aquæ plantag. viol. exiguo adiecto sem. coton. facta ebullit. & colaturæ immiscendo diamori & mell. ros. paululum, ea ipsa cessauit. Contra vigilias, quibus & tunc afficiebatur, præscripsi oleum pap. & mandrag. añ. ℥ ij. opij thebaici gran. ij. croci gran. vnum: & bene dormiuit. Sed post duas septimanas dolore ventriculi accedente, ex ℨ ß. pilul. ex aloë, tribus assumptis pilulis, cùm facilis solutionis esset, hic dolor quoque sopitus est, & bene deinde habuit.

SCHOLIA.

Ex secundis interiorem Empedocles Animam vocauit, exteriorem Chorion; sed ambas alij hysteras nominant. Dum enim fœtus adhuc vtero geritur, ipsum natura conformans, machinata quoque est loca, per quæ alimentum ac spiritum posset à matre suscipere, & reliqua quoque eiusdem fœtus excrementis idonea comparauit. Etenim toti ipsi membrana tenuis (vt anatomia docet, & à Donato quoq. annotatur) vndique est circumiecta, quam ἄμνιον, id est,

id est, amiculum appellant, fœtus velut sudorem excipiens: huic extrinsecus tenuior alia incumbit, quam ἀλλαντοειδῆ, id est, intestinalem nuncupant, in ipsius vesica perforata, quæ & hæc in se ipsa colligit vsque ad partum ipsum, velut fœtus lotium. His autem extrinsecus in orbem altera membrana circumiecta est, totum vterum intrinsecus subiungens, qua media fœtus vtero connectitur. Nam in singulis orificiis vasorum quæ intrinsecus in vterum pertinent, per quæ etiam sanguis menstruus in ipsum, quo tempore vtero geritur, fertur, aliud vas gignitur; arteria quidem in arteriæ, vena verò in venæ orificio, vt sint ea quæ generantur numero æqualia in orificiis, quæ intro in vterum desinunt: colligatq́ue ea membrana hæc, tenuis quidem sed fortis; ita vt simul in munimentum, & ligamentum eorum sit, tum inter sese, tum cum vtero. Et quoniam exiguum est vasorum quodque, cùm primùm ab vtero exoritur, cuiusmodi sunt arboris radices extremæ in terram defixæ, quæ tamen paululum progressæ per coniugationem coalescunt; ita vt ex duobus vnum procreatur, rursusq́ue eorum singula cum singulis eiusdem generis coalescunt, fitq́ue id perpetuò quoad parua omnia in duo magna coëant, quæ velut stipites quidam fœtus, per locum vmbilici inseruntur. Quatuor itaque omnino hæc vasa sunt: duæ scilicet arteriæ, & totidem venæ, nullis diuersi generis inter se commixtis; sed venis quidem semper cum venis, arteriis cum arteriis in idem coëuntibus: per quæ vasa, velut per truncos quosdam fœtus ex vtero sanguinem & spiritum trahit. Verùm inter hæc omnia, & vasa exigua quæ dicta sunt, media est iam dicta membrana, quæ veluti

trun-

truncorum radicatio existit, quæ radicatio à Græcis

χορίον, seu secunda, quid sit, vnde nomen sumpserit.

χορίον nuncupatur, quod nihil aliud est, quàm vasorum multitudo membrana tenui connexorum, quæ haud facilè numerari queat, Gal. auctore 15. De vsu part. Interim ὕστερον *seu* δεύτερον *appellatur, Comment. aph. 49. lib. 5. à Gal. & cap. 75. lib. 6. à Paulo. Latini Secundam & Secundas nominare solent: sic quidem appellantes, quòd velut secundũ domicilium, ac receptaculum sit ab vtero, & velut fœtus indumentum, vt inquit Aëtius cap 24. lib. 16. Hæc secunda quoniam ex vmbilico pueri hæret, & vmbilicus postremus ex vtero exit. Namq; si primus exiret, non accederet per ipsum puero nutrimentum, quoniam ex ipso dependet, Hipp. autore lib. 1. De morb. mulieb.*

Pars affecta.

Propterea fœtu excusso foras prodire debet in naturali partu. sed quoniam contingit interdum, vt fœtu in lucem edito, ipsa præter naturam detineatur; inde quòd eius detentione vterus quodammodo afficiatur, & quòd eadem detenta morbus sit in numero atque

Affectus quis sit.

in excessu, nemini in dubiũ venit. Detinetur autem,

Causæ.

aut propterea quòd fundo vteri connexa est; aut licet seiuncta fuerit, tamen circa aliquam vteri partem instar pilæ conuoluta est; vel propterea quòd os vteri clausum sit, ita vt foras prodire non valeat. Hoc est quod Aëtius refert ex Philumeno: In loculorum detentione, qui etiam secundi appellantur, interdum vteri os clausum, interdum apertum reperitur, ac nonnunquam inflammatum, nonnunquam inflammatione carens; atque loculus ipse interdum vteri

Prognostica

fundo adhuc coniunctus, interdum seiunctus est. Ita edito tandem partu, secundas lethaliter interdum hærere vidimus, quas non minus quàm abortiuum re-

formi-

formidamus: corruptionem enim accelerant. propterea protinus eximendas procuramus: æstate præsertim, vnde facilè mulieres exanimari videntur, vbi putridi vapores cordis vitalia, stomachum, cerebrumq́; subeunt. Vidimus, & furore percitas nonnullas insanire, ac furere. Quomodocunq; tandem ipsa detineatur, neque statim ac violenter extrahenda est, neque eius eductio parui facienda, seu negligenda erit. Ob eam rationem vafræ obstetricis est vmbilicum protinus femori puerperæ adalligare, ne temerè retrocedant secundæ: tum sternutamenta concitantur vtiliter: ilia quoque spiritu intenta secundas deprimunt: siq; vmbilicus apparet, subitò corripiendus est, atq. deligandus; cui fini filum promptum habere necessum est. Iuuant crebræ vel inanes vomitiones: os & nares obthurentur, Hippoc. præcepto aph. 49 lib. 5. præsertim si mulieres imbecillæ nō fuerint. Quòd si nec sic exciderit; si ergo os (inquit Aëtius) vuluæ apertum est, & loculum seiunctum inueneris, qui alicui vuluæ parti pilæ modo conuolutus inhæserit, facillima curatio est: manum enim sinistram calidam, & pingui illitam, seu oleo, in abditum recessum immittere oportet, totumq́; loculum extrahere. At si vteri fundo cōnexus sit, simili quidem modo manū calidam in pingui illitā immittemus; sed appræhensum loculū non statim rectà attrahemus, vuluæ procidentiam verentes: sed placidè, nulla violentia adhibita primò in obliquū sensim ducemus, huc & illuc circūuertentes; postea aliquanto validiùs attrahemus. Hoc enim pacto obediet & à cōnexione soluetur. Si verò os vteri clausum fuerit, perfusionibus vtemur, & sinistræ manus digitis leniter aperire ac paulatim Curatio.

dilata-

dilatare conabimur. quod nisi successerit, mulieris iacentis sumini ouium lysin illinere oportet, rursusq́ loca persundere, & impinguamenta fomentaq́ adhibere: & si patiens robusta sit, eo tempore etiam sternutatoria è castorio & pipere confecta naribus admouebimus, & potiones aliquas earum quæ menses cient propinabimus. Quæ quidem omnia primo & altero die peragēda sunt. Præterea suffitu vtemur, decoctis in olla aromatibus, qualia sunt, casia, nardus, iunci odorati flos, artemisia, iris, sabina, dictamnus, pulegium, & huiusmodi, olla sellæ supposita, cui mulier insideat, vestimentis vndique circumsepta. Postea pertentabimus: & si os vteri apertum inuenerimus, manum immittemus, &, sicut diximus, fœtum enitemur educere. qui si parum obediat, dilacerandus non est: haud multis enim postea diebus marcescet & in saniem solutus excidet. Hactenus Aëtius. Atque hæc ipsa vt rite fiant peritæ obstetrici mandabimus.

OBSERVATIO LXXX.

De secunda relicta in quibusdam puerperis: & quibus medicamentis ab ea liberatæ sint.

MVLIERI cuidam Delphensi, honestæ matronæ, cùm secunda relicta esset post partum, mulierculæ astantes pro communi remedio quo vti solent, exhibuerunt horminum satiuum cum sale, sed nihil profecere. Nos ad eam acciti dedimus ℈ j. trochis. de myrrha cum

℥ iij.

℥ iij. artemisiæ in vino Rhenano coctæ. Et cùm obstetrix diceret, secundam solutam esse, & quòd tenderet ad exitum, facta quoque inunctio est per eam ex olei amygd. dulc. lilior. cheyrini, ping. anatis, gallinæ, porcinæ, butyri recentis, añ. ℥ ß. tam intus quàm extrà. Altero deinde Medico mox superueniente, ex elleb. albo, pipere nigro, sternutamentum præscriptum est: sed ab eo non sternutabat, lassata prius. Et ideo vt vires resumeret, accepit ius pulli cum ouo molli, pauco insperso cinnamomo & pul. nucis myristicæ, totumque ventrem & inguina inungendo vt dictum est. A potione ex trochis. de myrrha sumpta, post quatuor horas probè à secunda liberata fuit. Altera quoque puerpera anno 1559. mense Octobri cum ℈ j. trochis. de myrrha, vini Rhenensis ℥ ij. & aquæ artemisiæ, sumpsisset, etiam secundam reiecit. Vt super sellam collocarent imperauimus, quo ita obstetrices melius suo munere fungerentur. Alteri quoque mulieri quæ extra portam fossæ aqueæ habitabat, à partu difficili & periculoso euadenti, secunda post partum relicta fuit. Duæ obstetrices præsentes eandem pro deplorata habebant, & in lecto posuerant. Vocati nos de nocte, cùm ex difficili partu & longa mora debilis esset, exhibuimus confectionem manus Christi perlatam (vt vocant) & hunc puluerem propinauimus: ℞ pul. parturientis ex radice dictamni parati, cassiæ ligneæ, pul. seu rasuræ lapidis dactylor. añ. ℈ j. aquæ artemisiæ ℥ ij. vini Rhenensis ℥ j. ebibit.

& tertia obstetrix magis perita superueniens manu pingui intincta, è lecto muliere in sede leniter collocata, eduxit secundinam. Atque ita perfusionibus adiuta, & potione ac linamentis relaxantibus, tandem & à secunda hæc quoque liberata fuit. Sed paucos post dies incidens in febrem & fluxum ventris, nec me aut alios Medicos consulens, postea, vt mihi relatum fuit è vita decessit. Verùm textoris vxor, mulier paruæ staturæ & tenera, cùm bis fœtum mortuum peperisset cum magno periculo; ac tertia vice cùm rursus páreret, ac sex diebus iterum in difficili partu esset; 29. Octob. 1581. ad eam accitus sum. Cùm igitur fœtus dudum esset mortuus, hunc puluerem exhibui: ℞. rad dictamni albi, cinnamomi añ ℈ j. sem. viol. ℈ ß. fiat pul. subtilissimus: sumebat cum ℥ iij. aquæ artemisiæ, quòd febricitaret. Die sequenti cùm fœtus, seu partus, quasi dimidius vsque ad humeros in exitu foret, nec foras prodire posset, pul. rursus exhibitus est cum vino Rhenano, quòd minus febricitaret, fœtusque mortuus planè corruptus subsequebatur. At obstetrix cùm non posset habere secundinam, & puerpera pro mortua quasi haberetur, non sine febre; mandauimus vt obstetrix imum ventrē totum inungeret linimento sequēti: ℞ olei lilior. cheyrini, lini, axungiæ gallinæ, caponis, caninæ, añ. ℥ j. misce. Iterum hic pul. ad secundinam expellendam, & cùm non purgaretur, exhibitus est: ℞ pul. rad. dictamni albi ℈ ij. ß. cum aqua flor. chamæmeli ℥ iij. detur. at nihil subsequutum.

rum. Mulierculæ muſcum pruni arboris portantis cærulea pruna, tanquam in his ſympathia eſſet, cum vino colatum dabant, quibus multas adiutas dicebant, licet muſcus reſtringat: ſed nihil his iuuantibus, tandem per partes corruptas, vt prædixeramus, excidebat. & rurſus exhibito puluere ſequenti cum vino, magis putrefacta per partes prodibat: ℞ rad. dictamni albi ℈ j. ß. ſem. viol. cinnamomi ſelecti, an̄. ℈ ß. raſuræ dactylorum gra. iij. Quarto Nouemb. deinde & ſexto rurſus puluerē propinauimus; quibus perfectè, partibus omnibus corruptis paulatim excidētibus, à ſecundina liberata fuit; demum bene purgata rectè deinde valuit. At Antonia vxor Iohānis Muſij Pedemontani cūm ſecunda poſt partum liberari non poſſet, imo ventre tum muliebribus per obſtetricem oleo liliaceo & amyg. dul. pinguiter inunctis ac foris, poſt ℈ ij. ß. pul. parturientium ex dictamno exhibitos, & decoctum rad. ſchœnanthi & dictamni in aqua lilior. & artemiſiæ, etiam balano immiſſo vt aluum redderet, ſecundam mox iecit, & deinde bene purgata optimè habuit. Heyla vulgo, ſeu ſalutaris, obſtetrix valde experta apud Delphēſes, cuius opera multæ mulieres in difficili partu vtebantur, in obſtetricandi arte gnara, dum praxin Delphis exercerem: hæc ipſa ad ſecundinam depellendam capiebat fimum equinum, & ponebat in puppa, & cum vino inſciis puerperis expreſſum dabat, cūm nulla alia remedia iuuarent: atque eo modo plurimæ à ſecunda liberatæ fuere.

SCHOLIA.

QVOD si istis remediis iam dictis, & sternutatione, tum sabinæ decocto, & trochis. de myrrha vel borace, (quibus etiam fœtus mortuus reiicitur) secunda, vel, vt alij vocant, secundina, non expellatur, verendum est vtero eam esse affixam & alligatam. Id deprehenditur his coniecturis, quòd neque medicamentis, neque vehementissimis illius conatibus mulieris, vel sternutatione, sit reiecta, & quòd ante tempus puer emissus fuerit, idq; aliquando sine doloribus magnis præcedentibus, vt aliquando obseruauimus secunda relicta. Dolores enim qui præcedunt partum, fiunt, dum disrumpuntur venæ & arteriæ cotyledonibus vteri alligatæ. Itaque si dolor non præcesserit, fracta est tantùm secundina, & vtero adhæret: ideo manu comprehendenda, aut vinculo, & leniter trahenda, ne disrumpatur in partes, maximè quo diutius retenta fuerit. Memini cùm apud puerperam Schiedami essem, secundam fuisse retentam: sed cùm quædam obstetrix nimis audax subitò ad se secundinam attraheret, illico puerpera in deliquium animi cadens, statim expirauit. Quare si ita adhæreat vt vnguibus non possit extrahi, immittantur medicamenta suppurantia: nam eadem non est dilaceranda, vt quæ intra paucos dies putrefacta, vt & Paulus cēsebat, in saniem dissoluta excidet; quemadmodum & paulo antè ex Aëtio diximus. Vti etiam euenit vxori textoris de qua etiam nunc in Obs. præcedente egimus. Interea illo tempore, vt & Paulus tum Aëtius admonent, quia secunda ita emarcescens nimio suo fœtore caput replet, & stomachum euertit,

Cautio.

euertit, odoramenta iugiter suffienda sunt, quæ possunt huiusmodi calamitatibus repugnare, & loculum subducere. Ad quos vsus excellunt, cardamomum & carycæ, si aptè suffiantur, & bdellium cum sabina, thus cum styrace, vnguus aromaticus, ladanũ, iisdem castorij ʒ j & pulegij tantundem, ex mulsa propinato. Conueniunt & leniora ex his quæ menses ducunt; artemisiæ decoctum, lauri baccæ, myrrha & cyclamine cum vnguento mixta, ouis & capræ loculi arefacti è vino triti, & propinati, aut cum vnguento impositi, aut pro amuleto gestati. Verùm, vt paulo antè diximus, fieri potest vt in ea parte putrescat: vt & nos vidimus puerum putrefactum: quod & Rondeletius testatur se vidisse, & frustulatim reiectum. sed, vt ille vidit, relictis magnis oßibus in vtero per longum tempus, quæ pòst in vtero matris mortuæ reperta sunt. Vxor fuit chirurgi Monspeliensis, qui post mortem, vt causam alicuius affectus interni cognosceret, passus est illam dissecari. Quia verò odoris grauitate (vt paulo antè diximus) caput replet, stomachum putrefacta euertit, & alia inducit sæpissime symptomata grauißima & sæuißima, ad id necesse est per interualla iniicere ea, quæ vim habent detergendi quod putrefactum est. Ad id valebit (teste Rondeletio) vnguentum basilicum in multo oleo lilior. vel amygd. dissolutum, vel in decoct. sequenti: ℞ rad. mal. viol. an̄ ℥ ij. rad. aristoloch. longæ vel rotundæ an̄. ℥ j. sem. lini, fœnugr. an̄. ℥ ß. flor. chamæmeli, & centaurij minor. an̄. p. j. frum. p. ij. fiat decoct. in aqua & oleo, & in eadem dissoluatur vng. basilicum: vng. Ægyptiacum ad detersionem etiam iniici potest. Arrodit enim & potentißimè abstergit,

Historia Rondeletij.

& ſua acrimonia facultatem expultricem mouet. Periclitantur mulieres, ſi adhæreat & contineatur, & moriuntur: vel ob vſum medicamentorũ acrium vlcus in vtero fit. Quamobrem optimum erit antequam adhibeantur remedia, id prædicere, ad vitandam calumniam. Potio ſequens ſæpe danda eſt: ℞ ſabinæ, artemiſ. añ. m. j fiat decoct. in aqua: in lib. ß. decocti, adde vini albi vel clari lib. ß. arom^{r} cum cinnamomo, & detur frequenter, ſi ſine febre eſt. Vel, ℞ boracis ʒ j. capiat cum ℥ iij. vel iiij. prædictæ decoctionis, aut cum vino albo. Aut detur tantundem trochiſ. de myrrha, vel ʒ j. carabes, maximè ſi cum magno fluxu ſanguinis ſit. Nam vrinas mouet, ſecundas deiicit, & ſanguinem fluentem retinet. Decoctum vel aqua fabarum diſtillata, vt & aqua florum croci, detergit, ſecundinas pellit, & dolores illos ſedat. Quare non eſt omittenda in hoc negotio. Memini Mariam Franciſci, in foro frumentario Delphis habitantem, 6. menſe peperiſſe fœtum mortuum, & poſt partum relictam fuiſſe ſecundinã. ad quam 27. Septemb. die anno 1578. accitus, valde debilem repperi, cum inſigni ſatis profluuio ſanguinis. Quare hanc mixturam ſequentem ſæpius ſumpſit: ℞ conſer. viol. borag. citri conditi (ſcilicet cort. eius) añ ʒ iij. frag. lapidum precioſ. vt alcohol pulueriſatorum ℈ j manus Chriſti cum perlis ℥ ß. ſyr. de limonibus ℥ j fiat mixtura, & foliis auri cooperiatur. Deinde ſumpto hoc puluere cum cereuiſia: ℞ rad. dictamni albi ℈ j. ſem. viol. raſ. dactylorum, añ ℈ ß. fiat pul. & inuncta vulua intus & extra oleo lilior. amyg. dul. ſexta hora à quo ſumpſiſſet puluerem, hora diei 10. à ſecundina liberata fuit. Poſt aliquos dies in ſuffoca-

tionem

tionem vteri incidens, cùm neque ex odoratu fœtidorum ad os, tum aliis præsidiis ad se rediret, quasi pro deplorata habita, hoc assumpto puluere à suffocatione curata, probè deinde valuit, satis bene in puerperio repurgata: ℞ gran. iuniperi, calami arom. incisi, añ ℈ j. rad. ostrutij (eius loco pharmacopœus sumpsit semen eius, cùm radix ad manum non adesset) rad. gentianæ, añ. ℈ ß. sem. pastinacæ ℈ j. fiat pul. subtilissimus in duas partes diuisus: ac vna parte assumpta cum cereuisia, miraculi instar suffocatio vteri cessauit.

OBSERVATIO LXXXI.

De dolore post partum eueniente.

AD dolores post partum (quos vulgares mulierculæ nostræ suo idiomate, *nae-Weeden*, vocant) magna cum laude vtor sola flor. chamæmeli decoctione in cereuisia communi: miraculi instar dolores post partum compescit. Matrona quædam cùm peperisset filios, quotannis post partum per sex dies, diebus interpolatis, bibebat ℥ vj. olei amygd. dul. recenter expressi, cum saccharo, & ita dolores mitigabat, & irritabat purgationes sopitas. Sic in Italia, vt ex præceptore nostro Romæ Gissiberto Horstio accepimus, rusticæ mulieres oleum commune, (sed minus rancidum ibi quàm hîc) accipiebant: quod & laudatur. At matronæ ibidem potius accipiunt ℥ iiij. olei amygdalorum dulcium expressi. hoc ilico vidi à dolore post partum liberatas; & commodè eo in

multis vsi sumus. Valuit & decoctum florum chamæmeli & artemisiæ cum iure pulli, etiam pro clysteri, cùm fæces etiam retentæ essent in vxore puerpera Beroaldi, cum oleo lilior. & vitello oui. Vbi ventositas adest, commodè datur vinum decoctionis cumini, vel paulum cumini puluerisatum & inspersum, modò febris absit.

SCHOLIA.

Dolores post partũ.

ANTEQVAM *puerperæ rectè purgentur, dolores post partum sæpe iis oboriuntur. Matrix enim tunc (inquit Erotis) tamquam fera siluestris, propter subitam euacuationem quasi vagando huc illuc declinat, vnde vehemens efficitur dolor. Pro dolore exhibet vinum calidum in quo cuminum bullierit. Ceterùm oportet in omnibus causam quoque doloris animaduertere. Sic mulier quædam Elizabetha Gellij cùm pateretur enormes torsiones in ventre post partum, Iohannes Tiengius, Medicus insignis, bis térve subsequentem potionem dedit, & omnis dolor euanuit: ℞ verbenæ, calendulæ, viol. ãn. p. j. schœnanthi ʒ ij. sem. dauci, gentianæ, fœnugr. sem. althææ, añ ʒ j. fiat decoct. pro lib. ß. (nempe in aqua, si adsit febris: alioqui in vino, quamuis non expresserit) exprimatur, addendo syr. de artemis. ℥ j. misce. Sed & alia, Magdalena dicta, post partum graues dolores matricis & totius ventris incurrebat, cum retentione omnium superfluitatum & menstruorum, & ventris stipticitate. exhibita fuit hæc potio: ℞ rad. pæoniæ ʒ j. schœnanthi, gentianæ, flor. chamæmeli, añ ʒ ß. folior. senæ ℥ ß. fiat decoctio in aqua artemi-*

siæ

siæ pro ℥ iij colaturæ adde cassiæ recens extractæ ʒ iij. misce. Vesperi sumpsit, & curata est ab omnibus accidentibus iam dictis. Memini ipse, dum Alcmariæ praxin adhuc exercerem, vxorem Iacobi Themistoclis nautæ, paulo antequam páreret, Amsteldamo vnà cum marito Alcmariam venientem, in dorsum fortiter cecidisse supra scapham: ex quo casu, altero die peperit. Post quatuordecim dies à puerperio dolor ita intendebatur in dorso, & adeò vrgebat, vt multis diebus dormire non posset, subsequente febre, sed non adeò vehementi. Potionem sequentem dedi: ℞ cassiæ recèns extractæ ʒ vj. diacathol. ʒ ij. dissoluantur in aqua scabiosæ & scolopend. q. s. mummiæ ℈ j mellis ros. colati ℥ j. qua medicina copiosè aluum deposuit, dolore cessante, vnà & febre, etiam loco dolente inuncto linimento sequenti: ℞ vng. dialthææ, olei anethini, chamamelini, axungiæ vituli, añ ℥ ß. misce. rectè deinde valuit. Si dolor post partum sit à ventositate, dentur semina ventositatem carminantia. Valent & ea quæ ad inflationem vteri diximus. sed videndum num adsit febris, & nunquid dolor ille sit ex frigore, vt magna ex parte contingit; rarò enim ex calore, vt videre licet cap. proprio De dolore post partum apud Gilbertum Anglicum, tum alios, & in libro de Harmonia Gynæciorum. Ideo & rectè nos admonet Alexander Benedictus Veronensis, quòd mulierem à puerperio ipso, à frigore & vento, clauso cubiculo obscuro tuebimur, à strepituq; ac clamore, vestimentis bene opertam, atque iubebimus si vel molam enixa sit, aut emortuum infantem, vt somno moderato quiescat, alta ceruice, sine vllo iniucundo odore. Etiam hæc conueniunt omnibus post partum,

etiam si bene pepererint: & sunt tractandæ non aliter quàm si febricitarent, ne in febrem incidant: eam enim aliquando incurrunt, vt quibusdam exemplis in lib. nostris De febribus demonstrauimus. Ideo cibus in initio sit præparcus, crapula enim facilè febris excitatur, ac sitis validior. propterea prima die ius gallinaceum damus pingue, ac ouum sorbile, vel carnem in cœna ac prandio duntaxat. sed modus etiam seruandus est, ne inconcoctis cruda superingerantur. Confectionem interdum damus diamargariton, aut dianisum. Vinum vtile est quod modicas vires habeat, subdulce, hyeme tepidum; frigidu enim vulua tentatur. Ea victus ratio ad decimum vsque diem seruatur vtiliter. Vitamus carnem assam, & quicquid astringit. Aluus si nihil reddit, iniectis clysteribus molienda est; vti nos fecimus in illustrißimi Principis Auraïci vxore. si ij non iuuant, vel si clysteres abhorreant, vt sæpe euenire solet, mannam damus cum caßia. Si partum purgationes sequuntur, bene est; si hærent, non est bonum, sed tunc promouendæ sunt, vt postea dicemus. Ita ex Moschione: Ponenda est in lecto, cùm prius post partum spongia longa detersa fuerit, in cubiculo obscuro, modicè patentibus pedibus, vt quicquid ex ea foras exire ceperit, non impediatur, pannis loca ipsa contegantur, ita vt frequenter mutentur. Sed & lanis mundis & ventrem & pectinem contegi oportet; &, si sine quassatione partus effectus est, oleo viridi cum modico vino admixto ipsam partem irrigari; si verò laboriosus partus præcesserit, oleo dulci & calido ipsa loca calefieri: deinde biduo eas à cibo abstinere. Hic tamen ratio habenda vt pro viribus parcè alantur: nostræ enim puerperæ

peræ omnimodam inediam non sustinent: tum astantes muliercula nostræ quædam pessimè faciũt, quæ ad multos cibos tum pultes sumendas eas cogunt, dando cereuisiariam panatellam iuncto caseo, qui tamen obstruit. Id in Frisia muliercula faciunt, sed pessimè, quamuis dicant lumbos roborare. Vtantur simplici cibo, ouis sorbilibus, & pultibus, primis diebus. & si leuis suspicio adsit de febre, vinum interdicatur. septimo die vinum exhiberi poterit aquæ exiguo temperatum. Addunt & hæc alij, vt si pepererit masculum, quòd 30. diebus sese in lecto contineat, nec foras prodeat, si feminam, 40. Nonnullæ tamen statim à partu resurgunt, sæpe tamen suo damno. Cuius enim crudelis partus est, & exitus tardus, inprimis tenuem victũ huic exhibere oportet. Symptomata post partum plura esse possunt, de quibus mox agemus.

OBSERVATIO LXXXII.

De quibusdam symptomatibus puerperis euenientibus.

IN puerpera febricitante ex mẽstrua purgatione suppressa rectè vsus sum decocto hordei mundati, glycyrrhizæ & schœnanthi, in hunc modum: ℞ hordei mundati m. j. glycyr. ras. ℥ß. schœnanthi ʒ j. ß. coquantur in aqua communi pro lib. j. id quidem vel in febre non obest, & simul purgationes sopitas aperit, vt euenit puerperæ in Gryphone aureo decumbenti. Debilioribus ʒ j. schœnanthi in iure pulli bullire iubeo. Hoc modo Florentiola, Medicus

Bono-

Bononiensis vtebatur. Valet & ius cicerum. Mulieres Bononienses dant ius columbæ in quo bullierit schœnanthum, ad purgationes promouendas, si febricitent; estque remedium Nicoli. At in robustioribus puerperis si menses diu retineantur, vena tali incidenda. vt in puerpera in insigni follis è regione domus ciuicæ, cum maximo successu fecimus, menstrua purgatione subsequente; etiam sumendo ʒ j. pul. dominarum cum aqua artemisiæ. Puerperæ verò Alcmarianæ, cùm aluus restricta esset, valde debili existenti, ius sequens exhibitum fuit: ℞ follic. senæ ʒ vj. tamarindor. num. ix. prun. damasc. qr. j. vuar. passul. ab acinis repurgat. ℥ j. seminis anisi, anethi (nam in ventre etiam maximè dolebat) ʒ j. ß. flor. viol. bugloss. borag. añ. m. ß. sem. petros. p. j. contusa in gallina pingui, prius mundata à fecibus & intestinis & interaneis, collo pedibusq. abscissis consuta, coquantur in aqua, ad dissolutionem carnis ab ossibus: omnia cum iusculo contundantur, & postea colentur vnà cum iure, adiecto pauco vino & sacch. pro sapore delectabiliori. Ex eo iure cyathum subinde sumens & restaurabatur, & simul secessum habebat. At Mariæ Teylingiæ in puerperio febricitanti ℥ j. ß. mannæ selectæ cum iure pulli propinata, probè aluus soluta est, febrisque cessauit. Puerperæ Delphensi cùm lotium retentum esset, sola inunctio olei scorpionis profuit. Noui & aliquas puerperas melancholicas factas, & quasi insanientes, si filiam peperissent; si masculum, eo

malo non afficiebantur: sed paucis adhibitis remediis sanæ euadebant, quemadmodum & illa apud Amatum centur. 2. curat. 52.

SCHOLIA.

Varia symptomata aliquando puerperis post partum eueniunt, & , præter dolores, qui aliquando post partum contingunt, innumera alia contingere possunt. Præcipua verò hæc sunt, sanguinis retentio, aut eius fluxus nimius, & vlcera, & immites dolores. Si enim non repurgantur, & sanguinis fiat retentio, alij morbi quoque oboriuntur. Sic ex retentione sanguinis vertigines oboriuntur, syncopes, febres, & vniuersaliter ægritudines ex repletione; quemadmodum de retentione menstruorum diximus. Vtere iis quæ menses leniter educunt; sed videndum num adsit debilitas. Sic puerperæ debili existenti tali vena aperta non fuit, vt alteri robustæ: sed summitates schœnanthi, capill. ven. melissæ, rad. apij in iure decocta fuere, & vrina apparente turbida, mox leni adhibito fumigio sub vestibus ex pilulis dictis: ℞ bdellij, myrrhæ, galliæ moschatæ, añ. ℈ j. trochis. de myrrha ʒ j. fiant pilulæ cum melle ros. & vna supra prunas iniecta fumus recipiatur per vuluam, cauendo tamen ne nares attingat. menses fluxere. Si verò nimia purgatio subsequatur, & vires deficiant, leniter constringatur cum iis quæ de nimio profluuio mensium diximus. Sic istis diebus noctu vocatus sum ad puerperam quæ ex nimia & continua purgatione inciderat in syncopen: frictione digitorum ac manuum reuocata, factis etiam ligaturis membrorum superiorum, ex hoc condito, meo iussu, sæpe capiebat: ℞ conser. ros.

Sanguinis retentio.

Superflua purgatio.

ros.antiq. ℥ j. diacydon. sine spec. ℥ ß. fragment. lapid. precios. ℈ ij. manus Christi cum perlis ℥ ß. cornu cerui vsti ℈ ij. trochis. de carabe ʒ j. syr. de ribes, cydoneor. menthacei, añ. q. s. fiat conditū. At altera quæ post abortum nimio sanguinis fluxu laborabat, sumpsit commodè has pilulas: ℞ pilul. de bdellio, trochis. de terra sigillat. de carabe, añ. ℈ j. cum syr. myrt. fiant pil. dentur manè. Sed & istis diebus vng. comitissæ cerati instar super ventrem inferiorem positū profuit. Reliqua vide loco de iis quæ menstrua superflua constringant; quæ non opus est vt repetamus. Ita quoq; si febres eas apprehenderint, subtilia regimen, & aquā hordei in potu dato; deinde reliqua secundùm exigētiam febris administra. sed quia de his copiosè diximus in libris nostrarum Obs. De febribus, eosdem consulito. Si contingant post partum vlcera, de his quoque prius dictum est. volunt interea vt ex ros. axungia recenti & albumine oui fiant pessi. Si vulneretur vterus, vel vuluæ accedat ruptura, quidam vulneri adhibent pessos ex succo arnoglossæ, succo portulacæ, & oui albumine; vlceri verò ex cera, oleo ros. spuma argenti, ac cerusa, & alumine vng. conficiunt. Ad rupturam Erotis pul. rad. consolidæ maioris inspergit. Vide apud eundem quid sit faciendū si rupturæ fiant in ano & vulua. Ad dolores vteri, vt præcedente Scholio & Obs. 81. etiam ex parte diximus, cataplasmata anodyna vnctionesq́; & alia remedia mitigatoria administranda. Aliqui exhibent trypheram opiatam in potu. Vbi dolor immitissimus est, hoc electuario vtitur Guainerius: ℞ piper. longi, sem. hyosciyami albi, añ. ʒ x. opij thebaici, croci, añ ʒ v. pyrethri, castorij, añ ʒ j. ammeos, baccarum lauri, cumini, folior. rutæ siccor. calamentha,

Puerperæ si febricitent.

Ad vlcera & vulnera.

Ad dolores.

thæ, añ. ℥ iij. margaritar. hyacinthi, ñ ℥ j mosc hi fini ℈ ß. cum melle despumato q. s. fiat electuar. eo non vtendum nisi ad minus sex menses præterierint ipsius præparationis. datur autem à ℥ ß. vsque ad ℥ j cum vino calido, decoct. artemisiæ. quamuis tamen istud statim dolorem sedat, non est vtendum eo nisi magna cautione, si reliqua non iuuerint: cùm alia habeamus anodyna. His alij addunt contra rugas in ventre post partum remanẽtes: axungia enim caponis inungunt ventrem. Si post partũ difficilem vteri prolapsus fiat, curetur vt prius dictum est. Si mammillæ doleant ex lacte, Erotis apponit argillã cum aceto, mammilla prius aqua calida fota. alij mammillis dolentibus apponunt panem in melicrato infusum cum oleo dulci contritũ. Si lac ad mãmillas confluat cum tensione, grauedine, dolore & feruore, ex Mosch. primò impone spongias molles cum posca, vel panẽ in posca infusum cum palmulis tritis. Et si lac stringere velis, apponatur pulicaria seu psyllium, vel coriandrum viride: si adsit feruor, relaxentur cum oleo & aqua calida. Si lactare non velit, lac stringitur pyrite lapide trito cum cerato. Vide ea quæ scripsimus Obs. 18. lib. 17. de lactis exsiccatione. At vua passa trita lac euocat. De defectu lactis diximus Obs. 14. & 16 lib. 17. Vide in eodem libro de aliis affectibus mammillarũ; & de fissuris papillarum in eodem libro sub finem; & quæ Aëtius lib 16. cap. 35. ad caput 50. De mammillarum affectibus scripserit. Vide & de lacte grumoso vel vitiato. Addemus autem quædam, antequam hunc librum finiamus, de regimine infantis, & de regimine nutricis, ex diuersis auctoribus. eo quòd Medici de his rebus aliquando consulantur, vt ita tirones etiam ea ad manus habeant.

Contra rugas ventris post partũ.

Mammillæ si afficiantur post partum.

De

DE REGIMINE INFANTIS.

Erotis de regimine infantis cap. 18.

AVRES infantis (inquit Erotis) premendæ sunt statim: & hoc multoties est faciendum. Postea obseruandum ne lac subintret aut nares cùm ablactatur. Et ligetur vmbilicus tribus digitis à ventre mensuratis. quia secundùm retentionem vmbilici, erit virga virilis maior vel minor. Vt verò rectius loquatur, vnge palatum cum melle, & nares cum aqua calida; & factis vnctionibus, semper mundificetur, & mucilagines semper emungantur & emundentur. Puer præterea sæpe est fricandus; & qualibet eius membra in vnaquaque parte fascia sunt retinenda, & iungenda: & rectificanda sunt eius membra; caput videlicet, frons, nares, venter, & renes temperentur, ne multa ex eis exeat vnctuositas vel humiditas. Quòd si aliquid istorum appareat, diutius à solita fasciatione cogatur abstinere, & diutius dormiat. Postea verò in aqua calida balneetur, & ad suam consuetudinem reducatur: & si opus sit de medicinis soporiferis, parum detur, vt dormiat: (non tamen opium, vt nostræ mulierculæ pessimè faciunt.) Cutis eius æqualiter est mouenda: quod etiam consueuit fieri post mammillarum susceptionem. In principio natiuitatis, oculi cooperiendi sunt, & summopere cauendum ne sit in loco lucido. Ante ipsum sint diuersæ picturæ, panni diuersi coloris, margaritæ. Coram eo cantilenis & facilibus vtendum vocibus, nec asperis vocibus canendum: & rauci soni vitandi, sicut bombardarum. Postquam hora loquendi appropinquarit, nutrix eius linguam frequenter cum melle & butyro vngat. Et hoc maximè faciendum est, cùm

cùm loquela tardatur. Coram eo frequenter est loquendum & facilia verba proferenda. Cùm verò tempus natiuitatis dentium venerit, gingiuæ singulis diebus cum butyro & axungia gallinæ sæpe fricandæ sunt, & aqua hordei liniendæ; gula & spondylia inungenda. Quòd si venter eius laxabitur, superponatur emplastrum quod sit ex cumino & aceto: & admisceatur saccharum, gummi Arab. bol. Arm. & similia. Cùm tempus aduenerit in quo comedere incipiet, dandi sunt infanti magdaleones ad modum glandis facti de saccharo ac lacte, & similia, quæ possit in manu tenere, & cum eis ludere, & de eis sugere, & aliquid transglutire. Caro quæ est in pectore gallinarum & phasianorum, est ei tribuenda. Et postquam bene capere cœperit, mamillarum substantiam maturè incipiens, eas in nocte sugere permittas. ita & in die ordinatè ducendus est, bene obseruando ne tempore calido à lacte remoueatur. Si vnum membrum pueri sit maius alio, ad bonam habitudinem sic potest reduci, si talis dispositio fuerit recens; quia inueterata nullo modo reducitur. Fomentetur ergo primo cum decocto brancæ vrsinæ, rad. althææ, foliorum apij, petroselini & marathri, diutius bulliendo in aqua, & membrum patientis ponatur super vas, & cooperiatur panno lineo vt sudet. Postea chamæmelum & althæa incoquantur, & in illa viscositate malaxetur cera, & totum membrum inde cooperiatur. postea ligetur fascia linea strictè, & ita membrum patientis sudet per noctem vnam: manè verò fricetur, vt spiritus excitentur, & fluant ad locum dolorosum. Quo facto, fricetur statim cum dialthæa ita composita, vt sint duæ partes dialthææ,

& tertia de oleo laurino: commisceantur, & vngatur membrum prædicto modo ter vel quater in die. Tunc quoque accipe diacerafeos, ceroneum oxycroceum, & ad inuicem puluerisentur. Deinde decoquantur althæa, & puluis ille malaxetur cum illa viscositate, quousque bene adhæreat: & membrum totum patientis cooperiatur, & fascia ligetur. Et sic fomentando, & emplastra ponendo, poterit alleuiari. Quibus factis, iniungatur requies & otium, & vtatur calida & humida diæta, optimo vino, & mediocriter rubeo, quod bibat quousque curetur. Insuper & balneo aquæ dulcis vtatur. Hactenus Erotis. Moschio autem hæc dat: Ex quibus probabis infantem aptum esse ad nutriendum? Ex hoc videlicet quòd illa, quæ illum in vtero habuerit, omnibus mensibus sana fuerit. vitali etiam mense si sit sanus natus ipse paruulus. Si omnibus partibus fuerit integer, omnes poros patentes habeat, vocemq; solidam statim vt cadit, emittat. Hæc omnia integræ sanitatis sunt testimonia, & pleno tempore natum infantem ostendunt. Quoties in die lauandus infans est? Semel. Necessitate verò aliqua occurrente, bis: frequens verò lauacrum flaccidum corpus facit (liber Matricis habet, capiti eius nocet). In quali loco lauandus? In obscuro, & temperatè calido. Quibus rebus infantis superficiem lauari oportet aut aspergi? Antiqui vino cum aqua salsa abluebant. Alij verò lotium pueri & puluerem gallarum vel myrtæ aspergebant. Nos autem salem tritum & aphronitrum aspergimus: prædictæ enim res odore suo infantem feriunt, nec tutum est infantem nimium adstringi: inde enim deterius habet. Si verò multum mollis est infans, ad-

Harmon. gynæciorũ part. prior. cap. 20. & seqq. de Infante, & quomodo tractandus.

mixto

xto sale (aliàs, melle) vel oleo, vel succo fœnugr.
erge, aut line per totum corpus, ita vt neque ocu-
neque ori ex his aliquid incidat. Deinde cùm sic-
ur corpus, aqua frigida eum abluere, & aqua ca-
a ipsum lauare debes. Digitis verò in naribus, vel
immißis, omnia purgare, & oleum oculis infan-
infundere. Deinde minimum digitum in ano in-
tis immissum, meconium (in Græco ῥύπον) tollat,
vmbilicum lana ligatum immediatè sui præcide-
& linteolo oleo intincto contegere. Propter quam
usam oculi infantium oleo irrigantur? vt tunicæ
ibus constant, emolliantur, extergantur, vt inte-
um visum habere poßint. Quare iubentur ma-
es post lauacrum infantum auriculas & nares ex-
care? Ne remanente ibi humore, graciles aurium
ri, perfrigescant, & malè accipiantur. Quomodo
ortet infantes vngere? Primò ad dẽtes positos, dein-
etiã supinos femoribus suis ante supposito linteolo,
s vt aliquando singulatim manus iungat. Aliquan-
vtrasq; iungat, & extendere etiam iuuat. Simili-
r etiam pedes, singulasq; corporis partes formare:
quæ concaua esse debent, premantur: quæ verò gra-
lia, constringantur; & quæ exstantia, adducantur.
culorum etiam ipsorum folliculos frequenter fri-
re, caput verò diligenter rotundum facere, patel-
s etiam in genubus mouere, deinde omne corpus
tendere & remittere, & vniuersas partes suis offi-
is commemorare. Quomodo fasciandus est infans
ost lauacrum? (in margine annotatum erat: Fortè:
Quomodo disponendum est lauacrum?) Sedere debet
utrix, & genubus iunctis femoribus suis, in linteolo
fantem accipere, & sublatis fasciis oleo tepido vn-

 gere:

gere: & in pelui grandi aqua calida limpida, & sine odore missa temperata. Deinde manum sinistram sub axillam infantis sinistram tenere, ita vt pectus supra cubitum iaceat. Deinde in aquam positum leniter fomentare. primò dorsum, deinde supinum conuersum, & partes ipsas fouere, ita vt omnes sordes, quæ in collo sunt, & concaua loca, sicuti sunt axillæ, & inguina, diligenter extergantur. Immissoq; digito intra os, saliuas omnes tollere, & leniter gingiuas & linguam confricare. deinde leni manu supra pectinem premere, vt vrinæ officium commemoret. Sed cùm viderit corpus eius aliquantulum calefactum, sufficienter obruisse, lauare, & in tepida aqua deponere, vt ad vsum frigidæ assuescere possit infans. Quomodo oportet infantem fasciare? Superposita femoribus eius fascia munda, & lata sufficienterq; longa è lana, vt singulas per partes voluere valeat, ita vt omnia loca, quæ sunt gracilia, constringantur, & antè laxius circumcingantur. Deinde coniunctis genibus, & talis lana interponatur, ne ita coniunctis aliquid de membranulis cassetur. Caput pannis aut lanis mundis contegatur. Vbi oportet & quomodo infantem iacere? In locis mediocriter calidis, ita vt nihil oleat, & nec valde sit lucidus locus, stratumq; eius sit concauum, nec valde molle, ne multum iacendo, spina infantis aut collum contorqueat. In mediocri mollitie collocatum etiam caput infantis iacere debet. Quanto tempore fasciandus est infans? Apud quosdam diebus quadraginta: apud alios sexaginta. Apud nos quamdiu in integro sui corporis infans coaguletur & solidetur: quòd si citius soluatur, euenire ei solent languores, dum sano corpore

pore

pore sunt nati. Tardiùs verò solui debet qui imbecillis est. Semel omnis fascia, & non delapsos soluimus, sed per partes paulatim. Si verò semel soluerimus eos, & corpus mundauerimus, nouitate ipsa percutitur, & malè accipitur. Post quot dies vmbilicus infantis cadere solet? post tres vel quatuor. Vulnusq; quod remanet, plumbi puluere bene curetur. Quomodo concauitates vmbilici formantur? Frustum plumbi ad similitudinem denarij factum apponimus, quod possit pondere suo concauum facere. Quando oportet infantem cibum accipere primum? Cùm post omnem commotionem (aliàs, commutationem) quietus fuerit effectus; hoc est, post nonam (aliàs, octauam) vel x. horam, talem cibum primùm accipiat, qui stomachum & ventrem purgare possit, & eum nutrire, sicut est mel medicè decoctum. Si enim crudum fuerit, & austerum est, & inflat: si verò paulo plus fuerit coctum, constringit. Quomodo mel ei dandum est? Nutrix debet os eius illinire, & mulsam tepidam instillare, & sic secunda die lac offerre. Cuius lac accipere debet infans? Maternum lac dare oportet: aut extraneum, non maternum, siquidem adhuc ex labore partus & turbatione, & purgatione, lac eius malum est crassum (aliàs, pingue) & indigestibile. Quod verò est lac bonum? Bonum lac est mediocriter candidum, nec subliuidum, nec gypso simile, nec subacidum, sed moderatè coagulatũ & stillatim in vngue leniter dilatetur, nec se citò diffundat. Reliquæ autem differentiæ malum lac ostendunt. Maternóne lacte nutriendus est infans, an nutricis? Amabilius quidem potest à matre nutriri; verùm matrona vt post partum sana esse possit,

melius à nutrice potest nutriri. Unum enim lac maturum sufficienter duobus infantibus ministratur. Post quod spatium lauacri ad mammillam applicandi sunt? Post modicum, donec omnis turbo lauacri digeratur: quicquid enim prius accipitur, corrumpitur & non nutrit. Nam & ipsa nutrix si non digesserit balneum, & exsiccatis antea mammis infantem applicet, malè habebit infans. Quomodo lactari debet? Manibus acceptum infantem aliquantulum in latus ponere, & ad vtrasq; mammillas conuertere, vt modò dextram manum infans, modò sinistram liberam habeat, & de ambabus mammis accipiat. Deinde ori eius appositam papillam teneat, & quasi latenter lac exprimat, ne cum labore infans didam sugere incipiat. Quoties in die infans lactari debet? Frequenter in die lactandus est, modò ex sinistra, modò ex dextra mammilla; quoniam semel, quod ei sufficiat, accipere non potest. Lassatur enim diutius lactando, aut de bono lacte citò satiatur. Non ergo determinandus est modus, sed cùm visus fuerit velle, oportet eum accipere. Ita tamen vt ante lauacrum, nec in lauacro vnquam accipiat didam, ne lædatur corpus (aliàs, cor) eius. Qui enim ante lauacrum, vel in lauacro lactantur, scias eos variis & multis languoribus detineri. Quibus signis intelligere possumus, infantem debere cibum accipere? Eo quòd præcordia eius concaua sunt, vel etiam tantum tempus transiuit, vt cibum accipere debeat, os etiam aperiat, & labia frequentius moueat, & cùm in lacte intinctum digitum labiis eorum applicuerimus, sugant cum quodam ploratu. Quomodo verò appræhendimus an propter cibum ploret, an non? Fasciam principaliter

*ipaliter inspiciamus, ne stricta sit, ne iacens pedem aut manum contorserit, aut aliqua re puncturam senserit, aut de abundantia cibi aut lactis ploret, inspice: & ne à plurimis coopertoriis grauatus; aut ne paruitate eorum perfrixerit, aut nimio sole æstuauerit. Si verò aliqua re punctus est, subitò plorare incipit. si coopertoria plurima vel parua, id visu probatur & tactu: aut enim frigidus esse debet, aut multum calidus. Si autem abundantia lactis vel cibi premitur, huc atque illuc se proiicit, & plena præcordia habet. Si æstuauerit, cum anhelitu rubet: si verò aliqua causa inæqualitatis est, & ille languet, & lac accipere non vult, & macrior effectus est. Ex prædictis signis omnes ploratus eius separari possunt. Quomodo infantem à lacte deducere debemus? Post annum & sex menses, aut suppleto biennio, dentibus iam abundantibus & firmis, quòd possint non tantùm cibum diuidere, sed etiam diligenter eum manducare. Quem cibum primùm infanti dare debemus? Panosum, hoc est, micas in mulsa vel in condito, vel in lacte infusas, vel succum alicæ, vel pultes. Deinde bibere quid ei dabimus? Aliquando aquam, aliquando vinum aliquantisper per vasculum vitreum ad imaginem papillæ formatum & pertusum, quod rusticitas * Vtula appellat. (Nostris datur cereuisiola tenuis, & rectè.) Ante paucos verò dies, paulatim cibum offerre conuenit, & rarò ad didas applicare, & nouissimè ex toto lac negare, & quæ amara sunt mammillis illinire. Quando gestandus est? Ante cibum gestandus est: nunquam statim post, vt non quod accepit rumpatur aut reiiciatur. Quæ sunt exercitia quæ facere possunt infantes? In-*

primis ad pilam ludunt, vt altius manus extendant. Hæc exercitia vtilia sunt infantibus. Addit hæc Bonaciolus lib. 1. Mulieb. cap. 8. quomodo infans recens natus sit tractandus. Recrementum (quod papauerculum vocitant) plus quàm pro partus magnitudine, colore cruentum atque admodum atrum piceúmve deiicit: quamobrem quia valde tenellus est, muria pauci salis, cui admista sint, costus, sumach, fœnugr. origanum, eundem præter os & nasum, circumlinire diligentiores iussere. Demum lauatrix manu dextra, læuo brachio eius pectori adacto, eum prahendat, tepida aqua æstate, hieme calida, meraciore generosóve temeto, ouorumq; vitellis binis adiectis, à proluuie quacunque nares digitis, vnguibus excisis, perpurgando, anum minimo digito adaperiendo, exquisitè pelluat. Quod plerumque bis aut ter in die (æstu potissimùm) facere conducit atque expedit. Deinceps verò læuigato linteolo madidum infantem desiccet; singulaq; membra leuibus pressuris efformet, ac excultius effigiet. Vesicam, vt lotij egressus facilior sit, deprimat: leuibus pannis extensus, brachiis ad costas porrectis, obuoluatur: institisq; capitio capite operto, peruinciatur. In ipsius nares oleum coniiciatur. Denique capite eleuato super latus, quo melius pituitosa materia ex capite expurgetur, cunabulo suauiter semicirculari motu quasso, succentante quapiam, obdormiat: mellis per diem (primum scilicet) suctu contentus, nec nisi flenti propinetur. Demum vsque quò parentis temperatura pristinæ naturæ restituatur, eundem nutrix interdiu bis aut ter lactet. Tantisper enim puerperæ lac in pumicis modum coit, quod colostrum appellatur, ac propterea infantes qui

Quomodo tractandus nuper natus infans, ex Bonaciolo.

hoc

hoc lactauerint, colostrati: sed iis nutricis potius lac exhibere conuenit, quando matris exitiosum sit. Maternum tamen præferatur si bonum sit; vt mox de nutrice dicturi sumus. At cùm vmbilici exesa vellere pars ceciderit, (quod post tres aut quatuor dies iugiter accidit) cochlearum cinis vtiliter imponitur. Paulus verò Ægineta lib. 1. cap. 5. hæc de educatione pueri paucis scribit: Primùm infans recens natus melle nutriri debet; mox lacte: idq; bis in die, aut plurimum ter. Cùm autem promptè & alacriter puer assumit, ac spes est eum posse quod oblatum est concoquere, tunc & cibus solidior rectè datur qui non ipsum repleat. At si fortè imprudentibus nobis puer repletus fuerit, somniculosior autem statim & torpidus magis euadat, venter intumescat infleturq;, & vrinæ aquosiores reddantur, quæ repletionis notæ sunt, nihil exhibere oportet, donec cibos prius ingestos consumpserit. Abunde autem fuerit duobus annis lacte puerum enutrire, inde ad cibos solidiores transgredi. Conuulsione plerique ac præcipuè corpulentißimi, (vt de morbis pauca adiiciamus) habitißimiq;, & lacte copiosiore craßioreq; vescentes, atque astrictas aluos habentes (quippe qui satietate vexentur, & recrementis squalescant) ac potißimùm plenilunio, corripi assolent. Quo morbo omnes ferme ante septimum solem pereunt: ob id die septimo (iis superstitibus) tanquam eorum saluti magis credamus, nomina imponuntur. Proinde iecur asini, panace modica admixta, in os instillatum à comitialibus morbis & aliis, quadraginta iugiter diebus factitatum, puerperia tuetur. Cerebrum capræ per annulum aureum traiectum, priusquam lac detur infantibus,

Educatio pueri ex Paulo.

Bonaciolus iterum.

tibus, contra comitiales ceterosq; infantium morbos instillatur. Ceterùm præcox illis risus atque celerrimus, lachrymáve ante quadragesimum solem maxima ex parte haudquaquam conceduntur; quanquam die eodem quo satus esset, Zoroastrem vnum risisse lectitauimus: sicuti & Crassum, Craßi in Parthis interempti auum (ob idq; Agelastum appellatũ) nunquam risisse ferunt, quomodo & plurimos nunquam flêsse: alios quoq; multos, quod rarum sit, maximæ sapientiæ authores, veluti Socratem, Diogenem Cynicum, Heraclitum, eodem semper vultu, nec aut hilari magis aut turbato (quales apathes Græci nominant) extitisse. Qui sanè animi tenor in rigorem quendam, naturæq; duram atque inflexibilem toruitatem summopere exit, humanos etiamnũ affectus proculdubio adimit. At quoquo modo res se habeat, si ante quadragesimum diem risus eruperit, ominosum id atque timoris plenũ vulgo iudicatur. Cuius temporis partem plurimum obdormiunt. Etenim homini animaliũ vni per aliquot menses somno confestim genito premi sopiriq; datũ est. Subinde iam longior indies insomnia. Somniare etiamnũ eos cominus compertũ est. Nam & pauore expergiscuntur, & suctum imitantur. Plerosq. verò nunquam: quibus exitiale contra somniorũ assuetudinẽ indicium fuisse, multorũ exemplis veteres inuenere. Insuper recèns natis vertex adeò mollis est, vt cerebrũ palpitare perpẽdatur; qui sanè serius duratur. Quinimo Zoroastri ita palpitasse, vt impositam manũ valentißimè repelleret, futuræ scientiæ præsagio constat. Pueris primores 7. mense dentes gignuntur: priusq; his superiores, illis inferiores; at omnibus ferè prius parte supera haud dubiũ est. Ex quibus qui pri-
mus

mus ciciderit, vt terram non attingat, in armillã inclusus, in brachioq́ꝫ aßiduè habitus, muliebriũ locorum dolores efficacißimè prohibet. 7. eosdem anno decidere, ac alios suffici, dilucet. Quosdam & cum dentibus (tametsi rarenter) nasci, sicut Marcum Curtium (qui ob id Dentatus cognominatus est) & Cn. Papiriũ Carbonem, præclaros viros, inclaret. Id quidem in viris mali fuisse auspicij, antiquitas negauit. At in mulieribus ea res infausti ominis atq. inauspicati exempli Regum temporibus extitit, quãdo Valeriam, ita natam, ciuitati Sessapiæ, ea tempestate florentißimæ, in quam deportata fuit, aruspicũ responso vaticinante, veridico exitio fuisse, dignißimi authores scriptitauerunt. Aliqui etiamnũ dentium vice osse continuo superna oris parte gignuntur; sicuti Prusiæ regis Bithynorũ filium fuisse tradunt. Sed ex dentibus quaterni primi τομεῖς à Græcis nominantur, ij exinde quatuor caninis dentibus ex omni parte cingũtur. Vltra quos vtrinq. ferè maxillares seu molares quaterni sunt; præterquam in iis, in quibus tres vltimi, qui serò gigni solent, non increuerunt: horum vtrimq. bini caninis proximiores, columellares vocitantur. Quare viceni omnes erunt. Ex quibus primores singulis radicibus; maxillares vtiqꝫ geminis, quidã etiamnũ ternis quaternisve nituntur. Atq. ex radice eadẽ in pueris nouus (altero deciso) dens subit, qui multo sæpius priorẽ expellit. Interdum verò aut supra aut infra eum sese ostẽdit. Sed non desunt, quibus tricenos binos viris dentes attribuere, feminis numerũ minorẽ (excepta turdulorũ gente) placuerit. Quibus non plures fuere, lõgioris vitæ promitti spatia putant. Paulus de dentiũ ortu inquit: Dentiũt 7. mense pueri, quando inflammationes gingiuarũ, maxillarum, &

Ex Paulo lib. 1. cap. 9. de dentium ortu.

& tendinum, aliquando conuulsiones etiam, eueniunt. Tunc igitur puero nihil dandum, quod mandi postulet; digito autem in lauacro gingiuæ continenter contrectari, & gallinaceo adipe vel leporis cerebello emolliri debent. Vbi iam dentes prodierint, ceruix, caput, & maxillæ delicatis lanis puris contegentur, oleoq́ue dulci & calido fouebuntur: idemq́ue meatibus auditoriis instillabitur. Ceterùm plenius infantem tunc alere & calida lauare oportet: & si alui profluuium experiatur, tentabimus eum epithematis, quæ præcipuè sistunt, contrahere, inspergendo lanæ cuminum, aut anethum, aut apium. Salutare est etiam semen rosarum admiscere, & summatim calidis desiccare. At si venter nihil reddit, melle in glandis figuram coacto, inferius leniter irritabitur: aut nepita detrita cum melle illinetur. Porrò conuulsionibus puerorum optimè videtur auxiliari heliotropium in aqua elixum, si puer in hac lauetur. Confert & irino, aut cyprino & sicyonio perungere, & vniuersum calefacere. Cùm autem exorsis dentibus, digitos mordet vulneratq́ue, bene fuerit radicem iridis derasam, nec admodum siccam, ore continere. Hoc remedium vlceribus quoque opitulatur: butyrumq́ue cum melle illitum adiuuat. Gingiuarum autem pruritus, veteris salsamenti caro lenit. Quibus autem in hoc primo dentitionis rudimento impatientißimis difficulter nascuntur, iis qui dentes, qui primi cadunt, alligati facilem (efficacius si terrā non attigere) dentitionem præstant. Lacte caprino, aut leporino cerebello, adipeq́ue gallinaceo gingiuæ perfricentur, cerebrum pecudis in vino potu detur. Dentium delphini cinis ex melle gingiuis illinitur. Eius quoque dente

Ad facilitandam dentitionem, iterum ex Bonaciolo.

gingiuæ tanguntur. Caniculæ dentes eundem habent effectum. Infantibus tamen nihil butyro vtilius per se & cum melle, priuatim & in dentitione, & ad gingiuas, & ad oris vlcera. Dens quoque lupi adalligatus infantium pauores (quos etiam lapis stellatus arceat) dentientiúq; morbos prohibet; quod & lupina pellis præstat. Cinis caninorum dentium cum melle pueros tardè dentientes adiuuat. In cochlearum corniculis arenaceæ durities inueniuntur, eæ dentitionem adalligatæ facilem reddunt. Cerebrum viperæ pellicula illigatum. Ad idem & serpentium grandißimi dentes valent. Bouis capiti lapillum inesse produnt, quem ab eo expui si necem timeat; inopinatis tamen capite præciso exemtū, adalligatumq; dentitioni mirè prodesse: eiusdem cerebrum ad eundem vsum alligari iubent. Limacisq; lapillum oßiculúmve in dorso offensum. Dehiscentibus gingiuis, caput & collum oleo ex aqua calida abluto fricentur. Quando incipit infans dentes habere? Non omnes æqualiter. plurimis verò à quinto mense nasci incipiunt. Quæ sunt signa quæ infantes ostendunt dentire? Gingiuarum prurigo, & feruor maxillarum, & in ceruice neruorum dolor. Vnde frequentiùs sanguinolentus humor per os aut nares (aliàs, per aures) exire solet. Quibus vtendum est rebus tunc infantibus, vt non laboriosè & cum tormento dentes eiiciant? A quinto mense oleo dulci, & adipibus gallinaceis, & cerebellis leporis, gingiuas frequentiùs fricare. nouißimè mediocriter decocto melle illinire. Cùm verò feruor emerserit, vaporatione & cataplasmatibus vti; ita vt nutrix eius vinum non accipiat, & parciùs cibos sumat. Ad feruorem faucium quibus vtendum est? Omnibus quæ relaxare possunt;

Harmon. gynæc. part. prior. cap. 24. de iis quæ infantibus accidunt.

possunt; sicuti melle modicè cocto, & ex eo mulsa, & succo ptisanæ, & ceteris his similibus. Ad pruritum gingiuarum, fomento vtendum est, & liberali vnctione ex oleo discocto in quo ceræ momentum eliquatum sit. Ad pruriginem corporis eorum quid faciendum est? Vaporationem lauacri calidi, & perunctione olei cum quo modica cera soluta est. Si verò exanthemata & pustulæ cum humectis vulneribus exierint, quid faciendum? Vtimur illis quæ constringere & siccare possunt. post lauacrum autem perfundentes aqua calida in qua decocta est rosa, lentiscus, celsa agrestis, myrtus & coria mali granati. cataplasmatibus autem misce folia plantaginis, intyborum, portulacæ, & vuæ lupinæ. Illinimus oleo rosaceo vel myrtino, cum cerusa, spuma argenti & alumine. Pustulis (inquit Paulus) quæ puero per cutem eruperint, primùm sanè multum facescere negotium oportet. vbi verò probè decreuerint, tunc iam curare tentabimus balneis, quibus iniiciantur myrthi aut lentisci folia, aut rosæ. deinde rosaceo lentiscino vtendum: ceratoq; cum cerusa: adhæc nitro abstergere lenius expedit: nam valentiora non sustinebit. Optimum verò est, nutricem dulciori victu vti. laudatur item maximè si puer ipse neque pleniore, neque nimis tenui cibo alatur. At si venter ipsius non respondeat, tunc mel cibo infusum simul coquere oportet. Si ne sic quidem descenderit, terebinthinæ instar ciceris iniicies. Humecta aluo, milium potißimùm offerre conducit. Et authore Mosch. si venter infantis solutus fuerit, quid faciemus? Si adhuc lactet, omnia quæ stringere possunt nutrici damus: epithema quod est de palmulis &

[Margin notes: Ex Paulo lib. 1. cap. 8. ad pruritum gingiuarum. — Ad pruriginem corporis, ex Mosch. — Ex Paulo lib. 1. cap. 6. — Ex Mosch.]

lis & lenticula inducimus. Contrà, si plurimis diebus non fuerit assellatus, mulsam & olera, quæ ventrem mouere possint, etiam nutrici demus. Sonitum verò narium & oris strepitum, quòd frequentiùs de humoribus occurrit, quomodo sanamus? Mulsam ex modico melle cocto factam, frequentiùs infantibus damus. Ad tussiculas verò eorum, semen lini, amygdalas, succum liquir. & tragacantha; vtimur & electuariis. Quòd si quando tussicula aut grauedo puerum, inquit Paulus lib. 1. cap. 7. affligat, linctus ex melle, quos Græci melitissimos vocant, adhibentur. Conuenit igitur, puero liberaliore aqua calida loto, caput ipsius melle copiosiore illinere, deinde digito linguam leniter premere: multum enim hoc pacto pituitæ vomitu egeret. Oboritur (lib. 1. cap. 10.) puero etiam vlcus quod aphtha vocatur, nunc subalbidum, nunc subrubrum, aliàs crustæ modo nigrescens, quod omnium periculosissimum & lethale est. Remedio erit iris cum melle, & sicca inspirata, item rosarum folia contusa, earumq́ue flos, crocum, myrrhæ exiguum, galla, lachryma thuris, & cortex eiusdem, & simul & priuatim singula melle tincta: ad hæc mulsa, & mali Punici dulcis succus proficit. Ad femorum intertrigines myrtus arida, iuncus angulosus, & rosa inspersæ iuuant. Ad aures humentes. Aurium humiditates lana ex alumine imposita, aut mulsum, aut vinum vetus instillatum, aut crocum ex vino detritum siccant. De siriasi lib. 1. cap. 13. Siriasis, quæ Latinis Adustio infantium dicitur, est inflammatio partium circa cerebrum eiusq́ue membranas. Concauum in ea fit sinciput, concaui itidem cum pallore oculi; accedit &

Ex Paulo.

corpo-

corporis totius siccitas. Succurrit huic malo vitellus oui sincipiti cum rosaceo linamenti impliciti modo impositus, sic tamen vt continuè renouetur. Oportet eidem loco imponere folia herbæ quam Græci Heliotropion, Latini Solarem nuncupant, curcubitæ ramenta, cucumeris, quem peponem dicunt, cutem carni adiacentem, aut hortensis solani succum cum rosaceo. Et, teste Moschione, Siriasis cerebri est feruor cum meningis, ita vt occipitium infantis concauum fiat, cum igneis & frequentissimis febribus. De aliis puerorum affectibus, morbis atque vitiis, passim in nostris libris Obseruationum diximus: quibus breuiter & Hippocrates hos morbos nouiter natorum adiungere possis. In ætatibus autem, talia contingunt, paruis & nuper natis puerulis, oris vlcera (quæ aphthæ vocantur) vomitus, tusses, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates. In progressu verò cùm iam dentire incipiunt gingiuarum prurigines, febres, conuulsiones, alui profluuia: & maximè cùm caninos edunt dentes; & iis præsertim pueris qui crassissimi sunt; & aluos duras habent. Cùm verò iam magis adoleuerint, tonsillæ & vertebræ quæ in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos Græci asthmata vocant, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ, quas Græci acrochordonas vocant, satyriæ, strumæ, & alia tubercula, & præcipuè antè dicta. Grandioribus autem, & iam accedentibus ad pubertatem, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluuia sanguinis. Plurimæ autem passiones puerulis iudicantur: nonnullæ quidem in quadraginta diebus; nonnullæ in septem mensibus, quædam verò iam ad pubem accedentibus.

Hippocratis Aphorismi nouiter natorum morbos enarrantes.

tibus. *Quæ verò permanserint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut feminis, cùm menstrua erumpunt, consenescere consueuerunt. Sed & isti de infantium, siue puerorum, tuenda bona valetudine aphorismi, ex autoribus vndiquaq; congesti, vtiles censebuntur.* I. *Quoniam eius naturam quo nutrimur sapimus, bonorum morum nutrix, bonæq; eucrasiæ ac mediocris ætatis semper est eligenda.* II. *Bono cibo nutrices si nutriantur, boni chymi lac generant, quod crescendo dat bonos ipsi nutrito succos.* III. *Solo lacte pascendus est infans, vsque quò dentes anteriores producat.* IIII. *Cùm ex eodem simus & nutriamur, lac maternum sanguinis consueti atque cogniti alimonia genitum, lactibus ceteris naturæ infantis cõformius existit.* V. *Vt hædi lacte ouino nutriti, pilum gignunt teneriorem, & agni lacte caprarum aliti, lanam ferunt duriorem: sic nati nutricibus alienis educati, à propriis matrum naturis multum discrepant.* VI. *Qui suos partus deserunt, ablegantq; à sese, & aliis nutriendos dedunt, vinculum, coagulumq; animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura consociat, intercidunt atque diluunt.* VII. *Infantis aliorum educationi dati facta est ex oculis eius amolitio: vigor enim ille maternæ flagrantiæ, sensim atque paulatim extinguitur; ipsiusq; affectio animi atque amoris, in ea sola vnde alitur, occupatur; & matris quæ genuit neque sensum vllum, neque desiderium capit.* VIII. *Moderatus fletus ante pueri lactationem ad membra spiritalia dilatanda ceteraq; confortanda & ad caput purgandum conuenit.* IX. *Pueri mense septimo dentire incipiunt: dentiunt verò citius, qui lac calidius sugunt.* X. *Cùm ignem*

Aphorismi de infantiũ siue puerorum tuenda bona valetudine.

igni addere non liceat, eucratus puer ad plurimum vsque, aut eius nutrix, nequaquam vinum gustare debet: quoniam sufficienter calefacit corpus, caputq́ vaporibus replet, atque in his furiam quoque & maniam irritat. XI. *Puer à septem annis ad quatuordecim vsque, nec multis nec violentis prouocandus est gymnasiis, ne eius augmentum talibus impediatur: tunc enim animus bonis moribus & honestis ornandus est disciplinis.* XII. *Animi mores corrumpuntur malis consuetudinibus, ex cibis ac potibus & gymnasiis, inspectionibus, auditionibus, & à mala musica.* XIII. *Multi multis annis ægrotantes, propter malam animi consuetudinem, contraria motuum ipsius animæ immoderatione curantur.* XIIII. *Diligentia multa studendum est, ne vllum animi immoderatum motum, ad tertium annum vsque cum corpore paruuli patiantur: ea propter nutricem oportet esse prudentem, & consuetudinis pueri expertam.* XV. *Necesse est calere corpus quod adolescit, & ad vires & incrementum tendit: vice versa, illud supra modum frigere, cùm cœperit aboleri, & tanquam maturum atque caducum in ruinam præceps festinare.* XVI. *Vinum & cereuisia inimica sunt pueris: nam eorum capita malo vapore replent, & calefaciendo mentem eorum perturbant.* XVII. *Infantium dolores tribus modis leuantur; nutricis papilla ori eorum apposita, motuq́ mediocri, & vocis modulamine.* XVIII. *Quibus infantibus aluus siccata est, hanc, quantum est cicer vnum terebinthinæ, aut mellis vncia soluit.* XIX. *Rubrus corallus infantium lactentium collo appensus ad os vsque ventriculi deueniens, lactis vomitum prohibet, roboratq́ horum coctionem. Posteaquam*

quam

[Q]uam in lacte nutriri (inquit Paulus) infantes desie[r]int, liberiore eis modo & suo ingenio hilariter viue[r]e permittemus: exercitia autem & alimenta lenio[r]a praescribētur. Ab anno sexto & septimo, tum pue[r]i, tum puellae, literatoribus blandis humanisq; tra[d]entur. tales enim cum animi remißione & gratia [d]ocent. Animi autem remißio ad probam corporis [e]ducationem plurimum adfert momenti. Duodeci[m]um annum egreßi, ad grammaticos, & geometras [m]ittendi sunt; corpusq; eorum exercere oportet. A [q]uarto decimo vsque ad primum & vigesimum, ma[t]hematicis disciplinis, & sapientiae studio incumbent: [e]xercitiis pluribus propter corporis robur credentur; [v]t & animo & corpore laborantes, à libidinis impetu [c]oërceantur. Hic etiam vinum circumcidendum est. Aetate florentibus educatio absoluta tum animi tum [c]orporis congruit, eoq; exercitiis omnibus, praesertim [q]uibus quisque assueuit vtendum, cibo item pleniore & valentiore. Declinantibus autem moderata com[p]etit animi & corporis educatio. Exercitia enim qua[l]iacunq. fuerint pro horum ratione imminuere opor[t]et: alimento detrahendum, vt quorum habitus iam [f]rigescere incipiat. Sed haec de Regimine infantis, & [e]tiam puerorum affectibus ac morbis, dicta sufficiunt; [c]ùm & de iis paßim in nostris Obseruationibus dixe[r]imus. Quòd si quis pleniorem de puerorum morbis & symptomatis tum dignoscendis, tum curandis, do[c]trinam desideret, his adiungere poterit libellum il[l]um Sebastiani Austrij Rubeaquensis, De puerorum morbis. Nunc de Nutrice tam ex veteribus, quàm Neotericis pauca adiiciamus.

Ratio victus infantium atque reliquarū deinceps aetatum ad vsque declinantes, ex Paulo lib. 1. cap. 14.

DE NVTRICE, VEL REGIMINE NVTRICIS.

De nutrice ex Mosch. cap. 18. in Parte 2. Harmoniæ gynæciorū.

QVÆNAM *sit ad nutriendum apta, docet Mosch. nempe Adolescenta, quæ pulchro etiã sui corporis sit colore, & iam bis pepererit, & pectus latum habeat; ipsasq́ mammas neque nimium laxas & rugosas, neque interim valde tensas papillas, neque multum graciles, neque valde breues, & quæ non multas cauernas habet: neque iterum parua & breuis, animosa, & quæ cum integro affectu puerum amare poßit, & quæ nunquam irascatur, si fieri potest, grata & munda sit. Eodem modo & Paulus.*

Paulus lib. 1. cap. 1. de nutrice.

Deligi nutrix debet nulli morbo obnoxia, ætate mediocris, ita vt iunior quinque & viginti annos compleuerit, grandior quinque & triginta non excedat: pectore sit amplo, magnis mammis, papillisq́ neque conniuentibus, neque auersis: reliquo corpore nec admodum obeso, nec nimium gracili. Præterea magnum est infanti commodum, si nutrix non multum antè pepererit, magisq́ si masculum. Ita quoque Erotis: Iuuenem oportet esse nutricem, clarum colorem cum albedine & rubore permixtum habentem, quæ non sit partui vicina, neque multum à partu remota. Non sit maculosa: neque infirmas, neque nimis grossas habeat mammillas: pectus grossum & amplum: pinguis sit mediocriter.

Erotis de pass. mulier. cap. 19. de electione nutricis.

Vitanda ei sunt (inquit Paulus loco citato) admodum siccantia, salsa, acria, acerba, & validè calefacientia. Item odores tum fœdi tum suaues præter modum, condimenta aliaq́ acria nocent. Ad hæc Venere nutrix abstineat: manus humerosq́ molendo texendoq́ exerceat:

Vitanda nutrici ex Paulo.

erceat:

erceat: puerum vlnis gestet, vbi tres iam menses quatuórve excesserit. Ita quoque Erotis: Non comedat salsa, nec acuta, nec stiptica, nec porros aut cepas, neque ceteras species quæ admiscentur cibariis pro sapore, vt piper, allium, erucam: & præcipuè vitet allium, solicitudinem, ac sibi à menstruorum prouocatione caueat. Qua vita agenda est nutrix? Communiter sicut omnes homines vt sana esse possit. Exerceri ergo debet lauacro, vel perunctione corpus reficere, cibumque sufficienter sumere, semperque ebriositatem & indigestionem vitare. Quæ sunt exercitia quæ manibus nutricis fieri possunt? Exercere se debet nutrix in aliquo opere, præsertim partibus supernis, vt lac plurimum & digestum habere valeat: &, si fieri potest, ad virum suum non accedat, ne per vsum Venereum purgatio se commoueat; qua superueniente, copiositas lactis exterminetur aut extinguatur. Primis verò diebus quibus lactare incipit, simplicem cibum & leuem accipiat, & aquam bibat, ne solidum lac mox natis infantibus cum difficultate per angustos gutturis meatus descendat. Et cùm paruuli, accedentibus diebus & mensibus, solidantur, & fortiores fiunt, iam etiam solidiorem & fortiorem cibum capere nutrix incipiat. postea verò vinum sic vt & conditum subiungat. Et si ita per ordinem actum fuerit, vt docuimus, infans sine læsione & sine indignatione saluus custodiri potest. Nam si nutrix ebrietati deseruiat, infans infirmabitur. Infans namque separatus à matre non præualet hæc & his similia sustinere. Sicut enim ramusculi, dum adhuc in eadem arbore consistunt, vnde nati sunt, sustinent tempestates & ventos; separati verò ab arbore, inserti in

Ex Erote.

Ex Harmon. Gynæciorum.

Paulus lib. 1. cap. 3. de lacte nutricis.

Erotis.

Quomodo lac vitiatum corrigatur, ex Paulo.

alia, non præualent sustinere, quousque radicem infigant. At laudatissimum lac est, moderatum spissitudine, copia, colore, odore, & gustu. Commendatur & quod in vnguem pollicis instillatum, eo inclinato ad lucem, neque subitò neque tardè videtur defluere. Iam verò in hunc modum probari potest: infuso lacti in vas vitreum, coaguli exiguum admiscetur, digitisq́ agitatur: in quo postquam concreuerit, inspicietur, num casei portio minor quàm serum fuerit. hoc enim lac inutile est: contrarium huic, concoctu contumax: probatissimum, quod vtraque habet mediocria. Et si lac minuatur (inquit Erotis) pultes de farina fabarum, & similiter risi, & de pane similæ cum lacte & sacch. factæ dentur ei ad sorbendum: quibus augmentetur lac: in quarum decoctione parum de semine fœniculi admisceatur. Si autem lac eius fuerit grossum, nutrimentum ipsius subtiliandum erit; & ita etiam cogatur laborare. Cui insuper dandus est syrupus acetosus, & vinum subtile. Si verò lac eius fuerit subtile, nutrimenta sint grossa & fortia, & somnis vtatur longioribus. Quòd si venter pueri solutus sit, dentur nutrici quæ constipant. Quomodo lac vitiatum corrigatur docet etiam Paulus lib. 1. cap. 4. his verbis: Lac vitiatum corrigi debet. Si crassius fuerit, pituita vomitu elicietur, qui optimè oxymelite epoto citatur: laboribus cibum præcedentibus eadem extenuabitur. Tunc nimirum in cibo conducunt, origanum, hyssopum, satureia, scandyx, & thymus, item radicula exigua, vetusq́ salsamentum cum oxymelite. At si acrius tenuiusq́ lac euaserit, multis quidem laboribus nutricem leuare, sorbitionibus autem & carnibus suillis, sæpeq́ & vini

dulcis

dulcis potu reficere conuenit. Si lac fuerit imminutum, sorbitionibus & pleniori modo sustendanda est; vinum dulce potui dabitur: pectus & mammillas perfricare oportet. Quibusdam cucurbitula quoque defixa abundè præstitit. Medicamenta verò etsi lacti generando proficere quidem aliquid sciam; non tamen frequenter ipsis vti præceperim, vt quæ violentius consumant. Est autem fœniculi radix, & semen ptisanæ incocta; item cytisi folia ex vino nigro aut ptisana: melanthion dulce & anethum, pastinacæ radix atque semen. quæ calida prius irrorata, admouenda sunt. Omne verò lac vitiosum, siue crassum, siue acre fuerit, & fœtidum, puerum qui prius suxerit, eadem qualitate inficit. Lac autem acre nunquam ieiuno exhiberi debet, fœtorem eius vinum odoratum & cibi dulces emendare possunt. De caseato lacte ipse 3 lib. cap. de mammillis idem tractat. Quid est faciendum si nutricis lac fuerit exterminatum? Si hoc contigerit, alterius mammillas accipiat: vel si non sit alia, illi cuius lac exterminatum sit, competenti diligentia prouocandum est; & si lapsum est, cibis & potionibus competentibus confortetur. Secundùm authoritatem etiam antiquorum, vbera omnium pecorum manducata, sicut vespertilionum etiam combustorum cineres, & noctuæ cum vino bibere dabant, vel cum aqua soluta mammis illinebant. Quæ nos omnia reprobamus: importunitas enim hæc stomachum exterminat, & cibum corrumpit. Illis verò quæ plus quàm debent lac habent, fortioribus exercitiis & laboribus, & stipticis rebus minuatur. Si verò spissum est, accipiat cibum digestibilem, & qui modicè nutrire posit, neque siccus sit; aquam bibat; & quotidia-

Ex Harmon. Gynæc.

no lauacro vtatur. Nam & nutrici cibos salsos accipere non permittimus, quoniam paruulum corrumpunt, & lac & vires infantis minuunt. Nutrix verò cibos bonos & succos, qui facilè digeruntur, accipiat. Potiones, quæ stomachum custodire valeant, & lac augere, bibat. Illam verò quæ aquosum lac habet, rarius oportet lauare; & vinum bibat, & cibum accipiat solidum, sicut sunt pultes duræ, oua elixa, frixa; & porcina caprináve carne vtatur. A somno expergefactam, quid facere oportet nutricem? Deambulare modicè, mammas fricare, vt lac quod somnus constrinxit, soluatur; & sic infans applicetur. Subinde (vti diximus antea De regimine infantis) maternum lac potius sugat: quippe quod alimoniæ, qua dum in vtero infans erat, alebatur, perquam simile existat: muliebria namq; in vbera delata concoctione lactescunt, & ob id eidē vel maximè conueniens: quod etiamnum quotidiano experimento compertum est, propterea quòd maternis mamillis puerperij ori admotis, alliceatur, ac deniq; quæq; eidem officerent, arceantur. Etenim à partu purgationibusq; lactis copia excitatur; adeò vt plerisq; non modò de papillis, sed & paßim per vbera, aliquibus etiam per alas, effluat: in posterum quoque quoties nec concoquatur neque exeat, sed redundet supra modum succus, globuli obdurescunt intumescuntq;. quas murinum fimum aqua pluuia dilutum, reficit. Easdem à partu adeps anseris cum rosaceo & araneo, custodit. Mammis puerperio vexatis, otidum adipem vtilem esse inuentum est. Anserino adipe mammis perunctis, dolores mulceri existimant. At vbi lactis putrescentis vbertate atque affluentia mammillæ rubore

Maternum lac præfertur ex Bonaciolo.

bore

bore suffusæ obduruerint inflammenturq́ue, quod die tertio omnibus maxima ex parte obuenit; muricum vel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Atque aduersum eas quæ eam fortunam inciderint, plerique Medici se medicos non inueniunt. Ego (inquit Bonaciolus) certè scio (pace ac venia dicere liceat) rarò quampiam, quæ se illis credidisset, huic pesti ereptam. Verùm ita nos eius curationem iis quæ infrà perscripta sunt intra quartum diem expediuimus: Abrotani, menthæ, apij, añ. m. j. psillij, acaciæ, gallarum, añ. ℥ j. cumini ℥ ß. rad. alth. m. ij. castorij ℥ ß. sem. lini ℥ iij. rad. braßicæ rubræ vstarum ʒ xiij. cancrorum fluuiatilium exustorum totidem: hæc cùm in aqua menthæ quod sufficit subferbuerint, donec pars tertia decesserit, mammæ sæpius foueantur. Mox à fomento emplastro tali illinantur: Acaciæ ℥ iij. cyclaminis ℥ j. mucilag. sem. lini, psillij añ. ℥ j. ex succo apij quod sufficit, emplastrum molle confice. Subinde, tempore procedente, sandaracha, myrrhaq́ue adiicienda sunt, sandaracha præponderante: quæ si mammas obdurent, fotu florum maluarum ac radicum althææ ex aqua fontium ad tertias decoctarum præstanter succurritur. Hercules à partu ob dictas causas duritiam iis accidere in confesso est. Quandoquidem vbera tota fungosa existent: adeò vt si casu aliquo pilum mulier poculo hauserit, dolor in mammis (quod malum pilare vocitant) nimirum moueatur: neque aptius sedatur, donec vel sponte, vel mulctra pressus pilus egrediatur. Cancri etiamnum fluuiatiles illiti, vel marini, pilos in mamma, vel muricum carnes appositæ tollunt. Sed quoniam natura non ita fert, vt succus idem pluribus vnà

locis erumpere poßit, hinc quàm diu è mammis lac emanauerit, magna ex parte menstruæ purgationes astringantur; aßiduè dixerim, haud perpetuò, quando & iam quibusdam lactantibus (vt nos ipsi nouimus) muliebria proruperint. Lac autem donec mulier conceperit asseruari, tum autem desinere atque aboleri, tam in homine, quàm in quadrupedum viuiparo genere, inclaret. Quanquam feminis partum alentibus, si ex eodem viro rursus conceperint, lac minimè corrumpi, Nigidius author est. At si quid (vtpote quia lac integrum non sit, aut quia parens vieta, languida, aut nobilis, admodumq; deliciosa sit,) matrem puerulum lactare inhibuerit, nutrix eligenda, cuius ætas inter viginti quinque & triginta quinque annos: sit viuidi coloris, fortis ac robusti colli, pectorosa, musculosa, duræ ac multæ carnis, non obesa, non gracilis: cuius etiam mammæ solidæ ac firmæ sint, mediam magnitudinem modicamq; duritudinem obtinentes. [Noui & ego nutrices, quæ magnas mammas habebant, & valde somnolentæ erant, cumq; noctu lactarent infantes, ac statim somniculosæ dormirent, eos oppressere, ac suffocationis causam procul dubio dedere. Ideo præstat nutricem, postquam infanti lac exhibitum fuit, eundem in cunabulis ponere.] Sit autem iisdem lac plurimum, odoratum, candidum, perdulce, æquabile, neque admodum crassum, neque tenue; cuius super vitreum vmbonem rectè probatio fit, si neque prorsus fluet, neque vmbone reclinato omnino constet: aut si in vasculo illius portio emulgeatur, myrrhæ tantillo adiecto, sero pariter atque caseo pars æqua detur. Probatißimum etiam si in vngue hæreat, nec defluat, at-

que

que quod à partu quadraginta & quinque, sexagintáve solibus abscesserit. Si marem iusto partu illa pepererit, neque abortiri assueta. Si laudatorum morum extiterit, quæ neque ocyßimè animæ paßionibus afficiatur, neque penitus obtusi sensus aut stolida sit: quæ lactare prohibent. Quæ nihilominus admonenda est, ne concumbat, vt probatis cibariis vescatur: vt quaque vice aut lactationem partui mellis pauxillum ex pauco vino lingendum tribuat: item vt lactis quicquam mulgeat, vt mammulæ pressione puerperij suctionem iuuet, ne fortè vehementi suctu, & gulæ instrumenta oblædantur, & malarum ossa luxentur, quod sæpius contingit: vt singulis lactationibus non vberem lactis copiam, sed parcam exhibeat. Quòd si defuerit, remèdia adhibenda sunt. Nam suillum lac potum deficientia puerperarum vbera mirè replet. Asininus lien inueteratus ex aqua illitus mammis abundantiam præstat. Terreni vermes cum mulso poti lac deuocant; atque perdicis oua sorptui data mulieribus. Glaucìscus è iure sumtus, & smarides cum ptisana sumptæ, vel cum fœniculo decoctæ, lactis copiam faciunt. Item cancri cum lapatho & apio in iure cocti vbertatem præstant. Iis itaque obseruatis, puerulus & bene habebit, & commodè lactabit. Hactenus Bonaciolus. Et ita ex præcedentibus authoribus, quibus modis nutrix regenda sit, constat.

ABSOLVTO *igitur hoc libro Vigesimo octauo de mulierum affectibus, superest adhuc liber Vigesimus nonus, de extremis quibusdam partibus corporis; vt ita earum morbos & causas accuratiùs pariter tractemus. Transibimus itaque ad sanandas podagras & chiragras, & articulorum dolores, grauissimos plerumque morbos; quiq; nonnullis sæpe vt peculiares adhærent. Ita tota cyclopædia nostrarum Obseruationum de morbis præcipuè ad Medicum spectantibus absoluatur.*

FINIS LIBRI XXVIII.

CATALOGVS OBSERVATIONVM MEDICINALIVM,

quæ in hoc libro vigesimo octauo continentur.

Primus numerus notat Obseruationem; Secundus paginam.

De

De

De

ERRATA.

Pag. 3. linea 10. *ana. iij.* lege *ana. m.* j. 7. 6. *abuti* leg. *vti*. 9. 10. *sangtuini* leg. *sanguinis*. 9. 17. *canillo* leg. *alij*. 17. 12. *duritia* leg. *durities*. 18. 16. *imperocata* leg. *imperforata*. 55. 9. *oreoselini* leg. *petroseni*. 57. 14. ℞ *acetosi*, leg. *syrup. acetos*. 84. 3. *luuia* leg. *plutuial*. 138. 5. *medicum Amsterda.* leg. *medici Amsterdamensis*. 164. 3. *pulsis* leg. *pulsus*. 27. 8. *ana.* ℥ vj. leg. ℥ vj. 236. 16. *tumefactio sequitur* leg. *tumefactio*. 254. 5. *annexo* leg. *annexus*. 61. 10. *cibo* leg. *cibi*. 261. *vltima. composita* leg. *compositum*. 267. 2. *contrario* leg. *contrarium*. 272. 13. *exhibitus* leg. *exhibita*. 348. 2. *serilis* leg. *sterilis*. 407. 6. *istar*. leg. *instar*. 407. 26. *Leydius* leg. *Heydius*. 474. 16. & leg. *à*. 545. 1. ℥ *iij. artemisia* leg. ℥ *iij decoctionis artemisiæ*. 549. 27. *vel* leg. &. 580. 2. *adolescenta* lege *adolescentula*.

NOMINA AVCTORVM

quorum testimonia
in hoc

VIGESIMO OCTAVO LIBRO

De mulierum morbis,
citantur.

AETIVS.
Altomarus.
Amatus Lusitanus.
Apuleius.
Archigenes.
Aristoteles.
Artius.
Aspasia.
Auicenna.
Azuranius.
Bayrus.
Barsdorpius.
Benedictus Fauentinus.
Benedictus Veronensis.
Benedictus Victorius.
Bertrutius.
Bettus.
Bonaciolus.
Capella.
Cleopatra.
Cronenburchius.
Dioscorides.
Dodonaus.
Elideus Bononiensis.
Empedocles.
Ericius, siue, Heydius.
Erotis.
Fernelius.
Florentiola.
Fontanonus.
Fuchsius.
Galenus.
Gassarus.
Gatenaria.
Gemma.
Gellius.
Gilbertus Anglicus.
Gordonius.
Gradus.
Guainerius.
Hertogius.
Heurnius.
Hippocrates.
Hollerius.
Holleriį interpres.
Horstius.
Iacchinus.
Ioannes de Boys.

Leonellus

Leonellus Fauentinus.
Limborchius.
Matthisius.
Montagnana.
Montanus.
Moschio.
Nicolus Florentinus.
Nieuenius.
Nigidius.
Paulus Ægineta.
Philagrius.
Plinius.
Rhasis.
Rocheus.
Rondeletius.
Ruffus.
Sauonarola.
Sebast. Austrius.
Silaius.
Soranus.
Tiengius.
Valeriola.
Valescus de Taranta.

RERVM AC LOCORVM MEMORABILIVM ET INSIGNIVM QVÆ IN HOC XXVIII. libro de Mulierum morbis continentur,

INDEX COPIOSISSIMVS.

Numerus paginam notat.

A.

B.

Balneum

Narium

Vtero

FINIS.

